

तैत्तिरीय संहिता

Colophon

This document was typeset using X_YTeX, and uses the Sidhanta font extensively. It also uses several TeX macros designed by *H. L. Prasād*. Practically all the encoding was done with the help of Ajit Krishnan's mudgala IME (<http://www.aupasana.com/>).

Acknowledgements

The initial ITRANS encodings of some of these texts were obtained from <http://sanskritdocuments.org/> and <https://sa.wikisource.org/>. Thanks are also due to Ulrich Stiehl (<http://sanskritweb.de/>) for hosting a wonderful resource for Yajur Veda, and also generously sharing the original Kathaka texts edited by Subramania Sarma. See also <http://stotrasamhita.github.io/about/>

FOR PERSONAL USE ONLY

NOT FOR COMMERCIAL PRINTING/DISTRIBUTION

अनुक्रमणिका

काण्डम् १	1
प्रथमः प्रश्नः	1
द्वितीयः प्रश्नः	13
तृतीयः प्रश्नः	26
चतुर्थः प्रश्नः	38
पञ्चमः प्रश्नः	55
षष्ठमः प्रश्नः	75
सप्तमः प्रश्नः	93
अष्टमः प्रश्नः	112
 काण्डम् २	 131
प्रथमः प्रश्नः	131
द्वितीयः प्रश्नः	154
तृतीयः प्रश्नः	181
चतुर्थः प्रश्नः	202
पञ्चमः प्रश्नः	219
षष्ठमः प्रश्नः	245
 काण्डम् ३	 270
प्रथमः प्रश्नः	270
द्वितीयः प्रश्नः	286
तृतीयः प्रश्नः	304

चतुर्थः प्रश्नः	318
पञ्चमः प्रश्नः	335

काण्डम् ४ 350

प्रथमः प्रश्नः	350
द्वितीयः प्रश्नः	367
तृतीयः प्रश्नः	386
चतुर्थः प्रश्नः	401
पञ्चमः प्रश्नः	416
षष्ठमः प्रश्नः	426
सप्तमः प्रश्नः	444

काण्डम् ५ 457

प्रथमः प्रश्नः	457
द्वितीयः प्रश्नः	479
तृतीयः प्रश्नः	501
चतुर्थः प्रश्नः	519
पञ्चमः प्रश्नः	540
षष्ठमः प्रश्नः	561
सप्तमः प्रश्नः	580

काण्डम् ६ 602

प्रथमः प्रश्नः	602
द्वितीयः प्रश्नः	628

तृतीयः प्रश्नः	650
चतुर्थः प्रश्नः	672
पञ्चमः प्रश्नः	691
षष्ठमः प्रश्नः	706

काण्डम् ७ 722

प्रथमः प्रश्नः	722
द्वितीयः प्रश्नः	742
तृतीयः प्रश्नः	761
चतुर्थः प्रश्नः	778
पञ्चमः प्रश्नः	799

॥ काण्डम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

इ॒षे त्वो॒र्जे त्वा॑ वा॒यवः॑ स्थोपा॒यवः॑ स्थ दे॒वो वः॑
सवि॒ता प्रा॑र्पयतु श्रेष्ठ॑तमाय॒ कर्म॑ण॒ आ प्या॑यध्वम॒घ्निया
देव॑भा॒गमूर्ज॑स्वती॒ पय॑स्वती॒ प्रजा॑व॒तीर॑नमी॒वा अ॑य॒क्ष्मा मा
वः स्ते॒न ई॑शत॒ माऽघ॑श॒सो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिः परि॑ वो वृणक्तु
ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गो॑प॒तौ स्या॑त ब॒ह्वीर्य॑ज॒मान॑स्य प॒शून्पा॑हि॥१॥

इ॒षे त्रि॑च॒त्वारि॑शत्। (1)॥ ————— [१]

य॒ज्ञस्य॑ घो॒षद॑सि॒ प्रत्यु॑ष्ट॒ रक्षः॑ प्रत्यु॑ष्टा अ॒रा॑तयः
प्रेय॑मे॒गाद्धि॑षणा॒ ब॒र्हि॒रच्छ॑ म॒नु॒ना कृ॑ता स्व॒धया॑ वि॒त॑ष्टा
त आ॑व॒हन्ति॑ क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑द्दे॒वेभ्यो॑ जुष्ट॑मि॒ह ब॒र्हि॒रा॒सदे॑
दे॒वानां॑ परि॒षूत॑म॒सि व॒र्षवृ॑द्धम॒सि दे॒व॑ब॒र्हिर्मा॑ त्वा॒ऽन्व॑ङ्गा
ति॒र्यक्प॑र्व॒ ते रा॑ध्यासमाच्छे॒त्ता ते॒ मा रि॑षं दे॒व॑ब॒र्हिः
श॒तव॑ल्शं॒ वि रौ॑ह स॒हस्र॑वल्शा॥२॥

वि व॒यं रु॑हेम पृथि॒व्याः स॒म्पृचः॑ पा॒हि सु॒स॒म्भृतां॑ त्वा

सम्भ॑राम्यदि॒त्यै रा॒स्त्रां ऽसी॒न्द्रा॒ण्यै स॒न्नह॑नं पू॒षा ते॑ ग्र॒न्थिं ग्र॑न्थातु
 स ते॒ मा ऽऽस्था॒दिन्द्र॑स्य त्वा बा॒हुभ्या॑मुद्यच्छे बृह॒स्पते॑र्मूर्धा
 ह॑राम्युर्वन्तरि॑क्षमन्वि॒हि देव॑ङ्गमम॑सि ॥ ३ ॥

सहस्र॑वल्शा अ॒ष्टात्रिं॑शच्च। (2) ॥ [२]

शुभ्र॑ध्वं दैव्या॑य॒ कर्म॑णे देवय॒ज्यायै॑ मा॒तरि॒श्व॑नो घ॒र्मो ऽसि॑
 द्यौर॑सि पृथि॒व्यासि॑ वि॒श्वधा॑या अ॒सि पर॑मेण॒ धाम्ना॑ दृ॒ह॑स्व
 मा ह्वा॑र्वसू॒नां प॒वित्र॑मसि श॒तधा॑रं वसू॒नां प॒वित्र॑मसि
 स॒हस्र॑धारं हुतः स्तो॒को हु॒तो द्र॒प्सो ऽग्नये॑ बृह॒ते नाका॑य॒
 स्वाहा॑ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑ सा वि॒श्वायुः॑ सा वि॒श्वव्य॑चाः
 सा वि॒श्वक॑र्मा स॒म्पृच्य॑ध्वमृ॒तावरी॑रू॒र्मिणी॑र्मधु॒मत्त॑मा म॒न्द्रा
 धन॑स्य सा॒तये॒ सोमे॑न॒ त्वा ऽऽत॑न॒च्मीन्द्रा॑य॒ दधि॑ वि॒ष्णो
 ह॒व्यं र॑क्षस्व ॥ ४ ॥

सोमे॑नाष्टौ च। (3) ॥ [३]

कर्म॑णे वां दे॒वेभ्यः॑ शके॒यं वे॒षाय॑ त्वा प्र॒त्युष्ट॑ रक्षः प्र॒त्युष्टा॑
 अ॒रा॑तयो॒ धूर॑सि॒ धूर्व॑ धूर्वन्तं॒ धूर्व॑ तं यो॑ ऽस्मान्धूर्व॑ति॒ तं धूर्व॑
 यं व॒यं धूर्वा॑म॒स्त्वं दे॒वाना॑मसि॒ सस्त्रि॑तमं॒ पप्रि॑तमं॒ जुष्ट॑तमं॒

वह्नि॑तमं दे॒व॒हूत॑म॒मुह॑तमसि ह॒वि॒र्धानं॑ दृ॒हं॑स्व॒ मा ह्वा॑र्मि॒त्रस्य॑
त्वा॒ चक्षु॑षा॒ प्रेक्षे॑ मा भेर्मा॑ सं वि॒क्था॒ मा त्वा॑ ॥ ५ ॥

हि॒सि॑षमु॒रु वा॑ताय दे॒वस्य॑ त्वा स॒वि॒तुः प्र॑स॒वे-
ऽश्वि॑नो॒र्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्याम॑ग्नये जुष्टं॑ निर्व॒पाम्य॑ग्नी-
षोमा॑भ्यामिदं दे॒वाना॑मिदमु॒ नः स॒ह स्फा॑त्यै त्वा
नारा॑त्यै सुव॑र॒भि वि॑ ख्ये॒षं वैश्वान॑रं ज्योति॑र्दृ॒हं॑न्तान्दुर्या॒
द्यावा॑पृथि॒व्यो रु॒र्वन्तरि॑क्ष॒मन्वि॒ह्यदि॑त्यास्त्वो॒पस्थे॑ सादया॒म्यग्ने॑
ह॒व्यं रक्ष॑स्व ॥ ६ ॥

मा त्वा षट्त्वारिंशच्च। (4) ॥ [४]

दे॒वो वः॑ स॒वि॒तोत्पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वि॒त्रेण॑ व॒सोः सूर्य॑स्य
र॒श्मि॑भि॒रापो॑ दे॒वीर॑ग्रेपुवो अ॒ग्रेगु॑वोऽग्रे॒ इमं॑ य॒ज्ञं न॑य॒ताग्रे॑
य॒ज्ञप॑तिं धत्त यु॒ष्मानिन्द्रो॑ऽवृणीत वृ॒त्रतू॑र्ये यू॒यमिन्द्र॑मवृणीध्वं
वृ॒त्रतू॑र्ये प्रोक्षि॑ताः स्था॒ग्नये॑ वो जुष्टं॑ प्रोक्षा॒म्यग्नी॑षोमा॒भ्यां
शु॒न्धध्वं॑ दै॒व्याय॑ कर्म॑णे दे॒वय॑ज्याया॒ अव॑धूत॒ रक्षो॑ऽव॑धूता॒
अ॒रा॑तयोऽदि॒त्यास्त्वग॑सि॒ प्रति॑ त्वा ॥ ७ ॥

पृथि॒वी वै॑त्त्वधि॒षव॑णमसि वानस्प॒त्यं प्रति॑ त्वा-
ऽदि॒त्यास्त्वग॑वे॒त्त्वग्ने॑स्त॒नूर॑सि वा॒चो वि॑सर्जनं दे॒ववी॑तये त्वा

गृह्णाम्यद्रिरसि वानस्पत्यः स इदं देवेभ्यो हव्यं सुशमिं
 शमिष्वेषमा वदोर्जमा वद द्युमद्वदत वयं संघातं जेष्म
 वरुषवृद्धमसि प्रति त्वा वरुषवृद्धं वेत्तु परापूतं रक्षः
 परापूता अरातयो रक्षसां भागोऽसि वायुर्वो विविनक्तु देवो
 वः सविता हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु॥८॥

त्वा भाग एकादश च। (5)॥

[५]

अवधूतं रक्षोऽवधूता अरातयोऽदित्यास्त्वगंसि प्रति त्वा
 पृथिवी वेत्तु दिवः स्कम्भनिरसि प्रति त्वाऽदित्यास्त्वग्वेत्तु
 धिषणाऽसि पर्वत्या प्रति त्वा दिवः स्कम्भनिर्वेत्तु धिषणा-
 ऽसि पार्वतेयी प्रति त्वा पर्वतिर्वेत्तु देवस्य त्वा सवितुः
 प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामधिवपामि धान्यमसि
 धिनुहि देवान्प्राणाय त्वाऽपानाय त्वा व्यानाय त्वा दीर्घामनु
 प्रसितिमायुषे धां देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रति
 गृह्णातु॥९॥

प्राणाय त्वा पञ्चदश च। (6)॥

[६]

धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छापोऽग्नेऽग्निमामादं जहि निष्क्रव्यादं
 सेधा देवयजं वह् निर्दग्धं रक्षो निर्दग्धा अरातयो ध्रुवमसि

पृथि॒वीं दृ॒ष्ट्वाऽऽयु॑र्दृ॒ष्ट्वा प्र॒जां दृ॒ष्ट्वा स॒जा॒ता॒न॒स्मै यज॑मानाय
पर्यू॒ह ध॒र्त्रम॑स्य॒न्तरि॑क्षं दृ॒ष्ट्वा प्रा॒णं दृ॒ष्ट्वा पा॒नं दृ॒ष्ट्वा स॒जा॒ता॒न॒स्मै यज॑मानाय पर्यू॒ह ध॒रुण॑मसि दि॒वं दृ॒ष्ट्वा चक्षु॑र्॥१०॥

दृ॒ष्ट्वा श्रो॑त्रं दृ॒ष्ट्वा स॒जा॒ता॒न॒स्मै यज॑मानाय पर्यू॒ह
धर्मा॑ऽसि दि॒शो दृ॒ष्ट्वा योनिं॑ दृ॒ष्ट्वा प्र॒जां दृ॒ष्ट्वा
स॒जा॒ता॒न॒स्मै यज॑मानाय पर्यू॒ह चि॒तः स्थ प्र॒जाम॒स्मै
र॒यिम॒स्मै संजा॑तान॒स्मै यज॑मानाय पर्यू॒ह भृ॒गूणा॑मङ्गि॒रसां
तप॑सा तप्य॒ध्वं या॒नि घ॒र्मे क॒पाला॑न्युपचि॒न्वन्ति वे॒धसः।
पू॒ष्णस्ता॒न्यपि॑ व्र॒त इन्द्र॑वा॒यू वि मु॑ञ्चताम्॥११॥

चक्षु॑र्दृष्ट्वा च॒त्वारि॑श॒च्च। (7)॥ ————— [७]

सं व॑पामि॒ समा॑पो अ॒द्विर॑ग॒मत॒ समोष॑धयो रसे॒न
स॒ष्ट रे॒वती॒र्जग॑तीभि॒र्मधु॑मती॒र्मधु॑मतीभिः सृ॒ज्यध्व॑म॒द्भ्यः परि॑
प्रजा॑ताः स्थ॒ सम॒द्विः पृ॑च्य॒ध्वं ज॒नय॑त्यै त्वा॒ सं यौ॑म्य॒ग्रये॑
त्वा॒ऽग्नी॒षोम॑भ्या॒म्मख॑स्य॒ शिरो॑ऽसि घ॒र्मोऽसि वि॒श्वायु॑रुरु
प्र॑थस्वो॒रु ते॑ य॒ज्ञप॑तिः प्रथ॒तां त्वच॑ गृ॒ह्णी॒ष्वाऽन्तरि॑त॒ष्ट
रक्षो॑ऽन्तरि॒ता अ॒रा॒तयो॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता श्र॑पयतु॒ वर्षि॑ष्ठे

अधि॒ नाके॒ऽग्निस्ते॑ त॒नुवं॑ मा॒ऽति॑ धा॒गग्रे॑ ह॒व्यः॑ र॒क्षस्व॑
सं ब्र॒ह्मणा॑ पृ॒च्यस्वैक॑ताय॒ स्वाहा॑ द्वि॒ताय॒ स्वाहा॑ त्रि॒ताय॒
स्वाहा॑॥१२॥

स॒वि॒ता द्वाविं॑शतिश्च। (8)॥ ————— [८]

आद॑द॒ इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि॒ दक्षि॑णः स॒हस्र॑भृष्टिः श॒तते॑जा
वा॒युर॑सि ति॒ग्मते॑जाः पृथि॑वि देवयज॒न्योष॑ध्यास्ते॒ मूलं॑ मा
हि॑सिष॒मप॑हतो॒ऽरुः॑ पृथि॒व्यै व्र॑जं ग॑च्छ गो॒स्थानं॑ वर्ष॑तु
ते द्यौर्ब॑धान दे॒व स॒वितः॑ पर॒मस्या॑ परा॒वति॑ श॒तेन॑ पाशै॒र्यो॑-
ऽस्मान्द्वेष्टि॑ यश्च॑ व॒यं द्वि॒ष्मस्त॑मतो॒ मा मौ॑गप॑हतो॒ऽरुः॑
पृथि॒व्यै दे॒वयज॑न्यै व्र॒जं॥१३॥

ग॑च्छ गो॒स्थानं॑ वर्ष॑तु ते द्यौर्ब॑धान दे॒व स॒वितः॑ पर॒मस्या॑
परा॒वति॑ श॒तेन॑ पाशै॒र्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॑ यश्च॑ व॒यं द्वि॒ष्मस्त॑मतो॒ मा
मौ॑गप॑हतो॒ऽरुः॑ पृथि॒व्या अ॑दे॒वयज॑नो व्र॒जं ग॑च्छ गो॒स्थानं॑
वर्ष॑तु ते द्यौर्ब॑धान दे॒व स॒वितः॑ पर॒मस्या॑ परा॒वति॑ श॒तेन॑
पाशै॒र्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॑ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मस्त॑मतो॒ मा॥१४॥

मौ॑गरु॒स्ते दि॒वं मा॒ स्का॒न् वस॑वस्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु
गाय॒त्रेण॑ छन्द॑सा रु॒द्रास्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साऽ-

ऽदित्यास्त्वा परिगृह्णन्तु जागतेन छन्दसा देवस्य सवितुः
 सवे कर्म कृण्वन्ति वेधसं ऋतमस्यृतसदनमस्यृतश्रीरसि
 धा असि स्वधा अस्युर्वी चासि वस्वी चासि पुरा क्रूरस्य
 विसृपो विरप्शिन्नुदादाय पृथिवीं जीरदानुर्यामैरयं चन्द्रमसि
 स्वधाभिस्तान्धीरांसो अनुदृश्य यजन्ते॥१५॥

देवयजन्त्ये ब्रजन्तमतो मा विरप्शिन्नेकादश चा (9)॥ [१]

प्रत्युष्टः रक्षः प्रत्युष्टा अरातयोऽग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा
 निष्टपामि गोष्ठं मा निर्मृक्षं वाजिनं त्वा सपत्नसाहः
 सम्माज्मि वाचं प्राणं चक्षुः श्रोत्रं प्रजां योनिं मा निर्मृक्षं
 वाजिनीन्त्वा सपत्नसाहीः सम्माज्म्याशासाना सौमनसं
 प्रजाः सौभाग्यन्तनूम्। अग्नेरनुव्रता भूत्वा सन्नह्ये सुकृताय
 कम्। सुप्रजसस्त्वा वयः सुपत्नीरुप॥१६॥

सेदिम। अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमं
 विष्यामि वरुणस्य पाशं यमबन्धीत सविता सुशेवः। धातुश्च
 योनौ सुकृतस्य लोके स्योनं मे सह पत्या करोमि।
 समायुषा सम्प्रजया समग्ने वर्चसा पुनः। सम्पत्नी पत्याऽहं
 गच्छे समात्मा तनुवा मम। महीनाम्पयोऽस्योषधीनाः

रसुस्तस्य तेऽक्षीयमाणस्य निर्॥१७॥

वपा॒मि म॒हीनां पयो॒ऽस्योष॑धीना॒ꣳ रसो॒ऽद॑ब्धेन त्वा
चक्षु॒षाऽवे॑क्षे सुप्रजा॒स्त्वाय॒ तेजो॑ऽसि तेजो॒ऽनु प्रेह्य॑ग्निस्ते
तेजो॒ मा वि नै॒दग्ने॑र्जि॒ह्वाऽसि॑ सुभूर्दे॒वानां॑ धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॑
यजु॑षेयजुषे भव शु॒क्रम॑सि ज्योति॑रसि तेजो॑ऽसि दे॒वो वः
सवि॒तोत्पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वित्रे॑ण वसोः॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिभिः॑
शुक्रं॑ त्वा॑ शु॒क्रायां॑ धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॑ यजु॑षेयजुषे गृह्णामि
ज्योति॑स्त्वा ज्योति॑ष्य॒र्चिस्त्वा॒ऽर्चिषि॑ धाम्ने॑धाम्ने दे॒वेभ्यो॑
यजु॑षेयजुषे गृह्णामि॥१८॥

उप॒ नी र॒श्मिभिः॑ शुक्रꣳ षोड॑श च। (10)॥ ————— [१०]

कृष्णो॑ऽस्याखरे॒ष्ठोऽग्नये॑ त्वा॒ स्वाहा॑ वेदि॑रसि ब॒र्हिषे॑ त्वा
स्वाहा॑ ब॒र्हिर॑सि सु॒ग्न्यस्त्वा॒ स्वाहा॑ दि॒वे त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय त्वा
पृथि॒व्यै त्वा॑ स्व॒धा पि॒तृभ्य॑ ऊ॒र्ग्वव॑ ब॒र्हिष॑द्भ्य ऊ॒र्जा पृथि॒वीं
गच्छ॑त वि॒ष्णोः॑ स्तूपो॒ऽस्यू॑र्णाम्रदसं त्वा स्तृणामि स्वास॒स्थं
दे॒वेभ्यो॑ गन्ध॒र्वोऽसि॑ वि॒श्वाव॑सुर्वि॒श्वस्मा॑दी॒षतो॑ यज॑मानस्य
परि॒धिरि॒ड ईडि॑त इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि॥१९॥

दक्षिणो यजमानस्य परिधिरिड ईडितो मित्रावरुणौ
 त्वोत्तरतः परिधत्तां ध्रुवेण धर्मणा यजमानस्य परिधिरिड
 ईडितः सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु कस्यांश्चिदभिशास्त्या
 वीतिहोत्रं त्वा कवे द्युमन्तं५ समिधीमह्यग्रे बृहन्तमध्वरे
 विशो यन्त्रे स्थो वसूनां५ रुद्राणांमादित्यानां५ सदसि सीद
 जुहूरुपभृद्धुवाऽसिं घृताची नाम्नां प्रियेण नाम्नां प्रिये सदसि
 सीदैता असदन्त्सुकृतस्य लोके ता विष्णो पाहि पाहि यज्ञं
 पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञनियम्॥२०॥

बाहुरसि प्रिये सदसि पञ्चदश च। (11)॥—————[११]

भुवनमसि वि प्रथस्वाग्रे यष्टरिदन्नमः। जुह्वेह्यग्निस्त्वा
 ह्वयति देवयज्याया उपभृदेहि देवस्त्वा सविता ह्वयति
 देवयज्याया अग्नाविष्णू मा वामवं क्रमिषं वि जिहाथां
 मा मा सन्तात्तल्लोकं मै लोककृतौ कृणुतं विष्णोः
 स्थानमसीत इन्द्रो अकृणोद्वीर्याणि समारभ्योर्ध्वो अध्वरो
 दिविस्पृशमहुतो यज्ञो यज्ञपतेरिन्द्रावान्त्स्वाहा बृहद्वाः पाहि
 माऽग्रे दुश्चरितादा मा सुचरिते भज मुखस्य शिरोऽसि सं

ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाम्॥२१॥

अहुत एकविंशतिश्च। (12)॥ [१२]

वाजस्य मा प्रसुवेनोद्गाभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्नाः इन्द्रो
मे निग्राभेणाधराः अकः। उद्गाभश्च निग्राभं च ब्रह्म देवा
अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्।
वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्तः रिहाणा
वियन्तु वयः। प्रजां योनिं मा निर्मृक्षमा प्यायन्तामाप
ओषधयो मरुताम्पृषतयः स्थ दिवं॥२२॥

गच्छ ततो नो वृष्टिमेरया। आयुष्पा अग्नेऽस्यायुर्मे पाहि
चक्षुष्पा अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ध्रुवाऽसि यम्परिधिम्पर्यधत्था
अग्ने देव पुणिभिर्वीयमाणः। तन्त एतमनु जोषम्भरामि नेदेष
त्वदपचेतयातै यज्ञस्य पाथ उप समितः सः स्रावभागाः
स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठा बर्हिषदश्च॥२३॥

देवा इमां वाचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बर्हिषि
मादयध्वमग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनी
सुम्ने मा धत्तन्धुरि धुर्यो पातमग्नेऽदध्यायोऽशीततनो पाहि
माऽद्य दिवः पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ठ्यै पाहि दुरद्वन्यै

पा॒हि दु॒श्च॑रि॒ताद॑विष॒न्नः पि॒तुङ्क॑णु सु॒षदा॒ योनि॑ः॒ स्वाहा॒ देवा॑
गा॒तुवि॑दो गा॒तुं वि॒त्वा गा॒तुमि॑त॒ मन॑सस्प॒त इ॒मन्नो॑ दे॒व दे॒वेषु॑
य॒ज्ञः स्वाहा॑ वा॒चि स्वाहा॒ वाते॑ धाः॥२४॥

दिवंश्च वि॒त्वा गा॒तुन्न॑यो॒दश॒ च। (13)॥ [१३]

उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॒हुव॑ध्या॒ उ॒भा रा॒धसः॑ स॒ह मा॑द॒यध्वै॑।
उ॒भा दा॒तारा॑वि॒षाः र॑यी॒णामु॒भा वा॒जस्य॑ सा॒तये॑ हुवे
वा॒म्। अ॒श्रव॑ः हि भू॒रिदा॑व॒त्तरा॑ वा॒ वि जा॑मातु॒रुत॑ वा॒ घा
स्या॒लात्। अथा॑ सोम॑स्य॒ प्रय॑ती यु॒वभ्या॑मिन्द्रा॒ग्नी स्तोमं॑
ज॒नयामि॑ न॒व्यम्। इन्द्रा॑ग्नी न॒वति॑म्पु॒रो दा॑सप॒त्नीर॑धू॒नुत॑म्।
सा॒कमे॑के॒न क॑र्मणा। शुचि॒न्नु स्तोम॑न्न॒वजा॑तम॒द्येन्द्रा॑ग्नी
वृ॒त्रह॑णा जु॒षेथा॑म्॥२५॥

उ॒भा हि वा॑ः सु॒हवा॒ जोह॑वीमि॒ ता वा॒जः स॒द्य
उ॑श॒ते धे॑ष्ठा॑। व॒यमु॑ त्वा पथ॑स्प॒ते रथ॑न्न वा॒जसा॑तये। धि॒ये
पू॑षन्नयु॒ज्महि॑। प॒थस्प॑थः परि॑पतिं वच॑स्या का॒मेन॑ कृ॒तो
अ॒भ्या॑नडु॒र्कम्। स नो॑ रा॒सच्छु॑रु॒धश्चन्द्रा॑ग्ना धि॒यन्धिय॑ः
सी॒षधा॑ति॒ प्र पू॒षा। क्षे॒त्रस्य॑ पति॑ना व॒यः हि॒तेनै॑व ज॒याम॑सि।
गा॒मश्व॑म्पोषयित्वा स नो॑॥२६॥

मृडातीदृशौ। क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिन्धेनुरिव पयो
 अस्मासु धुक्व। मधुश्चुतङ्घृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो
 मृडयन्तु। अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव
 वयुनानि विद्वान्। युयोध्यस्मञ्जुहुराणमेनो भूर्यिष्ठान्ते नम
 उक्तिं विधेम। आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छुक्रवाम्
 तदनु प्रवोदुम्। अग्निर्विद्वान्त्स यजात्॥२७॥

सेदु होता सो अध्वरान्त्स ऋतून्कल्पयाति। यद्वा-
 हिष्ठन्तदग्नये बृहदर्च विभावसो। महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा
 उदीरते। अग्ने त्वम्पारया नव्यो अस्मान्स्वस्तिभिरति
 दुर्गाणि विश्वा। पूश्च पृथ्वी बहुला न उर्वी भवा तोकाय
 तनयाय शय्योः। त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्व।
 त्वं यज्ञेष्वीड्यः। यद्वो वयम्प्रमिनाम व्रतानि विदुषां देवा
 अविदुष्टरासः। अग्निष्टद्विध्वमा पृणाति विद्वान् येभिर्देवा
 ऋतुभिः कल्पयाति॥२८॥

जुषेथामा स नो यजादा त्रयोविंशतिश्च। (14)॥[१४] [इषे त्वा यज्ञस्य शुन्ध्वं
 कर्मणे देवोऽवधूतन्मृष्टिः सं वपांम्या ददे प्रत्युष्टं कृष्णोऽसि भुवनमसि वाजस्योभा वा
 चतुर्दश॥14॥ इषे द२ह भुवनमष्टाविंशतिः॥28॥ इषे त्वा कल्पयाति॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

आपं उ॒न्दन्तु जी॒वसे॑ दी॒र्घायु॑त्वाय॒ वर्च॑स॒ ओष॑धे
 त्राय॑स्वैन॒ः स्वधि॑ते॒ मेन॑ः॒ हि॒ःसी॑र्देव॒श्रूरे॑तानि॒ प्र व॑पे
 स्व॒स्त्युत्त॑राण्यशी॒याऽऽपो॑ अ॒स्मान्मा॒तरः॑ शु॒न्धन्तु॑ घृ॒तेन॑ नो
 घृ॒तपु॑वः पुनन्तु॒ विश्व॑म॒स्मत्प्र॑ व॒हन्तु॑ रि॒प्रमु॑दा॒भ्यः शु॑चि॒रा
 पू॒त ए॑मि॒ सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुवं॑ मे पाहि॒ मही॒नां पयो॑ऽसि
 वर्चो॑धा अ॒सि वर्चो॑॥१॥

मयि॑ धेहि वृ॒त्रस्य॑ क॒नीनि॑काऽसि चक्षु॒ष्पा अ॑सि
 चक्षु॑र्मे पाहि चि॒त्पति॑स्त्वा पुनातु वा॒क्पति॑स्त्वा पुनातु
 दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वित्रे॑ण॒ वसोः॑ सूर्य॑स्य
 र॒श्मिभि॑स्तस्य॒ ते प॑वित्रपते प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॑ कं पु॒ने
 तच्छ॑केय॒मा वो॑ दे॒वास ई॑महे सत्य॑धर्माणो अध्व॒रे यद्वो॑
 दे॒वास आ॑गुरे यज्ञि॑यासो॒ हवा॑मह॒ इन्द्रा॑ग्नी॒ द्यावा॑पृथि॒वी आपं॑
 ओष॑धी॒स्त्वं दी॒क्षाणा॑मधि॒पति॑रसी॒ह मा॒ सन्तं॑ पाहि॥२॥

वर्च॑ ओषधीर॒ष्टौ च॑॥१॥ [१]

आकू॑त्यै प्र॒युजे॒ऽग्नये॒ स्वाहा॑ मे॒धायै॒ मन॑से॒ऽग्नये॒ स्वाहा॑

दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहाऽऽपो
 देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो
 हविषा वृधातु स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तोऽवृणीत सुख्यं
 विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहर्ख्सामयोः
 शिल्पे स्थस्ते वामा रभे ते मा॥३॥

पातमाऽस्य यज्ञस्योदच इमां धियं शिक्षमाणस्य देव
 क्रतुं दक्षं वरुणं सः शिंशाधि ययाऽति विश्वा दुरिता तरेम
 सुतर्माणमधि नावः रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ
 पाहि मा मा मां हिः सीर्विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म
 मे यच्छ नक्षत्राणां माऽतीकाशात् पाहीन्द्रस्य योनिरसि॥४॥

मा मां हिः सीः कृष्यै त्वां सुसस्यायै सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यः
 सूपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वो मां पाह्योदचः स्वाहा यज्ञं
 मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहोरोरन्तरिक्षात्स्वाहा
 यज्ञं वातादा रभे॥५॥

मा योनिरसि त्रिःशच्च॥२॥ [२]

दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसं

सुपा॒रा नो॑ अ॒स॒द्व॒शे॑। ये दे॒वा म॒नो॑जा॒ता म॒नो॑यु॒जः सु॒दक्षा॒
दक्ष॑पि॒तार॒स्ते नः॑ पा॒न्तु ते नो॑ऽव॒न्तु तेभ्यो॑ न॒म॒स्तेभ्यः॑ स्वाहा-
ऽग्ने त्व॑ सु जा॒गृहि व॒य॑ सु म॒न्दिषी॑महि गोपा॒य नः॑
स्व॒स्तये॑ प्र॒बुधे॑ नः॑ पुन॑र्ददः। त्वम॑ग्ने व्रत॒पा अ॑सि दे॒व आ
म॒र्त्येष्वा॑। त्वं॥६॥

य॒ज्ञेष्वी॒डाः॑॥ वि॒श्वे दे॒वा अ॒भि मा मा॑ऽव॒वृत्र॑न् पू॒षा स॒न्या
सोमो॑ राध॑सा दे॒वः स॑वि॒ता वसो॑र्वसु॒दावा रा॑स्वेय॒त्सोमा॑ऽ-
ऽभूयो॑ भर॒ मा पृ॒णन्पू॒र्त्या वि रा॑धि माऽह॒मायु॑षा च॒न्द्रम॑सि
मम॑ भो॒गाय॑ भव॒ वस्त्र॑मसि॒ मम॑ भो॒गाय॑ भवो॒स्त्राऽसि॑ मम॑
भो॒गाय॑ भव॒ हयो॑ऽसि॒ मम॑ भो॒गाय॑ भव॥७॥

छा॒गो॑ऽसि॒ मम॑ भो॒गाय॑ भव॒ मेषो॑ऽसि॒ मम॑ भो॒गाय॑ भव
वा॒यवे॑ त्वा वरु॑णाय त्वा नि॒र्ऋत्यै॑ त्वा रु॒द्राय॑ त्वा दे॒वीरा॑पो
अपां॑ नपा॒द्य ऊ॒र्मिर्ह॑वि॒ष्य इन्द्रि॑यावा॒न्मदि॑न्त॒मस्तं॑ वो मा-
ऽव॑क्रमिष॒मच्छि॑न्नं तन्तुं पृथि॒व्या अनु॑ गे॒षं भ॒द्राद॑भि श्रेयः
प्रेहि॑ बृह॒स्पतिः॑ पु॒र॒ए॒ता ते अ॒स्त्वथे॑मव॒स्य वर॑ आ पृथि॒व्या
आ॒रे शत्रू॑न् कृणुहि॒ सर्व॑वीर॒ एदम॑गन्म दे॒वय॑जनं पृथि॒व्या
वि॒श्वे दे॒वा यद॑जुषन्त॒ पूर्वं॑ ऋ॒क्सामा॑भ्यां॒ यजु॑षा स॒न्तर॑न्तो

रायस्पोषेण समिषा मंदेम॥८॥

आ त्व९ ह्योऽसि मम भोगाय भव स्य पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

इयं ते शुक्र तनूरिदं वर्चस्तया सं भव भ्राजं गच्छ जूरसि
धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते सत्यसंवसः प्रसवे वाचो
यन्त्रमंशीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेव९ हविः सूर्यस्य
चक्षुराऽरुहमग्नेरक्षणः कनीनिकां यदेतंशेभिरीयसे भ्राजमानो
विपश्चिता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा॥९॥

ऽसि यज्ञियाऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी सा
नः सुप्राची सुप्रतीची सं भव मित्रस्त्वा पदि बंधातु पूषा-
ऽध्वनः पात्विन्द्रायाध्यक्षायानु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु
भ्राता सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः सा दैवि देवमच्छेहीन्द्राय
सोम९ रुद्रस्त्वाऽऽवर्तयतु मित्रस्य पथा स्वस्ति सोमसखा
पुनरेहि सह रय्या॥१०॥

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥४॥ [४]

वस्व्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि
चन्द्राऽसि बृहस्पतिस्त्वा सुमे रण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिकेतु
पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन् इडायाः पदे घृतवति

स्वाहा॒ परि॑लिखितुं॒ रक्षः॑ परि॑लिखिता॒ अरा॑तय इ॒दम॒हं॑
रक्ष॑सो ग्री॒वा अपि॑ कृ॒न्तामि॒ योऽस्मा॑न् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं
द्विष्म॑ इ॒दम॑स्य ग्री॒वा॥११॥

अपि॑ कृ॒न्ताम्य॒स्मे रा॒यस्त्वे॒ रा॒यस्तो॑ते रा॒यः सं॑ दे॒वि
दे॒व्योर्व॑श्यां पश्यस्व॒ त्वष्टी॑मती॒ ते स॒पेय॑ सु॒रेता॒ रेतो॑ दधा॑ना
वी॒रं वि॑दे॒य तव॑ सं॒दृशि॑ माऽहं॑ रा॒यस्पोषे॑ण॒ वि योष॑म्॥१२॥

अ॒स्य ग्री॒वा एका॒त्रिंशच्च॑॥५॥॥ [५]

अ॒ं शु॒ना ते अ॒ं शुः॑ पृ॒च्यतां॑ प॒रुषा॒ प॒रुर्गन्ध॑स्ते॒ काम॑मवतु
मदा॑य॒ रसो॒ अच्यु॑तोऽमा॒त्योऽसि॑ शु॒क्रस्ते॒ ग्रहो॑ऽभि॒ त्यं
दे॒वः स॑वि॒तार॑मू॒ण्योः क॒विक्र॑तुम॒र्चामि॑ स॒त्यस॑वसं
रत्न॑धाम॒भि प्रि॒यं म॒तिमूर्ध्वा॑ यस्या॒मति॑र्भा अदि॑द्युत॒त्सवी॑मनि॒
हि॒र॑ण्यपा॒णिर॑मिमीत सु॒क्रतुः॑ कृ॒पा सु॒वः। प्र॒जाभ्य॑स्त्वा
प्रा॒णाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा प्र॒जास्त्व॑मनु प्राणि॑हि प्र॒जास्त्वाम॑नु
प्राण॑न्तु॥१३॥

अ॒नु स॒प्त च॑॥६॥॥ [६]

सोमं॑ ते क्रीणा॒म्यूर्ज॑स्वन्तं॒ पय॑स्वन्तं॒ वी॒र्या॑वन्तमभिमाति॒षाहं॑
शु॒क्रं ते॑ शु॒क्रेण॑ क्रीणामि च॒न्द्रं च॒न्द्रेणा॑मृतम॒मृते॑न स॒म्यत्ते॑

गोरस्मे चन्द्राणि तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते
 सहस्रपोषं पुष्यन्त्याश्चरमेणं पशुनां क्रीणाम्यस्मे ते बन्धुर्मयि
 ते रायः श्रयन्तामस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तमो मित्रो
 न एहि सुमित्रधा इन्द्रस्योरु मा विश दक्षिणमुशन्नुशन्तः
 स्योनः स्योनः स्वान भ्राजाङ्गारे बम्भारे हस्त सुहस्त
 कृशानवेते वः सोमक्रयणास्तान्रक्षध्वं मा वो दभन् ॥१४॥

ऊरुं द्वाविंशतिश्च ॥७॥ [७]

उदायुषा स्वायुषोदोषधीनाः रसेनोत्पर्जन्यस्य
 शुष्मेणोदस्थाममृताः अनु। उर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्याः सदो-
 ऽस्यदित्याः सद आसीदास्तभ्राह्मामृषभो अन्तरिक्षममिमीत
 वरिमाणं पृथिव्या आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राड्विश्वेत्तानि
 वरुणस्य व्रतानि वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्सु पयो
 अघ्नियासु हत्सु ॥१५॥

क्रतुं वरुणो विक्ष्वंश्चिं दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रावुदुत्यं
 जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥ उस्त्रावेतं
 धूर्षाहावनश्चू अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि

वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः॥१६॥

हृत्सु पञ्चत्रिंशच्च॥८॥ [८]

प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपरी
विदन्मा त्वा परिपन्थिनो विदन्मा त्वा वृका अघायवो मा
गन्धर्वो विश्वावसुरा दधच्छोनो भूत्वा परा पत यजमानस्य
नो गृहे देवैः सःस्कृतं यजमानस्य स्वस्त्ययन्यस्यपि
पन्थामगस्महि स्वस्तिगामनेहसं येन विश्वाः परि द्विषो
वृणक्ति विन्दते वसु नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे
महो देवाय तदृतं संपर्यत दूरेदृशे देवजाताय केतवे
दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत वरुणस्य स्कम्भनमसि
वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युन्मुक्तो वरुणस्य पाशः॥१७॥

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च॥९॥ [९]

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽऽतिथ्यमसि
विष्णवे त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्रये त्वा
रायस्पोषदान्ने विष्णवे त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे
त्वा या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु
यज्ञं गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्र चरा सोम

दुर्या॒नदि॒त्याः सदो॒ऽस्यदि॒त्याः सद॒ आ॥१८॥

सीद वरु॑णो॒ऽसि धृ॒तव्र॑तो वारु॑णम॒सि शं॒योर्दे॒वानां॑
स॒ख्यान्मा दे॒वानां॑म॒पसं॑श्छि॒त्स्मह्या॑प॒तये त्वा गृ॒ह्णामि
परि॑पतये त्वा गृ॒ह्णामि त॒नून॑त्रै॒ त्वा गृ॒ह्णामि शा॒क्ररा॑य॒ त्वा
गृ॒ह्णामि श॒क्रन्त्रो॑जि॒ष्ठाय॑ त्वा गृ॒ह्णाम्यना॑धृष्टम॒स्यना॑धृष्यं
दे॒वाना॑मो॒जोऽभि॑शस्ति॒पा अ॒नभि॑शस्ते॒ऽन्यम॑नु॒ मे दी॒क्षां
दी॒क्षाप॑ति॒र्मन्य॑ता॒मनु॑ त॒पस्त॑प॒स्पति॑र॒ञ्जसा॑ स॒त्यमु॑प॒ गेष॑
सु॒विते॑ मा॒ धाः॥१९॥

आ मैकं च॥10॥ [१०]

अ॒शु॒रशु॑स्ते दे॒व सो॒माऽऽप्या॑यता॒मिन्द्रा॑यैकध॒नवि॑द
आ तु॒भ्यमिन्द्रः॑ प्यायता॒मा त्वमिन्द्रा॑य प्याय॒स्वाऽऽप्या॑य
स॒खीन्स॒न्या मे॒धया॑ स्व॒स्ति ते॑ दे॒व सोम॑ सु॒त्याम॑शी॒येष्टा॑
रा॒यः प्रेषे॑ भ॒गाय॑र्त॒मृत॑वा॒दिभ्यो॑ नमो॑ दि॒वे नमः॑ पृथि॒व्या
अ॒ग्ने॑ व्रत॒पते॑ त्वं व्र॒ताना॑ व्र॒तप॑ति॒रसि॑ या म॒म त॒नूरे॒षा सा
त्वयि॑॥२०॥

या तव॑ त॒नूरि॑य॒ सा मयि॑ स॒ह नौ॑ व्रत॒पते॑ व्र॒तिनो॑र्व्र॒तानि॑
या ते॑ अ॒ग्ने रु॒द्रिया॑ त॒नूस्त॑या॒ नः पा॒हि तस्या॑स्ते॒ स्वाहा॑ या

ते अग्नेऽयाशया रंजाशया हंराशया तनूर्वरषिष्ठा गह्वरेष्ठोग्रं
वचो अपावधीं त्वेषं वचो अपावधीः॑ स्वाहा॥२१॥

त्वयि चत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

वित्तायनी मेऽसि तित्तायनी मेऽस्यवतान्मा
नाथितमवतान्मा व्यथितं विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो
योऽस्यां पृथिव्यामस्यायुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं
तेन त्वाऽऽदधेऽग्ने अङ्गिरो यो द्वितीयस्यां तृतीयस्यां
पृथिव्यामस्यायुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम॥२२॥

यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधे सिंहीरसि महिषीरस्युरु
प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवाऽसि देवेभ्यः शुन्धस्व
देवेभ्यः शुम्भस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु
मनोजवास्त्वा पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः
पश्चात्पातु विश्वकर्मा त्वाऽऽदित्यैरुत्तरतः पातु सिंहीरसि
सपत्नसाही स्वाहा सिंहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहा
सिंही-॥२३॥

-रसि रायस्पोषवनिः स्वाहा सिंहीरस्यादित्यवनिः
स्वाहा सिंहीरस्या वह देवान्देवयते यजमानाय स्वाहा

भूतेभ्यस्त्वा विश्वायुरसि पृथिवीं दृ॑ह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं
दृ॑हाच्युतक्षिदसि दिवं दृ॑हाग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि॥ २४॥

नामं सुप्रजावनिः स्वाहा सि॒न्हीः पञ्चत्रिंशच्च॥ 12॥ [१२]

युञ्जते मन॑ उत यु॑ञ्जते धियो॒ विप्रा॒ विप्रस्य॑ बृहतो
विपश्चितः॑। वि होत्रा॑ दधे वयुना॒विदेक॑ इन्मही देवस्य
सवितुः परिष्टुतिः॥ सुवाग्दे॒व दुर्या॑ आ वद देवश्रुतौ देवेष्वा
घोषेथामा नो॑ वीरो जायतां कर्मण्यो य॑ सर्वेऽनुजीवाम्
यो बहु॑नामसद्वशी। इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे प॒दम्।
समूढमस्य॥ २५॥

पा॑सुर इरा॑वती धेनुमती हि भूत॑ सूयव॒सिनी॒ मन॑वे
यशस्यै॑। व्यस्कभ्राद्रोदसी॒ विष्णुरे॒ते दा॒धारं पृथि॒वीम॒भितो॑
मयू॒खैः॥ प्राची॒ प्रेत॑मध्व॒रं क॒ल्पय॑न्ती ऊ॒र्ध्वं य॒ज्ञं न॑यतं
मा जी॑ह्वरतमत्र॒ रमेथां॑ वर्ष्म॒नृथि॒व्या दि॒वो वा॑ विष्णवुत
वा॑ पृथि॒व्या म॒हो वा॑ विष्णवुत वा॒ऽन्तरि॑क्षाद्धस्तौ पृणस्व
ब॒हुभि॑र्वस॒व्यैरा॒ प्र य॑च्छु॥ २६॥

दक्षि॑णादोत स॒व्यात्। विष्णो॒र्नुकं॑ वी॒र्या॑णि॒ प्र वोचं॑ यः
पार्थि॑वानि विम॒मे रजा॑सि॒ यो अस्क॑भाय॒दुत्तर॑ स॒धस्थं॑

विचकमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसि
विष्णोः शजत्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसि वैष्णवमसि
विष्णवे त्वा॥ २७ ॥

अस्य यच्छैकान्नचत्वारिंशच्च॥ १३ ॥

कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवा ५ इभेन।
तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तांसि विध्यं रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तव
भ्रमास आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः। तपू ५ प्यग्रे
जुह्वा पतङ्गानसंदितो वि सृज विष्वगुल्काः॥ प्रति स्पशो वि
सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः। यो नो दूरे
अघश ५ सो॥ २८ ॥

यो अन्त्यग्रे माकिष्टे व्यथिरा दधर्षीत्। उदग्रे तिष्ठ प्रत्या-
ऽऽतनुष्व न्यमित्रा ५ ओषतात्तिग्महेते। यो नो अराति ५
समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भव
प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्रे। अव स्थिरा तनुहि
यातुजूनां जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ स ते॥ २९ ॥

जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्।
विश्वान्यस्मै सुदिनानि रायो द्युमन्यर्यो वि दुरो अभि

द्यौत्॥ सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा
 य उक्थैः। पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै सुदिना
 साऽसंदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाख्यं ते वावाता
 जरता-॥३०॥

मियङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि
 धारयेरनु द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवाऽसम्
 द्यून्। कीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवाऽसौ
 जनानाम्॥ यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्न उपयाति
 वसुमता रथेन। तस्य त्राता भवसि तस्य सखा यस्त
 आतिथ्यमानुषगजुजोषत्॥ महो रुजामि॥३१॥

बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय॥ त्वं
 नो अस्य वचंसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः॥
 अस्वप्रजस्तरणयः सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः।
 ते पायवः सध्रियश्चो निषद्याऽग्ने तव नः पान्त्वमूर॥ ये
 पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन्।
 ररक्ष तान्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो ना ह॥३२॥

देभुः॥ त्वया वयं सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम

वाजान्। उ॒भा श॑सां सू॒दय॑ सत्यतातेऽनु॒ष्टुया॑ कृ॒णु॒ह्य॒हया॑ण॥
 अ॒या ते॑ अ॒ग्ने स॒मिधा॑ वि॒धेम॒ प्रति॒ स्तोम॑ः श॒स्यमा॑नं
 गृ॒भाय॑। द॒हा॒शसो॑ र॒क्षसः॑ पा॒ह्य॒स्मान्द्रु॒हो नि॒दो मि॑त्रम॒हो
 अव॒द्यात्॥ र॒क्षो॒हणं॑ वा॒जिन॒माऽऽजि॑घर्मि मि॒त्रं प्रथि॑ष्ठमु॒प
 यामि॑ शर्म। शिशा॑नो अ॒ग्निः ऋ॒तुभिः॑ स॒मिद्धः॑ स नो
 दि॒वा॥ ३३॥

स रि॒षः पा॑तु न॒क्तम्॥ वि ज्योति॑षा बृ॒हता॑
 भा॑त्य॒ग्निरा॒विर्वि॒श्वानि॑ कृ॒णुते॑ म॒हित्वा॑। प्रादे॑वीर्मा॒याः
 स॑हते दु॒रेवाः॑ शिशी॑ते शृ॒ङ्गे र॒क्षसे॑ वि॒निक्षे॑॥ उ॒त स्वा॒नासो॑
 दि॒विष॑न्त्व॒ग्नेस्ति॒ग्मायु॑धा र॒क्षसे॑ हन्त॒वा उ॑। मदे॑ चिदस्य
 प्ररु॑जन्ति॒ भामा॑ न व॑रन्ते परि॒बाधो॑ अदे॑वीः॥ ३४॥

अ॒घश॑सुः स ते॑ जरता॑ रुजामि ह॒ दिवैक॑चत्वारि॑शच्च॥ 14॥ ————— [१४]

दे॒वस्य॑ र॒क्षो॒हणो॑ वि॒भूस्त्व॑ सो॒मात्य॑न्या॒नगां॑ पृथि॒व्या इ॒षे त्वाऽऽदे॑ वा॒क्ते सं ते॑ स॒मुद्र॑
 ह॒विष्म॑तीर॒हृदे॑ त्वम॑ग्ने रु॒द्रश्च॑तुर्दश॥ दे॒वस्य॑ ग॒मर्थे॑ ह॒विष्म॑तीः पव॑सु ए॒कत्रि॑शत्॥ दे॒वस्या॒र्चयः॑॥
 हरिः॑ ओम्। श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ————— [१५]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यामाददेऽभ्रिरसि नारिरसि परिलिखितः रक्षः
परिलिखिता अरातय इदमहः रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि
योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि
कृन्तामि दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धतां
लोकः पितृषदंनो यवोऽसि यवयास्मद्वेषः ॥१॥

यवयारातीः पितृणां सदनमस्युद्विवः स्तभाना-
ऽन्तरिक्षं पृण पृथिवीं दह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु
मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिः
सुप्रजावनिः रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म दह क्षत्रं
दह प्रजां दह रायस्पोषं दह घृतेन द्यावापृथिवी
आ पृणेत्यामिन्द्रस्य सदोऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा
गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा
भवन्तु जुष्टय इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय

त्वा॥२॥

द्वेषं इमा अष्टादश च॥१॥ [१]

रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ वैष्ण॒वान्ख॑नामी॒दम॑हं तं
व॒ल॒ग॒मुद्व॑पामि॒ यं नः॑ स॒मा॒नो यम॑स॒मानो॑ निच॒खाने॑दमे॒नम॑धरं
करोमि॒ यो नः॑ स॒मा॒नो योऽस॑मानोऽराती॒यति॑ गा॒य॒त्रेण॑
छन्द॒साऽव॑बाढो वल॒गः कि॒मत्र॑ भ॒द्रं तन्नौ॑ सह वि॒राड॑सि
सप॒त्नहा॑ स॒म्राड॑सि भ्रातृ॒व्यहा॑ स्व॒राड॑स्यभिमाति॒हा
वि॒श्वा॒राड॑सि वि॒श्वा॑सां ना॒ष्ट्राणां॑ ह॒न्ता॥३॥

रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनः॑ प्रोक्षा॒मि वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑
वल॒ग॒हनोऽव॑ नया॒मि वैष्ण॒वान् यवो॑ऽसि यु॒वया॑स्मद्वेषो॑
य॒वया॑रा॒ती रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनोऽव॑ स्तृणामि वैष्ण॒वान्
रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनोऽभि॑ जु॒होमि॑ वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑
वल॒ग॒हना॑वुप॑ दधामि वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ पर्यू॒हामि॑
वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ परि॑ स्तृणामि वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑
वल॒ग॒हनो॑ वैष्ण॒वी बृ॒हन्न॑सि बृ॒हद्वा॑वा बृ॒हती॑मिन्द्रा॒य वाचं॑
वद॥४॥

हन्तेन्द्राय द्वे च॥२॥ [२]

विभूर॑सि प्र॒वाह॑णो॒ वहि॑रसि ह॒व्य॒वाह॑नः श्वा॒त्रो-
 ऽसि॒ प्रचे॑तास्तुथो॑ऽसि वि॒श्ववे॑दा उ॒शिग॑सि क॒विर॑ङ्घा॒रिर॑सि
 ब॒म्भा॑रि॒रव॑स्युर॑सि दु॒व॒स्वाञ्छु॑न्ध्यूर॑सि मा॒र्जा॒लीयः॑ स॒म्राड॑सि
 कृ॒शानुः॑ परि॒षद्यो॑ऽसि प॒व॒मानः॑ प्र॒तक्का॑ऽसि नभ॑स्वा॒नस॑मृष्टो-
 ऽसि ह॒व्य॒सूदं॑ ऋ॒तधा॑माऽसि सु॒व॒ज्योति॑र्ब्रह्म॒ज्योति॑रसि
 सु॒व॒र्धामा॑ऽजो॑ऽस्येक॑पा॒दहि॑रसि बु॒ध्रियो॑ रौ॒द्रेणा॑नी॒केन॑ पा॒हि
 मा॑ऽग्ने पि॒पृहि॑ मा॒ मा॒ मा॑ हि॒सीः॥५॥

अनीकेनाष्टौ च॥३॥ [३]

त्व॑ सोम॑ तनू॒कृद्ध्यो॑ द्वेषो॑भ्यो॒ऽन्यकृ॑तेभ्य उ॒रु य॒न्तासि॑
 व॒रूथ॑ꣳ स्वाहा॑ जुषा॒णो अ॒प्तुरा॑ज्यस्य वेतु॑ स्वाहा॒ऽयं नो॑
 अ॒ग्निर्व॑रि॒वः कृ॑णोत्व॒यं मृ॑धः पु॒र ए॑तु प्र॒भिन्द॑न्। अ॒यं
 शत्रूँ॑ञ्जयतु ज॒हृषा॑णो॒ ऽयं वाजं॑ जयतु॒ वाजं॑सातौ॥ उ॒रु
 वि॒ष्णो वि॑ क्र॒मस्वो॑रु क्षया॑य नः कृ॒धि। घृ॒तं घृ॑तयोने पिब
 प्र॒प्रं य॒ज्ञप॑तिं तिर॥ सोमो॑ जिगाति गातु॒विद्॥६॥

दे॒वाना॑मेति निष्कृ॒तमृ॑तस्य॒ योनि॑मा॒सद॑मदि॒त्याः स॒दो-
 ऽस्य॑दि॒त्याः स॒द आ॑ सी॒दैष॑ वो॑ देव॒ सवि॑तः सोम॒स्तं
 र॑क्षध्वं मा वो॑ द॒भदे॑तत् त्व॑ सोम॑ दे॒वो दे॒वानु॑पा॒गा इ॒दम॑हं

मनुष्यो मनुष्यान्सह प्रजया सह रायस्पोषेण नमो देवेभ्यः
स्वधा पितृभ्य इदमहं निर्वरुणस्य पाशात् सुवरभि॥७॥

वि ख्येषं वैश्वानरं ज्योतिरग्रे व्रतपते त्वं व्रतानां
व्रतपतिरसि या मम तनूस्त्वय्यभूदियं सा मयि या
तवं तनूर्मय्यभूदेषा सा त्वयि यथायथं नो व्रतपते
व्रतिनोर्व्रतानि॥८॥

गातुविदभ्येकत्रिंशच्च॥४॥ [४]

अत्यन्यानगां नान्यानुपांगामर्वाक्त्वा परैरविदं परोऽवरैस्तं
त्वा जुषे वैष्णवं देवयज्यायै देवस्त्वा सविता मध्वा-
ऽनक्तोषधे त्रायस्वैनं स्वधिते मैनं हिंसीर्दिवमग्रेण
मा लेखीरन्तरिक्षं मध्येन मा हिंसीः पृथिव्या सं भव
वनस्पते शतवल्शो वि रोह सहस्रवल्शा वि वयं
रुहेम यं त्वाऽयं स्वधितिस्तेतिजानः प्रणिनाय महते
सौभगायाऽच्छिन्नो रायः सुवीरः॥९॥

यं दशं च॥५॥ [५]

पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्धतां लोकः
पितृषदनो यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारातीः पितृणां

सद॑नमसि॒ स्वावेशो॑ऽस्यग्रे॒गा नै॑तृणां वन॒स्पति॑रधि॒ त्वा
स्था॑स्यति॒ तस्य॑ वि॒त्तादे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता मध्वा॑ऽनक्तु
सुपि॑प्प॒लाभ्य॑स्त्वौष॒धीभ्य॑ उद्वि॒वः स्तभा॑नान्तरि॒क्षं पृ॑ण
पृथि॑वीमुप॒रेण॑ दृ॒ह ते ते॒ धामा॑न्युश्मसि॥१०॥

ग॒मध्ये गा॒वो यत्र॑ भूरि॑श्च॒ङ्गा अ॒यासः॑। अत्रा॒ह तदु॑रुगा॒यस्य॑
वि॒ष्णोः पर॑मं प॒दम॑व॒ भाति॑ भूरेः॑॥ वि॒ष्णोः कर्मा॑णि पश्य॒त
यतो॑ ब्र॒तानि॑ पस्प॒शे। इन्द्र॑स्य॒ युज्यः॑ सखा॑॥ तद्वि॒ष्णोः पर॑मं
प॒दः सदा॑ पश्यन्ति॒ सूरयः॑। दि॒वीव॒ चक्षु॑रात॒तम्॥ ब्र॒ह्मव॑नि॒
त्वा क्षत्र॑वनिः॒ सुप्र॑जा॒वनिः॒ राय॑स्पोष॒वनि॑ पर्यू॒हामि॑ ब्रह्मं
दृ॒ह क्षत्रं॑ दृ॒ह प्र॑जां दृ॒ह रा॒यस्पोषं॑ दृ॒ह परि॑वीर॒सि
परि॑ त्वा॒ दैवी॑र्वि॒शो व्य॑यन्तां॒ परी॑मः॒ राय॑स्पोषो॒ यज॑मानं
मनु॑ष्या॒ अन्तरि॑क्षस्य॒ त्वा सा॒नाव॑व॒ गूहा॑मि॥११॥

उ॒श्मसी॒ पोष॑मेका॒त्रवि॑श्च॒तिश्च॑॥६॥ [६]

इ॒षे त्वो॑प॒वीर॑स्युपो॒ देवा॑न्दैवीर्वि॒शः प्रा॒गुर्व॒हीरु॑शिजो॒
बृह॑स्पते॒ धार॑या॒ वसू॑नि॒ ह॒व्या ते॑ स्वदन्तां॒ देव॑ त्वष्ट॒र्वसु॑ रण॒व
रे॒वती॒ रम॑ध्वम॒ग्रेर्ज॒नित्र॑मसि॒ वृष॑णौ स्थ॒ उर्व॑श्य॒स्यायु॑र॒सि
पु॒रू॒रवा॑ घृ॒तेना॒क्ते वृष॑णं दधा॒थां गा॒य॒त्रं छ॒न्दोऽनु॑ प्र जा॒यस्व॑

त्रैष्टुभं जागृतं छन्दोऽनु प्रजायस्व भवतं॥१२॥

नः समनसौ समोकसावरेपसौ। मा यज्ञं हिंसिष्टं मा
यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः॥ अग्रावग्निश्चरति
प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः। स्वाहाकृत्य ब्रह्मणा ते
जुहोमि मा देवानां मिथुयाकर्भागधेयम्॥१३॥

भवतमेकत्रिंशच्च॥७॥ [७]

आ दद ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनाऽऽरभे धर्षा
मानुषान्द्व्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्यपां पेरुरसि स्वात्तं चित्
सदैवं हव्यमापो देवीः स्वदतैनं सं ते प्राणो वायुना
गच्छतां सं यजत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषा घृतेनाक्तौ
पशुं त्रायेथां रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽऽविशतोरौ अन्तरिक्ष
सजूर्देवेन॥१४॥

वार्तेनाऽस्य हविषस्त्मना यज्ञ समस्य तनुवां भव वर्षीयो
वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त
आतानाऽनुर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह
रायस्पोषेणाऽऽपो देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवाः ऊङ्क्

शुद्धा वयं परिविष्टाः परिवेष्टारो वो भूयास्म॥१५॥

देवेन चतुश्चत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

वाक्त् आ प्यायतां प्राणस्त आ प्यायतां चक्षुस्त आ प्यायतां३ श्रोत्रं त आ प्यायतां या ते प्राणाञ्छुग्जुगाम या चक्षुर्या श्रोत्रं यत् ते क्रूरं यदास्थितं तत् त आ प्यायतां तत् त एतेन शुन्धतां नाभिस्त आ प्यायतां पायुस्त आ प्यायतां शुद्धाश्चरित्राः शमद्भ्यः॥१६॥

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्यामोषधे त्रायस्वेन३ स्वधिते मैत्रिं हिंसी रक्षसां भागोऽसीदमहं रक्षोऽधमं तमो नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमेनमधमं तमो नयामीषे त्वां घृतेन द्यावापृथिवी प्रोण्वाथामच्छिन्नो रायः सुवीर उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि स्तोक्राना३ स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतम्॥१७॥

अज्यो वीहि पञ्च च॥९॥ [९]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हव्यं घृतवत् स्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि दैध्यदैन्द्रोऽपानो अङ्गेअङ्गे वि बोभुवदेव त्वष्टर्भूरि ते ससमेतु विषुरूपा

यत् सलक्ष्माणो भवथ देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु
 त्वा माता पितरो मदन्तु श्रीरस्यग्निस्त्वा श्रीणात्वापः
 समरिणन्वातस्य॥१८॥

त्वा ध्रज्यै पूष्णो रङ्ग्या अपामोषधीनाः रोहिष्यै घृतं
 घृतपावानः पिबतु वसा वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य
 हविरसि स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो
 विदिश उदिशः स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः॥१९॥

वार्तस्याष्टाविंशतिश्च॥१०॥ [१०]

समुद्रं गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवः सवितारं
 गच्छ स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा
 सोमं गच्छ स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा छन्दांसि गच्छ
 स्वाहा द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा नभो दिव्यं गच्छ स्वाहा-
 ऽग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहाऽद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो मनो मे हार्दि
 यच्छ तनू त्वचं पुत्रं नप्तारमशीय शुगंसि तमभि शोच यो-
 ऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो धाम्नो धाम्नो राजन्नितो वरुण
 नो मुञ्च यदापो अघ्निया वरुणेति शपामहे ततो वरुण नो

मुञ्च॥२०॥

असि षड्विंशतिश्च॥११॥ ————— [११]

हविष्मतीरिमा आपो हविष्मान् देवो अध्वरो हविष्माः
 आ विवासति हविष्माः अस्तु सूर्यः॥ अग्नेर्वो-
 ऽपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनीः सुम्ने
 मा धत्तेन्द्राग्रियोर्भागधेयीः स्थ मित्रावरुणयोर्भागधेयीः स्थ
 विश्वेषां देवानां भागधेयीः स्थ यज्ञे जागृत॥२१॥

हविष्मतीश्चतुस्रिंशत्॥१२॥ ————— [१२]

हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वोर्ध्वमिममध्वरं
 कृधि दिवि देवेषु होत्रा यच्छ सोमं राजन्नेह्यव रोह मा भेर्मा सं
 विक्था मा त्वा हिंसिषं प्रजास्त्वमुपावरोह प्रजास्त्वामुपाव
 रोहन्तु शृणोत्वग्निः समिधा हवं मे शृण्वन्त्वापो धिषणाश्च
 देवीः। शृणोत ग्रावाणो विदुषो नु॥२२॥

यज्ञः शृणोतु देवः संविता हवं मे। देवीरापो अपां नपाद्य
 ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावांन्मदिन्तमस्तं देवेभ्यो देवत्रा धत्त
 शुक्रः शुक्रपेभ्यो येषां भागः स्थ स्वाहा कार्ष्णिंरस्यपापां
 मृध्रः समुद्रस्य वोक्षित्या उन्नये। यमग्ने पृत्सु मर्त्यमावो

वाजेषु यं जुनाः। स यन्ता शश्वतीरिषः॥ (1)॥२३॥

नु सप्तचत्वारिंशच्च॥13॥ [१३]

त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्व९ शर्धो मारुतं पृक्ष
ईशिषे। त्वं वातैररुणैर्यासि शङ्गयस्त्वं पूषा विधृतः पांसि नु
त्मना॥ आ वो राजानमध्वरस्य रुद्र९ होतार९ सत्ययज९
रोदस्योः। अग्निं पुरा तनयितोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसे
कृणुध्वम्॥ अग्निर्होता निषंसादा यजीयानुपस्थे मातुः
सुरभावु लोके। युवा कविः पुरुनिष्ठः॥२४॥

ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्यं इद्धः॥ साध्वीमकर्देववीतिं
नो अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम गुह्याम्। स आयुरागांश्चसुरभिर्वस
भद्रामकर्देवहूतिं नो अद्य॥ अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव
द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो
विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः॥ त्वे वसूनि
पूर्वणीक॥२५॥

होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियांसः। क्षामेव विश्वा भुवनानि
यस्मिन्त्स९ सौभंगानि दधिरे पावके॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम
विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्ने कामाय येमिरे॥ अश्याम

तं काममग्ने तवोत्यश्याम रयिं रयिवः सुवीरम्। अश्याम
वाजमभि वाजयन्तोऽश्याम द्युम्नमजराजरं ते॥ श्रेष्ठं यविष्ठ
भारताग्ने द्युमन्तमाभर॥ २६॥

वसो पुरुस्पृहं रयिम्॥ स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था
अजरेभिर्नानदद्भिर्यविष्ठः। यः पावकः पुरुतमः पुरूणि
पृथून्यग्निरनुयाति भवन्॥ आयुष्टे विश्वतो दधदयमग्निरवरेण्यः।
पुनस्ते प्राण आयति परा यक्ष्मं सुवामि ते॥ आयुर्दा अग्ने
हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु
चारुं गव्यं पितेवं पुत्रमभि॥ २७॥

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे।
अग्ने जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्
द्वितीयं परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान
एनं जरते स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे।
त्वं घृतेभिराहुतः॥ दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः
श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिः॥ २८॥

यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनद्बुचि
रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाधियं

जनयत्सूदयच्च॥ स तेर्जीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष
स्वपत्यस्य शिक्षोः। अग्रे रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते
सुष्टुतयश्च वस्वः॥ अग्रे सहन्तमा भर द्युमस्य प्रासर्हा रयिम्।
विश्वा यः॥ २९॥

चरषणीरभ्यासा वाजेषु सासहत्॥ तमग्रे पृतनासहः
रयिः सहस्व आ भर। त्वः हि सत्यो अद्भुतो दाता
वाजस्य गोमतः॥ उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे।
स्तोमैर्विधेमाग्रये॥ वद्मा हि सूनो अस्यद्वासद्वा चक्रे
अग्निर्जनुषाज्मानम॥ स त्वं न ऊर्जसन ऊर्ज धा राजेव
जेरवृके क्षेप्यन्तः॥ अग्न आयूषि॥ ३०॥

पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्रे पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषः रयिं
मयि॥ अग्रे पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान्
वक्षि यक्षि च॥ स नः पावक दीदिवोऽग्रे देवाः इहा वह।
उप यज्ञः हविश्च नः॥ अग्निः शुचिर्व्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः
कविः। शुची रोचत आहुतः॥ उदग्रे शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त

ईरते। तव ज्योतींष्यर्चयः॥३१॥

पुरुनिष्ठः पुर्वणीक भराऽभि वयोभिर्ध आयूँषि विप्रः शुचिश्चतुर्दश च॥14॥—[१४]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

आ ददे॑ ग्रावा॑स्यध्वर॑कृद् देवेभ्यो॑ गम्भीरमिममध्वरं॑
कृध्युत्तमेन॑ पविनेन्द्राय॑ सोम॑ सुषु॑तं मधु॑मन्तं पय॑स्वन्तं
वृष्टि॑वनिमिन्द्राय॑ त्वा वृत्र॑घ्न इन्द्राय॑ त्वा वृत्र॑तुर इन्द्राय॑
त्वाऽभिमा॑तिघ्न इन्द्राय॑ त्वाऽऽदित्य॑वत इन्द्राय॑ त्वा
विश्वदे॑व्यावते श्वा॒त्राः स्थ॑ वृत्र॑तुरो राधो॑गूर्ता अमृत॑स्य
पत्नी॑स्ता दे॒वीर्दे॒वत्रे॑मं य॒ज्ञं ध॒त्तोप॑हूताः सोम॑स्य पिब॒तोप॑हूतो
युष्मा॑कम्॥१॥

सोमः॑ पिबतु॑ यत्ते॑ सोम दि॒वि ज्योति॑र्यत् पृथि॒व्यां
यदुरा॑वन्तरि॒क्षे तेना॑स्मै यज॑मानायोरु रा॒या कृ॒ध्यधि॑ दा॒त्रे
वोचो॑ धिष॑णे वी॒डू स॒ती वी॑डयेथामूर्जं॑ दधाथामूर्जं॑ मे धत्तं॑ मा
वाँ॑ हिँसिषं॑ मा माँ हिँसिष्टं॑ प्रागपा॑गुद॑गध॒राक्ता॑स्त्वा
दिश॑ आ धा॑वन्त्वम्ब॒ नि ष्व॑र। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॑ जागृ॑वि

तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहा॥२॥

युष्माकं॑ स्वर॒ यत्ते नव॑ च॥१॥ [१]

वा॒चस्पत॑ये पवस्व वाजि॒न् वृषा॒ वृष्णो॑ अ॒शुभ्या॑
गभ॑स्तिपूतो दे॒वो दे॒वानां॑ प॒वित्र॑मसि॒ येषां॑ भा॒गो-
ऽसि॒ तेभ्य॑स्त्वा॒ स्वांकृ॑तोऽसि॒ मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि
विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॒ पार्थि॑वेभ्यो॒ मन॑स्त्वाष्टृ॒र्वन्तरि॑क्षम
स्वाहा॑ त्वा सुभ॒वः सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा मरीचि॒पेभ्य॑ ए॒ष ते
योनिः॑ प्रा॒णाय॑ त्वा॥३॥

वा॒चः स॒प्तच॑त्वारि॒ंशत्॥२॥ [२]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒न्तर्य॑च्छ॒ मघ॑वन् पा॒हि सोम॑मुरु॒ष्य
रायः॒ समिषो॑ यज॒स्वान्त॑स्ते॒ दधामि॒ द्यावा॑पृथि॒वी
अ॒न्तरु॑र्वन्तरि॒क्षं स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः॒ परै॑श्चान्तर्या॒मे
म॒घवन् मा॑दयस्व॒ स्वांकृ॑तोऽसि॒ मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि
विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॒ पार्थि॑वेभ्यो॒ मन॑स्त्वाष्टृ॒र्वन्तरि॑क्षम
स्वाहा॑ त्वा सुभ॒वः सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा मरीचि॒पेभ्य॑ ए॒ष ते

योनिरपानाय त्वा॥४॥

देवेभ्यः सप्त च॥३॥ [३]

आ वा॒यो भूष शुचिपा॒ उप॑ नः सु॒हस्रं॑ ते नि॒युतो॑
वि॒श्ववार॑। उपो॑ ते अ॒न्यो म॑द्यमयामि॒ यस्य॑ देव दधि॒षे
पूर्व॑पेयम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि वा॒यवे॒ त्वेन्द्र॑वायू इ॒मे
सु॒ताः। उप॒ प्रयो॑भिरा ग॒तमिन्द्र॑वो वा॒मुश॑न्ति हि॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रवा॒युभ्यां॑ त्वैष ते योनिः स॒जोषा॑भ्यां
त्वा॥५॥

आ वा॒यो त्रिच॑त्वारिंशत्॥४॥ [४]

अयं वा॑ मि॒त्रावरु॑णा सु॒तः सोमं॑ ऋ॒तावृ॑धा। ममेदि॒ह श्रु॑तं
हव॑म्। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि मि॒त्रावरु॑णाभ्यां त्वैष ते योनिर्
ऋ॒तायु॑भ्यां त्वा॥६॥

अ॒यं वा॑ वि॒श्व॒तिः॥५॥ [५]

या वा॑ क॒शा म॑धुम॒त्यश्वि॑ना सू॒नृता॑वती। तया॑
य॒ज्ञं मि॑मिक्षतम्। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒श्विभ्यां॑ त्वैष ते

योनिर्माध्वीभ्यां त्वा॥ ७ ॥

या वांमष्टादश॥ ६ ॥ _____ [६]

प्रात॒र्युजौ वि मु॑च्येथा॒मश्वि॑ना॒वेह ग॑च्छतम्। अ॒स्य सोम॑स्य
पी॒तये॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒श्विभ्यां॑ त्वैष ते॒ योनि॑र॒श्विभ्यां॑
त्वा॥ ८ ॥

प्रात॒र्युजा॒वेका॒न्नवि॑शतिः॥ ७ ॥ _____ [७]

अ॒यं वे॒नश्चो॑दयत् पृ॒श्निग॑र्भा॒ ज्योति॑र्जरायू रज॑सो वि॒माने॑।
इ॒मम॒पा॑ सं॒ङ्गमे॑ सूर्य॑स्य॒ शिशुं॑ न वि॒प्रां म॒तिभी॑ रिहन्ति॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ शण्डा॑य त्वैष ते॒ योनि॑र्वी॒रतां॑ पाहि॥ ९ ॥

अ॒यं वे॒नः प॒ञ्चवि॑शतिः॥ ८ ॥ _____ [८]

तं प्र॒त्नथा॑ पूर्॒वथा॑ वि॒श्वथे॑मथा॒ ज्येष्ठ॑तातिं ब॒र्हिष॑दः
सु॒व॒र्विदं॑ प्र॒तीची॑नं वृ॒जनं॑ दोह॒से गि॒राऽऽशुं॑ जय॑न्तमनु॒ यासु॑
व॒र्ध॑से। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ मर्का॑य त्वैष ते॒ योनिः॑ प्र॒जाः
पा॑हि॥ १० ॥

त॑ ष॒ड्वि॑शतिः॥ ९ ॥ _____ [९]

ये दे॒वा दि॒व्येका॑दश॒ स्थ पृ॑थि॒व्याम॑ध्येका॑दश॒ स्थाऽप्सु॑षदो

महि॒नैका॑द॒श॒ स्थ ते दे॒वा य॒ज्ञमि॑मं जु॒षध्व॑मुपया॒मगृ॑हीतो-
 ऽस्या॒ग्रय॑णो॒ऽसि स्वा॑ग्रय॒णो जि॒न्वं य॒ज्ञं जि॒न्वं य॒ज्ञप॑तिम॒भि
 स॒व॒ना पा॒हि वि॒ष्णु॑स्त्वां पा॒तु वि॒शं त्वं पा॑हीन्द्रि॒येणै॒ष ते
 योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा दे॒वेभ्यः॑ ॥११॥

ये दे॒वास्त्रि॑च॒त्वारि॑शत् ॥ १० ॥ [१०]

त्रि॒श॒त्रय॑श्च गु॒णिनो॑ रु॒जन्तो॑ दि॒वः रु॒द्राः पृ॑थि॒वीं च
 स॒चन्ते॑। ए॒का॒द॒शासो॑ अ॒प्सुष॑दः सु॒तः सोमं॑ जु॒षन्ता॑
 स॒व॒नाय॑ वि॒श्वे ॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽस्या॒ग्रय॑णो॒ऽसि स्वा॑ग्रय॒णो
 जि॒न्वं य॒ज्ञं जि॒न्वं य॒ज्ञप॑तिम॒भि स॒व॒ना पा॒हि वि॒ष्णु॑स्त्वां पा॒तु
 वि॒शं त्वं पा॑हीन्द्रि॒येणै॒ष ते योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा दे॒वेभ्यः॑ ॥१२॥

त्रि॒श॒द॒ द्वि॑च॒त्वारि॑शत् ॥ ११ ॥ [११]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य॒ त्वा बृ॒हद्व॑ते॒ वय॑स्व॒त उ॒क्था॒युवे॑
 यत् तं इन्द्र॑ बृ॒हद्व॑य॒स्तस्मै॑ त्वा वि॒ष्णावे॑ त्वै॒ष ते योनि॑रिन्द्रा॒य
 त्वो॒क्था॒युवे॑ ॥१३॥

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ द्वावि॑श॒तिः ॥ १२ ॥ [१२]

मूर्धा॑नं दि॒वो अ॒र॒तिं पृ॑थि॒व्या वै॑श्वान॒रमृ॑ताय॒ जा॒तम॒ग्निम्।
 क॒विः स॒म्राज॑म॒तिथिं॑ जना॑नामा॒सन्ना पात्रं॑ जनयन्त

देवाः॥ उप॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒ग्रये॑ त्वा वैश्वान॒रायं ध्रुवो॑ऽसि
ध्रुव॑क्षि॒तिर्ध्रुवा॑णां ध्रुव॑त॒मोऽच्यु॑तानामच्युत॒क्षित्त॑म ए॒ष ते
योनि॑र॒ग्रये॑ त्वा वैश्वान॒राय॑॥१४॥

मूर्धानं पञ्चत्रिंशत्॥13॥ [१३]

मधु॑श्च माध॑वश्च शुक्र॑श्च शुचि॑श्च नभ॑श्च नभ॒स्य॑श्चेषश्चोर्ज॑श्च
सह॑श्च सह॒स्य॑श्च तप॑श्च तप॒स्य॑श्चोप॒या॒मगृ॑हीतोऽसि स॒ः स॒र्पो-
ऽस्य॑ ह॒स्प॒त्याय॑ त्वा॥१५॥

मधुस्त्रिंशत्॥14॥ [१४]

इन्द्रा॑ग्नी आ ग॑तं सु॒तं गी॒र्भिर्न॑भो वरे॑ण्यम्। अ॒स्य
पा॑तं धि॒येषि॒ता॥ उप॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॒ग्निभ्यां॑ त्वैष ते
योनि॑रिन्द्रा॒ग्निभ्यां॑ त्वा॥१६॥

इन्द्राग्नी विंशतिः॥15॥ [१५]

ओमा॑सश्चर्षणीधृतो विश्वे॑ देवा॒सु आ ग॑तं दा॒श्वा॒सो
दा॒शुषः॑ सु॒तम्॥ उप॒या॒मगृ॑हीतोऽसि विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॑ ए॒ष
ते योनि॑र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥१७॥

इन्द्राग्नी ओमासो विंशतिर्विंशतिः॥16॥ [१६]

म॒रु॒त्वं॒न्तं वृ॒ष॒भं वा॑वृ॒धा॒न॒म॒क॒वा॒रिं दि॒व्य॑ꣳ शा॒स॒मिन्द्र॑म्।
 वि॒श्वा॒सा॒ह॒म॒वं॒से नू॒त॒ना॒यो॒ग्रꣳ सं॒हो॒दा॒मि॒ह तꣳ हु॒वे॒म॥
 उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसी॒न्द्रा॒य त्वा म॒रु॒त्वं॒त ए॒ष ते यो॒नि॒रिन्द्रा॑य
 त्वा म॒रु॒त्वं॒ते॥१८॥

म॒रु॒त्वं॒न्तꣳ ष॒ड्विंश॑तिः॥१७॥

इन्द्र॑ म॒रु॒त्व इ॒ह पा॑हि सो॒मं यथा॑ शा॒र्या॒ते अ॒पि॒बः सु॒त॒स्य॑।
 तव॑ प्र॒णी॑ती॒ तव॑ शू॒र श॒र्म॒न्ना वि॑वास॒न्ति क॒वयः॑ सु॒य॒ज्ञाः॥
 उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसी॒न्द्रा॒य त्वा म॒रु॒त्वं॒त ए॒ष ते यो॒नि॒रिन्द्रा॑य
 त्वा म॒रु॒त्वं॒ते॥१९॥

इन्द्रै॒का॒त्रिंश॑त्॥१८॥

म॒रु॒त्वाꣳ इन्द्र॑ वृ॒ष॒भो र॒णा॒य पि॒बा सो॒मं॑म॒नु॒ष्व॒धं म॒दा॒य।
 आ सि॑श्च॒स्व ज॒ठरे॑ म॒ध्वं ऊ॒र्मिं त्वꣳ रा॒जा॑सि प्र॒दिवः॑
 सु॒ता॒ना॑म्॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसी॒न्द्रा॒य त्वा म॒रु॒त्वं॒त ए॒ष ते
 यो॒नि॒रिन्द्रा॑य त्वा म॒रु॒त्वं॒ते॥२०॥

इन्द्रं॑ म॒रु॒त्वो म॒रु॒त्वा॒नेका॒त्रिंश॑दे॒का॒त्रिंश॑त्॥१९॥

म॒हाꣳ इन्द्रो॑ य ओज॑सा प॒र्जन्यो॑ वृ॒ष्टि॒माꣳ इ॒वा
 स्तोमै॑र्व॒त्स॒स्य॑ वावृ॒धे॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसि॑ महेन्द्रा॒य त्वै॒ष

ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥२१॥

महानेकान्नविंशतिः॥२०॥ [२०]

महा९ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः
सहोभिः। अस्मद्रियग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः
कर्तृभिर्भूत्॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वेष ते
योनिर्महेन्द्राय त्वा॥२२॥

महानृवत्पट्विंशतिः॥२१॥ [२१]

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्वसि दाशुषै। उपोपेन्नु
मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ उपयामगृहीतो-
ऽस्यादित्येभ्यस्त्वा॥ कदा चन प्र युच्छस्युभे नि पांसि
जन्मनी। तुरीयादित्य सवनं त इन्द्रियमा तस्थावमृतं दिवि॥
यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ
वः॥२३॥

अर्वाचीं सुमतिर्ववृत्त्याद्होश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ विवस्व आदित्येष ते सोमपीथस्तेन
मन्दस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते वयं तर्पयितारो या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि॥२२॥ (वः
सप्तविंशतिश्च)॥२२॥ [२२]

वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्य९ सावीः।

वा॒मस्य॑ हि क्षय॑स्य दे॒व भूरे॑र॒या धि॒या वा॑म॒भाजः॑ स्याम॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा सवि॒त्रे॥२४॥

वा॒मं चतु॑र्विंशतिः॥२३॥ [२३]

अद॑ब्धेभिः स॒वितः॑ पा॒युभि॑ष्ट्वं शि॒वेभि॑र॒द्य परि॑ पाहि
नो॒ गय॑म। हि॒र॒ण्यजि॑ह्वः सु॒वि॒ताय॑ नव्य॑से रक्षा॒ माकि॑र्नो
अ॒घश॑स ईश॒त॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा
सवि॒त्रे॥२५॥

अद॑ब्धेभिस्त्रयो॑विंशतिः॥२४॥ [२४]

हि॒र॒ण्यपा॑णिमू॒तये॑ सवि॒तार॑मु॒प ह्वये॑। स चे॒ता दे॒वता॑
प॒दम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा सवि॒त्रे॥२६॥

हि॒र॒ण्यपा॑णिं चतु॑र्दश॥२५॥ [२५]

सु॒शर्मा॑ऽसि सु॒प्रति॑ष्ठा॒नो बृ॒हदु॒क्षे नम॑ ए॒ष ते
योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥२७॥

सु॒शर्मा॑ द्वाद॑श॥२६॥ [२६]

बृ॒ह॒स्पति॑सु॒तस्य॑ त इन्द्रो॑ इन्द्रि॒याव॑तः पत्नी॑वन्तं ग्र॒हं
गृ॒ह्णाम्य॑ग्ना ३ इ पत्नी॑वा ३ ः स॒जूर्दे॒वेन॑ त्वष्ट्रा सोमं॑ पिब॒

स्वाहा॥२८॥

बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदश॥२७॥ [२७]

हरि॑रसि॒ हारि॑योज॒नो ह॑र्योः स्था॒ता वज्र॑स्य भ॒र्ता पृ॑श्नेः
प्रे॒ता तस्य॑ ते देव सोमे॒ष्टय॑जुषः स्तु॒तस्तो॑मस्य श॒स्तोक्थ॑स्य
हरि॑वन्तं॒ ग्रहं॑ गृह्णामि ह॒रीः स्थ॒ ह॑र्यो॒र्धा॒नाः स॒हसो॑मा॒ इन्द्रा॑य
स्वाहा॥२९॥

हरिः षड्विंशतिः॥२८॥ [२८]

अ॒ग्र आ॒यू॒र॑षि पव॒स॒ आ सु॒वोर्ज॑मिषं च नः। आ॒रे बा॑धस्व
दु॒च्छुना॑म्॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॑हीतोऽस्य॒ग्रये॑ त्वा॒ तेज॑स्वत ए॒ष ते
योनि॑र॒ग्रये॑ त्वा॒ तेज॑स्वते॥३०॥

अग्र आयूर॑षि त्रयो॒विंशतिः॥२९॥ [२९]

उ॒त्तिष्ठ॑न्नो॒जसा॑ स॒ह पी॒त्वा शि॒प्रे अ॒वेप॑यः। सोम॑मिन्द्र
च॒मू सु॒तम्॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य त्वो॒जस्व॑त ए॒ष ते
योनि॑रिन्द्रा॑य त्वो॒जस्व॑ते॥३१॥

उत्तिष्ठन्नेक॒विंशतिः॥३०॥ [३०]

त॒रणि॑र्वि॒श्वद॑र॒शतो॑ ज्योति॒ष्कृद॑सि सूर्य। वि॒श्वमा॑ भा॒सि

रोच॑नम्॥ उप॒याम॑गृहीतोऽसि॒ सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वत ए॒ष ते
योनिः॒ सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वते॥ ३२॥

तर॑र्णिविंश॒तिः॥ ३१॥ [३१]

आ प्या॑यस्व मदि॒न्तम् सोम॑ विश्वा॑भिरू॒तिभिः॑। भवा॑ नः
स॒प्रथ॑स्तमः॥ ३३॥

आ प्या॑यस्व नव॑॥ ३२॥ [३२]

ई॒युष्टे॑ ये पूर्व॑तराम॒पश्यन् व्युच्छ॑न्तीमु॒षसं॑ म॒र्त्यासः॑।
अ॒स्माभि॑रू॒ नु प्र॑ति॒चक्ष्या॑ऽभू॒दो ते य॑न्ति॒ ये अ॑प॒रीषु॑
प॒श्यान्॑॥ ३४॥

ई॒युरेका॑त्रविंश॒तिः॥ ३३॥ [३३]

ज्योति॑ष्मतीं त्वा सादयामि ज्योति॑ष्कृतं त्वा सादयामि
ज्योति॑र्विदं त्वा सादयामि भास्व॑तीं त्वा सादयामि ज्वल॑न्तीं
त्वा सादयामि मल्मला॑भवन्तीं त्वा सादयामि दी॒प्यमा॑नां
त्वा सादयामि रोच॑मानां त्वा सादया॒म्यज॑स्रां त्वा सादयामि
बृ॒हज्यो॑तिषं त्वा सादयामि बो॒धय॑न्तीं त्वा सादयामि जाग्र॑तीं

त्वा सादयामि॥३५॥

ज्योतिष्मती५ षट्त्रिंशत्॥३४॥ [३४]

प्रयासाय स्वाहाऽऽयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा
संयासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहाऽवयासाय स्वाहा शुचे
स्वाहा शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा
ब्रह्महृत्यायै स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३६॥

प्रयासाय चतुर्विंशतिः॥३५॥ [३५]

चित्तं सन्तानेन भवं यक्रा रुद्रं तनिम्ना पशुपतिं
स्थूलहृदयेनाग्निं हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मर्त्तस्त्राभ्यां
महादेवमन्तःपार्श्वेनौषिष्ठहनं शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्॥३७॥

चित्तमष्टादश॥३६॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरीं अर्वाचीनं
सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुनां उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनं॥३८॥

आ तिष्ठ षट्त्रिंशतिः॥३७॥ [३७]

इन्द्रमिद्धरीं वहतोऽप्रतिधृष्टशवसमृषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं
च मानुषाणाम् उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष

ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥३९॥

इन्द्रमित्रयोवि॑शतिः॥३८॥ [३८]

असा॑वि सोमं इन्द्र ते शवि॑ष्ठ धृष्ण॑वा ग॑हि। आ त्वा॑
पृ॒णक्ति॑न्द्रि॒यं रजुः॑ सूर्यं न रु॒श्मिभिः॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो-
ऽसीन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिनं॑ ए॒ष ते योनि॑रिन्द्राय त्वा
षोड॒शिनै॑॥४०॥

असा॑वि स॒प्तवि॑शतिः॥३९॥ [३९]

सर्व॑स्य प्रति॒शीव॑री भूमि॑स्त्वोपस्थ॒ आऽधि॑त। स्यो॒नास्मै॑
सुष॑दा भव॒ यच्छा॑स्मै शर्म॑ स॒प्रथाः॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य
त्वा षोड॒शिनं॑ ए॒ष ते योनि॑रिन्द्राय त्वा षोड॒शिनै॑॥४१॥

सर्व॑स्य षड्वि॑शतिः॥४०॥ [४०]

म॒हा॑ वज्र॑बाहुः षोड॒शी शर्म॑ यच्छतु। स्व॒स्ति
नो म॒घवा॑ करोतु॒ हन्तु॑ पा॒प्मानं॑ योऽस्मान् द्वेष्टि॑॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिनं॑ ए॒ष ते योनि॑रिन्द्राय
त्वा षोड॒शिनै॑॥४२॥

सर्व॑स्य म॒हान्ध्व॑द्वि॒शति॑ष्वद्वि॒शतिः॥४१॥ [४१]

स॒जोषा॑ इन्द्र॒ सग॑णो म॒रुद्भिः॑ सोमं॑ पिब वृ॒त्रह॑ञ्छूर
वि॒द्वान्। ज॒हि शत्रू॑ रप॒ मृधो॑ नुद॒स्वाऽथाभ॑यं कृणुहि
वि॒श्वतो॑ नः॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिन॑ ए॒ष ते
योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिनै॑॥४३॥

सजोषाँस्त्रिंशत्॥४२॥

[४२]

उ॒दु त्यं जा॒तवे॑दसं दे॒वं व॑हन्ति के॒तवः॑। दृ॒शे
वि॒श्वाय॑ सूर्य॑म्॥ चि॒त्रं दे॒वाना॑मुद॑गादनी॒कं चक्षु॑र्मि॒त्रस्य॑
वरु॑णस्या॒ग्नेः। आऽप्रा॒द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्ष॒ः सूर्य॑ आ॒त्मा
जग॑तस्त॒स्थुष॑श्च॥ अ॒ग्ने न॑य सु॒पथा॑ रा॒ये अ॒स्मान् वि॒श्वानि॑
देव॑ व॒युना॑नि वि॒द्वान्। यु॒यो॒ध्यस्म॑ञ्जु॒हुरा॑णमे॒नो भूयि॑ष्ठां ते
नम॑उक्तिं विधेम॥ दि॒वं ग॑च्छ॒ सुवः॑ पत॒ रूपे॑ण॥४४॥

वो रू॒पम॒भ्यैमि॑ वय॑सा॒ वयः॑। तु॒थो वो॑ वि॒श्ववे॑दा वि
भ॑जतु॒ वर्षि॑ष्ठे अ॒धि ना॑कै॥ ए॒तत् ते॑ अ॒ग्ने रा॒ध ऐति॑
सोम॑च्युतं तन्मि॒त्रस्य॑ प॒था न॑य॒र्तस्य॑ प॒था प्रे॒तं चन्द्र॑दक्षिणा
य॒ज्ञस्य॑ प॒था सु॑वि॒ता न॑य॒न्तीर्ब्रा॑ह्मणम॒द्य रा॑ध्यास॒मृषि॑मार्षे॒यं
पि॑तृम॒न्तं पै॑तृम॒त्यः सु॑धातु॒दक्षि॑णं वि सु॒वः प॑श्य॒ व्यन्त॑रि॒क्षं
यत॑स्व स॒दस्यै॑र॒स्मद्वा॑त्रा दे॒वत्रा॑ ग॑च्छ॒त मधु॑मतीः प्र॒दाता॑र॒मा

विंशतानवहायास्मान् देवयानेन पथेत् सुकृतां लोके सीदत्
तन्नः सङ्स्कृतम् ॥ ४५ ॥

रूपेण सदस्यैरष्टादश च ॥ 43 (37) ॥ [४३]

धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः।
त्वष्टा विष्णुः प्रजयां सः रराणो यजमानाय द्रविणं दधातु॥
समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सः सूरिभिर्मघवन्थसः
स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सं देवानां सुमत्या
यज्ञियानाम्॥ सं वर्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा
सः शिवेन। त्वष्टा नो अत्र वरिवः कृणोतु॥ ४६ ॥

अनुं मार्ष्टुं तनुवो यद्विलिष्टम्॥ यदद्य त्वां प्रयति यज्ञे
अस्मिन्नग्रे होतारमवृणीमहीह। ऋधगयाइधगुताशमिष्ठाः
प्रजानन् यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वगा वो देवाः सदनमकर्म
य आजग्म सर्वनेदं जुषाणाः। जक्षिवांसः पपिवांसश्च
विश्वेऽस्मे धत्त वसवो वसूनि॥ यानाऽवह उशतो देव देवान्
तान्॥ ४७ ॥

प्रेरयु स्वे अग्रे सधस्थै। वहमाना भरमाणा हवींषि वसुं
धर्मं दिवमा तिष्ठतानु॥ यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां

योनिं गच्छ स्वाहैष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीरः
स्वाहा देवा गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित मनसस्पत इमं
नो देव देवेषु यज्ञं स्वाहा वाचि स्वाहा वाते धाः॥४८॥

कृणोतु तानृष्टाचत्वारिंशच्च॥४४ (38)॥ [४४]

उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतुवा उ।
अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधंश्चित्॥ शतं
ते राजन् भिषजः सहस्रमुर्वी गम्भीरा सुमतिष्ठे अस्तु।
बाधस्व द्वेषो निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत्॥
अभिष्ठितो वरुणस्य पाशोऽग्रेरनीकमप आ विवेश। अपां
नपात् प्रतिरक्षन्नसूर्यं दमेदमे॥४९॥

समिधं यक्ष्यग्ने॥ प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्येत् समुद्रे
ते हृदयमप्स्वन्तः। सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताऽऽपो यज्ञस्य
त्वा यज्ञपते हविर्भिः॥ सूक्तवाके नमोवाके विधेमावभृथ
निचङ्कुण निचेरुरसि निचङ्कुणाव देवैर्देवकृतमेनोऽयाडव
मर्त्यैर्मर्त्यकृतमुरोरा नो देव रिषस्पाहि सुमित्रा न आप
ओषधयः॥५०॥

सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं
 द्विष्मो देवीराप एष वो गर्भस्तं वः सुप्रीतं सुभृतमकर्म
 देवेषु नः सुकृतो ब्रूतात् प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो
 वरुणस्य पाश एधोऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो
 मयि धेह्यपो अन्वचारिषः रसेन समंसृक्ष्महि पयस्वा
 अग्र आऽगमं तं मा सः सृज वर्चसा॥५१॥

दमैदम् ओषधय आ षट् च॥45 (39)॥ [४५]

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोह्वीमि।
 जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्रे अमृतत्वमश्याम्॥
 यस्मै त्वः सुकृते जातवेद उ लोकमग्रे कृणवः स्योनम्।
 अश्विनः स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तः रयिं नशते
 स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसोऽवृत्रन् कामकातयः। न
 त्वामिन्द्राति रिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममाद
 नीथेनीथे मघवानः॥५२॥

सुतासः। यदीः सबाधः पितरं न पुत्राः समानदक्षा
 अवसे हवन्ते॥ अग्रे रसेन तेजसा जातवेदो वि
 रोचसे। रक्षोहाऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिषः रसेन

समसृक्ष्महि। पयस्वा९ अग्र आऽगमं तं मा स९ सृज
वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिर्हिकमस्यग्रे विभावसुः। स्याम ते
सुमतावपि॥ त्वामग्रे वसुपतिं वसूनामभि प्र मन्दे॥५३॥

अध्वरेषु राजन्। त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि
ष्याम पृत्सुतीर्मर्त्यानाम्। त्वामग्रे वाजसातमं विप्रा वर्धन्ति
सुष्टुतम्। स नो रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नो अग्निर्वरिवः
कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन्। अय९ शत्रूञ्जयतु
जर्हृषाणोऽयं वाजं जयतु वाजसातौ॥ अग्निनाग्निः
समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा॥ हव्यवाङ् जुह्वांस्यः॥ त्व९ ह्यग्रे
अग्निना विप्रो विप्रेण सन्ध्सता। सखा सख्या समिध्यसे॥
उदग्रे शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥५४॥

मघवानं मन्दे ह्यग्रे चतुर्दश च॥५५॥ [४६]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

देवासुराः संयत्ता आसन् ते देवा विजयमुपयन्तो-
ऽग्नौ वामं वसु सं न्यदधतेदमुं नो भविष्यति यदि

नो जेष्यन्तीति तदग्निर्न्यकामयत् तेनापाक्रामत् तद्देवा
विजित्यावरुरुत्समाना अन्वायन् तदस्य सहसाऽदिथ्सन्त
सोऽरोदीद्यदरोदीत् तद्द्रुद्रस्य रुद्रत्वं यदश्वशीयत् तद्॥१॥

रजतं हिरण्यमभवत् तस्माद्रजतं हिरण्यमदक्षिण्यमश्रुज
हि यो बरुहिषि ददाति पुराऽस्य संवत्सराद्गृहे रुदन्ति
तस्माद्बुरुहिषि न देयं सोऽग्निरब्रवीद्वाग्यसान्यथ व
इदमिति पुनराधेयं ते केवलमित्यब्रुवन्नृध्रवत् खलु स
इत्यब्रवीद्यो मद्देवत्यमग्निमादधाता इति तं पूषाऽऽधत्त
तेन॥२॥

पूषाऽऽधोत् तस्मात् पौष्णाः पशवं उच्यन्ते तं त्वष्टाऽ-
ऽधत्त तेन त्वष्टाऽऽधोत् तस्मात् त्वाष्टाः पशवं उच्यन्ते तं
मनुराऽधत्त तेन मनुराधोत् तस्मान्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते तं
धाताऽऽधत्त तेन धाताऽऽधोत् संवत्सरो वै धाता तस्मात्
संवत्सरं प्रजाः पशवोऽनु प्र जायन्ते य एवं पुनराधेयस्यर्द्धिं
वेद॥३॥

ऋध्नोत्येव योऽस्यैवं बन्धुतां वेद बन्धुमान् भवति भागधेयं
वा अग्निराहित इच्छमानः प्रजां पशून् यजमानस्योप

दोद्रावोद्वास्य पुनरा दधीत भागधेयैर्नैवैन॥ समर्धयत्यथो
 शान्तिरेवास्यैषा पुनर्वस्वोरा दधीतैतद्वै पुनराधेयस्य
 नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैनं देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी
 भवति दुर्भेरा दधात्ययातयामत्वाय दुर्भेरा दधात्यञ्च
 एवैनमोषधीभ्योऽवुरुध्याऽऽधत्ते पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति
 पञ्च वा ऋतव ऋतुभ्य एवैनमवुरुध्याऽऽधत्ते॥४॥

अशीयत् तत् तेन वेदं दुर्भेः पञ्चविंशतिश्च॥१॥ [१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वपति योऽग्निमुद्वासयते
 पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पशवो
 यज्ञमेव पशून्व रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते
 न वा एतस्य ब्राह्मणा ऋतायवः पुराऽन्नमक्षन् पङ्क्तो
 याज्यानुवाक्या भवन्ति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव
 वीरं निरवदायाग्निं पुनरा॥५॥

धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय
 आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्ध्यते
 ज्यायो भागधेयं निकामयमानो यदाग्नेय॥ सर्वं भवति
 सैवास्यर्धिः सं वा एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते
 स वाच॥ स॥ सृष्टां यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो

भवन्ति वा॒चो विधृत्यै॒ यज॑मान॒स्याप॑राभावाय॥६॥

विभ॑क्तिं करोति॒ ब्रह्मै॒व तद॑करुपा॒ंशु य॑जति॒ यथा॑ वा॒मं
वसु॑ विविदा॒नो गू॑हति॒ तादृ॑गे॒व तद॑ग्निं॒ प्रति॑ स्विष्ट॒कृतं॑
निरा॑ह॒ यथा॑ वा॒मं वसु॑ विविदा॒नः प्र॑काशं॒ जिग॑मिषति॒
तादृ॑गे॒व तद्विभ॑क्तिमुक्त्वा॒ प्रया॑जेन॒ वर्ष॑द्गरोत्या॒यत॑नादे॒व
नैति॒ यज॑मानो॒ वै पुरो॑डाशः॒ प॒शव॑ ए॒ते आहु॑ती॒ यद॑भितः॒
पुरो॑डाशमे॒ते आहु॑ती॥७॥

जु॒होति॒ यज॑मानमे॒वोभ॑यतः॒ प॒शुभिः॒ परि॑ गृह्णाति॒
कृत॑यजुः॒ सम्भृ॑तसम्भार॒ इत्या॑हुर्न॒ सम्भृ॑त्याः॒ सम्भ्रा॒रा न
यजुः॑ कर्त॒व्यमि॑त्यथो॒ खलु॑ सम्भृ॒त्या ए॒व सम्भ्रा॒राः कर्त॒व्यं
यजु॑र्यज्ञस्य॒ समृ॑द्ध्यै पुनर्निष्कृ॒तो रथो॒ दक्षि॑णा पुनरुत्स्यूतं
वासः॑ पुनरुत्सृष्टोऽनु॒द्वान् पु॑नरा॒धेय॑स्य॒ समृ॑द्ध्यै स॒प्त तै॑ अग्ने
स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वा इत्य॑ग्निहोत्रं जु॒होति॒ यत्र॑यत्रै॒वास्य॒ न्य॑क्तं
ततः॑॥८॥

ए॒वैन॒मव॑ रुन्धे वीर॒हा वा ए॒ष दे॒वानां॒ योऽग्नि॑मु॒द्वास॑यते॒
तस्य॒ वरु॑ण ए॒वर्ण॑यादा॒ग्निवा॑रु॒णमेका॑दशकपाल॒मनु॑ निर्वपे॒द्यं
चै॒व ह॑न्ति॒ यश्चा॑स्य॒र्णया॑त्तौ भा॒गधे॑येन॒ प्री॑णाति॒ नाऽ-

ऽर्तिमाच्छति यजमानः॥१॥

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती तत्पुष्टिश्शब्दः॥२॥ [२]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थे ते
देव्यदितेऽग्निमन्नादमन्नाद्यायाऽऽदधे॥ आऽयं गौः
पृश्निरक्रमीदसनन्मातरं पुनः। पितरं च प्रयन्त्सुवः॥
त्रिंशद्धाम वि राजति वाक्पतङ्गाय शिश्रिये। प्रत्यस्य वह
द्युभिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना। व्यख्यन्महिषः
सुवः॥ यत् त्वा॥१०॥

क्रुद्धः परोवपं मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्रे तत् तव
पुनस्त्वोद्दीपयामसि॥ यत् ते मन्युपरोक्षस्य पृथिवीमनु
दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसवश्च समाभरन्॥
मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु।
बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सप्त
ते अग्रे समिधः सप्त जिह्वाः सप्त॥११॥

ऋषयः सप्त धामं प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा
यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व
पुनरग्न इषाऽऽयुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रय्या नि

वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्त्रिया विश्वतस्परि॥ लेकः
 सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु
 केतः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु
 विवस्वा९ अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा
 वियन्तु॥१२॥

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नृश्रयोदश च॥३॥ [३]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते सर्पा वै
 जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कंसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्
 ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमा
 दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव
 पृथिवीमन्नाद्यं नोपानमत्सैतं॥१३॥

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यत्सर्पराज्ञिया
 ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो अस्यामेवैनं
 प्रतिष्ठितमा धत्ते यत्त्वा क्रुद्धः परोवपेत्याहापहुत एवास्मै
 तत् पुनस्त्वोदीपयामसीत्याह समिन्ध एवैनं यत्ते
 मन्युपरोत्स्येत्याह देवताभिरेव॥१४॥

एन९ सं भरति वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यो-

ऽग्निमुद्वासयते बृहस्पतिवत्युर्चोप तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां
 बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं सं दधाति विच्छिन्नं यज्ञं समिमं
 दधात्वित्याह संतत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह
 संतत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त
 जिह्वाः॥१५॥

इत्याह सप्तसप्त वै सप्तधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवाव
 रुन्धे पुनरूर्जा सह रय्येत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति
 यजमानमेवोर्जा च रय्या चोभयतः परि गृह्णात्यादित्या वा
 अस्माल्लोकादमुं लोकमायन्तेऽमुष्मिल्लोके व्यतृष्यन्त इमं
 लोकं पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमानजुहवुस्त आर्ध्ववन्
 ते सुवर्गलोकमायन् यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमादधीत
 स एतान् होमाञ्जुह्याद्यामेवाऽऽदित्या ऋद्धिमार्ध्ववन्
 तामेवध्नोति॥१६॥

एतमेव जिह्वा एतान् पञ्चविंशतिश्च॥४॥ [४]

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये। आरे अस्मे च
 शृण्वते॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतं शुक्रं दुदुहे अहयः। पयः
 सहस्रसामृषिम्॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् पतिः पृथिव्या

अ॒यम्। अ॒पा॒५ रेता॑सि जि॒न्वति॑॥ अ॒यमि॒ह प्र॑थ॒मो धा॑यि
धा॒तृभि॑र्होता॒ यजि॑ष्ठो अध्व॒रेष्वी॑ड्यः। यम॑प्र॒वानो॒ भृग॑वो
वि॒रु॒रुच॑र्व॒नेषु॑ चि॒त्रं वि॒भुवं॑ वि॒शेवि॑शे॥ उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी
आ॒हुव॑ध्यै॥१७॥

उ॒भा रा॑धंसः स॒ह मा॑द॒यध्यै॑। उ॒भा दा॑ता॒रावि॑षा॒५
र॑यी॒णामु॑भा वाज॑स्य सा॒तये॑ हुवे वा॒म्॥ अ॒यं ते
योनि॑र्ऋ॒त्वियो॒ यतो॑ जा॒तो अ॒रोच॑थाः। तं जा॒नन्न॑ग्न आ
रो॒हाथा॑ नो वर्ध॑या र॒यिम्॥ अ॒ग्न आयू॒॑षि प॑वस् आ
सु॒वोर्ज॑मिषं च नः। आ॒रे बा॑धस्व दु॒च्छुना॑म्॥ अ॒ग्ने प॑वस्व
स्वपा॑ अ॒स्मे वर्चः॑ सु॒वीर्य॑म्। दध॒त्पोष॒॑५ र॒यिं॥१८॥

म॒यि॥ अ॒ग्ने पा॑वक रो॒चिषा॑ म॒न्द्रया॑ देव जि॒ह्वया॑। आ
दे॒वान् व॑क्षि॒ यक्षि॑ च॥ स नः॑ पा॒वक दी॑दिवोऽ॒ग्ने दे॒वा॒५
इ॒हाऽऽव॑ह। उप॑ य॒ज्ञ॒५ ह॒विश्च॑ नः॥ अ॒ग्निः शु॑चि॒व्रत॑तमः
शु॒चिर्वि॑प्रः शु॒चिः क॒विः। शु॒ची रो॑चत॒ आहु॑तः॥ उद॑ग्ने
शु॒चय॑स्तव॒ शु॒क्रा भ्रा॑जन्त ईर॑ते। तव॒ ज्योती॒॑५ष्य॑र्चयः॥
आ॒युर्दा॑ अ॒ग्नेऽस्या॑यु॒र्मे॥१९॥

दे॒हि व॒र्चो॒दा अ॒ग्नेऽसि॑ व॒र्चो मे॑ दे॒हि त॒नूपा॑ अ॒ग्नेऽसि॑

तनुवं मे पाह्यग्रे यन्मे तनुवा ऊनं तन्म् आ पृण चित्रावसो
 स्वस्ति ते पारमशीयेन्धानास्त्वा शतं हिमा द्युमन्तः
 समिधीमहि वयस्वन्तो वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतं
 सुवीरासो अदाभ्यम्। अग्रे सपत्नदम्भनं वर्षिष्ठे अधि
 नाके॥ सं त्वमग्रे सूर्यस्य वर्चसाऽगथाः समृषीणां स्तुतेन
 सं प्रियेण धाम्ना। त्वमग्रे सूर्यवर्चा असि सं मामायुषा
 वर्चसा प्रजया सृज॥२०॥

आहुवध्यै रयिं मे वर्चसा सप्तदश च॥५॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिडप्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु
 नो गृहे॥ अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय महः स्थ महो वो
 भक्षीय सहः स्थ सहो वो भक्षीयोर्जः स्थोर्ज वो भक्षीय रेवती
 रमध्वमस्मिल्लोकेऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव
 स्तेतो माऽप गात बह्वीर्मे भूयास्त॥२१॥

संहितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽऽगौपत्येना-
 ऽऽरायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः
 श्रयन्ताम्॥ उप त्वाऽग्रे दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्।

नमो॒ भर॑न्त॒ एम॑सि। राज॑न्तमध्व॒राणां॑ गो॒पामृ॑तस्य॒
दीदि॑विम्। वर्ध॑मान॒ः स्वे दमे॑॥ स नः॑ पि॒तेव॑ सूनवेऽग्रे॑
सूपाय॒नो भ॑व। सच॑स्वा नः स्व॒स्तये॑॥ अग्रे॑॥ २२॥

त्वं नो॒ अन्त॑मः। उ॒त त्रा॑ता शि॒वो भ॑व वरू॒थ्यः॥
तं त्वा॑ शोचिष्ठ दीदिवः। सु॒म्राय॑ नूनमी॒महे॑ सखि॒भ्यः॥
वसु॑र॒ग्निर्वसु॑श्रवाः। अच्छा॑ नक्षि द्युमत्त॑मो र॒यिं दा॑ः॥ ऊ॒र्जा वः॑
प॒श्याम्यूर्जा॑ मा॑ पश्यत रा॒यस्पोषे॑ण वः प॒श्यामि रा॒यस्पोषे॑ण
मा प॒श्यतेडा॑ः स्थ मधु॑कृतः स्यो॒ना माऽऽवि॑श॒तेरा॒ मदः॑।
स॒हस्र॒पोषं॑ वः पु॒ष्यासं॥ २३॥

मयि॑ वो॒ रायः॑ श्रयन्ताम्॥ तत् स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒ भर्गो॑
दे॒वस्य॑ धीमहि। धियो॒ यो नः॑ प्रचो॒दया॑त्॥ सो॒मान॒ः स्वर॑णं
कृणु॑हि ब्र॒ह्मण॑स्पते। क॒क्षीव॑न्तं य औ॒शिज॑म्॥ क॒दा च॑न
स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्र॑ सश्चसि दा॒शुषे॑। उ॒पोपे॑न्नु म॒घव॑न् भूय॒ इन्नु॑
ते॒ दानं॑ दे॒वस्य॑ पृच्यते॥ परि॑ त्वाग्रे॒ पुरं॑ व॒यं वि॒प्रः सह॑स्य
धीमहि। धृ॒षद्व॑र्णं दि॒वेदि॑वे भे॒त्तारं॑ भङ्गु॒राव॑तः॥ अग्रे॑ गृहपते
सुगृह॑प॒तिर॒हं त्वया॑ गृहप॑तिना भूयास॑ सुगृह॑प॒तिर्मया॒ त्वं
गृह॑प॒तिना॒ भूयाः॑ श॒तः हिमा॒स्तामा॒शिष॒मा शा॑से॒ तन्त॑वे

ज्योतिष्मतीं तामाशिषमा शांसेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीम्॥ २४॥

भूयास्त स्वस्तयेऽग्ने पुण्यासं धृषद्वर्णमेकात्रिंशच्च॥ ६॥ [६]

अयंज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तो अध्वरमित्याह
स्तोममेवास्मै युनक्त्युपेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकं
प्रजामेव पशूनिमं लोकमुपैत्यस्य प्रत्नामनुद्युतमित्याह
सुवर्गो वै लोकः प्रत्नः सुवर्गमेव लोकः समारोहत्यग्निर्मूर्धा
दिवः ककुदित्याह मूर्धानम्॥ २५॥

एवैनं समानानां करोत्यथो देवलोकादेव मनुष्यलोके
प्रतितिष्ठत्ययमिह प्रथमो धायि धातृभिरित्याह मुख्यमेवैनं
करोत्युभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या इत्याहौजो बलमेवाव
रुन्धेऽयं ते योनिर्ऋत्विय इत्याह पशवो वै रयिः पशूनेवाव
रुन्धे षड्भिरुपं तिष्ठते षड्वै॥ २६॥

ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति षड्भिरुत्तराभिरुपं तिष्ठते
द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव
प्रति तिष्ठति यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो
जीर्यति संवत्सरस्य परस्तादाग्निपावमानीभिरुपं तिष्ठते
पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो पुनात्येवोपं तिष्ठते योगं

ए॒वास्यै॒ष उ॒प तिष्ठ॑ते॥२७॥

द॒म ए॒वास्यै॒ष उ॒प तिष्ठ॑ते या॒ञ्जैवा॒स्यैषो॒प तिष्ठ॑ते यथा
पापी॑याञ्छे॒यस॑ आ॒हृत्य॑ न॒मस्य॑ति॒ तादृ॑गे॒व तदा॑यु॒र्दा
अ॒ग्रेऽस्या॑यु॒र्मे दे॒हीत्या॑हाऽऽयु॒र्दा ह्येष॑ व॒र्चो॒दा अ॒ग्रेऽसि॑
व॒र्चो मे॑ दे॒हीत्या॑ह व॒र्चो॒दा ह्येष॑ त॒नूपा अ॒ग्रेऽसि॑ त॒नुव॑ मे
पा॒हीत्या॑ह॥२८॥

त॒नूपा ह्येषो॑ऽग्रे॒ यन्मे॑ त॒नुवा॑ ऊ॒नं तन्म॑ आ पृ॒णेत्या॑ह॒ यन्मे॑
प्र॒जायै॑ प॒शूना॑मूनं॒ तन्म॑ आ पू॒रये॑ति॒ वावै॑तदा॒ह चि॒त्राव॑सो
स्व॒स्ति ते॑ पा॒रम॑शी॒येत्या॑ह॒ रात्रि॑र्वै चि॒त्राव॑सु॒रव्यु॑ष्ठै॒ वा
ए॒तस्यै॑ पु॒रा ब्रा॑ह्म॒णा अ॒भेषु॑व्यु॒ष्टिमे॒वाव॑ रु॒न्ध इ॒न्धा॒नास्त्वा
श॒तम्॥२९॥

हि॒मा इ॒त्या॑ह॒ श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये
प्र॒ति तिष्ठ॑त्येषा॒ वै सू॒र्मि क॑र्ण॒काव॑त्येतया॒ ह स्म
वै दे॒वा अ॒सुरा॑णां॒ शत॑त॒र्हाऽ॒ स्तृ॑ह॒न्ति य॑दे॒तया॑
स॒मिध॑मा॒दधा॑ति॒ वज्र॑मे॒वैतच्छ॑त॒घ्नीं य॑ज॒मानो॑ भ्रातृ॒व्याय॑
प्र॒हर॑ति॒ स्तृ॒त्या अ॒छम्ब॑द्वा॒रऽ॒ सं त्वम॑ग्रे॒ सूर्य॑स्य॒ वर्च॑सा
ग॒था इ॒त्या॑है॒तत्त्वम॑सी॒दम॑हं भू॒यास॑मि॒ति वावै॑तदा॒ह त्वम॑ग्रे॒

सूर्यवर्चा असीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते ॥ ३० ॥

मूर्धानं वै तिष्ठत आह शतमह० षोडश च ॥ ७ ॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः
पशवस्तानेवाव रुन्धेऽम्भः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो
ह्येता महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहः
स्थ सहो वो भक्षीयेत्याह सहो ह्येता ऊर्जस्थोर्ज वो
भक्षीयेति ॥ ३१ ॥

आहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः
पशूनेवात्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽप गातेत्याह ध्रुवा
एवैना अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः
संहितासि विश्वरूपीरिति वत्समभि मृशत्युपैवैनं धत्ते
पशुचितमेनं कुरुते प्र ॥ ३२ ॥

वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते य आहवनीयमुपतिष्ठते
गार्हपत्यमुप तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो
गार्हपत्यायैव नि हुते गायत्रीभिरुप तिष्ठते तेजो वै
गायत्री तेज एवात्मन् धत्तेऽथो यदेतं तृचमन्वाह सन्तत्यै
गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः प्रजायन्ते य एवं विद्वान्

द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठते॥ ३३॥

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा
पश्यतेत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते तत्संवितुर्वरेण्यमित्याह
प्रसूत्यै सोमान् स्वरेणमित्याह सोमपीथमेवाव रुन्धे
कृणुहि ब्रह्मणस्पत इत्याह ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे कदा च न
स्तरीरसीत्याह न स्तरीः रात्रिं वसति॥ ३४॥

य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते परि त्वाग्ने पुरं
वयमित्याह परिधिमेवैतं परि दधात्यस्कन्दायाग्ने
गृहपत इत्याह यथायजुरेवैतच्छ्रुतं हिमा इत्याह
शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नाम
गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा शासे तन्तवे
ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्तेजस्यैवास्य
ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मै
ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात् तेज
एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति॥ ३५॥

ऊर्जं वो भक्षीयेति प्र गार्हपत्यमुपतिष्ठते वसति ज्योतिष्मतीमेकान्नात्रिंशच्च॥ ८॥ [८]

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किं च यजमानस्य स्वं

तस्यैव तद्रेतः सिञ्चति प्रजनने प्रजननं५ हि वा
 अग्निरथौषधीरन्तंगता दहति तास्ततो भूयसीः प्रजायन्ते
 यत्सायं जुहोति रेतं एव तत्सिञ्चति प्रैव प्रातस्तनेन जनयति
 तद्रेतः सिक्तं न त्वष्ट्राऽविकृतं प्रजायते यावच्छो वै रेतसः
 सिक्तस्य॥३६॥

त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै
 दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बह्वीभिरुप तिष्ठते रेतस एव सिक्तस्य
 बहुशो रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान् भवति
 य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां ते-
 ऽसुरा यद्देवानां वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह॥३७॥

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्नेयी
 रात्रिराग्नेयाः पशवं इममेवाग्निः स्तवाम स नः स्तुतः
 पशून् पुनर्दास्यतीति तेऽग्निमस्तुवन्त्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया
 अध्यहरभि पशून्निर्गर्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामाः
 अकुर्वन्त य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवति॥३८॥

आदित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमैत् सोऽमुं
 लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमभ्यध्यायत् स इमं लोकमागत्य

मृत्योरविभेन्मृत्युसंयुत इव ह्ययं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्निः
स्तवानि स मां स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सो-
ऽग्निमस्तौत् स एनं स्तुतः सुवर्गं लोकमंगमयद्यः॥३९॥

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमेति
सर्वमायुरेत्यभि वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते
यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप-
तिष्ठते न प्रातः सः हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाश्च
पापीयाश्चासाते ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यत्॥४०॥

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी ३
नोपस्थेया ३ इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहराहृत्याथैनं
याचति स इन्वै तमुपाच्छृत्यथ को देवानहरहर्याचिष्यतीति
तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खल्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजत
इत्येषा खलु वै॥४१॥

आहिताग्रेराशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः
प्रजापतिः पशूनसृजत ते सृष्टा अहोरात्रे प्राविशन्
ताच्छन्दोभिरन्विन्दद्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव
तदन्विच्छति न तत्र जाम्यंस्तीत्याहुर्योऽहरहरुपतिष्ठत

इति यो वा अग्निं प्रत्यङ्मुपतिष्ठते प्रत्येनमोषति यः पराङ्मु-
विष्वङ् प्रजयां पशुभिरेति कवातिर्यङ्मुवोपं तिष्ठेत् नैनं
प्रत्योषति न विष्वङ् प्रजयां पशुभिरेति ॥ ४२ ॥

सिक्तस्य सह भवति यो यत्खलु वै पशुभिस्त्रयोदश च ॥ ९ ॥ [९]

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्रे । तत्त्वं
बिभृहि पुनरा मदैतोस्तवाहं नाम बिभराण्यग्रे ॥ मम नाम त्वं
च जातवेदो वासंसी इव विवसानौ ये चरावः । आयुषे त्वं
जीवसे वयं यथायथं वि परि दधावहै पुनस्ते ॥ नमोऽग्नये-
ऽप्रतिविद्धाय नमोऽनाधृष्टाय नमः सम्राजै । अषाढः ॥ ४३ ॥

अग्निर्बृहद्वया विश्वजित्सहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः ॥ त्वत्पितारो
अग्रे देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः । सं मामायुषा
सं गौपत्येन सुहिते मा धाः ॥ अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयं
भगवत्तमोऽयं सहस्रसातमः । अस्मा अस्तु सुवीर्यम् ॥
मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु ।
या इष्टा उषसो निमृचश्च ताः सं दधामि हविषां घृतेन ॥
पयस्वतीरोषधयः ॥ ४४ ॥

पयस्वद्वीरुधां पयः । अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र

स५ सृज॥ अग्ने॑ व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छुकेयं तन्मे
 राध्यताम्॥ अग्नि५ होतारमिह त५ हुवे देवान् यज्ञियानिह
 यान् हवामहे॥ आ यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा
 हविषो मे अस्य॥ कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे
 कपालान्युपचिन्वन्ति॥४५॥

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुञ्चताम्॥
 अभिन्नो घर्मो जीरदानुर्यत आत्तस्तदग्नं पुनः। इध्मो
 वेदिः परिधयश्च सर्वे यज्ञस्याऽऽयुरनु सं चरन्ति॥
 त्रयस्त्रिंशत्तन्तवो ये वितन्त्रिरे य इमं यज्ञं स्वधया ददन्ते
 तेषां छिन्नं प्रत्येतद्धामि स्वाहा घर्मो देवा५ अप्येतु॥४६॥

अषाढ ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

वैश्वानरो न ऊत्याऽऽप्र यातु परावतः। अग्निरुक्थेन
 बाहसा॥ ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्।
 अजस्रं घर्ममीमहे॥ वैश्वानरस्य द५सनाभ्यो बृहदरिणादेकः
 स्वपस्यया कविः। उभा पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी
 भूरिरेतसा॥ पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा
 ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा

सः॥४७॥

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न
गोपा इर्यः परिज्मा। वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात
स्वस्तिभिः सदा नः॥ त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान आ रोदसी
अपृणा जायमानः। त्वं देवाः अभिशस्तेरमुश्चो वैश्वानर
जातवेदो महित्वा॥ अस्माकमग्ने मघवत्सु धारयानामि
क्षत्रमजरः सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनः सहस्रिणं
वैश्वानर॥४८॥

वाजमग्ने तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम
राजा हिकं भुवनानामभिः। इतो जातो विश्वमिदं
वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण॥ अव ते हेडो वरुण
नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः। क्षयन्नस्मभ्यमसुर
प्रचेतो राजन्नेनासि शिश्रथः कृतानि॥ उदुत्तमं
वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमः श्रथाय। अथा
वयमादित्य॥४९॥

व्रते तवानांगसो अदितये स्याम॥ दधिक्राव्णो अकारिषं
जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखा करत् प्र ण
आयूषि तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य

इव॒ ज्योति॑षा॒ऽपस्त॑तान। स॒हस्र॑साः श॑त॒सा वा॒ज्यर्वा॑ पृणक्तु
मध्वा॒ समि॑मा वचा॑ऽसि॥ अ॒ग्निर्म॑र्धा भुवः॑। मरु॑तो यद्ध॑ वो
दिवः॑ सु॒म्राय॑न्तो हवा॑महे। आ तू नः॑॥५०॥

उप॑ गन्तन॥ या वः॑ शर्म॑ शशमा॒नाय॑ सन्ति॑
त्रि॒धातू॑नि दा॒शुषे॑ यच्छ॒ताधि॑। अ॒स्मभ्यं॑ तानि॑ मरुतो॑
वि य॑न्त र॒यिं नो॑ धत्त वृषणः॑ सु॒वीरम्॑॥ अदि॑तिर्न
उरु॑ष्यत्वदि॑तिः शर्म॑ यच्छतु। अदि॑तिः पा॒त्वह॑सः॥
म॒हीमू॒ षु मा॒तर॑ऽ सुव्र॒ताना॑मृतस्य॒ पत्नी॑मव॒से हुवे॑म।
तुवि॒क्षत्रा॑म॒जर॑न्तीमु॒रूची॑ऽ सुशर्मा॑णमदि॑तिऽ सुप्र॑णीतिम्॥
सुत्रा॑मा॒णं पृथि॑वीं द्याम॑नेहस॑ऽ सुशर्मा॑णमदि॑तिऽ
सुप्र॑णीतिम्। दैवीं॑ नाव॑ऽ स्वरि॒त्राम॑ना॒गस॑म॒स्रव॑न्तीमा
रु॑हेमा स्व॒स्तये॑॥ इ॒माऽ सु॑ नाव॒माऽरु॑हऽ श॒तारि॑त्राऽ
श॒तस्फ्या॑म्। अ॒च्छिद्रां॑ पारयि॒ष्णुम्॥५१॥

दिवा॒ स संह॑स्त्रिणं॒ वैश्वान॑राऽऽदित्य॒ तू नो॑ऽनेहस॑ऽ सुशर्मा॑णमेका॒न्नवि॑ऽश॒तिश्च॑॥११॥ [११]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठप्रश्नप्रारम्भः। हरिः
 ओम्। सं त्वां सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च।
 बृहस्पतिप्रसूतो यजमान इह मा रिषत्॥ आज्यमसि
 सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि हविरसि वैश्वानरं
 वैश्वदेवमुत्पूतशुष्मं सत्यौजाः सहोऽसि सहमानमसि
 सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व
 पृतन्यतः। सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाऽऽज्यस्याऽ-
 ऽज्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायुः॥१॥

असि सत्यशुष्ममसि सत्येन त्वाऽभि घारयामि तस्य ते
 भक्षीय पश्चानां त्वा वातानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि पश्चानां
 त्वर्तूनां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि पश्चानां त्वा दिशां यन्त्राय
 धर्त्राय गृह्णामि पश्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 चरोस्त्वा पञ्चबिलस्य यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि ब्रह्मणस्त्वा
 तेजसे यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि क्षत्रस्य त्वौजसे यन्त्राय॥२॥

धर्त्राय गृह्णामि विशे त्वा यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि सुवीर्याय

त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामि रायस्पोषाय
 त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृह्णामि भूरस्माकं
 हविर्देवानामाशिषो यजमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो
 गृह्णामि कामाय त्वा गृह्णामि ॥ ३ ॥

सत्यायुरोजसे यन्नाय त्रयस्त्रिंशच्च ॥ १ ॥ [१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता
 वसुविदुग्रोऽस्युग्रोऽहं संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता
 वसुविदभिभूरस्यभिभूरहं संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता
 वसुविद्युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे
 जातवेदः। इन्धानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योग्जीवेम
 बलिहृतो वयं ते ॥ यन्मे अग्रे अस्य यज्ञस्य रिष्यात् ॥ ४ ॥

यद्वा स्कन्दादाज्यस्योत विष्णो। तेन हन्मि सपत्नं
 दुर्मरायुमैनं दधामि निर्ऋत्या उपस्थे। भूर्भुवः सुवरुच्छुष्मो
 अग्रे यजमानायैधि निशुष्मो अभिदासंते। अग्रे देवेद्ध
 मन्विद्ध मन्द्रजिह्वामर्त्यस्य ते होतर्मूर्धन्ना जिघर्मि
 रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि प्राजापत्यं
 मनसा मा भूतेनाऽऽविंश वागस्यैन्द्री संपत्नक्षयणी ॥ ५ ॥

वा॒चा मै॒न्द्रि॒येणाऽऽवि॑श वस॒न्तमृ॑तूनां प्री॒णामि॒ स मा॑
 प्री॒तः प्री॑णातु ग्री॒ष्ममृ॑तूनां प्री॒णामि॒ स मा॑ प्री॒तः प्री॑णातु
 व॒रु॒षा ऋ॑तूनां प्री॒णामि॒ ता मा॑ प्री॒ताः प्री॑णन्तु श॒रद॑मृ॒तूनां
 प्री॒णामि॒ सा मा॑ प्री॒ता प्री॑णातु हेम॒न्तशि॑शि॒रावृ॑तूनां प्री॒णामि॒
 तौ मा॑ प्री॒तौ प्री॑णीताम॒ग्री॒षोम॑यो॒र॒हं दै॒वय॒ज्यया॒ चक्षु॑ष्मान्
 भूया॑सम॒ग्रे॒र॒हं दै॒वय॒ज्यया॑न्ना॒दो भू॑यासं॥६॥

द॒ब्धि॑र॒स्यद॑ब्धो भूया॑सम॒मुं द॑भेयम॒ग्री॒षोम॑यो॒र॒हं
 दै॒वय॒ज्यया॑ वृ॒त्रहा॑ भूया॑समिन्द्रा॒ग्नि॒यो॒र॒हं दै॒वय॒ज्ययै॑न्द्रि॒याव्य॑न्ना॒दो
 भूया॑समिन्द्र॒स्या॒हं दै॒वय॒ज्ययै॑न्द्रि॒यावी॑ भूया॑सं महेन्द्र॒स्या॒हं
 दै॒वय॒ज्यया॑ जे॒मानं॑ महि॒मानं॑ गमेयम॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृ॒तोऽहं॑
 दै॒वय॒ज्यया॑ऽऽयु॑ष्मान् य॒ज्ञेन॑ प्र॒ति॒ष्ठां ग॑मेयम्॥७॥

रिष्य॑त् स॒प॒त्नक्ष॑र्य॒ण्यन्ना॑दो भूया॑स॒ ९ ष॒द्वि॒ंशच्च॑॥२॥ [२]

अ॒ग्नि॒र्मा दुरि॑ष्टात् पातु स॒वि॒ताऽघ॑श॒सा॒द्यो मेऽन्ति॑ दू॒रे-
 ऽरा॑ती॒यति॑ तमे॒तेन॑ जेष॒ ९ सु॑रूपव॒र्षव॑र्ण एही॒मान् भ॒द्रान्
 दुर्या॑ ९ अ॒भ्येहि॑ मामनु॒व्र॒ता न्यु॑ शी॒र्षाणि॑ मृ॒द्धमि॑ड ए॒ह्यदि॑त
 एहि॑ सर॒स्व॒त्येहि॑ रन्ति॒रसि॑ रम॒तिर॑सि सून॒र्यसि॑ जुष्टे जुष्टि॑
 तेऽशी॒योप॑हूत उपह॒वं॥८॥

तेऽशीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता
 मनसा तच्छकेयं यज्ञो दिवः रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो
 देवयानः पन्थास्तेन यज्ञो देवाः अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं
 दधात्वस्मान्नाय उत यज्ञाः संचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः
 सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा
 नः॥९॥

असि जुष्टिं ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं
 यज्ञः समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा
 इह मादयन्ताम्॥ ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे
 मोपदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूर्जस्वान् पयस्वान् प्राणापानौ मे
 पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै
 त्वा मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिन् लोके॥१०॥

उपह्वं जुष्टां नस्त्वा षट् च॥३॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासं नराशः संस्याहं
 देवयज्यया पशुमान् भूयासमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्यया-
 ऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषः
 सोमस्याहमुज्जितिमनूज्जेषमग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषमग्नीषोमयोरहमु

मनूञ्जेषमिन्द्रस्याहम्॥११॥

उञ्जितिमनूञ्जेषं महेन्द्रस्याहमुञ्जितिमनूञ्जेषमग्नेः स्विष्टकृतो-
ऽहमुञ्जितिमनूञ्जेषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्।
अथा सपत्ना२ इन्द्रो मे निग्राभेणाधरा२ अकः॥ उद्ग्राभं
च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी
मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥ एमा अगमन्नाशिषो दोहकामा
इन्द्रवन्तः॥१२॥

वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्॥ रोहितेन त्वाऽग्निर्देवतां
गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवतां गमयत्वेतशेन त्वा सूर्यो
देवतां गमयतु वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीन् वि योक्रा-
यानि परिचर्तनानि धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्र णो
ब्रूताद्वागधान् देवतासु॥ विष्णोः शंयोरहं दैवयज्यया यज्ञेन
प्रतिष्ठां गमेय२ सोमस्याहं दैवयज्यया॥१३॥

सुरेता रेतो धिषीय त्वष्टुरहं दैवयज्यया पशूना२
रूपं पुषेयं देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं
दैवयज्यया मिथुनेन प्र भूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय
कर्मासि करुणमसि क्रियास२ सनिरसि सनितासि सनेयं

घृतवन्तं कुलायिनं रायस्पोषं सहस्रिणं वेदो ददातु
वाजिनम् ॥ १४ ॥

इन्द्रस्याहमिन्द्रवन्तः सोमस्याहं देवयज्यया चतुश्चत्वारिंशच्च ॥ ४ ॥ [४]

आ प्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञं यज्ञं प्रति देवयज्यः ।
सूर्याया ऊधोऽदित्या उपस्थ उरुधारा पृथिवी यज्ञे
अस्मिन् ॥ प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि
सह यजमानेन सदसि सन्मे भूयाः सर्वमसि सर्वं मे भूयाः
पूर्णमसि पूर्णं मे भूया अक्षितमसि मा मे क्षेष्टाः प्राच्या
दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तां दक्षिणायां ॥ १५ ॥

दिशि मासाः पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि गृहाः
पशवो मार्जयन्तामुदीच्यां दिश्याप ओषधयो वनस्पतयो
मार्जयन्तामूर्ध्वायां दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तां
विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रेण छन्दसा पृथिवीमनु
वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिश्चिहा
त्रैष्टुभेन छन्दसाऽन्तरिक्षमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो
विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतेन छन्दसा दिवमनु

वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो
हन्ताऽऽनुष्टुभेन छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं
द्विष्मः ॥ १६ ॥

दक्षिणायां द्विष्मो विष्णोरेकान्नत्रिंशच्च ॥ ५ ॥ ————— [५]

अगन्म सुवः सुवर्गन्म संदृशस्ते मा छित्सि यत्ते
तपस्तस्मै ते माऽऽवृक्षि सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा
अस्यायुर्मे धेहि वर्चोधा असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं
भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिवोऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या
अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स यं द्विष्मः ॥ १७ ॥

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं
मया प्रजा समहं रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिद्धो
अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो
वसीयान् भूयासमग्न आयूँषि पवस आ सुवोर्जमिषं च
नः आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥ अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः
सुवीर्यम् ॥ १८ ॥

दधत् पोषं रयिं मयि अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं
त्वया गृहपतिना भूयासं सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना

भूयाः शत९ हिमास्तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीं
 तामाशिषमाशासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा
 विमुञ्चत्वग्ने॑ व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधि यज्ञो
 बभूव स आ॥१९॥

बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव
 सो अस्मा९ अधिपतीन् करोतु वय९ स्याम पतयो
 रयीणाम्॥ गोमा९ अग्नेऽविमा९ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा
 सदमिदप्रमृष्यः। इडावा९ एषो असुर प्रजावान् दीर्घो रयिः
 पृथुबुध्नः सभावान्॥२०॥

द्विष्मः सुवीर्य९ स आ पञ्चत्रिंशच्च॥६॥ [६]

यथा वै समृतसोमा एवं वा एते समृतयज्ञा
 यदरशपूर्णमासौ कस्य वाहं देवा यज्ञमा गच्छन्ति कस्य वा
 न बहूनां यजमानानां यो वै देवताः पूर्वः परिगृह्णाति स एनाः
 श्वो भूते यजत एतद्वै देवानामायतनं यदाहवनीयोऽन्तराग्नी
 पशूनां गार्हपत्यो मनुष्याणामन्वाहार्यपचनः पितृणामग्निं
 गृह्णाति स्व एवायतने देवताः परि॥२१॥

गृह्णाति ताः श्वो भूते यजते व्रतेन वै मेध्यो-

ऽग्निर्व्रतपतिर्ब्राह्मणो ब्रतभृद् ब्रतमुपैष्यन् ब्रूयादग्नें ब्रतपते
 ब्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै देवानां ब्रतपतिस्तस्मा एव
 प्रतिप्रोच्य ब्रतमालभते बरुहिषा पूर्णमासे ब्रतमुपैति
 वत्सैरमावास्यायामेतद्धेतयोरायतनमुपस्तीर्यः पूर्वश्चाग्निरपरश्चेत्

इत्वा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा येषां नवावसानमुपास्मि
 यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं विद्वानग्निमुपस्तृणाति
 यजमानेन ग्राम्याश्च पशवोऽवुरुध्या आरण्याश्चेत्याहुयद्ग्राम्यानुप-
 तेन ग्राम्यानव रुन्धे यदारण्यस्याश्जाति तेनारण्यान्
 यदनाश्वानुपवसेत् पितृदेवत्यः स्यादारण्यस्याश्जातीन्द्रियं॥ २३॥

वा आरण्यमिन्द्रियमेवाऽऽत्मन् धत्ते यदनाश्वानुपवसेत्
 क्षोधुकः स्याद्यदश्वीयाद्रुद्रोऽस्य पशूनभिमन्येतापोऽश्जाति
 तन्नेवाशितं नेवानशितं न क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः
 पशूनभि मन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य
 भ्रातृव्यो यदनाश्वानुपवसति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं
 हन्ति॥ २४॥

परि मनुष्या इन्द्रियं साक्षात् त्रीणि च॥ ७॥ [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्धधत्तेऽपः

प्र णयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽऽरभ्य यज्ञेन यजत
 उभयेऽस्य देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता
 वत्रन्नेदन्त्यति वाचं मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्र
 णयतीयं वै मनः॥२५॥

अनयैवैनाः प्र णयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद
 यज्ञायुधानि संभरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव
 तत्संभरति यदेकमेकं संभरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यत्
 सह सर्वाणि मानुषाणि द्वेद्वे संभरति याज्यानुवाक्ययोरेव
 रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै दशं यज्ञायुधानि वेदं
 मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्यः॥२६॥

च कपालानि चाग्निहोत्रहवणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं
 च शम्यां चोलूखलं च मुसलं च दृषच्चोपला चैतानि वै
 दशं यज्ञायुधानि य एवं वेद मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते
 यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा
 हव्यं हविर्निरूप्यमाणमभि मन्त्रयेताग्निं होतारमिह तं
 हव इति॥२७॥

देवेभ्य एव प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा

हव्यमेष वै यज्ञस्य ग्रहो गृहीत्वैव यज्ञेन यजते तदुदित्वा वाचं
यच्छति यज्ञस्य धृत्या अथो मनसा वै प्रजापतिर्यज्ञमतनुत्
मनसैव तद्यज्ञं तनुते रक्षसामनन्ववचाराय यो वै यज्ञं
योग आगते युनक्ति युक्ते युञ्जानेषु कस्त्वा युनक्ति स त्वा
युनक्तित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति युक्ते
युञ्जानेषु॥२८॥

वै मनः स्फ्य इति युनक्तेकादश च॥८॥ [८]

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं
चोक्थ्यं चामावास्यां चातिरात्रं च तानुदमिमीत्
यावदग्निहोत्रमासीत् तावानग्निष्टोमो यावन्ती पौर्णमासी
तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्यां तावानतिरात्रो य
एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्नोति
तावदुपाप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते
यावदुक्थ्येनोपाप्नोति॥२९॥

तावदुपाप्नोति य एवं विद्वानमावास्यां यजते
यावदतिरात्रेणोपाप्नोति तानुदमिमीत् तावदुपाप्नोति परमेष्ठिनो वा एष
यज्ञोऽग्रं आसीत् तेन स परमां काष्ठामगच्छत् तेन प्रजापतिं

नि॒रवा॑साययत् तेन॑ प्र॒जाप॑तिः पर॒मां का॑ष्ठा॒मगच्छ॑त् तेनेन्द्रं
नि॒रवा॑साययत् तेनेन्द्रः पर॒मां का॑ष्ठा॒मगच्छ॑त् तेना॒ग्नीषो॑मौ
नि॒रवा॑साययत् तेना॒ग्नीषो॑मौ पर॒मां का॑ष्ठा॒मगच्छ॑तां यः॥ ३० ॥

ए॒वं वि॒द्वान् द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते पर॒मामे॒व का॑ष्ठां
गच्छ॑ति॒ यो वै प्र॑जा॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑ते प्र प्र॒जया॑
प॒शुभि॑र्मि॒थुनै॑र्जायते द्वा॒दश॑ मा॒साः संवत्स॑रो द्वा॒दश॑
द्व॒न्द्वानि॑ द॒र्शपूर्ण॑मा॒सयो॒स्तानि॑ स॒ंपाद्या॑नीत्या॒हुर्वत्सं॑
चो॒पाव॑सृजत्यु॒खां चाधि॑ श्रय॒त्यव॑ च॒ हन्ति॑ दृ॒षदौ च॑
स॒माह॑न्त्यधि॑ च॒ वप॑ते क॒पाला॑नि॒ चोप॑ दधाति पुरो॒डाशं॑
च॥ ३१ ॥

अ॒धि॒श्रय॑त्याज्यं च स्तम्बय॒जुश्च॑ हर॑त्य॒भि च॑ गृह्णाति वेदिं
च परि॑गृह्णाति पत्नीं च॒ सं न॑ह्यति प्रोक्ष॑णीश्चाऽऽसा॒दय॑त्याज्यं
चै॒तानि॑ वै द्वा॒दश॑ द्व॒न्द्वानि॑ द॒र्शपूर्ण॑मा॒सयो॒स्तानि॑ य
ए॒व५ स॒ंपाद्य॑ यज॑ते प्रजा॒तेनै॒व य॒ज्ञेन॑ यज॑ते प्र प्र॒जया॑
प॒शुभि॑र्मि॒थुनै॑र्जायते॥ ३२ ॥

उ॒क्थ्ये॑नोपा॒प्रोत्य॑गच्छतां यः पुरो॒डाशं॑ च च॒त्वारि॑५शच्च॥ १॥ ————— [१]

ध्रु॒वोऽसि॑ ध्रु॒वोऽह॑५ संजा॒तेषु॑ भूयास॒मित्या॑ह ध्रु॒वाने॒वैनान्॑

कुरुत उग्रौऽस्युग्रौऽह॥ संजातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिन
 एवैनान्कुरुतेऽभिभूरस्यभिभूरह॥ संजातेषु भूयासमित्याह
 य एवैनं प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते युनज्मि त्वा ब्रह्मणा
 दैव्येनेत्याहैष वा अग्रेर्योगस्तेन॥ ३३॥

एवैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं
 लोकमायन् यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान् पराभावयन् यन्मै
 अग्रे अस्य यज्ञस्य रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तत्समृद्धेन
 यजमानः सुवर्गं लोकमैति यज्ञस्य व्यृद्धेन भ्रातृव्यान् परा
 भावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभिरुप सादयेद्यज्ञमुखं वा
 अग्निहोत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म॥ ३४॥

कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवोपसादयेद्
 ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ
 चातुर्मास्यान्यालभमान एताभिर्व्याहृतीभिर् हवींष्यासादयेद्यज्ञ
 वै दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यानि ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख
 एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवासादयेद्
 ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति यद्वै यज्ञस्य साम्ना
 क्रियते राष्ट्रं॥ ३५॥

य॒ज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति॑ यद्वा॒ विशं॑ य॒ज्ञस्याऽऽ-
 ऽशीर्गच्छत्यथ॑ ब्राह्म॒णोऽनाशीर्के॑ण य॒ज्ञेन॑ यज॒ते
 सामि॑धेनीर॒नुवक्ष्य॑न्ने॒ता व्या॑ह॒तीः पुर॑स्ता॒दध्याद् ब्र॒ह्मैव
 प्र॑ति॒पदं॑ कुरु॒ते तथै॑ ब्राह्म॒णः साशी॑र्केण य॒ज्ञेन॑ यज॒ते यं
 का॒मये॑त् यज॑मानं॒ भ्रातृ॑व्यमस्य य॒ज्ञस्याऽऽशीर्गच्छे॑दिति
 तस्यै॒ता व्या॑ह॒तीः पुरोऽनु॑वा॒क्यायां दध्याद् भ्रातृ॑व्यदे॒वत्या॑ वै
 पुरोऽनु॑वा॒क्या भ्रातृ॑व्यमे॒वास्य॑ य॒ज्ञस्य॑॥ ३६॥

आ॒शीर्गच्छति॑ या॒न् का॒मये॑त् यज॑मानान्त्स॒माव॑त्ये॒नान्
 य॒ज्ञस्याऽऽशीर्गच्छे॑दिति॒ तेषा॑मे॒ता व्या॑ह॒तीः पुरोऽनु॑वा॒क्याया
 अर्ध॑र्च॒ एका॑ दध्याद्या॒ज्यायै॑ पुर॒स्तादे॒का या॒ज्याया॑ अर्ध॑र्च
 एका॑ तथै॒नान्त्स॒माव॑ती य॒ज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति॑ यथा॒ वै
 प॒र्जन्यः॑ सुवृ॑ष्टं॒ वर्ष॑त्ये॒वं य॒ज्ञो यज॑मानाय॒ वर्ष॑ति
 स्थ॒ल॒योद॑कं प॒रिगृ॑ह्णन्त्या॒शिषा॑ य॒ज्ञं यज॑मानः प॒रिगृ॑ह्णाति
 मनो॑ऽसि प्रा॒जाप॑त्यं॥ ३७॥

मन॑सा मा भू॒तेनाऽऽवि॑शेत्याह॒ मनो॑ वै प्रा॒जाप॑त्यं
 प्रा॒जाप॑त्यो य॒ज्ञो मन॑ ए॒व य॒ज्ञमा॑त्मन् ध॒त्ते वा॑गस्यै॒न्द्री
 स॑प॒त्नक्ष॑यणी॒ वा॒चा मै॑न्द्रि॒येणाऽऽवि॑शेत्याहै॒न्द्री वै

वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन् धत्ते॥ ३८॥

तेनैव ब्रह्म राष्ट्रमेवास्य यज्ञस्य प्राजापत्यं षड्विंशच्च॥ १०॥ [१०]

यो वै संप्तदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद् भ्रंशत आ श्रावयेति चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै संप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद् भ्रंशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठाम्॥ ३९॥

उदयनं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सुंस्थां गच्छत्या श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञं ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य प्रायणमेषां प्रतिष्ठैतदुदयनं य एवं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सुंस्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेदं दुह एवैनं यज्ञो वै सूनृताऽऽश्रावयेत्यैवैनंमह्वदस्तु॥ ४०॥

श्रौषडित्युपावांस्त्राग्यजेत्युदनैषीद्ये यजामह इत्युपांसद्वषट्कारं दोग्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेदं दुह एवैनं देवा वै सत्रमांसत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामाद्रां पङ्क्तिमपश्यन्ना श्रावयेति पुरोवातमंजनयन्नस्तु श्रौषडित्यभ्रं समंप्लावयन्

यजेति विद्युतम्॥४१॥

अ॒ज॒न॒यन् ये य॒जाम॑ह इति॒ प्राव॑र्षयन्नभ्य॒स्तन॑यन्
वष॑ट्कारेण॒ ततो॒ वै तेभ्यो॒ दिशः॒ प्राप्या॑यन्त॒ य ए॒वं वेद॑
प्रा॒स्मै दि॒शः प्या॑यन्ते प्र॒जाप॑तिं त्वो॒वेदं प्र॒जाप॑तिस्त्वंवेद॒ यं
प्र॒जाप॑तिर्वेद॒ स पु॒ण्यो भ॑वत्येष॒ वै छ॑न्द॒स्यः प्र॒जाप॑तिरा
श्रा॒वया॑स्तु श्रौष॒ड्यज॒ ये य॒जाम॑हे वष॑ट्कारो य ए॒वं वेद॑ पु॒ण्यो
भ॑वति वस॒न्तम्॥४२॥

ऋ॒तूनां प्री॑णा॒मीत्या॑हर्तवो॒ वै प्र॑या॒जा ऋ॒तूने॒व
प्री॑णाति॒ तैऽस्मै प्री॒ता य॑थापूर्वं क॑ल्पन्ते॒ कल्प॑न्ते-
ऽस्मा ऋ॒तवो॒ य ए॒वं वेदा॒ग्नीषो॑म॒योर्हं दै॒वय॑ज्यया॒ चक्षु॑ष्मान्
भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्नीषो॑मा॒भ्यां वै य॒ज्ञश्चक्षु॑ष्मान् ता॒भ्यामे॒व
चक्षु॑रा॒त्मन् ध॑त्ते॒ऽग्नेर्हं दै॒वय॑ज्यया॒न्नादो॑ भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्निर्वै
दे॒वाना॑मन्ना॒दस्ते॒नैव॥४३॥

अ॒न्नाद्य॑मा॒त्मन् ध॑त्ते॒ दधि॑र॒स्यद॑ब्धो भूया॑स॒ममुं
द॑भेय॒मित्या॑हैतया॒ वै द॑ब्ध्या॒ देवा॒ असु॑रानद॒भ्रुव॑न्
तयै॒व भ्रातृ॑व्यं द॒भ्रोत्य॑ग्नीषो॒मयो॑र्हं दै॒वय॑ज्यया॒ वृत्र॑हा
भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्नीषो॑मा॒भ्यां वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन् ता॒भ्यामे॒व

भ्रातृव्यः स्तृणुत इन्द्राग्रियोरहं दैवयज्ययेन्द्रियाव्यन्नादो
भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येवान्नादो भवतीन्द्रस्य॥४४॥

अहं दैवयज्ययेन्द्रियावी भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येव भवति
महेन्द्रस्याहं दैवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमित्याह
जेमानमेव महिमानं गच्छत्यग्नेः स्विष्टकृतोऽहं दैवयज्यया-
ऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहायुरेवात्मन् धत्ते प्रति
यज्ञेन तिष्ठति॥ 45॥

प्रतिष्ठामहदस्तु विद्युतं वसन्तमेवेन्द्रस्याऽष्टात्रिंशच्च॥११॥ [११]

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनैभ्यः। अस्माकमस्तु
केवलः॥ इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते
धियस्ताः। शूरो नृषांता शवसश्चकान आ गोमति व्रजे भजा
त्वं नः॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनैषु पञ्चसु। इन्द्र
तानि त आ वृणे॥ अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते
विश्वमनु वृत्रहत्ये। अनु॥४६॥

क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये॥ आ
यस्मिन्त्सप्त वासवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा। ऋषिर्ह
दीर्घश्रुत्तम इन्द्रस्य घर्मो अतिथिः॥ आमासु पक्वमैरय आ

सूर्यः॑ रोहयो दिवि। घर्मं न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं
 गिर्वणसे गिरः॑॥ इन्द्रमिद्राथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिर्किणः।
 इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणः॥४७॥

अर्चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतुवुद्धः॑ शमिव
 येमिरे॥ अ॒होमुचे॑ प्र भरेमा मनीषामोषिष्ठदाब्जे सुमतिं
 गृणानाः। इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः सन्तु
 यजमानस्य कामाः॥ विवेष यन्मा धिषणा जजानु स्तवै
 पुरा पार्यादिन्द्रमहः। अ॒हसो॑ यत्र पीपरद्यथा नो नावेव
 यान्तमुभयै हवन्ते॥ प्र सम्राजं प्रथममध्वराणाम्॥४८॥

अ॒होमुचं॑ वृषभं यज्ञियानाम्। अपां नपातमश्विना
 हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धेत्तमोजः॥ वि न इन्द्र मृधो जहि
 नीचा यच्छ पृतन्यतः। अधस्पदं तमीं कृधि यो अस्मा॑
 अभिदासन्ति॥ इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ
 चर्षणीनाम्। अपानुदो जनममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु
 लोकम्॥ मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावतः॥४९॥

आ जंगामा परस्याः। सू॒कः॑ सू॒शायं॑ पविमिन्द्र तिग्मं
 वि शत्रून् ताढि वि मृधो नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधो नुद वि

वृत्रस्य हनू रुज। वि मन्युमिन्द्र भामितोऽमित्रस्याभिदासंतः॥
 त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रः॥ हवेहवे सुहवः॥ शूरमिन्द्रम्। हुवे
 नु शक्रं पुरुहूतमिन्द्रः॥ स्वस्ति नो मघवां धात्विन्द्रः॥ मा ते
 अस्याम्॥५०॥

सहसावन् परिष्ठावघायं भूम हरिवः परादै। त्रायस्व
 नोऽवृकेभिर्वरूथैस्तवं प्रियासः सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते
 रथमश्वाय तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्। ब्रह्माण इन्द्र
 मह्यन्तो अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ वृष्णे यत् ते वृषणो
 अर्कमर्चानिन्द्र ग्रावाणो अदितिः सजोषाः। अनश्वासो ये
 पवयोऽरथा इन्द्रेषिता अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥५१॥

वृत्रहत्येऽनुं गायत्रिणोऽध्वराणां परावतोऽस्यामष्टाचत्वारिंशच्च॥१२॥ [१२]

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रश्नप्रारम्भः। हरिः
 ओम्। पाकयज्ञं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उप तिष्ठन्त इडा
 खलु वै पाकयज्ञः सैषान्तरा प्रयाजानूयाजान् यजमानस्य

लोकेऽवहिता तामाँहियमाणामभि मन्त्रयेत् सुरूपवर्षवर्ण
 एहीति पशवो वा इडा पशूनेवोप ह्वयते यज्ञं वै देवा अदुहन्
 यज्ञोऽसुरा५ अदुहत् तेऽसुरा यज्ञदुग्धाः पराऽभवन् यो वै
 यज्ञस्य दोहं विद्वान्॥१॥

यजतेऽप्यन्यं यजमानं दुहे सा मे सत्याऽऽशीरस्य
 यज्ञस्य भूयादित्याँहैष वै यज्ञस्य दोहस्तेनैवैनं दुहे प्रत्ता
 वै गौर्दुहे प्रत्तेडा यजमानाय दुह एते वा इडाँये स्तना
 इडोपहृतेति वायुर्वथ्सो यर्हि होतेडामुपह्वयेत् तर्हि
 यजमानो होताँरमीक्षमाणो वायुं मनसा ध्यायेत्॥२॥

मात्रे वथ्समुपावंसृजति सर्वेण वै यज्ञेन देवाः सुवर्गं
 लोकमायन् पाकयज्ञेन मनुरश्राम्यत्सेडा मनुमुपावर्तत
 तान्देवासुरा व्यह्वयन्त प्रतीचीँ देवाः पराँचीमसुराः सा
 देवानुपावर्तत पशवो वै तद्देवानवृणत पशवोऽसुरानजहुर्यं
 कामयेतापशुः स्यादिति पराँचीँ तस्येडामुपह्वयेतापशुरेव
 भवति यं॥३॥

कामयेत पशुमान्थस्यादिति प्रतीचीँ तस्येडामुपह्वयेत
 पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुपह्वयेत्

य इडा॑मु॒प॒हृ॒या॒त्मा॒न॒मि॒डा॑या॒मु॒प॒हृ॒ये॒तेति॑ सा नः॑ प्रि॒या
सु॒प्र॒तू॒र्ति॒र्म॒घो॒नी॒त्या॒हे॒डा॑मे॒वो॒प॒हृ॒या॒ऽऽत्मा॒न॒मि॒डा॑या॒मु॒प॒ हृ॒यते॑
व्य॑स्तमि॒व वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ यदि॒डां सा॒मि प्रा॒श्नन्ति॑॥४॥

सा॒मि मा॑र्जयन्त ए॒तत् प्रति॑ वा अ॒सुरा॑णां य॒ज्ञो व्य॑च्छिद्यत॒
ब्र॒ह्म॑णा दे॒वाः सम॑दधु॒र्बृ॒ह॒स्पति॑स्तनुतामि॒मं न॒ इत्या॑ह॒ ब्र॒ह्म
वै दे॒वानां॑ बृ॒ह॒स्पति॑र्ब्र॒ह्म॑णै॒व य॒ज्ञः सं॑दधाति॒ विच्छि॑न्नं य॒ज्ञः
समि॑मं द॒धा॒त्वित्या॑ह॒ संत॑त्यै॒ विश्वे॑ दे॒वा इ॒ह मा॑दयन्ता॒मित्या॑ह
स॒न्तत्यै॑व य॒ज्ञं दे॒वेभ्यो॑ऽनु॒ दि॒शति॑ यां वै॥५॥

य॒ज्ञे दक्षि॑णां ददा॒ति ता॑मस्य प॒शवो॑ऽनु॒ संक्रा॑मन्ति॒ स ए॒ष
ई॒जा॒नो॑ऽप॒शुर्भा॑वु॒को य॒ज॑मानेन॒ खलु॑ वै तत्का॒र्यमि॒त्याहु॑र्यथा॒
दे॒व॒त्रा द॒त्तं कु॑र्वी॒तात्म॑न् प॒शून् र॑मये॒तेति॑ ब्र॒ध्न पि॒न्व॒स्वेत्या॑ह
य॒ज्ञो वै ब्र॒ध्नो य॒ज्ञमे॒व तन्म॑हयत्यथो॒ दे॒व॒त्रैव द॒त्तं कुरु॑त
आ॒त्मन् प॒शून् र॑मयते दद॒तो मे॒ मा क्षा॒यीत्या॑हाक्षि॒तिमे॒वोपै॑ति
कुर्व॒तो मे॒ मोषं॑ दस॒दित्या॑ह भू॒मान॑मे॒वोपै॑ति॥६॥

वि॒द्वान्य्याये॒ च प्रा॒श्नन्ति॒ यां वै म॒ एका॑न्नवि॒शति॑श्च॥१॥ [१]

स॒ऽश्र॑वा ह सौव॑र्चन॒सस्तु॑मि॒ञ्ज॒मौपो॑दिति॒मुवाच॑
यत्स॒त्रिणा॑ः होताऽभूः॒ कामि॑डा॒मुपा॑हृथा॒ इति॑ ता॒मुपा॑हृ॒ इति॑

होवाच या प्राणेन देवान् दाधार व्यानेन मनुष्यान् पानेन
पितृनितीं छिनत्ति सा न छिनत्ती (३) इति छिनत्तीति
होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपाह्वथा इति होवाच गौर्वै॥७॥

अस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा
प्राणेन देवान् दाधार यया मनुष्या जीवन्ति सा व्यानेन
मनुष्यान् यां पितृभ्यो घ्नन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं
वेदं पशुमान् भवत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः
प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्नं वा अस्यै तत्॥८॥

उपाह्वथा इति होवाचौषधयो वा अस्या अन्नमौषधयो वै
प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्या भवन्ति य एवं वेदन्नादो भवत्यथ
वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति
प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति प्रतिष्ठां वा अस्यै तदुपाह्वथा इति
होवाचेयं वा अस्यै प्रतिष्ठा॥९॥

इयं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य
एवं वेदं प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच यस्यै
निक्रमणे घृतं प्रजाः संजीवन्तीः पिबन्तीति छिनत्ति सा न
छिनत्ती (३) इति न छिनत्तीति होवाच प्र तु जनयतीत्येष
वा इडामुपाह्वथा इति होवाच वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे

घृतं प्रजाः संजीवन्तीः पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो
भवति॥१०॥

गोर्वा अस्यै तत् प्रतिष्ठाऽहंथा इति विश्वतिश्च॥२॥ [२]

परोक्षं वा अन्ये देवा इज्यन्ते प्रत्यक्षमन्ये यद्यजते य एव
देवाः परोक्षमिज्यन्ते तानेव तद्यजति यदन्वाहार्यमाहरत्येते
वै देवाः प्रत्यक्षं यद् ब्राह्मणास्तानेव तेन प्रीणात्यथो
दक्षिणैवास्यैषाऽथो यज्ञस्यैव छिद्रमपि दधाति यद्वै यज्ञस्य
क्रूरं यद्विलिष्टं तदन्वाहार्येण॥११॥

अन्वाहरति तदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वं देवदूता वा
एते यदृत्विजो यदन्वाहार्यमाहरति देवदूतानेव प्रीणाति
प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान् व्यादिशत् स रिरिचानोऽमन्यत्
स एतमन्वाहार्यमभक्तमपश्यत् तमात्मन्नधत् स वा एष
प्राजापत्यो यदन्वाहार्यो यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते
साक्षादेव प्रजापतिर्मृध्नोत्यपरिमितो निरुप्योऽपरिमितः
प्रजापतिः प्रजापतेः॥१२॥

आप्त्यै देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा एतं

प्राजापत्यमन्वाहार्यमपश्यन् तमन्वाहरन्त ततो देवा अभवन्
 परासुरा यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते भवत्यात्मना
 परास्य भ्रातृव्यो भवति यज्ञेन वा इष्टी पक्वेन पूर्त्तिं यस्यैवं
 विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते स त्वेवेष्टापूर्त्तिं प्रजापतेर्भागो-
 ऽसि॥१३॥

इत्याह प्रजापतिमेव भागधेयेन समर्धयत्यूर्जस्वान्
 पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मे
 पाहि समानव्यानौ मे पाहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते-
 ऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिल्लोक इत्याह
 क्षीयते वा अमुष्मिल्लोकेऽन्नमितः प्रदानं ह्यमुष्मिल्लोके
 प्रजा उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्रमयति
 नास्यामुष्मिल्लोकेऽन्न क्षीयते॥१४॥

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिल्लोके पञ्चदश च॥३॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासमित्याह
 बर्हिषा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते
 नराशंसस्याहं देवयज्यया पशुमान् भूयासमित्याह
 नराशंसैः वै प्रजापतिः पशून्सृजत तेनैव पशून्सृजते-

ऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं दैवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां
गमेयमित्याहाऽऽयुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति
दर्शपूर्णमासयोः॥१५॥

वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपानुदन्त
दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां यजमान उज्जितिमनूजयति
दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानपे नुदते वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं
वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यो वै यज्ञस्य द्वौ
दोहौ विद्वान् यजत उभयतः॥१६॥

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्चैष वा अन्यो यज्ञस्य दोह
इडायामन्यो यर्हि होता यजमानस्य नाम गृह्णीयात् तर्हि
ब्रूयादेमा अग्नन्नाशिषो दोहकामा इति सऽस्तुता एव देवता
दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च रोहितेन
त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्वाः॥१७॥

यजमानः प्रस्तरौ यदेतैः प्रस्तरं प्रहरति देवाश्चैरेव
यजमानः सुवर्गं लोकं गमयति वि ते मुञ्चामि रशना वि
रश्मीनित्याहैष वा अग्नेर्विमोकस्तेनैवैनं वि मुञ्चति विष्णोः
शंयोर्हं दैवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै

विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति सोमस्याहं देवयज्यया
सुरेताः॥१८॥

रेतो धिषीयेत्याह सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेतं आत्मन्
धत्ते त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनां रूपं पुषेयमित्याह
त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानां रूपकृत्तेनैव पशूनां
रूपमात्मन् धत्ते देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं
तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्र भूयासमित्याहैतस्माद्वै
मिथुनात्प्रजापतिर्मिथुनेन॥१९॥

प्राजायत तस्मादेव यजमानो मिथुनेन प्र जायते वेदो-
ऽसि वित्तिरसि विदेयेत्याह वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं
वेद्यमविन्दन्त तद्वेदस्य वेदत्वं यद्यद् भ्रातृव्यस्याभिध्यायेत्
तस्य नाम गृहीयात् तदेवास्य सर्वं वृद्धे घृतवन्तं कुलायिनं
रायस्पोषं सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनमित्याह प्र सहस्रं
पशूनांप्रोत्याऽस्य प्रजायां वाजी जायते य एवं वेद॥२०॥

दृशपूर्णमासयोरुभयतो देवाश्चाः सुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनाऽऽप्रोत्यष्टौ च॥४॥—[४]

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजमानो
यजमानं प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं

यजमानो यजमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह
 ध्रुवामेवाऽऽप्याययति तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं
 यजमानो यजमानं प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिं
 स्त्वा दधामि सह यजमानेनेति॥ २१॥

आहायं वै प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिन्नेवैनं
 दधाति सह यजमानेन रिच्यत इव वा एतद्यजते
 यद्यजमानभागं प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो
 यावान् यजमानभागो यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागं
 प्राश्नाति यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवसः सोदकं
 यद्वरुहिश्चाऽऽपश्चैतत्॥ २२॥

यजमानस्याऽऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमन्तर्वेदि
 निनयति स्व एवाऽऽयतने सूयवसः सोदकं कुरुते
 सदसि सन्मे भूया इत्याहाऽऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं
 यज्ञमेवामृतमात्मन्धत्ते सर्वाणि वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपं
 यन्ति प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तामित्याहैष वै
 दर्शपूर्णमासयोरवभृथः॥ २३॥

यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव

सहावभृथमवैति विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननप-
 जय्यमभ्यजयन् यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा
 यजमानश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननपजय्यमभि जयति विष्णोः
 क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं
 जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाल्लोकान् यथापूर्वमभि
 जयति॥ २४॥

इत्येतदवभृथो दिशः सप्त च॥५॥ [५]

अगन्म सुवः सुवर्गगन्मेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति
 संदृशस्ते मा छित्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्याह
 यथायजुरेवैतत् सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे
 धेहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एषो-
 ऽस्माल्लोकाच्च्यवते यः॥ २५॥

विष्णुक्रमान् क्रमते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः
 क्रम्यन्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै विष्णुक्रमान्
 क्रमेत् य इमाल्लोकान् भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं
 लोकं प्रत्यवरोहेदित्येष वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो
 यदाहेदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव

लो॒कान्भ्रातृ॑व्यस्य सं॒विद्य पुन॑रि॒मं लो॒कं प्र॒त्यव॑रोहति॒
सं॥२६॥

ज्योति॑षाऽभू॒वमि॒त्याहा॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॒ति तिष्ठ॑त्यै॒न्द्रीमा॒वृत॑म॒
इत्या॑हासौ वा आ॒दित्य इन्द्र॑स्तस्यै॒वाऽऽवृ॑त॒मनु॑ प॒र्याव॑र्तते
दक्षि॑णा प॒र्याव॑र्तते स्वमे॒व वी॒र्य॑मनु॑ प॒र्याव॑र्तते तस्मा॒दक्षि॑णो-
ऽर्ध आ॒त्मनो॑ वी॒र्या॑वत्तरोऽथो आ॒दित्य॑स्यै॒वाऽऽवृ॑त॒मनु॑
प॒र्याव॑र्तते सम॒हं प्र॒जया॑ सं मया॑ प्र॒जेत्या॑हाऽऽशिष॑म्॥२७॥

ए॒वैता॒मा शा॑स्ते॒ समि॑द्धो अ॒ग्ने मे दी॑दिहि॒ समे॒द्धा
ते अ॒ग्ने दी॒द्यास॑मि॒त्याह॒ यथा॑य॒जुरे॒वैत॑द्वसु॒मान् य॒ज्ञो
वसी॑यान् भूया॑स॒मि॒त्याहा॒ऽऽशिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते बहु॒ वै
गा॒र्हप॑त्य॒स्यान्ते॑ मि॒श्रमि॑व च॒र्यत॑ आ॒ग्निपा॑वमा॒नीभ्यां॑
गा॒र्हप॑त्यमु॒पं तिष्ठ॑ते पु॒नात्ये॒वाग्निं पु॑नी॒त आ॒त्मानं॑ द्वा॒भ्यां
प्र॒तिष्ठि॑त्या अ॒ग्ने गृ॑हप॒त इत्या॑ह॥२८॥

य॒था॑य॒जुरे॒वैत॑च्छु॒तं हि॒मा इत्या॑ह श॒तं त्वा॑
हेम॑न्तानि॒न्धिषी॑येति॒ वावै॑तदा॒ह पु॒त्रस्य॑ नाम॑ गृ॒ह्णात्य॑न्ना॒दमे॒वैनं॑
करो॑ति॒ तामा॑शिष॒मा शा॑से॒ तन्त॑वे॒ ज्योति॑ष्मती॒मिति॑
ब्रू॒याद्य॑स्य॒ पु॒त्रोऽजा॑तः स्यात् तै॒ज॒स्व्ये॒वास्य॑ ब्रह्म॒वर्च॑सी

पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीमिति
ब्रूयाद्यस्य पुत्रः॥२९॥

जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति यो वै यज्ञं
प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स
त्वा वि मुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति
प्रजापतिना वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टं
प्रदहोऽग्ने व्रतपते व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव॥३०॥

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति
न नि वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान् यजते
तमभि नि वर्तते यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य
पुनरालम्भस्तेनैवैनं पुनरालभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराड्य
आहिताग्निः सन्नसभः पशवः खलु वै ब्राह्मणस्य सभेष्टा
प्रादुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमां अग्नेऽविमां अश्वी यज्ञ इत्यव
सभां रुन्धे प्र सहस्रं पशूनां प्रोत्यास्य प्रजायां वाजी
जायते॥३१॥

यः स माशिषं गृहपत इत्याह यस्य पुत्रो व्रतमेव खलु वै चतुर्विंशतिश्च॥६॥[६]

देवं सवितुः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो

गन्धर्वः। केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति
 नः॥ इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यात्॥
 वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदिति नाम वचसा करामहे।
 यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः सविता धर्म
 साविषत्॥ अप्सु॥३२॥

अन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ
 वाजिनः॥ वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविंशतिः।
 ते अग्रे अश्वमायुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमादधुः॥ अपां नपादाशुहेमन्
 य ऊर्मिः ककुद्भान् प्रतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजं सेत्॥
 विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्यङ्कौ
 न्यङ्कावभितो रथं यौ ध्वान्तं वाताग्रमनु संचरन्तौ
 दूरेहेतिरिन्द्रियावांस्पतत्री ते नोऽग्नयः पप्रयः पारयन्तु॥३३॥

अप्सु न्यङ्कौ पञ्चदश च॥७॥ [७]

देवस्याहं सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वाजं
 जेषं देवस्याहं सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता
 वर्षिष्ठं नाकं रुहेयमिन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं
 जापयतेन्द्रो वाजमजयित्। अश्वाजनि वाजिनि वाजेषु

वाजिनीवत्यश्वा॑न्त्स॒मत्सु॑ वाजय॥ अर्वा॑सि सप्ति॑रसि
वा॒ज्य॑सि वाजि॑नो वाजं॑ धावत म॒रुता॑ प्रस॒वे ज॑यत॒ वि
यो॒ज॑ना मिमीध्व॒मध्व॑नः स्क॒न्नीत॥ ३४॥

काष्ठा॑ गच्छ॒त वा॒जेवा॒जेऽव॑त वाजिनो नो धने॑षु विप्रा
अमृ॒ता ऋ॑तज्ञाः॥ अ॒स्य मध्वः॑ पिबत मा॒दय॑ध्वं तृ॒प्ता या॑त
प॒थिभि॑र्दे॒वयानैः॑॥ ते नो अ॒र्वन्तो ह॑वन्श्रुतो ह॒वं वि॒श्वे शृ॑ण्वन्तु
वा॒जिनः॑॥ मि॒तद्र॑वः सहस्र॒सा मे॑धसा॒ता स॑निष्य॒वः। म॒हो
ये रत्न॑ः स॒मिथे॑षु ज॒भ्रिरे शं नो॑ भवन्तु वा॒जिनो॑ ह॒वेषु॑॥
दे॒वता॑ता मि॒तद्र॑वः स्व॒र्काः। ज॒म्भय॑न्तोऽहिं वृ॒कः र॒क्षाः॑सि
स॒ने॑म्य॒स्मद्यु॑यवन्॥ ३५॥

अ॒र्मीवाः॑॥ ए॒ष स्य वा॒जी क्षि॑प॒णिं तुर॑ण्यति ग्री॒वायां॑
ब॒द्धो अ॑पि॒कृक्ष आ॒सनि॑। ऋतुं॑ दधि॒क्रा अनु॑ संत॒वीत्व॑त्
प॒थाम॑ङ्का॒स्यन्वा॑पनी॒फण॑त्॥ उ॒त स्मा॑स्य॒ द्रव॑तस्तुरण्य॒तः
प॒र्णं न वे॑रनु॒ वाति॑ प्रग॒र्धिनः॑। श्ये॒नस्ये॑व ध्रज॑तो अङ्क॒सं
परि॑ दधि॒क्राव्णः॑ स॒होर्जा तरि॑त्रतः॥ आ मा वा॒जस्य॑
प्रस॒वो ज॑गम्या॒दा द्या॑वापृथि॒वी वि॒श्वश॑म्भू। आ मा ग॒न्तां
पि॒तरा॑॥ ३६॥

मातरा चाऽऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥
 वाजिनो वाजजितो वाजं सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो
 बृहस्पतेर्भागमव जिघ्रत वाजिनो वाजजितो वाजं
 ससृवांसो वाजं जिगिवांसो बृहस्पतेर्भागे नि मृद्वमियं
 वः सा सत्या संधाऽभूद्यामिन्द्रेण समधध्वमजीजिपत
 वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्॥३७॥

स्कन्नीत युयवन्पितरा द्विचत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो
 रोहांव रोहांव हि सुवरुहं नावुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजंश्च
 प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्जिन्यश्चाऽ-
 ऽन्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च। आयुर्यज्ञेन
 कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानः॥३८॥

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन
 कल्पतां श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां
 वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन
 कल्पतां सुवर्देवां अंगन्मामृतां अभूम प्रजापतेः प्रजा
 अभूम समहं प्रजया सं मया प्रजा समहं रायस्पोषेण

सं मया रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय त्वा
वाजजित्यायै त्वाऽमृतमसि पुष्टिरसि प्रजननमसि॥३९॥

अपानो वाजाय नवं च॥१॥ [१]

वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे सोमं राजानमोषधीष्वप्सु।
ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वयं राष्ट्रे जाग्रियाम पुरोहिताः॥
वाजस्येदं प्रसव आ बभूवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः।
स विराजं पर्येति प्रजानन् प्रजां पुष्टिं वर्धयमानो अस्मे॥
वाजस्येमां प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि
सम्राट्। अदित्सन्तं दापयतु प्रजानन् रयिं॥४०॥

च नः सर्ववीरां नि यच्छतु॥ अग्रे अच्छा वदेह नः प्रति
नः सुमना भव। प्र णो यच्छ भुवस्पते धनदा असि नस्त्वम्॥
प्र णो यच्छत्वयमा प्र भगः प्र बृहस्पतिः। प्र देवाः प्रोत
सूनृता प्र वाग्देवी ददातु नः॥ अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय
चोदय। वाचं विष्णुं सरस्वतीं सवितारम्॥४१॥

च वाजिनम्॥ सोमं राजानं वरुणमग्निमन्वारभामहे।
आदित्यान् विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम्॥ देवस्य त्वा
सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै

वा॒चो य॒न्तुर्य॒त्रेणा॒ग्नेस्त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भिषि॑श्चामीन्द्र॒स्य
बृह॒स्पते॑स्त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भिषि॑श्चामि॥४२॥

रयि॑ सं॒वितारि॑ ष॒द्वि॑ श॒च्च॥१०॥ [१०]

अ॒ग्निरेका॑क्षरेण॒ वाच॑मुद॒जय॑द॒श्विनौ॒ द्वा॑क्षरेण प्राणापा॒नावु॑द॒ज
विष्णु॑र्य॒क्षरेण॒ त्री॒ल्लो॒कानु॑द॒जय॑त् सोम॒श्चतु॑रक्षरेण॒ चतु॑ष्पदः
प॒शूनु॑द॒जय॑त् पू॒षा प॒ञ्चा॑क्षरेण॒ प॒ङ्क्ति॑मुद॒जय॑द्वा॒ता ष॑ड॒क्षरेण॒
ष॒डृतू॑नुद॒जय॑न्म॒रुतः॒ स॒प्ता॑क्षरेण॒ स॒प्तप॑दा॒ः श॒क्ररी॑मुद॒जय॑न्
बृह॒स्पति॑र॒ष्टा॑क्षरेण॒ गाय॑त्रीमुद॒जय॑न्मि॒त्रो न॒वा॑क्षरेण॒ त्रि॒वृत्त॑ः
स्तोम॑मुद॒जय॑त्॥४३॥

वरु॑णो द॒शा॑क्षरेण॒ वि॒राज॑मुद॒जय॑दिन्द्र॒ एका॑दशाक्षरेण॒
त्रि॒ष्टुभ॑मुद॒जय॑द् वि॒श्वे दे॒वा द्वा॑दशाक्षरेण॒ जग॑तीमुद॒जय॑न्
वस॑व॒स्त्रयो॑दशाक्षरेण॒ त्रयो॑द॒शः स्तोम॑मुद॒जय॑न् रु॒द्राश्चतु॑र्दशाक्षरे
चतु॑र्द॒शः स्तोम॑मुद॒जय॑न्नादित्याः प॒ञ्चद॑शाक्षरेण॒ प॒ञ्चद॑शः
स्तोम॑मुद॒जय॑न्नदि॒तिष्णो॑ड॒शाक्षरेण॒ षोड॑शः॒ स्तोम॑मुद॒जय॑त्
प्र॒जाप॑तिः स॒प्तद॑शाक्षरेण॒ स॒प्तद॑शः॒ स्तोम॑मुद॒जय॑त्॥४४॥

अ॒जय॑त् ष॒द्वत्वारि॑ श॒च्च॥११॥ [११]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि नृ॒षद॑ त्वा द्रु॒षद॑ भुवन॒सद॑मिन्द्रा॒य

जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतो-
 ऽस्यप्सुषदं त्वा घृतसदं व्योमसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष
 ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतोऽसि पृथिविषदं त्वा-
 ऽन्तरिक्षसदं नाकसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय
 त्वा॥ ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्रः परमजाः। दैव्यः
 कोशः॥४५॥

समुजितः। तेषां विशिप्रियाणामिषमूर्जः समग्रभीमेष
 ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ अपाः रसमुद्वयसः सूर्यरश्मिः
 समाभृतम्। अपाः रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तममेष
 ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि स हि
 घृणिरुरुर्वराय गातुः। स प्रत्युदैद्धरुणो मध्वो अग्रः स्वायां
 यत्तनुवां तनूमैरयत। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा
 जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः प्रजापतये त्वा॥४६॥

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥१२॥ [१२]

अन्वह मासा अन्विद्वनान्यन्वोषधीरनु पर्वतासः।
 अन्विन्द्रः रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम्॥
 अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्ये।

अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये॥
 इन्द्राणीमासु नारिषु सुपत्नीमहमश्रवम्। न ह्यस्या अपरं
 चन जरसा॥४७॥

मरते पतिः॥ नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेर् ऋते।
 यस्येदमप्यः हविः प्रियं देवेषु गच्छति॥ यो जात एव प्रथमो
 मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत्। यस्य शुष्माद्रोदसी
 अभ्यसेतां नृम्णस्य महा स जनास इन्द्रः॥ आ ते मह
 इन्द्रोत्युग्र समन्यवो यत् समरन्त सेनाः। पताति दिद्युन्नर्यस्य
 बाहुवोर्मा ते॥४८॥

मनो विष्वद्वियग्विचारीत्॥ मा नो मर्धोरा भरा दद्धि तन्नः
 प्र दाशुषे दातवे भूरि यत् ते। नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन् ते
 उक्थे प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः॥ आ तू भर माकिरेतत्
 परिष्ठाद्विद्वा हि त्वा वसुपतिं वसूनाम्। इन्द्र यत् ते माहिंनं
 दत्रमस्त्यस्मभ्यं तद्धर्यश्व॥४९॥

प्र यन्धि॥ प्रदातारः हवामह इन्द्रमा हविषा वयम्। उभा
 हि हस्ता वसुना पृणस्वाऽऽप्र यच्छ दक्षिणादोत सव्यात्॥
 प्रदाता वज्री वृषभस्तुराषादुष्मी राजा वृत्रहा सोमपावा॥

अ॒स्मिन् य॒ज्ञे ब॒र्हिष्या नि॒षद्याथा॑ भव॒ यज॑मानाय॒ शं योः॥
 इन्द्रः॑ सु॒त्रामा॒ स्ववा॒५ अ॒वोभिः॑ सुमृ॒डी॒को भ॑वतु वि॒श्ववे॑दाः।
 बा॒धतां॑ द्वेषो॒ अभ॑यं कृणोतु सु॒वीर्य॑स्य॥५०॥

पत॑यः स्याम॥ तस्य॑ व॒यः५ सु॒म॒तौ य॒ज्ञिय॑स्यापि॒ भ॒द्रे
 सौम॑न॒से स्या॑म। स सु॒त्रामा॒ स्ववा॒५ इन्द्रो॑ अ॒स्मे आ॒रा॒चि॒द्वेषः॑
 स॒नु॒त॒र्यु॒योतु॑॥ रे॒वती॑र्नः स॒ध॒माद् इन्द्रे॑ स॒न्तु तु॒विवा॑जाः।
 क्षु॒म॒न्तो॒ याभि॑र्मदे॒म॥ प्रो॒ ष्व॒स्मै पु॒रोर॒थमिन्द्रा॑य शू॒षम॑र्चत।
 अ॒भी॒के चि॒दु लो॒क॒कृत् स॒ङ्गे स॒मत्सु॑ वृ॒त्रहा॑। अ॒स्माकं॑ बोधि
 चो॒दि॒ता न॑भ॒न्ताम॒न्य॒केषा॑म्। ज्य॒का अधि॑ ध॒न्व॒सु॥५१॥

ज॒रसा॒ मा ते॑ ह॒र्यश्च॑ सु॒वीर्य॑स्याध्येकं च॥13॥ [१३]

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अ॒नु॒म॒त्यै पु॒रो॒डा॒शम॒ष्टाक॑पा॒लं निर्व॑पति धे॒नु॒र्दक्षि॑णा॒ ये
 प्र॒त्यश्चः॑ श॒म्या॒या अ॒व॒शी॒य॒न्ते तन्नैर्ऋ॑तमेक॑कपा॒लं कृ॒ष्णं
 वा॒सः कृ॒ष्णातू॑षं दक्षि॑णा॒ वी॒हि स्वा॒हाऽऽहु॑तिं जुषा॒ण
 ए॒ष ते॑ नि॒र्ऋ॒ते भा॒गो भू॑ते ह॒विष्म॑त्यसि मु॒ञ्चे॒मम॑हंसः॒

स्वाहा॒ नमो॒ य इ॒दं च॒कारा॑ऽऽदित्यं च॒रुं निर्व॑पति
वरो॒ दक्षि॑णाऽऽग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं वाम॒नो व॒ही
दक्षि॑णाऽग्नीषोमीयम्॥१॥

एका॑दशकपालं५ हिर॑ण्यं दक्षि॑णैन्द्रमेका॑दशकपालमृष॒भो
व॒ही दक्षि॑णाऽऽग्नेयम॒ष्टाक॑पालमैन्द्रं दध्य॑ष॒भो व॒ही
दक्षि॑णैन्द्रा॒ग्रं द्वाद॑शकपालं वैश्वदे॒वं च॒रुं प्र॑थम॒जो व॒त्सो
दक्षि॑णा सौ॒म्यः५ श्या॑मा॒कं च॒रुं वा॒सो दक्षि॑णा॒ सर॑स्वत्यै
च॒रुः५ सर॑स्वते च॒रुं मि॑थुनौ गावौ दक्षि॑णा॥२॥

अ॒ग्नीषो॑मीयं चतु॑स्त्रि५शच्च॥१॥ ————— [१]

आ॒ग्नेयम॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पति सौ॒म्यं च॒रुः५ सा॑वि॒त्रं
द्वाद॑शकपालं५ सा॒रस्व॑तं च॒रुं पौ॒ष्णं च॒रुं मा॑रु॒तः५
स॒प्तक॑पालं वैश्वदे॒वीमा॒मिक्षा॑ द्यावापृथि॒व्यमे॑ककपालम्॥३॥

आ॒ग्नेयम॒ष्टाद॑श॥२॥ ————— [२]

ऐ॒न्द्रा॒ग्रमे॑का॑दशकपालं मा॒रुती॑मा॒मिक्षा॑ वा॒रुणी॑मा॒मिक्षा॑
का॒यमे॑ककपालं प्रघा॒स्यान् ह॒वाम॑हे म॒रुतो॑ य॒ज्ञवा॑हसः
कर॒म्भेण॑ स॒जोष॑सः॥ मो षू णं इन्द्र पृथ्सु देवास्तु स्म ते
शुष्मिन्न॒वया॑। म॒ही ह्य॑स्य मी॒ढुषो॑ य॒व्या। ह॒विष्म॑तो म॒रुतो॑

वन्दते गीः॥ यद् ग्रामे यदरण्ये यत् सुभायां यदिन्द्रिये।
 यच्छूद्रे यदर्य एनश्चकृमा वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि
 तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ अक्रन् कर्म कर्मकृतः सह वाचा
 मयोभुवा॥ देवेभ्यः कर्म कृत्वाऽस्तं प्रेतं सुदानवः॥४॥

वयं यद् विश्वं॥३॥

[३]

अग्रयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति साकं
 सूर्येणोद्यता मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यो मध्यंदिने चरुं मरुद्भ्यो
 गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णां दर्वि परां पतु
 सुपूर्णां पुनरापतत। वस्त्रेव वि क्रीणावहा इषमूर्जं शतक्रतो॥
 देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे। निहारमिन्नि मे
 हरा निहारम्॥५॥

नि हरामि ते॥ मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः पुरोडाशं
 सप्तकपालं निर्वपति साकं सूर्येणोद्यताग्नेयमष्टाकपालं
 निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं द्वादशकपालं
 सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुमैन्द्राग्रमेकादशकपालमैन्द्रं

चरुं वैश्वकर्मणमेककपालम्॥६॥

हरा निहारं त्रिंशच्च॥४॥ [४]

सोमाय पितृमते पुरोडाशं षट्कपालं निर्वपति पितृभ्यो
बर्हिषद्भ्यो धानाः पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्योऽभिवाच्यायै दुग्धे
मन्थमेतत् ते तत् ये च त्वामन्वेतत् ते पितामह प्रपितामह
ये च त्वामन्वत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वं सुसंहशं त्वा
वयं मघवन् मन्दिषीमहि॥ प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यासि
वशां अनु॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥७॥

अक्षन्नमीमदन्त ह्यवं प्रिया अधूषत॥ अस्तोषत
स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥
अक्षन् पितरोऽमीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरोऽमीमृजन्त
पितरः॥ परेत पितरः सोम्या गम्भीरैः पृथिभिः पूर्यैः॥ अथा
पितृन्सुविदत्रां अपीत यमेन ये संधमादं मदन्ति॥ मनो
न्वा हुवामहे नाराशं सेन स्तोमैः पितृणां च मन्मभिः॥
आ॥८॥

न एतु मनः पुनः ऋत्वे दक्षाय जीवसे॥ ज्योक् च सूर्य
दृशे॥ पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं व्रातं

सचेमहि॥ यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा
जिहिंसिम॥ अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु
दुरिता यानि चकृम करोतु मामनेनसम्॥९॥

हरी मन्मभिरा चतुश्चत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

प्रतिपूरुषमेकंकपालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः
स्मस्तेभ्यः कर्मकरं पशूनां शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे
यच्छैक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्ते रुद्र पशुस्तं
जुषस्वेष ते रुद्र भागः सह स्वस्त्राऽम्बिकया तं जुषस्व
भेषजं गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्यं भेषजं
सुभेषजम्॥१०॥

यथाऽसंति॥ सुगं मेषाय मेष्यां अवांम्ब रुद्रमदिमह्यव देवं
त्र्यम्बकम्॥ यथा नः श्रेयसः करद्यथा नो वस्यसः करद्यथा
नः पशुमतः करद्यथा नो व्यवसाययात्॥ त्र्यम्बकं यजामहे
सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मा-
ऽमृतात्॥ एष ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो
मूर्जवतोऽतीह्यवततधन्वा पिनाकहस्तः कृत्तिवासाः॥११॥

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥६॥ [६]

ऐन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय
 पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पयः सौर्यमेककपालं
 द्वादशगवः सीरं दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं
 गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधिं वारुणं यवमयं चरुं वहिनीं
 धेनुर्दक्षिणा ये देवाः पुरःसदोऽग्निनेत्रा दक्षिणसदो यमनेत्राः
 पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो वरुणनेत्रा उपरिषदो
 बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यः॥१२॥

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढः रक्षः संदग्धः रक्ष इदमहः
 रक्षोऽभि सं दहाम्यग्नये रक्षोघ्ने स्वाहा यमाय सवित्रे
 वरुणाय बृहस्पतये दुवस्वते रक्षोघ्ने स्वाहा प्रष्टिवाही रथो
 दक्षिणा देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
 हस्ताभ्यां रक्षसो वधं जुहोमि हतः रक्षोऽवधिष्म रक्षो
 यद्वस्ते तदक्षिणा॥१३॥

तेभ्यः पञ्चचत्वारिंशच्च॥७॥

[७]

धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपत्यनुमत्यै
 चरुं राकायै चरुं सिनीवाल्यै चरुं कुह्वै चरुं
 मिथुनौ गावौ दक्षिणाऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं

निर्वपत्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं त्रिकपालं
 वामनो वही दक्षिणा ऽग्नीषोमीयमेकादशकपालं
 निर्वपतीन्द्रासोमीयमेकादशकपालः सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा
 सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं चरुः श्यामो
 दक्षिणा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा
 वारुणं यवमयं चरुमश्वो दक्षिणा ॥ १४ ॥

निरष्टौ च ॥ ८ ॥

[८]

बारुहस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे शितिपृष्ठो
 दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालः राजन्यस्य गृहे ऋषभो दक्षिणा
 ऽऽदित्यं चरुं महिष्यै गृहे धेनुर्दक्षिणा नैर्ऋतं चरुं
 परिवृत्तयै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नं कृष्णा कूटा
 दक्षिणा ऽऽग्नेयमृष्टाकपालः सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा
 वारुणं दशकपालः सूतस्य गृहे महानिरष्टो दक्षिणा
 मारुतः सप्तकपालं ग्रामण्यो गृहे पृश्निर्दक्षिणा सावित्रं
 द्वादशकपालं ॥ १५ ॥

क्षत्तुर्गृहे उपध्वस्तो दक्षिणा ऽऽश्विनं द्विकपालः
 संग्रहीतुर्गृहे संवात्यौ दक्षिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे

श्या॒मो दक्षि॑णा रौ॒द्रं गा॑वी॒धुकं च॒रुम॑क्षावा॒पस्य॑ गृ॒हे श॒बल॒
उद्वा॑रो दक्षि॑णेन्द्रा॒य सु॒त्राम्णौ पुरो॑डाश॒मेका॑दशकपालं॒ प्रति॒
निर्व॑पतीन्द्रा॒याः हो॒मुचे॒ऽयं नो॒ राजा॑ वृ॒त्रहा॑ राजा॑ भू॒त्वा
वृ॒त्रं व॑ध्यान्मैत्रा॒बार्ह॑स्प॒त्यं भ॑वति श्वे॒तायै॑ श्वे॒तव॑त्सायै दु॒ग्धे
स्व॑यंमूर्ते स्व॑यंमथि॒त आज्य॒ आश्व॑त्थे॥१६॥

पात्रे चतुः॑स्रक्तौ स्वयमवप॒न्नायै॒ शाखा॑यै क॒र्णाः श्वाक॑र्णाः श्व
तण्डु॒लान् वि चि॑नुया॒द्ये क॒र्णाः स पय॑सि बा॒र्हस्प॒त्यो
येऽक॑र्णाः स आज्ये॑ मै॒त्रः स्व॑यंकृ॒ता वेदि॑र्भवति स्व॑यंदि॒नं
ब॒र्हिः स्व॑यंकृ॒त इ॒ध्मः सैव श्वे॒ता श्वे॒तव॑त्सा दक्षि॑णा॥१७॥

सावि॒त्रं द्वा॑दशकपालमाश्व॑त्थे त्रय॑स्त्रि॒ंशच्च॥१॥ ————— [१]

अ॒ग्नये॑ गृ॒हप॑तये पुरो॒डाश॑मृ॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति कृ॒ष्णानां॑
व्री॒हीणाः॑ सोमा॒य वन॑स्पतये श्या॒माकं च॒रुः स॑वि॒त्रे
स॒त्यप्र॑सवाय पुरो॒डाशं॑ द्वा॑दशकपालमाशू॒नां व्री॒हीणाः॑
रु॒द्राय॑ पशु॒पत॑ये गा॑वी॒धुकं च॒रुं बृ॒हस्प॑तये वा॒चस्प॑तये नैवा॒रं
च॒रुमि॑न्द्रा॒य ज्ये॒ष्ठाय॑ पुरो॒डाश॑मेका॑दशकपालं॒ म॒हाव्री॑हीणां
मि॒त्राय॑ स॒त्याया॒ऽऽम्बानां॑ च॒रुं वरु॑णाय धर्म॑पतये यव॑मयं
च॒रुः स॑वि॒ता त्वा॑ प्रस॒वानाः॑ सुव॑ताम॒ग्निर्गृ॑हप॑तीना॒ः सोमो॑

वनस्पतीनां रुद्रः पशूनां ॥१८॥

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो
धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इममामुष्यायणम-
नमित्राय सुवध्वं महते क्षत्राय महत आधिपत्याय
महते जानराज्यायैष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं
ब्राह्मणानां राजा प्रति त्यन्नाम राज्यमधायि स्वां
तनुवं वरुणो अशिश्नेच्छुचैर्मित्रस्य व्रत्या अभूमामन्महि
महत ऋतस्य नाम सर्वे व्राता वरुणस्याभूवन्वि मित्र
एवैररातिमतारीदसूषुदन्त यज्ञियां ऋतेन व्यु त्रितो
जरिमाणं न आनुङ् विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
विष्णोर्विक्रान्तमसि ॥१९॥

पशूनां व्राताः पञ्चविंशतिश्च ॥१०॥ [१०]

अर्थेतः स्थाऽपां पतिरसि वृषास्यूर्मिर्वृषसेनोऽसि
व्रजक्षितः स्थ मरुतामोजः स्थ सूर्यवर्चसः स्थ सूर्यत्वचसः
स्थ मान्दाः स्थ वाशाः स्थ शक्ररीः स्थ विश्वभृतः स्थ
जनभृतः स्थाऽग्नेस्तेजस्याः स्थाऽपामोषधीनां रसः
स्थाऽपो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वती राजसूयाय चितानाः।

याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन् याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरांतीः॥
 राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रं दत्त स्वाहा राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रमुष्मै
 दत्त॥२०॥

अत्येकादश च॥11॥ [११]

देवीरापः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः
 क्षत्रियाय वन्वाना अनाधृष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः
 क्षत्रियाय दधतीरनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य
 दात्रमसि शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामि चन्द्राश्चन्द्रेणामृता अमृतेन
 स्वाहा राजसूयाय चितानाः॥ सधमादौ द्युग्निनीरूर्ज एता
 अनिभृष्टा अपस्युवो वसानः। पस्त्यासु चक्रे वरुणः
 सधस्थमपां शिशुः॥२१॥

मातृतमास्वन्तः॥ क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरस्यावित्रो
 अग्निर्गृहपतिरावित्र इन्द्रो वृद्धश्रवा आवित्रः पूषा विश्ववेदा
 आवित्रो मित्रावरुणावृतावृधावावित्रे द्यावापृथिवी धृतव्रते
 आवित्रा देव्यदितिर्विश्वरूप्यावित्रो ऽयमसावामुष्यायुणो-
 ऽस्यां विश्वस्मिन् राष्ट्रे महते क्षत्राय महत आधिपत्याय
 महते जानराज्यायैष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं

ब्राह्मणानां५ राजेन्द्रस्य॥२२॥

वज्रोऽसि॑ वार्त्रघ्न॑स्त्वयायं वृत्रं॑ वध्याच्छत्रु॑बाधनाः स्थ
पा॒त मा॑ प्र॒त्यश्च॑ पा॒त मा॑ ति॒र्यश्च॑म॒न्वश्च॑ मा पा॒त दि॒ग्भ्यो
मा॑ पा॒त वि॒श्वाभ्यो॑ मा ना॒ष्ट्राभ्यः॑ पा॒त हि॒र॑ण्यवर्णावुषसां॑
वि॒रोके॑ऽयः स्थू॒णावु॑दितौ सूर्य॒स्याऽऽरो॑हतं वरुण मि॒त्रं ग॒तं
तत॑श्चक्षाथाम॒दिति॑ दिति॑ च॥२३॥

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारि५शच्च॥१२॥ [१२]

स॒मिध॒मा ति॑ष्ठ गाय॒त्री त्वा॒ छन्द॑सामवतु त्रि॒वृथ्स्तोमो॑
रथ॑न्त॒र५ सा॒माग्नि॑र्दे॒वता॒ ब्रह्म॑ द्रवि॑णमु॒ग्रामा ति॑ष्ठ त्रि॒ष्टुप् त्वा॒
छन्द॑सामवतु प॒ञ्चद॑शः स्तोमो॑ बृह॒त्सामेन्द्रो॑ दे॒वता॑ क्ष॒त्रं द्रवि॑णं
वि॒राज॒मा ति॑ष्ठ जग॑ती त्वा॒ छन्द॑सामवतु स॒प्तद॑शः स्तोमो॑
वैरू॒प५ सा॒मं म॒रुतो॑ दे॒वता॒ वि॒द्ववि॑णमु॒दीची॒मा ति॑ष्ठानु॒ष्टुप्
त्वा॑॥२४॥

छन्द॑सामवत्वेकवि॒ंशः स्तोमो॑ वैरा॒ज५ सा॒मं मि॒त्रावरु॑णौ
दे॒वता॒ बलं॑ द्रवि॑णमूर्ध्वा॒मा ति॑ष्ठ प॒ङ्क्ति॑स्त्वा॒ छन्द॑सामवतु
त्रि॒णव॑त्रयस्त्रि॒ंशौ स्तोमो॑ शा॒क्रर॑रैव॒ते सा॒मनी॑ बृह॒स्पति॑र्दे॒वता॒
वर्चो॑ द्रवि॑णमी॒दृङ् चा॑न्या॒दृङ् चै॒तादृङ् च॑ प्रति॒दृङ् च॑ मि॒तश्च॑

संमितश्च॒ सभ॑राः। शु॒क्रज्यो॑तिश्च॒ चि॒त्रज्यो॑तिश्च॒ स॒त्यज्यो॑तिश्च॒
ज्योति॑ष्मा॒श्च स॒त्यश्च॑र्त॒पाश्च॑॥ २५॥

अत्य॑हाः। अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॑
सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ बृ॒हस्प॑तये॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑
घोषा॑य॒ स्वाहा॑ श्लो॒काय॑ स्वाहाऽ॒शाय॑ स्वाहा॒ भगा॑य॒ स्वाहा॑
क्षेत्र॑स्य॒ पत॑ये॒ स्वाहा॑ पृथि॒व्यै स्वाहा॑ ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे
स्वाहा॑ सू॒र्याय॑ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॑ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ऽद्भ्यः
स्वाहा॑ ष॑धीभ्यः॒ स्वाहा॑ वन॑स्पतिभ्यः॒ स्वाहा॑ चरा॑चरेभ्यः॒ स्वाहा॑
परि॑प्लवेभ्यः॒ स्वाहा॑ सरी॑सृपेभ्यः॒ स्वाहा॑॥ २६॥

अ॒नुष्टु॑र्त्त॒पाश्च॑ सरी॑सृपेभ्यः॒ स्वाहा॑॥ १३॥

सोम॑स्य॒ त्विषि॑रसि॒ तवे॑व मे॒ त्विषि॑र्भूयाद॒मृत॑मसि॒ मृत्यो॑र्मा
पाहि॑ दि॒द्योन्मा॑ पा॒ह्यवे॑ष्टा द॒न्दशू॑का॒ निर॑स्तं॒ नमु॑चेः॒ शिरः॑॥
सोमो॑ रा॒जा वरु॑णो दे॒वा ध॑र्म॒सुव॑श्च॒ ये। ते ते॒ वाच॑श्च॒ सुव॑न्तां
ते ते॒ प्रा॒णश्च॑ सु॒वन्तां॑ ते ते॒ चक्षुः॑ सु॒वन्तां॑ ते ते॒ श्रोत्र॑श्च॒
सुव॑न्ता॒श्च सोम॑स्य॒ त्वा द्यु॑म्नेना॒भिषि॑श्चाम्य॒ग्नेः॥ २७॥

तेज॑सा॒ सूर्य॑स्य॒ वर्च॑सेन्द्र॒स्येन्द्रि॑येण॒ मि॒त्रावरु॑णयोर्वी॒र्येण॑
म॒रुता॑मोज॑सा॒ क्ष॒त्राणां॑ क्ष॒त्रप॑तिर॒स्यति॑ दि॒वस्पा॑हि

स॒माव॑वृ॒त्रन्न॒धरा॑गु॒दीची॑रहिं बु॒ध्रिय॑मनु॒ संच॑रन्ती॒स्ताः प॑र्व॒तस्य॑
 वृष॒भस्य॑ पृ॒ष्ठे नाव॑श्चरन्ति स्व॒सिच॑ इ॒या॒नाः॥ रु॒द्र य॑त्ते
 क्र॒यी परं॑ नाम॒ तस्मै॑ हु॒तम॑सि य॒मेष्ट॑मसि। प्र॒जाप॑ते न
 त्वदे॒तान्य॑न्यो वि॒श्वा जा॒तानि॑ परि॒ ता ब॑भूव। यत्का॑मास्ते
 जुहु॑मस्तन्नो॑ अस्तु व॒यः॑ स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्॥ २८॥

अग्नेस्तैकादश च॥14॥

[१४]

इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि॒ वार्त्रघ्न॑स्त्वया॒ऽयं वृ॒त्रं व॑ध्यान्मि॒त्रावरु॑णयोऽसि॒
 प्र॒शास्त्रोः॑ प्र॒शिषा॑ युन॒ज्मि य॒ज्ञस्य॑ यो॒गेन॑ वि॒ष्णोः क्र॒मोऽसि॑
 वि॒ष्णोः क्रान्त॑म॒सि वि॒ष्णोर्वि॒क्रान्त॑म॒सि म॒रुता॑ प्र॒सवे॑
 जैष॑मा॒प्तं मनः॑ स॒म॒हमिन्द्रि॑येण॒ वीर्ये॑ण प॒शूनां॑ म॒न्युर॑सि॒
 तवे॑व मे म॒न्युर्भूया॑न्नमो॑ मा॒त्रे पृ॑थि॒व्यै माऽहं॑ मा॒तरं॑ पृथि॒वीः
 हि॑सि॒षं मा॥ २९॥

मां मा॒ता पृ॑थि॒वी हि॑सी॒दिय॑द॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे धे॒ह्यूर्गस्य॑ूर्जं
 मे धे॒हि यु॒ङ्क्षि॑ व॒र्चोऽसि॑ व॒र्चो म॒यि धे॒ह्यग्र॑ये गृ॒हप॑तये
 स्वाहा॒ सोमा॑य॒ वन॑स्पतये॒ स्वाहेन्द्र॑स्य॒ बला॑य॒ स्वाहा॑
 म॒रुता॑मोज॒से स्वाहा॑ ह॒सः शु॑चिष॒द्वसु॑रन्तरि॒क्षस॑द्धोता
 वेदि॑षदति॒थिर्दु॑रोण॒सत्। नृ॑ष॒द्वर॑सदृ॒तस॑द्योम॒सद॒जा गो॒जा

ऋत॒जा अ॒द्रिजा ऋ॒तं बृ॒हत्॥३०॥

हि॒ंसिपुं म॒र्तजास्त्रीणि च॥15॥ [१५]

मि॒त्रो॑ऽसि वरु॑णो॑ऽसि स॒म॒हं वि॒श्वे॑र्दे॒वैः क्ष॒त्रस्य॑ नाभि॑रसि
क्ष॒त्रस्य॑ योनि॑रसि स्यो॒नामा सी॑द सु॒षदा॑मा सी॒द मा त्वां
हि॒ंसी॒न्मा मां हि॒ंसी॒न्निष॑साद धृ॒तव्र॑तो वरु॑णः प॒स्त्या॑स्वा
साम्रा॑ज्याय सु॒क्रतु॑र्ब्रह्मा ३ न् त्व॑रा॒जन् ब्र॒ह्मा॑ऽसि सवि॑ता-
ऽसि स॒त्यस॑वो ब्रह्मा ३ न् त्व॑रा॒जन् ब्र॒ह्मा॑ऽसीन्द्रो॑ऽसि
स॒त्यौजाः॑॥३१॥

ब्रह्मा ३ न् त्व॑रा॒जन् ब्र॒ह्मा॑ऽसि मि॒त्रो॑ऽसि सु॒शेवो॑ ब्रह्मा
३ न् त्व॑रा॒जन् ब्र॒ह्मा॑ऽसि वरु॑णो॑ऽसि स॒त्यध॑र्मेन्द्र॒स्य वज्रो॑-
ऽसि वा॒र्त्रघ्न॑स्तेन मे र॒ध्य दि॒शोऽभ्य॑य॑राजा॑ऽभूत् सु॒श्लोकाँ
4 सु॒मङ्ग॑लाँ 4 स॒त्यरा॑जा ३ न् अ॒पां न॒ष्ट्रे स्वा॒होर्जो॑ न॒ष्ट्रे
स्वाहा॑ऽग्नये॑ गृ॒हप॑तये॒ स्वाहा॑॥३२॥

स॒त्यौजाँश्च॒त्वारि॑ श॒च॑॥16॥ [१६]

आ॒ग्नेय॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पति॒ हिर॑ण्यं दक्षि॑णा सार॒स्वतं च॑रुं
व॒त्सत॑री दक्षि॑णा सावि॒त्रं द्वाद॑शकपालमुप॒ध्वस्तो॑ दक्षि॑णा
पौष्णं च॑रुः श्या॒मो दक्षि॑णा बा॒र्हस्प॑त्यं च॑रुः शि॒तिपृ॑ष्ठो

दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं
महानिरष्टो दक्षिणा सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा त्वाष्ट्रमुष्टाकपालः
शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं त्रिकपालं वामनो दक्षिणा॥ ३३॥

आग्नेयं द्विचत्वारिंशत्॥ १७॥

सद्यो दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां
प्र यच्छति दशभिर्वत्सतरैः सोमं क्रीणाति दशपेयो
भवति शतं ब्राह्मणाः पिबन्ति सप्तदशः स्तोत्रं भवति
प्राकाशावध्वर्यवे ददाति स्रजमुद्गात्रे रुक्मः होत्रे-
ऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिहर्तृभ्यां द्वादश पष्ठौहीर्ब्रह्मणे वशां
मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छः सिने वासंसी नेष्टापोतृभ्याः
स्थूरिं यवाचितमच्छावाकायानुद्वाहमग्नीधे भार्गवो होता
भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारवन्तीयमग्निष्टोमसामः
सारस्वतीरूपो गृह्णाति॥ ३४॥

वारवन्तीयं चत्वारिं च॥ १८॥

आग्नेयमुष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालं
दक्षिणा वैश्वदेवं चरुं पिशङ्गी पष्ठौही दक्षिणा
मैत्रावरुणीमामिक्षां वशा दक्षिणा बार्हस्पत्यं चरुः

शितिपृष्ठो दक्षिणाऽऽदित्यां मल्हां गर्भिणीमा लभते मारुतीं
 पृश्निं पष्ठौहीमश्विभ्यां पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति
 सरस्वते सत्यवाचे चरुं सावित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं
 द्वादशकपालं तिसृधन्वं शुष्कदृतिर्दक्षिणा ॥ ३५ ॥

आग्नेयं सप्तचत्वारिंशत् ॥ १९ ॥

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं
 द्वादशकपालं बारहस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं
 द्वादशकपालं दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा सारस्वतं
 चरुं निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं
 चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो दक्षिणा ॥ ३६ ॥

आग्नेयं चतुस्त्रिंशत् ॥ २० ॥

स्वाद्वीं त्वां स्वादुनां तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
 सः सोमेन सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
 सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातु ते परिस्रुतः सोमः सूर्यस्य
 दुहिता। वारेण शश्वता तना ॥ वायुः पूतः पवित्रेण
 प्रत्यङ्मुखो अतिद्रुतः। इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥ कुविदङ्ग

यवमन्तो॒ यवं चि॒द्यथा॒ दान्त्यनुपूर्वं॑ वि॒यूय॑। इहे॒हैषां॑ कृणुत॒
भो॒ज॒नानि॒ ये ब॒र्हिषो॒ नमो॑वृत्तिं॒ न ज॒ग्मुः॥ आ॒श्विनं॑ धू॒म्रमा॑
ल॒भते॑ सा॒रस्व॑तं मे॒षमै॒न्द्रमृ॒षभ॑मै॒न्द्रमे॒काद॑शकपालं॒ निर्व॑पति
सा॒वि॒त्रं द्वा॑द॒शक॑पालं॒ वा॒रु॒णं द॑शकपाल॒५ सोम॑प्रतीकाः
पि॒तर॑स्तृ॒णुत॒ वड॑बा॒ दक्षि॑णा॥ ३७॥

भो॒ज॒नानि॒ षड्विं॑शतिश्च॥ 21 ॥ [२१]

अ॒ग्रा॒विष्णू॒ महि॒ तद्वा॑ म॒हित्वं॑ वी॒तं घृ॒तस्य॑ गु॒ह्यानि॑ नाम॑।
दमे॑दमे स॒प्त रत्ना॑ दधा॒ना प्र॑ति॒ वां जि॒ह्वा घृ॒तमा॑ च॒र॒ण्येत्॥
अ॒ग्रा॒विष्णू॒ महि॒ धाम॑ प्रि॒यं वा॑ वी॒थो घृ॒तस्य॑ गु॒ह्या जु॑षा॒णा।
दमे॑दमे सु॒ष्टुती॑र्वावृ॒धाना॑ प्र॒ति॒ वां जि॒ह्वा घृ॒तमु॑च्च॒र॒ण्येत्॥ प्र
णो॑ दे॒वी सर॑स्वती॒ वाजे॑भिर्वा॒जिनी॑वती। धी॒नाम॑वि॒त्र्यव॑तु।
आ नो॑ दि॒वो बृ॑हतः॥ ३८॥

पर्व॑ता॒दा सर॑स्वती यज॒ता ग॑न्तु॒ यज्ञ॑म्। ह॒वं दे॒वी
जु॑जुषा॒णा घृ॒ताची॑ श॒ग्मां नो॒ वाच॑मु॒शती॑ शृ॒णोतु॑॥ बृ॒हस्प॑ते
जु॒षस्व॑ नो॒ ह॒व्यानि॑ वि॒श्वदे॒व्य। रा॒स्व रत्ना॑नि दा॒शुषे॑॥
ए॒वा पि॒त्रे वि॒श्वदे॑वाय॒ वृष्णे॑ य॒ज्ञैर्वि॑धेम॒ नम॑सा ह॒विर्भिः॑।

बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥
 बृहस्पते अति यदर्यो अर्हद्दुमद्विभाति क्रतुमञ्जनैषु।
 यद्दीदयच्छवसा॥ ३९॥

ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ आ नो
 मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्। मध्वा रजांसि सुक्रतू॥
 प्र बाहवांसि सृतं जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन।
 आ नो जनैश्च वयं युवानां श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा॥
 अग्निं वः पूर्य गिरा देवमीडे वसूनाम्। सपर्यन्तः पुरुप्रियं
 मित्रं न क्षेत्रसाधसम्॥ मक्षू देववन्तो रथः॥ ४०॥

शूरो वा पृथ्सु कासु चित्। देवानां य इन्मनो यजमान
 इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्॥ न यजमान रिष्यसि न सुन्वान
 न देवयो॥ असदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्चियम्॥ नकिष्टं
 कर्मणा नशन्न प्र योषन्न योषति॥ उप क्षरन्ति सिन्धवो
 मयोभुव ईजानं च यक्ष्यमाणं च धेनवः। पृणन्त च पपुंरिं
 च॥ ४१॥

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा
 वि वृहत् विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश। आरे बाधेथां

निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्रमुमुक्तमुस्मत्॥ सोमारुद्रा
युवमेतान्यस्मे विश्वा तनूषु भेषजानि धत्तम्। अव स्यतं
मुञ्चतं यन्नो अस्ति तनूषु बद्धं कृतमेनो अस्मत्॥ सोमापूषणा
जनना रयीणां जनना दिवो जनना पृथिव्याः। जातौ विश्वस्य
भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम्॥ इमौ देवौ
जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गूहतामजुष्टा। अभ्यामिन्द्रः
पक्वामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्त्रियांसु॥४२॥

बृहत्तः शवंसा रथः पर्पुंरि च दिवो जनना पञ्चविंशतिश्च॥२२॥—————[२२]

वायव्यं प्रजापतिस्ता वरुणं देवासुरा एष्वसावादित्यो दशरुषभामिन्द्रो वलस्यं बारहस्पत्यं
वपद्मारोऽसौ सौरिं वरुणमाश्विनमिन्द्रं वो नर एकादश॥११॥ वायव्यमाग्नेयीङ्क्ष्वणीवीमसावादित्यो
वा अंहोरात्राणि वषट्कारः प्रजनयिता हुवे तुराणां पञ्चषष्टिः॥६५॥ वायव्यं प्रमोषीः॥ ———

—————॥ प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥ —————॥—————[२३]

॥ काण्डम् २ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

वा॒यु॒व्यः॑ श्वे॒तमा॒ल॒भेत् भू॒ति॒कामो वा॒युर्वै॑ ।॥ क्षे॒पि॒ष्ठा दे॒वतां
वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैनं॑ भू॒तिङ्ग॑मयति॒
भ॒व॒त्ये॒वाति॑क्षिप्रा दे॒वते॒त्याहुः सैन॑मीश्व॒रा प्र॒दह॑ इत्ये॒तमे॒व
सन्तं॑ वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत॑ नि॒युद्वा अ॑स्य॒ धृति॑र्द्ध॒त ए॒व
भू॒ति॒मु॒पैत्य॑प्र॒दाहाय॑ भ॒व॒त्ये॒व (1)

वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत् ग्राम॑कामो वा॒युर्वा इ॒माः
प्र॒जा न॑स्यो॒ता नैनी॑यते वा॒युमे॒व नि॒युत्वंन्तः॑ स्वेन॑
भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प्र॒जा न॑स्यो॒ता निय॑च्छति
ग्रा॒म्ये॒व भ॑वति नि॒युत्वंते॑ भवति ऋ॒वा ए॒वास्मा॑ अन॑पगाः
करो॑ति वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत॑ प्र॒जाका॑मः प्रा॒णो वै
वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत्प्रा॑णापा॒नौ खलु॑ वा ए॒तस्य॑ प्र॒जायाः॑ (2)

अप॑क्रामतो॒ योऽलं॑ प्र॒जायै॑ सन्प्र॒जान्न॑ वि॒न्दते॑ वा॒युमे॒व
नि॒युत्वंन्तः॑ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प्रा॒णापा॒ना-
भ्यां॑ प्र॒जां प्र॑ज॒नय॑ति वि॒न्दते॑ प्र॒जाँश्चा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत॑

ज्योगामयावी प्राणो वै वायुरपानो नियुत् प्राणापानौ खलु वा
 एतस्मादपक्रामतो यस्य ज्योगामयति वायुमेव नियुत्वंन्तः
 स्वेन भागधेयेनोप (3)

धावति स एवास्मिन्प्राणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति
 जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयत
 प्रजाः पशून्सृजेयेति स आत्मनो वपामुदक्खिदत्तामग्नौ
 प्रागृह्णात्ततोऽजस्तूपरः समभवत्तः स्वायै देवताया आ-
 ऽलभत् ततो वै स प्रजाः पशून्सृजत् यः प्रजाकामः
 (4)

पशुकामः स्यात्स एतं प्राजापत्यमजन्तूपरमालभेत
 प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै
 प्रजां पशून्प्रजनयति यच्छ्रुणस्तत्पुरुषाणां रूपं
 यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्गवां यदव्या इव
 शफास्तदवीनां यदजस्तदजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः
 पशवस्तान् (5)

रूपेणैवावरुन्धे सोमापौष्णत्रैतमालभेत पशुकामो द्वौ
 वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायेते ऊर्जं पुष्टिन्तृतीयः
 सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै

प॒शून्प्रज॑नयतः सोमो॒ वै रेतो॑धाः पू॒षा प॑शूनां प्र॒जनयि॑ता
सोमं॑ ए॒वास्मै॑ रेतो॒ दधा॑ति पू॒षा प॑शून्प्रज॑नयत्यौदु॒म्बरो॑
यू॒पो भव॑त्यूर्वा उ॒दुम्बर॑ ऊ॒र्क्पर्श॑व ऊ॒र्जैवा॑स्मा ऊ॒र्जं
प॒शून्वरु॑न्धे॥६॥

—[१]भवत्ये॒व प्र॒जाया॑ आ॒मय॑ति वा॒युमे॒व नि॒युत्वंन्त॑ः
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ प्र॒जाका॑म॒स्तान् यू॒पस्त्रयो॑दश च।⁽¹⁾

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ता अ॑स्मात्सृ॒ष्टाः प॑रा॒चीरा॑यन्ता
वरु॑णमगच्छन्ता अन्वै॒त्ताः पुन॑रयाचत॒ ता अ॑स्मै न
पुन॑रददा॒त्सोऽब्र॑वीद्वरं वृणी॒ष्वथ॑ मे पुन॑र्देहीति॒ तासां॑
वर॒माऽल॑भत॒ स कृ॑ष्ण एक॑शितिपादभवद्यो वरु॑णगृहीतः
स्या॒त्स ए॒तं वा॑रु॒णं कृ॑ष्णमेक॑शितिपादमाल॑भेत् वरु॑णम्
(7)

ए॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैनं॑ वरु॑णपा॒शान्मु॑ञ्चति
कृ॑ष्ण एक॑शितिपाद्भवति॒ वारु॑णो ह्ये॒ष दे॒वता॑या
समृ॑द्धौ सुव॑र्भानुरासुरः सूर्य॑न्तम॑साऽवि॒द्यत्तस्मै॑ दे॒वाः
प्राय॑श्चित्तिमैच्छन्तस्य॒ यत्प्र॑थम॒न्तमो॑ऽपाघ्न॒न्त्सा कृ॑ष्णा-
ऽवि॑रभवद्यद्वितीय॑ः सा फल्गु॑नी यत्तृतीय॑ः सा ब॒ल॒क्षी

यद॑द्ध्य॒स्थाद॒पाकृ॑न्त॒न्त्साऽवि॑र्ष॒शा (8)

सम॑भव॒त्ते दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्देव॑प॒शुर्वा अ॒यः॑ सम॑भू॒त्कस्मा॑
इ॒ममाल॑प्स्याम॒हु इत्य॑थ॒ वै तर्ह्य॑ल्पा॒ पृथि॒व्यासी॒दजा॑ता॒
ओष॑धय॒स्तामवि॑ व॒शामा॑दित्येभ्यः॒ कामा॒याऽल॑भन्त॒ ततो॒ वा
अप्र॑थत॒ पृथि॒व्यजा॑यन्तौष॑धयो॒ यः का॒मये॑त॒ प्रथे॑य॒ पशु॑भिः
प्र प्र॒जया॑ जाये॒येति॑ स ए॒तामवि॑ व॒शामा॑दित्येभ्यः॒ कामा॑य
(9)

आ ल॑भेतादित्याने॒व का॒मः॑ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति॒
त ए॒वैनं॑ प्र॒थय॑न्ति॒ पशु॑भिः॒ प्र प्र॒जया॑ जनयन्त्य॒सावा॑दित्यो
न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति॒मैच्छु॑न्तस्मा॑ ए॒ता
म॒ल्हा आल॑ऽभन्ताग्नेयीङ्कु॑ष्णग्री॒वीः स॑हि॒तामै॒न्द्रीः
श्वेतां॑ बा॒र्हस्प॑त्यान्ताभि॒रेवा॑स्मिन्नुच॑मदधुर्यो॒ ब्रह्म॑वर्च॒सका॑मः
स्यात्त॑स्मा॑ ए॒ता म॒ल्हा आल॑भेत (10)

आग्नेयीङ्कु॑ष्णग्री॒वीः स॑हि॒तामै॒न्द्रीः श्वेतां॑ बा॒र्हस्प॑त्यामे॒ता
ए॒व दे॒वताः॑ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति॒ ता ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सन्द॑ध
ब्रह्म॑वर्च॒स्यैव॑ भ॒वति॑ व॒सन्ता॑ प्रा॒तरा॑ग्नेयीङ्कु॑ष्णग्री॒वीमाल॑भेत
ग्री॒ष्मे म॒द्ध्यन्दि॑ने स॑हि॒तामै॒न्द्रीः श॒रद्य॑परा॒ह्णे श्वेतां॑

बार॑हस्प॒त्यात्रीणि॑ वा आ॒दि॒त्यस्य॑ तेजा॑सि व॒सन्ता॑
प्रा॒तर्ग्री॑ष्मे म॒द्ध्यन्दि॑ने श॒रद्य॑परा॒ह्णे याव॑न्त्ये॒व तेजा॑सि
तान्ये॒व (11)

अव॑ रु॒न्धे सं व॒त्स॒रं पु॒र्याल॑भ्यन्ते सं व॒त्स॒रो वै
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सस्य॑ प्रदा॒ता सं व॒त्स॒र ए॒वास्मै॑ ब्रह्मव॑र्च॒सं प्रय॑च्छति
ब्रह्मव॑र्च॒स्येव॑ भ॒वति॑ ग॒र्भिण॑यो भवन्तीन्द्रि॒यं वै गर्भ॑
इन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्दधति सा॒रस्व॒तीं मे॒षीमा॑ल॒भेत॒ य ई॒श्व॒रो
वा॒चो व॑दि॒तोः स॒न्वाच॑न्न वदे॒द्वाग्वै॑ सर॑स्वती॒ सर॑स्वतीमे॒व
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ सैवा॑स्मिन् (12)

वाच॑न्दधाति प्रवदि॒ता वा॒चो भ॑व॒त्यप॑न्नदती भवति॒
तस्मा॑न्मनु॒ष्याः सर्वा॑ वाचं वदन्त्याग्ने॒यङ्कु॑ष्णाग्री॒वमा॑
ल॒भेत॑ सौ॒म्यं ब॒भ्रुं ज्यो॑गा॒मया॑व्य॒ग्निं वा ए॒तस्य॑ शरी॑रं
गच्छति॒ सोम॑ꣳ रसो॒ यस्य॑ ज्यो॒गा॒मय॑त्य॒ग्नेरे॒वास्य॑
शरी॑रन्निष्क्रीणाति॒ सोमा॒द्रस॑मु॒त यदी॑तासु॒र्भव॑ति जी॒वत्ये॒व
सौ॒म्यं ब॒भ्रुमा॑ल॒भेता॒ग्नेय॑ङ्कु॒ष्णाग्री॑वं प्र॒जाका॑मः सोमः (13)

वै रे॒तो॒धा अ॒ग्निः प्र॒जाना॑ प्र॒जन॑यिता सोम॑ ए॒वास्मै॑
रेतो॑ दधा॒त्यग्निः॑ प्र॒जां प्र॒ज॑नयति वि॒न्दते॑ प्र॒जामा॑ग्ने॒यङ्कु॑ष्णा-

ग्रीवमालभेत सौम्यं बभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न
विरोचेत् यदाग्नेयो भवति तेजं एवास्मिन्तेन दधाति
यत्सौम्यो ब्रह्मवर्चसन्तेन कृष्णग्रीव आग्नेयो भवति तमं
एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (14)

रुचमेवास्मिन्दधाति बभ्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्नि
सौम्यं बभ्रुमाग्नेयकृष्णग्रीवं पुरोधयाः स्पर्धमान आग्नेयो वै
ब्राह्मणः सौम्यो राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतस्तेजसैव
ब्रह्मणोभयतो राष्ट्रं परिगृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनन्दधते॥
(15)

लभेत वरुणं वशैतामविं वशामादित्येभ्यः कामाय मल्हा आलभेत तान्येव सैवास्मिन्त्सोमः
श्वेतो भवति त्रिचत्वारिंशच्च। (2)॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्द्धन्तु स एतं विष्णुर्वामनमपश्यत्तः
स्वायै देवताया आलभत ततो वै स इमाल्लोकानभ्यजयद्वैष्णवं
वामनमालभेत स्पर्द्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति
विषम आलभेत विषमा इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय
मन्युमते मनस्वते ललामं प्राशृङ्गमालभेत सङ्ग्रामे (16)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामञ्जयतीन्द्रमेव

म॒न्युम॑न्तं॒ मन॑स्वन्तुः॒ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स
 ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ जय॑ति॒ तः
 स॒ङ्ग्राम॑मिन्द्रा॒य म॒रुत्वंते॑ पृ॒श्निस॒क्थमाल॑भेत्॒ ग्राम॑काम्
 इन्द्र॑मे॒व म॒रुत्वंतुः॒ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑
 सजा॑तान्प्रयच्छति॒ ग्राम्ये॑व भ॑वति॒ यदृष॑भस्तेन॑ (17)

ऐन्द्रो॑ यत्पृ॒श्निस्तेन॑ मा॒रुतः॑ समृ॒द्धौ प॒श्चात्पृ॒श्निस॒क्थो
 भ॑वति॒ पश्चा॑दन्ववसा॒यिनी॑मे॒वास्मै॑ वि॒शङ्क॑रोति॒ सौम्यं॑
 ब॒भ्रुमाल॑भे॒तान्न॑कामः॒ सौम्यं॑ वा अन्नः॑ सोम॑मे॒व स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॑ अन्नं॒ प्रय॑च्छत्यन्ना॒द ए॒व
 भ॑वति॒ ब॒भ्रुर्भव॑त्येतद्वा अन्न॑स्य रू॒पः समृ॒द्धौ सौम्यं॑
 ब॒भ्रुमाल॑भेत्॒ यमल॑म् (18)

रा॒ज्याय॑ सन्तः॑ रा॒ज्यन्नोप॑नमे॒त्सौम्यं॑ वै रा॒ज्यः॑ सोम॑मे॒व
 स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ रा॒ज्यं प्रय॑च्छत्यु॒पै नः॑
 रा॒ज्यन्न॑मति॒ ब॒भ्रुर्भव॑त्येतद्वै सोम॑स्य रू॒पः समृ॒द्ध्या इन्द्रा॑य
 वृ॒त्रतुरे॑ ल॒लामं॑ प्राशृङ्ग॒माल॑भेत् ग॒तश्रीः॑ प्र॒तिष्ठा॑कामः
 पा॒प्मान॑मे॒व वृ॒त्रन्ती॒र्त्वा प्र॒तिष्ठां॑ गच्छ॒तीन्द्रा॑याभिमाति॒घ्ने
 ल॒लामं॑ प्राशृङ्ग॒मा (19)

ल॒भेत् यः पा॒प्मना॑ गृही॒तः स्यात्पा॒प्मा वा
 अ॒भिमा॑तिरिन्द्र॒मेवाभि॑माति॒हन्ꣳ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॒धाव॑ति
 स ए॒वास्मा॑त्पा॒प्मानं॑म॒भिमा॑तिं प्रणु॑दत् इन्द्रा॒य व॒ज्रिणे॑
 ल॒लामं॑ प्राशृङ्ग॒माल॑भेत् यमल॑ꣳ रा॒ज्याय॑ सन्तꣳ
 रा॒ज्यत्रो॑पनमेदिन्द्र॒मेव व॒ज्रिणꣳ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॒धाव॑ति
 स ए॒वास्मै॑ वज्रं प्रयच्छ॑ति स ए॒नं वज्रो॑ भू॒त्या इन्ध॑ उपै॒नꣳ
 रा॒ज्यन्न॑मति ल॒लामः॑ प्राशृङ्गो भ॑वत्येत॒द्वै वज्र॑स्य रू॒पꣳ
 समृ॑द्धौ॥ (20)

सुङ्ग्रामे तेनालमभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमैनं पञ्चदश च।3।। [३]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोचत् तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्तिमैच्छ॒न्तस्मा॑
 ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भन्त॒ तयै॑वास्मिन्नुच॑मदधुर्यो ब्र॑ह्मवर्च॒सका॑म
 स्यात्तस्मा॑ ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भेता॒मुमे॑वादि॒त्यꣳ स्वेन॑
 भा॒गधे॑येनोप॒धाव॑ति स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सन्द॑धाति
 ब्रह्मवर्च॒स्यैव॑ भ॑वति व॒सन्ता॑ प्रा॒तस्त्री॑ल्ल॒लामा॑नाल॒भेत॑
 ग्री॒ष्मे म॒द्ध्यन्दि॑ने (21)

त्रीञ्छ्रितिपृष्ठाञ्छ्ररद्यपराह्णे त्रीञ्छ्रितिवारात्रीणि वा
 आ॒दि॒त्यस्य॑ तेजाꣳसि व॒सन्ता॑ प्रा॒तर्ग्री॑ष्मे म॒द्ध्यन्दि॑ने
 श॒रद्य॑पराह्णे याव॑न्त्ये॒व तेजाꣳसि॑ ता॒न्येवाव॑रुन्धे॒ त्रय॑स्त्रय॒

आलभ्यन्तेऽभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति सं वथ्सरं
 पर्यालभ्यन्ते सं वथ्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता सं वथ्सर
 एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति सं
 वथ्सरस्य परस्तात्प्राजापत्यङ्कद्रुम् (22)

आलभेत प्रजापतिः सर्वा देवता देवतास्वेव
 प्रतितिष्ठति यदि बिभीयाद्दुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णः
 श्याममालभेत सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः
 स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचङ्करोति न दुश्चर्मा भवति
 देवाश्च वै यमश्चास्मिल्लौकेऽस्पृद्धन्त स यमो देवानामिन्द्रियं
 वीर्यमयुवत् तद्यमस्य (23)

यमत्वन्ते देवा अमन्यन्त यमो वा इदमभूद्यद्वयः
 स्म इति ते प्रजापतिमुपाधावन्थ्स एतौ प्रजापतिरात्मनं
 उक्षवशौ निरमिमीत ते देवा वैष्णावरुणीं वशामा-
 ऽलभन्तैन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन
 प्राणदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत् यो भ्रातृव्यवान्थस्याथ्स
 स्पृद्धमानो वैष्णावरुणीम् (24)

वशामालभेतैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यङ्ग्राहयित्वा

विष्णुना यज्ञेन प्रणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृद्धे भवत्यात्मना
 परास्य भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हतष्पोऽशभिर्भोगैरसि
 वृत्रस्य शीर्षतो गाव उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो
 जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रः (25)

अचायथ्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत मुच्येतास्मात्पाप्मन
 इति स आग्नेयङ्कुष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभन्तस्याग्निरेव स्वेन
 भागधेयेनोपसृतष्पोऽशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहदैन्द्रेणैन्द्रियमात्म
 यः पाप्मना गृहीतः स्याथ्स आग्नेयङ्कुष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभमग्नि
 स्वेन भागधेयेनोपसृतः (26)

पाप्मानमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्यत्ते मुच्यते पाप्मनो
 भवत्येव द्यावापृथिव्याऽन्धेनुमालभेत ज्योगंपरुद्धोऽनयोर्हि
 वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगंपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति ते एवैनं प्रतिष्ठाङ्गमयतः प्रत्येव तिष्ठति
 पर्यारिणी भवति पर्यारीव ह्येतस्य राष्ट्रं यो ज्योगंपरुद्धः
 समृद्धौ वायव्यम् (27)

वथ्समा लभेत वायुर्वा अनयोर्वथ्स इमे वा एतस्मै लोका
 अपशुष्का विडपशुष्काऽथैष ज्योगंपरुद्धो वायुमेव स्वेन

भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॑ इ॒माल्लौ॑कान् विशं॒ प्रदा॑पयति॒
प्रास्मा॑ इ॒मे लो॒काः सु॑वन्ति॒ भुञ्ज॑त्ये॒नं वि॒डुप॑तिष्ठते॥ (28)

मुच्यन्दिने कद्रुं यमस्य स्पद्धमानो वैष्णावरुणीन्तमिन्द्रोऽस्य स्वेनं भागधेयेनोपसृतो वायव्यं

द्विचत्वारिंशच्च। (4)।। [४]

इन्द्रो॑ व॒लस्य॒ बिल॒मपौ॑र्णो॒थ्स य उ॑त्त॒मः प॒शुरासी॑त्तं पृ॒ष्ठं
प्रति॑ स॒ङ्गृह्यो॑द॒क्खि॒दत्त॑ स॒हस्रं॑ प॒शवो॑ऽनू॒दाय॑न्थ्स उ॑न्न॒तो-
ऽभ॒वद्यः॑ प॒शुका॑मः स्याथ्स ए॒तमै॑न्द्रमु॒न्नत॑माल॒भेते॑न्द्रमे॒व स्वेन॑
भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प॒शून्प्रय॑च्छति॒ पशु॑माने॒व
भ॑वत्यु॒न्नतः॑ (29)

भ॒वति॒ सा॒हस्री॒ वा ए॒षा ल॒क्ष्मी यदु॑न्न॒तो ल॒क्ष्मियै॑व
प॒शून्व॑रुन्धे॒ यदा स॒हस्रं॑ प॒शून्प्राप्नु॑यादथ॒ वैष्णा॒वं वा॑म॒नमा
ल॒भेते॑तस्मि॒न्वै तथ्स॒हस्र॒मद्य॑तिष्ठ॒त्तस्मा॑देष॒ वा॑म॒नः समी॑षितः
प॒शुभ्य॑ ए॒व प्र॒जाते॑भ्यः॒ प्रति॑ष्ठान्द॒धाति॒ कोऽर्ह॑ति स॒हस्रं॑
प॒शून्प्राप्नु॑मित्या॒हुरहो॑रा॒त्राण्ये॒व स॒हस्रं॑ स॒ंपाद्या॑ल॒भेत॑ प॒शवः॑
(30)

वा अ॒होरा॒त्राणि॑ प॒शूने॒व प्र॒जाता॑न्प्रति॒ष्ठाङ्ग॑मय॒त्योष॑धी॒भ्यो
वे॒हत॑माल॒भेत॑ प्र॒जाका॑म॒ ओष॑धयो॒ वा ए॒तं प्र॒जायै॑

परिबाधन्ते योऽलं प्रजायै सन्प्रजान्न विन्दत ओषधयः
 खलु वा एतस्यै सूतुमपि घ्नन्ति या वेहद्भवत्योषधीरेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयन्ति
 विन्दते (31)

प्रजामापो वा ओषधयोऽसत्पुरुष आप एवास्मा
 असंतः सद्ददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नापस्त्वावासंतः
 सद्ददतीत्यैन्द्री५ सूतवंशामालभेत भूतिकामोऽजातो वा एष
 योऽलं भूत्यै सन्भूतिन्न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा
 वशाऽभवत् (32)

इन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं भूतिङ्गमयति
 भवत्येव य५ सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालभेतैतद्वाव
 तदिन्द्रिय५ साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्रं पुनरुत्सृष्टमालभेत
 य आ तृतीयात्पुरुषात्सोमन्न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य
 सोमपीथो यो ब्राह्मणः सन्ना (33)

तृतीयात्पुरुषात्सोमन्न पिबेतीन्द्राग्री एव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत
 उपैन५ सोमपीथो नमति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ
 इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे यदाग्रेयो भवत्याग्रेयो वै

ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति पुनरुत्सृष्टो भवति
पुनरुत्सृष्ट इव ह्येतस्य (34)

सोमपीथः समृद्धौ ब्राह्मणस्पत्यन्तूपरमालंभेताभिचरन्ब्रह्मणस्
स्वेन भागधेयेनोपधावति तस्मा एवैनमा वृश्चति
ताजगार्तिमार्च्छति तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा
लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्धौ स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो
वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवैनं वैभीदक
इद्धो भिनत्येवैनम्॥ (35)

भुवत्युन्नतः पशवो जनयन्ति विन्दतेऽभवत्सन्नेतस्येद्धस्त्रीणि च॥ (5)॥ ————[५]

बार्हस्पत्यः शितिपृष्ठमालंभेत् ग्रामकामो यः
कामयेत् पृष्ठः संमानानां स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवैनं पृष्ठः संमानानांङ्करोति ग्राम्येव
भवति शितिपृष्ठो भवति बार्हस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ
पौष्णः श्याममालंभेतान्नकामोऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मै (36)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद् एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा
अन्नस्य रूपः समृद्धौ मारुतं पृश्निमालंभेतान्नकामोऽन्नं वै

म॒रुतो॑ म॒रुत॑ ए॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मा॒ अन्नं॑
प्रय॑च्छन्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति॒ पृश्नि॑र्भवत्येतद्वा अन्न॑स्य रू॒पः
समृ॑द्ध्या ऐ॒न्द्रम॑रु॒णमाल॑भेतेन्द्रि॒यका॑म॒ इन्द्र॑मे॒व (37)

स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यन्द॑धातीन्द्रि॒याब्धे॑
भ॑वत्यरु॒णो भ्रू॑मान्भवत्येतद्वा इन्द्र॑स्य रू॒पः समृ॑द्धौ
सावि॑त्रमु॒पद्ध॒स्तमाल॑भेत स॒निका॑मः सवि॒ता वै प्र॑स॒वाना॑मी॒शे
सवि॑तार॒मेव॑ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ स॒निं
प्र॑सु॒वति॒ दान॑कामा अस्मै प्र॒जा भ॑वन्त्युपद्ध॒स्तो भ॑वति
सावि॑त्रो ह्ये॒षः (38)

दे॒वता॑या॒ समृ॑द्धौ वैश्वदे॒वं ब॑हुरू॒पमाल॑भेतान्न॒कामो॑ वैश्वदे॒वं
वा अन्नं॑ वि॒श्वाने॒व दे॒वान्स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मा॒
अन्नं॑ प्रय॑च्छन्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति बहुरू॒पो भ॑वति बहुरू॒पः
ह्यन्न॑ः समृ॑द्धौ वैश्वदे॒वं ब॑हुरू॒पमाल॑भेत॒ ग्राम॑कामो वैश्वदे॒वा वै
स॑जा॒ता वि॒श्वाने॒व दे॒वान्स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मै॑
(39)

स॒जा॒तान्प्रय॑च्छन्ति॒ ग्राम्ये॑व भ॑वति बहुरू॒पो भ॑वति
बहु॑दे॒वत्यो॑ ३ ह्ये॒ष समृ॑द्धौ प्राजाप॒त्यन्तू॑पर॒माल॑भेत॒
यस्या॑ना॒ज्ञात॑मि॒व ज्यो॒गामये॑त्प्राजाप॒त्यो वै पु॑रुषः

प्रजापतिः खलु वै तस्य वेदु यस्यानाज्ञातमिव
 ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवैनन्तस्मात्स्त्रामान्मुञ्चति तूपरो भवति प्राजापत्यो ह्येष
 देवतया समृद्धौ॥ (40)

अस्मा इन्द्रमेवेष संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै प्राजापत्यो
 हि त्रीणि च॥ (6)॥॥ [६]

वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिन्नतस्यै रसः परा-
 ऽपतत्तं बृहस्पतिरुपांगृह्णात्सा शितिपृष्ठा वशाऽभवद्यो
 द्वितीयः परापतत्तं मित्रावरुणावुपांगृह्णीताः सा द्विरूपा
 वशाऽभवद्यस्तृतीयः परापतत्तं विश्वे देवा उपांगृह्णात्सा
 बहुरूपा वशाऽभवद्यश्चतुर्थः परापतत्तस्य पृथिवीं प्राविशत्तं
 बृहस्पतिरभि (41)

अगृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यल्लोहितं
 परापतत्तद्रुद्र उपांगृह्णात्सा रौद्री रोहिणी वशाऽभव-
 द्वारहस्पत्याः शितिपृष्ठामालभेत ब्रह्मवर्चसकामो
 बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्ब्रह्म-
 वर्चसन्दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति छन्दसां वा एष रसो
 यद्वशा रस इव खलु (42)

वै ब्रह्मवर्चसञ्छन्दसामेव रसेन रसं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
 मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत वृष्टिकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी
 रात्रिरहोरात्राभ्याङ्गलु वै पर्जन्यो वर्षति मित्रावरुणावेव
 स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं
 वर्षयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रसं इव खलु वै
 वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन (43)

रसं वृष्टिमवरुन्धे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत प्रजाकामो
 मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्याङ्गलु वै प्रजाः प्रजायन्ते
 मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा
 अहोरात्राभ्यां प्रजां प्रजनयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा
 रसं इव खलु वै प्रजा छन्दसामेव रसेन रसं प्रजामव
 (44)

रुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं
 विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मा अन्नं
 प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति छन्दसां वा एष रसो यद्वशा
 रसं इव खलु वा अन्नञ्छन्दसामेव रसेन रसमन्नमवरुन्धे
 वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै (45)

स॒जा॒ता वि॒श्वाने॒व दे॒वान्स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑धावति॒ त
 ए॒वास्मै॑ स॒जा॒तान्प्रय॑च्छन्ति॒ ग्राम्ये॑व भ॒वति॒ छन्द॑सां वा
 ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ वै स॒जा॒ताश्छन्द॑सामे॒व
 रसे॑न॒ रसः॑ स॒जा॒तानवरु॑न्धे बा॒र्हस्प॒त्यमु॑क्षव॒शमाल॑भेत
 ब्रह्मव॑र्चसका॒मो बृ॒हस्प॑तिमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑धावति॒ स
 ए॒वास्मिन्ब्र॑ह्मव॑र्चसम् (46)

द॒धा॒ति ब्र॑ह्मव॑र्चस्ये॒व भ॑वति॒ वशं॑ वा ए॒ष च॑रति॒ यदु॒क्षा वशं॑
 इ॒व खलु॑ वै ब्र॑ह्मव॑र्चसं व॒शेनै॒व वशं॑ ब्रह्मव॑र्चसमवरु॑न्धे रौ॒द्रीः
 रोहि॑णी॒माल॑भेताभि॒चर॑न्नु॒द्रमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑धावति॒
 तस्मा॑ ए॒वैन॒मावृ॑श्चति॒ ताज॑गार्ति॒माच्छ॑ति॒ रोहि॑णी भवति
 रौ॒द्री ह्येषा॑ दे॒वत॑या॒ समृ॑द्ध्यै स्फ्यो॒ यूपो॑ भवति॒ वज्रो॑ वै स्फ्यो
 वज्र॑मे॒वास्मै॑ प्र॒हर॑ति श॒रम॑यं ब॒र्हिः शृ॒णात्ये॒वेन॑ वैभी॑दक
 इ॒द्धो भि॑न॒त्ये॒वेन॑म्॥ (47)

अ॒भि खलु॑ वृ॒ष्टिश्छन्द॑सामे॒व रसे॑न प्र॒जाम॑वं वैश्वदे॒वा वै ब्र॑ह्मव॑र्चसं॒ यूप॑ ए॒कान्न॑वि॒ंशति॑श्च॒।

(7)॥ ————— [७]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोच॒त तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति॒मैच्छ॑न्तस्मा॒
 ए॒ताः सौ॒रीः श्वे॒तां व॒शामा॑ल॒भन्त॒ तयै॒वास्मिन्नु॑च॒मद॑धुर्यो

ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एता९ सौरी५ श्वेतां
 वशामालंभेतामुमेवादित्य५ स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति बैल्वो
 यूपो भवत्यसौ (48)

वा आदित्यो यतोऽजायत ततो बिल्वं उदतिष्ठत्सयोन्येव
 ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बभ्रुकर्णीमा लंभेताभिचरन्वारुप
 पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यङ्गाहयित्वा ब्रह्मणा स्तृणुते
 बभ्रुकर्णी भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूप९ समृद्धौ स्फ्यो यूपो
 भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शर्मयं बर्हिः
 शृणाति (49)

एवैनं वैभीदक इद्धो भिनत्येवैनं वैष्णवं वामनमालंभेत यं
 यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भवति
 वैष्णवो ह्येष देवतया समृद्धौ त्वाष्ट्रं वडुबमालंभेत
 पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाम् (50)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स
 एवास्मै पशून्मिथुनान्प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः

प्रविष्टा अथैष पुमान्त्सन्वडुबः साक्षादेव प्रजां पशूनवरुन्धे
मैत्रः श्वेतमालभेत सङ्ग्रामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं मित्रेण सन्नयति (51)

विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यङ्कृष्णमालभेत
वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो
भवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमवरुन्धे शबलो
भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा वर्षयत्यवाशृङ्गो भवति
वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (52)

—————[८]शृणार्तिं मिथुनानां नयति यच्छति॥⁽⁸⁾

वरुणः सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमत्स एतां वारुणीङ्कृष्णां
वशामपश्यत्ताः स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै
तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमेत्स
एतां वारुणीङ्कृष्णां वशामालभेत वरुणमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नादः
(53)

एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्येषा देवताया

समृद्धौ मैत्रं श्वेतमालभेत वारुणङ्कुष्णमपाश्रौषधीनाश्च
 सन्धावन्नकामो मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापोऽपां च खलु
 वा ओषधीनां च रसमुपजीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छतोऽन्नाद एव
 भवति (54)

अपाश्रौषधीनाश्च सन्धावालभत उभयस्यावरुद्धौ विशाखो
 यूपो भवति द्वे ह्येते देवते समृद्धौ मैत्रं श्वेतमा लभेत
 वारुणङ्कुष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै
 वरुणं शमयति यद्वारुणः साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुञ्चत्युत
 यदीतासुर्भवति जीवत्येव देवा वै पुष्टिन्नाविन्दन् (55)

तां मिथुनेऽपश्यन्तस्यान्न समं राधयन्तावश्विनावब्रूतामावयोव
 एषा मैतस्यां वदद्धमिति साऽश्विनोरेवाभवद्यः पुष्टिकामः
 स्यात्स एतामाश्विनीं यमीं वशामालभेताश्विनावेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्पुष्टिं धत्तः पुष्यति प्रजयां
 पशुभिः॥ (56)

अन्नादोऽन्नाद एव भवत्यविन्दन्पञ्चत्वारिंशच्च। 9॥ [९]

आश्विनन्धूम्रललामालभेत यो दुर्ब्राह्मणः सोमं

पिपा॑सेद॒श्विनौ॒ वै दे॒वाना॒मसो॑मपावास्ता॒न्तौ प॒श्चा
 सोम॑पी॒थं प्राप्नु॑ताम॒श्विना॑वे॒तस्य॑ दे॒वता॒ यो दु॒र्ब्रा॑ह्मणः
 सोमं॒ पिपा॑सत्य॒श्विना॑वे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति
 तावे॒वास्मै॑ सोमपी॒थं प्र॑यच्छ॒त उपै॑न॒ सोम॑पी॒थो न॑मति
 यद्धू॒मो भ॑वति धू॒मिमा॑ण॒मेवा॒स्माद॑प॒हन्ति॑ ल॒लामः॑ (57)

भ॒वति॑ मु॒खत॑ ए॒वास्मि॑न्तेजो॑ दधाति वा॒युव्यं॑ङ्गोमृ॒गमाल॑भेत्
 यम॑ज॒घ्निवा॑सम॒भि॒शसै॑युरपू॒ता वा ए॒तं वा॑गृच्छति
 यम॑ज॒घ्निवा॑सम॒भि॒शसन्ति॑ नैष ग्रा॒म्यः प॒शुर्नार॑ण्यो
 यद्गो॑मृ॒गो ने॒वैष ग्रा॑मे ना॒रण्ये॒ यम॑ज॒घ्निवा॑सम॒भि॒शसन्ति॑
 वा॒युर्वै दे॒वानां॑ प॒वित्रं॑ वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति स
 ए॒व (58)

ए॒नं प॒व॒यति॑ परा॑ची॒ वा ए॒तस्मै॑ व्युच्छ॒न्ती व्युच्छ॑ति
 तमः॑ पा॒प्मानं॑ प्रवि॑शति॒ यस्या॑श्वि॒ने श॒स्यमा॑ने॒ सूर्यो॑
 नावि॑र्भवति सौ॒र्यं ब॑हुरू॒पमाल॑भेता॒मुमे॒वादित्य॑स्त्वेन॑
 भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति स ए॒वास्मा॑त्तमः॑ पा॒प्मान॑म॒प॒हन्ति॑
 प्र॒तीच्य॑स्मै व्युच्छ॒न्ती व्युच्छ॑त्य॒प॒ तमः॑ पा॒प्मान॑ ह॒ते॥

(59)

लुलाम् स एव षट्त्वारिंशच्च॥10॥ [१०]

इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रन्नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः
 शर्म। भरेष्विन्द्रं सुहवं हवामहेऽहोमुचं सुकृतं दैव्यं
 जनम्। अग्निं मित्रं वरुणं सातये भगन्धावापृथिवी मरुतः
 स्वस्तये। ममत्तु नः परिज्मा वसर्हा ममत्तु वातो अपां
 वृषण्वान्। शिशीतमिन्द्रापर्वता युवन्नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु
 देवाः। प्रिया वो नाम (60)

हुवे तुराणाम्। आयत्तुपन्मरुतो वावशानाः। श्रियसे कं
 भानुभिः संमिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
 वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः।
 अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याथ्सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मना।
 इन्द्रो मरुद्विरऋतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः सः शिशातु।
 सन्नो देवो वसुभिरग्निः सम् (61)

सोमस्तनूभी रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मरुद्विर्यज्ञियैः
 समादित्यैर्नो वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या
 वसुभिः संबभूवुर्मरुद्भी रुद्राः समजानताभिः। एवा

त्रिणामन्नह्णीयमाना विश्वे देवाः समनसो भवन्तु।
 कुत्राचिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने। अरहन्तश्चिद्यमिन्धुते
 संञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यदिषो वनामहे सः हव्या
 मानुषाणाम्। उत द्युम्नस्य शवंसः (62)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो
 भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वाचीं सुमतिर्ववृत्यादः होश्चिद्या
 वरिवोवित्तराऽसत्। शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उपक्षेति
 वृद्धवयाः सुवीरः। नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां
 भवति प्रणीतौ। धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा
 विश्वस्य भुवनस्य गोपाः। दीर्घार्धियो रक्षमाणाः (63)

असुर्यमृतावानश्चयमाना ऋणानि। तिस्रो भूमीर्धारयन्त्रीः
 रुत द्यून्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम्। ऋतेनादित्या महि
 वो महित्वन्तर्दर्यमन्वरुण मित्र चारु। त्यान्नु क्षत्रियाः
 अव आदित्यान् याचिषामहे। सुमृडीकाः अभिष्टये। न
 दक्षिणा विचिकिते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा।
 पाक्याचिद्वसवो धीर्याचित् (64)

युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्। आदित्यानामवसा

नूतनेन सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनागास्त्वे अदितित्वे
 तुरासं इमं यज्ञन्दधतु श्रोषमाणाः। इमं मे वरुण श्रुधी
 हवमद्या च मृडय। त्वामवस्युराचके। तत्त्वां यामि ब्रह्मणा
 वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः। अहेडमानो वरुणेह
 बोद्धुरुशंस मा न आयुः प्रमोषीः॥ (65)

नामाग्निः स९ शवसो रक्षमाणा धीर्याचिदेकान्नपञ्चाशच्च॥11॥ [११]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपागूहता९
 सोऽचायत्प्रजापतिरिन्द्राग्नी वै मे प्रजा अपाघुक्षतामिति
 स एतमैन्द्राग्रमेकादशकपालमपश्यत्तन्निरवपत्तावस्मै प्रजाः
 प्रासाधयतामिन्द्राग्नी वा एतस्य प्रजामपगूहतो योऽलं प्रजायै
 सन्प्रजान्न विन्दत ऐन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वपेत्प्रजाकाम
 इन्द्राग्नी (1)

एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै प्रजां प्रासाधयतो
 विन्दते प्रजामैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वपेत् स्पृद्धमानः

क्षेत्रे वा सजातेषु वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति
 ताभ्यामेवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य वृद्धे वि पाप्मना
 भ्रातृव्येण जयतेऽप वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति यः
 सङ्ग्राममुपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निः (2)

वपेथ्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति
 तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येणोपप्रयाति
 जयति त९ सङ्ग्रामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ह्यते यः
 सङ्ग्रामञ्जयत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वपेथ्सङ्ग्रामञ्जित्वेन्द्राग्नी
 एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यम्
 (3)

धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृह्यतेऽप वा एतस्मादिन्द्रियं
 वीर्यङ्क्रामति य एति जनतामैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वपेज्जनतामे
 एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः
 सहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेति पौष्णं चरुमनुनिर्वपेत्पूषा वा
 इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव (4)

स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा इन्द्रियं वीर्यमनु

प्रयच्छति क्षेत्रपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येयं वै क्षेत्रस्य
पतिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालमुपरिष्टान्निर्वपेदस्य
प्रतिष्ठायेन्द्रियं वीर्यमुपरिष्टादात्मन्धत्ते॥ (5)

प्रजाकाम इन्द्राग्नी उपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वीर्यं पूषणमेवैकान्नचत्वारिंशच्च॥ 1 ॥ [१]

अग्रये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यो
दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वा-
ऽतिपादयेत्पथो वा एषोऽद्धपथेनैति यो दर्शपूर्णमासयाजी
सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयेत्यग्निमेव
पथिकृतं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमपथात्पन्थामपि
नयत्यनङ्गान्दक्षिणा वही ह्येष समृद्ध्या अग्रये व्रतपतये (6)

पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्य आहिताग्निः सन्नव्रत्यमिव
चरेदग्निमेव व्रतपतिं स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवैनं व्रतमालभयति व्रत्यो भवत्यग्रये रक्षोघ्ने
पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्य रक्षांसि सचैरन्नग्निमेव
रक्षोहणं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्माद्रक्षांस्यपहन्ति
निशितायान्निर्वपेत् (7)

निशि॑ताया॒ः हि रक्षा॑सि प्रेरते॑ संप्रेर्णा॑न्येवैनानि
 हन्ति॑ परि॑श्रिते याजये॑द्रक्ष॑सामन॑न्ववचाराय॑ रक्षो॒घ्नी
 या॑ज्यानुवा॒क्ये भवतो॑ रक्ष॑साऽ॒स्तृत्या॑ अ॒ग्नये॑ रु॒द्रवते॑
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॑दभि॒चर॑न्नेषा वा अ॑स्य घो॒रा
 त॒नूर्य॑द्रु॒द्रस्तस्मा॑ ए॒वैन॑मावृ॑श्चति ता॒जगार्ति॑माच्छ॑त्य॒ग्नये॑
 सुर॑भि॒मते॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॑द्यस्य गा॒वो वा पु॑रुषाः
 (8)

वा प्र॒मीये॑रन् यो वा॑ बिभी॒यादेषा॑ वा अ॑स्य
 भेष॑ज्या॒ त॒नूर्य॑त्सुर॒भि॒मती॑ तयै॒वास्मै॑ भेष॒जङ्क॑रोति
 सुर॑भि॒मते॑ भवति पू॒तीग॒न्धस्याप॑हत्या अ॒ग्नये॑ क्षाम॑वते
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॑त्सङ्ग्रा॒मे सं य॑त्ते भा॒गधे॑ये॒नैवैन॑
 शम॑यित्वा परा॑न॒भि निर्दि॑शति यमव॑रेषां वि॒द्ध्यन्ति॑ जी॒वन्ति॑
 स यं परे॑षां प्र स मी॑यते जय॑ति त॑ सङ्ग्रा॒मम् (9)

अ॒भि वा ए॒ष ए॒तानु॑च्यति॑ येषां पूर्वा॑प॒रा अ॒न्वश्च॑ः
 प्र॒मीय॑न्ते पु॒रुषा॑हुति॒र्ह्यस्य॑ प्रि॒यत॑मा॒ऽग्नये॑ क्षाम॑वते
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॑द्वा॒गधे॑ये॒नैवैन॑ शम॑यति॒ नैषां॑ पु॒रा-

ऽऽयुषोऽपरः प्रमीयतेऽभि वा एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य
 गृहान्दहत्यग्नये क्षामवते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्भागधेयेनैवेन
 शमयति नास्यापरङ्गृहान्दहति॥ (10)

व्रतपतये निशितायान्निर्वपेत्पुरुषाः सङ्ग्रामत्र चत्वारि च॥२॥ [२]

अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यङ्कामो
 नोपनमेदग्निमेव कामः स्वेन भागधेयेनोपधावति स
 एवैनङ्कामेन समर्द्धयत्युपैनङ्कामो नमत्यग्नये यविष्ठाय
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेत्स्पर्द्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु
 वाऽग्निमेव यविष्ठः स्वेन भागधेयेनोपधावति तेनैवेन्द्रियं
 वीर्यं भ्रातृव्यस्य (11)

युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽग्नये यविष्ठाय
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविष्ठः
 स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्माद्रक्षांसि यवयति
 नैनमभिचरन्त्स्तृणुतेऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेत्
 कामयेत सर्वमायुरियामित्यग्निमेवायुष्मन्तः स्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन् (12)

आयुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपाल
 ऽग्निमेव जातवेदसः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं
 भूतिङ्गमयति भवत्येवाग्नये रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालत्रिर्वपेद्रुक्
 ऽग्निमेव रुक्मन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति स
 एवास्मिन्नुचन्दधाति रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाशम्
 (13)

अष्टाकपालत्रिर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तः स्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्तेजो दधाति तेजस्यैव
 भवत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाशमष्टाकपालत्रिर्वपेत्सीक्षमाणो-
 ऽग्निमेव साहन्त्यः स्वेन भागधेयेनोपधावति तेनैव संहते
 यः सीक्षते॥ (14)

भ्रातृव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमष्टात्रिंशच्च॥३॥ [३]

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालत्रिर्वपेद्यः कामयेतान्नवान्स्व
 स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमन्नवन्तङ्करोत्यन्नवानेव
 भवत्यग्नयेऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपाल त्रिर्वपेद्यः
 कामयेतान्नादः स्यामित्यग्निमेवान्नादः स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवैनमन्नादङ्करोत्यन्नादः (15)

एव भवत्यग्रयेऽन्नपतये पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यः
 कामयेतान्नपतिः स्यामित्यग्निमेवान्नपतिः॥ स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवैनमन्नपतिङ्करोत्यन्नपतिरेव भवत्यग्रये पवमानाय
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेदग्रये पावकायाग्रये शुचये
 ज्योगामयावी यदग्रये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन
 दधाति यदग्रये (16)

पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्रये शुचय
 आयुरेवास्मिन्तेन दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येवैतामेव
 निर्वपेच्चक्षुष्कामो यदग्रये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन
 दधाति यदग्रये पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्रये
 शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति (17)

उत यद्यन्यो भवति प्रैव पश्यत्यग्रये पुत्रवते
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेदिन्द्राय पुत्रिणे पुरोडाशमेकादशकपा
 प्रजाकामोऽग्निरेवास्मै प्रजां प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः
 प्रयच्छत्यग्रये रसंवतेऽजक्षीरे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत
 रसवान्त्स्यामित्यग्निमेव रसवन्तः॥ स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवैनं रसवन्तङ्करोति (18)

रस॑वाने॒व भ॑वत्यजक्षी॒रे भ॑वत्याग्ने॒यी वा ए॒षा यद॒जा
सा॒क्षादे॒व रस॑मव॑रुन्धेऽग्नये॒ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद्य
का॒मये॑त॒ वसु॑मान्थस्या॒मित्य॑ग्निमे॒व वसु॑मन्तः॒ स्व॑नं
भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ वसु॑मन्तङ्क॒रोति॑ वसु॑माने॒व
भ॑वत्य॒ग्नये॑ वाज॒सृते॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेथ्सङ्ग्रा॒मे सं
य॑त्ते वाज॒म् (19)

वा ए॒ष सि॑सी॒र्षति॒ यः सं॑ङ्ग्राम॒जिगी॑षत्य॒ग्निः
खलु॒ वै दे॒वानां॑ वाज॒सृद॒ग्निमे॒व वाज॑सृ॒तः स्व॑नं
भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ धाव॑ति॒ वाजः॑ ह॒न्ति वृ॒त्रञ्ज॑यति॒
तः सं॑ङ्ग्राम॒मथो॑ अ॒ग्निरि॑व॒ न प्र॑ति॒धृषे॑ भवत्य॒ग्नये॑ऽग्न॒िवते॑
पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद्यस्या॒ग्राव॑ग्निम॒भ्युद्ध॑रे॒युर्निर्दि॑ष्टभा॒गो
वा ए॒तयो॑र॒न्योऽनि॑र्दिष्टभा॒गोऽन्य॑स्तौ सं॒भव॑न्तौ यज॑मानम्
(20)

अ॒भिसं॑भवतः॒ स ई॒श्वर॑ आ॒र्तिमा॑र्तो॒र्यद॒ग्नये॑ऽग्न॒िवते॑
नि॒र्वप॑ति॒ भा॒ग॒धेये॒नैवैनौ॑ श॒मय॑ति॒ ना॒र्तिमा॑र्छति॒ यज॑मानो॒
ऽग्नये॒ ज्योति॑ष्मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद्यस्या॒ग्निरुद्ध॑तो॒
ऽहु॑तेऽग्न॒िहो॒त्र उ॒द्वाये॒दपर॑ आ॒दीप्या॑नूद्धृत्य॒ इत्या॑हुस्तत्तथा॒ न

कार्यं यद्वाङ्मयेमभि पूर्वं उद्ध्रियते किमपरोऽभ्युत् (21)

ह्रियेतेति तान्येवावक्षाणानि सन्निधाय मन्थेदितः
 प्रथमञ्ज्जे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गांयत्रिया
 त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति
 छन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः प्रजनयत्येष वाव सो-
 ऽग्निरित्याहुर्ज्योतिस्त्वा अस्य परापतितमिति यदग्नये
 ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः परापतितन्तदेवावरुन्धे।
 (22)

करोत्यन्नादो दधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति करोति वाजं यजमानमुदेवास्य

षट् ॥ ४ ॥

[४]

वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेद्वारुणं चरुन्दधिक्राव्णं
 चरुमभिशस्यमानो यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति
 सं वत्सरो वा अग्निरैश्वानरः सं वत्सरेणैवैनं
 स्वदयत्यप पापं वर्णं हते वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति
 दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यन्दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं
 पुनात्येवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव निर्वपेत्प्रजाकामः सं
 वत्सरः (23)

वा ए॒तस्याशा॑न्तो॒ योनिं॑ प्र॒जायै॑ प॒शूना॑न्निर्द॒हति॑ योऽलं॑
प्र॒जायै॑ स॒न्प्रजा॑न् वि॒न्दते॑ यद्वै॑श्वा॒नरो॒ द्वाद॑शकपालो भव॑ति सं
व॒त्सरो॒ वा अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरः॑ सं व॒त्सर॑मे॒व भा॑ग॒धेये॑न श॒मय॑ति
सोऽस्मै॑ शा॒न्तः स्वा॒द्योनेः॑ प्र॒जां प्र॑ज॒नय॑ति वा॒रुणे॑नै॒वैनं॑
व॒रुण॑पा॒शान्मु॑ञ्चति दधि॒क्राव्णां॑ पु॒नाति॑ हि॒रण्य॑न्दक्षि॒णा
प॒वित्रं॑ वै हि॒रण्यं॑ पु॒नात्ये॑वैनम् (24)

वि॒न्दते॑ प्र॒जां वै॑श्वा॒नर॑न्द्वाद॒शक॑पालं निर्व॑पेत्पु॒त्रे जा॒ते
यद॒ष्टाक॑पालो भव॑ति गा॒यत्रि॑यै॒वैनं॑ ब्र॒ह्मव॑र्च॒सेन॑ पु॒नाति॑
यन्न॑व॒कपाल॑स्त्रि॒वृते॑वास्मि॒न्तेजो॑ द॒धाति॑ यद्व॒शक॑पालो
वि॒राजै॑वास्मि॒न्त्राद्य॑न्द॒धाति॑ यदेका॑द॒शक॑पालस्त्रि॒ष्टुभै॑वा-
स्मि॒न्निन्द्रि॑यं द॒धाति॑ यद्वा॒दश॑कपालो जग॑त्यै॒वास्मि॑न्प॒शून् द॑धाति
यस्मि॑ञ्जा॒त ए॒तामि॑ष्टि॒न्निर्व॑प॒ति पू॒तः (25)

ए॒व ते॑ज॒स्व्यन्ना॑द इन्द्रि॒यावी॑ प॒शुमा॑न्भव॒त्यव॑ वा
ए॒ष सु॑व॒र्गालो॒काच्छि॑द्यते॒ यो द॑र्शपूर्णमा॒सया॒जी
सन्न॑मावा॒स्यां वा॑ पौ॒र्णमा॒सीं वा॑ऽतिपा॒दय॑ति सु॒वर्गा॑य
हि लो॒काय॑ द॒र्शपूर्ण॑मा॒सावि॑ज्येते॒ वैश्वा॑न॒रन्द्वाद॑श-
कपाल॑न्निर्व॑पेदमावा॒स्यां वा॑ पौ॒र्णमा॒सीं वा॑ऽतिपाद्यं सं

वत्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरः॑ सं वत्स॒रमे॒व प्री॑णा॒त्यथो॑ सं
वत्स॒रमे॒वास्मा॒ उप॑दधाति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒मष्ट्यै॑ (26)

अथो॑ दे॒वता॑ ए॒वान्वा॒रभ्य॑ सुव॒र्गल्लो॑कमेति वी॒रहा॑ वा
ए॒ष दे॒वानां॑ योऽ॒ग्निमु॑द्वा॒सय॑ते न वा ए॒तस्य॑ ब्राह्म॒णा ऋ॑ता॒यवः॑
पु॒राऽन्न॑मक्ष॒न्नाग्ने॒यम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद्वैश्वा॒नर॒न्द्वाद॑शकपालम॒ग्निमु॑
यद॒ष्टाक॑पालो भव॑त्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रोऽ॒ग्निर्या॑वा॒नेवा॒ग्निस्तर॑
आति॒थ्यङ्क॑रोत्यथो॒ यथा॑ ज॒नं य॑तेऽव॒सङ्क॑रोति॒ तादृक्॑ (27)

ए॒व तद्वा॑द॒शक॑पालो वैश्वा॒नरो भ॑वति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑
सं वत्स॒रः सं वत्स॒रः खलु॑ वा अ॒ग्रेयो॑निः स्वामे॒वैनं॑
योनि॑ङ्गमय॒त्याद्य॑म॒स्यान्नं॑ भवति वैश्वा॒नर॒न्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पेन्मा
स॒प्तक॑पाल॒ङ्गाम॑काम आह॒वनी॑ये वैश्वा॒नर॒मधि॑श्रयति॒
गा॒र्हप॑त्ये मा॒रुतं॑ पा॒पव॑स्य॒सस्य॑ वि॒धृत्यै॑ द्वाद॒शक॑पालो
वैश्वा॒नरो भ॑वति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ सं वत्स॒रः सं वत्स॒रेणै॒वास्मै॑
सजा॒तांश्चा॑वयति मा॒रुतो भ॑वति (28)

म॒रुतो॒ वै दे॒वानां॑ वि॒शो दे॒ववि॑शे॒नैवा॒स्मै म॑नुष्यवि॒शम॑वरु॒न्धे
स॒प्तक॑पालो भवति स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ गण॒श ए॒वास्मै॑
सजा॒तान॑वरु॒न्धेऽनू॑च्यमा॒न आ॑सा॒दय॑ति वि॒शमे॒वास्मा॒

अनुवर्त्मानङ्करोति॥ (29)

प्रजाकामः सं वत्सरो पुनात्येवैनं पूतः समष्टौ तादृङ्गारुतो भवत्येकान्नत्रिंशच्च॥५॥ [५]

आदित्यं चरुं निर्वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्नियं वा
अदितिरस्यामेव पूर्वे प्रतितिष्ठन्ति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेद
सं वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वत्सरोः खलु वै
देवानामायतनमेतस्माद्वा आयतनाद्देवा असुरानजयन्
यद्वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपति देवानामेवायतने यतते
जयति तं सङ्ग्राममेतस्मिन्वा एतौ मृजाते (30)

यो विद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेद्विद्विषा
सं वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वत्सरोः स्वदितमेवात्ति
नास्मिन्मृजाते सं वत्सराय वा एतौ सममाते यौ
सममाते तयोर्यः पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णाति
वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेत्सममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्य सं
वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वत्सरोमेवात्वा निर्वरुणम्
(31)

परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं वा एष

प्रतिगृह्णाति योऽविं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेदविं
 प्रतिगृह्यं सं वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वत्सरस्वदितामेव
 प्रतिगृह्णाति नाव्यं प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य
 उभयादत्रप्रतिगृह्णात्यश्वं वा पुरुषं वा वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपे
 (32)

प्रतिगृह्यं सं वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वत्सरस्वदितमेव
 प्रतिगृह्णाति नात्मनो मात्रामाप्नोति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपे
 वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै सं वत्सरञ्जनतायाश्चरत्य
 स धनार्घो भवति यद्वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपति सं
 वत्सरसातामेव सनिमभि प्रच्यवते दानकामा अस्मै प्रजा
 भवन्ति यो वै सं वत्सरम् (33)

प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव
 वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तं भागधेयेन
 विमुञ्चति प्रतिष्ठित्यै यया रज्ज्वोत्तमाङ्गामाजेत्तां भ्रातृव्याय
 प्रहिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै प्रहिणोति॥ (34)

[६]निर्वरुणं वपेदुभयादद्यो वै सं वत्सरं षट्त्रिंशच्च।⁽⁶⁾

ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव
 स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति
 पशुमानेव भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनैः
 पशून्प्रजनयतीन्द्रायेन्द्रियावन्ते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेत्पशु-
 इन्द्रियं वै पशव इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तः स्वेन भागधेयेनोप-
 धावति सः (35)

एवास्मा इन्द्रियं पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय
 घर्मवन्ते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो
 ब्रह्मवर्चसं वै घर्म इन्द्रमेव घर्मवन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवतीन्द्रायार्कवन्ते
 पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेदन्नकामोऽर्को वै देवानामन्नमिन्द्र-
 स्वेन भागधेयेन (36)

उपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय
 घर्मवन्ते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावन्त
 इन्द्रायार्कवन्ते भूतिकामो यदिन्द्राय घर्मवन्ते निर्वपति शिर-
 एवास्य तेन करोति यदिन्द्रायेन्द्रियावन्त आत्मानमेवास्य
 तेन करोति यदिन्द्रायार्कवन्ते भूत एवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति

भवत्येवेन्द्राय (37)

अ॒हो॒मुचै॑ पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्वपे॑द्यः पा॒प्मना॑
गृही॒तः स्यात्पा॒प्मा वा अ॒ह इन्द्र॑मेवा॒होमुच॑ः
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैनं॑ पा॒प्मनोऽ॒हसो॑
मुञ्च॒तीन्द्रा॑य वैमृ॒धाय॑ पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्वपे॑द्यं
मृधो॒ऽभि प्र॒वेपे॑रन्ना॒ष्ट्राणि॑ वा॒ऽभिसंमि॑युरिन्द्र॒मेव॑ वैमृ॒धः
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मान्मृ॑धः (38)

अप॑हन्तीन्द्राय त्रा॒त्रे पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्वपे॑द्वद्धो
वा परि॑यत्तो वेन्द्र॒मेव॑ त्रा॒तारः॑ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स
ए॒वैन॑त्रायत् इन्द्रा॒यार्क॑श्वमे॒धव॑ते पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्वपे॑द्यं
म॑हाय॒ज्ञो नोप॑नमे॒देते॑ वै म॑हाय॒ज्ञस्यान्त्ये॑ तनू॒ यद॑र्काश्वमे॒धाविन्द्र॑
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॑ अन्त॒तो
म॑हाय॒ज्ञश्चाव॑यत्यु॒पैनं॑ म॑हाय॒ज्ञो न॑मति॥ (39)

इन्द्रि॒यावन्तः॑ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ सोऽर्क॑वन्तः॑ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नैवेन्द्रा॑यास्मान्मृधो॒ऽस्मै
सप्त॑ च। 7॥

[७]

इन्द्रा॒यान्वृ॑जवे पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्वपे॑द्भाम॑काम
इन्द्र॒मेवान्वृ॑जुः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑

सजा॒ताननु॑कान्करोति॒ ग्राम्ये॑व भ॒वतीन्द्रा॑ण्यै चरुं निर्वपे॒द्यस्य॑
सेना॑ऽसं॒शिते॒व स्यादिन्द्रा॑णी वै सेना॑यै दे॒वतेन्द्रा॑णीमेव
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ सैवास्य॑ सेना॒ऽसं॒श्यति॑
बल्व॑जानपि (40)

इ॒द्धो सन्न॑ह्ये॒द्रौर्य॑त्राधि॒ष्कन्ना॒ न्यमे॑ह॒त्ततो॑ बल्व॑जा
उ॒दति॑ष्ठ॒न्गवा॑मे॒वैनं॑ न्या॒यम॑पिनीय॒ गा वे॑दय॒तीन्द्रा॑य म॒न्युम॑ते
मन॑स्वते पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपाल॒न्निर्वपे॑त्सङ्ग्रामे सं य॑त्त
इन्द्रि॑येण॒ वै म॒न्युना॒ मन॑सा सङ्ग्राम॒ञ्जय॑तीन्द्र॒मेव म॑न्युमन्तं
मन॑स्वन्तः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं
म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ जय॑ति॒ तम् (41)

स॒ङ्ग्राम॑मे॒तामे॒व निर्वपे॑द्यो ह॒तम॑नाः स्वयं॒पाप॑ इव
स्यादे॒तानि॑ हि वा ए॒तस्मा॑दप॒क्रान्ता॒न्यथै॑ष ह॒तम॑नाः स्वयं॒पाप॑
इन्द्र॑मेव म॒न्युमन्तं॑ मन॑स्वन्तः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स
ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ न ह॒तम॑नाः स्वयं॒पापो॑
भव॑तीन्द्रा॑य दा॒त्रे पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपाल॒न्निर्वपे॑द्यः का॒मये॑त्
दान॑कामा मे प्र॒जाः स्युः॑ (42)

इतीन्द्र॑मेव दा॒तारः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑

दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय
 प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न
 प्रदीयेतेन्द्रमेव प्रदातारः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै
 प्रदापयतीन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेदपरुद्धो
 वा (43)

अपरुद्धमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणः स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवैनत्रायतेऽनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृङ्
 देवताभिरासीत्स न व्यावृत्तमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा
 एतमैन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रिय मन्धाच्छक्करी
 याज्यानुवाक्ये अकरोद्वज्रो वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्या
 ऐन्ध (44)

सोऽभवत्सोऽबिभेदूतः प्र मां धक्ष्यतीति स प्रजापतिं
 पुनरुपाधावत्स प्रजापतिः शक्करी अधि रेवतीन्निर्ममीत
 शान्त्या अप्रदाहाय योऽलः श्रियै सन्त्सदृङ्ख्समानैः
 स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियन्दधाति रेवतीं
 पुरोनुवाक्या भवति शान्त्या अप्रदाहाय शक्करी याज्या वज्रो

वै शक्नोती स एनं वज्रो भूत्या इन्धे भवत्येव॥ (45)

अपि तद् स्युर्वेन्ध भवति चतुर्दश च॥७॥ [८]

आग्नावैष्णवमेकादशकपालन्निर्वपेदभिचरन्त्सरस्वत्याज्यभागा
स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदाग्नावैष्णव एकादशकपालो
भवत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवेनं यज्ञेन
चाभिचरति सरस्वत्याज्यभागा भवति वाग्वै सरस्वती
वाचैवेनमभिचरति बार्हस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानां
बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवेनमभिचरति (46)

प्रति वै परस्तादभिचरन्तमभिचरन्ति द्वे द्वे पुरोनुवाक्ये
कुर्यादतिप्रयुक्त्या एतयैव यजेताभिचर्यमाणो देवताभिरेव
देवताः प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा
ब्रह्म स देवताश्चैव यज्ञश्च मद्ध्यतो व्यवसर्पति
तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति नैनमभिचरन्स्तृणुत
आग्नावैष्णवमेकादशकपालन्निर्वपेद्यं यज्ञो न (47)

उपनमेदग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञोऽग्निश्चैव विष्णुं च
स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै यज्ञं प्रयच्छत उपैनं
यज्ञो नमत्याग्नावैष्णवङ्कृते चरुं निर्वपेच्चक्षुष्कामोऽग्नेर्वै चक्षुषा

मनुष्या॑ वि पश्यन्ति यज्ञस्य॑ दे॒वा अ॒ग्निश्चै॒व विष्णुं॑ च॒ स्वेन॑
भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ तावे॒व (48)

अ॒स्मिश्चक्षु॑र्धत्तश्चक्षु॑ष्माने॒व भ॑वति धे॒न्वै वा ए॒तद्रेतो॑
यदाज्यम॑न॒डुह॑स्तण्डुला मि॑थुनादे॒वास्मै॑ चक्षुः प्रज॑नयति
घृ॒ते भ॑वति तेजो॒ वै घृ॒तन्तेज॑श्चक्षु॒स्तेज॑सै॒वास्मै॑
तेज॑श्चक्षु॒रवरु॑न्ध इन्द्रि॒यं वै वी॒र्यं॑ वृ॒द्धे भ्रातृ॑व्यो॒ यज॑मानो॒
ऽयं॑जमानस्याद्ध॒रक॑ल्पां॒ प्रति॑ निर्वपे॒द्भ्रातृ॑व्ये॒ यज॑माने॒
नास्यै॑न्द्रि॒यम् (49)

वी॒र्यं॑ वृ॒द्धे पु॒रा वा॒चः प्रव॑दितो॒ निर्वपे॑द्याव॒त्ये॒व
वाक्ताम॑प्रो॒दितां॑ भ्रातृ॒व्यस्य॑ वृ॒द्धे ताम॑स्य॒ वाचं॑ प्रव॑दन्तीम॒न्या
वाचो॑ऽनु प्रव॑दन्ति॒ ता इन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ यज॑माने दधत्याग्रावैष्ण॒वम॑ष्ट
स॒वनस्या॑का॒ले सर॑स्वत्याज्यभागा स्याद्वा॒र्हस्प॒त्यश्चरु॑र्यद॒ष्टाक॑
भव॑त्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रं प्रा॑तः स॒वनं प्रा॑तः स॒वनमे॒व
तेना॑प्रोति (50)

आ॒ग्नावैष्ण॑वमेकादशकपाल॒ निर्वपे॑न्मा॒द्ध्यन्दि॑नस्य॒
स॒वनस्या॑का॒ले सर॑स्वत्याज्यभागा स्याद्वा॒र्हस्प॒त्यश्चरु॑र्यदेकादश
भव॑त्येकादशाक्षरा त्रि॒ष्टुप्त्रै॒ष्टुभं॑ मा॒द्ध्यन्दि॑न॒ः स॒वनं॑

माद्ध्यन्दिनमेव सर्वन्तेनाप्रोत्याग्रावैष्णवद्वादशकपालन्निर्वपेत्त
 सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यद्वादशकपालो
 भवति द्वादशाक्षरा जगती जागंतन्तृतीयसर्वन्तृतीयसर्वन्मेव
 तेनाप्रोति देवताभिरेव देवताः (51)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म
 कपालैरेव छन्दास्याप्रोति पुरोडाशैः सर्वनानि
 मैत्रावरुणमेककपालन्निर्वपेद्विंशत्यै काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य
 वशाऽनूबन्ध्या सो एवैषैतस्यैककपालो भवति नहि कपालैः
 पशुमर्हत्यासुम्॥ (52)

ब्रह्मणैवेनमभिचरति यज्ञो न तावेवास्यैन्द्रियमाप्रोति देवताः सुप्तत्रिंशच्च।9।।—[९]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
 एतं सोमारौद्रं चरुं निरवपन्तेनैवास्मिन्नुचमदधुर्यो
 ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतं सोमारौद्रं चरुं
 निर्वपेत्सोमञ्चैव रुद्रं च स्वेन भागधेयेनोपधावति
 तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्धत्तो ब्रह्मवर्चस्यैव भवति तिष्यापूर्णमासे
 निर्वपेद्रुद्रः (53)

वै तिष्यः सोमः पूर्णमासः साक्षादेव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे

परि॑श्रिते याजयति ब्र॒ह्मवर्च॑सस्य॒ परि॑गृहीत्यै श्वे॒तायै॑
 श्वे॒तव॑त्सायै दु॒ग्धं म॑थि॒तमाज्यं॑ भव॒त्याज्यं॑ प्रोक्ष॑ण॒माज्ये॑न
 मार्जय॑न्ते याव॑दे॒व ब्र॒ह्मवर्च॑सन्त॒त्सर्व॑ङ्करोत्यति॑ ब्र॒ह्मवर्च॑सङ्क्रिय॑त
 इत्या॑हुरीश्व॒रो दु॒श्श्मर्मा॑ भवि॑तो॒रिति॑ मान॒वी ऋचौ॑ धा॒य्ये
 कुर्या॑द्यद्वै किं च॒ मनुर॑व॒दत्तद्वै॑ष॒जम् (54)

भे॒ष॒जमे॒वास्मै॑ करोति॒ यदि॑ बिभी॒याद्दु॒श्श्मर्मा॑ भवि॑ष्यामीति॒
 सोमा॑पौष्णं च॒रुं निर्व॑पेत्सौ॒म्यो वै दे॒वता॑या॒ पुरु॑षः पौष्णाः
 प॒शवः॑ स्वयै॒वास्मै॑ दे॒वता॑या॒ प॒शुभि॑स्त्वच॑ङ्करोति॒ न दु॒श्श्मर्मा॑
 भवति॑ सोमारौ॒द्रं च॒रुं निर्व॑पेत्प्र॒जाका॑मः॒ सोमो॑ वै रे॒तोधा॑
 अ॒ग्निः प्र॒जानां॑ प्र॒जनयि॑ता सोमं॑ ए॒वास्मै॑ रे॒तो दधा॑त्य॒ग्निः
 प्र॒जां प्र॒जनय॑ति वि॒न्दते॑ (55)

प्र॒जाः सोमारौ॒द्रं च॒रुं निर्व॑पेदभि॒चर॑न्त्सौ॒म्यो वै दे॒वता॑या॒
 पुरु॑ष ए॒ष रु॒द्रो यद॒ग्निः स्वा॑या॒ ए॒वैनं॑ दे॒वता॑यै नि॒ष्क्रीय॑
 रु॒द्राया॑पि दधाति॒ ताज॑गार्ति॒माच्छ॑ति॒ सोमारौ॒द्रं च॒रुं
 निर्व॑पे॒ज्योगा॑मयावी॒ सोमं॑ वा ए॒तस्य॑ रसो॑ गच्छत्य॒ग्निः
 शरी॑रं यस्य॒ ज्योगा॑मयति॒ सोमा॑दे॒वास्य॑ रसं॒ निष्क्री॑णात्य॒ग्नेः

शरीरमुत यदि (56)

इ॒तासु॑र्भव॒ति जी॒वत्ये॒व सो॒मारु॑द्रयो॒र्वा ए॒तङ्ग॑सि॒तः हो॒ता
नि॒ष्विद॑ति॒ स ई॒श्वर॑ आ॒र्तिमा॒र्तो र॒न॒ङ्घान् हो॒त्रा दे॒यो वह्नि॑र्वा
अ॒न॒ङ्घान् वह्नि॑र॒होता॒ वह्नि॑नै॒व वह्नि॑मा॒त्मानः॑ स्फु॒णोति॑
सो॒मारौ॒द्रं च॒रुं नि॒र्वपे॑द्यः का॒मये॑त॒ स्वेऽस्मा॑ आ॒यत॑ने॒ भ्रातृ॑व्यं
ज॒नये॑य॒मिति॑ वे॒दिं परि॑गृह्या॒र्द्धमु॑द्ध॒न्याद॑र्द्ध॒त्रार्द्धं ब॒र्हिषः॑
स्तृ॒णीया॑द॒र्द्धं ना॒र्द्धमि॑च्छा॒स्याभ्या॑द॒द्याद॑र्द्धं न स्व ए॒वास्मा॑
आ॒यत॑ने॒ भ्रातृ॑व्यं ज॒नय॑ति॥ (57)

रुद्रो भेषजं विन्दते यदि स्तृणीयादर्द्धेन्द्रादंश च। 10॥ ————— [१०]

ऐ॒न्द्रमे॒काद॑शक॒पाल॑न्नि॒र्वपे॑न्मा॒रुतः॑ स॒प्तक॑पाल॒ङ्गाम॑काम
इ॒न्द्रश्चै॒व म॒रुत॑श्च॒ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धा॒वति॒ त ए॒वास्मै॑
स॒जा॒ता॒न्प्रय॑च्छन्ति॒ ग्राम्ये॑व भ॒वत्या॑ह॒वनी॑य॒ ऐन्द्र॑मधि॒श्रय॑ति
गा॒र्हप॑त्ये॒ मारु॑तं पा॒पव॑स्य॒सस्य॑ वि॒धृत्यै॑ स॒प्तक॑पालो
मा॒रुतो॑ भ॒वति॑ स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ ग॒णश॑ ए॒वास्मै॑
स॒जा॒तान॑व॒रुन्धे॑ऽनू॒च्यमा॑न् आसा॑दय॒ति वि॒शमे॒व (58)

अ॒स्मा अनु॑व॒र्त्मान॑ङ्क॒रोत्ये॒तामे॒व नि॒र्वपे॑द्यः का॒मये॑त
क्ष॒त्राय॑ च वि॒शे च॑ स॒मद॑न्द॒द्यामित्ये॒न्द्रस्या॑व॒द्यन्ब्रू॑या॒दिन्द्रा॑यानु॒

ब्रूहीत्याश्राव्यं ब्रूयान्मरुतो यजेति मारुतस्यावद्यन्ब्रूयान्मरुद्ध्यो-
ऽनुब्रूहीत्याश्राव्यं ब्रूयादिन्द्रं यजेति स्व एवैभ्यो भागधेये
समदन्दधाति वितृ॑हाणास्तिष्ठन्त्येतामेव (59)

निर्वपेद्यः कामयेत कल्पेरन्निति यथादेवतमवदाय
यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवैनान् यथायथङ्कल्पयति कल्पन्त
एवैन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपेद्वैश्वदेवन्द्वादशकपालङ्ग्रामकाम
इन्द्रश्चैव विश्वा॑श्च देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त
एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवत्यैन्द्रस्यावदाय
वैश्वदेवस्यावद्येदथैन्द्रस्य (60)

उपरिष्ठादिन्द्रियेणैवास्मा उभयतः सजातान्परिगृह्णात्युपाधाय
वासो दक्षिणा सजातानामुपहित्यै पृश्नि॑यै दुग्धे प्रैयङ्ग॑वं चरुं
निर्वपेन्मरुद्ध्यो ग्रामकामः पृश्नि॑यै वै पय॑सो मरुतो जा॒ताः
पृश्नि॑यै प्रियङ्ग॑वो मारु॒ताः खलु॑ वै देवत॑या सजा॒ता मरु॑त
एव स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै सजा॒तान्प्रयच्छन्ति
ग्राम्ये॑व भवति प्रि॒यव॑ती याज्यानुवा॒क्यै (61)

भवतः प्रियमेवैनं॑ समानानाङ्करोति द्विपदा पुरोनुवाक्या
भवति द्विपद एवावरुन्धे चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव

प॒शून॑वरु॒न्धे दे॒वासुराः॑ सं य॑त्ता आ॒स॒न्ते दे॒वा मि॒थो
विप्रि॑या आ॒स॒न्ते ३ ऽन्यो॑न्यस्मै ज्यैष्ठ्या॒याति॑ष्ठमा॒नाश्चतु॑र्धा
व्य॑क्राम॒न्नग्नि॑र्वसु॒भिः सोमो॑ रु॒द्रैरिन्द्रो॑ म॒रुद्वि॑र्वरु॒ण आ॒दित्यैः॑
स इन्द्रः॑ प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तम् (62)

ए॒तया॑ सं॒ज्ञान्या॑ ऽयाज॒यद॒ग्नये॑ वसु॑मते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्नि
रु॒द्रव॑ते च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पु॒रोडा॑शमेका॒दश॑कपालं
वरु॑णायाऽऽदि॒त्यव॑ते च॒रुन्त॑तो वा इन्द्र॑ दे॒वा ज्यैष्ठ्या॑या॒भि
सम॑जानत॒ यः स॑मा॒नैर्मि॒थो विप्रि॑यः स्यात्तमे॒तया॑ सं॒ज्ञान्या॑
याज॒येद॒ग्नये॑ वसु॑मते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒त्सोमा॑य
रु॒द्रव॑ते च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पु॒रोडा॑शमेका॒दश॑कपालं
वरु॑णायाऽऽदि॒त्यव॑ते च॒रुमिन्द्र॑मे॒वैनं॑ भू॒तञ्ज्यैष्ठ्या॑य स॒मा॒ना
अ॒भिस॑ज्जान॒ते वसि॑ष्ठः स॒मा॒नाना॑ भवति॥ (63)

विशमेव तिष्ठन्त्येतामेवाथैन्द्रस्य याज्यानुवाक्ये तं वरुणाय चतुर्दश च॥११॥—[११]

हि॒र॒ण्य॒ग॒र्भ आ॒पो ह॒ यत्प्र॑जापते। स वे॑द पु॒त्रः पि॒तर॒ꣳ स
मा॒तर॒ꣳ स स॒नुर्भु॑व॒त्स भु॑व॒त्पुन॑र्मघः। स द्यामौ॒र्णोद॑न्तरि॒क्षꣳ
स सु॒वः स वि॒श्वा भु॒वो अ॒भव॑त्स आऽभ॑वत्। उदु॒त्यश्चि॒त्रम्।
सप्र॑ल॒वन्न॑वी॒यसाऽग्ने॑ द्यु॒म्नेन॑ सं यता॑। बृ॒हत्त॑तन्थ भा॒नुना॑।

निकाव्यां वेधसुः शश्वतस्करहस्ते दधानः (64)

नर्या पुरूणि। अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणाः सत्रा चक्राणो
अमृतानि विश्वा। हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुप ह्वये। स
चेत्ता देवता पदम्। वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे
वाममस्मभ्यः सावीः। वामस्य हि क्षयस्य देव भूरैर्या धिया
वामभाजः स्याम। बडित्था पर्वतानाङ्घ्रिं बिभर्षि पृथिवि।
प्र या भूमि प्रवत्वति मुहा जिनोषि (65)

महिनि। स्तोमांसस्त्वा विचारिणि प्रतिष्ठोभन्त्यक्तुभिः। प्र
या वाजन्न हेषन्तं पेरुमस्यस्यर्जुनि। ऋदूदरेण सख्या सचेय
यो मा न रिष्येद्धर्यश्च पीतः। अयं यः सोमो न्यधाय्यस्मे
तस्मा इन्द्रं प्रतिरमेम्यच्छ। आपान्तमन्युस्तृपलप्रभर्मा धुनिः
शिमीवाञ्छरुमाः ऋजीषी। सोमो विश्वान्यतसा वनानि
नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि देभुः। प्र (66)

सुवानः सोमं ऋतयुश्चिकेतेन्द्राय ब्रह्म जमदग्निरर्चन्।
वृषा यन्तासि शवसस्तुरस्यान्तर्यच्छ गृणते धर्त्रं दृह।
सबाधस्ते मदश्च शुष्मयं च ब्रह्म नरो ब्रह्मकृतः सपर्यन्।
अर्को वा यत्तुरते सोमचक्षास्तत्रेदिन्द्रो दधते पृथ्सु तुर्याम्।

वषट्ते विष्णवा॒स आ कृ॑णोमि॒ तन्मे॑ जुष॒स्व शि॒पिविष्ट॑
ह॒व्यम्। (67)

वर्ध॑न्तु त्वा सुष्टु॒तयो॒ गिरो॑ मे यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभिः॒ सदा॑
नः। प्र तत्ते॑ अ॒द्य शि॑पिविष्ट॒ नामा॑र्यः श॒सामि॑ व॒युना॑नि
वि॒द्वान्। तं त्वा॑ गृणामि त॒वस॑म॒तवी॒या॒न्क्षय॑न्तम॒स्य रज॑सः
परा॒के। कि॒मित्ते॑ विष्णो परि॒चक्ष्य॑ भू॒त्प्रय॑द्व॒वक्षे॑ शि॑पिविष्टो
अ॒स्मि। मा वर्षो॑ अ॒स्मदप॑गूह ए॒तद्य॑द॒न्यरूपः॑ समि॒थे ब॒भूथ॑।
(68)

अ॒ग्ने दा॑ दा॒शुषे॑ र॒यिं वी॒रव॑न्तं॒ परी॑णसम्। शि॒शी॒हि नः॑
सूनु॒मतः॑। दा नो॑ अ॒ग्ने श॒तिनो॒ दाः स॑ह॒स्त्रिणो॑ दुरो न वाज॒ः
श्रु॒त्या अ॒पावृ॑धि। प्राची॒ द्यावा॑पृथि॒वी ब्र॒ह्म॑णा कृधि सुव॒र्ण
शुक्र॑मु॒षसो॒ विदि॑द्युतुः। अ॒ग्निर्दा॑ द्रवि॑णं वी॒रपे॑शा अ॒ग्निर्ऋषि॑
यः स॒हस्रा॑ स॒नोति॑। अ॒ग्निर्दिवि॑ ह॒व्यमा॑त॒ताना॒ग्नेर्धा॑मानि॒
विभृ॑ता पुरु॒त्रा। मा (69)

नो म॒र्द्धी॒रा तू भ॑र। घृ॒तं न पू॑तं त॒नूर॑रे॒पाः शुचि॑ हि॒र॑ण्यम्।
तत्ते॑ रु॒क्मो न रो॑चत स्वधावः। उ॒भे सु॑श्चन्द्र स॒र्पिषो॒ दर्वी॑
श्री॒णीष॑ आ॒सनि॑। उ॒तो न॒ उत्पु॑पूर्या उ॒क्थे॑षु शवसस्पत॒ इष॑ः

स्तोतृभ्य आ भ॑र। वायो॑ श॒त॒ हरी॑णां यु॒वस्व॒ पोष्या॑णाम्।
उ॒त वा॑ ते स॒हस्रि॑णो रथ॒ आ या॑तु पाजंसा। प्र याभिः (70)

यासि॑ दा॒श्वा॒स॒मच्छा॑ नि॒युद्धि॑र्वायविष्टये॑ दुरो॒णे। नि नो॑
र॒यि॒सु॒भोज॑सं यु॒वेह॑ नि वी॒रव॒द्रव्य॒मश्वि॑यं च॒ राधे॑। रे॒वती॑र्नः
सध॒माद॒ इन्द्रे॑ सन्तु तु॒विवा॑जाः। क्षु॒मन्तो॒ याभि॑र्मदे॒म। रे॒वा॒
इ॒द्रेव॑तः स्तो॒ता स्या॑त्त्वाव॑तो म॒घोने॑। प्रेदु॑ हरि॒वः श्रु॑तस्य॥
(71)

जिनोषि॑ दे॒भुः प्र ह॒व्यं ब॒भूथ॒ मा याभि॑श्चत्वारि॒शच्च॑॥ (12) [१२]

प्रजाप॑तिस्ताः सृष्टा अ॒ग्नये॑ पथि॒कृते॒ऽग्नये॑ का॒माया॒ग्नये॒ऽन्न॑वते वैश्वान॒रमा॑दित्यं च॒रुमे॑न्द्रं च॒रुमिन्द्रा॒यान्व॑जव आ॒ग्नावे॑ष्णवम॒सौ
सोमा॑रौ॒द्रमे॒न्द्रमे॑का॒दश॑कपाल॒ हिर॑ण्यग॒र्भो द्वा॑दश॥ (12) प्रजाप॑तिर॒ग्नये॑ का॒माया॒भि सम्भ॑वतो यो वि॒द्विषा॑णयो॒रिन्द्रो॑
सन्न॑द्येदा॒ग्नावे॑ष्णवमु॒परि॑ष्टा॒द्यासि॑ दा॒श्वा॒स॒मेक॑सप्ततिः॥ (71) प्रजाप॑तिः प्रेदु॑ हरि॒वः श्रु॑तस्य॥

आ॒दि॒त्येभ्यो॑ दे॒वा वै मृ॒त्योर्दे॒वा वै स॒त्रम॑र्य॒म्ये प्रजा॑प॒तेभ्यो॑श्चि॒ शत्र॑जाप॒तिर्दे॒वेभ्यो॑ऽन्नाद्य॑न्दे॒वासुरा॑स्तात्रज॒नो ह्यवो॑ऽसि
यन्न॑वम॒ग्निं वै प्रजा॑प॒तिर्व॑रु॒णाय॒ या वा॑मिन्द्रावरु॒णा स॒प्र॒ब्र॒वच्च॑तु॒र्दश॑॥14॥ आ॒दि॒त्येभ्य॑स्त्वष्ट॒रस्मै दान॑कामा ए॒वाव॑रु॒न्धेऽग्निं॑ वै
स॒प्र॒ब्र॒वथ्य॑दंश्चा॒शत्॑॥56॥ आ॒दि॒त्येभ्यः॑ सु॒व॒र॒पो जि॑गाय॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम आदित्या
वा एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं न
प्राप्नोत्यादित्यानेव भुवद्वतः स्वेन भागधेयेनोप धावति
त एवैनम्भूतिं गमयन्ति भवत्येवादित्येभ्यो धारयद्वद्भ्यश्चरुं
निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुध्यमानो वाऽऽदित्या वा अपरोद्धारं
आदित्या अवगमयितारं आदित्यानेव धारयद्वतः ॥ १ ॥

स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं विशि दाध्रत्यनपरुध्यो
भवत्यदितेऽनु मन्यस्वेत्यपरुध्यमानोऽस्य पदमा ददीतेयं
वा अदितिरियमेवास्मै राज्यमनु मन्यते सत्याशीरित्याह
सत्यामेवाशिषं कुरुत इह मन इत्याह प्रजा एवास्मै
समनसः करोत्युप प्रेतं मरुतः ॥ २ ॥

सुदानव एना विशपतिनाभ्यमुः राजानमित्याह मारुती
वै विङ्गोष्ठो विशपतिर्विशैवनः राष्ट्रेण समर्धयति यः
परस्ताद्भाम्यवादी स्यात्तस्य गृहाद्विहीना हरेच्छुक्लाःश्च
कृष्णाःश्च वि चिनुयाद्ये शुक्लाः स्युस्तमादित्यं चरुं

निर्वपेदादित्या वै देवतया विद्विशमेवाव गच्छति॥३॥

अवंगतास्य विडनवगतः राष्ट्रमित्याहुर्ये कृष्णाः स्युस्तं
वारुणं चरुं निर्वपेद्वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च राष्ट्रं
चाव गच्छति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो भागं
निर्वपाम्यामुष्मादमुष्यै विशोऽवंगन्तोरिति निर्वपेदादित्या
एवैनम्भागधेयम्प्रेप्सन्तो विशमव॥३॥

गमयन्ति यदि नावगच्छेदाश्वत्थान्मयूखान्त्सप्त
मध्यमेषायामुप हन्यादिदमहमादित्यान्बध्नाम्यामुष्मादमुष्यै
विशोऽवंगन्तोरित्यादित्या एवैनम्बद्धवीरा विशमव गमयन्ति
यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरुं निर्वपेदिध्मेऽपि मयूखान्त्सं
नह्येदनपरुध्यमेवाव गच्छत्याश्वत्था भवन्ति मरुतां वा
एतदोजो यदश्वत्थ ओजसैव विशमव गच्छति सप्त भवन्ति
सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव गच्छति॥५॥

धारयद्वतो मरुतो गच्छति विशमवैतदष्टादश च॥१॥ [१]

देवा वै मृत्योरिभिभयुस्ते प्रजापतिमुपाधावन्तेभ्य
एताम्प्राजापत्याः शतकृष्णलां निरवपत्तयैवैष्वमृतमदधाद्यो
मृत्योर्बिभीयात्तस्मा एताम्प्राजापत्याः शतकृष्णलां

निर्वपेत्प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवास्मिन्नायुर्दधाति सर्वमायुरेति शतकृष्णला भवति
 शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये॥६॥

प्रति तिष्ठति घृते भवत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यमायुश्चैवास्मा
 अमृतं च समीचीं दधाति चत्वारिचत्वारि कृष्णलान्यव
 द्यति चतुरवत्तस्यास्या एकधा ब्रह्मण उप हरत्येकधैव
 यजमान आयुर्दधात्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः
 प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतं सौर्यं चरुं निरवपन्तेनैवास्मिन्॥७॥

रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतं सौर्यं
 चरुं निर्वपेदमुमेवादित्यं स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवत्युभयतो
 रुक्मौ भवत उभयत एवास्मिन्नुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे
 कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य एवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुद्ध
 आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं द्वादशकपालम्भूम्यै॥८॥

चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यम्मोप
 नमेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं
 तेनैवैनद्विन्दते सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दते

भूम्यै चरुर्भवत्यस्यामेवैनद्विन्दत उपैन५ हिरण्यं नमति वि
वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते यो हिरण्यं विन्दत एताम्॥१॥

एव निर्वपेद्धिरण्यं वित्त्वा नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यत
एतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै
हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दति सावित्रो भवति
सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दति भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां वा एतन्नश्यति
यन्नश्यत्यस्यामेवैनद्विन्दीन्द्रः॥१०॥

त्वष्टुः सोममभीषहापिबथ्स विष्वङ्वाच्छ्रुथ्स इन्द्रियेण
सोमपीथेन व्यार्ध्यत स यदूर्ध्वमुदवमीत्ते श्यामाका अभवन्थ्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एत५ सोमेन्द्र५ श्यामाकं चरुं
निर्वपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रिय५ सोमपीथमदधाद्वि वा एष
इन्द्रियेण सोमपीथेनर्ध्यते यः सोमं वमिति यः सोमवामी
स्यात्तस्मै॥११॥

एत५ सोमेन्द्र५ श्यामाकं चरुं निर्वपेथ्सोमं चैवेन्द्रं च
स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रिय५ सोमपीथं
धत्तो नेन्द्रियेण सोमपीथेन व्यृध्यते यथ्सौम्यो भवति
सोमपीथमेवाव रुद्धे यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ

इन्द्रियमेव सोमपीथमव रुन्दे श्यामाको भवत्येष वाव स
सोमः॥१२॥

साक्षादेव सोमपीथमव रुन्देऽग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालम् पशुकामो-
ऽग्निरेवास्मै पशून्प्रजनयति वृद्धानिन्द्रः प्र यच्छति दधि मधु
घृतमापो धाना भवन्त्येतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैव पशूनव
रुन्दे पञ्चगृहीतम्भवति पाङ्गा हि पशवो बहुरूपम्भवति
बहुरूपा हि पशवः॥१३॥

समृद्धौ प्राजापत्यम्भवति प्राजापत्या वै पशवः
प्रजापतिरेवास्मै पशून्प्र जनयत्यात्मा वै पुरुषस्य मधु
यन्मध्वग्नौ जुहोत्यात्मानमेव तद्यजमानोऽग्नौ प्र दधाति
पङ्क्तौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तः पुरुषः पाङ्क्ताः पशव
आत्मानमेव मृत्योर्निष्क्रीय पशूनव रुन्दे॥१४॥

इन्द्रियैऽस्मिन्भूम्यां एतामिन्द्रः स्यात्तस्मै सोमो बहुरूपा हि पशव

एकचत्वारिंशच्च॥२॥

[२]

देवा वै सत्रमासतर्द्धिपरिमितं यशस्कामास्तेषां सोमं
राजानं यश आर्च्छत्स गिरिमुदैत्तमग्निरनूदैत्तावग्नीषोमौ

समभवता॒न्ताविन्द्रो॑ य॒ज्ञविभ्रष्टो॑ऽनु परै॒त्ताव॑ब्रवी॒द्याज॑य॒त॒म्मेति॑
तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॑ निर॑वपतामा॒ग्नेयम॑ष्टाक॒पालमै॒न्द्रमेका॑दशक॒पाल
सौम्यं॑ च॒रुन्त॑यै॒वास्मिन्तेजः॑ ॥ १५ ॥

इन्द्रि॒यम्ब्रह्मव॑र्च॒सम॑धत्तां यो य॒ज्ञविभ्रष्टः॑ स्यात्तस्मा॑
ए॒तामिष्टिं॑ निर्व॑पेदा॒ग्नेयम॑ष्टाक॒पालमै॒न्द्रमेका॑दशक॒पाल९
सौम्यं॑ च॒रुं यदा॑ग्नेयो भव॑ति तेज॑ ए॒वास्मिन्तेन॑
दधाति॑ यदैन्द्रो भव॑तीन्द्रि॒यमे॒वास्मिन्तेन॑ दधाति॑
यथ्सौम्यो ब्रह्मव॑र्च॒सं तेना॑ग्नेयस्य॑ च सौम्यस्य॑ चै॒न्द्रे
स॒माश्ले॑षये॒त्तेजश्चै॒वास्मिन्ब्रह्मव॑र्च॒सं च॑ स॒मीची॑ ॥ १६ ॥

द॒धात्य॒ग्नीषो॒मीय॑मेका॒दशक॑पालं निर्व॑पेद्यं कामो॑
नोप॑नमे॒दाग्नेयो॑ वै ब्रा॒ह्मणः॑ स सोम॑म्विबति स्वामे॒व दे॒वता॑ऽ
स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ सैवैनं॑ कामे॒न॒ सम॑र्धयत्युपै॒नं
कामो॑ नमत्य॒ग्नीषो॒मीय॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेद्ब्रह्मव॑र्च॒सकामो॑
ऽग्नीषो॒मावे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मिन्ब्रह्मव॑र्च॒सं
ध॑त्तो ब्रह्मव॑र्च॒स्यैव॑ ॥ १७ ॥

भव॑ति यद॒ष्टाक॑पाल॒स्तेना॑ग्नेयो यच्छ्या॑मा॒कस्तेन॑
सौम्यः॑ समृ॒द्धौ सोमा॑य वा॒जिनै॑ श्यामा॒कं च॒रुं निर्व॑पेद्यः

क्लैव्या॑द्विभी॒याद्रेतो॑ हि वा ए॒तस्मा॒द्वाजि॑नमप॒क्राम॒त्यथै॒ष
क्लैव्या॑द्विभा॒य सोम॑मे॒व वा॒जिन॑ꣳ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑
धावति॑ स ए॒वास्मि॒न्नेतो॑ वाजि॑नं दधाति॒ न क्ली॒बो भ॑वति
ब्राह्म॑णस्प॒त्यमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पे॒द्भाम॑कामः॥१८॥

ब्रह्म॑णस्पति॑मे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै॑
सजा॒तान्प्र य॑च्छति॒ ग्राम्ये॑व भ॑वति ग॒णव॑ती याज्यानुवा॒क्ये
भवतः॑ सजा॒तैरे॒वैनं॑ ग॒णव॑न्तं करोत्ये॒तामे॒व निर्व॑पेद्यः
का॒मये॑त ब्रह्म॒न्विशं॑ वि ना॑शयेयमिति॒ मारु॒ती या॑ज्यानुवा॒क्ये
कुर्या॑द्ब्रह्म॒न्नेव॑ विशं॒ वि ना॑शयति॥१९॥

तेजः॑ समीचीं॑ ब्रह्मवर्च॑स्यैव॒ ग्राम॑कामस्त्रिच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥३॥ [३]

अ॒र्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पेत्सुव॒र्गका॑मोऽसौ वा आ॑दि॒त्योऽर्य॒मा-
ऽर्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ सुव॒र्गं
लो॒कं ग॑मयत्यर्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त दान॑कामा मे
प्र॒जाः स्यु॒रित्य॒सौ वा आ॑दि॒त्योऽर्य॒मा यः खलु॑ वै ददा॑ति
सोऽर्य॒माऽर्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स ए॒व॥२०॥

अ॒स्मै दान॑कामाः प्र॒जाः क॑रोति॒ दान॑कामा अ॒स्मै
प्र॒जा भ॑वन्त्यर्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त स्व॒स्ति

ज॒नता॑मि॒यामि॒त्यसौ॑ वा आ॑दि॒त्योऽर्य॑मा॒र्यम॑णमे॒व स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ तद्व॒मय॑ति॒ यत्र॑ जि॒गमि॑षतीन्द्रो
 वै दे॒वाना॑मा॒नुजा॑व॒र आ॑सी॒त्स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑
 ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमे॒काद॑शकपालं॒ निः॥ २१॥

अ॒व॒प॒त्तेनै॒वैन॒मग्रं॑ दे॒वता॑ना॒म्पर्य॑णयद्बु॒ध्रव॑ती॒ अग्र॑वती
 या॒ज्यानु॑वा॒क्ये अ॒करो॑द्बु॒ध्रादे॒वैन॒मग्र॑म्पर्य॒णय॑द्यो रा॒ज॒न्यं
 आ॒नुजा॑व॒रः स्या॑त्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमे॒काद॑शकपालं॒
 निर्व॑पे॒दिन्द्र॑मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्रं॑
 समा॑ना॒नाम्परि॑ णयति॒ बुध्र॑वती॒ अग्र॑वती॒ या॒ज्यानु॑वा॒क्ये
 भव॑तो बु॒ध्रादे॒वैन॒मग्र॑म्॥ २२॥

परि॑ णयत्यानुषू॒को भ॑वत्ये॒षा ह्ये॑तस्य॒ दे॒वता॒ य
 आ॑नुजा॒व॒रः समृ॑द्ध्यै॒ यो ब्रा॑ह्म॒ण आ॑नुजा॒व॒रः स्या॑त्तस्मा॑
 ए॒तम्बा॑र्हस्प॒त्यमा॑नुषू॒कं च॒रुं निर्व॑पे॒द्बृह॑स्पति॒मे॒व स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्रं॑ समा॑ना॒नाम्परि॑ णयति॒
 बुध्र॑वती॒ अग्र॑वती॒ या॒ज्यानु॑वा॒क्ये भव॑तो बु॒ध्रादे॒वैन॒मग्र॑म्परि॑
 णयत्यानुषू॒को भ॑वत्ये॒षा ह्ये॑तस्य॒ दे॒वता॒ य आ॑नुजा॒व॒रः

समृद्धौ॥ २३॥

एव निरग्रमेतस्य चत्वारि च॥४॥ [४]

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशद्बृहिरासन्ताः सोमाय राज्ञे-
ऽददात्तासां रोहिणीमुपैत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्ता अन्वेत्ताः
पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सौऽब्रवीदृतममीष्व यथा
समावच्छ उपैष्याम्यथ ते पुनर्दास्यामीति स ऋतमांसीत्ता
अस्मै पुनरददात्तासां रोहिणीमेवोप॥ २४॥

ऐतं यक्ष्म आर्च्छद्राजानं यक्ष्म आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य
जन्म यत्पारपीयानभवत्तत्पापयक्ष्मस्य यज्ञायाभ्यो-
ऽविन्दत्तज्ञायेन्यस्य य एवमेषां यक्ष्माणां जन्म वेद
नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एता एव नमस्यन्नुपाधावत्ता
अब्रुवन्वरं वृणामहै समावच्छ एव न उपाय इति तस्मा
एतम्॥ २५॥

आदित्यं चरुं निरवपन्तेनैवैनम्पापाथ्स्रामादमुञ्चन्
यः पापयक्ष्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं
निर्वपेदादित्यानेव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं
पापाथ्स्रामान्मुञ्चन्त्यमावास्यायां निर्वपेदमुमेवैनमाप्यायमानमन

प्याययति नवोनवो भवति जायमान् इति पुरोनुवाक्या
भवत्यायुरेवास्मिन्त्या दधाति यमादित्या अ२शुमाप्याययन्तीति
याज्यैवैनमेत्या प्याययति॥२६॥

एवोपैतमस्मिन्नयोदश च॥५॥

[५]

प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यं व्यादिशत्सोऽब्रवीद्यदिमाल्लोकानभ्यति
तन्ममांसदिति तदिमाल्लोकानभ्यत्यरिच्यतेन्द्र२ राजानमिन्द्रमधि
स्वराजानन्ततो वै स इमाल्लोका२ स्नेधादुहत्तत्रिधातोऽस्त्रिधातुत्वय
कामयेतान्नादः स्यादिति तस्मा एतं त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय
राज्ञे पुरोडाशम्॥२७॥

एकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा
इन्द्रो राजायमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रः स्वराडिमानेव
लोकान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नम्प्र
यच्छन्त्यन्नाद एव भवति यथा वत्सेन प्रतां गां
दुह एवमेवेमाल्लोकान्प्रतान्काममन्नाद्यं दुह उत्तानेषु
कपालेष्वधि श्रयत्ययातयामत्वाय त्रयः पुरोडाशा
भवन्ति त्रय इमे लोका एषाल्लोकानामात्या उत्तरउत्तरो
ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोकाः समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव

द्यत्यच्छम्बद्गारव्यँत्यासुमन्वाहानिर्दाहाय॥ २८॥

पुरोडाशत्रयष्वङ्घ्रिं शतिश्च॥ ६॥ [६]

दे॒वा॒सुराः संय॑त्ता आस॒न्तां दे॒वानसुरा॑ अजय॒न्ते
दे॒वाः पे॒राजि॑ग्या॒ना असुरा॑णां वैश्य॒मुपा॑य॒न्तेभ्य॑
इन्द्रि॑यं वी॒र्य॑मपा॒क्राम॑त्तदिन्द्रोऽचाय॒त्तद॑न्वपा॒क्राम॑त्तद॒वरु॑धं
नाश॑क्रो॒त्तद॑स्मादभ्य॒र्धोऽच॑रत्स प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तमे॒तया॑
सर्व॑पृष्ठयाऽयाजय॒त्तयै॑वास्मिन्निन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मदधा॒द्य
इन्द्रि॑यका॒मः॥ २९॥

वी॒र्य॑का॒मः स्या॑त्तमे॒तया॑ सर्व॑पृष्ठया याजयेदे॒ता ए॒व
दे॒वताः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ ता ए॒वास्मिन्निन्द्रि॑यं वी॒र्यं
दध॑ति॒ यदिन्द्रा॑य॒ राथ॑तराय॒ निर्व॑पति॒ यदे॒वाग्ने॑स्तेज॒स्तदे॒वाव॑
रु॒द्धे यदिन्द्रा॑य॒ बा॒र्हता॑य॒ यदे॒वेन्द्र॑स्य॒ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒द्धे
यदिन्द्रा॑य॒ वैरू॒पाय॑ यदे॒व स॑वि॒तुस्तेज॒स्तत्॥ ३०॥

ए॒वाव॑ रु॒द्धे यदिन्द्रा॑य॒ वैरा॒जाय॑ यदे॒व धा॑तुस्तेज॒स्तदे॒वाव॑
रु॒द्धे यदिन्द्रा॑य॒ शा॒क॒राय॑ यदे॒व म॒रुता॑ं तेज॒स्तदे॒वाव॑
रु॒द्धे यदिन्द्रा॑य॒ रैव॒ताय॑ यदे॒व बृ॒ह॒स्पते॑स्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒द्ध
ए॒ताव॑न्ति॒ वै तेजा॑सि॒ तान्ये॒वाव॑ रु॒द्ध उ॒त्ता॒नेषु॑ क॒पाले॒ष्वधि॑

श्रयत्ययातयामत्वाय द्वादशकपालः पुरोडाशः॥३१॥

भवति वैश्वदेवत्वाय समन्तम्पर्यवद्यति समन्तमेवेन्द्रियं
वीर्यं यजमाने दधाति व्यत्यासमन्वाहानिर्दाहायाश्च ऋषभो
वृष्णिर्बस्तः सा दक्षिणा वृषत्वायैतयैव यजेताभिशस्यमान
एताश्चेद्वा अस्य देवता अन्नमदन्त्यदन्त्युवेवास्य
मनुष्याः॥३२॥

इन्द्रियकामः सवितुस्तेजस्तत्पुरोडाशोऽष्टात्रिंशच्च॥७॥ [७]

रजनो वै कौणेयः क्रतुजितं जानं किं चक्षुर्वन्यमयात्तस्मा
एतामिष्टिं निर्वपद्ग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकंपालः
सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकंपालन्तयैवास्मिश्चक्षुरत
स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेद्ग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकंपाल
सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकंपालमग्रेवै चक्षुषा
मनुष्या वि॥३३॥

पश्यन्ति सूर्यस्य देवा अग्निं चैव सूर्यं च स्वेन
भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिश्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति
यदाग्नेयौ भवतश्चक्षुषी एवास्मिन्तत्प्रति दधाति यत्सौर्यो
नासिकां तेनाभितः सौर्यमाग्नेयौ भवतस्तस्मादभितो नासिकां

चक्षुषी॑ तस्मान्नासि॑कया॒ चक्षुषी॑ विधृ॑ते समा॒नी या॑ज्यानुवा॒क्ये
भवतः॑ समा॒नः हि चक्षुः॑ समृ॒द्ध्या उदु॑ त्यं जा॒तवे॑दसः॒ सप्त
त्वा॑ हरि॒तो रथे॑ चि॒त्रं दे॒वाना॑मुद॒गादनी॑कमि॒ति पिण्डा॑न्प्र
यच्छ॑ति चक्षु॒रेवास्मै॑ प्र यच्छ॑ति यदे॒व तस्य॑ तत्॥३४॥

वि ह्यंष्टाविंशतिश्च॥८॥ [८]

ध्रुवो॑ऽसि ध्रुवो॑ऽहः॒ संजा॑तेषु॒ भूयासं॑ धीर॒श्चेत्ता॑
वसु॒विद्धुवो॑ऽसि ध्रुवो॑ऽहः॒ संजा॑तेषु॒ भूयासमु॑ग्रश्चेत्ता॑
वसु॒विद्धुवो॑ऽसि ध्रुवो॑ऽहः॒ संजा॑तेषु॒ भूयासम॑भिभूश्चेत्ता॑
वसु॒विदाम॑नम॒स्याम॑नस्य दे॒वा ये संजा॑ताः कु॒माराः
सम॑नस॒स्तान॒हं का॑मये हृ॒दा ते मां का॑मयन्ताः॒ हृदा॑ तान्म
आम॑नसः कृ॒धि स्वा॑हाम॒नम॑सि॥३५॥

आम॑नस्य दे॒वा याः स्त्रियः॑ सम॑नस॒स्ता अ॒हं का॑मये
हृ॒दा ता मां का॑मयन्ताः॒ हृदा॑ ता म॒ आम॑नसः कृ॒धि
स्वाहा॑ वैश्वदे॒वीः सा॑ङ्ग्रह॒णीं निर्व॑पेद्भाम॒कामो॑ वैश्वदे॒वा वै
संजा॑ता वि॒श्वाने॑व दे॒वान्ध॒स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ त
ए॒वास्मै॑ सजा॒तान्प्र य॑च्छन्ति ग्रा॒म्येव॑ भ॒वति सा॑ङ्ग्रह॒णी
भ॒वति म॒नो॒ग्रह॑णं॒ वै सं॒ग्रह॑ण॒म्मन॑ ए॒व संजा॑ताना॒म्॥३६॥

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमिति
 परिधीन्परि दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव सर्वं
 सजातेष्वधि भवति यस्यैवं विदुषं एते परिधयः परिधीयन्त
 आमनमस्यामनस्य देवा इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो
 वै संजाता ये महान्तो ये क्षुल्लका याः स्त्रियस्तानेवाव रुन्दे
 त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते॥३७॥

स्वाहामनमसि सजातानां रुन्दे पञ्च च॥१॥ [१]

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरभवद्यदध्रियत्
 तद्धृतमभवदश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि
 स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि
 स्वाहा मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः
 प्राणोऽसि स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि॥३८॥

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य
 धाराममृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्ताम्प्रयताम्मरुद्भिः। तत्त्वा
 विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरयत्। पावमानेन त्वा स्तोमेन
 गायत्रस्य वर्तन्योपांशोर्वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽस्मृजतु
 जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो

वर्त॒न्या शु॒क्रस्य॑ वी॒र्येण॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोत्॥३९॥

सृ॒ज॒तु जी॒वात॑वे जी॒वन॒स्याया॑ अ॒ग्नेस्त्वा॒ मात्र॑या॒
जग॑त्यै वर्त॒न्याग्र॑य॒णस्य॑ वी॒र्येण॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोऽसृ॑ज॒तु
जी॒वात॑वे जी॒वन॒स्याया॑ इ॒मम॑ग्न॒ आयु॑षे॒ वर्च॑से
कृ॒धि प्रि॒य९ रे॒तो वरु॑ण सोम॒ राज॑न्। मा॒तेवा॑स्मा
अ॒दि॒ते श॒र्म यच्छु॑ विश्वे॑ दे॒वा ज॑र॒दष्टि॑र्यथास॑त्।
अ॒ग्निरा॑युष्मा॒न्त्स व॑न॒स्पति॑भि॒रायु॑ष्मा॒न्तेन॑ त्वा॒युषा॑युष्मन्तं
क॒रोमि॑ सोम॒ आयु॑ष्मा॒न्त्स ओष॑धीभि॒र्यज्ञ॑ आयु॑ष्मा॒न्त्स
दक्षि॑णाभि॒र्ब्रह्मा॑युष्म॒त्तद्वा॑ह्म॒णैरा॑युष्मद्दे॒वा आयु॑ष्मन्त॒स्तेऽमृ॑तेन
पि॒तर॑ आयु॑ष्मन्त॒स्ते स्व॒धया॑युष्मन्त॒स्तेन॑ त्वा॒युषा॑युष्मन्तं
क॒रोमि॑॥४०॥

विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि त्रिष्टुभो वर्त॒न्या शु॒क्रस्य॑ वी॒र्येण॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोऽसो॑म॒
आयु॑ष्मान्यश्च॒वि९शति॑श्च॥ 10॥ ————— [१०]

अ॒ग्निं वा ए॒तस्य॑ शरी॑रं गच्छ॒ति सोम॑९ रसो॒
वरु॑ण ए॒नं वरु॑णपा॒शेन॑ गृह्णा॒ति सर॑स्वतीं॒ वाग॑ग्राविष्णू॒
आ॒त्मा यस्य॑ ज्यो॒गा॒मय॑ति॒ यो ज्यो॑गा॒मया॑वी॒ स्याद्यो॑
वा का॒मय॑त॒ सर्व॑मायु॒रिया॑मि॒ति तस्मा॑ ए॒तामिष्टि॑

निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालं सौम्यं चरुं वारुणं दशकपालं
सारस्वतं चरुमाग्रावैष्णवमेकादशकपालमग्नेरेवास्य शरीरं
निष्क्रीणाति सोमाद्रसम् ॥ ४१ ॥

वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति सारस्वतेन वाचं
दधात्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं
यज्ञेन च भिषज्यत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव
यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवदित्याज्यमवैक्षते रूपमेवास्यैतन्महिमानं
व्याचष्टेऽश्विनोः प्राणोऽसीत्याहाश्विनौ वै देवानाम् ॥ ४२ ॥

भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोतीन्द्रस्य प्राणो-
ऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति मित्रावरुणयोः
प्राणोऽसीत्याह प्राणापानावेवास्मिन्नेतेन दधाति विश्वेषां
देवानां प्राणोऽसीत्याह वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य
धाराममृतस्य पन्थामित्याह यथायजुरेवैतत्पावमानेन त्वा
स्तोमेनेति ॥ ४३ ॥

आह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोस्त्वा
स्तोमेनेत्याहौजं एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्नेस्त्वा मात्रयेत्याहात्मानं
दधात्यृत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवर्त्विजस्त एनम्भिषज्यन्ति

ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्य पर्याहुरेकधैव यजमान आयुर्दधति
यदेव तस्य तद्धिरण्यात्॥४४॥

घृतं निष्पिबत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबति
शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
प्रति तिष्ठत्यथो खलु यावन्तीः समा एष्यन्मन्येत
तावन्मानः स्यात्समृद्ध्या इममग्र आयुषे वर्चसे
कृधीत्याहायुरेवास्मिन्वर्चो दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदिति
जरदष्टिमेवैनं करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा
आयुष्मन्तस्त एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥४५॥

रसं देवानां स्तोमेनेति हिरण्यादसदिति द्वाविंशतिश्च॥११॥

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतामार्च्छत्स
पर्यदीर्यत् स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो
वै स वरुणपाशादमुच्यत् वरुणो वा एतं गृह्णाति
योऽश्वं प्रतिगृह्णाति यावतोऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो
वारुणाश्चतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति॥४६॥

चतुष्कपाला भवन्ति चतुष्पाद्वाश्वः समृद्ध्या एकमतिरित्तं
 निर्वपेद्यमेव प्रतिग्राही भवति यं वा नाध्येति तस्मादेव
 वरुणपाशान्मुच्यते यद्यपरं प्रतिग्राही स्यात्सौर्यमेककपालमनु
 निर्वपेदमुमेवादित्यमुच्चारं कुरुतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै
 वरुणः साक्षादेव वरुणमव यजतेऽपोनग्रीयं चरुम्पुनरेत्य
 निर्वपेदप्सुयोनिर्वा अश्वः स्वामेवैनं योनिं गमयति स एनं
 शान्त उप तिष्ठते॥४७॥

मुञ्चति चरुं सप्तदश च॥12॥ [१२]

या वामिन्द्रावरुणा यतुव्या तनूस्तयेममंहसो मुञ्चतं या
 वामिन्द्रावरुणा सहस्र्या रक्षस्या तेजस्या तनूस्तयेममंहसो
 मुञ्चतं यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ सामस्तं वामेतेनाव यजे
 यो वामिन्द्रावरुणा द्विपात्सु पशुषु चतुष्पात्सु गोष्ठे
 गृहेष्वप्स्वोषधीषु वनस्पतिषु सामस्तं वामेतेनाव यज इन्द्रो
 वा एतस्य॥४८॥

इन्द्रियेणापं क्रामति वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति
 यः पाप्मना गृहीतो भवति यः पाप्मना गृहीतः स्यात्तस्मा
 एतामैन्द्रावरुणीम्पयस्यां निर्वपेदिन्द्र एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति

वरुण एनं वरुणपाशान्मुञ्चति पयस्या भवति पयो हि वा
 एतस्मादपक्रामत्यथैष पाप्मनां गृहीतो यत्पयस्या भवति
 पय एवास्मिन्तया दधाति पयस्यायाम्॥४९॥

पुरोडाशमव दधात्यात्मन्वन्तमेवैनं करोत्यथो
 आयतनवन्तमेव चतुर्धा व्यूहति दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति
 पुनः समूहति दिग्भ्य एवास्मै भेषजं करोति समूह्याव द्यति
 यथाविद्धं निष्कृन्तति तादृगेव तद्यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ
 सामस्तं वामेतेनाव यज इत्याह दुरिष्ठ्या एवैनम्पाति यो
 वामिन्द्रावरुणा द्विपात्सु पशुषु सामस्तं वामेतेनाव यज
 इत्याहैतावतीर्वा आप ओषधयो वनस्पतयः प्रजाः पशव
 उपजीवनीयास्ता एवास्मै वरुणपाशान्मुञ्चति॥५०॥

एतस्य पयस्यायाम्पाति षड्विंशतिश्च॥१३॥ [१३]

स प्रलवन्नि काव्येन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। त्वं नः
 सोम विश्वतो रक्षा राजन्नघायतः। न रिष्येत्त्वावतः सखा।
 या ते धामानि दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु।
 तेभिर्नो विश्वैः सुमना अहेङ्नाजन्त्सोम प्रति हव्या गृभाय।
 अग्नीषोमा सवेदसा सहूती वनतं गिरः। सं देवत्रा बभूवथुः।

युवम्॥५१॥

ए॒तानि॑ दि॒वि रो॑च॒नान्य॒ग्निश्च॑ सोम॒ सक्र॑तू अध॒त्तम्।
 यु॒वः॑ सि॒न्धूः॑ र॒भिर्शस्ते॑र॒वद्या॑द॒ग्री॒षोमा॒वमु॑ञ्च॒तं गृ॑भी॒तान्।
 अ॒ग्री॒षोमा॒विम॑ः सु मे॑ शृ॒णु॒तं वृ॑ष॒णा ह॒वम्। प्र॒ति
 सू॒क्तानि॑ ह॒र्य॒त॒म्भ॒व॒तं दा॒शुषे॑ म॒यः। आ॒न्यं दि॒वो मा॑त॒रिश्वा॑
 जभा॒राम॑श्चाद॒न्यम्प॒रि श्ये॒नो अ॒द्रेः। अ॒ग्री॒षोमा॒ ब्र॒ह्म॒णा
 वावृ॑धा॒नोरुं॑ य॒ज्ञाय॑ च॒क्रथु॑रु लो॒कम्। अ॒ग्री॒षोमा॒ ह॒विषः॑
 प्र॒स्थि॒तस्य॑ वी॒तम्॥५२॥

ह॒र्य॒तं वृ॑ष॒णा जु॒षेथा॑म्। सु॒शर्मा॑णा॒ स्वव॑सा॒ हि भू॒तम॑था
 ध॒त्तं य॑ज॒माना॒य शं॑ योः। आ॒प्या॒यस्व॑ सं ते॑। ग॒णानां॑ त्वा
 ग॒णप॑तिः॑ ह॒वाम॑हे क॒विं क॑वी॒नामु॑प॒मश्र॑वस्त॒मम्। ज्ये॒ष्ठ॒राजं॑
 ब्र॒ह्म॒णां ब्र॒ह्म॒णस्प॑त॒ आ नः॑ शृ॒ण्वन्नू॑तिभिः॒ सीद॑ सा॒दन॑म्। स
 इ॒ज्जनै॑न॒ स वि॒शा स॒ जन्म॑ना॒ स पु॒त्रैर्वा॑ज॒म्भर॑ते॒ धना॒ नृभिः॑।
 दे॒वानां॑ यः पि॒तर॑मा॒विवा॑सति॥५३॥

श्र॒द्धाम॑ना॒ ह॒विषा॒ ब्र॒ह्म॒णस्प॑तिम्। स सु॒ष्टुभा॒ स ऋ॑क्ता
 ग॒णेन॑ व॒लः॑ रु॒रोज॑ फ॒लि॒गः॑ र॒वेण॑। बृ॒हस्प॑तिरु॒स्त्रियां॑
 ह॒व्य॒सूदः॑ क॒निक॑द॒द्वाव॑शतीरु॒दाज॑त्। मरु॑तो॒ यद्ध॑ वो दि॒वो या॑

वः शर्म। अर्यमा याति वृषभस्तुविष्मान्दाता वसूनाम्पुरुहूतो
 अर्हन्। सहस्राक्षो गोत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु देवो द्रविणं
 दधातु। ये तैर्यमन्बहवो देवयानाः पन्थानः॥५४॥

राजन्दिव आचरन्ति। तेभिर्नो देव महि शर्म यच्छु शं
 न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। बुध्रादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि
 पर्वतस्य दृ० हितान्यैरत्। रुजद्रोधा० सि कृत्रिमाण्येषा०
 सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार। बुध्रादग्रेण वि मिमाय
 मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम्। वृथासृजत्पथिभिर्दीर्घयाथैः
 सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥५॥

प्र यो जज्ञे विद्वा० अस्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा
 विवक्ति। ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्यान्नीचादुच्चा स्वधयाभि प्र
 तस्थौ। महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्या० सद्म पार्थिवं च
 रजः। स बुध्रादौष्ट जनुषाभ्यग्रम्बृहस्पतिर्देवता यस्य सम्राट्।
 बुध्राद्यो अग्रमभ्यर्त्योजसा बृहस्पतिमा विवासन्ति देवाः।
 भिनद्वलं वि पुरो दर्दरीति कनिक्रदत्सुवरपो जिगाय॥५६॥

युवं वीतमा विवासति पन्थानो दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार देवा नव

च॥14॥ _____ [१४]

देवा मनुष्या देवासुरा अब्रुवन्देवासुरास्तेषांङ्गायत्री प्रजापतिस्ता यत्राग्ने गोभिश्चित्रया
मारुतन्देवा वसव्या अग्ने मारुतमिति देवा वसव्या देवाः शर्मण्यास्त्वष्टा हतपुत्रो
देवा वै राज्ञ्यान्नवौनवृश्चतुर्दश॥14॥ देवा मनुष्याः प्रजां पशून्देवा वसव्याः

परिद्ध्यादिदमस्म्यष्टाचत्वारिंशत्॥48॥ देवा मनुष्या मादयध्वम्॥ _____ [१५]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

देवा मनुष्याः पितरस्तेऽन्यत आसन्नसुरा रक्षांसि
पिशाचास्तेऽन्यतस्तेषां देवानामुत यदल्पं लोहितमकुर्वन्तद्रक्षा
रात्रीभिरसुभ्रन्तान्धसुब्धान्मृतान्भि व्यौच्छुत्ते देवा अविदुर्यो
वै नोऽयम्विद्यते रक्षांसि वा इमं घृन्तीति ते
रक्षांस्युपांमन्नयन्त तान्यब्रुवन्वरं वृणामहे यत्॥१॥

असुराञ्जयाम तन्नः सहासदिति ततो वै देवा
असुरानजयन्तेऽसुराञ्जित्वा रक्षांस्युपांनुदन्त तानि
रक्षांस्यनृतमकर्तेति समन्तं देवान्पर्यविशन्ते देवा
अग्नावनाथन्त तैऽग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं

निरवपन्नग्रये विबाधवतेऽग्रये प्रतीकवते यदग्रये प्रवते
निरवपन् यान्येव पुरस्ताद्रक्षाऽसि॥२॥

आसन्तानि तेन प्राणुदन्त यदग्रये विबाधवते यान्येवाभितो
रक्षाऽस्यासन्तानि तेन व्यबाधन्त यदग्रये प्रतीकवते
यान्येव पश्चाद्रक्षाऽस्यासन्तानि तेनापानुदन्त ततो
देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान
एतयेष्ट्या यजेताग्रये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्रये
विबाधवते॥३॥

अग्रये प्रतीकवते यदग्रये प्रवते निर्वपति य
एवास्माच्छ्रेयाभ्रातृव्यस्तं तेन प्र णुदते यदग्रये विबाधवते
य एवैनैन सदृङ्गं तेन वि बाधते यदग्रये प्रतीकवते य
एवास्मात्पापीयान्तं तेनाप नुदते प्र श्रेयाऽसम्भ्रातृव्यं
नुदतेऽति सदृशं क्रामति नैनम्पापीयानाप्नोति य एवं
विद्वानेतयेष्ट्या यजते॥४॥

वृणामहे यत्पुरस्ताद्रक्षाऽसि वपेदग्रये विबाधवत एवं चत्वारि च॥१॥—————[१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अब्रुवन् यो नो
वीर्यावत्तमस्तमनु समारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन्त्वं वै नो

वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनु समारभामहा इति सौऽब्रवीत्तिस्रो मं
 इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्रीणीताथासुरानभि भविष्यथेति
 ता वै ब्रूहीत्यब्रुवन्नियमं होमुगियं विमृधेयमिन्द्रियावती ॥ ५ ॥

इत्यब्रवीत्त इन्द्रायां होमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं
 निर्वपन्नन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते यदिन्द्रायां होमुचे
 निर्वपन्नं हंस एव तेनामुच्यन्त यदिन्द्राय वैमृधाय मृध एव
 तेनापाघ्नत यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्नदधत
 त्रयस्त्रिंशत्कपालम्पुरोडाशं निर्वपन्नयस्त्रिंशद्वै देवतास्ता
 इन्द्र आत्मन्ननु समारम्भयत भूत्यै ॥ ६ ॥

तां वाव देवा विजितिमुत्तमामसुरैर्व्यजयन्त यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेतेन्द्रायां होमुचे
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते-
 ऽहंसा वा एष गृहीतो यस्माच्छेयान्भ्रातृव्यो यदिन्द्रायां होमुचे
 निर्वपत्य हंस एव तेन मुच्यते मृधा वा एषोऽभिषण्णो
 यस्मात्समानेष्वन्यः श्रेयानुत ॥ ७ ॥

अभ्रातृव्यो यदिन्द्राय वैमृधाय मृध एव तेनापं
 हते यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्धत्ते

त्रयस्त्रिंशत्कपालम्पुरोडाशं निर्वपति त्रयस्त्रिंशद्वै
 देवतास्ता एव यजमान आत्मन्ननु समारम्भयते भूत्यै
 सा वा एषा विजितिर्नामेष्टिर्य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजत
 उत्तमामेव विजितिम्प्रातृव्येण विजयते॥८॥

इन्द्रियावन्ती भूत्या उतैकान्नपञ्चाशच्च॥२॥ [२]

देवासुराः संयत्ता आसन्तेषां गायत्र्योजो बलमिन्द्रियं
 वीर्यं प्रजां पशून्संगृह्यादायापक्रम्यातिष्ठत्तेऽमन्यन्त यतरान्
 वा इयमुपावथ्स्यति त इदम्भविष्यन्तीति तां व्यह्वयन्त
 विश्वकर्मन्निति देवा दाभीत्यसुराः सा नान्यतरांश्च
 नोपावर्तत ते देवा एतद्यजुरपश्यन्नोजोऽसि सहोऽसि
 बलमसि॥९॥

भ्राजोऽसि देवानां धाम नामासि विश्वमसि
 विश्वायुः सर्वमसि सर्वायुरभिभूरिति वाव देवा
 असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्वृञ्जत
 यद्वायुत्र्यपक्रम्यातिष्ठत्तस्मादेतां गायत्रीतीष्टिमाहुः सं वथ्सुरो
 वै गायत्री संवथ्सुरो वै तदपक्रम्यातिष्ठद्यदेतया देवा
 असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यम्॥१०॥

प्रजां पशूनवृञ्जत तस्मादेताः संवर्ग इतीष्टिमाहुर्यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्रये संवर्गाय
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तः श्रुतमासन्नमेतेन यजुषाभि
 मृशेदोज एव बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्भ्रातृव्यस्य वृद्धे
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥११॥

बलमस्येतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं पञ्चत्वारिंशच्च॥३॥—[३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता
 यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत्ता बृहस्पतिश्चान्ववैताः सो-
 ऽब्रवीद्बृहस्पतिरनयां त्वा प्र तिष्ठान्यथ त्वा प्रजा
 उपावथ्स्यन्तीति तम्प्रातिष्ठत्ततो वै प्रजापतिं प्रजा
 उपावर्तन्त यः प्रजाकामः स्यात्तस्मा एतम्प्राजापत्यं गर्मुतं
 चरुं निर्वपेत्प्रजापतिम्॥१२॥

एव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजाम्प्र
 जनयति प्रजापतिः पशूनसृजत तैः अस्मात्सृष्टाः पराश्च
 आयन्ते यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत्तान्पूषा चान्ववैताः
 सोऽब्रवीत्पूषानयां मा प्र तिष्ठार्थं त्वा पशवं उपावथ्स्यन्तीति
 माम्प्र तिष्ठेति सोमोऽब्रवीन्मम वै॥१३॥

अ॒कृष्ट॒प॒च्यमित्यु॒भौ वा॒म्प्र ति॑ष्ठा॒नीत्य॑ब्रवी॒त्तौ प्रा॑ति॒ष्ठ॒त्तौ
 वै प्र॒जाप॑तिम्प॒शव॑ उ॒पाव॑र्तन्त॒ यः प॒शुका॑मः स्यात्तस्मा॑
 ए॒त॑ꣳ सो॒मापौ॑ष्णं गा॒र्मुतं॑ च॒रुं निर्व॑पेत्सो॒मापू॑षणा॒वेव॑ स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मै॑ प॒शून्प्र ज॑नयतः॒ सोमो॑ वै
 रे॒तो॒धाः पू॒षा प॑शूना॒म्प्रज॑नयि॒ता सोमं॑ ए॒वास्मै॑ रे॒तो द॑धाति
 पू॒षा प॑शून्प्र ज॑नयति॥१४॥

वपेत्प्रजापतिं वै दधाति पूषा त्रीणि च॥४॥ [४]

अ॒ग्ने गो॒भिर्न॒ आ ग॒हीन्द्रो॑ पु॒ष्ट्या जु॑षस्व नः। इन्द्रो॑ ध॒र्ता
 गृ॒हेषु॑ नः॥ स॒वि॒ता यः स॑ह॒स्त्रियः॑ स नो॑ गृ॒हेषु॑ रा॒रणत्। आ
 पू॒षा ए॒त्वा वसु॑॥ धा॒ता द॑दातु नो र॒यिमी॑शा॒नो ज॑ग॒त॒स्पतिः॑।
 स नः॑ पू॒र्णेन॑ वाव॒नत्॥ त्व॒ष्टा यो वृ॑ष॒भो वृ॑षा स नो॑ गृ॒हेषु॑
 रा॒रणत्। स॒ह॒स्रे॒णायु॑तेन च॥ येन॑ दे॒वा अ॒मृत॑म्॥१५॥

दी॒र्घः श्रवो॑ दि॒व्यैर॑यन्त। रा॒य॑स्पोष॒ त्वम॒स्मभ्यं॑ गवा॑
 कु॒ल्मिं जी॒वस॒ आ यु॑वस्व। अ॒ग्निर्गृ॑हप॒तिः सोमो॑ वि॒श्वव॑निः
 स॒वि॒ता सु॑मे॒धाः स्वाहा॑। अ॒ग्ने गृ॑हप॒ते यस्ते॑ घृ॒त्यो भा॑ग॒स्तेन॑
 सह॑ ओज॑ आ॒क्रम॑माणाय धेहि श्रै॒ष्ठ्यात्प॒थो मा योषं॑ मूर्धा

भूयासु॒ स्वाहा॑ ॥१६॥

अमृतम॒ष्टात्रिं॑ शच्च ॥५॥ [५]

चित्रया॑ यजेत प॒शुकाम॑ इ॒यं वै चि॒त्रा यद्वा अ॒स्यां
विश्व॑म्भू॒तमधि॑ प्र॒जाय॑ते तेने॒यं चि॒त्रा य ए॒वं वि॒द्वाऽश्चि॒त्रया॑
प॒शुकामो॑ यज॑ते प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जायते प्रैवाग्ने॒येन॑
वापयति॑ रेतः सौ॒म्येन॑ दधाति॒ रेत ए॒व हि॒तं त्वष्टा॑
रूपाणि॑ वि करोति सारस्व॒तौ भ॑वत ए॒तद्वै दैव्य॑म्मिथुनं
दैव्य॑मेवास्मै ॥१७॥

मि॒थुन॑म॒ध्यतो॑ द॒धाति॑ पु॒ष्ट्यै प्र॒जन॑नाय सिनीवा॒ल्यै
च॒रुर्भव॑ति वा॒ग्वै सि॑नीवा॒ली पु॒ष्टिः खलु॑ वै वाक्पु॒ष्टिमे॒व
वाच॑मुपै॒त्यैन्द्र॑ उ॒त्तमो॑ भ॒वति॑ तेनै॒व तन्मि॑थुनः स॒प्तैतानि॑
हवी॑ऽषि॑ भवन्ति स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॑ण्याः स॒प्त
छन्दा॑ऽस्युभयस्याव॑रुद्धा अथै॒ता आहु॑तीर्जुहोत्ये॒ते वै दे॒वाः
पु॒ष्टिप॑तय॒स्त ए॒वास्मि॑न्पु॒ष्टिं द॑धति पु॒ष्यंति॑ प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रथो
यदे॒ता आहु॑तीर्जुहोति॒ प्रति॑ष्ठित्यै ॥१८॥

अ॒स्मै त ए॒व द्वाद॑श च ॥६॥ [६]

मा॒रु॒तम॑सि म॒रुता॑मोजो॒ऽपां धा॑रां भिन्धि र॒मय॑त

मरुतः श्येनमायिनम्मनोजवसं वृषणं सुवृक्तिम्। येन
 शर्धं उग्रमवसृष्टमेति तदश्विना परि धत्तं स्वस्ति।
 पुरोवातो वर्षाञ्जिन्वरावृथ्स्वाहा वातावद्वर्षन्नुग्ररावृथ्स्वाहा
 स्तनयन्वर्षन्भीमरावृथ्स्वाहानशन्यवस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्त्वेषरावृथ्
 वर्षन्पूर्तिरावृत्॥१९॥

स्वाहा बहु हायमवृषादिति श्रुतरावृथ्स्वाहातपति
 वर्षन्विराडावृथ्स्वाहावस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्भूतरावृथ्स्वाहा
 मान्दा वाशाः शुन्ध्यूरजिराः। ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः
 सुफेनाः। मित्रभृतः क्षत्रभृतः सुराष्ट्रा इह माऽवत। वृष्णो
 अश्वस्य संदानमसि वृष्ट्यै त्वोप नह्यामि॥२०॥

पूर्तिरावृद्धिचत्वारिंशच्च॥ ७ ॥ [७]

देवा वसव्या अग्ने सोम सूर्य। देवाः शर्मण्या
 मित्रावरुणार्यमन्त्र। देवाः सपीतयोऽपां नपादाशुहेमन्त्र। उद्रो
 दत्तोऽदधिभिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो
 वृष्ट्याऽवत। दिवा चित्तमः कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन।
 पृथिवीं यद्व्युन्दन्ति। आ यं नरः सुदानवो ददाशुषे दिवः
 कोशमचुच्यवुः। वि पर्जन्याः सृजन्ति रोदसी अनु धन्वना

यन्ति॥२१॥

वृष्टयः। उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा
पुरीषिणः। न वो दस्त्रा उपं दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथां
अवृत्सत। सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रम्पृण। अञ्जा असि
प्रथमजा बलमसि समुद्रियम्। उन्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्विदं
दिव्यं नभः। उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्।
ये देवा दिविभागा येऽन्तरिक्षभागा ये पृथिविभागाः। त
इमं यज्ञमवन्तु त इदं क्षेत्रमा विशन्तु त इदं क्षेत्रमनु वि
विशन्तु॥२२॥

यन्ति देवा विशन्ति॥८॥ [८]

मारुतमसि मरुतामोज इति कृष्णं वासः कृष्णतूष्पर्णि
धत्त एतद्वै वृष्ट्यै रूपं सरूप एव भूत्वा पर्जन्यं वर्षयति
रमयत मरुतः श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रति मीवति
पुरोवातमेव जनयति वर्षस्यावरुद्धौ वातनामानि जुहोति
वायुर्वै वृष्ट्या ईशे वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मै पर्जन्यं वर्षयत्यष्टौ॥२३॥

जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य

ए॒व वृ॒ष्टिः॑ स॒म्प्र च्या॑वयति कृ॒ष्णाजि॒ने सं यौ॑ति
 ह॒विरे॒वाकर्॑न्तर्वे॒दि सं यौ॑त्यवरु॒द्धौ यती॑नाम॒द्यमा॑नानाः
 शी॒र्षाणि॑ प॒राप॑तन्ते ख॒र्जूरा॑ अभ॒वन्तेषा॑ः रसं ऊ॒र्ध्वो-
 ऽप॑त॒त्तानि॑ क॒रीरा॑ण्यभ॒वन्त्सौ॒म्यानि॑ वै क॒रीरा॑णि सौ॒म्या
 खलु॑ वा आहु॑तिर्दि॒वो वृ॒ष्टिं च्या॑वयति॒ यत्क॒रीरा॑णि
 भ॒वन्ति॑ ॥ २४ ॥

सौ॒म्ययै॒वाहु॑त्या दि॒वो वृ॒ष्टि॒मव॑ रु॒द्धे मधु॑षा सं यौ॑त्य॒पां
 वा ए॒ष ओष॑धीनाः रसो॒ यन्मध्व॑द्ध्य ए॒वौष॑धी॒भ्यो व॑र्ष॒त्यथो॑
 अ॒द्ध्य ए॒वौष॑धी॒भ्यो वृ॒ष्टिं नि॑ न॒यति॑ मा॒न्दा वा॒शा इति॑ सं
 यौ॑ति नाम॒धेयै॒रे॒वैना॑ अ॒च्छैत्य॑थो॒ यथा॑ ब्रू॒याद॑सा॒वेही॒त्येव॑मे॒वैना॑
 नाम॒धेयै॒रा ॥ २५ ॥

च्या॒वय॑ति॒ वृ॒ष्णो अ॒श्वस्य॑ सं॒दान॑म॒सि वृ॒ष्ट्यै त्वोप॑
 न॒ह्यामी॑त्याह॒ वृषा॑ वा अ॒श्वो वृषा॑ प॒र्जन्यः॑ कृ॒ष्ण इ॒व खलु॑ वै
 भू॒त्वा व॑र्षति रू॒पेणै॒वैनः॑ स॒मर्ध॑यति व॒र्षस्या॑वरु॒द्धौ ॥ २६ ॥

अष्टौ भवन्ति नामधेयैरेकान्त्रिंशच्च ॥ १ ॥ [९]

दे॒वा व॑स॒व्या दे॒वाः श॑र्म॒ण्या दे॒वाः स॑पी॒तय॑ इत्या
 ब॒ध्नाति॑ दे॒वता॑भिरे॒वान्व॑हं वृ॒ष्टि॒मिच्छ॑ति॒ यदि॑ व॒र्षेत्ता॒वत्ये॒व

होत॑व्यं यदि न वर्षे॒च्छो भू॒ते ह॒विर्निर्व॑पेदहोरा॒त्रे वै
मि॒त्रावरु॑णावहोरा॒त्राभ्यां॑ खलु॒ वै पर्ज॑न्यो वर्षति॒ नक्तं॑ वा
हि दि॒वा वा वर्ष॑ति मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑
धावति॒ तावे॒वास्मै॑ ॥ २७ ॥

अ॒होरा॒त्राभ्यां॑ पर्ज॒न्यं वर्ष॑यतोऽ॒ग्नये॑ धाम॒च्छदे॑
पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेन्मारु॒तः स॒प्तक॑पालः
सौर्य॑मेक॑कपालम॒ग्निर्वा इ॒तो वृ॒ष्टिमु॑दीरयति म॒रुतः॑
सृ॒ष्टां न॑यन्ति य॒दा खलु॒ वा अ॒सावा॑दि॒त्यो न्य॑ङ्क्षि॒मभिः॑
पर्या॑वर्ततेऽथ॑ वर्षति धाम॒च्छदि॑व खलु॒ वै भू॒त्वा वर्ष॑त्ये॒ता
वै दे॒वता॒ वृ॒ष्ट्या ई॒शते॒ ता ए॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒
ताः ॥ २८ ॥

ए॒वास्मै॑ पर्ज॒न्यं वर्ष॑यन्त्यु॒ताव॑र्षिष्यन्वर्ष॑त्ये॒व
सृ॒जा वृ॒ष्टिं दि॒व आ॒द्भिः स॑मु॒द्रम्पृ॑णेत्या॒हेमा॑श्चै॒वामू॑श्चा॒पः
सम॑र्धयत्यथो आ॒भिरे॒वामू॑रच्छै॒त्य॒जा अ॑सि प्रथम॒जा बल॑मसि
समु॒द्रिय॑मित्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैतदु॑न्न॒म्भय॑ पृथि॒वीमि॑तिं वर्षा॒ह्वां
जु॑होत्ये॒षा वा ओष॑धीनां वृ॒ष्टि॒वनि॑स्तयै॒व वृ॒ष्टि॒मा च्या॑वयति
ये दे॒वा दि॒विभा॑गा इति॑ कृ॒ष्णाजि॑नम॒व धू॑नोती॒म ए॒वास्मै॑

लोकाः प्रीता अभीष्टा भवन्ति॥२९॥

अस्मै धावति ता वा एकविंशतिश्च॥१०॥ [१०]

सर्वाणि छन्दाः स्येतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
एतद्वीर्यं यत्कुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहककुभावन्वाह तेनैव
सर्वाणि छन्दाः स्यव रुद्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि
चत्वार्यध्यक्षराणि चतुष्पाद एव ते पशवो यथा पुरोडाशे
पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यद्व्यध्यक्षराणि यज्जगत्या॥३०॥

परिदध्यादन्तं यज्ञं गमयेत्त्रिष्टुभा परि दधातीन्द्रियं वै
वीर्यं त्रिष्टुगिन्द्रिय एव वीर्यं यज्ञं प्रतिं ष्ठापयति नान्तं
गमयत्यग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्थेति त्रिवत्या परि दधाति
सरूपत्वाय सर्वो वा एष यज्ञो यत्रैधातवीयङ्कामायकामाय
प्र युज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयेन
यजेताभिचरन्त्सर्वो वै॥३१॥

एष यज्ञो यत्रैधातवीयः सर्वणैवैनं यज्ञेनाभि चरति
स्तृणुत एवैनमेतयैव यजेताभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो
यत्रैधातवीयः सर्वणैव यज्ञेन यजते नैनमभिचरन्त्स्तृणुत

एतयैव यजेत सहस्रेण यक्ष्यमाणः प्रजातमेवैनद्वदात्येतयैव
यजेत सहस्रेणेजानोऽन्तं वा एष पशूनां गच्छति॥३२॥

यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत
ताः स्रैधातवीयेनैवासृजत य एवं विद्वांस्रैधातवीयेन
पशुकामो यजते यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पशूनसृजत
तस्मादेवैनान्सृजत उपैनमुत्तरं सहस्रं नमति देवताभ्यो
वा एष आ वृश्च्यते यो यक्ष्य इत्युक्त्वा न यजते त्रैधातवीयेन
यजेत सर्वो वा एष यज्ञः॥३३॥

यत्रैधातवीयः सर्वेणैव यज्ञेन यजते न देवताभ्य
आ वृश्च्यते द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते
त्रयश्चतुष्कपालास्त्रिष्वमृद्धत्वाय त्रयः पुरोडाशा भवन्ति
त्रय इमे लोका एषां लोकानामास्या उत्तरउत्तरो
ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोका यवमयो मध्य
एतद्वा अन्तरिक्षस्य रूपः समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव
द्यत्यच्छम्बद्वारः हिरण्यं ददाति तेज एव॥३४॥

अव रुन्दे तार्प्यं ददाति पशूनेवाव रुन्दे धेनुं
ददात्याशिष एवाव रुन्दे साम्नो वा एष वर्णो यद्धिरण्यं

यजुषां तार्प्यमुक्थामदानां धेनुरेतानेव सर्वान् वर्णानव
रुद्धे ॥ ३५ ॥

जगत्याऽभिचरन्त्सर्वो वै गच्छति यज्ञस्तेज एव त्रिंशच्च ॥ ११ ॥ ————— [११]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्र
उपहवमैच्छत् तं नोपाह्वयत् पुत्रम्मेऽवधीरिति स
यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत्
तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वधस्वेति स
यावदूर्ध्वः पराविध्यति तावति स्वयमेव व्यरमत यदि वा
तावत्प्रवणम् ॥ ३६ ॥

आसीद्यदि वा तावदध्यग्रेरासीत्स सम्भवंन्नग्रीषोमावभि
समभवत्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्बुवर्धत् स इमाल्लोकानवृणोद्य
वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा तस्मै त्वष्टा
वज्रमसिञ्चत्तपो वै स वज्र आसीत्तमुद्यन्तुं नाशक्रोदथ वै
तर्हि विष्णुः ॥ ३७ ॥

अन्या देवतासीत्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो
येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधात्मानं वि न्यधत्त पृथिव्यां
तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताच्चबिभेद्यत्पृथिव

तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवंनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा
मे प्र हारस्ति वा इदम्॥३८॥

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णादध-
मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं
इन्द्रियं दधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो
वज्रमुदयच्छद्विष्णवंनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा
इदम्॥३९॥

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णाद्विष्णु-
इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं
इन्द्रियं दधात्विति यद्विवि तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णु-
सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाहम्॥४०॥

इदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीत्सन्धान्तु
सं दधावह त्वामेव प्र विशानीति यन्माम्प्रविशेः किम्मा भुञ्ज्या
इत्यब्रवीत्त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वाम्प्र विशेषमित्यब्रवीत्तं
वृत्रः प्राविशदुदरं वै वृत्रः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो
यः॥४१॥

एवं वेद हन्ति क्षुध्मभ्रातृव्यन्तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णात्रिमासि

इति तद्विष्णुवेति प्रायच्छुत्तद्विष्णुः प्रत्यङ्गृह्णादस्मास्विन्द्रं
 इन्द्रियं दधात्विति यत्रिः प्रायच्छुत्रिः प्रत्यङ्गृह्णात्तत्रिधातोस्त्रिधातुः
 यद्विष्णुरन्वतिष्ठत् विष्णुवेति प्रायच्छुत्तस्मादैन्द्रावैष्णवः
 हविर्भवति यद्वा इदं किं च तदस्मै तत्प्रायच्छुदृचः सामानि
 यजूंषि सहस्रं वा अस्मै तत्प्रायच्छुत्तस्मात्सहस्रं दक्षिणम् ॥ ४२ ॥

प्रवणं विष्णुर्वा इदमिदमहं यो भवत्येकविंशतिश्च ॥ 12 ॥ [१२]

देवा वै राजन्याञ्जायमानादबिभयुस्तमन्तरेव सन्तं
 दाम्नापौम्भन्त्स वा एषोऽपौब्धो जायते यद्राजन्यो यद्वा एषो-
 ऽनपौब्धो जायेत वृत्रान्मृश्चरेद्यं कामयेत राजन्यमनपौब्धो
 जायेत वृत्रान्मृश्चरेदिति तस्मा एतमैन्द्राबारहस्पत्यं
 चरुं निर्वपेदैन्द्रो वै राजन्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनं
 दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं दाम दक्षिणा साक्षादेवैनं
 दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति ॥ ४३ ॥

एनन्द्वादश च ॥ 13 ॥ [१३]

नवोनवो भवति जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेत्यग्रे।
 भागं देवेभ्यो वि दधात्यायन्त्र चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः।
 यमादित्या अंशुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षितयः पिबन्ति।

तेन॑ नो॒ राजा॒ वरु॑णो बृह॒स्पति॑रा प्या॒ययन्तु॑ भुव॑नस्य गो॒पाः।
 प्राच्या॑ दिशि त्वमिन्द्रा॒सि राजो॑तोदी॒च्यां वृत्र॑हन्वृत्रहा॒सि।
 यत्र॑ यन्ति॑ स्रो॒त्यास्तत्॥४४॥

जि॒तं ते॑ दक्षि॒णतो॑ वृष॒भ ए॑धि ह॒व्यः। इन्द्रो॑ जयाति॒
 न परा॑ जयाता अधि॒राजो॑ राज॑सु राजयाति। विश्वा॒ हि
 भूयाः॑ पृ॒तना॑ अभि॒ष्टीरु॑प॒सद्यो॑ नम॒स्यो यथा॑सत्। अ॒स्येदे॒व
 प्र रि॑रिचे महि॒त्वं दि॒वः पृ॑थि॒व्याः पर्य॑न्तरि॒क्षात्। स्व॒राडिन्द्रो॑
 दम॒ आ वि॒श्वगू॑र्तः स्व॒रिरम॑त्रो ववक्षे॒ रणा॑य। अ॒भि त्वा॑ शूर
 नोनु॑मोऽदु॒ग्धा इव॑ धे॒नवः॑। ईशा॑नम्॥४५॥

अ॒स्य जग॑तः सुव॒र्दश॒मीशा॑नमिन्द्र त॒स्थुषः॑। त्वामि॒द्धि
 हवा॑महे सा॒ता वाज॑स्य का॒रवः॑। त्वां वृ॒त्रेष्विन्द्र॑ सत्प॑तिं
 नर॒स्त्वां का॑ष्ठास्व॒र्वतः॑। यद्वा॒व इन्द्र॑ ते श॒तः श॒तम्भू॑मीरु॒त
 स्युः॑। न त्वा॑ वज्रि॒न्त्सह॑स्र॒ः सूर्या॑ अनु॒ न जा॑तम॑ष्ट रोद॑सी।
 पिबा॒ सोम॑मिन्द्र॒ मन्द॑तु त्वा॒ यं ते॑ सु॒षाव॑ हर्य॒श्वाद्रिः॑।॥४६॥

सो॒तुर्बा॑हु॒भ्याः सु॑य॒तो ना॒र्वा। रे॒वती॑र्नः सध॒माद॑ इन्द्रे
 सन्तु॑ तु॒विवा॑जाः। क्षुम॑न्तो याभि॒र्मदे॑म। उद॑ग्रे शुच॑यस्तव
 वि ज्योति॑षोदु॒ त्यं जा॑तवे॒दसः॑ स॒प्त त्वा॑ हरि॒तो रथे॑ वह॑न्ति

देव सूर्य। शोचिष्केशं विचक्षण। चित्रं देवानामुदङ्गादनीकं
चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षे
सूर्य आत्मा जगत्तस्तस्थुषः॥४७॥

च। विश्वे देवा ऋतावृधं ऋतुभिर्हवनश्रुतः। जुषन्तां
युज्यम्पयः। विश्वे देवाः शृणुतेमं हवम्मे ये अन्तरिक्षे य उप
द्यविष्ठ। ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषि
मादयध्वम्॥४८॥

तदीशानमद्रिस्तस्थुषंश्चिः शच्च॥१४॥ [१४]

विश्वरूपस्त्वष्टेन्द्रं वृत्रम्ब्रह्मवादिनः स त्वे नासोमयाज्येष वै देवर्थो देवा वै नर्चि
नायज्ञोऽग्नें महात्रीन्निर्वीतमायुष्टे द्वादशः॥१२॥ विश्वरूपो नैनं शीतरूरावद्य वसुं पूर्वद्युर्वाजा
इत्यग्नें महान्निर्वीतमन्या यन्ति चतुःसप्ततिः॥७४॥ विश्वरूपोऽनु ते दायि॥ [१५]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानामासीत्स्वस्त्रीयो-
ऽसुराणान्तस्य त्रीणि शीर्षाण्यांसन्धसोमपानं सुरापानमन्नादन-
स प्रत्यक्षं देवेभ्यो भागमवदत्परोक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै

प्रत्यक्षम्भा॒गं व॑दन्ति॒ यस्मा॑ ए॒व प॒रोक्षं॑ व॑दन्ति॒ तस्य॑ भा॒ग
उ॒दित॑स्तस्मा॒दिन्द्रो॑ऽबिभेदी॒दृङ्क्ते॑ रा॒ष्ट्रं वि॒ पर्या॑वर्तयतीति॒ तस्य॑
वज्र॑मा॒दाय॑ शी॒र्षाण्य॑च्छि॒नद्य॑त्सो॒मपा॑नम्॥१॥

आसी॑त्स क॒पिञ्ज॑लोऽभवद्य॑त्सुरा॒पान॑ ५ स क॒ल॒विङ्को
यद॒न्नाद॑न॒ ५ स ति॑त्तिरिस्तस्या॑ञ्ज॒लिना॑ ब्रह्म॒हत्या॑मुपा॒गृह्णा॒त्ता ५
सं॒वत्स॑रम॒बिभ॑स्तम्भू॒तान्य॑भ्य॒क्रोश॑न्ब्रह्म॒हन्ति॑ति॒ स
पृ॒थि॒वीमु॑पा॒सीद॑द॒स्यै ब्र॑ह्म॒हत्या॑यै तृती॒यं प्रति॑ गृहा॒णेति॑
सा॒ब्र॒वीद्वर॑ वृ॒णै खा॒तात्प॑राभविष्यन्ती॒ मन्ये॑ ततो॒ मा परा॑
भू॒वमि॑ति॒ पुरा॑ तै॥२॥

सं॒वत्स॑रादपि॒ रोहा॑दित्य॒ब्रवी॑त्तस्मा॑त्पु॒रा सं॒वत्स॑रात्पृथि॒व्यै
खा॒तम॑पि॒ रोह॑ति॒ वार॑वृ॒तः ५ ह्य॑स्यै तृती॒यं ब्र॑ह्म॒हत्या॑यै
प्रत्य॑गृह्णा॒त्तत्स्व॑कृ॒तमि॑रि॒णम॑भवत्तस्मा॒दाहि॑ताग्निः श्र॒द्धादे॑वः
स्व॑कृ॒त इ॑रि॒णे ना॑व॒ स्येद्व॑ह्म॒हत्या॑यै ह्ये॒ष वर्णः॑ स
व॒न॒स्पती॑नुपा॒सीद॑द॒स्यै ब्र॑ह्म॒हत्या॑यै तृती॒यं प्रति॑ गृह्णी॒तेति॑
तै॑ऽब्रु॒वन्वर॑ वृ॒णाम॑है वृ॒क्णात्॥३॥

प॒राभ॑विष्यन्तो॒ मन्या॑महे॒ ततो॒ मा परा॑ भू॒मेत्या॑ब्रश्च॒नाद्वो॑
भू॒या ५ स॒ उत्ति॑ष्ठा॒नित्य॑ब्रवी॒त्तस्मा॑दा॒ब्रश्च॑नाद्वृ॒क्षाणा॑म्भू॒या ५ स॒

उत्तिष्ठन्ति वारैवृतुं ह्येषान्तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यंगृह्णन्त्स
 निर्यासोऽभवत्तस्मान्निर्यासस्य नाशयं ब्रह्महत्यायै ह्येष
 वर्णोऽथो खलु य एव लोहितो यो वाऽऽव्रश्चनान्निर्येषति
 तस्य नाशयम् ॥ ४ ॥

काममन्यस्य स स्त्रीषः सादमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै
 तृतीयं प्रति गृह्णीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा
 ऋत्विष्यात्प्रजां विन्दामहे काममा विजनितोः सम्भवामेति
 तस्मादृत्विष्याश्चिरयः प्रजां विन्दन्ते काममा विजनितोः
 सम्भवन्ति वारैवृतुं ह्यासान्तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यंगृह्णन्त्सा
 मलवद्वासा अभवत्तस्मान्मलवद्वाससा न सं वदेत ॥ ५ ॥

न सहासीत नास्या अन्नमद्याद्ब्रह्महत्यायै ह्येषा
 वर्णं प्रतिमुच्यास्तेऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव स्त्रिया
 अन्नमभ्यञ्जनमेव न प्रतिगृह्यं काममन्यदिति याम्मलवद्वाससः
 सम्भवन्ति यस्ततो जायते सोऽभिषिक्तो यामरण्ये तस्यै
 स्तेनो याम्पराचीं तस्यै हीतमुख्यपगल्भो या स्नाति तस्यां
 अप्सु मारुको या ॥ ६ ॥

अभ्यङ्गे तस्यै दुश्चर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी

याऽऽङ्गे तस्यै काणो या दतो धावते तस्यै श्यावदन् या
 नखानि निकृन्तते तस्यै कुनखी या कृणत्ति तस्यै क्लीबो
 या रञ्जुः सृजति तस्या उद्वन्धुको या पर्णेन पिबति
 तस्या उन्मादुको या खर्वेण पिबति तस्यै खर्वस्तिस्त्रो
 रात्रीर्व्रतं चरेदञ्जलिना वा पिबेदखर्वेण वा पात्रेण प्रजायै
 गोपीथाय ॥ ७ ॥

यथ्सोमपानन्ते वृक्णात्तस्य नाशय वदेत् मारुको याऽखर्वेण वा त्रीणि च ॥ १ ॥ — [१]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्रं
 उपहवमैच्छत् तं नोपाह्वयत् पुत्रम्मेऽवधीरिति स
 यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत्
 तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति यदवर्तयत्तद्वृत्रं
 वृत्रत्वं यदब्रवीत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति तस्मादस्य ॥ ८ ॥

इन्द्रः शत्रुरभवत्स सम्भवन्नग्नीषोमावभि समभवत्स
 इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्बुर्वधत् स इमाल्लोकानवृणोद्
 यदिमाल्लोकानवृणोत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेत्स
 प्रजापतिमुपाधावच्छत्रुर्मेऽजनीति तस्मै वज्रं सिक्त्वा
 प्रायच्छदेतेन जहीति तेनाभ्यायत् तावंब्रूतामग्नीषोमौ
 मा ॥ ९ ॥

प्र हारावमन्तः स्व इति मम वै युवः स्थ
 इत्यब्रवीन्मामभ्येतमिति तौ भागधेयमैच्छेतान्ताभ्यामेतमग्नीषोम
 मेकादशकपालम्पूर्णमासे प्रायच्छत्तावंब्रूतामभि संदष्टौ
 वै स्वो न शक्नुव ऐतुमिति स इन्द्र आत्मनः
 शीतरूरावजनयत्तच्छीतरूरयोर्जन्म य एवः शीतरूरयोर्जन्म
 वेद॥१०॥

नैनः शीतरूरौ हतस्ताभ्यामेनमभ्यनयत्तस्माञ्ज्जभ्यमानादग्र
 निरक्रामतां प्राणापानौ वा एनं तदजहिताम् प्राणो वै
 दक्षोऽपानः क्रतुस्तस्माञ्ज्जभ्यमानो ब्रूयान्मयि दक्षक्रतू इति
 प्राणापानावेवात्मन्धत्ते सर्वमायुरेति स देवता वृत्रान्निर्हूय
 वार्त्रघ्नः हविः पूर्णमासे निरवपद्धन्ति वा एनम्पूर्णमास
 आ॥११॥

अमावास्यायाम्प्याययन्ति तस्माद्वार्त्रघ्नी पूर्णमासे-
 ऽनूच्येते वृधन्वती अमावास्यायान्तत्सः स्थाप्य वार्त्रघ्नः
 हविर्वज्रमादाय पुनरभ्यायत ते अब्रूतान्द्यावापृथिवी
 मा प्र हारावयोर्वै श्रित इति ते अब्रूतां वरं
 वृणावहे नक्षत्रविहिताऽहमसानीत्यसावब्रवीच्चित्रविहिता-

ऽहमितीयन्तस्मान्नक्षत्रविहिताऽसौ चित्रविहितेयं य एवं
द्यावापृथिव्योः॥१२॥

वरं वेदैनां वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो
वृत्रमहन्ते देवा वृत्रं हत्वाऽग्नीषोमावब्रुवन् हव्यं नो
बहतमिति तावंब्रूतामपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज
इति तैऽब्रुवन्क इदमच्छेतीति गौरित्यब्रुवन्गौर्वाव सर्वस्य
मित्रमिति साऽब्रवीत्॥१३॥

वरं वृणै मय्येव सतोभयेन भुनजाध्वा इति
तद्वौराहरत्तस्माद्भवि सतोभयेन भुञ्जत एतद्वा अग्नेस्तेजो
यद्धृतमेतत्सोमस्य यत्पयो य एवमग्नीषोमयोस्तेजो वेद
तेजस्व्येव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यम्पौर्णमासमिति
प्राजापत्यमिति ब्रूयात्तेनेन्द्रं ज्येष्ठम्पुत्रं निरवासाययदिति
तस्माज्ज्येष्ठम्पुत्रं धनेन निरवासाययन्ति॥१४॥

अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योरब्रवीदिति तस्माच्चत्वारि च॥२॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जघ्निवाऽसम्मृधोऽभि प्रावेपन्त स एतं
वैमृधम्पूणमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत्तेन वै स
मृधोऽपाहत यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृध एव

तेन॒ यज॑मानोऽपि॒ हत॑ इन्द्रो॑ वृत्र॑ ह॒त्वा दे॒वता॑भिश्चेन्द्रि॒येण॑
च॒ व्यो॑र्ध्यत॒ स ए॒तमा॑ग्नेयम॒ष्टाक॑पालम॒मावा॑स्यायामपश्यदैन्द्रं
दधि॑॥१५॥

तं निर॑वप॒त्तेन॒ वै स दे॒वता॑श्चेन्द्रि॒यं चावा॑रुन्ध
यदा॑ग्नेयो॑ऽष्टाक॑पालोऽमावा॑स्यायाम्भ॒वत्यै॑न्द्रं दधि॑ दे॒वता॑श्चैव
तेनै॑न्द्रि॒यं च यज॑मानोऽव॑ रुन्ध॒ इन्द्र॑स्य वृत्रं॑ ज॒घ्नुष॑
इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म्पृथि॒वीमनु॑ व्यो॑र्च्छ॒त्तदोष॑धयो वी॒रुधो॑ऽभ॒वन्त्स
प्र॒जाप॑तिमुपा॒धावद्धृ॑त्रं मे ज॒घ्नुष॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म्॥१६॥

पृथि॒वीमनु॑ व्यो॑र्त्तदोष॑धयो वी॒रुधो॑ऽभू॒वन्निति॑ स
प्र॒जाप॑तिः प॒शून॑ब्रवीदे॒तद॑स्मै सं न॑यतेति॒ तत्प॒शव॑
ओष॑धी॒भ्योऽध्या॑त्मन्त्सम॑नय॒न्तत्प्रत्य॑दुह॒न् यत्स॑मन॑य॒न्तत्सा॑न्ना॒त्रा
सान्ना॑य्यत्वं यत्प्रत्य॑दुह॒न्तत्प्रति॑धुषः॒ प्रति॑धुक्च॑ सम॑नैषुः
प्रत्य॑धुक्ष॒न्न तु मयि॑ श्रयत॒ इत्य॑ब्रवीदे॒तद॑स्मै॥१७॥

शृ॒तं कुरु॑तेत्य॑ब्रवी॒त्तद॑स्मै शृ॒तम॑कुर्वन्निन्द्रि॒यं वावा॑स्मिन्वी॒र्यं
तद॑श्रय॒न्तच्छृ॑तस्य॒ शृ॒तत्व॑ च॒ सम॑नैषुः प्रत्य॑धुक्ष॒च्छृ॑तम॑क्र॒न्न
तु मा॑ धि॒नोती॑त्य॑ब्रवीदे॒तद॑स्मै दधि॑ कुरु॑तेत्य॑ब्रवी॒त्तद॑स्मै
दध्य॑कुर्व॒न्तदे॑नमधि॒नोत्तद्धृ॑धो दधि॒त्वम्ब्र॑ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ दध्नः॑

पूर्वस्यावदेयम्॥१८॥

दधि हि पूर्वं क्रियत इत्यनादृत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्याव
द्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रित्वा दध्नोपरिष्ठाद्धिनोति
यथापूर्वमुपैति यत्पूतीकैर्वा पर्णवल्कैर्वातश्चाथ्सौम्यं
तद्यत्कलै राक्षसं तद्यत्तण्डुलैर्वैश्वदेवं तद्यदातश्चनेन मानुषं
तद्यद्दध्रा तथ्सेन्द्रं दध्रा तनक्ति॥१९॥

सेन्द्रत्वायाग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य संतत्या
इन्द्रो वृत्रं हत्वा परां परावतमगच्छदपाराधमिति
मन्यमानस्तं देवताः प्रैषमैच्छन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः
प्रथमोऽनुविन्दति तस्य प्रथमम्भागधेयमिति तम्पितरो-
ऽन्वविन्दन्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वेद्युः क्रियते सोऽमावास्यां
प्रत्यागच्छत्तं देवा अभि समगच्छन्तामा वै नः॥२०॥

अद्य वसु वसतीतीन्द्रो हि देवानां वसु तदमावास्याया
अमावास्यत्वम्ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यं सान्नाय्यमिति
वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमभि
समगच्छन्तेत्यथो खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते

तद्विषज्यन्तोऽभि समगच्छन्तेति॥२१॥

दधि मे जघ्नुषं इन्द्रियं वीर्यमित्यब्रवीदेतदस्मा अवदेयन्तनक्ति नो द्विचत्वारिंशच्च॥३॥[३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे दर्शपूर्णमासौ यजेत य
एनौ सेन्द्रौ यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति
तेन पूर्णमासः सेन्द्रं ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां
सेन्द्रा य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते सेन्द्रावेवैनौ यजते
श्वःश्वोऽस्मा ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत
तदसुरा अकुर्वत ते देवा एताम्॥२२॥

इष्टिमपश्यन्नाग्नावैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं
सरस्वते चरुं ताम्पौर्णमासं सःस्थाप्यानु निरवपन्ततो
देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स पौर्णमासं
सःस्थाप्यैतामिष्टिमानु निर्वपेत्पौर्णमासेनैव वज्रभ्रातृव्याय
प्रहृत्याग्नावैष्णवेन देवतांश्च यज्ञं च भ्रातृव्यस्य वृद्धे
मिथुनान्पशून्सारस्वताभ्यां यावदेवास्यास्ति तत्॥२३॥

सर्वं वृद्धे पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यां
हत्वा भ्रातृव्यं नाप्याययति साकम्प्रस्थायीयेन यजेत
पशुकामो यस्मै वा अल्पेनाहरन्ति नात्मना तृप्यति नान्यस्मै

ददाति यस्मै महता तृप्यत्यात्मना ददात्यन्यस्मै महता पूर्णं
 होतव्यन्तुत एवैनमिन्द्रः प्रजयां पशुभिस्तर्पयति दारुपात्रेण
 जुहोति न हि मृन्मयमाहुतिमानश औदुम्बरम्॥२४॥

भूवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्क्पशवं ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवं
 रुद्धे नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्ग्रामणी
 राजन्यस्तेषाम्महेन्द्रो देवता यो वै स्वां देवतामति यजेते
 प्र स्वायै देवतायै च्यवते न पराम्प्राप्नोति पापीयान्भवति
 संवत्सरमिन्द्रं यजेत संवत्सरं हि व्रतं नाति स्वा॥२५॥

एवैनं देवतेज्यमाना भूत्या इद्धे वसीयान्भवति
 संवत्सरस्य परस्तादग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपेत् संवत्सरमेवैनं वृत्रं जघ्निवांसमग्निर्व्रतपतिर्व्रतमा
 लम्भयति ततोऽधि कामं यजेत॥२६॥

एतान्तदौदुम्बरं स्वा त्रिंशच्च॥४॥ [४]

नासौमयाजी सं नयेदनागतं वा एतस्य पयो यो-
 ऽसौमयाजी यदसौमयाजी संनयेत्परिमोष एव सोऽनृतं
 करोत्यथो परैव सिच्यते सोमयाज्यैव सं नयेत्पयो वै
 सोमः पयः सान्नाय्यम्पयंसैव पय आत्मन्धत्ते वि वा

ए॒तम्प्र॒जयां॑ प॒शुभि॑र॒र्धय॑ति व॒र्धय॑त्यस्य॒ भ्रातृ॑व्यं॒ यस्य॑
ह॒विर्नि॑रु॒त्तम्पु॑रस्ता॒च्चन्द्र॑माः॥ २७ ॥

अ॒भ्यु॒देति॑ त्रे॒धा त॑ण्डु॒लान् वि भ॑जे॒द्ये म॑ध्य॒माः स्यु॑स्तान॒ग्रये॑
दा॒त्रे पु॑रो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ कुर्या॑द्ये स्थवि॑ष्ठा॒स्तानिन्द्रा॑य प्रदा॒त्रे
द॒ध॒श्चरुं॑ येऽणि॑ष्ठा॒स्तान् विष्ण॑वे शि॒पिवि॑ष्टाय॒ शृ॒ते
च॒रुम॑ग्निरे॒वास्मै॑ प्र॒जाम्प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धामिन्द्रः॑ प्र य॑च्छति
य॒ज्ञो वै विष्णुः॑ प॒शवः॑ शि॒पिर्य॑ज्ञ ए॒व प॒शुषु॑ प्र॒ति तिष्ठ॑ति न
द्वे॥ २८ ॥

य॒जेत॑ यत्पूर्व॑या सम्प्र॒ति यजे॑तोत्त॑रया छ॒म्बङ्कुर्या॑द्यदुत्त॑रया
सम्प्र॒ति यजे॑त॒ पूर्व॑या छ॒म्बङ्कुर्या॑न्नेष्टि॒र्भव॑ति न य॒ज्ञस्तदनु॑
ही॒तमु॒ख्यप॑ग॒ल्भो जा॑यत॒ एका॑मे॒व य॑जेत प्रग॒ल्भोऽस्य॑
जाय॑तेऽना॑दित्य॒ तद्वे ए॒व य॑जेत य॒ज्ञमु॒खमे॒व पूर्॑व॒या ल॑भते
यज॑त॒ उत्त॑रया दे॒वता॑ ए॒व पूर्॑व॒या वरु॑न्ध इन्द्रि॒यमुत्त॑रया
दे॒वलोक॑मे॒व॥ २९ ॥

पूर्व॑याभि॒जय॑ति मनुष्य॒लोक॑मुत्त॑रया॒ भूय॑सो य॒ज्ञक्र॑तूनुपै॒त्येषा॑
वै सु॒मना॑ ना॒मेष्टि॑र्यम॒द्ये जा॑नम्प॒श्चाच्चन्द्र॑मा अ॒भ्यु॒देत्य॑स्मिन्ने॒वास्मै॑
लो॒केऽर्धु॑कम्भवति दा॒क्षाय॑णय॒ज्ञेन॑ सु॒वर्ग॑का॒मो यजे॑त

पूर्णमासे सं नयेन्मैत्रावरुण्याऽऽमिक्षयामावास्यायां यजेत
पूर्णमासे वै देवानां सुतस्तेषामेतमर्धमासम्प्रसुतस्तेषाम्मैत्रावरु
वशामावास्यायामनूबन्ध्या यत्॥ ३०॥

पूर्वेद्युर्यजते वेदिमेव तत्करोति यद्वत्सानपाकरोति
सदोहविधाने एव सम्मिनोति यद्यजते देवैरेव सुत्याः
सम्पादयति स एतमर्धमासः सधमादं देवैः सोमम्पिबति
यन्मैत्रावरुण्यामिक्षयामावास्यायां यजते यैवासौ देवानां
वशानूबन्ध्या सो एवैषैतस्य साक्षाद्वा एष देवानभ्यारोहति
य एषां यज्ञम्॥ ३१॥

अभ्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा
करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति
सदृङ्क्षावृत्काम एतेन यज्ञेन यजेत क्षुरपेविर्ह्येष
यज्ञस्ताजक्पुण्यो वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्वृतं
नानृतं वदेन्न माः समंश्रीयान्न स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन
वासः पल्पूलयेयुरेतद्धि देवाः सर्वं न कुर्वन्ति॥ ३२॥

चन्द्रमा द्वे देवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुष्णद्वं॥ ५॥

[५]

एष वै देवरथो यद्दर्शपूर्णमासौ यो दर्शपूर्णमासाविष्टा

सोमै॑न॒ यज॑ते॒ रथ॑स्पष्ट ए॒वाव॑साने॒ वरै॑ दे॒वाना॑म॒व॑ स्यत्ये॒तानि॑
 वा अ॒ङ्गाप॑रू॒षि सं॑व॒त्सर॑स्य॒ यद्द॑र्शपूर्णमा॒सौ य॑ ए॒वं
 वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑तेऽङ्गा॒परू॑ष्ये॒व सं॑व॒त्सर॑स्य॒ प्रति॑
 दधा॑त्येते वै सं॑व॒त्सर॑स्य॒ चक्षु॑षी॒ यद्द॑र्शपूर्णमा॒सौ य॑ ए॒वं
 वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ ताभ्या॑मे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कम॑नु॒
 पश्य॑ति॥ ३३॥

ए॒षा वै दे॒वानां॑ वि॒क्रा॑न्तिर्यद्द॑र्शपूर्णमा॒सौ य॑ ए॒वं
 वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ दे॒वाना॑मे॒व वि॒क्रा॑न्तिम॒नु वि॑
 क्र॑मत ए॒ष वै दे॒व्यान्ः प॑न्था॒ यद्द॑र्शपूर्णमा॒सौ य॑ ए॒वं
 वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ य ए॒व दे॒व्यान्ः प॑न्था॒स्त॑
 स॒मारो॑हत्ये॒तौ वै दे॒वाना॑ ह॒री यद्द॑र्शपूर्णमा॒सौ य॑
 ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ यावे॑व दे॒वाना॑ ह॒री
 ताभ्या॑म्॥ ३४॥

ए॒वैभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हत्ये॒तद्वै दे॒वाना॑मा॒स्य॑ यद्द॑र्शपूर्णमा॒सौ
 य॑ ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ सा॒क्षादे॑व दे॒वाना॑मा॒स्ये॑
 जु॒होत्ये॑ष वै ह॒विर्धा॑नी॒ यो द॑र्शपूर्णमा॒सया॑जी
 सा॒यम्प्रा॑तरग्निहोत्रं जु॒होति॑ यज॑ते द॑र्शपूर्णमा॒साव॑ह॒रहर॑ह॒विर्धा॑

सुतो य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते हविर्धान्यस्मीति
सर्वमेवास्य बर्हिष्यं दत्तम्भवति देवा वा अहः॥३५॥

यज्ञियं नाविन्दन्ते दर्शपूर्णमासावपुनन्तौ वा एतौ पूतौ
मेध्यौ यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते
पूतावेवैनौ मेध्यौ यजते नामावास्यायां च पौर्णमास्यां
च स्त्रियमुपेयाद्यदुपेयान्निरिन्द्रियः स्यात्सोमस्य वै राज्ञो-
ऽर्धमासस्य रात्रयः पत्रय आसन्तासाममावास्यां च
पौर्णमासीं च नोपैत्॥३६॥

ते एनमभि समनह्येतान्तं यक्ष्मं आर्च्छद्राजानं यक्ष्मं
आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म यत्पापीयानभवत्त-
त्पापयक्ष्मस्य यज्ञायाभ्यामविन्दत्तज्ञायेन्यस्य य एवमेतेषां
यक्ष्माणां जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एते एव
नमस्यन्नुपाधावत्ते अब्रूतां वरं वृणावहा आवं देवानां भागधे
असाव॥३७॥

आवदधि देवा इज्यान्ता इति तस्मात्सदृशीनां
रात्रीणाममावास्यायां च पौर्णमास्यां च देवा इज्यन्त
एते हि देवानां भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति

य एवं वेदं भूतानि क्षुधमघ्नन्त्सद्यो मनुष्या अर्धमासे
 देवा मासि पितरः संवत्सरे वनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्या
 अशनमिच्छन्तेऽर्धमासे देवा इज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते
 संवत्सरे वनस्पतयः फलं गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति
 क्षुधम्प्रातृव्यम्॥३८॥

पश्यति ताभ्यामहरैदसाव फलं सप्त च॥६॥ [६]

देवा वै नर्चि न यजुष्यश्रयन्त ते सामन्नेवाश्रयन्त हिं
 करोति सामैवाकर्हिं करोति यत्रैव देवा अश्रयन्त तत
 एवैनान्प्र युङ्क्ते हिं करोति वाच एवैष योगो हिं करोति प्रजा
 एव तद्यजमानः सृजते त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव
 तद्वत्सम्॥३९॥

नह्यत्यप्रस्रं साय संततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य संतत्या
 अथो रक्षंसामपहत्यै राथंतरीम्प्रथमामन्वाह राथंतरो वा अयं
 लोक इममेव लोकमभि जयति त्रिर्वि गृह्णाति त्रयं इमे लोका
 इमानेव लोकानभि जयति बार्हतीमुत्तमामन्वाह बार्हतो वा
 असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति प्र वः॥४०॥

वाजा इत्यनिरुक्ताम्प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै

प्रजापतिर्यज्ञमेव प्रजापतिमा रभते प्र वो वाजा
 इत्यन्वाहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुद्धे प्र वो वाजा
 इत्यान्वाह तस्मात्प्राचीनः५ रेतो धीयतेऽग्न आ याहि वीतय
 इत्याह तस्मात्प्राचीः प्रजा जायन्ते प्र वो वाजाः॥४१॥

इत्यन्वाह मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यवो
 देवा हविष्मन्तो गौर्धृताची यज्ञो देवाञ्जिगाति यजमानः
 सुम्रयुरिदमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामाव रुद्धे यं
 कामयेत सर्वमायुरियादिति प्र वो वाजा इति तस्यानूच्याग्न
 आ याहि वीतय इति संततमुत्तरमर्धर्चमा लभेत॥४२॥

प्राणेनैवास्यापानं दाधार सर्वमायुरेति यो वा अरुतिः५
 सामिधेनीनां वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुतेऽर्धर्चो सं दधात्येष
 वा अरुतिः सामिधेनीनां य एवं वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुत
 ऋषेर्ऋषेर्वा एता निर्मिता यथ्सामिधेन्यस्ता यदसंयुक्ताः
 स्युः प्रजया पशुभिर्यजमानस्य वि तिष्ठेरन्नर्धर्चो सं दधाति सं
 युनक्त्येवैनास्ता अस्मै संयुक्ता अवरुद्धाः सर्वामाशिषं दुहे॥

43॥

बृसं वो जायन्ते प्र वो वाजा लभेत दधाति सन्दशं च॥७॥ [७]

अयंज्ञो वा एष योऽसामाऽग्न आ याहि वीतय इत्याह
 रथंतरस्यैष वर्णस्तं त्वां समिद्धिरङ्गिर इत्याह वामदेव्यस्यैष
 वर्णो बृहदग्ने सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाहं
 यज्ञमेव तथ्सामन्वन्तं करोत्यग्निरमुष्मिल्लोक आसीदादित्यो-
 ऽस्मिन्ताविमौ लोकावशान्तौ॥४४॥

आस्तान्ते देवा अंब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यग्न आ याहि
 वीतय इत्यस्मिल्लोकेऽग्निमदधुर्बृहदग्ने सुवीर्यमित्यमुष्मिल्लोक
 आदित्यन्ततो वा इमौ लोकावशाम्यतां यदेवमन्वाहानयोर्लोकय-
 शान्त्यै शाम्यतोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश
 सामिधेनीरन्वाह पञ्चदश॥४५॥

वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते
 तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाक्षराणि तावतीः संवत्सरस्य
 रात्रयोऽक्षरश एव संवत्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च
 ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावाद्रेऽग्निं जनयाव यतरो नो
 ब्रह्मीयानिति नृमेधोऽभ्यवदत्स धूममजनयत्परुच्छेपो-
 ऽभ्यवदत्सोऽग्निमजनयदृष इत्यब्रवीत्॥४६॥

यत्समावद्विद्व कथा त्वमग्निमजीजनो नाहमिति

सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद्धृतवत्पदमनूच्यते स
 आसां वर्णस्तं त्वां समिद्धिरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव
 तज्ज्योतिर्जनयति स्त्रियस्तेन यदृचः स्त्रियस्तेन यद्वायत्रियः
 स्त्रियस्तेन यथ्सामिधेन्यो वृषण्वतीमन्वाह॥४७॥

तेन पुःस्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां दूत
 आसीदुशना काव्योऽसुराणान्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमैतां स
 प्रजापतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभि पर्यावर्तत ततो देवा
 अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह इत्यन्वाह
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह
 भ्रातृव्यमेवैतया॥४८॥

ध्वरति शोचिष्केशस्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेवै
 पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतम्परि
 दधात्यस्कन्दाय यदत ऊर्ध्वमभ्यादध्याद्यथा बहिःपरिधि
 स्कन्दति तादृगेव तत्रयो वा अग्नयो हव्यवाहनो देवानां
 कव्यवाहनः पितृणां सहरक्षा असुराणान्त एतर्ह्या
 शंसन्ते मां वरिष्यते माम्॥४९॥

इति वृणीध्वं हव्यवाहनमित्याह य एव देवानां तं वृणीत

आर्षेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्यथो संतत्यै परस्तादर्वाचो वृणीते
तस्मात्परस्तादर्वाचो मनुष्यान्पितरोऽनु प्र पिपते ॥ ५० ॥

अशान्तावाह पञ्चदशाब्रवीदन्वाहेतया वरिष्यते मामेकान्नत्रिंशच्च ॥ ८ ॥ [८]

अग्ने महा॑ असीत्याह महान् ह्येष यदग्निर्ब्राह्मणेत्याह
ब्राह्मणो ह्येष भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हव्यम्भरति देवेद्ध
इत्याह देवा ह्येतमैन्धत् मन्विद्ध इत्याह मनुरह्येतमुत्तरो
देवेभ्य ऐन्द्रर्षिष्ठुत इत्याहर्षयो ह्येतमस्तुवन्विप्रानुमदित
इत्याह ॥ ५१ ॥

विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवांसः कविशस्त इत्याह
कवयो ह्येते यच्छुश्रुवांसो ब्रह्मसंशित इत्याह
ब्रह्मसंशितो ह्येष घृताहवन इत्याह घृताहुतिर्ह्यस्य
प्रियतमा प्रणीर्यज्ञानामित्याह प्रणीरह्येष यज्ञानां
रथीरध्वराणामित्याहैष हि देवरथोऽतूर्तो होतेत्याह न ह्येतं
कश्चन ॥ ५२ ॥

तरति तूर्णिरहव्यवाडित्याह सर्वं ह्येष तरत्यास्पात्रं
जुहूर्देवानामित्याह जुहूर्ह्येष देवानांश्चमसो देवपान
इत्याह चमसो ह्येष देवपानोऽरां इवाग्ने नेमिर्देवां

स्त्वम्परिभूरसीत्याह देवान् ह्येष परिभूर्यद्वयादा वह
देवान्देवयते यजमानायेति भ्रातृव्यमस्मै॥५३॥

जनयेदा वह देवान् यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन
वर्धयत्यग्निमग्ना आ वह सोममा वहेत्याह देवता एव
तद्यथापूर्वमुप ह्वयत आ चाग्ने देवान् वह सुयजा च यज
जातवेद इत्याहाग्निमेव तत्सः श्यति सौऽस्य सःशितो
देवेभ्यो हव्यं वहत्यग्निर्होता॥५४॥

इत्याहाग्निरै देवानाः होता य एव देवानाः
होता तं वृणीते स्मो वयमित्याहात्मानमेव सत्त्वं
गमयति साधु ते यजमान देवतेत्याहाशिषमेवैतामा
शास्ते यद्वयाद्योऽग्निः होतारमवृथा इत्यग्निनोभयतो
यजमानम्परि गृह्णीयात् प्रमायुकः स्याद्यजमानदेवत्या वै
जुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योपभृत्॥५॥

यद्वे इव ब्रूयाद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेद्धृतवतीमध्वर्यो
स्रुचमास्यस्वेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह
देवान् ह्येषावति विश्ववारामित्याह विश्वः ह्येषावतीडामहै
देवाः ईडेन्यान्नमस्यामं नमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याह

मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो नमस्या देवा यज्ञिया देवता
एव तद्यथाभागं यजति॥५६॥

विप्रांनुमदित् इत्याह चनास्मै होतोपभृद्देवता एव त्रीणि च॥१॥ [१]

त्रीः स्तुचाननु ब्रूयाद्राजन्यस्य त्रयो वा अन्ये
राजन्यात्पुरुषा ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा
अनुकान्करोति पञ्चदशानु ब्रूयाद्राजन्यस्य पञ्चदशो वै
राजन्यः स्व एवैनः स्तोमे प्रतिं ष्ठापयति त्रिष्टुभा परिं
दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु वै राजन्यो यजते
त्रिष्टुभेवास्मा इन्द्रियम्परिं गृह्णाति यदि कामयेत॥५७॥

ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परिं दध्याद्ब्रह्मवर्चसं
वै गायत्री ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानु ब्रूयाद्वैश्यस्य
सप्तदशो वै वैश्यः स्व एवैनः स्तोमे प्रतिं ष्ठापयति
जगत्या परिं दध्याज्जागता वै पशवः पशुकामः खलु वै
वैश्यो यजते जगत्यैवास्मै पशून्परिं गृह्णात्येकविंशतिमनु
ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै॥५८॥

चतुर्विंशतिमनु ब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य चतुर्विंशत्यक्षरा
गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैवास्मै ब्रह्मवर्चसमव

रुद्धे त्रिंशत्तमनु ब्रूयादन्नकामस्य त्रिंशदक्षरा विराडन्नं
 विराड्विराजैवास्मा अन्नाद्यमव रुद्धे द्वात्रिंशत्तमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठा
 द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगनुष्टुप्छन्दसां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै
 षड्विंशत्तमनु ब्रूयात्पशुकामस्य षड्विंशदक्षरा बृहती
 बार्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशून्॥५९॥

अव रुद्धे चतुश्चत्वारिंशत्तमनु ब्रूयादिन्द्रियकामस्य
 चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभैवास्मा
 इन्द्रियमव रुद्धे ऽष्टाचत्वारिंशत्तमनु ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वा
 जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशून्व रुद्धे
 सर्वाणि छन्दांस्यनु ब्रूयाद्बहुयाजिनः सर्वाणि वा
 एतस्य छन्दांस्यवरुद्धानि यो बहुयाज्यपरिमितमनु
 ब्रूयादपरिमितस्यावरुद्धौ॥६०॥

कामयेत् प्रतिष्ठित्यै पशून्सप्तचत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

निर्वीतम्मनुष्याणाम्प्राचीनावीतम्पितृणामुपवीतं देवानामुप
 व्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाह तिष्ठन् ह्याश्रुततरं
 वदति तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो
 यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौञ्चमन्वाहासुरं

तद्यन्मन्त्रम्यानुषं तद्यदन्तरा तथ्सदेवमन्तरानूच्य९
सदेवत्वाय विद्वा९सो वै॥६१॥

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन् पन्थानः
समरुक्षन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्योऽथान्वाहाध्वनां
विधृत्यै पथामस९रोहायाथो भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्दे-
ऽथो परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्देऽथो ग्राम्या९श्चैव
पशूनाण्या९श्चाव रुन्देऽथो॥६२॥

देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि जयति देवा वै
सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारमाध
वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति
यज्ञस्यानुख्यात्या अथो सामिधेनीरेवाभ्यनक्त्यलूक्षो
भवति य एवं वेदाथो तर्पयत्येवैनास्तृप्यति प्रजया
पशुभिः॥६३॥

य एवं वेद यदेकयाधारयेदेका प्रीणीयाद्यद्वाभ्यां द्वे
प्रीणीयाद्यत्तिसृभिरति तद्वैचयेन्मनसा धारयति मनसा
ह्यनासमाप्यते तिर्यश्चमा धारयत्यछम्बद्वारं वाक्
मनश्चार्तीयेतामहं देवेभ्यो हव्यं वहामीति वागब्रवीदहं
देवेभ्य इति मनस्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमैता९ सोऽब्रवीत्॥६४॥

प्रजापतिर्दृतीरेव त्वम्मनसोऽसि यद्धि मनसा ध्यायति
 तद्वाचा वदतीति तत्खलु तुभ्यं न वाचा जुहवन्नित्यंब्रवीत्
 तस्मान्मनसा प्रजापतये जुह्वति मन इव हि प्रजापतिः
 प्रजापतेराप्त्यै परिधीन्सम्माष्टि पुनात्येवैनात्रिर्मध्यमं त्रयो
 वै प्राणाः प्राणानेवाभि जयति त्रिर्दक्षिणार्ध्यं त्रयः॥६५॥

इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति त्रिरुत्तरार्ध्यं त्रयो
 वै देवयानाः पन्थानस्तानेवाभि जयति त्रिरुपं वाजयति त्रयो
 वै देवलोका देवलोकानेवाभि जयति द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश
 मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा
 उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या आधारमा धारयति
 तिर इव॥६६॥

वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकम्प्र रोयत्यृजुमा
 धारयत्यृजुरिव हि प्राणः संततमा धारयति प्राणानामन्नाद्यस्य
 संतत्या अथो रक्षसामपहत्यै यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति
 जिह्मं तस्या धारयेत्प्राणमेवास्माञ्जिह्मं नयति ताजक्प्र मीयते
 शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाधार आत्मा ध्रुवा॥६७॥

आधारमाधार्य ध्रुवां समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः

प्रति॑ दधात्यग्नि॑र्दे॒वानां॑ दू॒त आसी॑द्वै॒व्योऽसुरा॑णान्तौ
 प्र॒जाप॑तिम्प्र॒श्जमे॑ता॒ः स प्र॒जाप॑तिर्ब्रा॒ह्मण॑म॒ब्रवी॑देतद्वि
 ब्रू॒हीत्या श्रा॑वयेती॒दं दे॒वाः शृ॑णुतेति॒ वाव तद॑ब्रवीद॒ग्निर्दे॒वो
 हो॒तेति॑ य ए॒व दे॒वानां॑ तम॑वृणीत॒ ततो॑ दे॒वाः॥६८॥

अ॒भ॒व॒न्परा॑सुरा॒ यस्यै॒वं वि॒दुषः॑ प्र॒वर॑म्प्रवृणते
 भ॒व॒त्या॒त्मना॑ परा॑स्य॒ भ्रात॑ृव्यो भवति॒ यद्वा॑ह्म॒णश्चाब्रा॑ह्म॒णश्च
 प्र॒श्जमे॑याता॑ ब्रा॒ह्मणा॑याधि॒ ब्रू॒याद्यद्वा॑ह्म॒णाया॑ध्याहा॒त्मने॑ऽध्या॒ह
 यद्वा॑ह्म॒णम्परा॑हा॒त्मन॑म्परा॒ह तस्मा॑द्वा॒ह्मणो॑ न प॒रोच्यः॑॥६९॥

वा आ॑र॒ण्याश्चा॒व रु॒न्धेऽथो॑ प॒शुभिः॑ सोऽब्र॑वीद॒क्षिणा॑र्ध्य॒त्रयं॑ इ॒व ध्रु॒वा
 दे॒वाश्च॑त्वारि॒ः श॒च॑॥ ११ ॥ [११]

आयु॑ष्ट आयु॒र्दा अ॒ग्न आ प्या॑यस्व॒ सं तेऽव॑ ते हे॒ड
 उ॒दु॒त्त॒म॒म्प्र णो॑ दे॒व्या नो॑ दि॒वोऽग्ना॑विष्णू॒ अग्ना॑विष्णू॒ इमं॑ मे
 वरु॑ण॒ तत्त्वा॑ या॒म्युदु॑ त्यं चि॒त्रम्। अ॒पां नपा॑दा ह्य॒स्थादु॑प॒स्थं
 जि॒ह्मना॑मू॒र्ध्वो वि॒द्युतं॑ वसा॑नः। तस्य॒ ज्येष्ठ॑म्महि॒मानं॑
 वह॑न्ती॒र्हिर॑ण्यवर्णाः॒ परि॑ यन्ति य॒ह्वीः। सम्॥७०॥

अ॒न्या य॒न्त्युप॑ य॒न्त्य॒न्याः संमा॑नमूर्॒खं न॒द्यः पृ॑णन्ति।
 तमू॒ शुचिः॑ शुच॑यो दी॒दिवा॑सं॒मपां॑ नपा॒तम्परि॑ तस्थु॒रापः॑।

तमस्मेरा युवतयो युवानम्मर्मृज्यमानाः परि यन्त्यापः।
 स शुक्रेण शिक्रेणा रेवदग्निर्दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु।
 इन्द्रावरुणयोरहः सम्राजोरव आ वृणे। ता नो मृडात
 ईदृशौ। इन्द्रावरुणा युवमध्वराय नः॥७१॥

विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। दीर्घप्रयज्युमति यो
 वनुष्यति वयं जयेम् पृतनासु दृढ्यः। आ नो मित्रावरुणा
 प्र बाहवा। त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वां देवस्य हेडोऽव
 यासिसीष्ठाः। यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि
 प्र मुमुग्ध्यस्मत्। स त्वं नो अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या
 उषसो व्युष्टौ। अव यक्ष्व नो वरुणम्॥७२॥

रराणो वीहि मृडीकः सुहवो न एधि। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य
 शृण्वे वि यथ्सूर्यो न रोचते बृहद्वाः। अभि यः पूरुम्पृतनासु
 तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। प्र ते यक्षि प्र त
 इयमि मन्म भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु। धन्वन्निव प्रपा असि
 त्वमग्न इयक्ष्वै पूरवै प्रत्न राजन्॥७३॥

वि पाजसा वि ज्योतिषा। स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष
 यातुधान्यः। उरुक्षयेषु दीद्यत्। तः सुप्रतीकः सुदृशः

स्वश्चमविद्वाँसो विदुष्टरँ सपेम। स यक्षद्विश्वा वयुनानि
विद्वान्प्र हव्यमग्निर्मृतेषु वोचत्। अँहोमुचै विवेष यन्मा वि
न इन्द्रेन्द्र क्षत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि॥७४॥

युहीः समध्वराय नो वरुणँ राजँ श्रतुश्चत्वारिँशच्च॥12॥—————[१२]

समिधश्चक्षुषी प्रजापतिराज्यं देवस्य स्फ्यम्ब्रंहवादिनोऽद्विग्नेस्त्रयो मनुः पृथिव्याः पशवोऽग्नीधे
देवा वै यज्ञस्य युक्ष्वोशन्तस्त्वा द्वादश॥12॥ समिधो याज्या तस्मान्नाभागँ हि तमन्वित्याह
प्रजा वा अहेत्याह युक्त्वा हि संसृतिः॥70॥ समिधः सौमनसे स्याम॥—————[१३]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

समिधो यजति वसन्तमेवर्तूनामवँ रुन्दे तनूनपातं यजति
ग्रीष्ममेवावँ रुन्दे इडो यजति वर्षा एवावँ रुन्दे बर्हिर्यजति
शरदमेवावँ रुन्दे स्वाहाकारं यजति हेमन्तमेवावँ रुन्दे
तस्मात्स्वाहाकृता हेमन्पशवोऽवँ सीदन्ति समिधो यजत्युषसं
एव देवतानामवँ रुन्दे तनूनपातं यजति यज्ञमेवावँ रुन्दे॥१॥

इडो यजति पशूनेवावँ रुन्दे बर्हिर्यजति प्रजामेवावँ
रुन्दे समानयत उपभृतस्तेजो वा आज्यं प्रजा बर्हिः

प्रजास्वेव तेजो दधाति स्वाहाकारं यजति वाचमेवाव रुन्दे
दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्दे समिधो
यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति तनूनपातं यजति॥२॥

यज्ञ एवान्तरिक्षे प्रति तिष्ठतीडो यजति पशुष्वेव प्रति
तिष्ठति बर्हिर्यजति य एव देवयानाः पन्थानस्तेष्वेव
प्रति तिष्ठति स्वाहाकारं यजति सुवर्ग एव लोके प्रति
तिष्ठत्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठति
देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त ते देवाः प्रयाजैरेभ्यो
लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त तत्प्रयाजानाम्॥३॥

प्रयाजत्वं यस्यैवं विदुषः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैभ्यो
लोकेभ्यो भ्रातृव्यानुदतेऽभिक्रामं जुहोत्यभिजित्यै यो वै
प्रयाजानाम्मिथुनं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधो
बर्हीरिव यजति तनूनपातमेकमिव मिथुनं तदिडो बर्हीरिव
यजति बर्हिरेकमिव मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानाम्मिथुनम् य
एवं वेद प्र॥४॥

प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता
आसन्नथासुरा यज्ञमजिघांसन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन्

पश्चाक्षराणि प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म
 यज्ञायाभवद्वर्म यजमानाय यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते
 वर्मेव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय भ्रातृव्याभिभूत्यै
 तस्माद्वरूथम्पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्वर्षीयो देवा वै पुरा
 रक्षोभ्यः॥५॥

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञं सःस्थाप्यमपश्यन्तः
 स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समस्थापयन्ति वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति
 यत्स्वाहाकारेण प्रयाजेषु सःस्थापयन्ति प्रयाजानिष्ठा
 हवीःष्यभिघारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकरथो
 यथापूर्वमुपैति पिता वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानिष्ठा
 हवीःष्यभिघारयति पितैव तत्पुत्रेण साधारणम्॥६॥

कुरुते तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य
 केवलं कथा साधारणमितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु
 स्कन्दति गायत्र्यैव तेन गर्भं धत्ते सा प्रजां पशून् यजमानाय
 प्र जनयति॥७॥

यजति यज्ञमेवावरुन्धे तनूनपातं यजति प्रयाजानामेवं वेद प्र रक्षोभ्यः साधारणं
 पञ्चत्रिंशच्च॥१॥

चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ
यजति चक्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रति दधाति पूर्वार्धे जुहोति
तस्मात्पूर्वार्धे चक्षुषी प्रबाहुं जुहोति तस्मात्प्रबाहुं चक्षुषी
देवलोकं वा अग्निना यजमानोऽनु पश्यति पितृलोकं
सोमेनोत्तरार्धेऽग्नये जुहोति दक्षिणार्धे सोमायैवमिव
हीमौ लोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यै राजानौ वा एतौ
देवतानाम्॥८॥

यदग्नीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै
तस्माद्राज्ञा मनुष्या विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे
यजमानः कुरुते येनान्यतोदतश्च पशून्दाधारोभयतोदतश्चेत्यृचम
जुषाणेन यजति तेनान्यतोदतो दाधारर्चमनूच्य हविष ऋचा
यजति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वती पुरोनुवाक्या भवति
मूर्धानमेवैनं समानानां करोति॥९॥

नियुत्वत्या यजति भ्रातृव्यस्यैव पशून्नि युवते केशिनं
ह दाम्यं केशी सात्यकामिरुवाच सप्तपदां ते शक्नोतीति
श्वो यज्ञे प्रयोक्तासे यस्यै वीर्येण प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदते
प्रति जनिष्यमाणान् यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोर्योतिर्धत्ते

यस्यै वीर्येण पूर्वार्धेनानुद्धान्भुनक्ति जघनार्धेन धेनुरिति
पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या भवति जातानेव भ्रातृव्यान्प्र
णुदत उपरिष्टाल्लक्ष्मा॥१०॥

याज्यां जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्ताल्लक्ष्मा
पुरोनुवाक्या भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टाल्लक्ष्मा
याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ
लोकौ भवतो य एवं वेद पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या
भवति तस्मात्पूर्वार्धेनानुद्धान्भुनक्त्युपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्यां
तस्माज्जघनार्धेन धेनुर्य एवं वेद भुङ्क्त एनमेतौ वज्र आज्यं
वज्र आज्यभागौ॥११॥

वज्रो वषट्कारस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र
हरत्यछम्बद्वारमपगूर्य वषट्करोति स्तृत्यै गायत्री पुरोनुवाक्या
भवति त्रिष्टुग्याज्यां ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति तस्माद्ब्राह्मणो
मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद प्रैवैनम्पुरोनुवाक्यायाह प्र
णयति याज्यया गमयति वषट्कारेणैवैनम्पुरोनुवाक्याया दत्ते
प्र यच्छति याज्यया प्रति॥१२॥

वषट्कारेण स्थापयति त्रिपदां पुरोनुवाक्यां भवति त्रयं

इमे लो॒का ए॒ष्वेव लो॒केषु प्र॒ति तिष्ठ॑ति चतु॑ष्पदा या॒ज्या
चतु॑ष्पद ए॒व प॒शूनव॑ रु॒न्दे द्व्यक्ष॑रो व॑षट्कारो द्वि॒पाद्यज॑मानः
प॒शुष्वेवोप॑रि॒ष्टात्प्र॒ति तिष्ठ॑ति गाय॒त्री पुरो॑नुवा॒क्या भव॑ति
त्रिष्टु॒ग्याज्यै॑षा वै स॒प्तप॑दा श॒क्ररी यद्वा ए॒तया दे॒वा
अशि॑क्षन्तद॑शक्रुवन् य ए॒वं वेद॑ श॒क्रोत्ये॒व यच्छि॑क्षति॥१३॥

देवतांनाङ्करोत्युपरिष्ठाह्वमाऽऽज्यभागौ प्रति शक्रोत्येव द्वे च॥२॥ [२]

प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान्व्यादि॑श॒त्स आ॒त्मन्नाज्य॑मधत्त
तं दे॒वा अ॑ब्रुवन्नेष वाव य॒ज्ञो यदा॑ज्य॒मप्ये॒व नोत्रा॑स्त्विति
सोऽब्र॑वी॒द्यजान् व आ॒ज्यभा॑गा॒वुप॑ स्तृणान॒भि घा॑रया॒निति
तस्मा॑द्य॒जन्त्याज्य॑भा॒गावुप॑ स्तृणन्त्य॒भि घा॑रयन्ति
ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति कस्मा॑त्स॒त्याद्या॒तया॑मान्य॒न्यानि
हवी॑र॒ष्यया॑तयाम॒माज्य॑मिति प्राजाप॒त्यम्॥१४॥

इति॑ ब्रूया॒दया॑तयामा हि दे॒वानां॑ प्र॒जाप॑तिरिति छन्दा॑र॒सि
दे॒वेभ्योऽप्रा॑क्रामन् वोऽभा॒गानि॑ ह॒व्यं वक्ष्या॑म इति॑ तेभ्य
ए॒तच्च॑तुरव॒त्तम॑धारयन्पुरो॒नुवा॒क्यायै॑ या॒ज्यायै॑ दे॒वता॑यै
वषट्काराय॑ यच्च॑तुरव॒त्तं जु॒होति॑ छन्दा॑र॒स्येव॑ तत्प्री॑णाति
तान्य॑स्य प्री॒तानि॑ दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हन्त्यङ्गिर॒सो वा इ॒त
उ॒त्तमाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑यन्तदृष॑यो यज्ञ॒वास्त्व॑भ्यवाय॒न्ते॥१५॥

अपश्यन्पुरोडाशं कूर्मम्भूतं सर्पन्तं तमब्रुवन्निन्द्राय
 ध्रियस्व बृहस्पतये ध्रियस्व विश्वेभ्यो देवेभ्यो ध्रियस्वेति
 स नाध्रियत तमब्रुवन्नग्नये ध्रियस्वेति सोऽग्नयेऽध्रियत
 यदाग्नेयोऽष्टाकपालोऽमावास्यायां च पौर्णमास्यां चाच्युतो
 भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमब्रुवन्कथाहास्था
 इत्यनुपाक्तोऽभूवमित्यब्रवीद्यथाक्षोऽनुपाक्तः ॥ १६ ॥

अवाच्छत्येवमवारमित्युपरिष्ठादभ्यज्याधस्तादुपानक्ति
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै सर्वाणि कपालान्यभि
 प्रथयति तावतः पुरोडाशानमुष्मिल्लोकैऽभि जयति यो
 विदग्धः स नैर्ऋतो योऽश्रुतः स रौद्रो यः श्रुतः स
 सदेवस्तस्मादविदहता श्रुतंकृत्यः सदेवत्वाय भस्मनाभि
 वासयति तस्मान्मासेनास्थिं छुन्नं वेदेनाभि वासयति
 तस्मात् ॥ १७ ॥

केशैः शिरश्छुन्नं प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकादगतं
 देवलोकं यच्छृतं हविरनभिधारितमभिधार्योद्वासयति
 देवत्रैवेनद्गमयति यद्येकं कपालं नश्येदेको मासः
 संवत्सरस्यानवेतः स्यादथ यजमानः प्र मीयेत यद्वे नश्येतां

द्वौ मासौ संवत्सरस्यानवेतौ स्यातामथ यजमानः प्र मीयेत
संख्यायोद्वासयति यजमानस्य॥१८॥

गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद्वावापृथिव्यमेव
वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति
द्यावापृथिव्यं एकंकपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यति
यन्नश्यत्यनयोरेवैनद्विन्दति प्रतिष्ठित्यै॥१९॥

प्राजापत्यन्तेऽक्षोऽनुपाक्तो वेदेनाभि वांसयति तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिंशच्च॥३॥—[३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति स्फ्यमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्
पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो
द्विषतो वध इत्याह वज्रमेव तत्सः श्यति भ्रातृव्याय
प्रहरिष्यन्तम्बयजुर्हरत्येतावती वै पृथिवी यावती
वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति॥२०॥

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिर्हरति त्रय इमे लोका एभ्य
एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तूष्णीं चतुर्थं हरत्यपरिमितादेवैनं
निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपं हन्त्युद्धन्ति
तस्मादोषधयः परा भवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं

छिनत्ति पितृदेवत्यातिखातेयतीं खनति प्रजापतिना॥२१॥

यज्ञमुखेन सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यजमानमेव प्रतिष्ठां गमयति दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति देवयजनस्यैव रूपमंकः पुरीषवतीं करोति प्रजा वै पशवः पुरीषम्प्रजयैवैनम्पशुः पुरीषवन्तं करोत्युत्तरम्परिग्राहम्परि गृह्णात्येतावती वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भज्यात्मन उत्तरम्परिग्राहम्परि गृह्णाति क्रूरमिव वै॥२२॥

एतत्करोति यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति योयुष्यते शान्त्यै प्रोक्षणीरा सादयत्यापो वै रक्षोघ्नी रक्षसामपहत्यै स्फ्यस्य वर्त्मन्सादयति यज्ञस्य संतत्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥२३॥

भजति प्रजापतिनेव वै त्रयस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यद्भिर्हवींषि प्रौक्षीः केनाप इति ब्रह्मणेति ब्रूयादद्भिर्ह्येव हवींषि प्रोक्षति ब्रह्मणाप इध्माबर्हिः प्रोक्षति मेध्यमेवैनत्करोति वेदिं प्रोक्षत्यृक्षा वा एषाऽलोमकाऽमेध्या यद्वेदिर्मेध्यामेवैना करोति दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति बर्हिरासाद्य प्र॥२४॥

उक्षत्येभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोक्षति क्रूरमिव वा एतत्करोति
यत्खनन्त्यपो नि नयति शान्त्यै पुरस्तात्प्रस्तरं गृह्णाति
मुख्यमेवैनं करोतीयन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमुखेन
सम्मितम्बर्हिः स्तृणाति प्रजा वै बर्हिः पृथिवी वेदिः
प्रजा एव पृथिव्यां प्रति षापयत्यनतिदृश्रः स्तृणाति
प्रजयैवैनम्पशुभिरनतिदृश्रं करोति॥२५॥

उत्तरम्बर्हिषः प्रस्तरं सादयति प्रजा वै बर्हिर्यजमानः
प्रस्तरो यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानो-
ऽयजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति व्यावृत्त्या अनक्ति हविष्कृतमेवैनं
सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानक्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं
लोकेभ्योऽनक्ति न प्रति शृणाति यत्प्रतिशृणीयादनूर्ध्वम्भावुकं
यजमानस्य स्यादुपरीव प्र हरति॥२६॥

उपरीव हि सुवर्गो लोको नि यच्छति वृष्टिमेवास्मै नि
यच्छति नात्यग्रम्प्र हरेद्यदत्यग्रम्प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्यो-
र्नाशुका स्यान्न पुरस्तात्प्रत्यस्येद्यत्पुरस्तात्प्रत्यस्येत्सुवर्गाल्लोका
प्रति नुदेत्प्राश्चम्प्र हरति यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति
न विष्वश्च वि युयाद्यद्विष्वश्च वि युयात्॥२७॥

स्त्र्यस्य जायेतोर्ध्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिव हि पुंसः पुमानेवास्य
जायते यत्स्फ्येन वोपवेषेण वा योयुष्येत स्तृतिरेवास्य सा
हस्तेन योयुष्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति
किं यज्ञस्य यजमान इति प्रस्तर इति तस्य क्व सुवर्गो
लोक इत्याहवनीय इति ब्रूयाद्यत्प्रस्तरमाहवनीये प्रहरति
यजमानमेव॥२८॥

सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते
यत्प्रस्तरं योयुष्यन्ते बरहिरनु प्रहरति शान्त्या अनारम्भण
इव वा एतर्ह्यध्वर्युः स ईश्वरो वैपनो भवितोर्ध्रुवासीतीमामभि
मृशतीयं वै ध्रुवाऽस्यामेव प्रति तिष्ठति न वैपनो
भवत्यगा(३)नग्नीदित्याह यद्व्यादगन्नाग्निरित्यग्नावग्निं
गमयेन्निर्यजमानं सुवर्गाल्लोकाद्भजेदग्नित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव
सुवर्गं लोकं गमयति॥२९॥

आसाद्य प्रार्णतिदृशं करोति हरति वियुयाद्यजमानमेवाग्निरिति सप्तदश च॥५॥—[५]

अग्नेस्त्रयो ज्यायांसो भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः
प्रामीयन्त सोऽग्निरबिभेदित्यं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति
स निलायत् सोऽपः प्राविशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन्तम्मथस्यः

प्राब्रवीत्तमंशपद्धियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावौच इति
तस्मान्मथ्स्य धियाधिया घ्नन्ति शप्तः॥३०॥

हि तमन्वविन्दन्तमब्रुवन्नुप न आ वर्तस्व हव्यं
नो वहेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै यदेव गृहीतस्याहुतस्य
बहिःपरिधिः स्कन्दात्तन्मे भ्रातृणाम्भागधेयमसदिति
तस्माद्यद्रुहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधिः स्कन्दति तेषां
तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति परिधीन्परि दधाति
रक्षसामपहत्यै सः स्पर्शयति॥३१॥

रक्षसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो
ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाः स्यपहन्त्यूर्ध्वं समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव
रक्षाः स्यप हन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्याम्मिथुनत्वाय द्वे आ
दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे
यजेत यो यज्ञस्यार्त्या वसीयान्स्यादिति भूपतये स्वाहा
भुवनपतये स्वाहा भूतानाम्॥३२॥

पतये स्वाहेति स्कन्नमनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदार्या
यजमानो वसीयान्भवति भूयसीर्हि देवताः प्रीणाति जामि
वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वञ्चौ पुरोडाशावुपाः शुयाजमन्तरा

यंजत्यजांमित्रायाथो मिथुनत्वायाग्निरमुष्मिल्लौक
 आसीद्यमोऽस्मिन्ते देवा अंब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यहामेत्यन्नाद्येन
 देवा अग्निम्॥३३॥

उपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मादग्निर्देवानामन्नादो
 यमः पितृणां राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति
 तस्मा एतद्भागधेयम्प्रायच्छन् यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति
 यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यति भागधेयेनैव तद्रुद्रं समर्धयति
 सकृत्सकृदव द्यति सकृदिव हि रुद्र उत्तरार्धादव द्यत्येषा
 वै रुद्रस्य॥३४॥

दिग्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते द्विरभि धारयति
 चतुरवत्तस्यास्यै पशवो वै पूर्वा आहुतय एष रुद्रो
 यदग्निर्यत्पूर्वा आहुतीरभि जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि
 दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहोति
 पशूनां गोपीथाय॥३५॥

शतः स्पर्शयति भूतानामग्निं रुद्रस्य सप्तत्रिंशच्च॥६॥ [६]

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छत्स घृतं निषिक्तमविन्दत्सो-
 ऽब्रवीत्कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तोरिति तावंब्रूताम्मित्रावरुणौ

गोरेवावमीश्वरौ कर्तोः स्व इति तौ ततो गा९ समैरयता९ सा
यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो घृतमपीड्यत् तस्माद्धृतपद्युच्यते तदस्यै
जन्मोपहृत९ रथन्तर९ सह पृथिव्येत्याह॥३६॥

इयं वै रथन्तरमिमामेव सहान्नाद्येनोप ह्वयत् उपहृतं
वामदेव्य९ सहान्तरिक्षेणेत्याह पशवो वै वामदेव्यं पशून्नेव
सहान्तरिक्षेणोप ह्वयत् उपहृतम्बृहत्सह दिवेत्याहैरं वै
बृहदिरामेव सह दिवोप ह्वयत् उपहृताः सप्त होत्रा इत्याह
होत्रा एवोप ह्वयत् उपहृता धेनुः॥३७॥

सहर्षमेत्याह मिथुनमेवोप ह्वयत् उपहृतो भक्षः सखेत्याह
सोमपीथमेवोप ह्वयत् उपहृतां (4) हो इत्याहात्मानमेवोप
ह्वयत् आत्मा ह्युपहृतानां वसिष्ठ इडामुप ह्वयते पशवो वा
इडा पशून्नेवोप ह्वयते चतुरुप ह्वयते चतुष्पादो हि पशवो
मानवीत्याह मनुर्ह्येताम्॥३८॥

अग्रेऽपश्यद्धृतपदीत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीड्यत्
तस्मादेवमाह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येना९
समैरयतां ब्रह्म देवकृतमुपहृतमित्याह ब्रह्मैवोप ह्वयते दैव्या
अध्वर्यव उपहृता उपहृता मनुष्या इत्याह देवमनुष्यान्नेवोप

ह्वयते॒ य इ॒मं य॒ज्ञमवा॑न् ये य॒ज्ञप॑तिं॒ वर्धा॑नित्याह॥ ३९॥

य॒ज्ञाय॑ चै॒व यज॑मानाय चा॒शिष॑मा शा॒स्त उप॑हूते
द्यावा॑पृथि॒वी इत्या॑ह द्यावा॑पृथि॒वी ए॒वोप॑ ह्वयते पूर्व॒जे
ऋ॒ताव॑री॒ इत्या॑ह पूर्व॒जे ह्ये॑ते ऋ॒ताव॑री दे॒वी दे॒वपु॑त्रे
इत्या॑ह दे॒वी ह्ये॑ते दे॒वपु॑त्रे उप॑हूतोऽयं यज॑मान॒ इत्या॑ह
यज॑मानमे॒वोप॑ ह्वयत॒ उत्तर॑स्यां दे॒वय॒ज्यायामु॑पहूतो भूय॑सि
हवि॑ष्कर॑ण॒ उप॑हूतो दि॒व्ये धाम॑न्नुपहूतः॥ ४०॥

इत्या॑ह प्र॒जा वा उत्तरा॑ दे॒वय॒ज्या प॒शवो॑ भूयो
हवि॑ष्कर॑णं सु॒वर्गो॑ लो॒को दि॒व्यं धामे॑दम॒सीदम॑सीत्ये॒व
य॒ज्ञस्य॑ प्रि॒यं धामो॑प॒ ह्वयते॑ वि॒श्वम॑स्य प्रि॒यमु॑पहूत॒मित्या॑हाच्छ॒म्ब
ह्वयते॑॥ ४१॥

आ॒ह धे॒नुरे॑तां वर्धा॑नित्याह धाम॑न्नुपहूतश्चतु॑स्त्रिंशच्च॥ ७॥ [७]

प॒शवो॑ वा इडा॑ स्वय॒मा द॑त्ते का॒ममे॒वात्म॑ना पशूना॒मा
द॑त्ते न ह्य॑न्यः का॒मम्प॑शूना॒मप्र॑यच्छति वा॒चस्प॑तये त्वा
हुत॑म्प्राश्नामीत्या॑ह वाच॑मे॒व भा॑ग॒धेये॑न प्रीणाति॒ सद॑स॒स्पत॑ये
त्वा हुत॑म्प्राश्नामीत्या॑ह स्व॒गाकृ॑त्यै चतुर॒वत्त॑म्भवति ह॒विर्वै
च॑तुर॒वत्त॑म्प॒शव॑श्चतुर॒वत्तं॑ यद्धोता॑ प्राश्नी॒याद्धोता॑॥ ४२॥

आर्ति॑मार्च्छे॒द्यद॒ग्नौ जु॒हुयाद्रु॒द्राय॑ प॒शून॑पि दध्यादप॒शुर्यज॑मान
 स्याद्वाच॑स्पतये त्वा हुत॒म्प्राश्ना॑मीत्याह प॒रोक्ष॑मेवैनं॒ञ्जुहोति॑
 सद॑स॒स्पतये॑ त्वा हुत॒म्प्राश्ना॑मीत्याह स्व॒गाकृत्यै॑ प्राश्र॑न्ति
 ती॒र्थ ए॒व प्राश्र॑न्ति दक्षि॑णां ददाति ती॒र्थ ए॒व दक्षि॑णां ददाति
 वि वा ए॒तद्य॑ज्ञम्॥४३॥

छि॒न्दन्ति॑ यन्म॑ध्यतः प्रा॒श्रन्त्य॒द्विर्मा॑र्जयन्त॒ आपो॑
 वै सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒व य॒ज्ञः सं त॑न्वन्ति दे॒वा
 वै य॒ज्ञाद्रु॒द्रम॑न्तरा॒यन्त्स य॒ज्ञम॑विध्य॒तं दे॒वा अ॒भि
 सम॑गच्छन्त॒ कल्प॑तां न इ॒दमिति॑ तेऽब्रु॒वन्त्स्वि॑ष्टं वै न
 इ॒दम॑विष्यति॒ यदि॑म॒ रा॒धयि॑ष्याम॒ इति॑ तत्स्वि॑ष्टकृतः
 स्वि॑ष्टकृ॒त्वन्त॑स्यावि॒द्धं निः॥४४॥

अ॒कृन्त॑न् यवे॑न् स॒मि॒तं तस्मा॑द्यवमा॒त्रम॑व॒ द्येद्य॑ज्यायो-
 ऽव॒द्येद्रो॒पये॑त्तद्य॒ज्ञस्य॑ यदु॒पं च स्तृ॑णीयाद॒भि च॑
 घा॒रये॑दुभयतःस॒श्वायि॑ कुर्यादव॒दाया॑भि घा॒रयति॑ द्विः
 सम्प॑द्यते द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॑ प्र॒ति॑ष्ठित्यै॒ यत्ति॑र॒श्चीन॑मति॒हरे॑दन॒भिवि॑द्य
 य॒ज्ञस्या॑भि वि॒ध्येद॑ग्रेण॒ परि॑ हरति ती॒र्थेनै॒व परि॑ हरति
 तत्पू॑ष्णो पर्य॑हरन्तत्॥४५॥

पूषा प्राश्यं दतोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्टभांगोऽदन्तको हि
 तं देवा अंब्रुवन्वि वा अयमार्ध्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति
 तद्धृहस्पतये पर्यहरन्त्सोऽबिभेद्धृहस्पतिरित्थं वाव स्य
 आर्तिमारिष्यतीति स एतम्मन्त्रमपश्यत्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा
 प्रति पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः॥४६॥

किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत्प्रतिगृह्णन्तं मा हिःसिष्यतीति
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां
 प्रति गृह्णामीत्यब्रवीत्सवितृप्रसूत एवैनद्वह्मणा देवताभिः
 प्रत्यगृह्णात्सोऽबिभेत्प्राश्रन्तं मा हिःसिष्यतीत्यग्नेस्त्वास्येन
 प्राश्रामीत्यब्रवीन्न ह्यग्नेरास्यं किं च न हिनस्ति सो-
 ऽबिभेत्॥४७॥

प्राशितं मा हिःसिष्यतीति ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न
 हि ब्राह्मणस्योदरं किं च न हिनस्ति बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति
 स हि ब्रह्मिष्ठोऽप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति यः
 प्राशिन्नम्प्राश्रात्यद्विर्मार्जयित्वा प्राणान्त्सम्मृशतेऽमृतं वै
 प्राणा अमृतमापः प्राणानेव यथास्थानमुप ह्वयते॥४८॥

प्राश्याद्धोता यज्ञत्रिरहरन्तचक्षुरास्यङ्किं च न हिनस्ति सोऽबिभेच्चतुश्चत्वारिंशच्च॥८॥[८]

अ॒ग्नीध॒ आ द॑धात्य॒ग्निमु॑खाने॒वर्तून्प्री॑णाति॒ समिध॑मा
 द॑धात्युत्तरा॒सामाहु॑तीनां॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॑ समि॒द्वत्ये॒व
 जु॑होति॒ परि॑धीन्त्स॒म्मो॑र्ष्टि॒ पुना॑त्ये॒वैनान्त्स॒कृत्स॑कृत्स॒म्मो॑र्ष्टि
 परा॑डिव॒ ह्ये॒तर॑र्हि॒ य॒ज्ञश्च॒तुः सम्प॑द्यते॒ चतु॑ष्पादः॒ प॒शवः॑
 प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे ब्र॑ह्मन्प्र॒स्था॑स्याम॒ इत्या॒हात्र॒ वा ए॒तर॑र्हि
 य॒ज्ञः श्रि॒तः॥४९॥

यत्र॑ ब्र॒ह्मा यत्रै॒व य॒ज्ञः श्रि॒तस्त॑त॒ ए॒वैन॒मा र॑भते॒ यद्ध॑स्तेन
 प्र॒मीवे॑द्वे॒पनः॑ स्याद्यच्छी॒र्ष्णा शी॑र्ष॒क्तिमा॒न्स्याद्य॑त्तूष्णीमासी॒तासं॑
 य॒ज्ञः स्या॒त्प्र ति॑ष्ठेत्ये॒व ब्रू॑याद्वाचि॒ वै य॒ज्ञः श्रि॒तो यत्रै॒व य॒ज्ञः
 श्रि॒तस्त॑त॒ ए॒वैन॒ः सम्प्र॑ यच्छति॒ दे॒वं स॒वित॑रे॒तत्ते प्र॥५०॥

आ॒हेत्या॑ह॒ प्रसू॑त्यै॒ बृह॑स्पति॒र्ब्रह्मे॑त्या॒ह स॒ हि ब्र॑ह्मि॒ष्ठः
 स य॒ज्ञम्पा॑हि॒ स य॒ज्ञप॑तिम्पाहि॒ स मा॒म्पाही॑त्या॒ह य॒ज्ञाय॑
 यज॑मानाया॒त्मने॒ तेभ्य॑ ए॒वाशि॑ष॒मा शा॒स्तेऽना॑र्त्या आ॒श्राव्या॑ह
 दे॒वान् य॒जेति॑ ब्रह्म॒वादि॒नो व॑दन्ती॒ष्टा दे॒वता॒ अथ॑ क॒तम॑ ए॒ते
 दे॒वा इति॑ छ॒न्दा॒ःसी॑ति॒ ब्रू॑याद्वाय॒त्रीं त्रि॒ष्टुभ॑म्॥५१॥

जग॑ती॒मित्यथो॑ ख॒ल्वाहु॑र्ब्रा॒ह्मणा॒ वै छ॒न्दा॒ःसी॑ति॒ ताने॒व
 तद्य॑जति॒ दे॒वानां॑ वा इ॒ष्टा दे॒वता॒ आस॑न्नथा॒ग्निर्नो॑द॒ज्वल॑त्तं
 दे॒वा आ॑हु॒तीभि॑रनूया॒जेष्व॑न्व॒विन्द॑न् यद॑नूया॒जान्

यज॑त्य॒ग्निमे॒व तथ्स॑मिन्द्र ए॒तदु॒र्वे नामा॑सुर आ॑सीत्स
ए॒तर्हि य॒ज्ञस्या॒शिषं॑मवृ॒ङ्क्त यद्व्या॑देतत्॥५२॥

उ द्या॒वापृ॒थि॒वी भ॒द्रम॑भू॒दित्ये॒तदु॒मे॒वासुरं॑ य॒ज्ञस्या॒शिषं॑
गम॑येदि॒दं द्या॒वापृ॒थि॒वी भ॒द्रम॑भू॒दित्ये॒व ब्रू॒याद्य॑ज॒मानमे॒व
य॒ज्ञस्या॒शिषं॑ममय॒त्याध्मं॑ सू॒क्तवा॒कमु॒त न॑मोवा॒कमि॒त्याहे॒दम॑रा
वावै॑तदा॒होप॑श्रितो दि॒वः पृ॒थि॒व्यो॒रित्या॑ह द्या॒वापृ॒थि॒व्यो॒रहि॑
य॒ज्ञ उप॑श्रित॒ ओम॑न्वती ते॒ऽस्मिन् य॒ज्ञे य॑ज॒मान
द्या॒वापृ॒थि॒वी॥५३॥

स्ता॒मित्या॑हा॒शिषं॑मे॒वैता॑मा शा॑स्ते॒ यद्व्या॑थ्सूपावसा॒ना
च॑ स्व॒ध्यव॑सा॒ना चेति॑ प्र॒मायु॑को॒ यज॑मानः स्याद्य॒दा हि
प्र॒मीय॑तेऽथे॒मामु॑पावस्यति॒ सूप॑च॒रणा च॑ स्व॒धिच॑रणा॒ चेत्ये॒व
ब्रू॒याद्वरी॑यसीमे॒वास्मै॑ गव्यू॒तिमा॑ शा॑स्ते॒ न प्र॒मायु॑को भवति॒
तयो॑रा॒विद्य॒ग्निरि॒दं ह॒विर॑जुष॒तेत्या॑ह या अया॑क्ष्म॥५४॥

दे॒वता॒स्ता अ॑रीरधा॒मेति॑ वावै॒तदा॑ह॒ यन्न॑ निर्दि॒शेत्प्रति॑वेशं
य॒ज्ञस्या॒शीर्ग॑च्छे॒दा शा॑स्तेऽयं॒ यज॑मानोऽसा॒वित्या॑ह
नि॒र्दिश्यै॒वैनं॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कं ग॑मय॒त्यायु॑रा शा॑स्ते सु॒प्रजा॒स्त्वमा॑
शा॑स्त॒ इत्या॑हा॒शिषं॑मे॒वैता॑मा शा॑स्ते स॒जात॑वन॒स्यामा॑ शा॑स्त॒

इत्याह प्राणा वै संजाताः प्राणानेव॥५॥

नान्तरैति तदग्निर्देवो देवेभ्यो वनते वयमग्नेर्मानुषा
इत्याहाग्निर्देवेभ्यो वनुते वयम्मनुष्येभ्य इति वावैतदाहेह
गतिर्वामस्येदं च नमो देवेभ्य इत्याह याश्चैव देवता यजति
याश्च न ताभ्य एवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनात्यै॥५६॥

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुभमेतद्वावापृथिवी या अयाक्ष्म प्राणानेव षट्त्वारिंशच्च॥९॥—[९]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन्ते शं
युम्बार्हस्पत्यमब्रुवन्निमं नो यज्ञः स्वगा कुर्विति
सोऽब्रवीद्वरं वृणौ यदेवाब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धधानो यजातै
सा मे यज्ञस्याशीरसदिति तस्माद्यदब्राह्मणोक्तो-
ऽश्रद्धधानो यजते शं युमेव तस्य बारहस्पत्यं
यज्ञस्याशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यब्रवीत्किम्मे प्रजायाः॥५७॥

इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनन्त्सहस्रेण
यातयाद्यो लोहितं करवद्यावतः प्रस्कद्य पाःसून्थसंगृह्णात्तावतः
संवत्सरान्पितृलोकं न प्र जानादिति तस्माद्ब्राह्मणाय नापं
गुरेत न नि हन्यान्न लोहितं कुर्यादितावता हैनसा भवति
तच्छं योरा वृणीमह इत्याह यज्ञमेव तत्स्वगा करोति

तत्॥५८॥

शं योरा वृणीमह इत्याह शं युमेव बारहस्पत्यम्भागधेयेन
समर्धयति गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतय इत्याहाशिषमेवैतामा
शास्ते सोमं यजति रेत एव तद्धधाति त्वष्टारं यजति रेत
एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि करोति देवानाम्पत्नीर्यजति
मिथुनत्वायाग्निं गृहपतिं यजति प्रतिष्ठित्यै जामि वा
एतद्यज्ञस्य क्रियते॥५९॥

यदाज्येन प्रयाजा इज्यन्त आज्येन पत्नीसंयाजा
ऋचमनूच्य पत्नीसंयाजानामृचा यजत्यजामित्वायाथो
मिथुनत्वाय पङ्क्तिप्रायणो वै यज्ञः पङ्क्तुदयनः पञ्च प्रयाजा
इज्यन्ते चत्वारः पत्नीसंयाजाः समिष्टयजुः पञ्चमम्पङ्क्तिमेवानु
प्र यन्ति पङ्क्तिमनूद्यन्ति॥६०॥

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयस्त्रिंशच्च॥१०॥

[१०]

युक्त्वा हि देवहूतमा अश्वा अग्ने रथीरिव नि होता
पूर्व्यः सदः। उत नो देव देवा अच्छा वोचो विदुष्टरः।
श्रद्धिश्वा वार्या कृधि। त्व ह यद्यविष्ट्र सहसः सूनवाहुता।
ऋतावा यज्ञियो भुवः। अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य

शतिनस्पतिः। मूर्धा कवी रयीणाम्। तं नेमिमृभवो यथा
नमस्व सहृतिभिः। नेदीयो यज्ञम्॥६१॥

अङ्गिरः। तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यया। वृष्णे
चोदस्व सुष्टुतिम्। कमं ष्विदस्य सेनयाग्नेरपाकचक्षसः। पुणिं
गोषु स्तरामहे। मा नो देवानां विशः प्रस्नातीरिवोस्त्राः। कृशं
न हासुरघ्नियाः। मा नः समस्य दूढ्यः परिवेषसो अहतिः।
ऊर्मिर्न नावमा वधीत्। नमस्ते अग्र ओजसे गृणन्ति देव
कृष्टयः। अमैः॥६२॥

अमित्रमर्दय। कुविथ्सु नो गविष्टयेऽग्ने संवेषिषो
रयिम्। उरुकृदुरु णस्कृधि। मा नो अस्मिन्महाधने परा
वर्गारभृद्यथा। संवर्गं स रयिञ्जया। अन्यमस्मद्विया
इयमग्ने सिषक्तु दुच्छुना। वर्धा नो अमवच्छवः।
यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमदुर्मखस्य वा। तं घेदग्निर्वृधावन्ति।
परस्या अधि॥६३॥

संवतोऽवरां अभ्या तरा। यत्राहमस्मि तां अवा विद्म
हि ते पुरा वयमग्ने पितुर्यथावसः। अधा ते सुम्नमीमहे।
य उग्र इव शर्यहा तिग्मशृङ्गो न वसंगः। अग्ने पुरो

रुरोजि॑थ। सखा॑यः सं वः॑ स॒म्यश्च॑मिष॒ः स्तोमं॑ चा॒ग्नये॑।
 वर्षि॑ष्ठाय क्षिती॒नामूर्जो॑ न॒त्रे सह॑स्वते। स॒स॒मिद्यु॑वसे
 वृष॑न्न॒ग्रे विश्वा॑न्य॒र्य आ। इड॑स्प॒दे समि॑ध्यसे स नो॒ वसू॑न्या
 भ॑र। प्रजा॑पते स वे॒द सोमा॑पूषणे॒मौ दे॒वौ॥६४॥

यु॒जम॑मेरधि॑ वृ॒ष॒त्रेका॑त्रवि॒शति॑श्च॒॥११॥ [११]

उ॒शन्त॑स्त्वा हवाम॑ह उ॒शन्तुः॑ समि॑धीमहि। उ॒शन्नु॑श॒त आ
 व॑ह॒ पित॑र॒न् ह॒विषे॑ अ॒त्तवे॑। त्व॒सोम॑ प्रचि॑कितो मनी॒षा
 त्व॒रजि॑ष्ठ॒मनु॑ नेषि॒ पन्था॑म्। तव॒ प्रणी॑ती पि॒तरौ॑ न इ॒न्दो
 दे॒वेषु॑ रत्न॑मभजन्त॒ धीराः॑। त्वया॒ हि नः॑ पि॒तरः॑ सोम॒ पूर्वे॑
 कर्मा॑णि चक्रुः प॑वमान॒ धीराः॑। व॒न्वन्न॑वा॒तः परि॑धी॒रपो॑र्णु
 वी॒रेभि॑र॒श्वैर्म॑घवा॑ भव॥६५॥

नः॑। त्व॒सोम॑ पि॒तृभिः॑ संवि॒दानोऽनु॑ द्यावा॑पृथि॒वी आ
 त॑तन्था। तस्मै॑ त इ॒न्दो ह॒विषा॑ विधेम व॒यः स्या॑म॒ पत॑यो
 रयी॑णाम्। अग्नि॑ष्वा॒त्ताः पि॒तर॒ एह॑ गच्छ॒त सदः॑सदः॑ सद॑त
 सु॒प्रणी॑तयः। अ॒त्ता ह॒वीर॑षि॒ प्रय॑तानि ब॒र्हिष्य॑था॒ रयि॑र॒
 सर्व॑वीरं दधा॑तन। ब॒र्हिष॑दः पि॒तर ऊ॒त्य॑र्वा॒ग्निमा॑ वो॒ ह॒व्या
 च॑कृ॒मा जुष॑ध्वम्। त आ ग॒ताव॑सा॒ शन्त॑मे॒नाथा॑स्मभ्यम्॥६६॥

शं योररुपो दधात। आहं पितृन्सुविदत्रां अविथ्सि
 नपातश्च विक्रमणं च विष्णोः। बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य
 भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः। उपहृताः पितरो बर्हिष्येषु
 निधिषु प्रियेषु। त आगमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु ते
 अवन्त्वस्मान्। उदीरतामवर उत्परांस उन्मध्यमाः पितरः
 सोम्यासः। असुम्॥६७॥

य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु।
 इदम्पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरांस ईयुः।
 ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनासु विक्षु।
 अधा यथा नः पितरः परांसः प्रत्नासो अग्न ऋतमाशुषाणाः।
 शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरपं व्रन्।
 यदग्ने॥६८॥

कव्यवाहन पितृन् यक्ष्यतावृधः। प्र च हव्यानि
 वक्ष्यसि देवेभ्यश्च पितृभ्य आ। त्वमग्न ईडितो जातवेदो-
 ऽवाङ्मुव्यानि सुरभीणि कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते
 अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवींषि। मातली कव्यैर्यमो
 अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्भिर्वावृधानः। यांश्च देवा वावृधुर्ये

च देवान्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति॥६९॥

इमं यम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः।
 आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषा
 मादयस्व। अङ्गिरोभिरा गंहि यज्ञियैभिर्यमं वैरूपैरिह
 मादयस्व। विवस्वन्तः हुवे यः पिता तेऽस्मिन् यज्ञे
 बर्हिष्या निषद्य। अङ्गिरसो नः पितरो नवङ्वा अथर्वाणो
 भृगवः सोम्यासः। तेषां वयः सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे
 सौमनसे स्याम॥७०॥

भवास्मभ्यमसुं यदग्रे मदन्ति सौमनस एकञ्च॥१२॥—————[१२]

प्रजापतिरकामयतैष तै यज्ञं वै प्रजापतेर्जायमानाः प्राजापत्या यो वा अयथादेवतमिष्टर्गो
 निग्राभ्याः स्थ यो वै देवां जुष्टोऽग्निना रयिमेकादश॥११॥ प्रजापतिरकामयत प्रजापतेर्जायमाना
 व्यायच्छन्ते मह्यमिमान्माया मायिनां द्विचत्वारिंशत्॥४२॥ प्रजापतिरकामयताग्निः
 समुद्रवाससम्॥—————[१३]

॥ काण्डम् ३ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत स
 सर्पानसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयम-
 तप्यत स वयांस्यसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स
 तृतीयमतप्यत स एतं दीक्षितवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स
 प्रजा असृजत यत्तपस्तत्त्वा दीक्षितवादं वदति प्रजा एव
 तद्यजमानः ॥ १ ॥

सृजते यद्वै दीक्षितोऽमेध्यम्पश्यत्यपास्माद्दीक्षा क्रामति
 नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धम्मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाः
 श्रेष्ठो दीक्षे मा मा हासीरित्याह नास्माद्दीक्षापं क्रामति नास्य
 नीलं न हरो व्येति यद्वै दीक्षितमभिवर्षति दिव्या आपो-
 ऽशान्ता ओजो बलं दीक्षाम् ॥ २ ॥

तपोऽस्य निर्घन्त्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे
 दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो
 बलं न दीक्षां न तपो निर्घन्त्यग्निर्वै दीक्षितस्य देवता सो-

ऽस्मादेतरहिं तिर इव यरहि याति तमीश्वर९ रक्षा९सि
हन्तोः॥ ३ ॥

भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरएता ते अस्त्वित्याह
ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते स एन९
सम्पारयत्येदमगन्म देवयजनम्पृथिव्या इत्याह देवयजन९
ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो यजते विश्वे देवा यदजुषन्त
पूर्व इत्याह विश्वे ह्येतदेवा जोषयन्ते यद्वाह्मणा ऋक्सामाभ्यां
यजुषा संतरन्त इत्याह रक्सामाभ्या९ ह्येष यजुषा संतरति
यो यजते रायस्पोषेण समिषा मदेमेत्याहाशिषमेवैतामा
शास्ते॥ ४ ॥

यजमानो दीक्षा९ हन्तोर्ब्राह्मणाश्चतुर्वि९शतिश्च॥ १ ॥ [१]

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो
जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमाना९ साम्राज्यं
गच्छेति मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोम९ राजान९ साम्राज्यं
लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वाना९ साम्राज्यं
छन्दा९सि खलु वै सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः
पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभि मन्त्रयेत् साम्राज्यमेव॥ ५ ॥

ए॒नं लो॒कं ग॑मयित्वा क्री॑णाति॒ गच्छ॑ति॒ स्वाना॑ꣳ सा॒म्राज्यं॑
 यो वै ता॑नून॒प्रस्य॑ प्रति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति ब्र॒ह्मवा॑दि॒नो
 वद॑न्ति॒ न प्रा॒श्नन्ति॒ न जु॑ह्वत्यथ॒ क्व ता॑नून॒प्रं प्रति॑ तिष्ठतीति॒
 प्र॒जाप॑तौ॒ मन॒सीति॑ ब्रूया॒त्रिर॑व॒ जिघ्रे॑त्प्र॒जाप॑तौ॒ त्वा मन॑सि
 जुहो॑मीत्येषा॒ वै ता॑नून॒प्रस्य॑ प्रति॒ष्ठा य ए॒वं वेद॑ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति
 यः॥ ६॥

वा अ॑ध्व॒र्योः प्र॑ति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति॒ यतो॑
 मन्ये॒तान॑भि॒क्रम्य॑ हो॒ष्यामी॑ति॒ तत्तिष्ठ॑न्ना श्रा॑वये॒देषा॑ वा
 अ॑ध्व॒र्योः प्र॑ति॒ष्ठा य ए॒वं वेद॑ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति॒ यद॑भि॒क्रम्य॑
 जुहु॑यात्प्र॑ति॒ष्ठाया॑ इ॒यात्तस्मा॑त्समा॒नत्र॑ तिष्ठ॑ता हो॒तव्यं॑
 प्र॑ति॒ष्ठित्यै॒ यो वा अ॑ध्व॒र्योः स्वं वेद॑ स्ववा॑ने॒व भ॑वति॒ स्रु॒ग्वा
 अ॑स्य॒ स्वं वा॑य॒व्यम॑स्य॥ ७॥

स्वं च॑म॒सौऽस्य॒ स्वं यद्वा॑य॒व्यं वा च॑म॒सं वा॒
 ऽन॑न्वा॒रभ्या॑श्रा॒वये॑त्स्वादि॒यात्तस्मा॑दन्वा॒रभ्या॑श्रा॒व्यꣳ स्वादे॑व
 नैति॒ यो वै सोम॑मप्र॑ति॒ष्ठाप्य॑ स्तो॒त्रमु॑पाक॒रोत्यप्र॑ति॒ष्ठितः॑
 सोमो॒ भव॑त्यप्र॑ति॒ष्ठितः॑ स्तोमोऽप्र॑ति॒ष्ठितान्यु॑क्थान्यप्र॑ति॒ष्ठितो॑
 यज॑मा॒नोऽप्र॑ति॒ष्ठितोऽध्व॑र्युर्वा॒यव्यं॑ वै सोम॑स्य॒ प्रति॒ष्ठा

चमसोऽस्य प्रतिष्ठा सोमः स्तोमस्य स्तोम उक्थानां ग्रहं
 वा गृहीत्वा चमसं वोच्चीयं स्तोत्रमुपाकुर्यात्प्रत्येव सोमः
 स्थापयति प्रति स्तोमम्प्रत्युक्थानि प्रति यजमानस्तिष्ठति
 प्रत्यध्वर्युः॥८॥

एव तिष्ठति यो वायव्यमस्य ग्रहं वैकान्रविशतिश्च॥२॥ [२]

यज्ञं वा एतत्सम्भरन्ति यत्सोमक्रयण्यै पदं यज्ञमुखं
 हविर्धाने यर्हि हविर्धाने प्राचीं प्रवर्तयेयुस्तरहि
 तेनाक्षमुपाध्याद्यज्ञमुख एव यज्ञमनु सं तनोति प्राश्नमग्निम्प्र
 हरन्त्युत्पत्नीमा नयन्त्यन्वनांसि प्र वर्तयन्त्यथ वा अस्यैष
 धिष्णियो हीयते सोऽनु ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा॥९॥

प्रजां पशून् यजमानस्य शमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं
 नयन्ति तरहि तस्य पशुश्रपणं हरत्तेनैवैनम्भागिनं
 करोति यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्वि
 कर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुश्रपणं हरन्ति स वैव
 स्यान्निर्मन्थ्यं वा कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि
 पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य प्रत्याख्यायमव द्येत्सैव ततः
 प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमथ्रीरन् यस्तान्कामयेतार्तिमाच्छेयुरिति

कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्रीध्रे जुहुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृङ्गे
ताजगार्तिमार्च्छन्ति॥१०॥

भूत्वा तत्तुष्यद्विंशतिश्च॥३॥ [३]

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः। तस्मै प्रति
प्र वैदय चिकित्वा९ अनु मन्यताम्। इमम्पशुम्पशुपते ते
अद्य बध्नाम्यग्रे सुकृतस्य मध्ये। अनु मन्यस्व सुयजा
यजाम जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम्। प्रजानन्तः प्रति
गृह्णन्ति पूर्वं प्राणमङ्गेभ्यः पर्याचरन्तम्। सुवर्गं याहि
पृथिभिर्देवयानैरोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः। येषामीशे॥११॥

पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम्। निष्क्रीतो-
ऽयं यज्ञियम्भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य सन्तु। ये
बध्यमानमनु बध्यमाना अभ्यैक्षन्त मनसा चक्षुषा च।
अग्निस्ता९ अग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया
संविदानः। य आरण्याः पशवो विश्वरूपा विरूपाः सन्तो
बहुधैकरूपाः। वायुस्ता९ अग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः
प्रजया संविदानः। प्रमुञ्चमानाः॥१२॥

भुवनस्य रेतो गातुं धत्त यजमानाय देवाः। उपाकृत९

शशमा॒नं यद॒स्था॑ञ्जी॒वं दे॒वाना॑म॒प्येतु॑ पाथः। नाना॑ प्रा॒णो
यज॑मानस्य प॒शुना॑ य॒ज्ञो दे॒वेभिः॑ स॒ह दे॒व्याना॑ः। जी॒वं
दे॒वाना॑म॒प्येतु॑ पाथः स॒त्याः सं॒न्तु यज॑मानस्य॒ कामाः॑।
यत्प॒शुर्मा॒युम॒कृ॒तोरो॑ वा प॒द्भिरा॑ह॒ते। अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॑दे॒नसो॑
वि॒श्वान्मु॑ञ्च॒त्व॒हंसः॑। श॒र्मि॒तार॑ उ॒पेत॑न य॒ज्ञम्॥१३॥

दे॒वेभि॑रि॒न्वित॑म्। पाशा॑त्प॒शुम्प्र॑ मुञ्चत ब॒न्धाद्य॑ज्ञप॒तिम्परि॑।
अदि॑तिः पाश॒म्प्र मु॑मो॒क्तेतं॑ नमः प॒शुभ्यः॑ पशुप॒तये॑ करोमि।
अ॒रा॒ती॒यन्त॑म॒धरं॑ कृ॒णोमि॑ यं द्वि॒ष्मस्तस्मि॑न्प्रति॒ मुञ्चामि॑
पाश॑म्। त्वामु॒ ते द॑धिरे ह॒व्यवा॑ह॒ः शृ॒तं क॒र्तार॑मु॒त य॒ज्ञियं॑ च।
अ॒ग्ने सद॑क्षः स॒त॒नुर॑हि भू॒त्वाऽथ॑ ह॒व्या जा॑तवे॒दो जुष॑स्व।
जा॑तवे॒दो व॒पया॑ गच्छ दे॒वान्त्व॒हि हो॒ता प्र॑थ॒मो ब॒भूथ॑।
घृ॒तेन॑ त्वं त॒नुवो॑ वर्धयस्व॒ स्वाहा॑कृत॒ह॒विर॑दन्तु दे॒वाः।
स्वाहा॑ दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा॑॥१४॥

ईशे॑ प्रमुञ्च॒माना॑ य॒ज्ञन्त्व॒ षोड॑श च॥४॥ [४]

प्रा॒जा॒प॒त्या वै प॒शव॑स्तेषा॒ रु॒द्रोऽधि॑पतिर्यदे॒ताभ्या॑मुपाक॒रोति॑
ताभ्या॑मे॒वैनं॑ प्र॒तिप्रो॑च्या ल॒भत॑ आ॒त्मनो॑ऽना॒व्रस्का॑य
द्वाभ्या॑मुपाक॒रोति॑ द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॑ प्र॒तिष्ठि॑त्या उपा॒कृत्य॑ पञ्च

जुहोति पाङ्गाः पशवः पशून्वाव रुन्दे मृत्यवे वा एष नीयते
 यत्पशुस्तं यदन्वारभेत प्रमायुको यजमानः स्यान्नाना प्राणो
 यजमानस्य पशुनेत्याह व्यावृत्त्यै॥१५॥

यत्पशुर्मायुमकृतेति जुहोति शान्त्यै शमितार उपेतनेत्याह
 यथायजुरेवैतद्वपायां वा आह्नियमाणायामग्नेर्मेधोऽपं क्रामति
 त्वामु ते दधिरे हव्यवाहमिति वपामभि जुहोत्यग्नेरेव
 मेधमव रुन्देऽथो शृतत्वाय पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा अन्ये
 देवा उपरिष्ठात्स्वाहाकृतयोऽन्ये स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः
 स्वाहेत्यभितो वपां जुहोति तानेवोभयान्प्रीणाति॥१६॥

व्यावृत्त्या अभितो वपां पञ्च च॥५॥ [५]

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या देवताभ्यो
 वृश्चते पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य
 आ वृश्चते वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभि मृशेद्वैष्णव्या
 हविर्धानमाग्नेय्या स्रुचो वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सदा
 यथादेवतमेव यज्ञमुप चरति न देवताभ्य आ वृश्चते
 वसीयान्भवति युनज्मि ते पृथिवीं ज्योतिषा सह युनज्मि
 वायुमन्तरिक्षेण॥१७॥

ते सह युनज्मि वाचं सह सूर्येण ते युनज्मि
 तिस्रो विपृचः सूर्यस्य ते। अग्निर्देवता गायत्री छन्द
 उपांशोः पात्रमसि सोमो देवता त्रिष्टुप्छन्दोऽन्तर्यामस्य
 पात्रमसीन्द्रो देवता जगती छन्द इन्द्रवायुवोः पात्रमसि
 बृहस्पतिर्देवताऽनुष्टुप्छन्दो मित्रावरुणयोः पात्रमस्यश्विनौ
 देवता पङ्क्तिश्छन्दोऽश्विनोः पात्रमसि सूर्यो देवता बृहती॥१८॥

छन्दः शुक्रस्य पात्रमसि चन्द्रमा देवता सतोबृहती छन्दो
 मन्थिनः पात्रमसि विश्वे देवा देवतोष्णिहा छन्द आग्रयणस्य
 पात्रमसीन्द्रो देवता ककुच्छन्द उक्थानाम्पात्रमसि पृथिवी
 देवता विराट्छन्दो ध्रुवस्य पात्रमसि॥१९॥

अन्तरिक्षेण बृहती त्रयस्त्रिंशच्च॥६॥ [६]

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽष्टः क्षीयत
 आसन्न्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्यांश्चिदभिशस्त्या इति पुरा
 प्रातरनुवाकाञ्जुहयादात्मन एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यते-
 ऽनैत्यै संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या
 अभिभूत्यै स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा
 मा हासिष्टं देवतासु वा एते प्राणापानयोः॥२०॥

व्यायच्छन्ते येषां॑ सोमः समृच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय
 त्वेत्याह छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दांभिरेवास्य
 छन्दांसि वृद्धे प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिजित्यै
 मरुत्वतीः प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं
 वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरेत्यद्य वाव रथन्तरं
 श्वो बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरेति भूतम्॥ २१॥

वाव रथन्तरम्भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनम्भविष्यतश्चान्तरैति
 परिमितं वाव रथन्तरमपरिमितम्बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरि-
 मिताच्चान्तरैति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेतां॑
 स एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं
 वीर्यमवृद्धं यद्विहव्यं॑ शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो
 भ्रातृव्यस्य वृद्धे यस्य भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता
 वृद्ध इति यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत
 यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्धे
 वसीयान्भवति॥ २२॥

प्राणापानयोर्भूतं वृद्धेऽष्टाविंशतिश्च॥ ७॥ [७]

निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयतापानं

मे तर्पयत व्यानं मे तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रं मे तर्पयत
मनो मे तर्पयत वाचं मे तर्पयतात्मानं मे तर्पयताङ्गानि मे
तर्पयत प्रजां मे तर्पयत पशून्मे तर्पयत गृहान्मे तर्पयत
गुणान्मे तर्पयत सर्वगणं मा तर्पयत तर्पयत मा॥२३॥

गुणा मे मा वि तृषन्नोषधयो वै सोमस्य विशो विशः
खलु वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा ऐन्द्रः सोमोऽवीवृधं वो मनसा
सुजाता ऋतप्रजाता भग इद्वः स्याम। इन्द्रेण देवीर्वीरुधः
संविदाना अनु मन्यन्ताः सवनाय सोममित्याहौषधीभ्य
एवैनः स्वायै विशः स्वायै देवतायै निर्याच्याभि षुणोति
यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य॥२४॥

प्रथमोऽंशुः स्कन्दति स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्
यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभि मन्त्रयेता मास्कान्त्सह प्रजया
सह रायस्पोषेणेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधिरित्याशिषमेवैतामा
शास्त इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घाताय
द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः।
तृतीयं योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः॥२५॥

यो वै देवान्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं
 देवयशस्यैव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येषु
 यान्प्राचीनमाग्रयणाद्गृहीयात्तानुपांशु गृहीयाद्यानूर्ध्वांस्त
 देवानेव तद्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं
 देवयशस्यैव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येष्वग्निः
 प्रातःसवने पात्वस्मान् वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः। स नः
 पावको द्रविणं दधातु॥ २६॥

आयुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम। विश्वे देवा मरुत इन्द्रो
 अस्मान्स्मिन्द्वितीये सवने न जह्युः। आयुष्मन्तः प्रियमेषां
 वदन्तो वयं देवानां सुमतौ स्याम। इदं तृतीयं सवनं
 कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त। ते सौधन्वनाः सुव्रानशानाः
 स्विष्टिं नो अभि वसीयो नयन्तु। आयतनवतीर्वा अन्या
 आहुतयो हूयन्तेऽनायतना अन्या या आघारवतीस्ता
 आयतनवतीर्याः॥ २७॥

सौम्यास्ता अनायतना ऐन्द्रवायवमादायाघारमा
 घारयेदध्वरो यज्ञोऽयमस्तु देवा ओषधीभ्यः पशवै नो जनाय
 विश्वस्मै भूतायाध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृतवद्देव सोमेति
 सौम्या एव तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान्भवति

य एवं वेदाथो द्यावापृथिवी एव घृतेन व्युनक्ति ते व्युत्ते
उपजीवनीये भवत उपजीवनीयो भवति॥२८॥

य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व
विदेगौपत्यं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिम्।
मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्स नाभानेदिष्ठं ब्रह्मचर्यं वसन्तं
निरभजत्स आगच्छत्सोऽब्रवीत्कथा मा निरभागिति न त्वा
निरभाक्षमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्तमांसते ते॥२९॥

सुवर्गं लोकं न प्र जानन्ति तेभ्य इदम्ब्राह्मणम्ब्रूहि ते सुवर्गं
लोकं यन्तो य एषाम्पशवस्तांस्ते दास्यन्तीति तदेभ्यो-
ऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषाम्पशव आसन्तानस्मा
अददुस्तम्पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छत्सोऽब्रवीन्मम
वा इमे पशव इत्यदुर्वै॥३०॥

मह्यमिमामित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ
हीयते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यं सो-
ऽब्रवीद्यज्ञे मा भजाथ ते पशून्नाभि मङ्स्य इति
तस्मा एतम्मन्थिनः सङ्स्रावमजुहोत्ततो वै तस्य रुद्रः
पशून्नाभ्यमन्यत यत्रैतमेवं विद्वान्मन्थिनः सङ्स्रावं जुहोति

न तत्र रुद्रः पशून्भि मन्यते॥३१॥

दधात्वायतनवतीर्या उपजीवनीयो भवति तेऽदुर्वै यत्रैतमेकादश च॥१॥ [१]

जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक्।
यद्वाचो मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै। ऋचा
स्तोमं समर्धय गायत्रेण रथंतरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि। यस्ते
द्रप्सः स्कन्दति यस्ते अं शुर्बाहुच्युतो धिषणयोरुपस्थात्।
अध्वर्योर्वा परि यस्ते पवित्राश्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि।
यो द्रप्सो अं शुः पतितः पृथिव्याम्परिवापात्॥३२॥

पुरोडाशात्करम्भात्। धानासोमान्मन्थिन इन्द्र
शुक्राश्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यस्ते द्रप्सो
मधुमां इन्द्रियावांश्स्वाहाकृतः पुनरप्येति देवान्। दिवः
पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षाश्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि।
अध्वर्युर्वा ऋत्विजां प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो योक्तव्यं
इत्याहुर्वागंग्रेगा अग्रं एत्वृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती
प्राणान्पशुषु प्रजाम्मयि॥३३॥

च यजमाने चेत्याहु वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु
वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्मण्यहीत्वा बहिष्पवमानं सर्पन्ति

परांश्चो हि यन्ति परांचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपं
 तिष्ठते यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्विष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म
 यच्छ सहन्त्य। प्र ते धारा मधुश्चुत उथ्सं दुहते अक्षितमित्याह
 यदेवास्य शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेना प्याययति॥३४॥

परिवापात्प्रजां मयि दुहते चतुर्दश च॥10॥ [१०]

अग्निना रयिमश्रवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवन्तमम्॥
 गोमां अग्नेऽविमां अश्वी यज्ञो नृवत्संखा सदमिदं प्रमृष्यः।
 इडांवा एषो असुर प्रजावांन्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥
 आ प्यायस्व सं ते॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये।
 अस्माकमस्तु केवलः॥ तन्नस्तुरीपमधं पोषयितु देवं त्वष्टर्वि
 रराणः स्यंस्व। यतो वीरः॥३५॥

कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः।
 शिवस्त्वष्टरिहा गंहि विभुः पोष उत त्मना। यज्ञेयं ज्ञे
 न उदेव। पिशंगरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते
 देवकामः। प्रजां त्वष्टा वि ष्यतु नाभिमस्मे अथा
 देवानामप्येतु पाथः। प्र णो देव्या नो दिवः। पीपिवांसु
 सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः। धुक्षीमहि प्रजामिषम्॥३६॥

ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्रुतः। तेषां
 ते सुम्रमीमहे। यस्य व्रतम्पशवो यन्ति सर्वे यस्य
 व्रतमुपतिष्ठन्त आपः। यस्य व्रते पुष्टिपतिर्निविष्टस्तः
 सरस्वन्तमवसे हुवेम। दिव्यः सुपर्ण वयसम्बृहन्तमपां
 गर्भं वृषभमोषधीनाम्। अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्तं तः
 सरस्वन्तमवसे हुवेम। सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि
 स्वसा। जुषस्व हव्यम्॥३७॥

आहुतं प्रजां देवि दिदिद्धि नः। या सुपाणिः स्वङ्गुरिः
 सुषूमा बहुसूवरी। तस्यै विश्वलियै हविः सिनीवाल्त्यै
 जुहोतन। इन्द्रं वो विश्वतस्परिन्द्रं नरः। असितवर्णा
 हरयः सुपर्णा मिहो वसाना दिवमुत्पतन्ति। त आ-
 ऽववृत्रन्थ्सदनानि कृत्वादित्पृथिवी घृतैर्व्युद्यते। हिरण्यकेशो
 रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव ध्रजिमान्। शुचिभ्राजा
 उषसः॥३८॥

नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः। आ ते सुपर्णा
 अमिनन्त एवैः कृष्णो नोनाव वृषभो यदीदम्। शिवाभिर्न
 स्मयमानाभिरागात्पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा। वाश्रेव

विद्युन्मिमाति वृथ्सं न माता सिषक्ति। यदेषां वृष्टिरसर्जि।
 पर्वतश्चिन्महि वृद्धो बिभाय दिवश्चिथ्सानु रेजत स्वने वः।
 यत्क्रीडथ मरुतः॥३९॥

ऋष्टिमन्त आप इव सध्रियञ्चो धवध्वे। अभि क्रन्द स्तनय
 गर्भमा धा उदन्वता परि दीया रथेन। दृतिः सु कर्ष विषितं
 न्यञ्चः समा भवन्तूद्धता निपादाः। त्वं त्या चिदच्युताग्ने पशुर्न
 यवसे। धामा ह यत्ते अजर वना वृश्चन्ति शिक्कसः। अग्ने
 भूरीणि तव जातवेदो देव स्वधावोऽमृतस्य धाम। याश्च॥४०॥

माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः संधुः पृष्ठबन्धो।
 दिवो नो वृष्टिम्मरुतो ररीध्वम्प्र पिन्वत वृष्णो अश्वस्य
 धाराः। अर्वाङ्गितेन स्तनयितुतेह्यपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः।
 पिन्वन्त्यपो मरुतः सुदानवः पयो घृतवद्विदथेष्वाभुवः। अत्यं
 न मिहे वि नयन्ति वाजिनमुथ्सं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितम्।
 उदप्रुतो मरुतस्ताः इयर्त वृष्टिम्॥४१॥

ये विश्वे मरुतो जुनन्ति। क्रोशाति गर्दा कन्येव तुन्ना
 पेरु तुञ्जाना पत्येव जाया। घृतेन द्यावापृथिवी मधुना
 समुक्षत पयस्वतीः कृणुताप ओषधीः। ऊर्जं च तत्र सुमतिं

च॑ पि॒न्वथ॑ यत्रा॑ नरो मरुतः सि॒ञ्चथा॑ मधु॑। उदु॑ त्यश्चि॒त्रम्।
 और्व॑भृ॒गुवच्छु॑चि॒मप्र॑वान॒वदा॑ हु॒वे। अ॒ग्निः॑ संमु॒द्रवा॑ससम्।
 आ सु॒वः॑ संवि॒तुर्य॑था॒ भग॑स्येव भु॒जिः॑ हु॒वे। अ॒ग्निः॑
 संमु॒द्रवा॑ससम्। हु॒वे वात॑स्वनं क॒विम्प॒र्जन्य॑क्र॒न्द्यः॑ सहः॑।
 अ॒ग्निः॑ संमु॒द्रवा॑ससम्॥४२॥

वीर॑ इषः॑ ह॒व्यमु॑षसौ मरुतश्च॒ वृष्टिं॑ भग॑स्य द्वाद॑श च॥११॥—————[११]

यो वै प॒र्वमा॑नाना॒न्त्रीणि॑ परि॒भूः स्फ्यः॑ स्व॒स्तिर्भ॑क्षेहि॒ मही॑नां पयो॑ऽसि दे॒वं स॑वितरे॒ततै॑
 श्ये॒नाय॑ यद्वै होतो॑पयामृ॒गंहीतो॑ऽसि वाक्ष॑सत्प्र सो अ॒ग्न एका॑दश॥११॥ यो वै स्फ्यः॑ स्व॒स्तिः
 स्व॒धायै॑ नमः॒ प्र मु॑ञ्च तिष्ठ॑तीव॒ षट्त्वारि॑ंशत्॥४६॥ यो वै प॒र्वमा॑नानां वि क्र॑मस्व॥[१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यो वै प॒र्वमा॑नानामन्वा॒रोहान् वि॒द्वान् यज॑तेऽनु प॒र्वमा॑ना
 रो॒हति॑ न प॒र्वमा॑नेभ्योऽव॑च्छिद्यते श्ये॒नो॑ऽसि गाय॑त्रछं॒न्दा अनु॑
 त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा॒ सम्पा॑रय सु॒पर्णो॑ऽसि त्रि॒ष्टुप्छं॒न्दा अनु॑
 त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा॒ सम्पा॑रय स॒र्घासि॑ जग॑तीछं॒न्दा अनु॑ त्वा
 र॑भे स्व॒स्ति मा॒ सम्पा॑रयेत्या॒हैते॥१॥

वै पवमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु
पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै
पवमानस्य संततिं वेद सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते
पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ
वा अस्यैतेऽगृहीता द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान्
यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानं वि॥२॥

छिन्द्यात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोपयामगृ
ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय
त्वेत्याधवनीयं विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतम्पवमानमेव
तत्सं तनोति सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते
पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्॥३॥

एते वि द्विचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

त्रीणि वाव सवनान्यथ तृतीयं सवनमव लुम्पन्त्यनं शु
कुर्वन्त उपांशुं हुत्वोपांशुपात्रेऽंशुमवास्य तं
तृतीयसवनंऽपिसृज्याभि षुण्णयाद्यदाप्याययति तेनांशुमद्यदभि
तेनर्जीषि सर्वाण्येव तत्सवनान्यंशुमन्ति शुक्रवन्ति
समावद्दीर्याणि करोति द्वौ समुद्रौ विततावजूर्यौ पर्यावर्तते

ज॒ठरै॑व॒ पादाः॑। तयोः पश्य॑न्तो अति॑ यन्त्य॒न्यमप॑श्यन्तः॥४॥

सेतु॑नाति॑ यन्त्य॒न्यम्। द्वे द्रध॑सी स॒तती॑ वस्तु॒ एकः॑
के॒शी विश्वा॑ भुव॑नानि वि॒द्वान्। ति॒रोधा॑यैत्यसि॑तं वसा॑नः
शुक्र॑मा दत्ते अनु॒हाय॑ जा॒र्यै। दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा
अकु॑र्वत॒ ते दे॒वा ए॒तम्म॑हाय॒ज्ञम॑पश्यन्तम॑तन्वताऽग्नि॑होत्रं
व्रत॑मकुर्वत॒ तस्मा॑द्विव्र॑तः स्या॒द्विर्ह्यग्नि॑होत्रं जुह्व॑ति पौर्ण॑मा॒सं
य॒ज्ञम॑ग्नीषो॒मीयम्॑॥५॥

प॒शुम॑कुर्वत दा॒र्श्यं य॒ज्ञमा॑ग्नेयम्प॒शुम॑कुर्वत वैश्व॑देवम्प्रा॑तःसव॑न्
वरु॑णप्रघा॒सान्माध्य॑दिन॒ः सव॑न् स॒ाकमे॒धान्पितृ॑य॒ज्ञं
त्र्य॑म्बका॒ः स्तृती॑यसव॑नमकुर्वत॒ तमै॑षामसु॑रा य॒ज्ञम॒न्ववा॑जिगा॒ः
ना॒न्ववा॑यन्तेऽब्रु॑वन्नध्व॑र्तव्या वा इ॒मे दे॒वा अ॑भूव॒न्निति॑
तद॑ध्व॒रस्या॑ध्व॒रत्व॑न्ततो॒ दे॒वा अ॑भ॒वन्परा॑सु॒रा य ए॒वं
वि॒द्वान्त्सोमे॑न॒ यज॑ते भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो
भव॑ति॥६॥

अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयमात्मना परा त्रीणि च॥२॥ [२]

प॒रिभू॑रग्निम्प॒रिभू॑रिन्द्रम्प॒रिभू॑र्विश्वा॑ दे॒वान्प॑रिभू॒र्मा स॒ह
ब्र॑ह्मवर्च॒सेन॒ स नः॑ पवस्व॒ शं गवे॑ शं जना॑य॒ शम॑र्वते

श९ राज॒न्नोष॑धी॒भ्योऽच्छि॑न्नस्य ते रयि॒पते सु॒वीर्य॑स्य
 रा॒यस्पोष॑स्य ददि॒तारः॑ स्याम। तस्य॑ मे रास्व॒ तस्य॑ ते
 भक्षी॑य॒ तस्य॑ त इ॒दमु॑न्मृजे। प्रा॒णाय॑ मे वर्चो॒दा वर्च॑से
 पव॑स्वापा॒नाय॑ व्या॒नाय॑ वा॒चे॥७॥

दक्ष॑क्र॒तुभ्यां॑ चक्षु॑भ्यां मे वर्चो॒दौ वर्च॑से पवे॒थाः
 श्रो॒त्राया॑त्मनेऽङ्गे॑भ्य॒ आयु॑षे वी॒र्या॑य॒ विष्णो॑रिन्द्र॒स्य वि॒श्वेषां॑
 दे॒वानां॑ ज॒ठर॑मसि वर्चो॒दा मे वर्च॑से पवस्व॒ कोऽसि॑ को
 नाम॒ कस्मै॑ त्वा॒ काय॑ त्वा॒ यं त्वा॒ सोमे॒नाती॑तृपं॒ यं त्वा॒
 सोमे॒नामी॑मद९ सु॒प्रजाः॑ प्र॒जया॑ भूयास९ सु॒वीरो॑ वी॒रैः
 सुव॑र्चा वर्च॑सा सु॒पोषः॑ पोषैर्वि॒श्वेभ्यो॑ मे रू॒पेभ्यो॑ वर्चो॒दाः॥८॥

वर्च॑से पवस्व॒ तस्य॑ मे रास्व॒ तस्य॑ ते भक्षी॑य॒ तस्य॑
 त इ॒दमु॑न्मृजे। बुभू॑षन्नवे॒क्षेतैष॑ वै पात्रि॑यः प्र॒जाप॑तिर्यज्ञः
 प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व तर्प॑यति॒ स ए॑नं तृ॒प्तो भू॒त्याऽभि॑ प॒वते
 ब्र॒ह्मव॑र्चसका॒मोऽवे॒क्षेतैष॑ वै पात्रि॑यः प्र॒जाप॑तिर्यज्ञः
 प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व तर्प॑यति॒ स ए॑नं तृ॒प्तो ब्र॒ह्मव॑र्चसेना॒भि प॒वत
 आ॒मया॑वी॥९॥

अवे॒क्षेतैष॑ वै पात्रि॑यः प्र॒जाप॑तिर्यज्ञः प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व

तर्पयति स ए॒नं तृ॒प्त आ॒यु॒षा॒भि प॑वतेऽभि॒चर॑न्न॒वेक्षे॑तै॒ष
 वै पा॒त्रि॒यः प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व तर्प॑यति स
 ए॒नं तृ॒प्तः प्रा॑णा॒पाना॑भ्यां वा॒चो द॑क्ष॒क्रतु॑भ्यां चक्षु॑भ्यां
 श्रोत्रा॑भ्यामा॒त्मनो॑ऽङ्गेभ्य॒ आयु॑षोऽन्तरै॑ति ता॒जक॑प्र
 ध॑न्वति॥१०॥

वा॒चे रू॒पेभ्यो॑ वर्चो॑दा आ॒मया॑वी पञ्च॑चत्वारि॒ंशच्च॑॥३॥ [३]

स्फ॒यः स्व॒स्तिर्वि॑घ्नः स्व॒स्तिः पर॑शुर्वेदिः पर॒शुर्नः स्व॒स्तिः।
 य॒ज्ञिया॑ य॒ज्ञकृ॑तः स्थ॒ ते मा॒स्मिन् य॒ज्ञ उ॑प॒ ह्यध्व॑मुप॒
 मा द्या॑वा॒पृथि॑वी ह॒येता॑मुपा॒स्तावः क॒लशः सोमो॑ अ॒ग्निरु॑प॒
 दे॒वा उ॑प॒ य॒ज्ञ उ॑प॒ मा हो॒त्रा उ॑प॒ हवे ह॒यन्ता॑न्नमोऽ॒ग्नये॑
 म॒खघ्ने॑ म॒खस्य॑ मा॒ यशो॑ऽर्या॒दित्या॑हव॒नीय॑मुप॒ तिष्ठ॑ते य॒ज्ञो
 वै म॒खः॥११॥

य॒ज्ञं वा॒व स तद॑ह॒न्तस्मा॑ ए॒व न॑म॒स्कृत्य॑ स॒दः प्र
 स॑र्प॒त्यात्म॑नोऽना॒त्यै नमो॑ रु॒द्राय॑ म॒खघ्ने॑ नम॒स्कृत्या॑ मा
 पा॒हीत्या॑ग्नी॒ध्रं तस्मा॑ ए॒व न॑म॒डस्कृत्य॑ स॒दः प्र स॑र्प॒त्यात्म॑नो-
 ऽना॒त्यै नम॑ इन्द्रा॒य म॒खघ्ने॑ इन्द्रि॒यं मे॑ वी॒र्य॑म्मा निर्व॒धीरि॑ति
 हो॒त्रीय॑मा॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॒स्त इन्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्य॑स्यानिर्घा॒ताय॑

या वै॥१२॥

देवताः सदस्यातिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्प्रसर्पति
न सदस्यातिमार्च्छति नमोऽग्नये मखघ्न इत्याहैता वै
देवताः सदस्यातिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्प्रसर्पति न
सदस्यातिमार्च्छति दृढे स्थः शिथिरे समीची मा९हंसस्पातु९
सूर्यो मा देवो दिव्याद९हंसस्पातु वायुरन्तरिक्षात्॥१३॥

अग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्यो देवी
द्वारौ मा मा सं ताप्तम् नमः सदसे नमः सदसस्पतये
नमः सखीनां पुरोगाणां चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या
अहे दैधिष्व्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने सीद योऽस्मत्पाकतर
उन्निवत उदुद्वतश्च गेषम्पातम्मा द्यावापृथिवी अद्याहुः सदो
वै प्रसर्पन्तम्॥१४॥

पितरोऽनु प्र सर्पन्ति त एनमीश्वरा हि९सितोः
सदः प्रसृप्य दक्षिणार्धम्परैक्षेतागन्त पितरः पितृमानहं
युष्माभिर्भूयास९ सुप्रजसो मया यूयम्भूयास्तेति तेभ्य एव
नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनार्त्यै॥१५॥

भक्षेहि मा विश दीर्घायुत्वाय शंतनुत्वाय रायस्पोषाय
वर्चसे सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदो-
ऽस्यश्विनोस्त्वा बाहुभ्यां सध्यासम् नृचक्षंसं त्वा देव सोम
सुचक्षा अव ख्येषम् मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां वाग्जुषाणा
सोमस्य तृप्यतु मन्द्रा स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णीं वाग्जुषाणा
सोमस्य तृप्यत्वेहि विश्वचर्षणे॥१६॥

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मां हरिवर्णं प्र चर क्रत्वे दक्षाय
रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मां राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि
त्विषा वंधीः। वृषणे शुष्मायायुषे वर्चसे॥ वसुमद्गणस्य सोम
देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दस इन्द्रपीतस्य
नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो
भक्षयामि रुद्रवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यंदिनस्य
सवनस्य त्रिष्टुच्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य॥१७॥

पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयाम्यादित्यवद्गणस्य
सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीच्छन्दस
इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत
उपहृतस्योपहृतो भक्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः

सोमं वृष्णियम्। भवा वाजस्य संगृथे। हिन्वं मे गात्रा
हरिवो गुणान्मे मा वि तीतृषः। शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व
मा मेऽवाङ्गाभिमतिः॥१८॥

गाः। अपामं सोमममृतां अभूमादर्शम् ज्योतिरविदाम
देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृतं मर्त्यस्य।
यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदा विचर्षणिः।
पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना
युवं चक्षुरा धत्तमक्ष्योः। इष्टयजुषस्ते देव सोम
स्तुतस्तोमस्य॥१९॥

शस्तोक्थस्य हरिवत् इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो
भक्षयामि। आपूर्याः स्था मां पूरयत प्रजयां च धनेन च।
एतत्तै तत् ये च त्वामन्वेतत्तै पितामह प्रपितामह ये च
त्वामन्वत्रं पितरो यथाभागम्मन्दध्वम् नमो वः पितरो रसाय
नमो वः पितरः शुष्माय नमो वः पितरो जीवाय नमो वः
पितरः॥२०॥

स्वधायै नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय
पितरो नमो वो य एतस्मिँल्लोके स्थ युष्मास्तेऽनु ये-

ऽस्मिँल्लोके मां तेऽनु य एतस्मिँल्लोके स्थ यूयं तेषां वसिष्ठा
भूयास्तु येऽस्मिँल्लोकेऽहं तेषां वसिष्ठो भूयासम् प्रजापते न
त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि ता बभूव॥२१॥

यत्कांमास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो
रयीणाम्। देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनसो-
ऽवयजनमसि पितृकृतस्यैनसोऽवयजनमस्यप्सु धौतस्य
सोम देव ते नृभिः सुतस्येष्टयं जुषः स्तुतस्तोमस्य
शस्तोक्तस्य यो भक्षो अश्वसनिर्यो गोसनिस्तस्य ते
पितृभिर्भक्षंकृतस्योपहूतस्योपहूतो भक्षयामि॥२२॥

विश्वचरणे त्रिष्टुप्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्याति स्तुतस्तोमस्य जीवाय नमो वः

पितरो बभूव चतुश्चत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

महीनाम्पयोऽसि विश्वेषां देवानां तनूरृद्ध्यासमद्य
पृषतीनां ग्रहम्पृषतीनां ग्रहोऽसि विष्णोर्हृदयमस्येकमिष
विष्णुस्त्वानु वि चक्रमे भूतिर्दध्रा घृतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य
वीतस्य द्रविणमा गम्याज्ज्योतिरसि वैश्वानरम्पृश्चिद्यै दुग्धम्
यावती द्यावापृथिवी महित्वा यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्थुः।
तावन्तमिन्द्र ते॥२३॥

ग्रहं॑ सहोर्जा॑ गृह्णाम्यस्तृतम्। यत्कृष्णशकुनः॑
 पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा॑ अस्य प्रमायुकाः॑ स्युर्यच्छ्वा-
 ऽवमृशेच्चतुष्पादोऽस्य पशवः॑ प्रमायुकाः॑ स्युर्यथस्कन्देद्यजमानः॑
 प्रमायुकः॑ स्यात्पशवो॑ वै पृषदाज्यम्पशवो॑ वा एतस्य॑
 स्कन्दन्ति॑ यस्य॑ पृषदाज्यं॑ स्कन्दन्ति॑ यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति॑
 पशून्वास्मै॑ पुनर्गृह्णाति॑ प्राणो॑ वै पृषदाज्यं॑ प्राणो॑ वै॥ २४॥

एतस्य॑ स्कन्दन्ति॑ यस्य॑ पृषदाज्यं॑ स्कन्दन्ति॑
 यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति॑ प्राणमेवास्मै॑ पुनर्गृह्णाति॑ हिरण्यमवधाय॑
 गृह्णात्यमृतं॑ वै हिरण्यं॑ प्राणः॑ पृषदाज्यममृतमेवास्य॑
 प्राणे॑ दधाति॑ शतमानम्भवति॑ शतायुः॑ पुरुषः॑ शतेन्द्रिय॑
 आयुष्येवेन्द्रिये॑ प्रति॑ तिष्ठत्यश्वमव॑ घ्रापयति॑ प्राजापत्यो॑ वा
 अश्वः॑ प्राजापत्यः॑ प्राणः॑ स्वादेवास्मै॑ योनेः॑ प्राणं॑ निर्मिमीते॑
 वि॑ वा एतस्य॑ यज्ञश्छिद्यते॑ यस्य॑ पृषदाज्यं॑ स्कन्दन्ति॑
 वैष्णव्यर्चा॑ पुनर्गृह्णाति॑ यज्ञो॑ वै विष्णुर्यज्ञेनैव॑ यज्ञं॑ सं-
 तनोति॑॥ २५॥

ते पृषदाज्यं प्राणो वै योनेः प्राणन्वाविंशतिश्च॥ ६॥ [६]

देव॑ सवितरेतत्ते॑ प्राह॑ तत्प्र च॑ सुव प्र च॑ यज्ञ॑
 बृहस्पतिर्ब्रह्मायुष्मत्या॑ ऋचो॑ मा गांत॑ तनूपाथ्साम्नः॑ सत्या॑ व॑

आशिषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत स्तुत
देवस्य सवितुः प्रसवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जम्मह्यः स्तुतं
दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्रम्॥२६॥

अस्यूर्जम्मह्यः शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं
गम्यादिन्द्रियावन्तो वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्। सा मे
सत्याशीर्देवेषु भूयात् ब्रह्मवर्चसं मा गम्यात्। यज्ञो बभूव स
आ बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो
अस्माः अधिपतीन्करोतु वयः स्याम पतयो रयीणाम्।
यज्ञो वा वै॥२७॥

यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा यज्ञं दुहे स यः स्तुतशस्त्रयोर्दोहमविष्ट
यजते तं यज्ञो दुहे स इष्ट्वा पापीयान्भवति य एनयोर्दोहं
विद्वान् यजते स यज्ञं दुहे स इष्ट्वा वसीयान्भवति स्तुतस्य
स्तुतमस्यूर्जम्मह्यः स्तुतं दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं
गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्रमस्यूर्जम्मह्यः शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य
शस्त्रं गम्यादित्याहैष वै स्तुतशस्त्रयोर्दोहस्तं य एवं विद्वान्
यजते दुह एव यज्ञमिष्ट्वा वसीयान्भवति॥२८॥

श्येनाय॒ प॒त्वंने॒ स्वाहा॒ व॒द॒त्स्व॒यम॑भि॒गूर्ताय॒ नमो॑
 विष्ट॒म्भाय॒ धर्म॑णे॒ स्वाहा॒ व॒द॒त्स्व॒यम॑भि॒गूर्ताय॒ नमः॑ परि॒धये॑
 जन॒प्रथ॑नाय॒ स्वाहा॒ व॒द॒त्स्व॒यम॑भि॒गूर्ताय॒ नम॑ ऊ॒र्जे
 होत्रा॑णा॒ऽस्वाहा॒ व॒द॒त्स्व॒यम॑भि॒गूर्ताय॒ नमः॑ प॒य॑से॒ होत्रा॑णा॒ऽ
 स्वाहा॒ व॒द॒त्स्व॒यम॑भि॒गूर्ताय॒ नमः॑ प्र॒जाप॑तये॒ मन॑वे॒ स्वाहा॒
 व॒द॒त्स्व॒यम॑भि॒गूर्ताय॒ नम॑ ऋ॒तमृ॑तपाः सुव॒र्वा॒द॒त्स्वाहा॒
 व॒द॒त्स्व॒यम॑भि॒गूर्ताय॒ नम॑स्तृ॒म्पन्ता॒ऽहोत्रा॒ मधो॑र्धृ॒तस्य॑
 य॒ज्ञप॑ति॒मृष॑य॒ एन॑सा॥ २९॥

आ॒हुः। प्र॒जा निर्भ॑क्ता अनु॒त॒प्यमा॑ना मध॒व्यौ॑ स्तो॒काव॑प॒
 तौ र॑राध। सं न॒स्ताभ्या॑ः सृजतु वि॒श्वक॑र्मा घो॒रा
 ऋष॑यो॒ नमो॑ अ॒स्त्वेभ्यः॑। चक्षु॑ष एषा॒म्मन॑सश्च सं॒धौ
 बृह॑स्प॒तये॒ महि॑ ष॒द्भुम॑न्नमः। नमो॑ वि॒श्वक॑र्मणे॒ स उ॑
 पा॒त्वस्मान॑न॒न्यान्त्सो॑म॒पान्मन्य॑मानः। प्रा॒णस्य॑ वि॒द्वान्त्सम॑रे
 न धी॒र एन॑श्चकृ॒वान्महि॑ ब॒द्ध ए॑षाम्। तं वि॒श्वक॑र्मन्॥ ३०॥

प्र मु॑ञ्चा स्व॒स्तये॒ ये भ॒क्षय॑न्तो॒ न व॑सू॒न्यानु॑हुः। या॒न॒ग्रयो॑-
 ऽन्व॑त॒प्यन्त॒ धिष्णि॑या इ॒यं तेषा॑मव॒या दुरि॑ष्ट्यै॒ स्विष्टि॑ं न॒स्तां
 कृ॑णोतु वि॒श्वक॑र्मा। नमः॑ पि॒तृभ्यो॑ अ॒भि ये नो॒ अख्य॑न्

यज्ञकृतो यज्ञकामाः सुदेवा अंकामा वो दक्षिणां न नीनिम्
मा नस्तस्मादेनसः पापयिष्ट। यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे
दक्षिण्यास्तेभ्यो यो दक्षिणां न॥३१॥

नयेदैभ्यो वृश्चेत यद्वैश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव
तत्प्रीणात्यस्मे देवासो वपुषे चिकिथ्सत यमाशिरा दम्पती
वाममंश्रुतः। पुमान्पुत्रो जायते विन्दते वस्वथ विश्वे अरपा
एधते गृहः। आशीर्दाया दम्पती वाममंश्रुतामरिष्टो रायः
सचता९ समोकसा। य आसिचथ्सदुग्धं कुम्भ्या सहेष्टेन
यामन्नमतिं जहातु सः। सर्पिर्ग्रीवी॥३२॥

पीवर्यस्य जाया पीवानः पुत्रा अकृशासो अस्य।
सहजानिर्यः सुमखस्यमान इन्द्रायाशिरः सह कुम्भ्यादात्।
आशीर्म ऊर्जमुत सुप्रजास्त्वमिषं दधातु द्रविणः९
सर्वर्चसम्। संजयन्क्षेत्राणि सहसाहमिन्द्र कृण्वानो अन्याः९
अधरान्त्सपत्नान्। भूतमसि भूते मा धा मुखमसि
मुखम्भूयासम् द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णामि विश्वे त्वा
देवा वैश्वानराः॥३३॥

प्र च्यावयन्तु दिवि देवां दृहान्तरिक्षे वयांसि

पृथिव्याम्पार्थिवान्ध्रुवं ध्रुवेण हविषाव सोमं नयामसि।
 यथा नः सर्वमिज्जगदयक्ष्मं सुमना असत्। यथा न इन्द्र
 इद्विशः केवलीः सर्वाः समनसः करत्। यथा नः सर्वा
 इदिशोऽस्माकं केवलीरसन्॥३४॥

एनंसा विश्वकर्मन् यो दक्षिणां न सर्पिर्ग्रीवी वैश्वानराश्चत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयत्युक्थंशा
 इत्याह प्रातःसवनम्प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि त्रिपदा
 गायत्री गायत्रम्प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने
 वज्रमन्तर्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनं प्रतिगीर्य
 चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनं
 त्रिष्टुभैव माध्यंदिने सवने वज्रमन्तर्धत्ते॥३५॥

उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनम्प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि
 सप्तपदा शक्करी शाक्करो वज्रो वज्रैणैव तृतीयसवने
 वज्रमन्तर्धत्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो
 यथासवनम्प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन
 आत्मन्दधीतेन्द्रियम्माध्यंदिने सवने पशूस्तृतीयसवन
 इत्युक्थंशा इत्याह प्रातःसवनम्प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि॥३६॥

त्रिपदा गायत्री गायत्रम्प्रातःसवनम्प्रातःसवन एव
 प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री
 तेजः प्रातःसवनं तेज एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्थं
 वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि
 चतुष्पदा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनम्माध्यंदिन एव
 सवने प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो इन्द्रियं वै
 त्रिष्टुगिन्द्रियम्माध्यंदिनं सवनम्॥३७॥

इन्द्रियमेव माध्यंदिने सवन आत्मन्धत्त उक्थं
 वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनम्प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि
 सप्तपदा शक्करी शाक्कराः पशवो जागृतं तृतीयसवनं
 तृतीयसवन एव प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो पशवो
 वै जगती पशवंस्तृतीयसवनं पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्ते
 यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयत आव्यमस्मिन्दधाति तद्यन्न॥३८॥

अपहनीत पुरास्य संवत्सराद्गृह आ वैवीरञ्छोसा मोद
 इवेति प्रत्याह्वयते तेनैव तदप हते यथा वा आयताम्प्रतीक्षत
 एवमध्वर्युः प्रतिगुरम्प्रतीक्षते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया
 समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चालुप्येत यथा धावञ्छो

हीयते तादृगेव तत्प्रबाहुग्वा ऋत्विजामुद्गीथा उद्गीथ
एवोद्गातृणाम्॥ ३९॥

ऋचः प्रणव उक्थशंसिनां प्रतिगुरोऽध्वर्यूणाम् य
एवं विद्वान्प्रतिगृणात्यन्नाद एव भवत्यास्यं प्रजायां वाजी
जायत इयम्वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः शंसत्यस्या एव
तद्धोता नैत्यास्त इव हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे
यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नैति॥ ४०॥

तिष्ठतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे
यदासीनः शंसति तस्मादितःप्रदानं देवा उप
जीवन्ति यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मादमुतःप्रदानम्मनुष्या
उप जीवन्ति यत्प्राडासीनः शंसति प्रत्यङ्घ्निष्ठन्प्रतिगृणाति
तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते यद्वै
होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयति पराडा वर्तते
वज्रमेव तन्नि करोति॥ ४१॥

सर्वे वज्रमन्तर्धत्ते त्रीण्येतान्यक्षराणीन्द्रियमार्थादिनः सर्वन्त्रोद्गातृणामध्वर्युर्नैति वर्तयत्यष्टौ
च॥ ९॥

[९]

उपयामगृहीतोऽसि वाक्षसदसि वाक्पाभ्यां त्वा

ऋतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतो-
 ऽस्यृतसदसि चक्षुष्पाभ्यां त्वा ऋतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य
 ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि
 श्रोत्रपाभ्यां त्वा ऋतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां
 गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो
 विष्णवुरुक्रमैष ते सोमस्त९ रक्षस्व॥४२॥

तं ते दुश्चक्षा मावं ख्यत् मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा वाचं
 मे पाहि मयि वसुर्विदद्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मे पाहि मयि वसुः
 संयद्वसुः श्रोत्रपाः श्रोत्रं मे पाहि भूरसि श्रेष्ठो रश्मीनाम्प्राणपाः
 प्राणं मे पाहि धूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामपानपा अपानं मे
 पाहि यो न इन्द्रवायू मित्रावरुणावश्विनावभिदासन्ति
 भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं तमधरम्पादयामि
 यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि॥४३॥

रक्षस्व भ्रातृव्यस्यैकोदश च॥10॥ [१०]

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजकर्मभिः।
 यस्य त्व९ सख्यमाविथ। प्र होत्रे पूर्वं वचोऽग्नये भरता
 बृहत्। विपां ज्योतींषि बिभ्रते न वेधसे। अग्ने त्री ते

वाजिना त्री षधस्था तिस्रस्तै जिह्वा ऋतजात पूर्वीः। तिस्र
उ ते तनुवो देववातास्ताभिर्नः पाहि गिरो अप्रयुच्छन्। सं
वां कर्मणा समिषा॥४४॥

हिनोमीन्द्राविष्णू अपंसस्पारे अस्य। जुषेथां यज्ञं
द्रविणं च धत्तमरिष्टैर्नः पृथिभिः पारयन्ता। उभा जिग्यथुर्न
परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनौः। इन्द्रश्च विष्णो
यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम्। त्रीण्यायूँषि तव
जातवेदस्तिस्त्र आजानीरुषसस्ते अग्ने। ताभिर्देवानामवो
यक्षि विद्वानथ॥४५॥

भव यजमानाय शं योः। अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्या क्षेति
विदथा कविः। स त्रीँरेकादशाँ इह। यक्षच्च पिप्रयच्च
नो विप्रो दूतः परिष्कृतः। नभन्तामन्यके समे। इन्द्राविष्णू
दृँहिताः शम्बरस्य नव पुरो नवतिं च श्रथिष्टम्। शतं वर्चिनः
सहस्रं च साकँ हथो अप्रत्यसुरस्य वीरान्। उत माता
महिषमन्वेनदमी त्वा जहति पुत्र देवाः। अथाब्रवीद्वृत्रमिन्द्रो

हनिष्यन्त्सखे विष्णो वितुरं वि क्रमस्व॥४६॥

इषाऽथ त्वा त्रयोदश च॥11॥—————[११]

अग्ने तेजस्विन्वायुर्वसवस्त्वैतद्वा अपां वायुरसि प्राणो नाम देवा वै यद्यज्ञेन न
प्रजापतिर्देवासुरानायुर्दा एतं युवान्९ सूर्यो देव इदं वामेकादश॥11॥ अग्ने तेजस्विन्वायुरसि
छन्दसां वीर्यं मातरं च षट्त्रिंशत्॥36॥ अग्ने तेजस्विश्चिकितुषं दधातु॥—————[१२]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अग्ने तेजस्विन्तेजस्वी त्वं देवेषु भूयास्तेजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं
वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु दीक्षायै च त्वा तपसश्च तेजसे
जुहोमि तेजोविदसि तेजो मा मा हासीन्माऽहं तेजो हासिषं
मा मां तेजो हासीदिन्द्रो जस्विन्नोजस्वी त्वं देवेषु भूया
ओजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु ब्रह्मणश्च
त्वा क्षत्रस्य च॥१॥

ओजसे जुहोम्योजोविदस्योजो मा मा हासीन्माहमोजो
हासिषं मा मामोजो हासीत्सूर्यं भ्राजस्विन्भ्राजस्वी त्वं
देवेषु भूया भ्राजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु

वा॒योश्च॑ त्वा॒ऽपां च॒ भ्राज॑से जुहोमि सुव॒र्विद॑सि सुव॑र्मा
 मा हा॑सीन्माह॑ सुव॑र्हासिषं मा मा॑ सुव॑र्हासीन्मयि॑
 मे॒धाम्मयि॑ प्र॒जाम्मय्य॑ग्निस्तेजो॑ दधातु मयि॑ मे॒धाम्मयि॑
 प्र॒जाम्मयीन्द्र॑ इन्द्रि॒यं द॑धातु मयि॑ मे॒धाम्मयि॑ प्र॒जाम्मयि॑
 सूर्यो॑ भ्राजो॑ दधातु॥ २॥

क्षत्रस्य॑ च॒ मयि॒ त्रयो॑वि॒शतिश्च॑॥१॥ ————— [१]

वा॒युर्हि॑ क॒र्ताऽग्निः॑ प्र॒स्तोता॑ प्र॒जाप॑तिः साम्
 बृह॒स्पति॑रुद्गा॒ता वि॒श्वे दे॒वा उ॑पगा॒तारो म॒रुतः॑ प्र॒तिह॑र्तार
 इन्द्रो॑ नि॒धनं॑ ते दे॒वाः प्रा॑णभृ॒तः प्रा॑णम्मयि॑ दध॒त्वेत॑द्वै
 सर्व॑मध्व॒र्युरु॑पाकुर्वन्नुद्गा॒तृभ्य॑ उ॒पाक॑रोति ते दे॒वाः
 प्रा॑णभृ॒तः प्रा॑णम्मयि॑ दध॒त्वित्या॑हैतदे॒व सर्व॑मा॒त्मन्ध॑त्त
 इडा॑ दे॒वहू॑र्मनु॒र्यज्ञ॑नीर्बृह॒स्पति॑रुक्थाम॒दानि॑ श॑सिष॒द्विश्वे॑
 दे॒वाः॥ ३॥

सू॒क्तवा॑चः॒ पृथि॑वि मा॒त॒र्मा मा॑ हि॑सी॒र्मधु॑ मनिष्ये॒ मधु॑
 जनिष्ये॒ मधु॑ वक्ष्यामि॒ मधु॑ वदिष्यामि॒ मधु॑मतीं दे॒वेभ्यो॑
 वाच॑मुद्यास॑ शुश्रूषे॒ण्याम॑नुष्ये॒भ्यस्त॑म्मा दे॒वा अ॑वन्तु

शोभायै पितरोऽनु मदन्तु॥४॥

श॒स्सिष॑द्वि॒श्वे दे॒वा अ॒ष्टाविं॑शतिश्च॥२॥ [२]

वस॑वस्त्वा॒ प्र वृ॑हन्तु॒ गाय॑त्रेण॒ छन्द॑सा॒ऽग्नेः प्रि॒यम्पाथ॑
उपे॑हि रु॒द्रास्त्वा॒ प्र वृ॑हन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑सेन्द्र॒स्य प्रि॒यम्पाथ॑
उपे॑ह्यादित्यास्त्वा॒ प्र वृ॑हन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑
प्रि॒यम्पाथ॑ उपे॑हि मा॒न्दा॑सु ते शुक्र शुक्र॑मा धू॒नोमि॑ भ॒न्दना॑सु
कोत॑नासु नूत॑नासु रेशी॑षु मे॒षीषु॑ वाशी॑षु वि॒श्वभृ॑त्सु मा॒ध्वीषु॑
ककु॑हासु श॒क्करी॑षु॥५॥

शुक्रा॑सु ते शुक्र शुक्र॑मा धू॒नोमि॑ शुक्रं ते शु॒क्रेण॑ गृह्णाम्यहो
रूपे॑ण सूर्य॑स्य र॒श्मिभिः॑। आऽस्मि॑न्नु॒ग्रा अ॑चुच्यवु॒र्दिवो॑ धारा॑
अस॑श्चत। ककु॑ह॒ रूपं॑ वृ॒षभ॑स्य रोचते बृह॑त्सोमः सोम॑स्य
पुरो॑गाः शुक्रः शुक्र॑स्य पुरो॑गाः। यत्ते सो॒मादा॑भ्यं नाम॒ जागृ॑वि
तस्मै॑ ते सोम॒ सोमा॑य॒ स्वाहो॑शित्कं दे॒व सोम॑ गाय॑त्रेण॒
छन्द॑सा॒ऽग्नेः॥६॥

प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॑हि व॒शी त्वं दे॒व सोम॑ त्रैष्टु॑भेन॒
छन्द॑सेन्द्र॒स्य प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॑ह्य॒स्मत्स॑खा त्वं दे॒व सोम॑
जाग॑तेन॒ छन्द॑सा॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॑ह्या नः

प्राण एतु परावत आन्तरिक्षाद्विस्परि। आयुः पृथिव्या
 अध्यमृतमसि प्राणाय त्वा। इन्द्राग्नी मे वर्चः कृणुतां वर्चः
 सोमो बृहस्पतिः। वर्चो मे विश्वे देवा वर्चो मे धत्तमश्विना।
 दधन्वे वा यदीमनु वोचद्वह्माणि वेरु तत्। परि विश्वानि
 काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवत्॥७॥

शक्ररीष्वग्नेर्बृहस्पतिः पञ्चविंशतिश्च॥३॥ ————— [३]

एतद्वा अपां नामधेयं गुह्यं यदाधावा मान्दासु ते
 शुक्र शुक्रमा धूनोमीत्याहापामेव नामधेयेन गुह्येन दिवो
 वृष्टिमव रुन्दे शुक्रं ते शुक्लेण गृह्णामीत्याहैतद्वा अहो रूपं
 यद्रात्रिः सूर्यस्य रश्मयो वृष्ट्या ईशतेऽहं एव रूपेण सूर्यस्य
 रश्मिभिर्दिवो वृष्टिं च्यावयत्याऽस्मिन्नुग्राः॥८॥

अचुच्यवुरित्याह यथायजुरेवैतत्ककुहं रूपं वृषभस्य
 रोचते बृहदित्याहैतद्वा अस्य ककुहं रूपं यद्वृष्टीं रूपेणैव
 वृष्टिमव रुन्दे यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवीत्याहैष ह वै
 हविषा हविर्यजति योऽदाभ्यं गृहीत्वा सोमाय जुहोति परा
 वा एतस्यायुः प्राण एति॥९॥

योऽंशुं गृह्णात्या नः प्राण एतु परावत इत्याहायुरेव

प्राणमात्मन्धत्तेऽमृतमसि प्राणाय त्वेति हिरण्यमभि
 व्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः प्राणोऽमृतैर्नैवायुरात्मन्धत्ते
 शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठत्यप उप स्पृशति भेषजं वा आपो भेषजमेव
 कुरुते॥१०॥

उग्रा एत्यापस्त्रीणि च॥४॥ [४]

वायुरसि प्राणो नाम सवितुराधिपत्येऽपानं मे दाश्चक्षुरसि
 श्रोत्रं नाम धातुराधिपत्य आयुर्मे दा रूपमसि वर्णो
 नाम बृहस्पतेराधिपत्ये प्रजां मे दा ऋतमसि सत्यं
 नामेन्द्रस्याधिपत्ये क्षत्रं मे दा भूतमसि भव्यं नाम
 पितृणामाधिपत्येऽपामोषधीनां गर्भं धा ऋतस्य त्वा व्योमन
 ऋतस्य॥११॥

त्वा विभूमन ऋतस्य त्वा विधर्मण ऋतस्य त्वा
 सत्यायर्तस्य त्वा ज्योतिषे प्रजापतिर्विराजमपश्यत्तया भूतं
 च भव्यं चासृजत् तामृषिभ्यस्तिरोऽदधात्तां जमदग्निस्तपसा-
 ऽपश्यत्तया वै स पृथ्वीन्कामानसृजत् तत्पृथ्वीनाम्पृथिव्यम्
 यत्पृथ्वी गृह्यन्ते पृथ्वीनेव तैः कामान् यजमानोऽव रुन्दे

वा॒युर॑सि प्रा॒णः॥१२॥

नामेत्या॑ह प्रा॒णापा॒नावे॒वाव॑ रु॒द्धे चक्षु॑रसि श्रोत्रं
नामेत्या॑हायु॒रेवा॑व॑ रु॒द्धे रू॒पम॑सि वर्णो॑ नामेत्या॑ह
प्र॒जामे॒वाव॑ रु॒द्ध ऋ॒तम॑सि स॒त्यं नामेत्या॑ह क्ष॒त्रमे॒वाव॑ रु॒द्धे
भू॒तम॑सि भव्यं॑ नामेत्या॑ह प॒शवो॑ वा अ॒पामोष॑धीनां॒ गर्भः॑
प॒शूने॒व॥१३॥

अ॒व॑ रु॒द्ध ए॒ताव॑द्वै पु॒रुष॑म्प॒रित॑स्तदे॒वाव॑ रु॒द्ध ऋ॒तस्य॑ त्वा
व्यो॒मन् इत्या॑हेयं वा ऋ॒तस्य॑ व्यो॒मेमा॑मे॒वाभि॑ ज॒यत्यृ॑तस्य
त्वा वि॒भू॒मन् इत्या॑हान्तरि॒क्षं वा ऋ॒तस्य॑ वि॒भू॒मान्तरि॑क्षमे॒वाभि॑
ज॒यत्यृ॑तस्य॑ त्वा वि॒धर्म॑ण॒ इत्या॑ह द्यौर्वा ऋ॒तस्य॑ वि॒धर्म॑
दि॒वमे॒वाभि॑ ज॒यत्यृ॑तस्य॑॥१४॥

त्वा स॒त्यायेत्या॑ह दि॒शो वा ऋ॒तस्य॑ स॒त्यं दि॒शं ए॒वाभि॑
ज॒यत्यृ॑तस्य॑ त्वा ज्योति॑ष॒ इत्या॑ह सु॒वर्गो॑ वै लो॒क
ऋ॒तस्य॑ ज्योतिः॑ सु॒वर्गमे॒व लो॒कम॑भि॒ ज॒यत्ये॒ताव॑न्तो वै
दे॒वलो॒कास्ता॑ने॒वाभि॑ ज॒यति॑ द॒श स॒म्पद्य॑न्ते द॒शाक्ष॑रा
वि॒राड॑न्न॒ वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॑ प्रति॑ तिष्ठति॥१५॥

व्यो॒मन् ऋ॒तस्य॑ प्रा॒णः प॒शूने॒व वि॒धर्म॑ दि॒वमे॒वाभि॑ ज॒यत्यृ॑तस्य॑ षड्व॑त्वारि॒ंशच्च॥५॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेन नावारुन्धत् तत्परैरवारुन्धत्
 तत्पराणाम्परत्वम् यत्परै गृह्यन्ते यदेव यज्ञेन नावरुन्धे
 तस्यावरुद्धौ यम्प्रथमं गृह्णातीममेव तेन लोकमभि जयति
 यं द्वितीयमन्तरिक्षं तेन यं तृतीयमुमेव तेन लोकमभि
 जयति यदेते गृह्यन्त एषां लोकानामभिजित्यै॥१६॥

उत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाश्चो गृह्यन्तेऽभिजित्यैवेमाल्लोकान्पुनरिम
 लोकम्प्रत्यवरोहन्ति यत्पूर्वेष्वहःस्वितः पराश्चो गृह्यन्ते
 तस्मादितः पराश्च इमे लोका यदुत्तरेष्वहःस्वमुतो-
 ऽर्वाश्चो गृह्यन्ते तस्मादमुतोऽर्वाश्च इमे लोकास्तस्माद-
 यातयाम्नो लोकान्मनुष्या उप जीवन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 कस्मात्सत्यादद्ध्य ओषधयः सम्भवन्त्योषधयः॥१७॥

मनुष्याणामन्नं प्रजापतिं प्रजा अनु प्र जायन्त
 इति परानन्विति ब्रूयाद्यद्गृह्णात्यद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो गृह्णामीति
 तस्मादद्ध्य ओषधयः सम्भवन्ति यद्गृह्णात्योषधीभ्यस्त्वा
 प्रजाभ्यो गृह्णामीति तस्मादोषधयो मनुष्याणामन्नम् यद्गृह्णाति
 प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये गृह्णामीति तस्मात्प्रजापतिं प्रजा
 अनु प्र जायन्ते॥१८॥

प्रजापतिर्देवासुरानसृजत् तदनु यज्ञोऽसृज्यत यज्ञं
 छन्दांसि ते विष्वञ्चो व्यक्रामन्त्सोऽसुराननु यज्ञो-
 ऽपाक्रामद्यज्ञं छन्दांसि ते देवा अमन्यन्तामी वा
 इदमभूवन् यद्वयं स्म इति ते प्रजापतिमुपाधावन्त्सो-
 ऽब्रवीत्प्रजापतिश्छन्दसां वीर्यमादाय तद्वः प्र दास्यामीति
 स छन्दसां वीर्यम्॥१९॥

आदाय तदेभ्यः प्रायच्छत्तदनु छन्दांस्यपाक्रामञ्छन्दांसि
 यज्ञस्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं छन्दसां वीर्यं वेदा
 श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे वषट्कारो भवत्यात्मना
 पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै
 कमध्वर्युरा श्रावयतीति छन्दसां वीर्यायेति ब्रूयादेतद्वै॥२०॥

छन्दसां वीर्यमा श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे
 वषट्कारो य एवं वेद सर्वार्यैरेव छन्दोभिरर्चति यत्किं
 चार्चति यदिन्द्रो वृत्रमहन्नमेध्यं तद्यद्यतीनपावपदमेध्यं तदथ
 कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ सऽस्थातोरित्याहुरिन्द्रस्य वा एषा
 यज्ञिया तनूर्यद्यज्ञस्तामेव तद्यजन्ति य एवं वेदोपैनं यज्ञो

नमति॥२१॥

स छन्दसां वीर्यं वा एव तदष्टौ च॥७॥ [७]

आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि।
घृतम्पीत्वा मधु चारु गव्यम्पितेव पुत्रमभि रक्षतादिमम्।
आ वृश्च्यते वा एतद्यजमानोऽग्निभ्यां यदेनयोः
शृतंकृत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दा अग्ने हविषो जुषाण
इत्यवभृथमवैष्यञ्जुहुयादाहुत्यैवनौ शमयति नार्तिमाच्छति
यजमानो यत्कुसीदम्॥२२॥

अप्रतीत्तम्मयि येन यमस्य बलिना चरामि। इहैव
सन्निरवदये तदेतत्तदग्ने अनृणो भवामि। विश्वलोप
विश्वदावस्य त्वासञ्जुहोम्यग्धादेकोऽहुतादेकः समसनादेकः।
ते नः कृण्वन्तु भेषजं सदः सहो वरेण्यम्। अयं नो
नभसा पुरः सङ्स्फानो अभि रक्षतु। गृहाणामसमर्त्यै बहवो
नो गृहा असन्। स त्वं नः॥२३॥

नभसस्पत ऊर्जं नो धेहि भद्रया। पुनर्नो नष्टमा कृधि
पुनर्नो रयिमा कृधि। देवं सङ्स्फान सहस्रपोषस्येशिषे
स नो रास्वाज्यानिं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां

स्वस्तिम्। अग्निर्वाव यम इयं यमी कुसीदं वा एतद्यमस्य
यजमान आ दत्ते यदोषधीभिर्वेदिः स्तृणाति यदनुपौष्य
प्रयायाद्भीवबद्धमेनम्॥ २४॥

अमुष्मिँल्लोके नैनीयेरन् यत्कुसीदमप्रतीत्तम्मयीत्युपौषतीहैव
सन् यमं कुसीदं निरवदायानृणः सुवर्गं लोकमेति यदि
मिश्रमिव चरेदञ्जलिना सक्तून्प्रदाव्य जुहुयादेष वा
अग्निर्वैश्वानरो यत्प्रदाव्यः स एवैनः स्वदयत्यह्ना
विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावम्पक्त्वा प्रातरेतेन
कक्षमुपौषेद्यदि॥ २५॥

दहति पुण्यसमम्भवति यदि न दहति पापसममेतेन ह
स्म वा ऋषयः पुरा विज्ञानेन दीर्घसत्रमुप यन्ति यो वा
उपद्रष्टारमुपश्रोतारमनुख्यातारं विद्वान् यजते सममुष्मिँल्लोक
इष्टापूर्तेन गच्छतेऽग्निर्वा उपद्रष्टा वायुरुपश्रोताऽऽदित्यो-
ऽनुख्याता तान् य एवं विद्वान् यजते सममुष्मिँल्लोक
इष्टापूर्तेन गच्छतेऽयं नो नभसा पुरः॥ २६॥

इत्याहाऽग्निर्वै नभसा पुरोऽग्निमेव तदाहैतन्मै गोपायेति
स त्वं नो नभसस्पत इत्याह वायुर्वै नभसस्पतिर्वायुमेव

तदा॑है॒तन्मै॑ गोपा॒येति॑ दे॒वं स॒ꣳस्फा॒नेत्या॑हा॒सौ वा आ॑दि॒त्यो
दे॒वः स॒ꣳस्फा॒नं आ॑दि॒त्यमे॒व तदा॑है॒तन्मै॑ गोपा॒येति॑॥२७॥

कुसी॑दन्त्वन्नं ए॒नमो॑षे॒द्यदि॑ पुर आ॑दि॒त्यमे॒व तदा॑है॒तन्मै॑ गोपा॒येति॑॥८॥ [८]

ए॒तं यु॒वा॒न॒म्परि॑ वो द॒दामि॑ ते॒न क्री॑ड॒न्तीश्च॑रत प्रि॒येण॑।
मा नः॑ शा॒प्त ज॒नुषा॑ सु॒भागा॑ रा॒यस्पोषे॑ण॒ समि॑षा म॒देम।
नमो॑ महि॒म्न उ॒त चक्षु॑षे ते म॒रुता॑म्पि॒तस्त॒दहं॑ गृ॒णामि॑।
अनु॑ म॒न्यस्व॑ सु॒यजा॑ यजाम॒ जुष्टं॑ दे॒वाना॑मि॒दम॑स्तु ह॒व्यम्।
दे॒वाना॑मेष॒ उप॑ना॒ह आ॑सी॒दपां॑ गर्भ॒ ओष॑धीषु न्य॒क्तः।
सोम॑स्य द्र॒प्सम॑वृणीत पू॒षा॥२८॥

बृ॒हन्न॑द्रि॒रभ॒वत्त॑दे॒षाम्। पि॒ता व॒थ्स॑ना॒म्पति॑रघ्नि॒याना॑मथो॑
पि॒ता म॑ह॒तां ग॑र्ग॒राणा॑म्। व॒थ्सो ज॒रायु॑ प्रति॒धुक्पी॒यूषं॑
आ॒मि॒क्षा म॑स्तु घृ॒तम॑स्य॒ रेतः॑। त्वां गा॒वोऽवृ॑णत रा॒ज्याय॑
त्वाꣳ ह॑वन्त म॒रुतः॑ स्व॒र्काः। वर्ष्म॑न्क्ष॒त्रस्य॑ क॒कुभि॑
शि॒श्रिया॑णस्ततो॑ न उ॒ग्रो वि भ॑जा॒ वसू॑नि। व्यृ॒द्धेन॑ वा ए॒ष
प॒शुना॑ यज॒ते य॒स्यै॒तानि॑ न क्रि॒यन्त॑ ए॒ष ह॒ त्वै॒ समृ॑द्धेन
यज॒ते य॒स्यै॒तानि॑ क्रि॒यन्ते॑॥२९॥

पू॒षा क्रि॒यन्त॑ ए॒षोऽष्टौ॑ च॑॥९॥ [९]

सूर्यो देवो दिविषद्ध्यो धाता क्षत्राय वायुः प्रजाभ्यः।
 बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु। यस्यास्ते
 हरितो गर्भोऽथो योनिर्हिरण्ययी। अङ्गान्यहुता यस्यै तां
 देवैः समजीगमम्। आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्र
 नर्दबुद। भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरा वर्तया पुनः। वि ते
 भिनद्धि तकरीं वि योनिं वि गवीन्यौ। वि॥३०॥

मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायुं च। बहिस्ते अस्तु
 बालिति। उरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीरं आनञ्ज
 गर्भम्। एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी
 सप्तपद्यष्टापदी भुवनानुं प्रथतां स्वाहा। मही द्यौः पृथिवी
 च न इमं यज्ञमिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः॥३१॥

गवीन्यौ वि चतुश्चत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

इदं वामास्ये हविः प्रियमिन्द्राबृहस्पती। उक्थम्मदंश्च
 शस्यते। अयं वाम्परिं षिच्यते सोमं इन्द्राबृहस्पती।
 चारुर्मदाय पीतये। अस्मे इन्द्राबृहस्पती रयिं धत्तं
 शतग्विनम्। अश्वावन्तं सहस्रिणम्। बृहस्पतिर्नः परि पातु
 पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः। इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः

सखा॒ सखि॑भ्यो॒ वरि॑वः कृ॒णोतु॑ । वि ते॒ विष्व॒ग्वात॑जूतासो
अग्ने॒ भामा॑सः ॥ ३२ ॥

शुचे॒ शुच॑यश्चरन्ति । तुवि॒म्रक्षा॑सो दि॒व्या नव॑ग्वा वना॑
वनन्ति॑ धृष॒ता रु॒जन्तः । त्वाम॑ग्ने मानु॑षीरीडते॒ विशो॑
होत्रा॒विदं॑ विवि॑चिः रत्न॒धात॑मम् । गुहा॒ सन्तः॑ सुभग
वि॒श्वदर्श॑तं तुविष्म॒णसः॑ सुयजं॑ घृ॒तश्रि॑यम् । धा॒ता द॑दातु
नो र॒यिमी॑शानो जग॑त॒स्पतिः॑ । स नः॑ पू॒र्णेन॑ वावनत् । धा॒ता
प्र॒जाया॑ उ॒त रा॒य ई॑शे धा॒तेदं॑ वि॒श्वम्भु॑वनं जजान । धा॒ता
पु॒त्रं यज॑मानाय॒ दाता॑ ॥ ३३ ॥

तस्मा॑ उ ह॒व्यं घृ॒तव॑द्विधेम । धा॒ता द॑दातु नो र॒यिम्प्रा॑चीं
जी॒वातु॑मक्षि॒ताम् । व॒यं दे॒वस्य॑ धीम॒हि सु॒म॒तिः स॒त्यरा॑धसः ।
धा॒ता द॑दातु दा॒शुषे॑ वसू॒नि प्र॒जाका॑माय मी॒ढुषे॑ दुरो॒णे । तस्मै॑
दे॒वा अ॒मृताः॒ सं व्य॑यन्तां वि॒श्वे दे॒वासो॒ अदि॑तिः स॒जोषाः॑ ।
अनु॑ नोऽद्यानु॑मतिर्य॒ज्ञं दे॒वेषु॑ मन्यताम् । अ॒ग्निश्च॑ ह॒व्यवा॑हनो
भव॑तां दा॒शुषे॑ मयः । अ॒न्विद॑नुमते॒ त्वम् ॥ ३४ ॥

मन्या॑सै शं च नः कृ॒धि । ऋ॒त्वे द॒क्षाय॑ नो हिनु॒ प्र ण॑
आयू॑षि तारिषः । अनु॑ मन्यतामनु॒मन्य॑माना प्र॒जाव॑न्तः

रयिमर्क्षीयमाणम्। तस्यै वयं हेडसि मापि भूम सा नो
 देवी सुहवा शर्म यच्छतु। यस्यामिदम्प्रदिशि यद्विरोचते-
 ऽनुमतिं प्रति भूषन्त्यायवः। यस्या उपस्थ उर्वन्तरिक्षं सा
 नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु॥ ३५॥

राकामहं सुहवां सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा
 बोधतु त्वना। सीव्यत्वपः सूच्याऽच्छिद्यमानया ददातु
 वीरं शतदायमुक्थ्यम्। यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो
 याभिर्ददासि दाशुषे वसूनि। ताभिर्नो अद्य सुमना
 उपागंहि सहस्रपोषं सुभगे रराणा। सिनीवालि या
 सुपाणिः। कुहूमहं सुभगा विद्वानापसमस्मिन् यज्ञे सुहवा
 जोहवीमि। सा नो ददातु श्रवणम्पितृणां तस्यास्ते देवि
 हविषा विधेम। कुहूर्देवानाममृतस्य पत्नी हव्या नो अस्य
 हविषश्चिकेतु। सं दाशुषे किरतु भूरि वामं रायस्पोषं
 चिकितुषे दधातु॥ ३६॥

भामांसो दाता त्वमन्तरिक्षं सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु श्रवणं
 चतुर्विंशतिश्च॥ ११॥

[११]

वि वा एतस्या वांयो इमे वै चित्तश्चाग्निर्भूतानां देवा वा अभ्यातानानृतापाद्वाष्ट्रकामाय देविका

वास्तोष्पते त्वमग्ने बृहदेकादश॥११॥ वि वा एतस्येत्याह मृत्युर्गन्धर्वोऽव रुन्धे मध्यतस्त्वमग्ने
बृहथ्यद्वत्वारिंशत्॥४६॥ वि वा एतस्य प्रियासः॥॥ [१२]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

वि वा एतस्य यज्ञ ऋध्यते यस्य हविरतिरिच्यते सूर्यो देवो
दिविषद्भ्य इत्याह बृहस्पतिना चैवास्य प्रजापतिना च यज्ञस्य
व्यृद्धमपि वपति रक्षांसि वा एतत्पशु संचन्ते यदेकदेवत्यं
आलब्धो भूयान्भवति यस्यांस्ते हरितो गर्भ इत्याह देवत्रैवेना
गमयति रक्षसामपहत्या आ वर्तन वर्तयेत्याह॥१॥

ब्रह्मणैवैनमा वर्तयति वि ते भिनन्नि तकुरीमित्याह
यथायजुरेवैतदुरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुरित्याह प्रजा वै पशव
इन्दुः प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयति दिवं वै यज्ञस्य व्यृद्धं
गच्छति पृथिवीमतिरिक्तन्तद्यत्र शमयेदार्तिमार्च्छेद्यजमानो
मही द्यौः पृथिवी च न इति॥२॥

आह द्यावापृथिवीभ्यामेव यज्ञस्य व्यृद्धं चार्तिरिक्तं च
शमयति नार्तिमार्च्छति यजमानो भस्मनाभि समूहति

स्वगाकृत्या अथो अनयोर्वा एष गर्भोऽनयोरेवैनं दधाति
यदेवद्येदति तद्रेचयेद्यन्नावद्येत्पशोरालब्धस्य नाव द्येत्
पुरस्तान्नाभ्या अन्यदेवद्येदुपरिष्ठादन्यत्पुरस्ताद्वै नाभ्यै॥३॥

प्राण उपरिष्ठादपानो यावानेव पशुस्तस्याव द्यति
विष्णवे शिपिविष्टाय जुहोति यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते
यः पशोर्भूमा या पुष्टिस्तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्त
एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य शान्त्या अष्टाप्रद्विरण्यं
दक्षिणाऽष्टापदी ह्येषात्मा नवमः पशोरात्या अन्तरकोश
उष्णीषेणाविष्टितम्भवत्येवमिव हि पशुरुल्बमिव चर्मव
माऽसमिवास्थीव यावानेव पशुस्तमात्वाव रुद्धे यस्यैषा
यज्ञे प्रायश्चित्तिः क्रियत इष्ट्वा वसीयान्भवति॥४॥

वर्तयेत्याह न इति वै नाभ्या उल्बमिवैकविंशतिश्च॥१॥ ————— [१]

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार।
उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्।
आकूत्यै त्वा कामाय त्वा समृधे त्वा किक्किटा ते मनः
प्रजापतये स्वाहा किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा किक्किटा
ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा किक्किटा ते श्रोत्रं द्यावापृथिवीभ्याः

स्वाहा॑ कि॒क्कि॒टा ते॒ वाच॑ꣳ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑॥५॥

त्वं तुरीया॑ व॒शिनी॑ व॒शासि॑ स॒कृद्यत्त्वा॒ मन॑सा
गर्भ॑ आश॒यत्। व॒शा त्वं व॒शिनी॑ गच्छ॒ देवान्॑स॒त्याः
स॑न्तु॒ यज॑मानस्य॒ कामाः॑। अ॒जासि॑ रयि॒ष्ठा पृ॑थि॒व्याꣳ
सी॑दो॒र्ध्वान्तरि॑क्ष॒मुप॑ तिष्ठस्व दि॒वि ते॑ बृ॒हद्भाः॑। तन्तु॑
त॒न्वन्न॑ज॒सो भानु॑मन्वि॒हि ज्योति॑ष्मतः प॒थो र॑क्ष धि॒या
कृ॒तान्। अ॒नुल्ब॑णं व॒यत॑ जोगु॒वामपो॑ मनु॒र्भव॑ ज॒नया॒ दैव्यं॑
ज॒नम्। म॒नसो॑ ह॒विर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्णो॑ गात्रा॒णां ते॑ गात्र॒भाजो॑
भूया॑स्म॥६॥

सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॒ मनु॑स्त्रयो॒दश च॑॥२॥ [२]

इ॒मे वै स॒हास्ता॒न्ते वा॒युर्व्य॑वा॒त्ते गर्भ॑म॒दधा॒तान्त॑ꣳ सोमः॒
प्रा॒ज॒नय॑द॒ग्निर॑ग्र॒सत॑ स ए॒तं प्र॒जाप॑तिरा॒ग्नेय॑म॒ष्टाक॑पाल॒-
मप॑श्य॒त्तं नि॑र॒वप॑त्तेनै॒वैना॑म॒ग्नेरधि॑ नि॒र॒क्रीणा॑त्तस्मा॒दप्य॑न्यदे॒वत्या॑
आ॒ग्नेय॑म॒ष्टाक॑पाल॒म्पुर॑स्ता॒न्निर्व॑पेद॒ग्नेरे॒वैना॑मधि॒ निष्क्री॑या
ल॒भते॑ यत्॥७॥

वा॒युर्व्य॑वा॒त्तस्मा॑द्वा॒यव्या॑ यदि॒मे गर्भ॑म॒दधा॒तां तस्मा॑द्वा॒वापृ॑थि॒
य॒थ्सोमः॒ प्रा॒ज॒नय॑द॒ग्निर॑ग्र॒सत॑ तस्मा॑द॒ग्नीषो॑मीया॒

यद॒नयोर्वि॒यत्योर्वा॒गव॑द॒त्तस्मा॑त्सार॒स्वती॑ यत्प्र॒जाप॑तिर॒ग्नेरधि॑
नि॒रक्री॑णा॒त्तस्मा॑त्प्राजाप॒त्या सा वा ए॒षा सर्व॑दे॒वत्या॑ यद॒जा
व॒शा वा॒युव्या॑मा ल॒भेत॑ भूति॒कामो॑ वा॒युर्वै क्षेपि॑ष्ठा दे॒वता॑
वा॒युमे॒व स्वेन॑ ॥८॥

भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒म्भूतिं॑ गमयति
द्यावापृ॒थिव्या॑मा ल॒भेत॑ कृष॒माणः॑ प्रति॒ष्ठाका॑मो दि॒व ए॒वास्मै॑
प॒र्जन्यो॑ वर्षति॒ व्य॑स्यामोष॒धयो॑ रोहन्ति॒ सम॑र्धु॒कम॑स्य
स॒स्यम्भ॑वत्य॒ग्नीषो॑मीया॒मा ल॒भेत॑ यः का॒मये॑तान्न॒वानन्ना॑दः
स्या॒मित्य॒ग्निनै॒वान्न॑मव॒ रुन्दे॑ सोमै॒नान्नाद्य॑मन्न॒वाने॒वान्ना॑दो
भ॑वति॒ सार॒स्वती॑मा ल॒भेत॑ यः ॥९॥

ई॒श्वरो॑ वा॒चो वदि॑तोः सन्वाचं॒ न वदे॑द्वा॒ग्वै सर॑स्वती॒
सर॑स्वतीमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ सैवा॒स्मिन्वाचं॑ दधाति
प्राजाप॒त्यामा ल॒भेत॑ यः का॒मये॑तान॒भिजित॑म॒भि ज॑येय॒मिति॑
प्र॒जाप॑तिः सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒वान॑भिजित॒मभि ज॑यति
वा॒युव्य॑योपाक॑रोति वा॒योरे॒वैना॑मव॒रुध्या ल॑भत॒ आकू॑त्यै त्वा
का॒माय॑ त्वा ॥१०॥

इत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतत्किं॑क्किटा॒कारं॑ जुहोति कि॒क्किटा॑का॒रेण॑

वै ग्राम्याः पशवो रमन्ते प्रारण्याः पतन्ति यत्किंकिटाकारं
 जुहोति ग्राम्याणां पशूनां धृत्यै पर्यग्नौ क्रियमाणे जुहोति
 जीवन्तीमेवैनां सुवर्गं लोकङ्गमयति त्वं तुरीयां वशिनीं
 वशासीत्याह देवत्रैवैनां गमयति सत्याः सन्तु यजमानस्य
 कामा इत्याहैष वै कामः॥११॥

यजमानस्य यदनार्त उद्वचं गच्छति तस्मादेवमाहाजासिं
 रयिष्ठेत्याहैष्वैनां लोकेषु प्रतिं ष्ठापयति दिवि ते
 बृहद्वा इत्याह सुवर्ग एवास्मै लोके ज्योतिर्दधाति तन्तुं
 तन्वन्नजसो भानुमन्विहीत्याहेमानेवास्मै लोकां ज्योतिष्मतः
 करोत्यनुल्बणं वयत् जोगुवामप् इति॥१२॥

आह यदेव यज्ञ उल्बणं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्मनुर्भव
 जनया दैव्यं जनमित्याह मानव्यो वै प्रजास्ता एवाद्याः
 कुरुते मनसो हविरसीत्याह स्वगाकृत्यै गात्राणां ते
 गात्रभाजो भूयास्मेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते तस्यै वा
 एतस्या एकमेवादिवयजनं यदालब्धायामभ्रः॥१३॥

भवति यदालब्धायामभ्रः स्यादप्सु वा प्रवेशयेत्सर्वां
 वा प्राश्रीयाद्यदप्सु प्रवेशयेद्यज्ञवेशसं कुर्यात्सर्वामेव

प्राश्नी॑यादिन्द्रि॒यमे॒वात्म॑न्य॒त्ते सा वा ए॒षा त्र॑या॒णामे॒वावरु॑द्धा
संव॑त्सर॒सदः॑ सहस्र॑या॒जिनो॑ गृ॒हमे॒धिन॒स्त ए॒वैतया॑
यजे॑र॒न्तेषा॑मे॒वैषा॑प्ता॥१४॥

यथ॑स्वेन॒ सार॑स्व॒तीमा ल॑भेत् यः का॒माय॑ त्वा॒ कामो॑ऽप॒ इत्य॑ग्रे द्विच॑त्वारि॒शच्च॑॥३॥[३]

चित्तं॑ च॒ चित्ति॑श्चाकू॒तं चाकू॑तिश्च॒ विज्ञा॑तं च॒ विज्ञा॑नं
च॒ मन॑श्च॒ शक्क॑रीश्च॒ दर्श॑श्च॒ पूर्ण॑मा॒सश्च॒ बृह॑च्च॒ रथ॑न्तरं च॒
प्र॒जाप॑ति॒र्जया॒निन्द्रा॑य॒ वृष्णे॒ प्राय॑च्छदु॒ग्रः पृ॑त॒नाज्ये॑षु॒ तस्मै॑
विशः॑ सम॑नमन्त॒ सर्वाः॑ स उ॒ग्रः स हि॑ ह॒व्यो ब॒भूव॑
दे॒वासुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्त्स इन्द्रः॑ प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑
ए॒ताञ्जया॑न्प्राय॑च्छ॒त्तान॑जुहो॒त्ततो॑ वै दे॒वा असुरा॑नजयन्
यद॑ज॒यन्त॑ञ्जया॒नां जय॑त्व॒ऽस्पर्ध॑मानेनै॒ते हो॑त॒व्या जय॑त्ये॒व
ताम्पृ॑त॒नाम्॥१५॥

उप॒ पञ्च॑वि॒शति॑श्च॥४॥[४]

अ॒ग्निर्भू॑ताना॒मधि॑पतिः॒ स मा॑व॒त्विन्द्रो॑ ज्ये॒ष्ठाना॑
य॒मः पृ॑थि॒व्या वा॒युर॑न्तरि॒क्षस्य॑ सूर्यो॑ दि॒वश्च॑न्द्रमा॒
नक्ष॑त्राणा॒म्बृह॑स्पतिर्ब्रह्म॑णो मि॒त्रः स॒त्यानां॑ वरु॑णो॒ऽपा॒
समु॑द्रः स्रो॒त्याना॒मन्न॑ः सा॒म्राज्या॑ना॒मधि॑पति॒ तन्मा॑वतु॒

सोम॑ ओष॑धीना॑ सवि॑ता प्र॑स॒वाना॑ रु॒द्रः प॑शूनां त्वष्टा॑
 रू॒पाणां॑ विष्णुः॑ पर्व॑तानाम्म॒रुतो॑ गु॒णाना॑मधि॒पत॑यस्ते
 मा॑वन्तु॒ पित॑रः पितामहाः परेऽवरे॒ ततो॑स्ततामहा इ॒ह
 मा॑वत। अ॒स्मिन्ब्र॑ह्म॒न्त्रस्मि॑न्क्ष॒त्रेऽस्या॑मा॒शिष्य॑स्याम्पु॒रोधाया॑-
 म॒स्मिन्क॑र्म॒न्त्रस्यां॑ दे॒वहू॑त्याम्॥१६॥

अ॒वरे॒ सप्त॑दश च॥५॥ [५]

दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकुर्व॑त॒ तदसु॑रा अकुर्व॑त॒ ते दे॒वा
 ए॒तान॑भ्याता॒नान॑पश्य॒न्तान॑भ्यात॑न्वत॒ यद्दे॒वानां॑ कर्मा॑सीदार्ध्य॑त॒
 तद्य॑दसु॒राणां॑ न तदा॑र्ध्य॑त॒ येन॑ कर्म॒णेश्च॑र्से॒त्तत्र॑ होत॒व्या
 ऋ॒ध्नोत्ये॒व तेन॑ कर्म॒णा यद्वि॑श्वे॒ देवाः॑ स॒मभ॑रन्तस्मा॑दभ्याता॒ना
 वै॒श्वदे॒वा यत्प्र॑जाप॑ति॒र्जया॑न्प्राय॑च्छु॒त्तस्मा॑ञ्जयाः॑ प्राजाप॒त्याः॥१७

यद्रा॑ष्टृभृ॒द्धीं रा॒ष्ट्रमा॑ददत् तद्रा॑ष्टृभृ॒ताः रा॒ष्ट्रभृ॑त्वन्ते दे॒वा
 अ॑भ्याता॒नैरसु॑रान॒भ्यात॑न्वत॒ जयै॑रजयन्नाष्टृभृ॒द्धीं रा॒ष्ट्रमा॑ददत्
 यद्दे॒वा अ॑भ्याता॒नैरसु॑रान॒भ्यात॑न्वत॒ तद॑भ्याता॒नाना॑मभ्याता॒नत्वं
 यज्जयै॑रजय॒न्तञ्जया॑नां जय॒त्वं यद्रा॑ष्टृभृ॒द्धीं रा॒ष्ट्रमा॑ददत्
 तद्रा॑ष्टृभृ॒ताः रा॒ष्ट्रभृ॑त्वन्ततो॑ दे॒वा अ॑भ॒वन्प॑रासु॒रा यो
 भ्रात॑व्यवा॒न्स्यात्स ए॒ताञ्जु॑ह्यादभ्याता॒नैरे॒व भ्रात॑व्या॒नभ्यात॑न्नुते

जयैर्जयति राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमा दत्ते भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवति॥१८॥

प्राजापत्याः सौष्ट्यादंश च॥६॥ [६]

ऋताषाडृतधामाऽग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरस ऊर्जो
नाम स इदं ब्रह्म क्षत्रम्पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रम्पान्तु
तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा संहितो विश्वसामा
सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरस आयुवः सुषुम्नः
सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो बेकुरयो
भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दक्षिणा अप्सरसः स्तवाः
प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनः॥१९॥

गन्धर्वस्तस्यरुर्क्षामान्यप्सरसो वह्नय इषिरो विश्वव्यचा
वातो गन्धर्वस्तस्यापोऽप्सरसो मुदा भुवनस्य पते यस्य
त उपरि गृहा इह च। स नो रास्वाज्यानिः रायस्पोषः
सुवीर्यः संवत्सरीणाः स्वस्तिम्। परमेष्ठ्यधिपति-
मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य विश्वमप्सरसो भुवः सुक्षितिः
सुभूतिर्भद्रकृत्सुवैर्वान्पुर्जन्यो गन्धर्वस्तस्य विद्युतोऽप्सरसो
रुचो दूरेहेतिरमृडयः॥२०॥

मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य प्रजा अप्सरसो भीरुवश्चारुः
 कृपणकाशी कामो गन्धर्वस्तस्याधयोऽप्सरसः शोचयन्तीर्नाम
 स इदं ब्रह्म क्षत्रम्पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रम्पातु तस्मै स्वाहा
 ताभ्यः स्वाहा स नो भुवनस्य पते यस्य त उपरि गृहा इह
 च। उरु ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्राय महि शर्म यच्छ॥ २१॥

मनोऽमृडयष्वद्वारिः शच्च॥ ७॥ [७]

राष्ट्रकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमव
 रुन्दे राष्ट्रमेव भवत्यात्मने होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं
 प्रजा राष्ट्रम्पशवो राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमव
 रुन्दे वसिष्ठः समानानां भवति ग्रामकामाय होतव्या राष्ट्रं
 वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं संजाता राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रं संजातानव
 रुन्दे ग्रामी॥ २२॥

एव भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै सजातानव
 रुन्दे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते रथमुख ओजस्कामस्य
 होतव्या ओजो वै राष्ट्रभृत ओजो रथ ओजसैवास्मा
 ओजोऽव रुद्ध ओजस्व्येव भवति यो राष्ट्रादपभूतः
 स्यात्तस्मै होतव्या यावन्तोऽस्य रथाः स्युस्तान्ब्रूयाद्युद्धमिति

राष्ट्रमेवास्मै युनक्ति॥२३॥

आहुतयो वा एतस्याक्लृप्ता यस्य राष्ट्रं न कल्पते स्वरथस्य
दक्षिणं चक्रम्रवृह्यं नाडीमभि जुहुयादाहुतीरेवास्य कल्पयति
ता अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनु कल्पते संग्रामे संयन्ते होतव्या
राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते ये संग्रामं
संयन्ति यस्य पूर्वस्य जुह्वति स एव भवति जयति तं संग्रामं
मान्धुक इध्मः॥२४॥

भवत्यङ्गारा एव प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनां
प्रति वेष्टयन्ति य उन्माद्येत्तस्मै होतव्या गन्धर्वाप्सरसो वा
एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्यत्येते खलु वै गन्धर्वाप्सरसो
यद्राष्ट्रभृतस्तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहेति जुहोति
तेनैवैनाञ्छमयति नैयग्रोध औदुम्बर आश्वत्थः प्लाक्ष
इतीध्मो भवत्येते वै गन्धर्वाप्सरसां गृहाः स्व एवैनान्॥२५॥

आयतने शमयत्यभिचरता प्रतिलोमं होतव्याः
प्राणानेवास्य प्रतीचः प्रति यौति तं ततो येन केन च स्तृणुते
स्वकृत इरिणे जुहोति प्रदरे वैतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतं
निर्ऋतिगृहीत एवैनं निर्ऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरन्तेन

वषट्करोति वाच एवैनं क्रूरेण प्र वृश्चति ताजगार्तिमाच्छति
यस्य कामयेतान्नाद्यम्॥२६॥

आ ददीयेति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य
पत इति तृणानि सं गृह्णीयात्प्रजापतिर्वै भुवनस्य पतिः
प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमा दत्त इदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्य
हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्य हरति षड्भिरहरति षड्वा
ऋतवः प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायर्तवोऽस्मा अनु प्र
यच्छन्ति॥२७॥

यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तः स्थलेऽवसाय्य ब्रह्मौदनं
चतुःशरावम्पक्त्वा तस्मै होतव्या वर्षं वै राष्ट्रभृतो वर्षं स्थलं
वर्षणैवैनं वर्षं समानानां गमयति चतुःशरावो भवति
दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति क्षीरे भवति रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति
शृतत्वाय सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय चत्वारं आर्षेयाः
प्राश्रन्ति दिशामेव ज्योतिषि जुहोति॥२८॥

ग्रामी युनक्तीध्मः स्व एवैनान्नाद्यं यच्छन्त्येकान्नपञ्चाशच्च॥८॥ [८]

देविका निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
खलु वै प्रजाश्छन्दोभिरेवास्मै प्रजाः प्र जनयति प्रथमं धातारं

करोति मिथुनी एव तेन करोत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते
 राते राका प्र सिनीवाली जनयति प्रजास्वेव प्रजातासु
 कुह्वा वाचं दधात्येता एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दांसि वै
 देविकाश्छन्दांसि॥२९॥

इव खलु वै पशवश्छन्दोभिरेवास्मै पशून् जनयति प्रथमं
 धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते
 राते राका प्र सिनीवाली जनयति पशूनेव प्रजातान्कुह्वा
 प्रतिं ष्ठापयत्येता एव निर्वपेद्भामकामश्छन्दांसि वै
 देविकाश्छन्दांसीव खलु वै ग्रामश्छन्दोभिरेवास्मै
 ग्रामम्॥३०॥

अवं रुद्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं
 ग्रामस्य दधात्येता एव निर्वपेज्ज्योगामयावी छन्दांसि
 वै देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य
 ज्योगामयति छन्दोभिरेवैनमगदं करोति मध्यतो धातारं
 करोति मध्यतो वा एतस्याक्लृप्तं यस्य ज्योगामयति मध्यत
 एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निः॥३१॥

वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि

खलु वा एतं नोप नमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं
 करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनं यज्ञो नमत्येता
 एव निर्वपेदीजानश्छन्दांसि वै देविका यातयामानीव खलु
 वा एतस्य छन्दांसि य ईजान उत्तमं धातारं करोति॥ ३२॥

उपरिष्ठादेवास्मै छन्दांस्ययातयामान्यव रुन्द्र
 उपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेद्यम्मेधा नोपनमेच्छन्दांसि
 वै देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतं नोप नमन्ति यम्मेधा
 नोपनमति प्रथमं धातारं करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि
 दधात्युपैनम्मेधा नमत्येता एव निर्वपेत्॥ ३३॥

रुक्कामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु
 वै रुक्छन्दोभिरेवास्मिन्नुचं दधाति क्षीरे भवन्ति
 रुचमेवास्मिन्दधति मध्यतो धातारं करोति मध्यत
 एवैनं रुचो दधाति गायत्री वा अनुमतिस्त्रिष्टुग्राका जगती
 सिनीवाल्यनुष्टुप्कुहूर्धाता वंषद्वारः पूर्वपक्षो राकापरपक्षः
 कुहूरमावास्या सिनीवाली पौर्णमास्यनुमतिश्चन्द्रमा धाता-
 ऽष्टौ॥ ३४॥

वसवोऽष्टाक्षरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाक्षरा
 त्रिष्टुब्धादशादित्या द्वादशाक्षरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्धाता
 वषट्कार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च छन्दांसि सर्वाश्च देवता
 वषट्कारस्ता यथ्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनम्प्रदहो द्वे प्रथमे
 निरुप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्र
 दहन्त्यथो यस्मै कामाय निरुप्यन्ते तमेवाभिरुपाप्नोति॥ ३५॥

पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि ग्रामङ्गल्पयत्येता एव निरुत्तमन्धातारं करोति
 मेधा नमत्येता एव निर्वपेदष्टौ दहन्ति नवं च॥१॥ देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकाम॥[१]

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्त्स्वावेशो अनमीवो भवा
 नः। यत्त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं
 चतुष्पदे। वास्तोष्पते शग्मया ससदा ते सक्षीमहि रण्वया
 गातुमत्या। आवः क्षेम उत योगे वरं नो यूयम्पात स्वस्तिभिः
 सदा नः। यत्सायम्प्रातरग्निहोत्रं जुहोत्याहुतीष्टका एव ता उप
 धत्ते॥ ३६॥

यजमानोऽहोरात्राणि वा एतस्येष्टका य आहिताग्निर्यत्सायम्
 कृत्वोप धत्ते दशं समानत्रं जुहोति दशाक्षरा विराड्विराजमेवास्वेष्ट
 कृत्वोप धत्तेऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति चित्यश्चित्योऽस्य

भवति तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञवास्त्ववास्त्वेव
तद्यत्ततोऽर्वाचीनम्॥ ३७॥

रुद्रः खलु वै वास्तोष्पतिर्यदहुत्वा वास्तोष्पतीयम्प्रयायाद्रुद्र
एनम्भूत्वाग्निरनूत्थाय हन्याद्वास्तोष्पतीयं जुहोति
भागधेयेनैवैनं शमयति नार्तिमाच्छति यजमानो यद्युक्ते
जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यदयुक्ते
जुहुयाद्यथा क्षेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदहुतमस्य
वास्तोष्पतीयं स्यात्॥ ३८॥

दक्षिणो युक्तो भवति सव्योऽयुक्तोऽथ वास्तोष्पतीयं
जुहोत्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनं शमयति यदेकया
जुहुयाद्विहोमं कुर्यात्पुरोनुवाक्यामनूच्य याज्यया जुहोति
सदेवत्वाय यद्धुत आदध्याद्रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यदव-
क्षाणान्यसम्प्रक्षाप्य प्रयायाद्यथा यज्ञवेशसं वादहनं
वा तादृगेव तदयं ते योनिर्ऋत्विय इत्यरण्योः
समारोहयति॥ ३९॥

एष वा अग्रेर्योनिः स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो
खल्वाहुर्यदरण्योः समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत्पुनराधेयः

स्यादिति या ते अग्ने यज्ञियां तनूस्तयेह्यारोहेत्यात्मन्समारोहय
यजमानो वा अग्रेर्योनिः स्वायामेवैनं योन्याः
समारोहयते॥४०॥

धृत्तेऽर्वाचीनः स्यात्समारोहयति पञ्चचत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

त्वमग्ने बृहद्वयो दधांसि देव दाशुषे। कविर्गृहपतिर्युवा॥
हव्यवाङ्गिरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको
अस्मे। सुगार्हपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्रियुख्सम्मिमीहि
श्रवांसि। त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न
मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः। ब्रह्मा देवानां पदवीः
कवीनामृषिर्विप्राणाम्महिषो मृगाणाम्। श्येनो गृध्राणां
स्वर्धितिर्वनानां सोमः॥४१॥

पवित्रमत्यैति रेभन्। आ विश्वदेवः सत्पतिः सूक्तैरद्या
वृणीमहे। सत्यसंवः सवितारम्॥ आ सत्येन रजसा
वर्तमानो निवेशयन्नमृतम्मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना
देवो याति भुवना विपश्यन्। यथा नो अदितिः करत्पश्चे
नृभ्यो यथा गवैः। यथा तोकाय रुद्रियम्। मा नस्तोके तनये
मा न आयुषि मा नो गोषु मा॥४२॥

नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो
 वधीर्हविष्मन्तो नमसा विधेम ते। उदप्रुतो न वयो
 रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः। गिरिभ्रजो
 नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन्। ह॑सैरिव
 सखिभिर्वावदद्विरश्मन्मयानि नहन्। व्यस्यन्। बृहस्पतिरभि
 कनिक्रदद्वा उत प्रास्तौदुच्च विद्वा॑ अंगायत्। एन्द्र॑ सानसि॑
 रयिम्॥४३॥

सजित्वान॑ सदासहम्। वर्षिष्ठमृतये भर। प्र संसाहिषे
 पुरुहूत शत्रूञ्ज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु। इन्द्रा भर॑ दक्षिणेना
 वसूनि॑ पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम्। त्व॑ सुतस्य पीतये
 सद्यो वृद्धो अजायथाः। इन्द्र॑ ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो। भुवस्त्वमिन्द्र॑
 ब्रह्मणा महान्भुवो विश्वेषु॑ सवनेषु यज्ञियः। भुवो नृ॑श्च्यौत्नो
 विश्वस्मिन्भरे॑ ज्येष्ठश्च मन्त्रः॥४४॥

विश्वच॑रषणे। मि॒त्रस्य॑ च॒रषणी॑धृतः श्रवो॑ दे॒वस्य॑
 सान॑सिम्। स॒त्यं चि॒त्रश्र॑वस्तमम्। मि॒त्रो जना॑न् यातयति
 प्रजा॑नन्मि॒त्रो दा॑धार पृथि॒वीमु॑त द्याम्। मि॒त्रः कृ॑ष्टीरनिमिषा॒भि
 च॑ष्टे स॒त्याय॑ ह॒व्यं घृ॑तवद्विधेम। प्र स मि॒त्र म॑र्तो अस्तु
 प्रय॑स्वान् यस्त॑ आदित्य॒ शिक्ष॑ति व्र॒तेन॑। न ह॑न्यते न जी॑यते

त्वोतो नैनम२हो अश्रोत्यन्तितो न दूरात्। यत्॥४५॥

चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि
द्यविद्यवि। यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोह-
म्मनुष्याश्चरामसि। अचिन्ती यत्तव धर्मा युयोपिम मा
नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः। कित्वासो यद्रिरिपुर्न दीवि
यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म। सर्वा ता वि ष्य शिथिरेव
देवाथा ते स्याम वरुण प्रियासः॥४६॥

सोमो गोषु मा रयिं मन्त्रो यच्छिथिरा सप्त च॥११॥ [११]

पूर्णर्षयोऽग्निना ये देवाः सूर्यो मा सन्त्वा नह्यामि वषट्कारः स खंदिर उपयामगृहीतोऽसि
यां वै त्वे ऋतुम्प्र देवमेकादश॥११॥ पूर्णा संहजान्तवाग्ने प्राणैरेव षट्त्रिंशत्॥३६॥ पूर्णा सन्ति
देवाः॥ [१२]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय।
तस्यां देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाकं इह मादयन्ताम्।
यत्ते देवा अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा। सा

नो यज्ञमिपृहि विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम्।
निवेशनी संगमनी वसूनां विश्वां रूपाणि वसून्त्यावेशयन्ती।
सहस्रपोषः सुभगा रराणा सा न आ गुन्वर्चसा॥१॥

संविदाना। अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून्नुद्रानादित्यानिह
जिन्वतम्। माध्यः हि पौर्णमासं जुषेथां ब्रह्मणा
वृद्धौ सुकृतेन सातावथास्मभ्यः सहवीराः रयिं नि
यच्छतम्। आदित्याश्चाङ्गिरसश्चाग्नीनादधत ते दर्शपूर्णमासौ
प्रेप्सन्तेषामङ्गिरसां निरुप्तः हविरासीदथादित्या एतौ
होमावपश्यन्तावजुहवुस्ततो वै ते दर्शपूर्णमासौ॥२॥

पूर्व आलभन्त दर्शपूर्णमासावालभमान एतौ होमौ
पुरस्ताञ्जुहुयात्साक्षादेव दर्शपूर्णमासावा लभते ब्रह्मवादिनो
वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासावालभेत य एनयोरनुलोमं
च प्रतिलोमं च विद्यादित्यमावास्याया ऊर्ध्वं तदनुलोम-
म्पौर्णमास्यै प्रतीचीनं तत्प्रतिलोमं यत्पौर्णमासीम्पूर्वामालभेत
प्रतिलोममेनावा लभेतामुमपक्षीयमाणमन्वपे॥३॥

क्षीयेत सारस्वतौ होमौ पुरस्ताञ्जुहुयादमावास्या
वै सरस्वत्यनुलोममेवेनावा लभतेऽमुमाप्यायमानमन्वा

प्यायत आग्नावैष्णवमेकादशकपालम्पुरस्तान्निर्वपेत्सरस्वत्यै
 चरुं सरस्वते द्वादशकपालं यदाग्नेयो भवत्यग्निर्वै
 यज्ञमुखं यज्ञमुखमेवर्द्धिम्पुरस्ताद्धत्ते यद्वैष्णवो भवति
 यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवारभ्य प्र तनुते सरस्वत्यै चरुर्भवति
 सरस्वते द्वादशकपालोऽमावास्या वै सरस्वती पूर्णमासः
 सरस्वान्तावेव साक्षादा रभत ऋध्नोत्याभ्यान्द्वादशकपालः
 सरस्वते भवति मिथुनत्वाय प्रजात्यै मिथुनौ गावौ दक्षिणा
 समृद्धौ ॥ ४ ॥

वर्चसा वै ते दर्शपूर्णमासावपं तनुते सरस्वत्यै पञ्चविंशतिश्च ॥ १ ॥ ————— [१]

ऋषयो वा इन्द्रम्प्रत्यक्षं नापश्यन्तं वसिष्ठः
 प्रत्यक्षम्पश्यत्सोऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा त्वत्पुरोहिताः
 प्रजाः प्रजनिष्यन्तेऽथ मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा प्र वोच इति
 तस्मा एतान्थस्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः प्रजाः
 प्राजायन्त तस्माद्वासिष्ठो ब्रह्मा कार्यः प्रैव जायते रश्मिरसि
 क्षयाय त्वा क्षयं जिन्वेति ॥ ५ ॥

आह देवा वै क्षयो देवेभ्य एव यज्ञम्प्राह प्रेतिरसि
 धर्माय त्वा धर्मं जिन्वेत्याह मनुष्या वै धर्मो मनुष्येभ्य

ए॒व य॒ज्ञम्प्रा॒हान्वि॑तिरसि दि॒वे त्वा॒ दि॒वं जि॒न्वेत्या॑है॒भ्य ए॒व
लो॒केभ्यो॑ य॒ज्ञम्प्रा॒हं विष्ट॑म्भोऽसि वृष्ट्यै॑ त्वा॒ वृष्टिं॑ जि॒न्वेत्या॑ह
वृष्टि॑मे॒वाव॑ ॥ ६ ॥

रु॒न्ध्रे प्र॒वा॒स्यनु॑वासीत्या॑ह मिथु॒न॒त्वायो॒शिग॑सि
वसु॑भ्यस्त्वा॒ वसू॑ञ्जिन्वेत्या॑हाष्टौ वस॑व॒ एका॑दश रु॒द्रा
द्वा॑द॒शादि॒त्या ए॒ताव॑न्तो॒ वै दे॒वास्ते॒भ्य ए॒व य॒ज्ञम्प्रा॒हौजो॑ऽसि
पि॒तृभ्य॑स्त्वा पि॒तृञ्जि॒न्वेत्या॑ह दे॒वाने॒व पि॒तृन॑नु॒ सं त॑नोति
तन्तु॑रसि प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जा जि॒न्व ॥ ७ ॥

इत्या॑ह पि॒तृने॒व प्र॒जा अ॒नु सं त॑नोति पृ॒तना॒षाड॑सि
प॒शुभ्य॑स्त्वा प॒शूञ्जि॒न्वेत्या॑ह प्र॒जा ए॒व प॒शून्नु॒ सं
त॑नोति रे॒वद॑स्योष॑धीभ्य॒स्त्वौष॑धीर्जिन्वेत्या॑हौष॑धीष्वे॒व
प॒शून्प्र॑ति॒ ष्ठा॒पय॑त्यभि॒जिद॑सि यु॒क्तग्रा॑वेन्द्रा॒य त्वेन्द्र॑
जि॒न्वेत्या॑हाभि॒जित्या॑ अधि॑पतिरसि प्रा॒णाय॑ त्वा प्रा॒णम् ॥ ८ ॥

जि॒न्वेत्या॑ह प्र॒जास्वे॒व प्रा॒णान्द॑धाति त्रि॒वृद॑सि
प्र॒वृद॑सीत्या॑ह मिथु॒न॒त्वाय॑ स॒रोहो॑ऽसि नी॒रोहो॑ऽसीत्या॑ह
प्रजा॑त्यै वसु॑कोऽसि वे॒षश्चि॑रसि वस्य॑ष्टि॒सीत्या॑ह

प्रतिष्ठित्यै॥९॥

जिन्वेत्यवं प्रजा जिन्व प्राणत्रिंशच्च॥२॥ [२]

अग्निना देवेन पृतना जयामि गायत्रेण छन्दसा
त्रिवृता स्तोमेन रथंतरेण साम्ना वषट्कारेण वज्रेण
पूर्वजान्भ्रातृव्यान्धरान्पादयाम्यवैनान्बाधे प्रत्यैनान्नुदे-
ऽस्मिन्क्षयेऽस्मिन्भूमिलोके योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो
विष्मोः क्रमेणात्यैनान्क्रामामीन्द्रेण देवेन पृतना जयामि
त्रैष्टुभेन छन्दसा पञ्चदशेन स्तोमेन बृहता साम्ना वषट्कारेण
वज्रेण॥१०॥

सहजान् विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन
छन्दसा सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्ना वषट्कारेण
वज्रेणापरजानिन्द्रेण सयुजो वयं सांसह्याम पृतन्यतः।
घ्नन्तो वृत्राण्यप्रति। यत्ते अग्ने तेजस्तेनाहं तेजस्वी भूयासं
यत्ते अग्ने वर्चस्तेनाहं वचस्वी भूयासं यत्ते अग्ने हरस्तेनाहं
हरस्वी भूयासम्॥११॥

बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण षट्त्वारिंशच्च॥३॥ [३]

ये देवा यज्ञह्नो यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासते। अग्निर्मा

तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम्। आगन्म मित्रावरुणा
वरेण्या रात्रीणाम्भागो युवयोर्यो अस्ति। नाकं गृह्णानाः
सुकृतस्य लोके तृतीयं पृष्ठे अधि रोचने दिवः। ये देवा यज्ञह्नो
यज्ञमुषोऽन्तरिक्षेऽध्यासन्ते। वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु
गच्छेम सुकृतो वयम्। यास्ते रात्रीः सवितः॥१२॥

देवयानीरन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। गृहैश्च सर्वैः प्रजया
न्वग्रे सुवो रुहाणास्तरता रजांसि। ये देवा यज्ञह्नो
यज्ञमुषो दिव्यध्यासन्ते। सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम
सुकृतो वयम्। येनेन्द्राय समभरः पयांस्युत्तमेन हविषा
जातवेदः। तेनाग्रे त्वमुत वर्धयेम९ संजातानां९ श्रेष्ठ आ
धेह्येनम्। यज्ञह्नो वै देवा यज्ञमुषः॥१३॥

सन्ति त एषु लोकेष्वासत आददाना विमथ्राना यो
ददाति यो यजते तस्य। ये देवा यज्ञह्नः पृथिव्यामध्यासन्ते
ये अन्तरिक्षे ये दिवीत्याहेमानेव लोकांस्तीर्त्वा सगृहः
सपशुः सुवर्गं लोकमेत्यप वै सोमैनेजानाद्देवतांश्च यज्ञश्च
क्रामन्त्याग्रेयं पञ्चकपालमुदवसानीयं निर्वपेदग्निः सर्वा
देवताः॥१४॥

पाङ्क्तो यज्ञो देवताँश्चैव यज्ञं चावं रुन्दे गायत्रो वा
 अग्निर्गायत्रच्छन्दास्तं छन्दसा व्यर्धयति यत्पञ्चकपालं
 करोत्यष्टाकपालः कार्योऽष्टाक्षरा गायत्री गायत्रो-
 ऽग्निर्गायत्रच्छन्दाः स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयति पङ्क्तौ
 याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तो यज्ञस्तेनैव यज्ञान्नैति॥१५॥

सवितुर्देवा यज्ञमुषः सर्वा देवतास्त्रिचत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानो-
 ऽग्निर्मा पातु चक्षुषः। सक्ष शूष सवितुर्विश्वचर्षण
 एतेभिः सोम नामभिर्विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम
 ते। अहम्परस्तादहमवस्तादहं ज्योतिषा वि तमो
 ववार। यदन्तरिक्षं तदु मे पिताभूदहं सूर्यमुभयतो
 ददर्शाहम्भूयासमुत्तमः समानानाम्॥१६॥

आ समुद्रादाऽन्तरिक्षात्प्रजापतिरुदधिं च्यावयातीन्द्रः प्र
 स्त्रौतु मरुतो वर्षयन्तून्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्दीदं दिव्यं नमः।
 उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। पशवो वा एते
 यदादित्य एष रुद्रो यदग्निरोषधीः प्रास्याग्नावादित्यं जुहोति
 रुद्रादेव पशूनन्तर्द्धात्यथो ओषधीष्वेव पशून्॥१७॥

प्रति॑ ष्ठापयति॑ क॒विर्य॒ज्ञस्य॑ वि त॑नोति॒ पन्थां॑ नाक॑स्य
 पृ॒ष्ठे अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। येन॑ ह॒व्यं वह॑सि॒ यासि॑ दू॒त इ॒तः
 प्रच॑ेता अ॒मुतः॑ सनी॑यान्। यास्ते॒ विश्वाः॑ स॒मिधः॑ स॒न्त्यग्रे॑ याः
 पृथि॑व्याम्ब॒र्हिषि॑ सूर्ये॒ याः। तास्ते॑ गच्छ॒न्त्वाहु॑तिं घृ॒तस्य॑
 दे॒वाय॑ते यज॑मानाय॒ शर्म॑। आ॒शासा॑नः सु॒वीर्य॑ꣳ रा॒यस्पोष॑ꣳ
 स्व॒श्विय॑म्। बृह॒स्पति॑ना रा॒या स्व॒गाकृ॑तो॒ मह्यं॑ यज॑मानाय
 तिष्ठ॥१८॥

सुमानानामोषधीष्वेव पशून्मह्यं यजमानायैकञ्च॥५॥ ————— [५]

सं त्वा॑ न॒ह्यामि॑ पय॑सा घृ॒तेन॑ सं त्वा॑ न॒ह्याम्य॑प ओष॑धीभिः।
 सं त्वा॑ न॒ह्यामि॑ प्र॒जया॒हम॑द्य सा दी॑क्षिता सं॒नवो॑ वाज॑म॒स्मे।
 प्रैतु॑ ब्रह्म॑ण॒स्पती॑ वेदिं॒ वर्णेन॑ सीदतु। अथा॒हम॑नुका॒मिनी॑ स्वे
 लो॒के वि॒शा इ॒ह। सु॒प्रज॑स॒स्त्वा व॒यꣳ सु॒पती॑रुप॑ सेदिम। अ॒ग्ने
 सप॑त्न॒दम्भ॑न॒मद॑ब्धासो॒ अदा॑भ्यम्। इ॒मं वि॒ष्यामि॑ वरु॑णस्य॒
 पाश॑म्॥१९॥

यमब॑ध्रीत सवि॒ता सु॒केतः॑। धा॒तुश्च॒ योनौ॑ सुकृ॒तस्य॑ लो॒के
 स्यो॒नं मे॑ स॒ह प॒त्यां करो॑मि। प्रेह्य॒देह्य॑तस्य॒ वामी॑रन्व॒ग्निस्ते॒-
 ऽग्रं॑ नय॒त्वदि॑ति॒र्मध्यं॑ ददताꣳ रु॒द्राव॑सृ॒ष्टासि॑ यु॒वा नाम॑ मा

मां हि॑सी॒र्वसु॑भ्यो रु॒द्रेभ्य॑ आदि॒त्येभ्यो॑ वि॒श्वेभ्यो॑ वो दे॒वेभ्यः॑
प॒त्रेज॑नीर्गृह्णामि य॒ज्ञाय॑ वः प॒त्रेज॑नीः सादयामि वि॒श्वस्य॑ ते
वि॒श्वाव॑तो वृ॒ष्णि॑यावतः॥ २०॥

तवा॑ग्ने वा॒मीर॑नु॒ संदृ॑शि वि॒श्वा रेता॑सि धि॒षीया॑गं दे॒वान्
य॒ज्ञो नि॑ दे॒वीर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञम॑शिषन्नस्मिन्सु॒न्वति॑ यज॑मान
आ॒शिषः॑ स्वाहा॑कृताः समु॒द्रेष्ठा॑ गन्ध॒र्वमा॑ तिष्ठ॒ताऽनु॑। वात॑स्य
प॒त्मन्नि॒ड ई॑डि॒ताः॥ २१॥

पाशं वृ॒ष्णि॑यावतस्त्रि॒ंशच्च॑॥ ६॥ [६]

व॒षट्कारो॑ वै गा॒यत्रि॑यै शिरो॑ऽच्छि॒न्नत्तस्यै॑ र॒सः परा॑प॒त॒त्स
पृ॒थि॒वीम्प्रावि॑श॒त्स ख॑दि॒रोऽभ॑व॒द्यस्य॑ ख॒ादि॒रः स्रु॒वो भ॑व॒न्ति
छ॒न्द॑सा॒मेव॑ र॒सेना॑व॒ द्यति॑ सर॑सा अ॒स्याहु॑तयो भ॒वन्ति
तृ॒तीय॑स्यामि॒तो दि॒वि सोम॑ आसी॒त्तं गा॑य॒त्र्याह॑र॒त्तस्य॑
प॒र्णम॑च्छि॒द्यत् तत्प॒र्णोऽभ॑व॒त्तत्प॒र्णस्य॑ प॒र्णत्वं॑ यस्य॑ प॒र्णम॒यी
जु॒हूः॥ २२॥

भ॒व॑न्ति सौ॒म्या अ॒स्याहु॑तयो भ॒वन्ति॑ जुष॒न्तोऽस्य॑ दे॒वा
आहु॑तीर्दे॒वा वै ब्र॒ह्म॑न्न॒वद॑न्त॒ तत्प॒र्ण उपा॑शृ॒णो॒त्सुश्र॑वा॒ वै नाम॑
यस्य॑ प॒र्णम॒यी जु॒हूर्भ॑व॒न्ति न पा॒पः श्लो॒कः शृ॑णोति ब्र॒ह्म

वै पु॒र्णो वि॒ष्मरु॒तोऽन्नं वि॒ष्मरु॒तोऽश्व॑त्थो यस्य॑ पु॒र्णमयी॑
जु॒हूर्भव॑त्याश्व॑त्थ्युप॒भृद्ब्रह्म॑णै॒वान्न॑मव॑ रु॒द्धेऽथो॑ ब्रह्म॑॥ २३॥

ए॒व वि॒श्यध्यू॑हति रा॒ष्ट्रं वै पु॒र्णो वि॒डंश्व॑त्थो
यत्पु॒र्णमयी॑ जु॒हूर्भव॑त्याश्व॑त्थ्युप॒भृद्राष्ट्र॑मे॒व वि॒श्यध्यू॑हति
प्र॒जाप॑ति॒र्वा अ॑जुहो॒त्सा यत्राहु॑तिः प्र॒त्यति॑ष्ठ॒त्ततो॑ वि॒कङ्क॑त॒
उद॑तिष्ठ॒त्ततः॑ प्र॒जा अ॑सृज॒त यस्य॑ वै॒कङ्क॑ती ध्रु॒वा भव॑ति॒
प्रत्ये॒वास्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्त्यथो॒ प्रैव जा॑यत ए॒तद्वै स्रु॑चा॑
रू॒पं यस्यै॒व रू॒पाः स्रु॒चो भव॑न्ति॒ सर्वा॑ण्ये॒वैनं॑ रू॒पाणि॑
प॒शूनामु॑प॒ तिष्ठ॑न्ते॒ नास्या॑प॒रूप॑मा॒त्मजा॑यते॥ २४॥

जुहूरथो ब्रह्मं स्रुचां सप्तदश च॥७॥ [७]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि प्र॒जाप॑तये त्वा ज्योति॑ष्मते
ज्योति॑ष्मन्तं गृ॒ह्णामि॒ दक्षा॑य दक्ष॒वृधे॑ रा॒तं दे॒वेभ्यो॑-
ऽग्नि॑जिह्वेभ्य॑स्त्वर्तायुभ्य॒ इन्द्र॑ज्येष्ठेभ्यो॒ वरु॑णराजभ्यो॒
वाता॑पिभ्यः पु॒र्जन्या॑त्मभ्यो दि॒वे त्वान्तरि॑क्षाय त्वा पृथि॒व्यै
त्वापे॑न्द्र द्विष॒तो मनो॑ऽप॒ जिज्या॑सतो ज॒ह्यप॒ यो नो॑-
ऽरा॑ती॒यति॒ तं ज॑हि प्रा॒णाय॑ त्वापा॒नाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा
स॒ते त्वा॑स॒ते त्वा॒द्भ्यस्त्वौष॑धीभ्यो॒ विश्वे॑भ्य॒स्त्वा भू॑तेभ्यो॒ यतः॑

प्रजा अक्विद्रा अजायन्त तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदात्रे
ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि॥२५॥

ओषधीभ्यश्चतुर्दश च॥८॥ [८]

यां वा अध्वर्युश्च यजमानश्च देवतामन्तरितस्तस्या आ
वृश्चेते प्राजापत्यं दधिग्रहं गृहीयात्प्रजापतिः सर्वा देवता
देवताभ्य एव नि हुवाते ज्येष्ठो वा एष ग्रहाणां यस्यैष
गृह्यते ज्येष्ठमेव गच्छति सर्वासां वा एतद्देवतानां रूपं
यदेष ग्रहो यस्यैष गृह्यते सर्वाण्येवैनं रूपाणि पशूनामुप
तिष्ठन्त उपयामगृहीतः॥२६॥

असि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं
गृह्णामीत्याहु ज्योतिरेवैनं समानानां करोत्यग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्ता
इत्याहैतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं सर्वाभ्यो गृह्णात्यपेन्द्र
द्विषतो मन इत्याहु भ्रातृव्यापनुत्यै प्राणाय त्वापानाय
त्वेत्याहु प्राणानेव यजमाने दधाति तस्मै त्वा प्रजापतये
विभूदात्रे ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि॥२७॥

इत्याहु प्रजापतिः सर्वा देवताः सर्वाभ्य एवैनं

देवताभ्यो जुहोत्याज्यग्रहं गृहीयात्तेजस्कामस्य तेजो वा
 आज्यन्तेजस्यैव भवति सोमग्रहं गृहीयाद्ब्रह्मवर्चस्कामस्य
 ब्रह्मवर्चसं वै सोमो ब्रह्मवर्चस्यैव भवति दधिग्रहं
 गृहीयात्पशुकामस्योर्वे दध्यूर्कपर्शव ऊर्जैवास्मा ऊर्जं
 पशूनव रुद्धे॥२८॥

उपयामगृहीतो जुहोमि त्रिचत्वारिंशच्च॥९॥ [९]

त्वे क्रतुमपि वृञ्जन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः। स्वादोः
 स्वादीयः स्वादुना सृजा समत ऊ षु मधु मधुनाभि योधि।
 उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
 प्रजापतये त्वा। प्राणग्रहान्गृह्णात्येतावद्वा अस्ति यावदेते ग्रहाः
 स्तोमाश्छन्दांसि पृष्ठानि दिशो यावदेवास्ति तत्॥२९॥

अव रुद्धे ज्येष्ठा वा एतान्ब्राह्मणाः पुरा विद्वामक्रन्तस्मात्तेषां
 सर्वा दिशोऽभिजिता अभूवन् यस्यैते गृह्यन्ते ज्यैष्ठ्यमेव
 गच्छत्यभि दिशो जयति पञ्च गृह्यन्ते पञ्च दिशः सर्वास्वेव
 दिक्ष्वध्रुवन्ति नवनव गृह्यन्ते नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव
 यजमानेषु दधति प्रायणीये चोदयनीये च गृह्यन्ते प्राणा वै
 प्राणग्रहाः॥३०॥

प्राणैरेव प्रयन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेऽहं नृह्यन्ते प्राणा वै
 प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्रजा यन्ति यद्वामदेव्यं
 योनेश्च्यवते दशमेऽहं न्वामदेव्यं योनेश्च्यवते यदशमेऽहं नृह्यन्ते
 प्राणेभ्य एव तत्प्रजा न यन्ति ॥ ३१ ॥

तत्प्राणग्रहाः सप्तत्रिंशच्च ॥ १० ॥

प्र देवं देव्या धिया भरता जातवैदसम्। हव्या नो
 वक्षदानुषक्। अयमुष्य प्र देवयुरहोता यज्ञाय नीयते। रथो न
 योरभीवृतो घृणीवाश्चेतति त्मना। अयमग्निरुष्यत्यमृतादिव
 जन्मनः। सहस्रश्चिथ्सर्हीयां देवो जीवातवे कृतः। इडायास्त्वा
 पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि। जातवेदो नि धीमह्यग्रे
 हव्याय वोढवे ॥ ३२ ॥

अग्रे विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तम्प्रथमः सीद योनिम्।
 कुलायिनं घृतवन्तं सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधु।
 सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य
 योनौ। देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्रे बृहद्यजमाने वयो धाः।
 नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवा अंसदथ्सुदक्षः।
 अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः। त्वं

दूतस्त्वम्॥ ३३॥

उ नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता। अग्रे तोकस्य
नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीर्घद्वोधि गोपाः। अभि त्वा देव
सवितरीशानं वार्याणाम्। सदावन्भागमीमहे। मही द्यौः
पृथिवी च न इमं यज्ञमिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः।
त्वामग्रे पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः।
तमु॥ ३४॥

त्वा दध्यङ्घ्रिः पुत्र ईधे अथर्वणः। वृत्रहणम्पुरंदरम्। तमु
त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम्। धनंजयः रणेरणे।
उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि। धनंजयो रणेरणे। आ
यः हस्ते न खादिनः शिशुं जातं न बिभ्रति। विशामग्निः
स्वध्वरम्। प्र देवं देववीतये भरता वसुवित्तमम्। आ स्वे
योनौ नि षीदतु। आ॥ ३५॥

जातं जातवेदसि प्रियः शिशीतातिथिम्। स्योन
आ गृहपतिम्। अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा॥
हव्यवाङ्मुह्यस्यः। त्वः ह्यग्रे अग्निना विप्रो विप्रेण
सन्धस्ता। सखा सख्या समिध्यसे॥ तम्मर्जयन्त

सु॒क्रतु॑म्पु॒रोया॒वा॒नमा॒जिषु॑ । स्वे॒षु क्ष॑ये॒षु वा॒जिन॑म् । य॒ज्ञेन॑
 य॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वास्ता॑नि॒ धर्मा॑णि प्रथ॒मान्या॑सन् । ते ह
 नाक॑म्महि॒मानः॑ सचन्ते॒ यत्र॒ पूर्वे॑ सा॒ध्याः सन्ति॑ दे॒वाः ॥ ३६ ॥

वोढ॑वे दू॒तस्त्वन्त॑मुं सी॒दत्वा॑ यत्र॑ च॒त्वारि॑ च ॥ ११ ॥ [११]

यु॒ञ्जान॑ इ॒माम॑गृ॒भ्णं दे॒वस्य॑ सन्ते॒ वि पा॑र्जसा॒ वस॑वस्त्वा॒ समा॑स्त्वो॒र्ध्वा अ॒स्याकू॑तिं॒ यद॑ग्रे
 यान्य॑ग्रे॒ यं यु॒ज्ञमे॑का॒दश॑ ॥ ११ ॥ यु॒ञ्जानो॑ वर्म॑ च स्थ आ॒दित्या॑स्त्वा॒ भार॑ती॒ स्वा॑ अह॑
 षट्त्वा॑रि॒शत् ॥ १२ ॥ यु॒ञ्जानो॑ वा॒र्जेवा॑जे ॥ [१२]

॥ काण्डम् ४ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

युञ्जानः प्रथमम्मनस्तत्त्वाय सविता धियः। अग्निं
ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा
देवान्त्सुर्वर्यतो धिया दिवम्। बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता
प्र सुवति तान्। युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सुवे।
सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य
बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इत्॥१॥

मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वां ब्रह्म पूर्व्यं
नमोभिर्वि श्लोका यन्ति पथ्येव सूर्याः। शृण्वन्ति विश्वे
अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य
प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमर्चतः। यः
पार्थिवानि विममे स एतंशो रजांसि देवः सविता
महित्वना। देव सवितुः प्र सुव यज्ञम्प्र सुव॥२॥

यज्ञपतिम्भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतपूः केत नः पुनातु
वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः। इमं नो देव सवितर्यज्ञं

प्र सु॒व दे॒वायु॒वः॑ सखि॒विदः॑ सत्रा॒जितं॑ धन॒जितः॑
सुव॒र्जितम्। ऋ॒चा स्तोमः॑ सम॒र्धय॑ गाय॒त्रेण॑ रथं॒तरम्।
बृ॒हद्गा॒यत्र॑वर्त॒नि। दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नो॒र्बाहु॑भ्यां
पू॒ष्णो ह॒स्ताभ्या॑म्गाय॒त्रेण॒ छन्द॒साऽऽदे॑दे ऽङ्गि॒रस्व॑दभ्रि॒रसि॑
ना॒रिः॥ ३॥

अ॒सि पृ॒थि॒व्याः स॒धस्था॑दग्नि॒म्पु॒रीष्य॑मङ्गि॒रस्व॑दा भ॒र
त्रैष्टु॑भेन त्वा॒ छन्द॒साऽऽदे॑देऽङ्गि॒रस्व॑द्वभ्रि॒रसि॑ ना॒रि॒रसि॑ त्वया
व॒यः स॒धस्थ॒ आग्निः॑ श॒केम॒ खनि॑तु॒म्पु॒रीष्य॑ जा॒गते॑न त्वा
छन्द॒साऽऽदे॑देऽङ्गि॒रस्व॑द्वस्त॒ आ॒धाय॑ सवि॒ता बिभ्र॑दभ्रिः
हि॒र॒ण्ययी॑म्। तया॒ ज्योति॑रज॒स्रमि॑द॒ग्निं खा॒त्वी न॒ आ
भ॒रानु॑ष्टुभेन त्वा॒ छन्द॒साऽऽदे॑देऽङ्गि॒रस्व॑त्॥

इद्यज्ञं प्र सु॒व ना॒रिरानु॑ष्टुभेन त्वा॒ छन्द॒सा त्रीणि॑ च॥१॥ [१]

इ॒माम॑गृ॒ष्णत्र॑श॒नामृ॑तस्य॒ पूर्वं॑ आ॒युषि॑ वि॒दथै॑षु क॒व्या।
तया॑ दे॒वाः सु॒तमा॑ ब॒भूवु॑र्ऋ॒तस्य॒ साम॑न्त्स॒रमा॑रप॒न्ती।
प्र॒तूर्तं॑ वा॒जि॒त्रा द्र॑व॒ वरि॑ष्ठा॒मनु॑ सं॒वतम्। दि॒वि ते॒ जन्म॑
पर॑म॒मन्तरि॑क्षे नाभिः॑ पृ॒थि॒व्यामधि॑ योनिः॑। यु॒ञ्जाथा॑
रा॒संभं॑ यु॒वम॒स्मिन् यामै॑ वृष॒ण्वसू॑। अ॒ग्नि॒म्भर॑न्तम॒स्मयु॑म्।

योगेयोगे तवस्तरं वाजैवाजे हवामहे। सखाय इन्द्रमृतये।
प्रतूर्वन्॥ ५॥

एह्यवक्रामन्नशंस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि।
उर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन्। पूष्णा
सयुजा सह। पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेह्यग्निम्
ऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्यामोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरामः।
अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः। अनु
सूर्यस्य॥ ६॥

पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आ तंतान। आगत्य
वाज्यध्वनः सर्वा मृधो वि धूनुते। अग्निं सधस्थे महति
चक्षुषा नि चिकीषते। आक्रम्य वाजिन्पृथिवीमग्निमिच्छ रुचा
त्वम्। भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनाम् तं वयम्।
द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षं समुद्रस्ते योनिः।
विख्याय चक्षुषा त्वमभि तिष्ठ॥ ७॥

पृतन्यतः। उत्क्राम महते सौभगायास्मादास्थानाद्विणोदा
वाजिन्। वयं स्याम सुमतौ पृथिव्या अग्निं खनिष्यन्त
उपस्थे अस्याः। उदक्रमीद्विणोदा वाज्यर्वाकः स लोकं

सुकृतम्पृथिव्याः। ततः खनेम सुप्रतीकमग्निं सुवो रुहाणा
अधि नाकं उत्तमे। अपो देवीरुपं सृजं मधुमतीरयक्ष्माय
प्रजाभ्यः। तासां स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः।
जिघर्मि॥८॥

अग्निम्मनसा घृतेन प्रतिक्ष्यन्तम्भुवनानि विश्वा।
पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नं रभसं
विदानम्। आ त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनारक्षसा
मनसा तज्जुषस्व। मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे
तनुवा जरहृषाणः। परि वार्जपतिः कविरग्निर्हव्या
न्यक्रमीत्। दधद्रत्नानि दाशुषे। परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं
सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारम्भङ्गुरावतः।
त्वमग्ने द्युभिस्त्वमांशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि। त्वं
वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥९॥

प्रतूर्वन्धसूर्यस्य तिष्ठ जिघर्मि भेत्तारं विश्वं॥२॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पृष्णो
हस्ताभ्याम्पृथिव्याः सधस्थेऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्व-
त्वंनामि। ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना

दीद्यानम्। शिवं प्रजाभ्योऽहिंसन्तम्पृथिव्याः सुधस्थे-
 ऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि। अपाम्पृष्ठमसि सप्रथा
 उर्वग्निम्भरिष्यदपरावपिष्ठम्। वर्धमानम्मह आ च पुष्करं
 दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। शर्म च स्थः॥१०॥

वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं
 वसाथाम्भर्तमग्निम्पुरीष्यम्। सं वसाथाः सुवर्विदा समीची
 उरसा त्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित्।
 पुरीष्योऽसि विश्वभराः। अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने।
 त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः।
 तमु त्वा दध्यङ्घ्रिषिः पुत्र ईधे॥११॥

अथर्वणः। वृत्रहणम्पुरन्दरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा
 समीधे दस्युहन्तमम्। धनंजयः रणेरणे। सीद होतः
 स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञः सुकृतस्य योनौ।
 देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः। नि
 होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाः असदत्सुदक्षः।
 अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः। सः
 सीदस्व महाः असि शोचस्व॥१२॥

देव॒वीत॑मः। वि धूम॑म॒ग्ने अरु॑ष॒मि॒ये॒ध्य सृ॒ज प्र॑शस्त
द॒र्श॒तम्। ज॒नि॒ष्वा हि जे॒न्यो अ॒ग्ने अ॒ह्ना॑ ह॒तो ह॒तेष्व॑रु॒षो
वने॑षु। दमे॑दमे स॒प्त रत्ना॑ दधा॒नोऽग्नि॑र॒होता॑ नि ष॑सादा
यजी॑यान्॥१३॥

स्थ ईधे शोच॑स्व स॒प्तवि॑शतिश्च॥३॥ [३]

सं ते वा॒युर्मा॑त॒रि॒श्वा द॑धातू॒त्ता॒नायै॑ हृद॑यं यद्वि॒लि॒ष्टम्।
दे॒वानां॑ यश्च॒रति॑ प्रा॒णथे॑न॒ तस्मै॑ च दे॒वि व॑ष॒डस्तु॑ तुभ्य॑म्।
सुजा॑तो ज्योति॑षा स॒ह शर्म॑ वरू॒थमा॑स॒दः सुवः॑। वासो॑ अ॒ग्ने
वि॒श्वरू॑प॒ः सं व्य॑यस्व विभाव॑सो। उदु॑ तिष्ठ स्वध्व॒रावा॑
नो दे॒व्या कृ॑पा। दृ॒शे च॑ भा॒सा बृ॑ह॒ता सु॑शु॒क्रनि॒रा॒ग्ने या॑हि
सुश॑स्तिभिः॥१४॥

ऊ॒र्ध्व ऊ॒ षु ण॑ ऊ॒तये॑ तिष्ठा॑ दे॒वो न स॑वि॒ता। ऊ॒र्ध्वो
वाज॑स्य॒ सनि॑ता॒ यद॑ञ्जिभिर्वा॒घद्वि॑र्वि॒ह्याम॑हे। स जा॒तो
गर्भो॑ अ॒सि रोद॑स्यो॒र॒ग्ने चा॒रुर्वि॑भृ॒त ओष॑धीषु। चि॒त्रः शि॒शुः
परि॒ तमा॑स्य॒क्तः प्र मा॑तृ॒भ्यो अधि॑ क॒निक्र॑दद्वाः। स्थि॒रो
भ॑व वी॒ड्वङ्ग॑ आ॒शुर्भ॑व वा॒ज्य॑र्वन्। पृथु॑र्भ॒व सु॑षद॒स्त्वम॒ग्नेः
पु॒रीष॑वा॒हनः॑। शि॒वो भ॑व॥१५॥

प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः। मा द्यावापृथिवी
अभि शूशुचो मान्तरिक्षं मा वनस्पतीन्। प्रेतु वाजी
कनिक्रदन्नानदद्रासभः पत्वा। भरन्नग्निम्पुरीष्यं मा पाद्यायुषः
पुरा। रासभो वा कनिक्रदत्सुयुक्तो वृषणा रथे। स
वामग्निम्पुरीष्यमाशुर्दूतो वहादितः। वृषाग्निं वृषणम्भरन्नपां
गर्भं समुद्रियम्। अग्न आ याहि॥१६॥

वीतयं ऋतं सत्यम्। ओषधयः प्रति गृहीताग्निमेतं
शिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान्। व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीर्निषीदन्नो
अपं दुर्मतिं हनत्। ओषधयः प्रति मोदध्वमेनम्पुष्पावतीः
सुपिप्पलाः। अयं वो गर्भं ऋत्वियः प्रत्नं सधस्थमासदत्॥१७॥

सुशस्तिभिः शिवो भव याहि षट्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो
अमीवाः। सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवस्य
प्रणीतौ। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे
रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः।
उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय
जिन्वथ। आपो जनयथा च नः। मित्रः॥१८॥

स॒ꣳसृज्यं पृथि॒वीम्भूमिं च ज्योति॑षा स॒ह। सुजा॑तं
जा॒तवे॑दसम॒ग्निं वैश्वान॑रं वि॒भुम्। अ॒यक्ष्मा॑य॒ त्वा स॒ꣳ सृजामि
प्र॒जाभ्यः॑। वि॒श्वे त्वा दे॒वा वैश्वान॑राः स॒ꣳ सृज॑न्त्वानु॒ष्टुभेन॑
छन्द॑साङ्गि॒रस्वत्। रु॒द्राः स॒म्भृत्य॑ पृथि॒वीम्बृह॑ज्योतिः
समी॑धिरे। तेषां भा॒नुरज॑स्र इच्छु॒क्रो दे॒वेषु॑ रोचते। स॒ꣳसृष्टां
वसु॑भी रु॒द्रेर्धीरैः॑ कर्म॒ण्याम्मृद॑म्। हस्ता॑भ्याम्मृ॒द्धीं कृ॒त्वा
सिनी॑वा॒ली क॑रोतु॥१९॥

ताम्। सिनी॒वा॒ली सु॑क॒पर्दा सु॑कुरी॒रा स्वौप॑शा। सा
तुभ्य॑मदि॒ते मह॑ ओ॒खां द॑धातु हस्त॑योः। उ॒खां क॑रोतु श॒क्त्या
बा॒हुभ्या॑मदि॒तिर्धिया॑। मा॒ता पु॒त्रं यथो॑प॒स्थे सा॒ग्निम्बि॑भर्तु
गर्भ॑ आ। म॒खस्य॑ शिरो॒ऽसि य॒ज्ञस्य॑ प॒दे स्थः॑। वस॑वस्त्वा
कृ॒ण्वन्तु गाय॑त्रेण॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वत्पृथि॑व्य॒सि रु॒द्रास्त्वा
कृ॒ण्वन्तु त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वद॑न्तरि॒क्षम॑सि॥२०॥

आ॒दि॒त्यास्त्वा कृ॒ण्वन्तु जा॑ग॒तेन॑ छन्द॑साङ्गि॒रस्वद्वौर॑सि
वि॒श्वे त्वा दे॒वा वैश्वान॑राः कृ॒ण्वन्त्वानु॑ष्टुभेन॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्वद्वि॑शो-
ऽसि ध्रु॒वासि॑ धा॒रया॑ मयि॑ प्र॒जाꣳ रा॒यस्पोषं॑ गौ॒पत्यꣳ
सु॒वीर्यꣳ स॒जा॒तान् यज॑माना॒यादित्यै॑ रा॒स्त्रास्य॑दि॒तिस्ते

बिलं गृह्णातु पाङ्केन छन्दसाङ्गिरस्वत्। कृत्वाय सा
महीमुखाम्मृन्मयीं योनिमग्नये। ताम्पुत्रेभ्यः सम्प्रायच्छुददितिः
श्रपयानिति॥ २१॥

मित्रः करोत्वन्तरिक्षमसि प्र चत्वारि च॥५॥ [५]

वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा
धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु
जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा
धूपयन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णु
धूपयत्वङ्गिरस्वद्वरुणस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी
विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां
त्वा पत्नीः॥ २२॥

देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदधतूखे
धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे -
ऽङ्गिरस्वदभीन्धतामुखे ग्रास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः
पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वच्छपयन्तूखे वरूत्रयो जनयस्त्वा
देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्पचन्तूखे।
मित्रैतामुखाम्पचैषा मा भेदि। एतां ते परि ददाम्यभित्यै।

अभीमाम्॥२३॥

महिना दिवमिन्द्रो बभूव सप्रथाः। उत श्रवसा
पृथिवीम्। मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्।
द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम्। देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः
स्वङ्गुरिः। सुबाहुरुत शक्त्या। अपद्यमाना पृथिव्याशा
दिश आ पृण। उत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वम्।
वसवस्त्वाच्छृन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा
च्छृन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाच्छृन्दन्तु
जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा
आच्छृन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत्॥२४॥

पत्नीरिमा५ रुद्रास्त्वाच्छृन्दन्त्वेकान्नवि९शतिश्च॥६॥ [६]

समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि
सत्या। सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशः
पृथिव्याः। सं चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयेन्मुचं तिष्ठ महते
सौभगाय। मा च रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः
सन्तु मान्ये। त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने॥२५॥

संवरणे भवा नः। सप्तलहा नो अभिमातिजिच्च स्वे गये

जागृह्यप्रयुच्छन्। इहैवाग्ने अधि धारया रयिं मा त्वा नि
 क्रन्पूर्वचितो निकारिणः। क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता
 वर्धतां ते अनिष्टृतः। क्षत्रेणाग्ने स्वायुः स९ रभस्व मित्रेणाग्ने
 मित्रधेये यतस्व। सजातानाम्मध्यमस्था एधि राज्ञामग्ने
 विहव्यो दीदिहीह। अति॥२६॥

निहो अति स्निधोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने। विश्वा ह्यग्ने
 दुरिता सहस्वाथास्मभ्य९ सहवीरा९ रयिं दाः। अनाधृष्यो
 जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह। विश्वा आशाः
 प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिरद्य परि पाहि नो वृधे। बृहस्पते
 सवितर्बोधयेन९ स९ शितं चित्संतरा९ स९ शिशाधि।
 वर्धयेनम्महते सौभगाय॥२७॥

विश्वं एनमनु मदन्तु देवाः। अमुत्रभूयादध यद्यमस्य
 बृहस्पते अभिशस्तेरमुञ्चः। प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानाम्
 मिषजा शचीभिः। उद्वयं तमसस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्।
 देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥२८॥

इमे शिवो अग्नेऽति सौभगाय चतुस्त्रिंशच्च॥७॥ [७]

ऊर्ध्वा अस्य समिधौ भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोची९ष्यग्नेः।

द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः। तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो
 देवेषु देवः। पथ आनक्ति मध्वा घृतेन। मध्वा यज्ञं नक्षसे
 प्रीणानो नराशंसो अग्ने। सुकृद्देवः संविता विश्ववारः।
 अच्छायमेति शवसा घृतेनेडानो वह्निर्ममसा। अग्निः सुचो
 अध्वरेषु प्रयत्सु। स यक्षदस्य महिमानमग्नेः सः॥२९॥

ई मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो
 देवीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः। उरुव्यचंसो धाम्ना
 पत्यमानाः। ते अस्य योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता।
 इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्या होतारावूर्ध्वमध्वरं नो-
 ऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम्। कृणुतं नः स्विष्टिम्। तिस्रो
 देवीर्बर्हिरेदं सदन्त्विडा सरस्वती॥३०॥

भारती। मही गृणाना। तन्नस्तुरीपमद्भुतम्पुरुक्षु त्वष्टा
 सुवीरम्। रायस्पोषं विष्यंतु नाभिमस्मे। वनस्पतेऽव सृजा
 रराणस्त्मना देवेषु। अग्निर्हव्यं शमिता सूदयाति। अग्ने
 स्वाहा कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम्। विश्वे देवा हविरिदं
 जुषन्ताम्। हिरण्यगर्भः समवर्तताग्ने भूतस्य जातः पतिरेकं
 आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्याम्॥३१॥

उतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। यः प्राणतो निमिषतो

म॒हि॒त्वैक॒ इ॒द्रा॒जा ज॒ग॒तो ब॒भूव॑। य ई॒शे अ॒स्य द्वि॒पद॑श्चतु॒ष्पदः॑
 कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। य आ॒त्म॒दा ब॒ल॒दा यस्य॑ वि॒श्वं
 उ॒पा॒स॒ते प्र॒शिषं॑ यस्य॑ दे॒वाः। यस्य॑ छा॒यामृ॑तं यस्य॑ मृ॒त्युः
 कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। यस्ये॒मे हि॒मव॑न्तो म॒हित्वा॑ यस्य॑
 स॒मु॒द्रं र॒सया॑ स॒ह॥३२॥

आ॒हुः। यस्ये॒माः प्र॒दि॒शो यस्य॑ बा॒हू कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑
 विधेम। यं क्र॒न्द॒सी अ॒व॒सा तस्त॑भा॒ने अ॒भ्यै॒क्षेता॑म्मन॒सा
 रेज॑माने। यत्राधि॑ सू॒र उ॒दि॒तौ व्येति॑ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑
 विधेम। येन॒ द्यौरु॑ग्रा पृ॒थि॒वी च॑ दृ॒ढे येन॒ सु॒वः स्त॑भितं येन॒
 नाकः॑। यो अ॒न्तरि॑क्षे रज॑सो वि॒मानः॑ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑
 विधेम। आपो॑ ह॒ यन्म॑ह॒तीर्वि॒श्वम्॥३३॥

आ॒य॒न्दक्षं॑ दधा॒ना ज॒नय॑न्तीर॒ग्निम्। ततो॑ दे॒वानां॑
 नि॒र॒व॒र्त॒तासु॑रेकः कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। यश्चि॒दापो॑
 म॒हि॒ना प॒र्य॑पश्य॒द्वक्षं॑ दधा॒ना ज॒नय॑न्तीर॒ग्निम्। यो दे॒वेष्वधि॑
 दे॒व एक॑ आसी॒त्कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम॥३४॥

अ॒ग्नेः स सर॑स्वती द्या॑ स॒ह वि॒श्वश्चतु॑स्त्रि॒हंशश्च॥८॥ [८]

आ॒कू॒तिम॒ग्नि॒म्प्र॒युज॑ꣳ स्वाहा मनो॑ मे॒धाम॒ग्नि॒म्प्र॒युज॑ꣳ

स्वाहा॑ चि॒तं वि॒ज्ञात॑म॒ग्निम्प्र॑युज॒ः स्वाहा॑ वा॒चो
 वि॒धृति॑म॒ग्निम्प्र॑युज॒ः स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ मन॑वे॒ स्वाहा॑ग्नये॒
 वैश्वान॑राय॒ स्वाहा॑ वि॒श्वे दे॒वस्य॑ ने॒तुर्म॑र्तो वृणीत॒ सख्यं॑ वि॒श्वे
 रा॒य इ॑षु॒ध्यसि॑ द्यु॒म्रं वृ॑णीत॒ पुष्य॑से॒ स्वाहा॑ मा सु भि॒त्था मा
 सु रि॑षो॒ दृ॒ह॑स्व वी॒डय॑स्व सु। अ॒म्ब धृ॑ष्णु वी॒रय॑स्व॥३५॥

अ॒ग्निश्चे॑दं क॑रिष्यथः। दृ॒ह॑स्व दे॒वि पृ॑थि॒वि स्व॒स्तय॑
 आ॒सुरी॑ मा॒या स्व॒धया॑ कृ॒तासि॑। जुष्टं॑ दे॒वाना॑मि॒दम॑स्तु
 ह॒व्यम॑रि॒ष्टा त्व॑मु॒दिहि॑ य॒ज्ञे अ॒स्मिन्। मि॒त्रेता॑मु॒खां त॑पैषा
 मा भे॑दि। ए॒तान्ते॒ परि॑ द॒दाम्य॑भि॒त्त्यै। द्ध॒न्नः सर्पि॑रा॒सुतिः
 प्र॒बो होता॑ वरे॒ण्यः। सह॑स॒स्पुत्रो॑ अ॒द्भुतः॑। पर॑स्या॒ अधि॑
 सं॒वतो॑ऽव॒रा॑ अभ्या॥३६॥

त॒रा य॒त्राह॑मस्मि॒ ता॑ अ॒वा पर॑म॒स्याः परा॑वतो
 रो॒हिद॑श्च इ॒हा ग॑हि। पु॒री॒ष्यः पु॒रुप्रि॑योऽग्ने॒ त्वं त॑रा मृ॒धः।
 सीद॑ त्व॒म्मा॒तुर॑स्या उ॒पस्थे॑ वि॒श्वान्य॑ग्ने व॒युना॑नि वि॒द्वान्।
 मैना॑म॒र्चिषा॑ मा तप॑सा॒भि शू॑शुचोऽन्तर॑स्या॑ शु॒क्रज्योति॑र्वि
 भा॑हि। अ॒न्तर॑ग्ने रु॒चा त्व॑मु॒खायै॑ स॒दने॑ स्वे। तस्या॒स्त्व॑
 हर॑सा॒ तप॑जात॒वेदः॑ शि॒वो भ॑वा। शि॒वो भू॑त्वा म॒ह्यम॑ग्ने-
 ऽथो॑ सीद॑ शि॒वस्त्व॑म्। शि॒वाः कृ॑त्वा दि॒शः सर्वाः॑ स्वां

योनिमिहासदः॥ ३७ ॥

वीरयस्वा तपन्विशतिश्च॥ १॥ [१]

यदग्ने यानि कानि चा ते दारूणि दध्मसि। तदस्तु
तुभ्यमिद्धृतं तज्जुषस्व यविष्य। यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो
अतिसर्पति। सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्य।
रात्रिं रात्रिमप्रयावम्भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै।
रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम।
नाभा॥ ३८ ॥

पृथिव्याः समिधानमग्निं रायस्पोषाय बृहते
हवामहे। इरम्मदम्बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निम्पृतनासु
सासहिम्। याः सेना अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा
उता ये स्तेना ये च तस्करास्तास्ते अग्नेऽपि
दधाम्यास्ये। दष्ट्राभ्याम्मलिमूञ्जम्यैस्तस्करा उता।
हनूभ्यास्तेनान्भगवस्तास्त्वं खाद सुखादितान्। ये जनैषु
मलिम्लवः स्तेनास्तस्करा वने। ये॥ ३९ ॥

कक्षेष्वघायवस्तास्ते दधामि जम्भयोः। यो
अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः। निन्दाद्यो अस्मान्

दिप्साँच्च सर्वं तम्मस्मसा कुरु। स॒शितं मे ब्रह्म
स॒शितं वीर्यं बलम्। स॒शितं क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि
पुरोहितः। उदेषाम्बाहू अतिरमुद्वर्च उदू बलम्। क्षिणोमि
ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि॥४०॥

स्वा॒ अहम्। दृशानो रु॒क्म उ॒र्व्या व्यद्यौदुर्मर्षमायुः श्रिये
रु॒चानः। अ॒ग्निर॒मृतो॑ अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः।
विश्वा॑ रूपाणि प्रति मुञ्चते क॒विः प्रासा॑वीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे।
वि नाक॑मख्यत्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो वि राजति।
नक्तो॒षासा॒ सम॑नसा विरूपे धापयेते शिशुमेक॑ समीची।
द्यावा॒ क्षामा॑ रु॒क्मः॥४१॥

अ॒न्तर्वि॑ भा॒ति दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रयन्द्रविणोदाः। सु॒प॒र्णो॒-
ऽसि॑ ग॒रुत्मा॑न्निवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोमं आ॒त्मा
सामं॑ ते त॒नूर्वा॑मदेव्यम्बृहद्रथन्तरे प॒क्षौ य॑ज्ञायज्ञियम्पुच्छं
छन्दा॒स्यङ्गानि॑ धिष्णि॒याः श॒फा यजू॑षि नाम। सु॒प॒र्णो॒ऽसि॑
ग॒रुत्मा॑न्दिवं गच्छ सुवः पत॥४२॥

नाभा वने येन यामि क्षामा रुक्मोऽष्टात्रिंशच्च॥१०॥

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इद्वेवेषु

गच्छति। सोम॒ यास्ते॑ मयो॒भुव॑ ऊ॒तयः॑ सन्ति॑ दा॒शुषे॑।
 ताभि॑र्नोऽवि॒ता भ॑व। अ॒ग्निर्मूर्धा॑ भुवः॑। त्वं नः॑ सोम॒ या
 ते॒ धामा॑नि। तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्य॒म्भर्गो॑ दे॒वस्य॑ धीमहि। धियो॒
 यो नः॑ प्रचो॒दया॑त्। अचि॑त्ती॒ यच्च॑कृ॒मा दैव्ये॑ जने॑ दी॒नैर्दक्षेः॑
 प्रभू॑ती पू॒रुष॒त्वता॑॥४३॥

दे॒वेषु॑ च सवि॒त॒र्मानु॑षेषु च त्वं नो॒ अत्र॑ सुवता॒दना॑गसः।
 चो॒दयि॑त्री सूनृता॑नां॒ चेत॑न्ती सुमती॒नाम्। य॒ज्ञं द॑धे॒ सर॑स्वती।
 पावी॑रवी क॒न्या चि॒त्रायुः॑ सर॑स्वती वी॒रप॑त्नी॒ धियं॑ धात्।
 ग्राभि॑रच्छि॒द्रं श॒रणं स॒जोषा॑ दुरा॒धर्षं॑ गृण॒ते शर्म॑ य॒सत्।
 पू॒षा गा अ॒न्वे॑तु नः॒ पू॒षा र॑क्ष॒त्वर्व॑तः। पू॒षा वाज॑ं स॒नोतु॑
 नः। शु॒क्रं ते॑ अ॒न्यद्य॑ज॒तं ते॑ अ॒न्यत्॥४४॥

विषु॑रूपे अह॑नी॒ द्यौरि॑वासि। विश्वा॒ हि मा॒या
 अव॑सि स्वधा॒वो भ॒द्रा ते॑ पू॒षन्नि॑ह रा॒तिर॑स्तु। ते॑ऽव॒र्धन्त॑
 स्वत॑वसो म॒हित्व॒ना नाकं॑ त॒स्थुरु॒रु च॑क्रिरे॒ सदः॑।
 विष्णु॑र्य॒द्धाव॑द्वृष॒णम्म॑द॒च्युतं॑ वयो॒ न सी॑द॒न्नधि॑ ब॒र्हिषि॑ प्रि॒ये।
 प्र चि॒त्रम॑र्कं गृण॒ते तुरा॑य॒ मारु॑ताय॒ स्वत॑वसे भ॒रध्व॑म्। ये
 सहा॑ंसि॒ सह॑सा॒ सह॑न्ते॥४५॥

रेजन्ते अग्ने पृथिवी मुखेभ्यः। विश्वे देवा विश्वे देवाः।
 द्यावा नः पृथिवी इमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम्। यज्ञं देवेषु
 यच्छताम्। प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वं सदाने
 ऋतस्य। आ नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातम्महि
 वां वरूथम्। अग्निं स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम्।
 हव्या देवेषु नो दधत्। स हव्यवाडमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः।
 अग्निर्धिया समृण्वति। शं नो भवन्तु वाजेवाजे॥४६॥

पुरुषत्वतां यजतन्तं अन्यथ्सहन्ते चनोहितोऽष्टौ च॥११॥ [११]

विष्णोः क्रमोऽसि दिवस्पर्यन्तपतेऽपेतं समितं या जाता मा नो हिंसीद्धुवा-
 ऽस्यादित्यङ्गभूमिन्द्राग्नी रोचनैकादश॥११॥ विष्णोरस्मिन् हव्येति त्वाऽहं धीतिभिरहोत्रां
 अष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ विष्णोः क्रमोऽसि स त्वन्नो अग्ने॥ [१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आ रोह
 पृथिवीमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः
 क्रमोऽस्यभिश्चिहा त्रैष्टुभं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि

क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो
हन्ता जागृतं छन्द आ रोह दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः
स यं द्विष्मो विष्णोः॥१॥

क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आ रोह दिशोऽनु
वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव
द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो
अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ
वर्तस्वायुषा वर्चसा सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने॥२॥

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः।
तासाम्पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा
कृधि। पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा। पुनर्नः
पाहि विश्वतः। सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व
धारया। विश्वप्स्त्रिया विश्वतस्परि। उदुत्तमं वरुण
पाशमस्मदवाधिमम्॥३॥

वि मध्यमं श्रथाय। अथा वयमादित्य व्रते तवानांगसो
अदितये स्याम। आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः।
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रय। अग्ने

बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थान्निर्जग्मिवान्तमसो ज्योतिषागात्।
अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः।
सीद त्वम्मातुरस्याः॥४॥

उपस्थे विश्वान्यग्रे वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा
मा तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्याः शुक्रज्योतिर्वि भाहि।
अन्तरग्रे रुचा त्वमुखायै सदेने स्वे। तस्यास्त्वः हरसा
तपञ्जातवेदः शिवो भव। शिवो भूत्वा मह्यमग्रेऽथो सीद
शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः।
हः सः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्।
नृषद्वरसदृतसद्धोमसदजा गोजा ऋतजा अद्रिजा
ऋतम्बृहत्॥५॥

दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्णो विष्णोर्धनेनाग्रैऽधममस्याः शुचिषथ्योऽंश
च॥१॥

[१]

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्वितीयम्परि जातवेदाः।
तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः। विद्वा
ते अग्रे त्रेधा त्रयाणि विद्वा ते सद्म विभृतम्पुरुत्रा। विद्वा
ते नाम परमं गुहा यद्विद्वा तमुत्सं यत आजगन्थ। समुद्रे
त्वा नृमणा अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्र ऊधन्। तृतीयै

त्वा॥६॥

रजंसि तस्थिवा॑संमृतस्य॒ योनौ॑ महिषा अ॒हिन्वन्।
अक्र॑न्दद॒ग्निः स्त॒नय॑न्निव॒ द्यौः क्षामा॑ रे॒रिह॑द्वीरुधः॒ सम॒ञ्जन्।
स॒द्यो ज॑ज्ञानो वि हीमि॒द्धो अ॒ख्यदा॑ रोद॒सी भा॒नुना॑
भात्य॑न्तः। उ॒शिक्पा॑व॒को अ॑र॒तिः सु॑मे॒धा म॑र्तेष्व॒ग्निर॒मृतो॑
निधा॑यि। इय॑र्ति धू॒मम॑रुष॒म्भरि॑भ्रदुच्छु॒क्रेण॑ शो॒चिषा॑
द्यामि॑नक्षत्। विश्व॑स्य के॒तुर्भुव॑नस्य॒ गर्भ॑ आ॥७॥

रोद॑सी अपृणा॒ज्जाय॑मानः। वी॒डुं चि॒दद्रि॑मभिनत्परा॒यञ्जना॑
यद॒ग्निम॑यजन्त॒ पञ्च। श्री॒णामु॑दारो ध॒रुणो॑ रयी॒णाम्म॑नी॒षाणा॑म्प्राप
सोम॑गोपाः। वसोः॑ सू॒नुः सह॑सो अ॒प्सु राजा॑ वि भा॒त्यग्रं॑
उ॒षसा॑मिधा॒नः। यस्ते॑ अ॒द्य कृ॒णव॑द्भद्रशोचेऽपू॒षं दे॒व
घृ॒तव॑न्तमग्रे। प्र तं न॑य प्र॒तरां॑ वस्यो अ॒च्छा॒भि द्यु॒म्रं दे॒वभ॑क्तं
यवि॑ष्ठ। आ॥८॥

तम्भ॑ज सौश्रव॒सेष्व॑ग्र उ॒क्थउ॑क्थ॒ आ भ॑ज श॒स्यमा॑ने।
प्रि॒यः सूर्ये॑ प्रि॒यो अ॒ग्रा भ॑वा॒त्युज्जा॑तेन॒ भिन॑ददु॒ज्जनि॑त्वैः। त्वाम॑ग्रे
यज॑माना॒ अनु॑ द्यून् विश्वा॒ वसू॑नि दधिरे॒ वार्या॑णि। त्वया॑ स॒ह
द्रवि॑णमिच्छ॒माना॑ व्रजं गोम॑न्तमु॒शिजो॑ वि व॒व्रुः। दृशा॑नो

रुक्म उर्व्या व्यद्यौदुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥९॥

तृतीयं त्वा गर्भ आ यविष्ठा यच्चत्वारि च॥२॥ [२]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्रदातारं
तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। उदु त्वा विश्वे देवा
अग्ने भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको
विभावसुः। प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिर्चिभिस्त्वम्।
बृहद्विभानुभिर्भासन्मा हिंसीस्तनुवां प्रजाः। समिधाग्निं
दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम्। आ॥१०॥

अस्मिन् हव्या जुहोतन। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि
यत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः। अभि यः पूरुम् पृतनासु तस्थौ
दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। आपो देवीः प्रति गृहीत
भस्मैतत्स्योने कृणुध्वं सुरभावं लोके। तस्मै नमन्तां जनयः
सुपत्नीर्मातेवं पुत्रम्बिभृता स्वेनम्। अप्स्वग्ने सधिष्टव॥११॥

सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। गर्भो
अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम्। गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने

गर्भो अपामसि। प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने।
 स॒सृज्य मातृभिस्त्वं ज्योतिष्मान्पुनरासदः। पुनरासद्य
 सदनमपश्च पृथिवीमग्ने। शेषे मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्या॑
 शिवतमः। पुनरूर्जा॥१२॥

नि वर्तस्व पुनरग्र इषायुषा। पुनर्नः पाहि
 विश्वतः। सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया।
 विश्वप्त्रिया विश्वतस्परि। पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः
 समिन्धताम्पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः। घृतेन त्वं तनुवो
 वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः। बोधा नो अस्य
 वचसो यविष्ठ म॑हिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः। पीयति त्वो
 अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तनुवं वन्दे अग्ने। स बोधि
 सूरिर्मघवा वसुदावा वसुपतिः। युयोध्यस्मद्वेषा॑सि॥१३॥

आ तवोर्जाऽनु षोडश च॥३॥ [३]

अपैत वीत वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये
 च नूतनाः। अदादिदं यमोऽवसानम्पृथिव्या अक्रन्निमम्
 पितरो लोकमस्मै। अग्नेर्भस्मा॑स्यग्नेः पुरीषमसि संज्ञानमसि
 कामधरणम्मयि ते कामधरणम्भूयात्। सं या वः प्रियास्तनुवः
 सम्प्रिया हृदयानि वः। आत्मा वो अस्तु॥१४॥

सम्प्रियः सम्प्रियास्तनुवो मम। अयं सो अग्निर्यस्मिन्सोमः
 सुतं दधे जठरे वावशानः। सहस्रियं वाजमत्यं न सति
 ससवान्तसन्तस्तूयसे जातवेदः। अग्ने दिवो अर्णमच्छा
 जिगास्यच्छा देवाः ऊचिषे धिष्ण्या ये। याः परस्ताद्रोचने
 सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः। अग्ने यत्ते दिवि वर्चः
 पृथिव्यां यदोषधीषु॥१५॥

अप्सु वा यजत्र। येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः स
 भानुरर्णवो नृचक्षाः। पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः
 सजोषसः। जुषन्ताः हव्यमाहुतमनमीवा इषो महीः।
 इडामग्ने पुरुदसः सनि गोः शश्वत्तमः हवमानाय साध।
 स्यान्नः सुनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे। अयं
 ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्न॥१६॥

अग्न आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्। चिदसि तया
 देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद परिचिदसि तया देवतयाऽ
 ङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद लोकम्पृण छिद्रम्पृणाथो सीद शिवा
 त्वम्। इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन्न। ता
 अस्य सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृश्नयः। जन्म देवानां

विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः॥१७॥

अ॒स्त्वोष॑धीषु जा॒नन्न॑ष्टाच॒त्वारि॑शब्द॥४॥ [४]

समि॑त॒ः सं क॑ल्पेथा॒ः सम्प्रि॑यौ रोचि॒ष्णू सु॑मन॒स्यमा॑नौ।
इष॑मूर्ज॒मभि॑ संवसा॑नौ सं वा॒म्मना॑सि॒ सं व्र॑ता समु॑
चि॒त्ता॒न्याक॑रम्। अ॒ग्ने पु॑री॒ष्याधि॑पा भ॒वा त्वं नः॑। इष॑मूर्ज॒
यज॑मानाय धेहि। पु॒री॒ष्यस्त्वम॑ग्ने रयि॒मान्पु॑ष्टिमा॒ः अ॑सि।
शि॒वाः कृ॒त्वा दि॒शः सर्वाः॑ स्वां योनि॑मिहास॑दः। भव॑तं नः
सम॑नसौ समो॑कसौ॥१८॥

अ॒रे॒पसौ॑। मा यु॒ज्ञः हि॑सिष्टं मा यु॒ज्ञप॑तिं जा॒तवे॑दसौ
शि॒वौ भ॑वतम॒द्य नः॑। मा॒तेव॑ पु॒त्रम्पृ॑थि॒वी पु॑री॒ष्यम॑ग्निः
स्वे योना॑वभा॒रुखा॑। तां वि॒श्वेर्दे॑वैर्ऋ॒तुभिः॑ संवि॒दानः॑
प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा वि मु॑ञ्चतु। यद॒स्य पा॑रे रज॑सः शु॒क्रं
ज्योति॑रजा॒यत। तन्नः॑ पर्ष॒दति॒ द्विषो॑ऽग्ने वैश्वान॒र स्वाहा॑।
नमः॑ सु ते॑ निर्ऋ॒ते वि॒श्वरू॑पे॥१९॥

अ॒य॒स्मयं॑ वि चृ॒ता ब॒न्धमे॑तम्। य॒मेन॑ त्वं य॒म्या
संवि॑दानोत्त॒मं नाक॑मधि॒ रोह॑येमम्। यत्तै॑ दे॒वी निर्ऋ॑तिरा
ब॒बन्ध॑ दामं ग्री॒वास्व॑विच॒र्त्यम्। इ॒दं ते॑ तद्वि॒ष्याम्या॑यु॒षो न

मध्या॒दथा जी॒वः पि॒तुर्म॑द्धि प्रमु॒क्तः। यस्या॑स्ते अ॒स्याः क्रूर
आ॒सञ्जु॑होम्येषाम्ब॒न्धाना॑मव॒सर्ज॑नाय। भूमि॒रिति॑ त्वा॒ जना॑
वि॒दुर्निर्ऋ॑तिः॥ २० ॥

इति॑ त्वा॒हम्परि॑ वेद वि॒श्वतः॑। असु॑न्वन्तमय॑जमानमिच्छ
स्तेन॑स्येत्यां तस्कर॑स्यान्वैषि। अन्य॑म॒स्मदिच्छ॑ सा तं इ॒त्या
नमो॑ देवि निर्ऋ॒ते तुभ्य॑मस्तु। दे॒वीम॒हं निर्ऋ॑तिं वन्द॑मानः
पि॒तेव॑ पु॒त्रं द॑सये वचो॑भिः। विश्व॑स्य॒ या जा॑यमानस्य॒ वेद
शि॒रःशि॒रः प्रति॑ सू॒री वि च॑ष्टे। नि॒वेश॑नः संग॑मनो॒ वसू॑नां
विश्वा॑ रू॒पाभि च॑ष्टे॥ २१ ॥

शची॑भिः। दे॒व इ॒व स॒विता॑ स॒त्यध॑र्मेन्द्रो न त॑स्थौ सम॒रे
प॑थी॒नाम्। सं व॑र॒त्रा द॑धातन् नि॒राहा॑वान्कृ॒णोत॑न। सि॒श्राम॑हा
अ॒वट॑मु॒द्रिणं॑ व॒यं वि॒श्वाहा॑दस्त॒मक्षि॑तम्। निष्कृ॑ताहावमव॒टः
सु॑व॒रत्र॑ः सु॒षेच॑नम्। उ॒द्रिणः॑ सि॒ञ्चे अ॑क्षितम्। सी॒रा यु॑ञ्जन्ति
क॒वयो॑ यु॒गा वि त॑न्वते पृथक्। धी॒रा दे॒वेषु॑ सु॒म्रया॑। यु॒नक्त॑
सी॒रा वि यु॒गा त॑नोत कृ॒ते यो॒नौ व॑पतेह॥ २२ ॥

बी॒जम्। गि॒रा च॑ श्रु॒ष्टिः स॒भरा॑ अ॒सन्नो॑ नेदी॒य इ॒त्सृ॒ण्या
प॒क्वमा॑यत्। लाङ्ग॑ल॒म्पवी॑रवः सु॒शेवः॑ सु॒म॒तित्स॑रु।

उदित्कृषति गामविम्प्रफुर्व्यं च पीवरीम्। प्रस्थावद्रथवाहनम्।
 शुनं नः फाला वि तुदन्तु भूमिं शुनं कीनाशा अभि
 यन्तु वाहान्। शुनम्पर्जन्यो मधुना पयोभिः शुनासीरा
 शुनमस्मासु धत्तम्। कामं कामदुघे धुक्ष्व मित्राय वरुणाय
 च। इन्द्रायाग्रये पूष्ण ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः। घृतेन सीता
 मधुना समक्ता विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः। ऊर्जस्वती पयसा
 पिन्वमानास्मान्त्सीते पयसाभ्याववृत्स्व॥२३॥

समौकसौ विश्वरूपे विदुर्निरृक्तिरभि चष्ट इह मित्राय द्वाविंशतिश्च॥५॥—[५]

या जाता ओषधयो देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा। मन्दांमि
 बभ्रूणामहं शतं धामानि सप्त च। शतं वो अम्ब धामानि
 सहस्रमुत वो रुहः। अथा शतक्रत्वो यूयमिमं मे अगदं
 कृत। पुष्पावतीः प्रसूवतीः फलिनीरफला उत। अश्वा इव
 सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः। ओषधीरिति मातरस्तद्वो
 देवीरुपं ब्रुवे। रपांसि विघ्नतीरित् रपः॥२४॥

चातयमानाः। अश्वत्थे वो निषदनम्पर्णे वो वसतिः
 कृता। गोभाज इत्किलासथ यत्सनवथ पूरुषम्। यदहं
 वाजयन्निमा ओषधीरहस्त आदधे। आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति

पुरा जीव॒गृभौ॑ यथा। यदोष॑धयः संगच्छ॑न्ते राजा॑नः
 समि॑ताविवा। विप्रः॒ स उ॑च्यते भिष॑ग्रक्षो॒हामी॑वचात॑नः।
 निष्कृ॑तिर्नामं वो मा॒ताथा॑ यूय॑ः स्थ॒ संकृ॑तीः। स॒राः
 प॑त॒त्रिणीः॑॥२५॥

स्थ॒न॒ यदा॒मय॑ति निष्कृ॑त। अ॒न्या वो॑ अ॒न्याम॑वत्व॒न्यान्य॑स्या
 उपा॑वता। ताः सर्वा॑ ओष॑धयः संवि॑दाना इ॒दम्मे॒ प्राव॑ता
 वचः॑। उच्छु॑ष्मा ओष॑धीनां गावो॑ गो॒ष्ठादि॑वेरते। धन॑ः
 सनि॑ष्यन्तीनामा॒त्मानं॑ तव॑ पूरुष। अति॑ विश्वाः॑ परि॒ष्ठाः स्तेन॑
 इ॒व व्र॑जम॑क्रमुः। ओष॑धयः प्राचु॑च्यवु॒र्यत् किं च॑ त॒नुवा॑ः
 रपः॑। याः॥२६॥

त॒ आ॒त॒स्थुरा॒त्मानं॑ या आ॑वि॒विशुः॑ परुः॑परुः। तास्ते॒
 यक्ष्मं॑ वि बा॑धन्तामु॒ग्रो म॑ध्यम॒शीरि॑व। सा॒कं य॑क्ष्म प्र प॑त
 श्ये॒नेन॑ कि॒किदी॒विना॑। सा॒कं वा॑तस्य ध्राज्या॑ सा॒कं न॑श्य
 निहा॑कया। अ॒श्वाव॑तीः सोम॑वतीमूर्ज॒यन्ती॑मुदो॑जसम्। आ
 वि॑त्सि सर्वा॑ ओष॑धीर॒स्मा अ॑रि॒ष्टता॑तये। याः फ॒लिनी॒र्या
 अ॑फ॒ला अ॑पु॒ष्पा याश्च॑ पु॒ष्पिणीः॑। बृह॑स्पतिप्रसू॒तास्ता॑ नो
 मुञ्च॑न्त्व॒हंसः॑। याः॥२७॥

ओष॑धयः सोम॑राज्ञीः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीम॑नु। तासां॑

त्वमस्युत्तमा प्र णो जीवातवे सुव। अवपतन्तीरवदन्दिव
 ओषधयः परि। यं जीवमश्रवामहे न स रिष्याति पूरुषः।
 याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरम्परागताः। इह संगत्य ताः
 सर्वा अस्मै सं दत्त भेषजम्। मा वो रिषत्खनिता यस्मै
 चाहं खनामि वः। द्विपच्चतुष्पदस्माकं सर्वमस्त्वनानातुरम्।
 ओषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राज्ञा। यस्मै करोति
 ब्राह्मणस्तं राजन्पारयामसि॥२८॥

रपः पत्रिणीर्या अहंसो याः खनामि वोऽष्टादश च॥६॥ [६]

मा नो हिंसीञ्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवः
 सत्यधर्मा जजान। यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जजान कस्मै देवाय
 हविषा विधेम। अभ्यावर्तस्व पृथिवि यज्ञेन पयसा सह।
 वपां ते अग्निरिषितोऽव सर्पतु। अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं
 यत्पूतं यद्यज्ञियम्। तद्देवेभ्यो भरामसि। इषमूर्जमहमित
 आ॥२९॥

दद ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनेः। आ नो गोषु
 विशत्वौषधीषु जहामि सेदिमनिराममीवाम्। अग्ने तव
 श्रवो वयो महि भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्भानो शवसा

वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे। इरज्यन्नग्रे प्रथयस्व
जन्तुभिरस्मे रायो अमर्त्य। स दर्शतस्य वपुषो वि
राजसि पृणक्षि सानसि५ रयिम्। ऊर्जो नपाज्जातवेदः
सुशस्तिभिर्मन्दस्व॥३०॥

धीतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो
वामजाताः। पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि
भानुना। पुत्रः पितरा विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि रोदसी।
ऋतावानम्महिषं विश्वचर्षणिमग्नि५ सुम्नाय दधिरे पुरो
जनाः। श्रुत्कर्ण५ सप्रथस्तमन्त्वा गिरा दैव्यम्मानुषा
युगा। निष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तः५ राधसे महे।
रातिम्भृगूणामुशिजं कविक्रतुम्पृणक्षि सानसिम्॥३१॥

रयिम्। चितः स्थ परिचित ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया
देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदत। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः
सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य संगथे। सं ते पया५सि
समु यन्तु वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो
अमृताय सोम दिवि श्रवा५स्युत्तमानि धिष्व॥३२॥

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीस्तदग्निराहु तदु सोमं
आह। बृहस्पतिः सविता तन्म आह पुषा माधात्सुकृतस्य
लोके। यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा
पुरीषात्। श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम तत्ते
अर्वन्। अपाम्पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम्।
वर्धमानम्महः॥३३॥

आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। ब्रह्म
जज्ञानमप्रथमम्पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः। स
बुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः।
हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्।
स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम।
द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु॥३४॥

द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु संचरन्तं
द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः। नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च
पृथिवीमनु। ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। येऽदो
रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु। येषामप्सु सदः कृतं
तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीः

रनु। ये वाव॒टेषु॑ शे॒रते॑ तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॑ नमः॥३५॥

म॒होऽनु॑ यातु॒धाना॑ना॒मेका॑दश च॥८॥ [८]

ध्रु॒वासि॑ ध॒रुणा॑स्तृ॒ता वि॒श्वक॑र्मणा॒ सुकृ॑ता। मा त्वा॑ समु॒द्र
उद्व॑धी॒न्मा सु॑प॒र्णोऽव्य॑थमा॒ना पृथि॑वीं दृ॒ह। प्र॒जाप॑तिस्त्वा
साद॑यतु॒ पृथि॑व्याः पृ॒ष्ठे व्य॑च॒स्वती॑म्प्रथ॒स्वती॑म्प्रथो॒ऽसि
पृथि॑व्य॒सि भू॑र॒सि भू॑मि॒रस्य॑दि॒तिर॑सि वि॒श्वधा॑या॒ विश्व॑स्य
भुव॑नस्य ध॒र्त्री पृथि॑वीं यच्छ॒ पृथि॑वीं दृ॒ह पृथि॑वीं
मा हि॑सी॒र्विश्व॑स्मै प्रा॒णाय॑पा॒नाय॑ व्या॒नायो॑दा॒नाय॑
प्रति॑ष्ठा॒यै॥३६॥

च॒रित्रा॑या॒ग्निस्त्वा॒भि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या छु॒र्दिषा॑ श॒तमे॑न
तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्ध्रु॒वा सी॑द। काण्डा॑त्काण्डात् प्र॒रोह॑न्ती
प॒रुषः॑प॒रुषः॑ परि॑। ए॒वा नो॑ दूर्वे॒ प्र त॑नु स॒हस्रे॑ण श॒तेन॑
चा॒ या श॑तेन॑ प्र॒तनो॑षि॒ सह॑स्रेण वि॒रोह॑सि। तस्या॑स्ते
दे॒वीष्ट॑के वि॒धेम॑ ह॒विषा॑ व॒यम्। अ॒षाढा॑सि स॒हमा॑ना
स॒हस्वा॑रा॒तीः स॒हस्वा॑रा॒तीय॑तः स॒हस्व॑ पृ॒तनाः॑ स॒हस्व॑
पृ॒तन्य॑तः। स॒हस्र॑वी॒र्या॥३७॥

अ॒सि सा मा॑ जि॒न्वा मधु॑ वा॒ता ऋ॑ताय॒ते मधु॑

क्षरन्ति सिन्धवः। माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः। मधु नक्तमुतोषसि
 मधुमत्पार्थिवः रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता। मधुमान्नो
 वनस्पतिर्मधुमाः अस्तु सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः।
 मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञमिमिक्षताम्। पिपृतां नो
 भरीमभिः। तद्विष्णोः परमम्॥३८॥

पदः सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्। ध्रुवासिं
 पृथिवि सहस्व पृतन्यतः। स्यूता देवेभिरमृतेनागाः। यास्ते
 अग्ने सूर्ये रुचं उद्यतो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः
 सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो
 गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त
 बृहस्पते। विराट्॥३९॥

ज्योतिरधारयत्सम्राड्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्योतिरधारयत्।
 अग्ने युक्ष्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः। अरं वहन्त्याशवः।
 युक्ष्वा हि देवहूतमाः अश्वाः अग्ने रथीरिव। नि होता पूर्यः
 सदः। द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च
 पूर्वः। तृतीयं योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त॥४०॥

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य

च। अग्निज्योतिषा ज्योतिष्मान्नुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। ऋचे
त्वा रुचे त्वा समित्स्रवन्ति सरितो न धेनाः। अन्तर्हृदा
मनसा पूयमानाः। घृतस्य धारा अभि चाकशीमि। हिरण्ययो
वेतसो मध्य आसाम्। तस्मिन्त्सुपर्णो मधुकृत्कुलायी
भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः। तस्यासते हरयः सप्त तीरे स्वधां
दुहाना अमृतस्य धाराम्॥४१॥

प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्या परमं विरादथ्सप्त तीरे चत्वारि च॥९॥ [९]

आदित्यं गर्भम्पयसा समञ्जन्त्सहस्रस्य प्रतिमां
विश्वरूपम्। परि वृद्धिं हरसा माभि मृक्षः शतायुषं कृणुहि
चीयमानः। इमं मा हिंसीद्विपादम्पशूनां सहस्राक्ष
मेध आ चीयमानः। मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन
चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वातस्य ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्वं
जज्ञानं सरिरस्य मध्यै। शिशुं नदीनां हरिमद्रिबुद्धमग्रे
मा हिंसीः॥४२॥

पुत्रमे व्योमन्। इमं मा हिंसीरेकशफम्पशूनां कनिकृदं
वाजिनं वाजिनेषु। गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन
चिन्वानस्तनुवो नि षीद। अजस्रमिन्दुमरुषम्भुरण्युमग्निमीडे

पूर्वचि॑त्तौ नमो॑भिः। स पर्व॑भिर्ऋतु॒शः कल्प॑मानो गां मा
हि॑ँसीरदि॑तिं वि॒राज॑म्। इ॒मं॑ संमु॒द्रं॑ श॒तधा॑रमु॒त्सं॑
व्य॒च्यमा॑न॒म्भुव॑नस्य॒ मध्ये॑। घृ॒तं दुहा॑ना॒मदि॑तिं जना॒याग्रे॑
मा॥४३॥

हि॑ँसीः प॒रमे व्यो॑मन्। ग॒व्यमा॑र॒ण्यम॑नु ते दि॒शामि॑ तेन॑
चि॒न्वा॒नस्त॑नुवो नि षी॑द। वरू॑त्रिं त्वष्टु॑र्वरुणस्य॒ नाभि॑मविं
जज्ञा॑नां रज॑सः प॒रस्मात्। म॒हीं सा॑ह॒स्रीम॑सुरस्य
मा॒याम॑ग्रे मा हि॑ँसीः प॒रमे व्यो॑मन्। इ॒मामू॑र्णा॒युं वरु॑णस्य
मा॒यां त्वच॑म्पशूनां द्वि॒पदां॑ चतु॑ष्पदाम्। त्वष्टुः प्र॒जानां॑ प्रथ॒मं
ज॒नित्र॑मग्रे मा हि॑ँसीः प॒रमे व्यो॑मन्। उष्ट्र॑मा॒र॒ण्यम॑नु॥४४॥

ते दि॒शामि॑ तेन॑ चि॒न्वा॒नस्त॑नुवो नि षी॑द। यो
अ॒ग्नि॒र॒ग्नेस्त॑प॒सोऽधि॑ जा॒तः शोचा॑त्पृथि॒व्या उ॒त वा॑
दि॒वस्प॑रिं। येन॑ प्र॒जा वि॒श्वक॑र्मा व्या॒न॒द्वम॑ग्रे हेडुः परि॑ ते
वृण॑क्तु। अ॒जा ह्य॑ग्रेरज॑निष्ट॒ गर्भा॑त्सा वा अ॑पश्य॒ज्जनि॑तार॒मग्रे॑।
तया॑ रोह॑माय॒न्नुप॑ मे॒ध्यास॑स्तया॑ दे॒वा दे॒वता॑मग्रं आयन्।
श॒र॒भमा॑र॒ण्यम॑नु ते दि॒शामि॑ तेन॑ चि॒न्वा॒नस्त॑नुवो नि

षीद॥४५॥

अग्ने मा हिंसीरग्ने मोष्ट्रमारण्यमनुं शरभं नवं च॥१०॥ आदित्यमिमं द्विपादम्पुं
वातस्याश्वमिममेकशफङ्गैरमजसङ्गवयं वरूत्रिमविमिमामूर्णायुमुष्टुं यो अग्निरग्नेः शरभम्॥[१०]

इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः। तद्वा चेति
प्र वीर्यम्। श्रथद्वृत्रमुत सनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी
सपर्यात्। इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा
वाजयन्ता। प्र चर्षणिभ्यः पृतना हवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे
दिवश्च। प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा
भुवनात्यन्या। मरुतो यस्य हि॥४६॥

क्षये पाथा दिवो विमहसः। स सुगोपातमो जनः। यज्ञैर्वा
यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम्। मरुतः शृणुता हवम्।
श्रियसे कम्भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः
सुखादयः। ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य
मारुतस्य धाम्नः। अव ते हेड उदुत्तमम्। कया नश्चित्र आ
भुवदूती सदावृधः सखा। कया शचिष्ठया वृता॥४७॥

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो
दुरहणायून्। आसन्निषून् हृत्स्वसो मयोभून् य एषाम्

भृत्यामृणधृत्स जीवात्। अग्ने नया देवानां५ शं नो भवन्तु
 वाजेवाजे। अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे
 सञ्जायसे पुनः। वृषा सोम द्युमा५ असि वृषा देव वृषव्रतः।
 वृषा धर्माणि दधिषे। इमं मे वरुण तत्त्वा यामि त्वं नो
 अग्ने स त्वं नो अग्ने॥४८॥

हि वृता म एकादश च॥11॥—————[११]

अपां त्वेमन्नयं पुरो भुवः प्राची ध्रुवक्षितिस्त्र्यविरिन्द्राग्नी मा छन्द आशुस्त्रिवृद्ग्रेर्भागो-
 ऽस्येकयेयमेव सा याग्रे जातानग्निर्वृत्राणि त्रयोदश॥13॥ अपां त्वेन्द्राग्नी इयमेव देवताता-
 षट्त्रिंशत्॥36॥ अपां त्वेमन् हविषा वर्धनेन॥—————[१२]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां त्वोद्वन्त्सादयाम्यपां त्वा
 भस्मन्त्सादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वार्यने
 सादयाम्यर्णवे सदने सीद समुद्रे सदने सीद सलिले
 सदने सीदापां क्षये सीदापा५ सधिषि सीदापां त्वा
 सदने सादयाम्यपां त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा

पु॒रिषे॑ सा॒दयाम्य॒पां त्वा॒ योनौ॑ सा॒दयाम्य॒पां त्वा॒ पा॒थसि॑
सा॒दयामि॑ गा॒यत्री॒ छन्द॑स्त्रि॒ष्टुप्छन्दो॑ जग॑ती॒ छन्दो॑ऽनु॒ष्टुप्छन्दः॑
प॒ङ्क्तिश्छन्दः॑ ॥ १ ॥

योनौ पञ्चदश च ॥ १ ॥ [१]

अ॒यम्पु॒रो भुव॑स्तस्य॒ प्रा॒णो भौ॒वाय॑नो व॑सन्तः प्रा॑णाय॒नो
गा॒यत्री॒ वा॑सन्ती गा॒यत्रि॒ये गा॒यत्रं॑ गा॒यत्रादु॑पा॒शु॒
रु॒पा॒शोस्त्रि॒वृत्रि॒वृतो॑ रथ॑न्तर॒ रथ॑न्तराद्वसि॑ष्ठ ऋषिः
प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒ त्वया॑ प्रा॒णं गृ॑ह्णामि प्र॒जाभ्यो॑ऽयं
दक्षि॑णा वि॒श्वक॑र्मा तस्य॒ मनो॑ वैश्वक॑र्मणं ग्री॒ष्मो
मा॒न॒सस्त्रि॒ष्टुग्रे॒ष्मी त्रि॒ष्टुभं॑ ऐ॒डमै॒डाद॑न्तर्या॒मोऽन्तर्या॑मात्
पञ्च॑द॒शः पञ्च॑द॒शाद्बृ॒हद्बृ॒हतो॑ भ॒रद्वा॑ज ऋषिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒
त्वया॑ मनः ॥ २ ॥

गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्यो॑ऽयम्प॒श्चाद्वि॒श्वव्य॑चास्तस्य॒ चक्षु॑र्वैश्वव्यच॒सं
व॒र्षाणि॑ चाक्षु॒षाणि॑ जग॑ती वा॒र्षी जग॑त्या॒ ऋक्ष॑म॒मृक्ष॑माच्छुक्रः
शु॒क्राथ॑सप्तद॒शः सप्त॑द॒शाद्वैरू॒पं वैरू॒पाद्वि॒श्वमि॑त्र ऋषिः
प्र॒जाप॑तिगृहीतया॒ त्वया॑ चक्षु॒र्गृह्णामि॑ प्र॒जाभ्य॑ इ॒दमु॑त्तराथ्सुव॒स्तस्य॑
श्रो॒त्रं सौ॒व श॑रच्छौ॒त्र्यनु॑ष्टुप्छा॒रद्यनु॑ष्टुभः स्वा॒र
स्वा॒रान्म॒न्थी म॒न्थिन॑ एकवि॒ंश एक॑वि॒ंशाद्वैरा॑जं

वैराजाञ्जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया ॥ ३ ॥

त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्यं इयमुपरि मतिस्तस्यै
वाङ्माती हैमन्तो वाच्यायनः पङ्क्तिर्हैमन्ती पङ्क्तौ
निधनवन्निधनवत आग्रयण आग्रयणात्रिणवत्रयस्त्रिंशौ
त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्यां शाक्ररैवते शाक्ररैवताभ्यां
विश्वकर्मर्षिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृह्णामि
प्रजाभ्यः ॥ ४ ॥

त्वया मनो जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्रिंशच्च ॥ २ ॥

प्राचीं दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं
त्रिवृथस्तोमः स उ पञ्चदशवर्तनिर्यविर्वयः कृतमयाणां
पुरोवातो वातः सानंग ऋषिर्दक्षिणा दिशां ग्रीष्म
ऋतूनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं पञ्चदशः स्तोमः स
उ सप्तदशवर्तनिर्दित्यवाङ्मयस्त्रेतायाणां दक्षिणाद्वातो वातः
सनातन ऋषिः प्रतीचीं दिशां वर्षा ऋतूनां विश्वे देवा
देवता विट् ॥ ५ ॥

द्रविणं सप्तदशः स्तोमः स उवेकविंशवर्तनिर्यविर्वथसो
वयो द्वापरोऽयां नाम्पश्चाद्वातो वातोऽहभून् ऋषिरुदीची

दिशा५ शरदृतूनामित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकवि५शः
 स्तोमः स उ॑ त्रिणववर्तनिस्तुर्यवाङ्मयं आस्कन्दो--
 ऽ यांनामुत्तराद्वातो वातः प्र॒त्न ऋषि॑रू॒र्ध्वा दि॒शा५
 हेमन्तशिशिरावृतूनाम्बृहस्पतिर्देवता वर्चो॑ द्रविणं त्रिणवः
 स्तोमः स उ॑ त्रयस्त्रि५शवर्तनिः पष्ठवाद्योऽभिभूरयांनां
 विष्वग्वातो वातः सु॒पु॒र्ण ऋषिः पि॒तरः पिताम॑हाः
 परेऽवरे॒ ते नः॑ पान्तु॒ ते नो॑ऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्स्मिन्क्षत्रे॑-
 ऽस्यामा॒शिष्य॒स्याम्पु॒रो॒धायाम॑स्मिन्कर्मन्स्यां देवहूत्याम्॥६॥

विदष्टवाङ्मयोऽष्टावि५शतिश्च॥३॥ [३]

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमा सीद साध्या।
 उख्यस्य केतुम्रथमम्पुरस्तादश्विनोर्ध्वर्यू सादयतामिह
 त्वा॥ स्वे दक्षे दक्षपितेह सीद देवत्रा पृथिवी बृहती
 रराणा। स्वासस्था तनुवा सं विशस्व पितेवैधि सूनव आ
 सुशेवाश्विनोर्ध्वर्यू सादयतामिह त्वा॥ कुलायिनी वसुमती
 वयोधा रयिं नो वर्ध बहुल५ सुवीरम्॥७॥

अपांमतिं दुर्मतिम्बाधमाना रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्ती
 सुवर्धेहि यजमानाय पोषमश्विनोर्ध्वर्यू सादयतामिह त्वा॥

अ॒ग्नेः पु॒रीष॑म॒सि दे॒व्यानी॒ तां त्वा॒ विश्वे॑ अ॒भि गृ॑णन्तु
 दे॒वाः। स्तोम॑पृ॒ष्ठा घृ॒तव॑ती॒ह सी॑द प्र॒जाव॑दस्मे द्रवि॒णा
 य॑ज॒स्वाश्वि॑ना॒ध्वर्यू॒ सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। दि॒वो मूर्धा॑सि
 पृथि॒व्या नाभि॑र्विष्ट॒म्भनी॒ दि॒शामधि॑प॒त्नी भु॑वनानाम्॥८॥

ऊ॒र्मिर्द्र॒प्सो अ॒पाम॑सि वि॒श्वक॑र्मा त ऋषि॑र॒श्विना॑ध्वर्यू
 सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। स॒जूर॑ऋ॒तुभिः॑ स॒जूर्वि॒धाभिः॑
 स॒जूर्वसु॑भिः स॒जू रु॒द्रैः स॒जूरा॑दि॒त्यैः स॒जूर्विश्वे॑र्दे॒वैः
 स॒जूर्दे॒वैः स॒जूर्दे॒वैर्वयो॑ना॒धैर॒ग्रये॑ त्वा वैश्वान॒राया॑श्वि॒नाध्व॑र्यू
 सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। प्रा॒णं मे॑ पा॒ह्यपा॑नं मे॑ पा॒हि व्या॑नं मे॑ पा॒हि
 चक्षु॑र्म उ॒र्व्या वि भा॑हि श्रो॒त्रं मे॑ श्लो॒कया॑प॒स्पिन्वौष॑धीर्जि॒न्व
 द्वि॒पात्पा॑हि चतु॑ष्पादव दि॒वो वृष्टि॑मे॒रय॑॥९॥

सुवीरं भुवनानामुर्व्या सप्तदश च॥४॥ [४]

अ॒विर्वय॑स्त्रि॒ष्टुच्छ॑न्दो॑ दि॒त्यवा॒ङ्मयो॑ वि॒राट्छ॑न्दः पञ्चा॑विर्वयो॑
 गा॒यत्री छ॑न्दस्त्रि॒वत्सो॑ वय॑ उ॒ष्णिहा॒ छन्द॑स्तु॒र्यवा॒ङ्मयो॑ऽ-
 नु॒ष्टुच्छ॑न्दः प॒ष्टवा॒ङ्मयो॑ बृ॒हती छ॑न्द उ॒क्षा वयः॑ स॒तोबृ॑हती
 छ॑न्द ऋष॒भो वयः॑ क॒कुच्छ॑न्दो॑ धे॒नुर्वयो॑ जग॑ती छ॒न्दोऽनु॒ङ्गान्
 वयः॑ प॒ङ्क्तिश्छ॑न्दो॑ ब॒स्तो वयो॑ वि॒वलं छ॑न्दो॑ वृ॒ष्णिर्वयो॑

विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं छन्दो व्याघ्रो वयोऽनाधृष्टं
 छन्दः सिं॒हो वयश्छु॑दिश्छन्दो विष्ट॒म्भो वयोऽधि॑पतिश्छन्दः
 क्षत्रं वयो मय॑दं छन्दो विश्व॑कर्मा वयः परमे॒ष्ठी छन्दो मूर्धा
 वयः प्र॒जाप॑तिश्छन्दः ॥१०॥

पुरुषो वय॑ष्पङ्क्ति॑शतिश्च ॥५॥ [५]

इन्द्रा॑ग्नी अव्य॑थमाना॒मिष्ट॑कां दृ॒ह॒तं यु॒वम् । पृ॒ष्ठेन॒
 द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्षं च वि बा॑धताम् ॥ वि॒श्वकर्मा॑ त्वा
 सादय॑त्वन्त॒रि॒क्षस्य॑ पृ॒ष्ठे व्य॑च॒स्वती॒म्प्रथ॑स्वती॒म्भास्व॑ती॒
 सूरि॑मती॒मा या द्या॑म्भास्या पृथि॒वीमोर्व॑न्त॒रि॒क्षम॑न्त॒रि॒क्षं
 यच्छा॑न्त॒रि॒क्षं दृ॒ह॒न्त॒रि॒क्षं मा हि॑सी॒र्विश्व॑स्मै
 प्रा॒णाय॑पा॒नाय॑ व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑ च॒रित्रा॑य
 वा॒युस्त्वा॒भि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या छु॑र्दिषा ॥११॥

श॑तमेन॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्धुवा सी॒द । रा॒ज्यं सि॒
 प्रा॒ची दि॒ग्वि॒राड॑सि दक्षि॒णा दि॒ख्स॒म्राड॑सि प्र॒तीची॒
 दि॒ख्स॒व॒राड॑स्युदी॒ची दि॒गधि॑पत्यसि बृ॒हती॑ दि॒गायु॑र्मे पाहि
 प्रा॒णं मे॑ पा॒ह्यपा॑नं मे॑ पाहि व्या॒नं मे॑ पाहि चक्षु॑र्मे पाहि
 श्रो॒त्रं मे॑ पाहि म॒नो मे॑ जि॒न्व वाचं॑ मे॑ पि॒न्वात्मा॑नं मे॑ पाहि

ज्योतिर्मे यच्छ॥१२॥

छुर्दिषां पितृ पद्व॥६॥ [६]

मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दोऽस्त्रीविश्वछन्दः
पङ्क्तिश्छन्द उष्णिहा छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दो
विराट्छन्दो गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः पृथिवी
छन्दोऽन्तरिक्षं छन्दो द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नक्षत्राणि
छन्दो मनश्छन्दो वाक्छन्दः कृषिश्छन्दो हिरण्यं छन्दो
गौश्छन्दोऽजा छन्दोऽश्वश्छन्दः। अग्निर्देवता॥१३॥

वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता
रुद्रा देवतादित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता
बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता मूर्धासि राङ्गुवासि
धरुणा यत्र्यसि यमित्रीषे त्वोर्जे त्वा कृष्यै त्वा क्षेमाय
त्वा यन्त्री राङ्गुवासि धरणी धत्र्यसि धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे
त्वौजसे त्वा बलाय त्वा॥१४॥

देवताऽऽयुषे त्वा पद्व॥७॥ [७]

आशुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो

नवदशोऽभिवर्तः सवि॑शो ध॒रुण॑ एकवि॑शो वर्चो॑ द्वावि॑शः
 सम्भ॑रणस्त्रयोवि॑शो योनि॑श्चतुर्वि॑शो गर्भाः॑ पञ्चवि॑श
 ओज॑स्त्रिणवः क्रतु॑रेकत्रि॑शः प्रति॑ष्ठा त्रय॑स्त्रि॑शो ब्र॒ध्नस्य॑
 विष्ट॑पं चतु॑स्त्रि॑शो नाकः॑ षट्त्रि॑शो वि॒वर्तो॑ऽष्टाचत्वारि॑शो
 ध॒र्त्रश्चतुष्टो॑मः॥१५॥

आशुः सप्तत्रि॑शत्॥८॥ [८]

अ॒ग्नेर्भा॑गोऽसि दी॒क्षाया॑ आधि॑पत्यं ब्र॒ह्मं स्पृ॑तं त्रि॒वृथ्स्तो॑म
 इन्द्र॑स्य भा॒गोऽसि॑ विष्णो॒राधि॑पत्यं क्ष॒त्रं स्पृ॑तम्पञ्चदशः
 स्तोमो॑ नृचक्ष॑साम्भा॒गोऽसि॑ धा॒तुराधि॑पत्यं ज॒नित्रं॑ स्पृ॑तं
 सप्त॑दशः स्तोमो॑ मि॒त्रस्य॑ भा॒गोऽसि॑ वरु॑णस्याधि॑पत्यं दि॒वो
 वृष्टि॑र्वाताः स्पृ॑ता ए॒कवि॑शः स्तोमो॑ऽदित्यै भा॒गोऽसि॑ पू॒ष्ण
 आधि॑पत्य॒मोजः॑ स्पृ॑तं त्रि॒णवः॑ स्तोमो॑ वसू॑नाम्भा॒गोऽसि॑॥१६॥

रु॒द्राणा॑माधि॑पत्यं चतु॑ष्पाथ्स्पृ॑तं चतुर्वि॑शः स्तोमं
 आ॒दि॒त्यानां॑ भा॒गोऽसि॑ म॒रुता॑माधि॑पत्यं गर्भाः॑ स्पृ॑ताः
 पञ्चवि॑शः स्तोमो॑ दे॒वस्य॑ सवि॒तुर्भा॑गोऽसि॑ बृ॒हस्प॑तेराधि॑पत्यं
 स॒मीची॑र्दिशः स्पृ॑ताश्चतुष्टो॑मः स्तोमो॑ यावा॑नाम्भा॒गोऽस्य॑ या॒वाना॑माधि॑पत्यं प्र॒जाः स्पृ॑ताश्चतुश्चत्वारि॑शः स्तोमं

ऋभूणांभागोऽसि विश्वेषां देवानांमाधिपत्यम्भूतं निशान्तं
स्पृतं त्रयस्त्रिंशः स्तोमः ॥१७॥

वसूनां भागोऽसि षट्त्वारिंशच्च ॥१८॥ [१]

एकयास्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्सृभि
ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत
भूतान्यसृज्यन्त भूतानाम्पतिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवत
सप्तर्षयोऽसृज्यन्त धाताधिपतिरासीन्नवभिरस्तुवत
पितरोऽसृज्यन्तादितिरधिपत्यासीदेकादशभिरस्तुवतर्तवो-
ऽसृज्यन्तार्तवोऽधिपतिरासीत् त्रयोदशभिरस्तुवत मासा
असृज्यन्त संवत्सरोऽधिपतिः ॥१८॥

आसीत्पञ्चदशभिरस्तुवत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत्सप्त
पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीन्नवदशभिरस्तुवत
शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्तामेकविंशत्यास्तुवतै
पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीन्नयोविंशत्यास्तुवत
क्षुद्राः पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत्पञ्चविंशत्यास्तुवतारण
पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत्सप्तविंशत्यास्तुवत
द्यावापृथिवी वि ॥१९॥

ऐ॒तां व॑स॒वो रु॒द्रा आ॑दि॒त्या अनु॑ व्या॒यन्ते॑षा॒माधि॑प॒त्यमासी॑न्व
 वन॒स्पत॑योऽसृ॒ज्यन्त॒ सोमोऽधि॑पतिरासी॒देक॑त्रि॒ंश॒तास्तु॑वत
 प्र॒जा अ॑सृ॒ज्यन्त॒ यावा॑नां॒ चाया॑वानां॒ चाधि॑प॒त्यमासी॑न्वयस्त्रि॒ंश॒त
 भू॒तान्य॑शा॒म्यन्प्र॒जाप॑तिः परमे॒ष्ठ्यधि॑पतिरासीत् ॥ २० ॥

सं व॒त्स॒रोऽधि॑पतिर्वि प॒ञ्चत्रि॑ंशच्च ॥ १० ॥ ————— [१०]

इ॒यमे॒व सा॒ या प्र॑थ॒मा व्यो॑च्छ॒दन्तर॑स्यां च॒रति॑ प्रवि॒ष्टा।
 व॒धूर्ज॑जान॒ नव॑ग॒ङ्गनि॑त्री॒ त्रय॑ ए॒नाम्म॑हि॒मानः॑ सच॒न्ते॥
 छ॒न्द॑स्वती उ॒षसा॒ पेपि॑शाने स॒मानं॑ योनि॒मनु॑ संच॒रन्ती॑।
 सूर्य॑पत्नी॒ वि च॑रतः प्र॒जान॑ती के॒तुं कृ॑ण्वाने अ॒जरे॑
 भूरि॑रेतसा॥ ऋ॒तस्य॑ पन्था॒मनु॑ तिस्र आ॒गुस्त्रयो॑ घ॒र्मासो॑
 अनु॑ ज्योति॒षागुः॑। प्र॒जामे॒का र॑क्ष॒त्यूर्ज॑मे॒का ॥ २१ ॥

व्र॒तमे॒का र॑क्षति दे॒वयू॑नाम्॥ च॒तु॒ष्टो॒मो अ॑भव॒द्या
 तुरी॑या॒ यज्ञ॑स्य॒ पक्षा॑वृषयो॒ भव॑न्ती। गा॒य॒त्रीं त्रि॑ष्टुभं
 जग॑तीमनु॒ष्टुभं॒बृह॑द॒र्कं यु॑ञ्जानाः सु॒वरा॑भ॒रन्नि॑दम्॥
 प॒ञ्चभि॑र्धा॒ता वि द॑धावि॒दं य॑त्तासा॒ं स्व॑सृ॒रजन॑य॒त्पञ्च॑पञ्च।
 तासा॑मु॒ यन्ति॑ प्र॒यवे॑ण पञ्च ना॒नां रू॒पाणि॑ क्र॒तवो॑
 वसा॑नाः॥ त्रि॒ंश॒त्स्वसा॑र॒ उप॑ यन्ति निष्कृ॒तं स॑मा॒नं
 के॒तुम्प्र॑तिमु॒ञ्चमा॑नाः। ॥ २२ ॥

ऋतूँस्तन्वते कवयः प्रजानतीर्मध्येछन्दसः परि
यन्ति भास्वतीः। ज्योतिष्मती प्रति मुञ्चते नभो रात्रीं
देवी सूर्यस्य व्रतानि। वि पश्यन्ति पशवो जायमाना
नानारूपा मातुरस्या उपस्थे। एकाष्टका तपसा तप्यमाना
जजान गर्भम्महिमानमिन्द्रम्। तेन दस्यून्व्यसहन्त देवा
हन्तासुराणामभवच्छचीभिः। अनानुजामनुजाम्मामकर्त
सत्यं वदन्त्यन्विच्छ एतत्। भूयासम्॥२३॥

अस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त।
अभून्मम सुमतौ विश्ववेदा आष्टं प्रतिष्ठामविदद्धि गाधम्।
भूयासमस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र
युक्त। पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनाग्नीमृतवोऽनु पञ्च।
पञ्च दिशः पञ्चदशेन क्लृताः समानमूर्ध्नीरभि लोकमेकम्॥२४॥

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्यूष्यपामेका महिमानम्बिभर्ति।
सूर्यस्यैका चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैका सवितैका नि
यच्छति। या प्रथमा व्यौच्छत्सा धेनुरभवद्यमे। सा नः
पयस्वती धुक्ष्वोत्तरामुत्तराँ समाम्। शुक्रर्षभा नभसा
ज्योतिषागाँद्विश्वरूपा शबलीरग्निक्वैतुः। समानमर्थः॥

स्वप॒स्यमा॑ना बिभ्र॑न्ती ज॒राम॑जर उष॒ आगाः॑। ऋ॒तूना॑म्पत्नीं
प्रथ॑मेयमागा॒दह्ना॑ ने॒त्री ज॑नि॒त्री प्र॒जाना॑म्। एका॑ स॒ती
ब॑हु॒धोषो॑ व्युच्छ॒स्यजी॑र्णा त्वं ज॑रयसि सर्व॑मन्यत्॥२५॥

ऊ॒र्जमेका॑ प्रतिमु॒ञ्चमा॑ना भूया॒समेकं॑ प॒त्येका॑न्नवि॒श॒तिश्च॑॥११॥ ————— [११]

अग्रे॑ जा॒तान्प्र णु॑दा नः स॒पत्नान्प्रत्यजा॑ताज्ञातवेदो नुदस्व।
अ॒स्मे दी॑दिहि सु॒मना॒ अहे॑ड॒न्तव॑ स्या॒ः शर्म॑न्नि॒वरू॑थ उ॒द्भित्।
सह॑सा जा॒तान्प्र णु॑दा नः स॒पत्नान्प्रत्यजा॑ताज्ञातवेदो नुदस्व।
अधि॑ नो ब्रूहि सु॒मन॒स्यमा॑नो व॒यः स्या॑म प्र णु॑दा नः
स॒पत्नान्। च॒तुश्च॒त्वारि॑ः शः स्तोमो॑ वर्चो॒ द्रवि॑णः षोड॒शः
स्तोम॑ ओजो॒ द्रवि॑णम्पृथि॒व्याः पुरी॑षमसि॥२६॥

अ॒प्सो नाम॑। ए॒वश्छ॑न्दो॒ वरि॑व॒श्छन्दः॑ श॒म्भूश्छ॑न्दः
परि॒भूश्छ॑न्द॒ आ॒च्छच्छ॑न्दो॒ मन॑श्छन्दो॒ व्यच॑श्छन्दः
सिन्धु॑श्छन्दः॒ समु॑द्रं छन्दः॒ सलि॑लं छन्दः॒ संय॑च्छन्दो॒
विय॑च्छन्दो॒ बृह॑च्छन्दो॒ रथ॑न्तरं छन्दो॒ निका॑यश्छन्दो॒
विव॑धश्छन्दो॒ गिर॑श्छन्दो॒ भ्रज॑श्छन्दः॒ स॒ष्टृष्छ॑न्दो॒ऽनु॑ष्टृष्छन्दः॒
क॒कुच्छ॑न्दस्त्रि॒क॒कुच्छ॑न्दः॒ का॒व्यं छन्दो॑ऽङ्कुपं छन्दः॥२७॥

प॒दप॑ङ्क्तिश्छन्दो॒ऽक्षर॑पङ्क्तिश्छन्दो॒ विष्टा॑रपङ्क्तिश्छन्दः॒

क्षुरो भृज्वाञ्छन्दः प्रच्छच्छन्दः पक्षश्छन्द एवश्छन्दो
 वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विशालं छन्दो
 विष्पर्धाश्छन्दश्छुदिश्छन्दो दूरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दोऽङ्काङ्कं
 छन्दः ॥ २८ ॥

अस्यङ्कुपञ्छन्दस्त्रयस्त्रिंशच्च ॥ १२ ॥ [१२]

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्रविणस्युर्विपुन्यया। समिद्धः
 शुक्र आहुतः॥ त्वं सोमासि सत्यंतिस्त्वं राजोत
 वृत्रहा। त्वम्भद्रो असि क्रतुः॥ भद्रा ते अग्ने स्वनीक
 संदृग्घोरस्य सतो विषुणस्य चारुः। न यत्ते शोचिस्तमसा
 वरन्त न ध्वस्मानस्तनुवि रेप आ धुः॥ भद्रं ते अग्ने
 सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य॥ २९ ॥

रुशद्दृशे ददृशे नक्त्या चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम्।
 सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति।
 अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि।
 स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव।
 यत्सीमहि दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्।
 यथा होतुर्मनुषः॥ ३० ॥

देवतांता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजासि। एवानो अद्य
 समुना समानानुशन्नं उशतो यक्षि देवान्॥ अग्निमीडे
 पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारं रत्नधातमम्॥
 वृषा सोम द्युमां अंसि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि
 दधिषे॥ सान्तोपना इदं हविर्मरुतस्तञ्जुष्टन। युष्माकोती
 रिशादसः॥ यो नो मर्तो वसवो दुर्हणा युस्तिरः सत्यानि
 मरुतः॥ ३१॥

जिघांसात्। द्रुहः पाशं प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन
 तपसा हन्तना तम्। संवत्सरीणां मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः
 सगणा मानुषेषु। तैस्मत्पाशान्त्र मुञ्चन्त्वहंसः सांतपना
 मंदिरा मादयिष्णवः। पिप्रीहि देवां उशतो यविष्ठ विद्वां
 ऋतूँर्ऋतुपते यजेह। ये दैव्या ऋत्विजस्तेभिरग्रे त्वं
 होतृणामस्यायजिष्ठः। अग्रे यदद्य विशो अध्वरस्य होतः
 पार्वक॥ ३२॥

शोचे वेष्ट्वं हि यज्वां। ऋता यजासि महिना वि
 यद्भूरुहव्या वह यविष्ठ या ते अद्य। अग्निना रयिमश्रवत्पोषमेव
 दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥ गयस्फानो अमीवहा

वसुवित्पुष्टिर्वर्धनः। सुमित्रः सोम नो भव। गृहमेधास आ
 गत मरुतो मापं भूतन। प्रमुञ्चन्तो नो अहंसः। पूर्वीभिर्हि
 ददाशिम शरद्विर्मरुतो वयम्। महोभिः॥३३॥

चरुषणीनाम्। प्र बुधिया ईरते वो महांसि प्र
 णामानि प्रयज्यवस्तिरध्वम्। सहस्रियं दम्यम्भागमेतं
 गृहमेधीयम्मरुतो जुषध्वम्। उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषा
 वस्तोर्हविष्मती घृताची। उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः। इमो
 अग्ने वीततमानि हव्याजस्रो वक्षि देवतातिमच्छ। प्रति न
 ईह सुरभीणि वियन्तु। क्रीडं वः शर्धो मारुतमनर्वाण
 रथेशुभम्॥३४॥

कणां अभि प्र गायत। अत्यासो न ये मरुतः स्वश्चो
 यक्षदृशो न शुभयन्त मर्याः। ते हर्म्येष्टाः शिशवो न शुभ्रा
 वत्सासो न प्रक्रीडिनः पयोधाः। प्रैषामज्मेषु विधुरेवं रेजते
 भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे। ते क्रीडयो धुनयो भ्राजदृष्टयः
 स्वयम्महित्वम्पनयन्त धूतयः। उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वयं
 इव मरुतः केन॥३५॥

चित्पथा। श्रोतन्ति कोशा उप वो रथेष्वघृतमुक्षता

मधुवर्णमर्चते। अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम्।
 हव्यवाहम्पुरुप्रियम्। तं हि शश्वन्त ईडते सुचा देवं
 घृतश्रुतां। अग्निं हव्याय वोढवे। इन्द्राग्नी रोचना दिवः
 श्रथद्वत्रमिन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो विश्वकर्मन् हविषा
 वावृधानो विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन॥३६॥

सूर्यस्य मनुषो मरुतः पावक महोभी रथेशुभं केन षट्त्वारिंशच्च॥13॥—[१३]

रश्मिरसि राज्यस्ययं पुरो हरिकेशोऽग्निर्मूर्धेन्द्राग्निभ्यां बृहस्पतिर्भूयस्कृदस्यग्निना
 विश्वापाद्वजापतिर्मनसा कृत्तिका मधुश्च समिदिशान्द्रादश॥12॥ रश्मिरसि प्रति धेनुमसि
 स्तनयितुसर्निरस्यादित्यानां सप्तत्रिंशत्॥37॥ रश्मिरसि को अद्य युङ्क्ते॥—[१४]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्व प्रेतिरसि धर्माय त्वा धर्मं
 जिन्वान्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्व संधिरस्यन्तरिक्षाय
 त्वान्तरिक्षं जिन्व प्रतिधिरसि पृथिव्यै त्वा पृथिवीं
 जिन्व विष्टम्भोऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्व प्रवास्यहे
 त्वाहर्जिन्वानुवासि रात्रियै त्वा रात्रिं जिन्वोशिगंसि॥१॥

वसुभ्यस्त्वा वसूञ्जिन्व प्रकेतोऽसि रुद्रेभ्यस्त्वा
 रुद्राञ्जिन्व सुदीतिरस्यादित्येभ्यस्त्वाऽऽदित्याञ्जिन्वौजो-
 ऽसि पितृभ्यस्त्वा पितृञ्जिन्व तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा
 प्रजा जिन्व पृतनाषाडसि पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्व
 रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वाभिजिदसि युक्तग्रावेन्द्राय
 त्वेन्द्रं जिन्वाधिपतिरसि प्राणाय॥२॥

त्वा प्राणं जिन्व यन्तास्यपानाय त्वापानं जिन्व सꣳसर्पो-
 ऽसि चक्षुषे त्वा चक्षुर्जिन्व वयोधा असि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं
 जिन्व त्रिवृदसि प्रवृदसि संवृदसि विवृदसि सꣳरोहोऽसि
 नीरोहोऽसि प्ररोहोऽस्यनुरोहोऽसि वसुकोऽसि वेषश्चिरसि
 वस्यष्टिरसि॥३॥

उशिर्गसि प्राणाय त्रिचत्वारिꣳशच्च॥१॥ [१]

राज्यसि प्राची दिग्वसंवस्ते देवा अधिपतयो-
 ऽग्निर्हेतीनाम्प्रतिधर्ता त्रिवृत्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ
 श्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु रथंतरꣳ साम् प्रतिष्ठित्यै
 विराडसि दक्षिणा दिगृद्रास्ते देवा अधिपतय इन्द्रो
 हेतीनाम्प्रतिधर्ता पञ्चदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयतु

प्रउंगमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु बृहत्साम् प्रतिष्ठित्यै सम्राडसि
प्रतीची दिक्॥४॥

आदित्यास्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीनाम्प्रतिधुर्ता
सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याऽ श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थ-
मव्यथयथस्तभ्रातु वैरूपः साम् प्रतिष्ठित्यै स्वराडस्युदीची
दिग्विश्वे ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनाम्प्रतिधुर्तैक-
विंशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याऽ श्रयतु निष्कैवल्यमुक्थमव्यथयथ-
वैराजः साम् प्रतिष्ठित्या अधिपत्यसि बृहती दिङ्मरुतस्ते
देवा अधिपतयः॥५॥

बृहस्पतिर्हेतीनाम्प्रतिधुर्ता त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्वा
स्तोमो पृथिव्याऽ श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे
अव्यथयन्ती स्तभ्रीताः शाक्ररैवते सामनी प्रतिष्ठित्या
अन्तरिक्षायर्षयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिणा
प्रथन्तु विधुर्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना
नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु॥६॥

प्रतीची दिङ्मरुतस्ते देवा अधिपतयश्चत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

अयम्पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृथ्सश्च रथौजाश्च

सेनानिग्राम॒ण्यौ पु॒ञ्जिक॒स्थ॒ला च॑ कृ॒तस्थ॒ला चा॑प्सर॒सौ
यातु॒धाना॑ हे॒ती रक्षा॑सि॒ प्रहे॑तिर॒यं दक्षि॑णा वि॒श्वकर्मा॑
तस्य॑ रथ॒स्वनश्च॒ रथे॑चित्रश्च॒ सेनानिग्राम॒ण्यौ मे॒नका च॑
सहज॒न्या चा॑प्सर॒सौ द॒ङ्गवः॑ प॒शवो॑ हे॒तिः पौरु॑षेयो
व॒धः प्रहे॑तिर॒यम्पश्चा॑द्वि॒श्वव्य॑चा॒स्तस्य॒ रथ॑प्रोत॒श्चासं॑मरथश्च
सेनानिग्राम॒ण्यौ प्र॒म्लोच॑न्ती च॥ ७ ॥

अ॒नु॒म्लोच॑न्ती चाप्सर॒सौ सर्पा॑ हे॒तिर्व्या॒घ्राः प्रहे॑तिर॒यमु॑त्तरा॒थ्सं॑
से॒न॒जिच्च॑ सु॒षेण॑श्च॒ सेनानिग्राम॒ण्यौ वि॒श्वाची॑ च घृ॒ताची॑
चाप्सर॒सावापो॑ हे॒तिर्वा॒तः प्रहे॑तिर॒यमु॑पर्य॒र्वाग्व॑सु॒स्तस्य॒
ता॒क्ष्य॒श्चारि॑ष्टनेमिश्च॒ सेनानिग्राम॒ण्यावु॑र्वशी॑ च पूर्॒वचि॑त्तिश्चाप्सर॒सौ
वि॒द्युद्धे॑तिर॒वस्फूर्ज॑न्प्रहे॒तिस्तेभ्यो॑ नम॒स्ते नो॑ मृडयन्तु॒ ते
यम्॥ ८ ॥

द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॒ तं वो॒ जम्भे॑ दधा॒म्यायो॑स्त्वा
सद॑ने सादया॒म्यव॑तश्छा॒यायां॑ नमः॒ समु॑द्राय॒ नमः॒ समु॑द्रस्य
चक्ष॑से परमे॒ष्ठी त्वा॑ सादयतु॒ दिवः॑ पृ॒ष्ठे व्यच॑स्वती॒म्प्रथ॑स्वतीं
वि॒भूम॑तीम्प्र॒भूम॑तीम्प्रि॒भूम॑तीं॒ दिवं॑ यच्छु॒ दिवं॑ दृ॒ह दिवं॑
मा हि॑सी॒र्विश्व॑स्मै प्रा॒णाया॑पा॒नाय॑ व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑

चरित्राय सूर्यस्त्वाभि पातु म॒ह्या स्व॒स्त्या छ॒र्दिषा श॑तमेन
 तया दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्भुवा सी॒द। प्रो॒थद॒श्वो न यव॑से अवि॒ष्यन्
 य॒दा म॒हः सं॒वर॑णा॒द्व्यस्था॑त्। आद॑स्य॒ वातो॒ अनु॑ वाति
 शोचि॒रध॑ स्म ते॒ व्रज॑नं कृ॒ष्णम॑स्ति॥१॥

प्रमोचन्ती च य॒ य॒ स्व॒स्त्याष्टाविं॑शतिश्च॥३॥ [३]

अ॒ग्नि॒र्मूर्धा दि॒वः क॒कुत्प॑तिः पृ॒थि॒व्या अ॒यम्। अ॒पा॒९
 रेता॑९सि जि॒न्वति॥ त्वा॒म॒ग्ने पु॒ष्करा॑दध्यथ॒र्वा नि॑रमन्थत।
 मूर्ध्नो॑ वि॒श्वस्य॑ वा॒घतः॥ अ॒यम॒ग्निः स॒हस्रि॑णो वाज॑स्य
 श॒तिन॒स्पतिः॑। मूर्धा क॒वी र॑यी॒णाम्॥ भुवो॑ य॒ज्ञस्य॑ रज॑सश्च
 ने॒ता यत्रा॑ नि॒युद्धिः सच॑से शि॒वाभिः॑। दि॒वि मूर्धा॑नं दधिषे
 सुव॒र्षां जि॒ह्वा॒म॒ग्ने च॒कृषे॑ हव्य॒वाह॑म्॥ अबो॑ध्य॒ग्निः स॒मिधा॑
 जना॑नाम्॥१०॥

प्रति॑ धे॒नुमि॑वाय॒तीमु॒षास॑म्। य॒ह्वा इ॒व प्र व॒यामु॑ज्जिहानाः
 प्र भा॒नवः॑ सि॒स्रते॒ नाक॑मच्छ। अ॒वो॒चाम॑ क॒वये॑ मे॒ध्याय॑ वचो॑
 व॒न्दारु॑ वृष॒भाय॑ वृ॒ष्णो॑। गवि॑ष्ठिरो नम॑सा॒ स्तोम॑म॒ग्नौ दि॒वीव॑
 रु॒क्ममु॒र्व्यश्च॑म॒श्रेत्। जन॑स्य गो॒पा अ॑जनिष्ट जागृ॑विर॒ग्निः
 सु॒दक्षः॑ सु॒वि॒ताय॑ नव्य॑से। घृ॒तप्र॑तीको बृ॒हता॑ दि॒विस्पृ॑शा

द्युमद्वि भाति भरतेभ्यः शुचिः। त्वामग्ने अङ्गिरसः॥११॥

गुहा हितमन्वविन्दञ्छ्रियाणं वनेवने। स जायसे
मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः। यज्ञस्य
केतुमप्रथमम्पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते। इन्द्रेण
देवैः सरथः स बर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः। त्वं
चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्षु जन्तवः। शोचिष्केशम्पुरुप्रियाग्ने
हव्याय वोढवे। सखायः सं वः सम्यञ्मिषम्॥१२॥

स्तोमं चाग्र्यै। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नग्ने सहस्वते।
सः समिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे समिध्यसे
स नो वसून्या भर। एना वो अग्निं नमसोर्जो नपातमा
हुवे। प्रियं चेतिष्ठमरतिः स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम्। स
योजते अरुषो विश्वभोजसा स दुद्रवथ्स्वाहुतः। सुब्रह्मा यज्ञः
सुशमी॥१३॥

वसूनां देवः राधो जनानाम्। उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य
मीदुषः। उद्धूमासो अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमिन्धते
नरः। अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो। अस्मे
धेहि जातवेदो महि श्रवः। स इधानो वसुष्कविरग्निरीडेन्यो

गिरा। रेवदस्मभ्यम्पुर्वणीक दीदिहि। क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने
वस्तोरुतोषसः। स तिग्मजम्भ॥१४॥

रक्षसो दह प्रति। आ ते अग्र इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम्।
यद्ध स्या ते पनीयसी समिद्धीदयति द्यवीषः स्तोतृभ्य
आ भर। आ ते अग्र ऋचा हविः शुक्रस्य ज्योतिषस्पते।
सुश्वन्द्र दस्म विशपते हव्यवाद्भुभ्यः हूयत इषः स्तोतृभ्य
आ भर। उभे सुश्वन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि। उतो
न उत्पुपूर्याः॥१५॥

उक्थेषु शवसस्पत इषः स्तोतृभ्य आ भर। अग्ने तमद्याश्वं
न स्तोमैः क्रतुं न भद्रः हृदिस्पृशम्। ऋध्यामा त ओहैः।
अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः। रथीर्ऋतस्य बृहतो
बभूथ। आभिष्टे अद्य गीर्भिर्गुणन्तोऽग्ने दाशेम। प्र ते दिवो
न स्तनयन्ति शुष्माः। एभिर्नो अर्केर्भवा नो अर्वाङ्॥१६॥

सुवर्न ज्योतिः। अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः। अग्निः
होतारम्मन्ये दास्वन्तं वसोः सूनुः सहसो जातवेदसम्। विप्रं
न जातवेदसम्। य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा।
घृतस्य विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः। अग्ने

त्वन्नो॒ अन्त॑मः। उ॒त त्रा॒ता शि॒वो भ॑व वरू॒थ्यः। तं त्वा॑ शोचिष्ठ
दी॒दिवः॑। सु॒म्नाय॑ नून॒मीम॑हे सखि॒भ्यः। वसु॑र॒ग्निर्वसु॑श्रवाः।
अच्छा॑ नक्षि द्यु॒मत्त॑मो र॒यिं दा॑ः॥१७॥

जनानामङ्गिरस इषः सुशमी तिग्मजम्भ पुपूर्या अर्वाङ्गसुश्रवाः पञ्च च॥४॥—[४]

इन्द्रा॒ग्निभ्या॑ त्वा स॒युजा॑ यु॒जा यु॑नज्म्याघा॒राभ्या॑
तेज॑सा॒ वर्च॑सो॒क्थेभिः॑ स्तोमै॑भिश्छन्दो॒भी र॒य्यै पोषा॑य
सजा॒ताना॑म्मध्यम॒स्थेया॑य मया॑ त्वा स॒युजा॑ यु॒जा
यु॑नज्म्य॒म्बा दु॒ला नित॑तिर॒भ्रय॑न्ती मे॒घय॑न्ती व॒र्षय॑न्ती
चुपु॑णीका॒ नामा॑सि प्र॒जाप॑तिना त्वा॒ विश्वा॑भिर्धी॒भिरु॑प॒ दधामि॑
पृथि॒व्युद॑पुरम॒न्नैः वि॒ष्टा म॑नु॒ष्यास्ते गो॒प्तारो॑ऽग्निर्वि॒यत्तो॑ऽस्यां
ताम॒हम्प्र प॑द्ये सा॥१८॥

मे श॒र्म च॒ वर्म॑ चा॒स्त्वधि॑द्यौर॒न्तरि॑क्षं ब्रह्म॑णा वि॒ष्टा म॒रुत॑स्ते
गो॒प्तारो॑ वा॒युर्वि॒यत्तो॑ऽस्यां ताम॒हम्प्र प॑द्ये सा मे श॒र्म च॒
वर्म॑ चास्तु द्यौरप॑राजिता॒मृते॑न वि॒ष्टादि॒त्यास्ते गो॒प्तारः॑ सूर्यो॑
वि॒यत्तो॑ऽस्यां ताम॒हम्प्र प॑द्ये सा मे श॒र्म च॒ वर्म॑ चास्तु॥१९॥

साऽष्टाच॑त्वारि॒शच्च॥५॥—[५]

बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं
 विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छाग्निस्तेऽधिपतिर-
 विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं
 विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिपतिः
 प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै
 प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी तेऽधिपतिः
 पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसि विद्युत्सनिः॥ २० ॥

असि स्तनयिन्नुसनिरसि वृष्टिसनिरस्यग्रेर्यान्यसि
 देवानामग्रेर्यान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोयान्यस्यन्तरिक्षस्य
 यान्यसि देवानामन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा
 सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सतीकाय त्वा केताय
 त्वा प्रचेतसे त्वा विवस्वते त्वा दिवस्त्वा ज्योतिष
 आदित्येभ्यस्त्वर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे
 त्वा यशोदां त्वा यशसि तेजोदां त्वा तेजसि पयोदां त्वा
 पयसि वर्चोदां त्वा वर्चसि द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि
 तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥ २१ ॥

भूय॒स्कृद॑सि वरि॒व॒स्कृद॑सि प्राच्य॑स्यूर्ध्वास्य॑न्तरि॒क्षसद॑स्य॒न्ता
सीदा॑प्सुषद॑सि श्येन॑सद॑सि गृध्र॑सद॑सि सुपर्ण॑सद॑सि
नाक॑सद॑सि पृथि॒व्यास्त्वा॒ द्रवि॑णे सादयाम्य॒न्तरि॑क्षस्य त्वा॒
द्रवि॑णे सादयामि दि॒वस्त्वा॒ द्रवि॑णे सादयामि दि॒शां त्वा॒
द्रवि॑णे सादयामि द्रवि॒णोदा॑ं त्वा॒ द्रवि॑णे सादयामि प्रा॒णं मे
पाह्य॑पानं मे पाहि व्या॒नम्मे॑॥२२॥

पा॒ह्यायु॑र्मे पाहि वि॒श्वायु॑र्मे पाहि स॒र्वायु॑र्मे पाह्य॒ग्ने यत्ते
पर॑५ ह॒न्नाम॒ तावेहि॑ स॑५ र॒भाव॑है पाश्च॑जन्येष्व॒प्येध्य॑ग्ने यावा॒
अया॑वा॒ एवा॒ ऊमाः॒ सब्दः॒ सगरः॒ सुमे॑कः॥२३॥

व्या॒नम्मे॒ द्वात्रि॑५शच्च॥७॥ [७]

अ॒ग्निना॑ वि॒श्वाषा॑ट्थसूर्येण॑ स्व॒राट्क॑त्वा शची॒पति॑र्ऋष॒भेण॒
त्वष्टा॑ य॒ज्ञेन॑ म॒घवा॑न्दि॒क्षिण॑या सुव॒र्गो म॑न्युना॑ वृत्र॒हा सौहा॑र्ध्वेन॑
तनू॑धा अ॒न्नेन॑ ग॒यः पृथि॒व्यास॑नोदृ॒ग्भिर॑न्नादो व॑षट्कारेण॒र्द्धः
साम्ना॑ तनू॒पा वि॒राजा॒ ज्योति॑ष्मान् ब्रह्म॑णा सोम॒पा गोभि॑र्य॒ज्ञं
दा॑धार क्ष॒त्रेण॑ मनु॒ष्यान् श्वे॑न च॒ रथे॑न च व॒ज्र्य॑तुभिः प्र॒भुः
सं॑वत्स॒रेण॑ परि॒भूस्त॑प॒साना॑धृष्टः सूर्यः सन्त॒नूभिः॑॥२४॥

अ॒ग्निनैका॑त्रप॑ञ्चाशत्॥८॥ [८]

प्रजापतिर्मनसान्धोऽच्छेतो धाता दीक्षायाः सविता भृत्यां
 पूषा सोमक्रयण्यां वरुण उपनद्धोऽसुरः क्रीयमाणो मित्रः
 क्रीतः शिपिविष्ट आसादितो नरधिषः प्रोह्यमाणो-
 ऽधिपतिरागतः प्रजापतिः प्रणीयमानोऽग्निराग्नीध्रे
 बृहस्पतिराग्नीध्रात्प्रणीयमान इन्द्रो हविर्धानेऽदितिरासादितो
 विष्णुरुपावह्रियमाणोऽथर्वोपोत्तो यमोऽभिषुतोऽपूतपा
 आधूयमानो वायुः पूयमानो मित्रः क्षीरश्रीर्मन्थी
 संक्तुश्रीवैश्वदेव उन्नीतो रुद्र आहुतो वायुरावृत्तो नृचक्षाः
 प्रतिख्यातो भक्ष आगतः पितृणां नाराशः सोऽसुरात्तः
 सिन्धुरवभृथमवप्रयन्त्समुद्रोऽवगतः सलिलः प्रप्लुतः
 सुवैरुद्वचं गतः ॥ २५ ॥

रुद्र एकविंशतिश्च ॥ ८ ॥

[९]

कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवताग्ने रुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः
 सोमस्यर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा
 रोहिणी नक्षत्रं प्रजापतिर्देवता मृगशीर्षं नक्षत्रं सोमो
 देवताद्रा नक्षत्रं रुद्रो देवता पुनर्वसू नक्षत्रमदितिर्देवता
 तिष्यो नक्षत्रम्बृहस्पतिर्देवताश्रेषा नक्षत्रं सर्पा देवता मघा

नक्षत्रम्पितरो देवता फल्गुनी नक्षत्रम्॥२६॥

अर्यमा देवता फल्गुनी नक्षत्रम्भगो देवता हस्तो
नक्षत्रं सविता देवता चित्रा नक्षत्रमिन्द्रो देवता स्वाती
नक्षत्रं वायुर्देवता विशाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवताऽनूराधा
नक्षत्रम्मित्रो देवता रोहिणी नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ
नक्षत्रम्पितरो देवताषाढा नक्षत्रमापो देवताषाढा नक्षत्रं
विश्वे देवा देवता श्रोणा नक्षत्रं विष्णुर्देवता श्रविष्ठा नक्षत्रं
वसवः॥२७॥

देवता शतभिषङ्गक्षत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमज
एकपाद्देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमहिर्बुध्नियो देवता रेवती नक्षत्रं
पूषा देवताश्वयुजो नक्षत्रमश्विनौ देवतापभरणीर्नक्षत्रं यमो
देवता पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः॥२८॥

फल्गुनी नक्षत्रं वसवस्त्रयस्त्रिंशच्च॥१०॥

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू
नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू
सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू
अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप

ओषधीः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्म ज्यैष्ठ्याय सव्रताः॥२९॥

यैऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अ॒भि
कल्प॑माना इन्द्र॑मिव दे॒वा अ॒भि सं वि॑शन्तु सं॒यच्च॑ प्रचै॒ताश्चा॒ग्नेः
सोम॑स्य सूर्य॑स्योग्रा च॑ भी॒मा च॑ पित॒रणां॑ य॒मस्येन्द्र॑स्य ध्रु॒वा
च॑ पृथि॒वी च॑ दे॒वस्य॑ सवि॒तुर्म॑रुतां वरु॑णस्य ध॒र्त्री च॑ धरि॑त्री
च मि॒त्रावरु॑णयोर्मि॒त्रस्य॑ धा॒तुः प्राचीं॑ च प्र॒तीचीं॑ च॒ वसू॑नां
रु॒द्राणां॑॥३०॥

आ॒दि॒त्याना॒न्ते तेऽधि॑पतय॒स्तेभ्यो॑ नम॒स्ते नो॑ मृडयन्तु ते
यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॑ तं वो ज॒म्भे द॑धामि स॒हस्र॑स्य
प्र॒मा अ॑सि स॒हस्र॑स्य प्र॒तिमा॑ अ॒सि स॒हस्र॑स्य वि॒मा अ॑सि
स॒हस्र॑स्योन्मा अ॒सि साह॑स्रोऽसि स॒हस्रा॑य त्वे॒मा मे॑ अ॒ग्र
इष्ट॑का धे॒नवः॑ स॒न्त्वेका॑ च श॒तं च॑ स॒हस्रं॑ चा॒युतं॑ च॥३१॥

नि॒युतं॑ च प्र॒युतं॑ चा॒र्बुदं॑ च॒ न्य॒र्बुदं॑ च॒ समु॑द्रश्च॒ मध्यं॑
चान्तं॑श्च॒ परार्ध॑श्चे॒मा मे॑ अ॒ग्र इष्ट॑का धे॒नवः॑ सन्तु ष॒ष्टिः
स॒हस्र॑म॒युत॑म॒क्षीय॑माणा ऋ॒त॒स्थाः स्थ॑र्ता॒वृधो॑ घृ॒तश्चु॑तो
मधु॑श्चु॒त ऊ॒र्ज॑स्वतीः स्वधा॒विनी॒स्ता मे॑ अ॒ग्र इष्ट॑का धे॒नवः॑

सन्तु विराजो नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिल्लोके॥३२॥

सब्रता रुद्राणामयुतं च पञ्चचत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

समिद्दिशामाशया नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान्।
अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं क्षत्रं रक्षतु पात्वस्मान्।
रथंतुरं सामभिः पात्वस्मान्गायत्री छन्दसां विश्वरूपा।
त्रिवृत्रो विष्टया स्तोमो अह्नां समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु।
उग्रा दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीना।
इन्द्राधिपतिः पिपृतादतो नो महि॥३३॥

क्षत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहत्सामं क्षत्रभृद्वृद्धवृष्णियं
त्रिष्टुभौजः शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र स्तोमेन पञ्चदशेन
मध्यमिदं वातेन सगरेण रक्ष। प्राचीं दिशां सहयशा
यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृषाहां सुवर्वती। इदं क्षत्रं
दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टं सहस्रियं सहस्वत्। वैरूपे
सामन्निह तच्छुकेम जगत्यैनं विक्ष्वा वैशयामः। विश्वे देवाः
सप्तदशेन॥३४॥

वर्च इदं क्षत्रं सलिलवातमुग्रम्। धर्त्री दिशां
क्षत्रमिदं दाधारोपस्थाशानाम्मित्रवदस्त्वोजः। मित्रावरुणा

शरदाह्नां चिकित्वा अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम्।
 वैराजे सामन्नधि मे मनीषानुष्टुभा सम्भृतं वीर्यं सहः।
 इदं क्षत्रम्मित्रवदार्द्रदानु मित्रावरुणा रक्षतुमाधिपत्यैः।
 सम्राड्विशां सहस्रीं सहस्वत्युतुरहेमन्तो विष्टया नः
 पिपर्तु। अवस्युवाताः॥३५॥

बृहतीर्नु शक्ररीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः। सुवर्वती
 सुदुघा नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताचीं। त्वं
 गोपाः पुरएतोत पश्चाद्बृहस्पते याम्यां युद्धि वाचम्। ऊर्ध्वा
 दिशां रन्तिराशौषधीनां संवत्सरेण सविता नो अह्नाम्।
 रेवथसामातिच्छन्दा उ छन्दोजातशत्रुः स्योना नो अस्तु।
 स्तोमत्रयस्त्रिंशे भुवनस्य पत्नि विवस्वद्वाते अभि नः॥३६॥

गृणाहि। घृतवती सवितुराधिपत्यैः पयस्वती रन्तिराशा
 नो अस्तु। ध्रुवा दिशां विष्णुपत्न्यघोरास्येशाना सहसो या
 मनोता। बृहस्पतिर्मातरिश्चोत वायुः संधुवाना वाता अभि
 नो गृणन्तु। विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना
 जगतो विष्णुपत्नी। विश्वव्यचा इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो
 अस्त्वदितिरुपस्थै। वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिव्यनु नो-

ऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वङ्क्या नश्चित्र आ भुवत्को अद्य
युङ्क्ते॥ ३७॥

महिं सप्तदशेनावस्युवाता अभि नोऽनुं नृश्वतुर्दश च॥12॥—————[१२]

नमस्ते रुद्र नमो हिरण्यबाहवे नमः सहमानाय नम आख्याधिनीभ्यो नमो भवाय नमो
ज्येष्ठाय नमो दुन्दुभ्याय नमः सोमाय नम इरिण्याय द्रापे सहस्राण्येकादश॥11॥ नमस्ते रुद्र
नमो भवाय द्रापे सप्तविंशतिः॥27॥ नमस्ते रुद्र तं वो जम्भे दधामि॥—————[१३]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु
धन्वने बाहुभ्यामुत ते नमः। या त इषुः शिवतमा शिवम्बभूव
ते धनुः। शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र मृडया। या ते
रुद्र शिवा तनूरघोरापापकाशिनी। तया नस्तनुवा शतमया
गिरिशन्ताभि चाकशीहि। यामिषुं गिरिशन्त हस्तै॥१॥

बिभर्ष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं
जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि। यथा नः
सर्वमिज्जगदयक्ष्मं सुमना असत्। अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो

दैव्यो॑ भि॒षक्। अही॑श्च॒ सर्वा॑ञ्ज॒म्भय॑न्त्सर्वा॑श्च यातु॒धान्यः॑।
अ॒सौ यस्ता॒म्रो अ॒रुण॑ उ॒त ब॒भ्रुः सु॑म॒ङ्गलः॑। ये चे॒मां रु॒द्रा
अ॒भितो॑ दि॒क्षु॥ २॥

श्रि॒ताः स॑ह॒स्र॒शोऽवै॑षां॒ हेडं॑ ई॒महे। अ॒सौ योऽव॑स॒र्पति॑
नील॑ग्री॒वो विलो॑हितः। उ॒तैनं॑ गो॒पा अ॑दृ॒शन्न॑दृ॒शन्नु॑द॒हार्यः॑।
उ॒तैनं॑ वि॒श्वा भू॑तानि॒ स दृ॒ष्टो मृ॑डयाति नः। नमो॑ अस्तु
नील॑ग्री॒वाय स॑ह॒स्रा॒क्षाय॑ मी॒दुषे॑। अथो॒ ये अ॑स्य॒ सत्वा॑नो॒-
ऽहं ते॒भ्योऽकरं॑ नमः॑। प्र मु॑ञ्च॒ धन्वं॑न॒स्त्वमु॒भयो॒रार्त्तियो॒ज्याम्।
याश्च॑ ते॒ हस्त॑ इ॒षवः॑॥ ३॥

परा॒ ता भ॑गवो वप। अ॒व॒तत्य॑ ध॒नुस्त्व॑ सह॒स्राक्ष॑
शते॑षुधे। नि॒शीर्य॑ श॒ल्याना॑म्मुखा॑ शि॒वो नः॑ सु॒मना॑ भव।
विज्यं॑ ध॒नुः क॒पर्दि॑नो वि॒शल्यो॑ बा॒णवा॑ं॒ उ॒त। अ॒ने॒शन्न॑स्ये॒षव॑
आ॒भुर॑स्य नि॒षङ्ग॑थिः। या ते॑ हे॒तिर्मी॑दुष्ट॒म ह॑स्ते॒ ब॒भूव॑ ते॒
ध॒नुः। तया॑स्मान् वि॒श्वत॑स्त्वम॒यक्ष॑मया॒ परि॑ भुज। नम॑स्ते
अ॒स्त्वायु॑धा॒याना॑त॒ताय॑ धृ॒ष्णवै॑। उ॒भाभ्या॑मु॒त ते॒ नमो॑ बा॒हुभ्या॑
तव॑ धन्वं॒ने। परि॑ ते॒ धन्वं॑नो हे॒तिर॒स्मान्वृ॑णक्तु वि॒श्वतः॑।

अथो॒ य इ॒षुधिस्तवा॒रे अ॒स्मन्नि धै॑हि॒ तम्॥४॥

हस्तं दिक्ष्विषंव उभाभ्यां द्वाविंशतिश्च॥१॥ [१]

नमो॑ हिर॑ण्यबा॒हवे सेना॒न्यै दि॒शां च॒ पत॑ये॒ नमो॑
नमो॑ वृ॒क्षेभ्यो॑ हरि॑केशेभ्यः पशू॒नाम्पत॑ये॒ नमो॑ नमः॑
स॒स्मिञ्ज॑राय॒ त्विषी॑मते पथी॒नाम्पत॑ये॒ नमो॑ नमो॑ बभ्रु॒शाय॑
वि॒व्याधि॑नेऽन्ना॒नाम्पत॑ये॒ नमो॑ नमो॑ हरि॑केशायोपवी॒तिने॑
पु॒ष्टाना॑म्पत॑ये॒ नमो॑ नमो॑ भ॒वस्य॑ हे॒त्यै जग॑ता॒म्पत॑ये॒
नमो॑ नमो॑ रु॒द्राया॑तता॒विने॑ क्षे॒त्राणा॑म्पत॑ये॒ नमो॑ नमः॑
सू॒ताया॑ह॒न्त्याय॑ वना॒नाम्पत॑ये॒ नमो॑ नमः॑॥५॥

रोहि॑ताय॒ स्थ॒पत॑ये॒ वृ॒क्षाणा॑म्पत॑ये॒ नमो॑ नमो॑
म॒न्त्रिणे॑ वाणि॒जाय॑ कक्षा॒णा॑म्पत॑ये॒ नमो॑ नमो॑ भुव॒न्तये॑
वा॒रिव॑स्कृ॒तायौष॑धीना॒म्पत॑ये॒ नमो॑ नमः॑ उ॒च्चैर्घो॑षायाक्र॒न्दय॑ते
प॒त्तीना॑म्पत॑ये॒ नमो॑ नमः॑ कृ॒त्स्नवी॑ताय॒ धाव॑न्ते॒ सत्त्वं॑ना॒म्पत॑ये॒
नमः॑॥६॥

वनानाम्पतये नमो नम एकात्रिंशच्च॥२॥ [२]

नमः॑ सह॑मानाय॒ नि॒व्याधि॑नं आ॒व्याधि॑नीना॒म्पत॑ये॒ नमो॑
नमः॑ ककु॒भाय॑ निष॒ङ्गिणे॑ स्ते॒नाना॑म्पत॑ये॒ नमो॑ नमो॑ निष॒ङ्गिणे॑

इषुधि॒मते॒ तस्करा॑णा॒म्पत॑ये॒ नमो॒ नमो॒ वञ्च॑ते परि॒वञ्च॑ते
 स्तायू॒नाम्प॑तये॒ नमो॒ नमो॑ निचे॒रवे॑ परि॒चरा॑यार॒ण्याना॑म्पतये॒
 नमो॒ नमः॑ सू॒कावि॑भ्यो॒ जिघा॑स॒द्भ्यो मु॑ष्ण॒ताम्प॑तये॒ नमो॒
 नमो॑ऽसि॒मद्भ्यो॒ नक्तं॑ चर॒द्भ्यः प्र॑कृ॒न्ताना॑म्पतये॒ नमो॒ नमं॑
 उ॒ष्णीषि॑णे॒ गिरि॑च॒राय॑ कुलु॒श्चाना॑म्पतये॒ नमो॒ नमः॑ ॥ ७ ॥

इषु॑म॒द्भ्यो ध॒न्वावि॑भ्यश्च वो॒ नमो॒ नमं॑ आ॒तन्वा॑नेभ्यः
 प्रति॒धाने॑भ्यश्च वो॒ नमो॒ नमं॑ आ॒यच्छ॑द्भ्यो वि॒सृज॑द्भ्यश्च वो॒
 नमो॒ नमो॑ऽस्य॑द्भ्यो वि॒ध्य॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॒ नमं॑ आ॒सीने॑भ्यः
 शया॑नेभ्यश्च वो॒ नमो॒ नमः॑ स्व॒पद्भ्यो जाग्र॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॒
 नम॑स्तिष्ठ॑द्भ्यो धा॒व॑द्भ्यश्च वो॒ नमो॒ नमः॑ सु॒भाभ्यः॑ सु॒भाप॑तिभ्यश्च
 वो॒ नमो॒ नमो॑ अ॒श्वेभ्यो॑ऽश्व॑पतिभ्यश्च वो॒ नमः॑ ॥ ८ ॥

कुलु॒श्चाना॑म्पतये॒ नमो॒ नमो॑ऽश्व॑पतिभ्यस्त्रीणि च ॥ ३ ॥ [३]

नमं॑ आ॒व्याधि॑नी॒भ्यो वि॒विध्य॑न्तीभ्यश्च वो॒ नमो॒
 नम॑ उ॒ग॑णाभ्यस्तृ॒हती॑भ्यश्च वो॒ नमो॒ नमो॑ गृ॒ह्सेभ्यो॑
 गृ॒ह्सप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॒ नमो॑ ब्रा॒तेभ्यो॑ ब्रा॒तप॑तिभ्यश्च वो॒
 नमो॒ नमो॑ गु॒णेभ्यो॑ गु॒णप॑तिभ्यश्च वो॒ नमो॒ नमो॑ वि॒रूपे॑भ्यो
 वि॒श्वरूपे॑भ्यश्च वो॒ नमो॒ नमो॑ म॒हद्भ्यः॑ क्षु॒ल्लके॑भ्यश्च वो॒ नमो॒
 नमो॑ र॒थिभ्यो॑ऽर॒थेभ्य॑श्च वो॒ नमो॒ नमो॑ र॒थेभ्यः॑ ॥ ९ ॥

रथपतिभ्यश्च वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो
 नमो नमः क्षत्तृभ्यः संग्रहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तक्षभ्यो
 रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः कमरिभ्यश्च वो
 नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च वो नमो नम इषुकृद्भ्यो
 धन्वकृद्भ्यश्च वो नमो नमो मृगयुभ्यः श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः
 श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमः॥१०॥

रथैभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च॥४॥ [४]

नमो भुवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च
 नमो नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च
 व्युप्तकेशाय च नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो
 गिरिशाय च शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च
 नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो बृहते च वर्षीयसे च
 नमो वृद्धाय च संवृध्वने च॥११॥

नमो अग्रियाय च प्रथमाय च नम आशवे चाजिराय च
 नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नम ऊर्म्याय चावस्वन्याय
 च नमः स्रोतस्याय च द्वीप्याय च॥१२॥

सं वृध्वने च पञ्चविंशतिश्च॥५॥ [५]

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च
 नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्न्याय
 च नमः सोभ्याय च प्रतिसूर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय
 च नम उर्वर्याय च खल्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय
 च नमो वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय
 च॥१३॥

नम आशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभिन्दते
 च नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बिल्मिने च कवचिने
 च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च॥१४॥

प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च॥६॥

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय
 च नमो दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमतं
 च नमस्तीक्ष्णेषवे चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने
 च नमः स्रुत्याय च पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय
 च नमः सूद्याय च सरस्याय च नमो नाद्याय च वैशन्ताय
 च॥१५॥

नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च

नमो॑ मे॒घ्याय॑ च वि॒द्युत्या॑य च॒ नम॑ ई॒ध्रिया॑य चात॒प्याय॑ च॒
नमो॑ वा॒त्याय॑ च॒ रे॒ष्मिया॑य च॒ नमो॑ वास्त॒व्याय॑ च वास्तुपा॒य॑
च॥१६॥

वै॒श॒न्ताय॑ च त्रि॒ंशच्च॑॥७॥ [७]

नमः॑ सोमा॑य च रु॒द्राय॑ च॒ नम॑स्ता॒म्राय॑ चारु॒णाय॑ च॒ नमः॑
श॒ङ्गाय॑ च पशु॒पत॑ये च॒ नम॑ उ॒ग्राय॑ च भी॒माय॑ च॒ नमो॑
अ॒ग्रेव॒धाय॑ च दू॒रेव॒धाय॑ च॒ नमो॑ ह॒न्त्रे च॒ ह॒नीय॑से च॒ नमो॑
वृ॒क्षेभ्यो॑ ह॒रि॒केशे॑भ्यो॒ नम॑स्ता॒राय॒ नमः॑ श॒म्भवे॑ च मयो॒भवे॑ च॒
नमः॑ शं॒करा॑य च मयस्क॒राय॑ च॒ नमः॑ शि॒वाय॑ च शि॒वत॑राय
च॥१७॥

नम॑स्ती॒र्थ्याय॑ च॒ कू॒ल्याय॑ च॒ नमः॑ पा॒र्याय॑ चावा॒र्याय॑ च॒
नमः॑ प्र॒तर॑णाय चो॒त्तर॑णाय च॒ नम॑ आता॒र्याय॑ चाला॒द्याय॑ च॒
नमः॑ श॒ष्याय॑ च॒ फे॒न्याय॑ च॒ नमः॑ सि॒क्त्या॑य च प्रवा॒ह्याय॑
च॥१८॥

शि॒वत॑राय च त्रि॒ंशच्च॑॥८॥ [८]

नम॑ इ॒रि॒ण्याय॑ च प्रप॒थ्याय॑ च॒ नमः॑ कि॒ंशिला॑य च॒
क्षय॑णाय च॒ नमः॑ कप॒र्दिने॑ च पु॒ल॒स्तये॑ च॒ नमो॑ गो॒ष्ठ्याय॑

च॒ गृह्या॑य च॒ नम॒स्तल्प्या॑य च॒ गेह्या॑य च॒ नमः॑ का॒ट्या॑य
 च॒ गह्व॑रे॒ष्टाय॑ च॒ नमो॑ हृद॒य्या॑य च॒ निवे॑ष्या॑य च॒ नमः॑
 पा॒५स॒व्या॑य च॒ रज॒स्या॑य च॒ नमः॑ शु॒ष्क्या॑य च॒ हरि॒त्या॑य च॒
 नमो॑ लो॒प्या॑य चो॒ल॒प्या॑य च॥१९॥

नम॑ ऊ॒र्व्या॑य च॒ सूर्म्या॑य च॒ नमः॑ प॒र्ण्या॑य च॒ पर्ण॑श॒द्या॑य
 च॒ नमो॑ऽप॒गु॒रमा॑णाय चाभिघ्न॒ते च॒ नम॑ आ॒क्खि॑द॒ते च॑
 प्र॒क्खि॑द॒ते च॒ नमो॑ वः कि॒रि॒केभ्यो॑ दे॒वाना॑५ हृद॑येभ्यो॒ नमो॑
 वि॒क्षी॒णके॑भ्यो॒ नमो॑ वि॒चि॒न्व॒त्केभ्यो॑ नम॑ आ॒नि॒र्ह॒तेभ्यो॑ नम॑
 आ॒मी॒व॒त्केभ्यः॑॥२०॥

उ॒ल॒प्या॑य च॒ त्रय॑स्त्रि॒५श॑च॥१॥ [१]

द्रा॒पे अ॒न्ध॑स॒स्पते॑ द॒रि॒द्र॒न्नी॒ल॒लो॒हित॑। ए॒षाम्पु॑रु॒षाणा॑मे॒षाम्प॑शू॒
 मा भे॑र्मा॒रो मो ए॑षां किं च॒नाम॑मत्। या तै॑ रु॒द्र शि॒वा त॒नूः
 शि॒वा वि॒श्वाह॑भे॒षजी॑। शि॒वा रु॒द्रस्य॑ भे॒षजी॑ तया॑ नो मृ॒ड
 जी॒वसे॑। इ॒मा५ रु॒द्राय॑ त॒वसे॑ क॒प॒र्दि॒ने क्ष॒य॒द्वी॒राय॑ प्र भ॑रामहे
 म॒तिम्। यथा॑ नः॒ शम॑सं॒द्वि॒पदे॑ च॒तु॒ष्पदे॑ वि॒श्व॑म्पु॒ष्ट॒ग्ना॒मे
 अ॒स्मिन्॑॥२१॥

अना॑तु॒रम्। मृ॒डा नो॑ रु॒द्रोत॑ नो॒ मय॑स्कृ॒धि क्ष॒य॒द्वी॒राय॑

नमसा विधेम ते। यच्छं च योश्च मनु॑राय॒जे पि॒ता तद॑श्याम॒
तव॑ रु॒द्र प्र॑णी॒तौ। मा नो॑ म॒हान्त॑मु॒त मा नो॑ अ॒र्भकं॑ मा
न॒ उक्ष॑न्तमु॒त मा न॑ उक्षि॒तम्। मा नो॑ व॒धीः पि॒तर॑म्नोत
मा॒तर॑म्पि॒या मा न॑स्त॒नुवः॑॥२२॥

रु॒द्र री॒रिषः॑। मा न॑स्तो॒के तन॑ये॒ मा न॒ आयु॑षि॒ मा नो॒
गोषु॑ मा नो॒ अश्वे॑षु रीरिषः। वी॒रान्मा नो॑ रु॒द्र भामि॑तो
व॒धीर्ह॒विष्म॑न्तो नमसा विधेम ते। आ॒रात्ते गो॒घ्न उ॒त पू॑रुष॒घ्ने
क्षय॑द्वी॒राय सु॒म्रम॑स्मे ते॒ अस्तु॑। रक्षा॑ च नो॒ अधि॑ च देव
ब्रू॒ह्यधा॑ च नः॒ शर्म॑ यच्छ द्वि॒बर्हाः॑। स्तु॒हि॥२३॥

श्रु॒तं ग॑र्त॒सदं॑ युवा॒नम्मृ॑गं न भी॒ममु॑प॒हृत्तु॑मु॒ग्रम्। मृ॒डा
ज॑रि॒त्रे रु॒द्र स्तवा॑नो अ॒न्यं ते॒ अ॒स्मन्नि॑ व॒पन्तु॑ सेनाः॑।
परि॑ णो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिर्वृ॑णक्तु परि॑ त्वे॒षस्य॑ दु॒र्मति॑र॒घायोः॑।
अव॑ स्थि॒रा म॒घव॑द्भ्यस्तनुष्व॒ मी॒ढ्वस्तो॑काय॒ तन॑याय मृ॒डय॑।
मी॒ढुष्ट॑म॒ शिव॑तम शि॒वो नः॑ सु॒मना॑ भव। प॒रमे॑ वृ॒क्ष आयु॑धं
नि॒धाय॑ कृ॒त्तिं वसा॑न॒ आ च॑र॒ पिना॑कम्॥२४॥

बिभ्र॒दा ग॑हि। वि॒कि॑रि॒द् विलो॑हित॒ नम॑स्ते अस्तु भगवः।
यास्ते॑ स॒हस्र॑ हे॒तयो॒ऽन्यम॑स्मन्नि व॒पन्तु॑ ताः। स॒हस्रा॑णि

सहस्रधा बाहुवोस्तव हेतयः। तासामीशानो भगवः पराचीना
मुखा कृधि॥२५॥

अस्मिं स्तुतुः स्तुहि पिनाकमेकान्नत्रिशच्च॥१०॥ [१०]

सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम्। तेषां
सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि। अस्मिन्महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे
भवा अधि। नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाचराः।
नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवः रुद्रा उपश्रिताः। ये वृक्षेषु
सस्मिञ्जरा नीलग्रीवा विलोहिताः। ये भूतानामधिपतयो
विशिखासः कपर्दिनः। ये अन्नेषु विविध्यन्ति पात्रेषु
पिबन्तो जनान्। ये पथाम्पथिरक्षय ऐलबृदा यव्युधः। ये
तीर्थानि॥२६॥

प्रचरन्ति सृकावन्तो निषङ्गिणः। य एतावन्तश्च भूयांसश्च
दिशो रुद्रा वितस्थिरे। तेषां सहस्रयोजनेऽव धन्वानि
तन्मसि। नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिक्षे ये दिवि
येषामन्नं वातो वर्षमिषवस्तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश
प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि॥२७॥

तीर्थानि यश्च षट्॥११॥ [११]

अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नव॥९॥
अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिगूतिः षट्त्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्॥ हरिः
ओम्। श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१२]

अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नव॥९॥
अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिगूतिः षट्त्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्॥ हरिः
ओम्। श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१३]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

अश्मन्नूर्जम्पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे।
अद्भ्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि सम्भृतां तां न इषमूर्जं
धत्त मरुतः स०रराणाः। अश्मंस्ते क्षुद्रमुं ते शुगृच्छतु यं
द्विष्मः। समुद्रस्य त्वाऽवाकयाग्ने परि व्ययामसि। पावको
अस्मभ्यं शिवो भव। हिमस्य त्वा जरायुणाग्ने परि
व्ययामसि। पावको अस्मभ्यं शिवो भव। उप॥१॥

ज्मन्नुपं वेतसेऽवन्तरं नदीष्वा। अग्ने पित्तमपामंसि।
मण्डूकि ताभिरा गंहि सेमं नो यज्ञम्। पावकवर्णं शिवं
कृधि। पावक आ चितयन्त्या कृपा। क्षामन्त्रुरुच उषसो
न भानुना। तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रण आ यो घृणे।
न तत्तृषाणो अजरः। अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव
जिह्वया। आ देवान्॥२॥

वक्षि यक्षि च। स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवा इहा
वहा उप यज्ञं हविश्च नः। अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य
निवेशनम्। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं
शिवो भव। नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे। अन्यं
ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं शिवो भव। नृषदे
वट्॥३॥

अप्सुषदे वङ्मनसदे वङ्मरहिषदे वट्सुर्विदे वट्। ये देवा
देवानां यज्ञिया यज्ञियानां संवत्सरीणमुप भागमासते।
अहुतादो हविषो यज्ञे अस्मिन्स्वयं जुहुध्वम्मधुनो घृतस्य।
ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन् ये ब्रह्मणः पुरएतारो अस्य।
येभ्यो नर्ते पवते धाम किं च न ते दिवो न पृथिव्या अधि
स्रुषु। प्राणदाः॥४॥

अ॒पा॒न॒दा व्या॒न॒दाश्च॑क्षु॒र्दा व॑र्चो॒दा व॑रिवो॒दाः। अ॒न्यं
 ते अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ः शि॒वो भ॑व।
 अ॒ग्नि॒स्ति॒ग्मेन॑ शोचिषा य॑स॒द्वि॒श्वं न्य॑त्रिणम्। अ॒ग्नि॒र्नो
 व॑स॒ते र॒यिम्। सै॒नानी॑केन सुवि॒दत्रो॑ अ॒स्मे य॑ष्टा दे॒वाः
 आ॒य॑जिष्ठः स्व॒स्ति। अ॒द॒ब्धो गो॒पा उ॒त नः॑ पर॒स्पा अ॒ग्ने
 द्यु॒मदु॒त रे॒वद्दि॑दीहि॥५॥

उप॑ दे॒वान् व॒द्वा॒ण॒दाश्च॑तु॒श्चत्वारि॑श॒च्च॥१॥ [१]

य इ॒मा वि॒श्वा भु॑व॒नानि॑ जु॒ह्वद॑षि॒र्होता॑ निष॒सादा॑ पि॒ता
 नः॑। स आ॒शिषा॑ द्रवि॑णमिच्छ॒मानः॑ पर॒मच्छ॑दो वर॒ आ
 वि॒वेश। वि॒श्वक॑र्मा मन॑सा यद्विहा॑या धा॒ता वि॑धा॒ता पर॑मो॒त
 सं॒दृक्। तेषा॑मि॒ष्टानि॑ समिषा म॑दन्ति यत्र॑ सप्त॒र्षीन्पर॑
 ए॒कमा॑हुः। यो नः॑ पि॒ता ज॑नि॒ता यो वि॑धा॒ता यो नः॑ स॒तो
 अ॒भ्या स॒ज्ज॒जान॑।॥६॥

यो दे॒वानां॑ नाम॒धा ए॒क ए॒व त॑स॒म्प्र॒श्जम्भु॑व॒ना
 यन्त्य॒न्या। त आ॒य॑जन्त॒ द्रवि॑ण॒स॒मस्मा॑ ऋष॑यः
 पूर्वे॑ जरि॒तारो॑ न भू॒ना। अ॒सूर्ता॑ सू॒र्ता रज॑सो वि॒माने॑
 ये भू॒तानि॑ स॒मकृ॑ण्वन्नि॒मानि॑। न तं वि॑दाथ॒ य इ॒दं

ज॒जाना॒न्यद्युष्मा॒कमु॒न्तर॑म्भ॒वाति॑ । नी॒हरे॑ण॒ प्रावृ॑ता॒ जल्प्या॑
चा॒सुतृ॑प॒ उक्थ॑शासंश्चरन्ति । प॒रो दि॒वा प॒र ए॒ना ॥ ७ ॥

पृ॒थि॒व्या प॒रो दे॒वेभि॒रसुरै॑र्गुहा॒ यत् । कः॑ स्वि॒द्वर्भ॑ प्रथ॒मं
द॒ध्र आ॒पो यत्र॑ दे॒वाः स॒मग॑च्छन्त॒ विश्वे॑ । तमि॒द्वर्भ॑म्प्रथ॒मं
द॒ध्र आ॒पो यत्र॑ दे॒वाः स॒मग॑च्छन्त॒ विश्वे॑ । अ॒जस्य॑
नाभा॒वध्ये॒कमु॒र्षितं॑ यस्मिन्नि॒दं वि॒श्वम्भुव॑न॒मधि॑ श्रि॒तम् ।
वि॒श्वक॑र्मा॒ ह्यज॑निष्ट दे॒व आदि॑द्वन्ध॒र्वो अ॑भवद्वि॒तीयः॑ ।
तृ॒तीयः॑ पि॒ता ज॑नि॒तौष॑धीनाम् ॥ ८ ॥

अ॒पां गर्भं॑ व्य॒दधा॑त्पुरु॒त्रा । चक्षु॑षः पि॒ता मन॑सा॒ हि
धी॒रो घृ॒तमे॑ने अ॒जन॒न्नन्न॑माने । य॒देद॑न्ता॒ अद॑दृ॒हन्त॑
पूर्व॑ आ॒दि॒द्यावा॑पृथि॒वी अ॑प्रथेताम् । वि॒श्वत॑श्चक्षुरु॒त
वि॒श्वतो॑मुखो वि॒श्वतो॑हस्त उ॒त वि॒श्वत॑स्पात् । सं बा॒हुभ्या॑
नम॑ति॒ सम्प॑त॒त्रैर्द्यावा॑पृथि॒वी ज॒नय॑ दे॒व एकः॑ । किं॑
स्वि॒दासी॑दधि॒ष्ठान॑मा॒रम्भ॑णं क॒तम॑त्स्वि॒त्किमा॑सीत् । यदी॒
भूमिं॑ ज॒नय॑न् ॥ ९ ॥

वि॒श्वक॑र्मा॒ वि द्या॑मौर्णो॒न्महि॑ना वि॒श्वच॑क्षाः । किं॑ स्वि॒द्वनं॑
क उ॒ स वृ॒क्ष आ॑सीद्यतो॒ द्यावा॑पृथि॒वी नि॑ष्टत॒क्षुः । मनी॑षिणो

मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्। या ते
 धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा।
 शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं
 जुषाणः। वाचस्पतिं विश्वकर्माणमृतये॥१०॥

मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम। स नो नेदिष्ठा हवनानि
 जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हविषा
 वावृधानः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये
 अभितः सपत्ना इहास्माकम्मघवा सूरिरस्तु। विश्वकर्मन्
 हविषा वर्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्। तस्मै विशः
 समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत्। समुद्राय वयुनाय
 सिन्धूनाम्पतये नमः। नदीनां सर्वासाम्पित्रे जुहुता
 विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यं हविः॥११॥

ज्जानैनौषधीनां भूमिं जनयन्नृतये नमो नवं च॥२॥ [२]

उदेनमुत्तरां नयाग्रे घृतेनाहुत। रायस्पोषेण सः सृज
 प्रजया च धनेन च। इन्द्रेमम्प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी।
 समेनं वर्चसा सृज देवेभ्यो भागधा असत्। यस्य कुर्मो

ह॒विर्गृ॑हे तम॒ग्रे वर्ध॑या॒ त्वम् । तस्मै॑ दे॒वा अधि॑ ब्रवन्नु॒यं च॒
ब्रह्म॑ण॒स्पतिः॑ । उदु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वाः ॥ १२ ॥

अ॒ग्रे भ॑रन्तु चि॒त्तिभिः॑ । स नो॑ भव शि॒वत॑मः सु॒प्रती॑को
वि॒भाव॑सुः । प॒ञ्च दि॒शो दैवी॑र्य॒ज्ञम॑वन्तु दे॒वीर॑पा॒मंति॑
दुर्म॑ति॒म्बाध॑मानाः । रा॒यस्पो॑षे य॒ज्ञप॑तिमा॒भज॑न्तीः । रा॒यस्पो॑षे
अधि॑ य॒ज्ञो अ॑स्था॒त्समि॑द्धे अ॒ग्नावधि॑ माम॒हानः॑ । उ॒क्थ॑प॒त्र
ई॒ड्यो गृ॑भी॒तस्त॑प्तं घ॒र्मम्प॑रि॒गृह्या॑यजन्त । ऊ॒र्जा य॒द्यज्ञ॑मश॒मन्त॑
दे॒वा दै॒व्याय॑ ध॒र्त्रे जो॑ष्टे । दे॒वश्रीः॑ श्रीम॑णाः श॒तप॑याः ॥ १३ ॥

प॒रि॒गृह्य॑ दे॒वा य॒ज्ञमा॑यन् । सू॒र्यर॑श्मि॒रहरि॑केशः
पु॒रस्ता॑त्सवि॒ता ज्योति॑रु॒दया॑ ५ अज॑स्रम् । तस्य॑ पू॒षा
प्र॒स॒वं या॑ति दे॒वः स॒म्पश्य॑न्वि॒श्वा भु॑व॒नानि॑ गो॒पाः । दे॒वा
दे॒वेभ्यो॑ अध्व॒र्यन्तो॑ अ॒स्थुर्वी॑त ५ श॒मित्रे॑ श॒मिता॑ य॒जध्वै॑ ।
तु॒रीयो॑ य॒ज्ञो यत्र॑ ह॒व्यमे॑ति॒ ततः॑ पा॒वका॑ आ॒शिषो॑ नो
जु॒षन्ता॑म् । वि॒मानं॑ ए॒ष दि॒वो मध्य॑ आ॒स्त आप॑प्रि॒वान्नो॑द॒सी
अ॒न्तरि॑क्षम् । स वि॒श्वाची॑र॒भिः ॥ १४ ॥

च॒ष्टे घृ॑ताची॒रन्तरा॑ पूर्॒वम॑प॒रं च॑ के॒तुम् । उ॒क्षा सं॑मु॒द्रो
अ॒रु॒णः सु॑प॒र्णः पूर्॒वस्य॑ योनि॑म्पि॒तुरा॑ वि॒वेश । मध्य॑ दि॒वो

निहि॑तः पृ॒श्नि॒रश्मा॑ वि च॑क्रमे रज॑सः पा॒त्यन्तौ॑। इन्द्रं॑ वि॒श्वा
अवी॑वृधन्त्समु॒द्रव्य॑चसं गि॒रः। र॒थीत॑म॒ रथी॑नां वाजा॑ना॒
सत्प॑ति॒म्पति॑म्। सु॒म्रह॑र्य॒ज्ञो दे॒वाः आ च॑ वक्ष॒द्यक्ष॑दग्नि॒र्दे॒वो
दे॒वाः आ च॑ वक्षत्। वाज॑स्य मा प्रस॒वेनो॑द्ग्रा॒भेणोद॑ग्रभीत्।
अथा॑ स॒पत्ना॒ इन्द्रो॑ मे नि॒ग्राभे॑णाध॒रा अकः॑। उ॒द्ग्राभं॑ च
नि॒ग्राभं॑ च ब्र॒ह्म दे॒वा अ॑वीवृधन्। अथा॑ स॒पत्नानिन्द्रा॒ग्नी मे
विषू॑चीना॒न्व्यस्य॑ताम्॥१५॥

दे॒वाः श॒तप॑या अ॒भि वाज॑स्य षड्वि॒ंशति॑श्च॥३॥ [३]

आ॒शुः शि॒शानो॑ वृ॒षभो॑ न यु॒ध्मो घ॑नाघनः
क्षोभ॑णश्च॒रष॑णीनाम्। स॒ङ्क्रन्द॑नोऽनि॒मिष॑ ए॒कवी॑रः श॒त से॑ना
अज॑यत्सा॒कमिन्द्रः॑। स॒क्रन्द॑नेनानि॒मिषे॑ण जि॒ष्णुना॑ यु॒त्का॒रेण॑
दुश्च॑वनेन॒ धृष्णु॑ना। तदिन्द्रे॑ण जय॒त तत्स॑ह॒ध्वं यु॒धो न॒र
इषु॑हस्तेन॒ वृष्णा॑। स इषु॑हस्तैः स नि॒षङ्गि॑भिर्वशी स॒स्त्र॑ष्टा
स यु॒ध इन्द्रो॑ गु॒णेन॑। स॒सृष्ट॑जि॒त्सोम॑पा बा॒हुश॑र्ध्व॒ध्वध॑न्वा
प्रति॑हि॒ताभि॒रस्ता॑। बृह॑स्पते॒ परि॑ दीय॥१६॥

रथे॑न रक्षो॒हामि॑त्राः अप॒बाध॑मानः। प्र॒भञ्ज॑न्त्सेनाः प्रमृ॒णो
यु॒धा जय॑न्त्समा॒कमे॑ध्यवि॒ता रथा॑नाम्। गो॒त्रभि॑दं गो॒विदं॑

वज्रबाहुं जयन्तुमज्मं प्रमृणन्तुमोजंसा। इमं संजाता अनु
 वीरयध्वमिन्द्रः सखायोऽनु स रभध्वम्। बलविज्ञायः
 स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी सहमान उग्रः। अभिवीरो
 अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित्। अभि
 गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदायः॥१७॥

वीरः शतमन्युरिन्द्रः। दुश्श्रवणः पृतनाषाडयुध्योऽस्माकं
 सेना अवतु प्र युत्सु। इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः
 पुर एतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनाम्मरुतो
 यन्त्वग्रे। इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानाम्मरुताः
 शर्ध उग्रम्। महामनसाम्भुवनच्यवानां घोषो देवानां
 जयतामुदस्थात्। अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या
 इषवस्ता जयन्तु॥१८॥

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु।
 उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वंनाम्मामकानाम्महासि।
 उद्धृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः। उप
 प्रेतु जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः। इन्द्रो वः
 शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथासंथ। अवंसृष्टा परा पत शरव्ये

ब्रह्मसंशिता। गच्छामित्रान्॥१९॥

विश॒ मैषां॒ कं च॒नोच्छि॑षः। म॒र्माणि॑ ते॒ वर्म॑भिश्छादयामि
सोम॑स्त्वा॒ राजा॑मृतेनाभि व॑स्ताम्। उ॒रोर्वरी॑यो॒ वरि॑वस्ते
अस्तु॑ जय॑न्तं॒ त्वामनु॑ मदन्तु दे॒वाः। यत्र॑ बा॒णाः स॒म्पत॑न्ति
कुमा॒रा वि॑शिखा इ॒व। इन्द्रो॑ न॒स्तत्र॑ वृ॒त्रहा॑ वि॒श्वाहा॑ शर्म
यच्छ॑तु॥ २०॥

दीया॒ दा॒यो ज॑यन्त्वमित्रान् च॒त्वारि॑ंशच्च॥४॥ [४]

प्राची॑मनु॒ प्रदि॑शम्प्रेहि॒ विद्वान॑ग्नेर॒ग्ने पुरो॑ अ॒ग्निर्भवे॑ह।
विश्वा॒ आशा॒ दीद्या॑नो॒ वि भा॒ह्यूजं॑ नो धेहि द्वि॒पदे॑
चतु॑ष्पदे। क्रम॑ध्वम॒ग्निना॒ नाक॑मुख्यं॒ हस्ते॑षु बिभ्र॑तः।
दि॒वः पृ॒ष्ठं सु॒वर्ग॑त्वा मि॒श्रा दे॒वेभि॑राद्धम्। पृथि॑व्या
अ॒हमुद॑न्तरि॒क्ष्मामरु॑हम॒न्तरि॑क्षा॒दिव॑मारु॒हम्। दि॒वो नाक॑स्य
पृ॒ष्ठाथ्सु॒वज्यो॑तिर॒गाम्॥ २१॥

अ॒हम्। सु॒व॒र्यन्तो॒ नापै॑क्षन्त॒ आ द्या॑ सं रो॒हन्ति॒ रोद॑सी।
य॒ज्ञं ये वि॑श्वतो॒धारं॒ सुवि॑द्वांसो॒ विते॑निरे। अ॒ग्ने प्रेहि॑
प्रथ॑मो दे॒वय॑तां चक्षु॑र्दे॒वाना॑मु॒त म॒र्त्याना॑म्। इय॑क्षमाणा॒
भृगु॑भिः स॒जोषाः॒ सुव॑र्यन्तु॒ यज॑मानाः स्व॒स्ति। नक्तो॑षासा॒

समंनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकं समीची। द्यावा क्षामां
रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। अग्ने
सहस्राक्ष॥ २२॥

शतमूर्धञ्छतं ते प्राणाः सहस्रमपानाः। त्वं साहस्रस्य
राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा। सुपर्णोऽसि
गरुत्मान्पृथिव्यां सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासान्तरिक्षमा
पृण ज्योतिषा दिवमुत्तभान तेजसा दिश उद्दृंह।
आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वां योनिमा सीद साध्या।
अस्मिन्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवाः॥ २३॥

यजमानश्च सीदत। प्रेद्धौ अग्ने दीदिहि पुरो नो-
ऽजं स्रया सूर्या यविष्ठ। त्वां शश्वन्त उप यन्ति वाजाः।
विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे।
यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तम्प्र त्वे हवींषि जुहुरे समिद्धे।
तां संवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्याम्।
यामस्य कण्वो अदुहृत्प्रपीनां सहस्रधाराम्॥ २४॥

पयसा महीं गाम्। सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः
सप्तर्षयः सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वां यजन्ति

सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेन। ईदृङ्ङान्यादृङ्ङैतादृङ्ङं प्रतिदृङ्ङं
मितश्च सम्मितश्च सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च
सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माः५श्च सत्यश्चर्तपाश्चात्यः५हाः॥२५॥

ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च
दूरेअमित्रश्च गणः। ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्ता
च विधर्ता च विधारयः। ईदृक्षास एतादृक्षास ऊ षु णः
सदृक्षासः प्रतिसदृक्षास एतन। मितासश्च सम्मितासश्च
न ऊतये सभरसो मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं दैवीर्विशो
मरुतोऽनुवर्त्मानो यथेन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं
यजमानं दैवींश्च विशो मानुषीश्चानुवर्त्मानो भवन्तु॥२६॥

अगाः५ सहस्राक्ष देवाः सहस्रधारा मत्यः५हा अनुवर्त्मानः षोडश च॥५॥ ——— [५]

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे।
अनाविद्धया तनुवां जय त्वः स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु।
धन्वंना गा धन्वंनाजिं जयेम धन्वंना तीव्राः समदो जयेम।
धनुः शत्रौरपकामं कृणोति धन्वंना सर्वाः प्रदिशो जयेम।
वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णाम्प्रियः सखायम्परिषस्वजाना।
योषैव शिङ्खे वितताधि धन्वन्॥२७॥

ज्या इ॒य॑ सम॒ने पा॒रय॑न्ती। ते आ॒चर॑न्ती॒ सम॑ने॒व
 योषां॑ मा॒ते॒व पु॒त्रम्बि॑भृतामुपस्थै॑। अप॒ शत्र॑ न॒ वि॒ध्यता॑
 संवि॒दाने आ॒र्त्ता इ॒मे वि॑ष्फुरन्ती॒ अ॒मित्रा॑न्। ब॒ह्वीना॑म्पिता
 ब॒हुर॑स्य पु॒त्रश्चि॒श्वा कृ॑णोति॒ सम॑नाव॒गत्य॑। इ॒षुधिः
 सङ्काः॑ पृ॒तना॑श्च॒ सर्वाः॑ पृ॒ष्ठे नि॑नद्धो जयति प्रसू॒तः। रथे
 तिष्ठ॑न्नयति वा॒जिनः॑ पु॒रो यत्र॑यत्र का॒मय॑ते सुषार॒थिः।
 अ॒भीशू॑नाम्महि॒मानम्॑॥ २८॥

प॒नाय॑त॒ मनः॑ प॒श्चादनु॑ यच्छन्ति र॒श्मयः॑। ती॒ब्रान्धोषा॑न्कृण्वते॒
 वृष॑पाणयोऽश्वा॒ रथे॑भिः स॒ह वा॒जय॑न्तः। अ॒व॒क्राम॑न्तः
 प्र॒पदै॑र॒मित्रा॑न्क्षिणन्ति॒ शत्रू॑र॒नप॑व्ययन्तः। र॒थवा॑हन॑
 ह॒विर॑स्य॒ नाम॑ यत्रायु॑धं नि॒हित॑मस्य॒ वर्म॑। तत्रा॒ रथ॑मुप॒ शग्म॑
 संदे॑म वि॒श्वाहा॑ व॒य॑ सु॒मन॑स्यमा॒नाः। स्वा॒दुष॑सदः पि॒तरौ॑
 वयो॑धाः कृ॒च्छ्रे॒श्रितः॑ शक्ती॒वन्तो॑ गभी॒राः। चि॒त्रसे॑ना इ॒षुब॑ला
 अमृ॑ध्राः स॒तोवी॑रा उ॒रवो॑ व्रातसा॒हाः। ब्राह्म॑णासः॥ २९॥

पि॒तरः॑ सोम्या॑सः शि॒वे नो॑ द्यावा॑पृथि॒वी अ॑ने॒हसा॑। पू॒षा नः॑
 पातु॑ दुरि॒तादृ॑तावृ॒धो रक्षा॑ माकि॒र्णो अ॒घश॑स ई॒शत॑। सु॒पर्णं
 व॑स्ते मृ॒गो अ॑स्या॒ दन्तो॑ गो॒भिः सं॑नद्धा पतति प्रसू॒ता। यत्रा॑

नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म य॑सन्न।
 ऋजी॑ते परि वृद्धि॑ नोऽश्मा॑ भवतु नस्त॒नूः। सोमो॒ अधि॑
 ब्रवीतु॒ नोऽदि॑तिः॥३०॥

शर्म॑ यच्छतु। आ ज॑ङ्घन्ति सान्वेषां॑ ज॒घना॒॑ उप॑
 जिघ्र॑ते। अश्वा॑जनि प्रचै॒तसोऽश्वा॑न्त्सम॒त्सु चोद॑य। अहि॑रिव
 भो॒गैः पर्ये॑ति बा॒हुं ज्याया॑ हे॒तिम्परि॑बाध॒मानः। ह॒स्तघ्नो॑
 विश्वा॑ व॒युना॑नि वि॒द्वान्पुमा॑न्पुमा॒॑सम्परि॑ पातु वि॒श्वतः॑।
 वन॑स्पते वी॒ड्वङ्गो॑ हि भू॒या अ॒स्मत्सखा॑ प्र॒तर॑णः सु॒वीरः॑।
 गोभिः॑ संन॒द्धो असि॑ वी॒डय॑स्वास्था॒ता ते जय॑तु जेत्वा॑नि।
 दि॒वः पृथि॑व्याः परि॥३१॥

ओज॑ उ॒द्धृतं॑ वन॒स्पति॑भ्यः पर्या॒भृत॒॑ सहः॑।
 अ॒पामो॒ज्मान॒म्परि॑ गोभि॒रावृत॑मिन्द्र॒स्य वज्र॒॑ ह॒विषा॑
 रथं॑ यज। इन्द्र॒स्य वज्रो॑ म॒रुता॑मनी॒कम्मि॑त्रस्य॒ गर्भो॑
 वरु॑णस्य॒ नाभिः॑। सेमां॑ नो ह॒व्यदा॑तिं जुषा॒णो देव॑ रथ॒ प्रति॑
 ह॒व्या गृ॑भाय। उप॑ श्वासय पृथि॒वीमु॑त द्याम्पु॒रुत्रा॑ ते मनु॒तां
 विष्टि॑तं जग॑त्। स दु॒न्दुभे॑ स॒जूरि॑न्द्रेण दे॒वैर्दू॑रात्॥३२॥

दवी॑यो अप॑ सेध॒ शत्रू॑न्। आ क्र॑न्दय॒ बल॒मोजो॑ न॒

आ धा नि ष्टनिहि दुरिता बाधमानः। अपं प्रोथ दुन्दुभे
दुच्छुनाः इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व। आमूरज
प्रत्यावर्तयेमाः कैतुमदुन्दुभिर्वावदीति। समश्वपर्णाश्चरन्ति नो
नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु॥ ३३॥

धन्वन्महिमानं ब्राह्मणासोऽदितिः पृथिव्याः परि दूरादेकचत्वारिंशच्च॥६॥ ——— [६]

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्।
श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यम्महि जातं ते अर्वन्न।
यमेनं दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणम्प्रथमो अध्यतिष्ठत्।
गन्धर्वो अस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट। असिं
यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन। असि सोमेन
समया विपृक्तः॥ ३४॥

आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि। त्रीणि त आहुर्दिवि
बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे। उतेवं मे
वरुणश्छन्त्स्यर्वन् यत्रा त आहुः परमं जनित्रम्।
इमा ते वाजित्रवमार्जनानीमा शफानाः सनितुर्निधाना।
अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः।
आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा॥ ३५॥

पुतयन्तम्पतंगम्। शिरो अपश्यम्पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहम्
 अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः।
 यदा ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्वसिष्ठ ओषधीरजीगः।
 अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम्।
 अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यम्॥३६॥

ते। हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर् इन्द्र
 आसीत्। देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तम्प्रथमो
 अध्यतिष्ठत्। ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः स९
 शूरणासो दिव्यासो अत्याः। ह९सा इव श्रेणिशो यतन्ते
 यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः। तव शरीरम्पतयिष्णवर्वन्तव चित्तं
 वातं इव ध्रजीमान्। तव शृङ्गाणि विष्टिता पुरुत्रारण्येषु
 जर्भुराणा चरन्ति। उप॥३७॥

प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः। अजः
 पुरो नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्क्वयो यन्ति रेभाः। उप
 प्रागात्परमं यत्सुधस्थमर्वा९ अच्छा पितरम्मातरं च। अद्या
 देवां जुष्टतमो हि गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि॥३८॥

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्रं ऋभुक्षा मरुतः परि
 ख्यन्। यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तैः प्रवक्ष्यामो विदथे
 वीर्याणि। यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीताम्मुखतो
 नयन्ति। सुप्राङ्जो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति
 पार्थः। एष च्छागः पुरो अश्वेन वाजिनां पूष्णो भागो नीयते
 विश्वदेव्यः। अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेत्॥३९॥

एन९ सौश्रवसाय जिन्वति। यद्धविष्यमृतुशो देवयानं
 त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति। अत्रां पूष्णः प्रथमो भाग एति
 यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः। होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो
 ग्रावग्राभ उत शङ्स्ता सुविप्रः। तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन
 वक्षणा आ पूणध्वम्। यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये
 अश्वयूपाय तक्षति। ये चार्वते पचन९ सम्भरन्त्युतो॥४०॥

तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु। उप प्रागांश्सुमन्मेऽधायि मन्मं
 देवानामाशा उप वीतपृष्ठः। अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति
 देवानां पुष्टे चकृमा सुबन्धुम्। यद्वाजिनो दामं सदानमर्वतो
 या शीर्षण्या रशना रङ्गुरस्य। यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृण९
 सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु। यदश्वस्य ऋविषः॥४१॥

मक्षिकाश॒ यद्वा॒ स्वरौ॒ स्वधितौ॒ रि॒प्तमस्ति॑।
यद्धस्तयोः॑ शमि॒तुर्यन्न॑खेषु॒ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु।
यद्व॑व॒ध्यमुदर॑स्याप॒वाति॒ य आ॒मस्य॑ ऋ॒विषो॑ ग॒न्धो अस्ति॑।
सुकृ॒ता तच्छ॑मि॒तारः॑ कृ॒ण्वन्तू॒त मेध॑ः शृ॒त॒पाकं॑ पचन्तु। यत्ते॒
गात्रा॑द॒ग्निना॑ प॒च्यमा॑नादभि॒ शूलं॒ निह॑तस्याव॒धाव॑ति। मा
तद्भूम्या॒मा श्रि॑ष॒न्मा तृ॑णेषु दे॒वेभ्य॑स्तदु॒शब्धो॑ रा॒तम॑स्तु॥४२॥

इदुतो ऋविषः श्रिषथ्स च॥८॥ [८]

ये वा॒जिन॑म्परि॒पश्य॑न्ति प॒क्वं य ई॒माहुः॑ सु॒रभि॑र्नि॒रह॑रेति।
ये चा॒र्वतो॑ मा॒सभि॒क्षामु॑पास॑त उ॒तो तेषा॑म॒भिगू॑र्तिर्न
इ॒न्वतु॑। यन्नी॒क्षण॑म्मा॒स्पच॑न्या उ॒खाया॒ या पात्रा॑णि यू॒ष्ण
आ॒सेच॑नानि। ऊ॒ष्म॒ण्यापि॑धाना॑ च॒रू॒णाम॒ङ्गाः सू॒नाः परि॑
भूष॑न्त्यश्वम्। नि॒क्रम॑णं नि॒षद॑नं वि॒वर्त॑नं यच्च॒ पङ्क्ती॑श्मर्वतः।
यच्च॑ प॒पौ यच्च॑ घा॒सिम्॥४३॥

ज॒घास॒ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। मा त्वा॒ग्नि॒र्ध्वन॑यिद्धूम॒गं नि॑
भ्राज॑न्त्य॒भि वि॑क्त॒ जघ्निः॑। इ॒ष्टं वी॑तम॒भिगू॑र्तं वष॑ट्कृतं तं दे॒वासः॑
प्रति॑ गृ॒भ्णन्त्य॑श्वम्। यदश्वा॑य॒ वास॑ उपस्तृणन्त्य॒धीवा॑सं
या हि॑र॒ण्यान्य॑स्मै। सं॒दान॑मर्वन्त॒म्पङ्क्ती॑श्मि॒या दे॒वेष्वा॑

या॑मयन्ति। यत्ते॑ सा॒दे मह॑सा॒ शूकृ॑तस्य॒ पा॒र्ष्णि॒या वा॒
क॑शया॥४४॥

वा॒ तु॒तोद॑। सु॒चेव॒ ता ह॒विषो॑ अध्व॒रेषु॒ सर्वा॑ ता ते॒ ब्रह्म॑णा
सू॒दया॑मि। चतु॑स्त्रि॒ंशद्वा॒जिनो॑ दे॒वब॑न्धोर्व॒ङ्गीर॑श्व॒स्य स्व॑धि॒तिः
समे॑ति। अ॒च्छि॒द्रा गा॒त्रा व॒युना॑ कृ॒णोत॒ परु॑ष्परु॒रनु॑घुष्या॒ वि
श॑स्त। ए॒कस्त्व॑ष्टुर॒श्वस्या॑ वि॒शस्ता॒ द्वा य॑न्तारा॑ भव॒तस्तथ॑र्तुः।
या ते॒ गात्रा॑णामृ॒तुथा कृ॑णोमि॒ ताता॒ पिण्डा॑ना॒म्प्र जु॑होम्य॒ग्नौ।
मा त्वा॑ तपत्॥४५॥

प्रि॒य आ॒त्मापि॒यन्तं॒ मा स्व॑धि॒तिस्त॒नुव॒ आ ति॑ष्ठि॒पत्ते। मा
ते॑ गृ॒ध्रुर॑वि॒शस्ता॑तिहाय॑ छि॒द्रा गा॒त्राण्य॑सिना॒ मिथू॑ कः। न वा
उ॑ वे॒तन्मि॑यसे॒ न रि॑ष्यसि दे॒वा इ॒देषि॑ प॒थिभिः॑ सु॒गेभिः॑।
हरी॑ ते॒ युञ्जा॒ पृष॑ती अ॒भूता॑मुपा॒स्थाद्वा॒जी धुरि॑ रा॒सभ॑स्य।
सु॒गव्यं॑ नो वा॒जी स्व॑श्वि॒यम्पु॒ंसः पु॒त्रा उ॒त वि॑श्वा॒पुष॑
र॒यिम्। अ॒नागा॒स्त्वं नो॒ अदि॑तिः कृ॒णोतु॒ क्षत्रं॑ नो॒ अश्वो॑
व॒नता॑ इ॒ह वि॑ष्मान्॥४६॥

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

अ॒ग्रा॒विष्णू॑ स॒जोष॑से॒मा व॑र्धन्तु वा॒ गिरः॑ । द्यु॒मैर्वा॒जेभिरा॑गंतम्
 वा॒जश्च॑ मे प्र॒स॒वश्च॑ मे प्र॒य॒तिश्च॑ मे प्र॒सि॒तिश्च॑ मे धी॒तिश्च॑
 मे क्र॒तुश्च॑ मे स्वर॑श्च मे श्लो॒कश्च॑ मे श्रा॒वश्च॑ मे श्रु॒तिश्च॑ मे
 ज्यो॒तिश्च॑ मे सु॒वश्च॑ मे प्रा॒णश्च॑ मेऽपानः॥१॥

च॒ मे व्या॒नश्च॑ मेऽसु॑श्च मे चि॒त्तं च॑ म॒ आधी॑तं च॒ मे वाक्च॑
 मे मन॑श्च मे चक्षु॑श्च मे श्रो॒त्रं च॑ मे दक्ष॑श्च मे बलं॑ च म॒
 ओज॑श्च मे सह॑श्च म॒ आयु॑श्च मे ज॒रा च॑ म॒ आ॒त्मा च॑ मे
 त॒नूश्च॑ मे शर्म॑ च॒ मे वर्म॑ च॒ मेऽङ्गा॑नि च॒ मेऽस्था॑नि च॒ मे
 प॒रू॒षि च॑ मे शरी॑राणि च॒ मे॥२॥

अ॒पान॑स्त॒नूश्च॑ मेऽष्टा॑दश च॥१॥ [१]

ज्यैष्ठ्यं॑ च॒ म॒ आधि॑पत्यं च॒ मे म॒न्युश्च॑ मे भा॒मश्च॑ मेऽम॑श्च
 मेऽम्भ॑श्च मे जे॒मा च॑ मे म॒हि॒मा च॑ मे व॒रि॒मा च॑ मे प्रथि॒मा
 च॑ मे व॒र्ष्मा च॑ मे द्राघु॒या च॑ मे वृ॒द्धं च॑ मे वृ॒द्धिश्च॑ मे स॒त्यं
 च॑ मे श्र॒द्धा च॑ मे जग॑च्च॥३॥

मे धनं॑ च॒ मे व॒शश्च॑ मे त्विषि॑श्च मे क्री॒डा च॑ मे मोद॑श्च

मे जा॒तं च॑ मे जनि॒ष्यमा॑णं च मे सू॒क्तं च॑ मे सु॒कृतं॑ च॑ मे
 वि॒त्तं च॑ मे वे॒द्यं च॑ मे भू॒तं च॑ मे भवि॒ष्यच्च॑ मे सु॒गं च॑ मे
 सु॒पथं॑ च॑ म ऋ॒द्धं च॑ म ऋ॒द्धिश्च॑ मे क्लृ॒प्तं च॑ मे क्लृ॒प्तिश्च॑ मे
 म॒तिश्च॑ मे सु॒म॒तिश्च॑ मे॥४॥

जग॒च्च॒द्धिश्च॑तु॒र्दश॑ च॥२॥ [२]

शं च॑ मे मय॑श्च मे प्रि॒यं च॑ मेऽनु॒का॒मश्च॑ मे का॒मश्च॑ मे
 सौम॒न॒सश्च॑ मे भ॒द्रं च॑ मे श्रेय॑श्च मे व॒स्य॑श्च मे य॒शश्च॑ मे
 भ॒ग॑श्च मे द्रवि॑णं च मे य॒न्ता च॑ मे ध॒र्ता च॑ मे क्षे॒मश्च॑ मे
 धृ॒तिश्च॑ मे वि॒श्वं च॑॥५॥

मे म॒ह॑श्च मे सं॒विच्च॑ मे ज्ञा॒त्रं च॑ मे सू॒श्च मे प्र॒सू॑श्च मे सी॒रं
 च॑ मे ल॒यश्च॑ म ऋ॒तं च॑ मेऽमृ॒तं च॑ मेऽय॒क्ष्मं च॑ मेऽना॑मयच्च
 मे जी॒वातु॑श्च मे दी॒र्घायु॑त्वं च॑ मेऽन॒मि॒त्रं च॑ मेऽभ॑यं च मे
 सु॒गं च॑ मे श॒य॑नं च मे सू॒षा च॑ मे सु॒दि॒नं च॑ मे॥६॥

वि॒श्वं च॑ श॒य॑नम॒ष्टौ च॑॥३॥ [३]

ऊ॒र्क्च॑ मे सू॒नृ॒तां च॑ मे प॒य॑श्च मे र॒स॑श्च मे घृ॒तं च॑ मे म॒धुं
 च॑ मे स॒ग्धि॑श्च मे स॒र्पी॑तिश्च मे कृ॒षि॑श्च मे वृ॒ष्टि॑श्च मे जै॒त्रं च॑

म॒ औ॒द्भिद्यं॑ च॒ मे र॒यिश्च॑ मे॒ राय॑श्च॒ मे पु॒ष्टं च॑ मे॒ पु॒ष्टिश्च॑ मे॒
वि॒भु च॑॥७॥

मे प्र॒भु च॑ मे ब॒हु च॑ मे भू॒यश्च॑ मे पूर्णं॑ च॒ मे पूर्ण॑तरं
च॒ मेऽक्षि॑तिश्च॒ मे कू॒य॑वाश्च॒ मेऽन्नं॑ च॒ मेऽक्षु॑च्च॒ मे व्री॑हय॑श्च
मे यवा॑श्च॒ मे मा॒षा॑श्च॒ मे ति॒ला॑श्च॒ मे मु॒द्गा॑श्च॒ मे ख॒ल्वा॑श्च॒ मे
गो॒धूमा॑श्च॒ मे म॒सुरा॑श्च॒ मे प्रि॒यंग॑वश्च॒ मेऽण॑वश्च॒ मे श्या॒माका॑श्च
मे नी॒वारा॑श्च॒ मे॥८॥

वि॒भु च॑ म॒सुरा॑श्चतु॒र्दश॑ च॥४॥ [४]

अश्मा॑ च॒ मे मृ॒त्ति॑का च॒ मे गि॒रय॑श्च॒ मे प॒र्वता॑श्च॒ मे
सि॒क॑ताश्च॒ मे वन॑स्पत॑यश्च॒ मे हि॒र॑ण्यं च॒ मेऽय॑श्च॒ मे सी॒सं
च॒ मे त्र॑पु॑श्च॒ मे श्या॒मं च॑ मे लो॒हं च॑ मेऽग्नि॑श्च॒ म॒ आप॑श्च॒ मे
वी॒रुध॑श्च॒ म॒ ओष॑धयश्च॒ मे कृ॒ष्टप॑च्यं च॑॥९॥

मेऽकृ॑ष्टप॑च्यं च॒ मे ग्रा॒म्या॑श्च॒ मे प॒शव॑ आ॒र॒ण्या॑श्च॒ य॒ज्ञेन॑
क॒ल्प॑न्तां वि॒त्तं च॑ मे॒ वि॒त्ति॑श्च॒ मे भू॒तं च॑ मे॒ भू॒ति॑श्च॒ मे वसु॑
च॒ मे वस॑तिश्च॒ मे क॒र्म च॑ मे॒ श॒क्ति॑श्च॒ मेऽर्थ॑श्च॒ म॒ ए॒मं च॑ म॒
इ॒ति॑श्च॒ मे ग॒ति॑श्च॒ मे॥१०॥

कृ॒ष्टप॑च्यश्चा॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥५॥ [५]

अ॒ग्निश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒ सोम॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मे सवि॒ता च॑ म॒
इन्द्र॑श्च मे सर॑स्वती च म॒ इन्द्र॑श्च मे पू॒षा च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे॒
बृ॒हस्प॑तिश्च म॒ इन्द्र॑श्च मे मि॒त्रश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे वरु॑णश्च म॒
इन्द्र॑श्च मे त्व॒ष्टा च॑॥११॥

म॒ इन्द्र॑श्च मे धा॒ता च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे विष्णु॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च
मेऽश्वि॑नौ च म॒ इन्द्र॑श्च मे म॒रुत॑श्च म॒ इन्द्र॑श्च मे वि॒श्वे च॑ मे
दे॒वा इन्द्र॑श्च मे पृथि॒वी च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मेऽन्तरि॑क्षश्च म॒ इन्द्र॑श्च
मे द्यौश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे दि॒शश्च॑ म॒ इन्द्र॑श्च मे मूर्धा॑ च॑ म॒ इन्द्र॑श्च
मे प्र॒जाप॑तिश्च म॒ इन्द्र॑श्च मे॥१२॥

त्व॒ष्टा च॑ द्यौश्च॑ म॒ एक॑विंशतिश्च॥६॥ [६]

अ॒॒शुश्च॑ मे र॒श्मिश्च॑ मेऽदा॑भ्यश्च मेऽधि॑पतिश्च म॒
उपा॒॑शुश्च॑ मेऽन्तर्या॑मश्च म॒ ऐन्द्र॑वाय॒वश्च॑ मे मैत्रा॑वरु॒णश्च॑
म आ॒श्विन॑श्च मे प्र॒तिप्र॑स्थान॑श्च मे शु॒क्रश्च॑ मे म॒न्थी च॑
म आ॒ग्रय॑णश्च मे वैश्व॑दे॒वश्च॑ मे ध्रु॒वश्च॑ मे वैश्वान॑रश्च म॒
ऋ॒तुग्र॑हाश्च॥१३॥

मेऽति॒ग्राह्या॑श्च म ऐन्द्रा॒ग्रश्च॑ मे वैश्व॑दे॒वश्च॑ मे मरु॑त्व॒तीया॑श्च
मे माहे॑न्द्रश्च म आ॒दित्य॑श्च मे सा॒वि॒त्रश्च॑ मे सा॒रस्व॑तश्च मे

पौष्णश्च मे पालीवृतश्च मे हारियोजूनश्च मे॥१४॥

ऋतुग्रहाश्च चतुस्त्रिंशच्च॥७॥ [७]

इध्मश्च मे बर्हिश्च मे वेदिश्च मे धिष्णि॑याश्च मे सुच॑श्च
मे चम॑साश्च मे ग्रावा॑णश्च मे स्वर॑वश्च म उप॑र॒वाश्च मे-
ऽधि॑षव॒णे च मे द्रोण॑कल॒शश्च मे वाय॑व्या॒नि च मे पू॒तभृ॑च्च
म आध॑वनीय॑श्च म आग्नी॑ध्रं च मे ह॒वि॒र्धानं॑ च मे गृ॒हाश्च मे
सद॑श्च मे पुरो॒डाशा॑श्च मे पच॑ताश्च मेऽव॑भृथश्च मे स्व॒गाका॑रश्च
मे॥१५॥

गृहाश्च षोडश च॥८॥ [८]

अ॒ग्निश्च मे घ॒र्मश्च मेऽर्क॑श्च मे सूर्य॑श्च मे प्रा॒णश्च मे-
ऽश्व॑मे॒धश्च मे पृथि॑वी च मेऽदि॑तिश्च मे दि॒तिश्च मे द्यौश्च मे
शक्वे॑रीर॒ङ्गुल॑यो दि॒शश्च मे य॒ज्ञेन॑ कल्प॒न्तामृ॑क्च मे सा॒मं च मे
स्तोम॑श्च मे य॒जुश्च मे दी॒क्षा च मे तप॑श्च म ऋ॒तुश्च मे व्र॑तं च
मेऽहो॑रा॒त्रयो॑र्वृष्ट्या बृ॒हद्रथ॑न्त॒रे च मे य॒ज्ञेन॑ कल्पेताम्॥१६॥

दीक्षाऽष्टादश च॥९॥ [९]

ग॒र्भाश्च मे व॒त्स॑श्च मे त्र्य॒विश्च मे त्र्य॒वी च मे दि॒त्य॒वाद्वा
मे दि॒त्यौही॑ च मे पश्चा॑विश्च मे पश्चा॒वी च मे त्रि॒व॒त्सश्च मे

त्रिवृत्सा च मे तुर्यवाद् मे तुर्योही च मे पष्ठवाच्च मे पष्ठौही
च म उक्षा च मे वशा च म ऋषभश्च॥१७॥

मे वेहच्चमेऽनुद्वाश्च मे धेनुश्च म आयुर्यज्ञेन कल्पतां
प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो यज्ञेन कल्पताव्याँनो यज्ञेन
कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां श्रोत्रं यज्ञेन कल्पताम्मनो
यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो
यज्ञेन कल्पताम्॥१८॥

ऋषभश्च चत्वारिंशच्च॥१०॥

एका च मे तिस्रश्च मे पञ्च च मे सप्त च मे नव च
म एकादश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश
च मे नवदश च म एकविंशतिश्च मे त्रयोविंशतिश्च
मे पञ्चविंशतिश्च मे सप्तविंशतिश्च मे नवविंशतिश्च म
एकत्रिंशच्च मे त्रयस्त्रिंशच्च॥१९॥

मे चतस्रश्च मेऽष्टौ च मे द्वादश च मे षोडश च
मे विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च मेऽष्टाविंशतिश्च
मे द्वात्रिंशच्च मे षट्त्रिंशच्च मे चत्वारिंशच्च
मे चतुश्चत्वारिंशच्च मेऽष्टाचत्वारिंशच्च मे वाजश्च
प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्रियश्चान्त्यायनश्चान्त्यश्च

भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च॥२०॥

त्रयस्त्रिंशच्च व्यञ्जिन्य एकादश च॥११॥

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजो नो
विश्वैर्देवैर्धनसाताविहावतु। विश्वे अद्य मरुतो विश्वं ऊती
विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु
विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे। वाजस्य प्रसवं देवा
रथैर्याता हिरण्ययैः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मरुतः सोमपीतये।
वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु॥२१॥

विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता
यांत पृथिभिर्देवयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो
देवाः ऋतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसवो ननमीति
विश्वा आशा वाजपतिर्भवेयम्। पयः पृथिव्याम्पय ओषधीषु
पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाम्। पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम्।
सम्मा सृजामि पयसा घृतेन सम्मा सृजाम्यपः॥२२॥

ओषधीभिः। सौऽहं वाजः सनेयमग्ने। नक्तोषासा
समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकः समीची। द्यावा
क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः।

समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि
 स्वाहा मारुतोऽसि मरुतां गणः शम्भूर्मयोभूरभि मा
 वाहि स्वाहावस्युरसि दुवस्वाञ्छुम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि
 स्वाहा ॥ २३ ॥

धनैष्वपो दुवस्वाञ्छुम्भूर्मयोभूरभि मा द्वे च ॥ १२ ॥

अग्निं युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यं सुपर्णं वयसा
 बृहन्तम्। तेन वयम्पतेम ब्रध्नस्य विष्टपः सुवो रुहाणा
 अधि नाकं उत्तमे। इमौ ते पक्षावजरौ पतत्रिणो याभ्यां
 रक्षांस्यपहंस्यग्ने। ताभ्यां पतेम सुकृतां लोके
 यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। चिदसि समुद्रयो निरिन्दुर्दक्षः
 श्येन ऋतावा। हिरण्यपक्षः शकुनो भुरण्युर्महान्सधस्थे
 ध्रुवः ॥ २४ ॥

आ निषत्तः। नमस्ते अस्तु मा मा हिंसीर्विश्वस्य
 मूर्धन्नधि तिष्ठसि श्रितः। समुद्रे ते हृदयमन्तरायुर्द्यावापृथिवी
 भुवनेष्वर्पिते। उद्रो दत्तोदधिभिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिवी
 नो वृष्ट्यावत। दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम्।
 विश्वायुः शर्म सप्रथा नमस्पथे। येनर्षयस्तपसा सत्रम् ॥ २५ ॥

आस॒तेन्धा॒ना अ॒ग्निः सुव॑रा॒भर॑न्तः। तस्मि॑न्न॒हं नि द॑धे
नाकै॑ अ॒ग्निमे॒तं यमा॒हुर्म॑नवः स्ती॒र्णब॑र्हिषम्। तम्प॒त्नीभि॑रनु
गच्छे॑म देवाः पु॒त्रैर्भा॑तृभि॒रुत वा॒ हिर॑ण्यैः। नाकं॑ गृह्णा॒नाः
सु॒कृत॑स्य॒ लोके॑ तृती॒ये पृ॒ष्ठे अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। आ वा॒चो
मध्य॑मरुह॒द्गुर॑ण्युर॒यम॒ग्निः सत्प॑तिश्चेकि॒तानः। पृ॒ष्ठे पृथि॑व्या
निहि॑तो दवि॒द्युत॑दधस्प॒दं कृ॑णुते॥ २६॥

ये पृ॒त॒न्यवः॑। अ॒यम॒ग्निर्वी॑रत॒मो वयो॑धाः स॒हस्रि॑यो
दी॒प्यता॑मप्रयुच्छन्। वि॒भ्राज॑मानः सरि॒रस्य॑ मध्य॒ उप॒ प्र
या॑त दि॒व्यानि॒ धाम॑। सम्प्र च्य॑वध्व॒मनु॒ सम्प्र या॑ताग्ने॒ पथो॑
दे॒व्याना॑न्कृणुध्वम्। अ॒स्मिन्स॒धस्थे॑ अध्यु॒त्तर॑स्मिन्वि॒श्वे दे॒वा
यज॑मानश्च सीदत। येना॑ स॒हस्रं॑ वह॑सि॒ येना॑ग्ने सर्ववेद॒सम्।
तेने॒मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ दे॒व्यानो॒ यः॥ २७॥

उ॒त्तमः॑। उ॒द्धृ॒ध्यस्वा॒ग्ने प्र॒ति जा॑गृह्येनमिष्टापूर्ते
स॒सृ॑जेथाम॒यं च। पुनः॑ कृ॒ण्व॒स्त्वा पि॒तरं॑ युवा॒नम॒न्वाता॑सीत्
त्वयि॑ तन्तु॒मेत॑म्। अ॒यं ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्वियो॒ यतो॑ जा॒तो
अ॒रोच॑थाः। तं जा॒नन्न॑ग्ने आ रो॒हाथा॑ नो वर्धया र॒यिम्॥ २८॥

ममा॑ग्रे॒ वर्चो॑ वि॒ह्वेष्व॑स्तु व॒यं त्वे॒ध्याना॑स्त॒नुव॑म्पुषेम।
 मह्यं॑ नमन्ता॒मप्र॑दिश॒श्चत॑स्र॒स्त्वया॑ध्य॒क्षेण॑ पृ॒तना॑ जयेम। मम॑
 दे॒वा वि॑ह्वे स॒न्तु सर्व॑ इन्द्रा॑वन्तो म॒रुतो॑ विष्णु॑र॒ग्निः।
 ममा॑न्तरि॒क्षमु॑रु गो॒पम॑स्तु मह्यं॑ वा॒तः पव॑तां का॒मे अ॒स्मिन्।
 मयि॑ दे॒वा द्रवि॑ण॒मा य॑जन्ता॒म्मय्या॑शीर॑स्तु मयि॑ दे॒वहू॑तिः।
 दैव्या॑ होता॑रा वनिषन्त॥ २९॥

पूर्वेऽरि॑ष्टाः स्याम त॒नुवा॑ सु॒वीराः॑। मह्यं॑ यजन्तु मम॑
 या॒नि ह॒व्याकू॑तिः स॒त्या मन॑सो मे अस्तु। ए॒नो मा नि॑
 गां क॒तम॑च्च॒नाहं॑ वि॒श्वे दे॒वासो॑ अधि॑ वोचता मे। दे॒वीः
 षडु॑र्वीरु॒रु णः॑ कृ॒णोत॑ वि॒श्वे दे॒वास इ॒ह वी॑रयध्वम्। मा
 हा॑स्महि प्र॒जया॑ मा त॒नूभि॑र्मा र॒धाम द्वि॑षते सोम॑ राजन्।
 अ॒ग्निर्म॑न्यु॒मप्र॑ति॒नुद॑न्पु॒रस्ता॑त्॥ ३०॥

अद॑ब्धो गो॒पाः परि॑ पाहि न॒स्त्वम्। प्र॒त्यश्चो॑ यन्तु नि॒गुतः॑
 पुन॑स्तेऽमैषां॑ चि॒त्तम॑प्र॒बुधा॑ वि नै॒शत्। धा॒ता धा॑तृ॒णाम्भुव॑नस्य
 यस्पति॑र्दे॒वः स॑वि॒तार॑मभि॒माति॑षाहम्। इ॒मं य॑ज्ञम॒श्विनो॑भा
 बृह॑स्पति॑र्दे॒वाः पा॑न्तु यज॑मानं न्य॒र्थात्। उ॒रुव्य॑चा॒नो महि॑षः
 शर्म॑ य॒सद॑स्मिन् हवै॑ पुरु॒हूतः॑ पु॒रुक्षु॑। स नः॑ प्र॒जायै॑ हर्य॒श्व

मृडयेन्द्र मा॥३१॥

नो रीरिषो मा परा दाः। ये नः सपत्ना अप ते
भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान्। वसवो रुद्रा आदित्या
उपरिस्पृशम्मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्रन्। अर्वाश्चमिन्द्रममुतो
हवामहे यो गोजिद्धनजिदश्वजिद्यः। इमं नो यज्ञं विह्वे
जुषस्वास्य कुर्मो हरिवो मेदिनं त्वा॥३२॥

वनिषन्त पुरस्तान्मा त्रिचत्वारिंशच्च॥१४॥ [१४]

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसो यम्पाञ्चजन्यम्बहवः
समिन्धते। विश्वस्यां विशि प्रविविशिवांसमीमहे स नो
मुञ्चत्वंहसः। यस्येदं प्राणत्रिमिषद्यदेजति यस्य जातं
जनमानं च केवलम्। स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि
स नो मुञ्चत्वंहसः। इन्द्रस्य मन्ये प्रथमस्य प्रचेतसो
वृत्रघ्नः स्तोमा उप मामुपागुः। यो दाशुषः सुकृतो हवमुप
गन्ता॥३३॥

स नो मुञ्चत्वंहसः। यः संग्रामं नयति सं वशी युधे यः
पुष्टानि संसृजति त्रयाणि। स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि
स नो मुञ्चत्वंहसः। मन्वे वाम्मित्रावरुणा तस्य वित्तं

सत्यौजसा दृ॒हणा॒ यं नुदेथे॑। या राजानं॑ स॒रथं या॒थ उ॒ग्रा
ता नो॑ मु॒ञ्चत॒मागंसः॑। यो वा॒५ रथं॑ ऋ॒जुर॑श्मिः स॒त्यध॑र्मा
मिथु॒श्चर॑न्तमु॒पयाति॑ दूषयन्। स्तौमि॑॥३४॥

मि॒त्रावरु॑णा नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मु॒ञ्चत॒मागंसः॑।
वा॒योः संवि॑तुर्वि॒दथा॑नि मन्महे यावा॑त्म॒न्वद्वि॑भृ॒तो यौ च॒
रक्ष॑तः। यौ विश्व॑स्य परि॒भू ब॑भूवतुस्तौ नो॑ मु॒ञ्चत॒मागंसः॑।
उप॒ श्रेष्ठा॑ न आ॒शिषो॑ दे॒वयो॑र्ध॒मे अ॒स्थिर॑न्। स्तौमि॑ वा॒यु५
संवि॑तारं नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मु॒ञ्चत॒मागंसः॑। र॒थीत॑मौ
रथी॒नाम॑ह ऊ॒तये॒ शुभं॑ गमि॒ष्ठौ सु॒यमे॑भि॒रश्वैः॑। ययोः॑॥३५॥

वां दे॒वौ दे॒वेष्व॑नि॒शित॑मोजस्तौ नो॑ मु॒ञ्चत॒मागंसः॑।
यदया॑तं व॒हतु॑५ सू॒र्याया॑स्त्रि॒चक्रे॑ण॒ स॒५ स॒दमि॑च्छ॒मानौ॑।
स्तौमि॑ दे॒वाव॑श्चि॒नौ नाथि॑तो जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मु॒ञ्चत॒मागंसः॑।
म॒रुता॑म्मन्वे॒ अधि॑ नो ब्रुवन्तु॒ प्रेमां॑ वाचं॒ विश्वा॑मवन्तु॒ विश्वे॑।
आ॒शून् हु॑वे सु॒यमा॑नू॒तये॒ ते नो॑ मु॒ञ्चन्त्वे॑नसः। ति॒ग्ममा॑युधं
वीडि॒त५ स॒ह॑स्वद्वि॒व्य५ शर्धः॑॥३६॥

पृ॒त॑नासु जि॒ष्णु। स्तौमि॑ दे॒वान्म॒रुतो॑ नाथि॒तो जो॑हवीमि॒
ते नो॑ मु॒ञ्चन्त्वे॑नसः। दे॒वाना॑म्मन्वे॒ अधि॑ नो ब्रुवन्तु॒ प्रेमां॑

वाचं विश्वा॑मवन्तु विश्वे॑। आ॒शून् हु॑वे सु॒यमा॑नूतये ते नो॑
मु॒ञ्चन्त्वेन॑सः। यदि॑दम्मा॑भि॒शोच॑ति पौरु॑षेयेण॒ दैव्ये॑न। स्तौमि॑
विश्वा॑ दे॒वान्ना॑थि॒तो जो॑हवीमि ते नो॑ मु॒ञ्चन्त्वेन॑सः। अनु॑ नो-
ऽद्यानु॑मतिरनु॑॥ ३७ ॥

इद॑नुमते॒ त्वं वै॑श्वानरो न॑ ऊ॒त्या पृ॑ष्ठो दि॒वि।
ये अ॒प्र॒थेता॑ममि॒तेभि॑रोजो॒भिर्ये॑ प्रति॒ष्ठे अभ॑वतां वसू॑नाम्।
स्तौमि॑ द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थि॒तो जो॑हवीमि ते नो॑ मु॒ञ्चत॑म॒हंसः॑।
उर्वी॑ रोदसी॒ वरि॑वः कृ॒णोत॑ क्षे॒त्रस्य॑ पत्नी॒ अधि॑ नो ब्रूयातम्।
स्तौमि॑ द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थि॒तो जो॑हवीमि ते नो॑ मु॒ञ्चत॑म॒हंसः॑।
यत्ते॑ व॒यम्पु॑रुष॒त्रा य॑वि॒ष्ठावि॑द्वा॒सश्च॑कृ॒मा क॑च्चन॥ ३८ ॥

आगः॑। कृ॒धी स्व॑स्मा॒सि अ॑दि॒तेर॑ना॒गा व्ये॑ना॒सि शि॑श्रथो॒
वि॒ष्वंग॑ग्रे। यथा॑ ह॒ तद्व॑सवो गौ॒र्यं चि॒त्प॒दि पि॒ताम॑मु॒ञ्चता॑
यज॑त्राः। ए॒वा त्वम॑स्मत्प्र मु॒ञ्चा व्य॑हः प्रा॒तार्य॑ग्रे प्र॒तरां न॑
आयुः॑॥ ३९ ॥

गन्ता॑ दूषय॒न्स्तौमि॑ ययोः श॒र्धोऽनु॑मतिरनु॑ च॒न चतु॑स्त्रि॒शच्च॑॥ 15 ॥ ————— [१५]

अ॒ग्नि॒ष्ट्वा वा॒मश्चो॑ द्वि॒च॑त्वारि॒शच्च॑॥ 11 ॥ ————— [१६]

॥ काण्डम् ५ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः
 पशवः पशून्नेवाव रुन्दे चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति
 छन्दांसि देवेभ्योऽप्राकामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम
 इति तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोनुवाक्यायै याज्यायै
 देवतायै वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दांस्येव
 तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं
 कामयेत ॥ १ ॥

पापीयान्थस्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमप
 गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्थस्यादिति
 सर्वाणि तस्यानुद्गत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति
 वसीयान्भवत्यथो यज्ञस्यैवैषाभिक्रान्तिरेति वा एष
 यज्ञमुखादृद्ध्या योऽग्नेर्देवताया एत्यष्टावेतानि सावित्राणि
 भवन्त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रः ॥ २ ॥

अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृद्ध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ

सावित्राणि भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि
यातयति यदि कामयेत छन्दांसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्
कुर्याच्छन्दांस्येव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत
यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमिति यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव
यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमं समर्धयेति ॥ ३ ॥

आहु समृद्धौ चतुर्भिरभिमा दत्ते चत्वारि छन्दांसि
छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसुव इत्याहु प्रसूत्या
अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुम्प्राविशत्स एतामृतिमनु
समचरद्यद्वेणोः सुषिरं सुषिराभिर्भवति सयोनित्वाय स
यत्रयत्रावसत्तत्कृष्णमभवत्कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या
उभयतः क्षणूर्भवतीतश्चामुतश्चार्कस्यावरुद्धौ व्याममात्री
भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मिताऽपरिमिता
भवत्यपरिमितस्यावरुद्धौ यो वनस्पतीनाम्फलग्रहिः स
एषां वीर्यावान्फलग्रहिर्वेणुर्वेणवी भवति वीर्यस्यावरुद्धौ ॥ ४ ॥

कामयेत गायत्रौऽर्धयेति च सप्तविंशतिश्च ॥ १ ॥ [१]

व्यूद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामगृभ्णन्नशनाम्
दत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्धौ प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि

दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्ज्वा॑था॒५
 रासं॑भं युवमिति गर्दभमसत्येव गर्दभं प्रति॑ ष्ठापयति
 तस्माद॒श्वद्विर्द॒भोऽसत्तरो॒ योगे॑योगे तवस्तर॒मित्या॑ह॥५॥

योगे॑योग ए॒वैनं॑ यु॒ङ्क्ते॑ वाजे॑वाजे हवामह॒ इत्या॑हान्नं वै
 वाजोऽन्नमे॒वाव॑ रु॒द्धे सखा॑य इन्द्र॑मू॒तय॑ इत्या॑हेन्द्रियमे॒वाव॑
 रु॒द्धेऽग्नि॑र्दे॒वेभ्यो॒ निला॑यत॒ तं प्र॒जाप॑तिरन्व॒विन्द॑त्प्राजाप॒त्यो-
 ऽश्वोऽश्वे॑न॒ सम्भ॑र॒त्यनु॑वित्त्यै पापवस्य॒सं वा ए॒तत्क्रि॑यते
 यच्छ्रेय॑सा च॒ पापी॑यसा च॒ समा॑नं कर्म कुर्वन्ति
 पापी॑यान्॥६॥

ह्यश्वद्विर्द॒भोऽश्व॑म्पूर्वं नयन्ति पापवस्य॒सस्य॑ व्यावृ॑त्त्यै
 तस्माच्छ्रे॒याः॑ सम्पापी॑यान्पु॒श्चादन्वे॑ति बहु॒र्वै भव॑तो
 भ्रातृ॑व्यो भव॑तीव खलु॒ वा ए॒ष योऽग्नि॑श्चि॒नुते॒ वज्र॑श्वः
 प्र॒तूर्व॑न्नेह्य॒वक्राम॑न्नश॒स्तीरि॑त्या॒ह वज्रे॑णैव पाप्मान॒म्भ्रातृ॑व्यम॒व
 क्राम॑ति रु॒द्रस्य॑ गा॒णप॑त्या॒दित्या॑ह रौ॒द्रा वै प॒शवो॑
 रु॒द्रादे॒व॥७॥

प॒शून्नि॒र्याच्या॑त्मने॒ कर्म॑ कुरुते पू॒ष्णा स॒युजा॑ स॒हेत्या॑ह
 पू॒षा वा अ॒र्ध्वना॑ः संने॒ता सम॑ष्ट्यै पु॒रीषा॑यतनो॒ वा ए॒ष

यदग्निरङ्गिरसो वा एतमग्रे देवतानां५ सम्भरन्पृथिव्याः
 सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेहीत्याह सायतनमेवैनं
 देवताभिः सम्भरत्यग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेम इत्याह
 येन॥८॥

संगच्छते वाजमेवास्य वृङ्क्ते प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः
 सम्भृत्य इत्याहुरियं वै प्रजापतिस्तस्या एतच्छ्रोत्रं
 यद्वल्मीकोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्याम इति वल्मीकवपामुप
 तिष्ठते साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः५ सम्भरत्यग्निम्पुरीष्य
 इत्याह येन संगच्छते वाजमेवास्य वृङ्क्तेऽन्वग्निरुषसामग्रम्॥९॥

अख्यदित्याहानुख्यात्या आगत्य वाज्यध्वन आक्रम्य
 वाजिन्पृथिवीमित्याहेच्छत्येवैनम्पूर्वया विन्दत्युत्तरया
 द्वाभ्यामाक्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः
 पशवः प्र जायन्ते द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमित्याहेभ्यो वा
 एतं लोकेभ्यः प्रजापतिः समैरयद्रूपमेवास्यैतन्महिमानं
 व्याचष्टे वज्री वा एष यदश्वो दद्विरन्यतोदद्ध्यो
 भूयाल्लौमभिरुभयादद्ध्यो यं द्विष्यात्तमधस्पदं ध्यायेद्वज्रेणैवैनं५

स्तृणुते॥10॥

आह पापीयान्ब्राह्मेय येनाग्रं वज्री वै सप्तदश च॥२॥ [२]

उत्क्रामोदक्रमीदिति द्वाभ्यामुत्क्रमयति प्रतिष्ठित्या
अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः पशवः प्र जायन्तेऽप उप
सृजति यत्र वा आप उपगच्छन्ति तदोषधयः प्रति
तिष्ठन्त्योषधीः प्रतितिष्ठन्तीः पशवोऽनु प्रति तिष्ठन्ति पशून्
यज्ञो यज्ञं यजमानो यजमानं प्रजास्तस्मादप उप सृजति
प्रतिष्ठित्यै यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः॥११॥

स्याद्रक्षाऽसि यज्ञः हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव
जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञः रक्षाऽसि घ्नन्ति
जिघर्म्यग्निम्मनसा घृतेनेत्याह मनसा हि पुरुषो
यज्ञमभिगच्छति प्रतिक्ष्यन्तम्भुवनानि विश्वेत्याह सर्वः ह्येष
प्रत्यङ्केति पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तमित्याहाल्पो ह्येष जातो
महान्॥१२॥

भवति व्यचिष्टमन्नः रभसं विदानमित्याहान्नमेवास्मै
स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदा त्वा जिघर्मि
वचसा घृतेनेत्याह तस्माद्यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा

वदत्यरक्षसेत्याह रक्षसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो
अग्निरित्याहापचितिमेवास्मिन्दधात्यपचितिमान्भवति य
एवं॥१३॥

वेद मनसा त्वै तामाप्तुमर्हति यामध्वर्युरनग्नावाहुतिं
जुहोति मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योराप्त्यै द्वाभ्यां
प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञः
रक्षांसि जिघांसन्त्येतर्हि खलु वा एतद्यज्ञमुखं
यर्ह्येनदाहुतिरश्नुते परि लिखति रक्षसामपहत्यै तिसृभिः
परि लिखति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रक्षांस्यप
हन्ति॥१४॥

गायत्रिया परि लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवैनम्परि
गृह्णाति त्रिष्टुभा परि लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवैनम् परि
गृह्णात्यनुष्टुभा परि लिखत्यनुष्टुप्सर्वाणि छन्दांसि परिभूः
पर्याप्त्यै मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुप्सस्मान्मध्यतो वाचा
वदामो गायत्रिया प्रथमया परि लिखत्यथानुष्टुभाथ त्रिष्टुभा
तेजो वै गायत्री यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप्तेजसा चैवेन्द्रियेण

चोभयतो यज्ञम्परि गृह्णाति॥१५॥

अन्धोऽध्वर्युर्महान्भवति त्रिष्टुभा तेजो वै गांयत्री त्रयोदश च॥३॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो
धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमित्याह
ज्योतिरेवैतेन जनयति सोऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पयत्तं देवा
अर्धर्चेनाशमयञ्छिवं प्रजाभ्योऽहिंसन्तमित्याह प्रजाभ्य
एवैनं शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपाम्पृष्ठमसीति
पुष्करपूर्णमा॥१६॥

हरत्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपूर्णं रूपेणैवैनदा
हरति पुष्करपूर्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपूर्णं
सयोनिमेवाग्निं सम्भरति कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो
वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञं सम्भरति यद्द्राम्याणां
पशूनां चर्मणा सम्भरेद्द्राम्यान्पशूञ्छुचार्पयेत्कृष्णाजिनेन
सम्भरत्यारण्यानेव पशून्॥१७॥

शुचार्पयति तस्मात्समावत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः
पशवः कर्नीयांसः शुचा ह्यृता लोमतः सम्भरत्यतो
ह्यस्य मेध्यङ्कृष्णाजिनं च पुष्करपूर्णं च स स्तृणातीयं

वै कृष्णाजिनमसौ पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परि
गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो
निरमन्थदग्र इति॥१८॥

आह य एवैनमन्वपश्यत्तेनैवैनः सम्भरति त्वामग्ने
पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु
त्वा दध्यङ्घ्रिषिरित्याह दध्यङ्घ्रा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत्तेज
एवास्मिन्दधाति तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि
गृणाति॥१९॥

चतसृभिः सम्भरति चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेव
गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभो राजन्यस्य
त्रैष्टुभो हि राजन्यो यं कामयेत वसीयान्थस्यादित्युभयीभिस्तस्य
सम्भरेत्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीचीं दधात्यष्टाभिः
सम्भरत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तः
सम्भरति सीदं होतरित्याह देवता एवास्मै सः सादयति
नि होतेति मनुष्यान्थसः सीदस्वेति वयांसि जनिष्व हि
जेन्यो अग्ने अहामित्याह देवमनुष्यानेवास्मै सः सन्नान्

जनयति॥२०॥

एव पशूनि गृणाति होतुरिति सप्तविंशतिश्च॥४॥ [४]

क्रूरमिव वा अस्या एतत्करोति यत्खनन्त्यप उप
सृजत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्यै शुचं शमयति सं
ते वायुर्मातरिश्वा दधात्वित्याह प्राणो वै वायुः प्राणेनैवास्यै
प्राणं सं दधाति सं ते वायुरित्याह तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो
वृष्टिरीते तस्मै च देवि वषडस्तु॥२१॥

तुभ्यमित्याह षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव वृष्टिं दधाति
तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति यद्वषट्कुर्याद्रक्षांसि यज्ञं
हन्त्युर्वडित्याह परोक्षमेव वषट्करोति नास्य यातयांमा
वषट्कारो भवति न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति सुजातो ज्योतिषा
सहेत्यनुष्टुभोप नह्यत्यनुष्टुप्॥२२॥

सर्वाणि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया
तनूः प्रिययैवैनं तनुवा परि दधाति वेदुको वासो भवति
य एवं वेद वारुणो वा अग्निरुपनद्ध उदु तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्व
ऊ षु णं ऊतय इति सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति सवितृप्रसूत
एवास्योर्ध्वा वरुणमेनिमुत्सृजति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै स जातो

गर्भो असि॥२३॥

रोद॑स्योरित्या॑हेमे वै रोद॑सी तयो॑रेष गर्भो॑ यद॒ग्निस्तस्मा॑देवम्
चारु॑र्विभृ॑त ओष॑धीष्वित्या॑ह य॒दा ह्ये॑तं वि॒भर॑न्त्यथ॒ चारु॑तरो
भव॑न्ति॒ प्र मा॑तृभ्यो॒ अधि॑ कनि॑क्रदद्वा इत्या॑हौष॑धयो वा
अ॑स्य मा॒तर॒स्ताभ्य॑ ए॒वैन॑म्प्र च्या॑वयति स्थि॒रो भ॑व वी॒ड्वङ्ग॑
इति॑ गर्द॒भ आ सा॑दयति॥२४॥

सं न॑ह्यत्ये॒वैन॑मे॒तया॑ स्थे॒न्ने ग॑र्द॒भेन॒ सम्भ॑रति॒ तस्मा॑द्गर्द॒भः
प॑शूनाम्भा॒रभा॑रित॒मो ग॑र्द॒भेन॒ सम्भ॑रति॒ तस्मा॑द्गर्द॒भो -
ऽप्य॑नाले॒शेत्य॑न्यान्प॒शून्मे॑द्यत्यन्न॑ꣳ ह्ये॑नेना॒र्कꣳ सम्भ॑रन्ति
गर्द॒भेन॒ सम्भ॑रति॒ तस्मा॑द्गर्द॒भो द्वि॑रेताः स॒न्कनि॑ष्ठम्पशूनाम्प्र
जा॑यतेऽग्नि॒र्हस्य॒ योनिं॑ नि॒र्दह॑ति प्र॒जासु॒ वा ए॒ष
ए॒तर्ह्यारू॑ढः॥२५॥

स ई॑श्वरः प्र॒जाः शु॒चा प्र॑दहः शिवो भ॑व प्र॒जाभ्य॒ इत्या॑ह
प्र॒जाभ्य॑ ए॒वैन॑ꣳ शमयति॒ मानु॑षीभ्यस्त्वम॑ङ्गिर॒ इत्या॑ह
मा॒न॒व्यो हि प्र॒जा मा द्या॑वापृथि॒वी अ॒भि शू॑शुचो॒ मान्तरि॑क्षं
मा वन॒स्पती॒नित्या॑हैभ्य ए॒वैन॑ लो॒केभ्यः॑ शमयति॒ प्रैतुं॑ वा॒जी
कनि॑क्रद॒दित्या॑ह वा॒जी ह्ये॑ष नान॑द॒द्रास॑भः प॒त्वेति॑॥२६॥

आह॒ रासं॑भ॒ इति॒ ह्येत॑मृष॒योऽव॑द॒न्भर॑न्न॒ग्निम्पु॑री॒ष्यमित्या॑हा॒ग्नि
 ह्येष॑ भ॒रति॒ मा पा॑द्यायुषः॒ पुरेत्या॑हायु॒रेवास्मि॑न्दधाति
 तस्मा॑द्भ॒र्दभः॒ सर्व॑मायु॒रेति॒ तस्मा॑द्भ॒र्दभे॒ पुरायु॑षः॒ प्रमी॑ते
 बिभ्य॑ति वृषा॒ग्निं वृष॑ण॒म्भर॑न्नित्या॒ह वृषा॒ ह्येष॑ वृषा॒ग्निर॒पां
 गर्भ॑म्॥२७॥

स॒मुद्रि॑य॒मित्या॑हा॒पाः ह्येष॑ गर्भो॒ यद॒ग्निर॒ग्न आ या॑हि
 वी॒तय॑ इति॒ वा इ॒मौ लो॒कौ व्यै॑ताम॒ग्न आ या॑हि वी॒तय॑ इति॒
 यदा॑हा॒नयो॑र्लो॒कयो॑र्वी॒त्यै प्र॑च्यु॒तो वा ए॒ष आ॒यत॑ना॒दगतः॑
 प्रति॑ष्ठाः स ए॒तर॑ह्य॒ध्वर्युं च॒ यज॑मानं च ध्याय॒त्यृतः॑
 स॒त्यमि॑त्या॒हेयं॒ वा ऋ॒तम॒सौ॥२८॥

स॒त्यम॒नयो॑रे॒वैनं॒ प्रति॑ ष्ठापयति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छत्य॑ध्व॒र्युर्न
 यज॑मानो॒ वरु॑णो॒ वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्यैति॒ यद॒ग्निरु॑प॒नद्ध
 ओष॑धयः॒ प्रति॑ गृ॒ह्णीता॒ग्निमे॒तमि॑त्या॒ह शान्त्यै॑ व्यस्य॒न्विश्वा॑
 अम॑ती॒ररा॑ती॒रित्या॑ह॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै नि॒षीद॑न्नो॒ अप॑ दुर्म॒तिः
 ह॑न॒दित्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ ओष॑धयः॒ प्रति॑ मोदध्वम्॥२९॥

अ॒स्त्वन्नु॑ष्ट॒र्बसि॑ सादय॒त्यारू॑ढः प॒त्वेति॑ गर्भ॑म॒सौ मो॑दध्वं द्विच॑त्वारि॒ःश॒च॥५॥—[५]

ए॒न॒मि॒त्याहौष॑धयो॒ वा अ॒ग्नेर्भा॑ग॒धेय॑न्ताभि॒रेवैनः॑ स॒मर्ध॑यति॒ पुष्पा॑वतीः सु॒पिप्प॒ला इत्या॑ह॒

तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्त्ययं वो गर्भं ऋत्विजः प्रत्नं सुधस्थमासदित्याहु याभ्यं एवैनंम्रच्यावयन्ति
तास्वेवैनं प्रतिं ष्ठापयति द्वाभ्यामुपावहरति प्रतिष्ठित्यै॥३०॥ [६]

वारुणो वा अग्निरुपनद्धो वि पाजसेति वि स्रंसयति
सवितृप्रसूत एवास्य विषूचीं वरुणमेनिं वि सृजत्यप उप
सृजत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचं शमयति
तिसृभिरुप सृजति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचं
शमयति मित्रः ससृज्य पृथिवीमित्याहु मित्रो वै शिवो
देवानान्तेनैव॥३१॥

एनं स सृजति शान्त्यै यद्वाभ्याणाम्पात्राणां कपालैः
ससृजेद्वाभ्याणि पात्राणि शुचार्पयेदर्मकपालैः स
सृजत्येतानि वा अनुपजीवनीयानि तान्येव शुचार्पयति
शर्कराभिः स सृजति धृत्या अथो शन्त्वायाजलोमैः स
सृजत्येषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यदजा प्रिययैवैनं तनुवा स
सृजत्यथो तेजसा कृष्णाजिनस्य लोमभिः सम्॥३२॥

सृजति यज्ञो वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञं स सृजति
रुद्राः सम्भृत्य पृथिवीमित्याहुता वा एतं देवता अग्ने
समभरन्ताभिरेवैनं सम्भरति मुखस्य शिरोऽसीत्याहु यज्ञो

वै मुखस्तस्यैतच्छिरो यदुखा तस्मादेवमाह यज्ञस्य पदे स्थ
इत्याह यज्ञस्य ह्येते॥ ३३॥

पदे अथो प्रतिष्ठित्यै प्राण्याभिर्यच्छृत्यन्वन्यैर्मन्त्रयते
मिथुनत्वाय त्र्युद्धिं करोति त्रयं इमे लोका एषां
लोकानामाप्त्यै छन्दोभिः करोति वीर्यं वै छन्दांसि
वीर्येणैवैनां करोति यजुषा बिलं करोति व्यावृत्त्या
इयंतीं करोति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितां द्विस्तनां
करोति द्यावापृथिव्योर्दोहाय चतुः स्तनां करोति पशूनां
दोहायाष्टास्तनां करोति छन्दसां दोहाय नवांश्रिमभिचरतः
कुर्यान्निवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै
कृत्वाय सा महीमुखामिति नि दधाति देवतांस्वेवैनां प्रति
ष्ठापयति॥ ३४॥

तेनैव लोमभिः समेते अभिचरन्तु एकंविंशतिश्च॥६॥ [७]

सप्तभिर्धूपयति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः शिर एतद्यज्ञस्य
यदुखा शीर्षन्नेव यज्ञस्य प्राणान्दधाति तस्मात्सप्त
शीर्षन्प्राणा अंश्वशकेन धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः
सयोनित्वायादितिस्त्वेत्याहेयं वा अदितिरदित्यैवादित्यां

खनत्यस्या अक्रूरं काराय न हि स्वः स्वः हिनस्ति देवानां
त्वा पत्नीरित्याह देवानाम् ॥ ३५ ॥

वा एताम्पत्नयोऽग्रेऽकुर्वन्ताभिरेवैनां दधाति धिषणास्त्वेत्याह
विद्या वै धिषणा विद्याभिरेवैनामभीन्द्रे ग्रास्त्वेत्याह
छन्दांसि वै ग्राश्छन्दोभिरेवैनां श्रपयति वरूत्रयस्त्वेत्याह
होत्रा वै वरूत्रयो होत्राभिरेवैनां पचति जनयस्त्वेत्याह
देवानां वै पत्नीः ॥ ३६ ॥

जनयस्ताभिरेवैनां पचति षड्भिः पचति षड्वा ऋतव
ऋतुभिरेवैनां पचति द्विः पचन्त्वित्याह तस्माद्विः संवत्सरस्य
सस्यम्पच्यते वारुण्युखाभीद्धा मैत्रियोपैति शान्त्यै
देवस्त्वा सवितोद्वपत्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनां ब्रह्मणा
देवताभिरुद्वपत्यपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण ॥ ३७ ॥

इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भात्युत्तिष्ठ बृहती
भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याह प्रतिष्ठित्या असुर्यम्पात्र-
मनाच्छृण्णमा च्छृणत्ति देवत्राकरजक्षीरेणा च्छृणत्ति परमं
वा एतत्पयो यदजक्षीरम्परमेणैवैनाम्पयसा च्छृणत्ति यजुषा
व्यावृत्त्यै छन्दोभिरा च्छृणत्ति छन्दोभिर्वा एषा क्रियते

छन्दोभिरेव छन्दाः स्याच्छृणोति ॥ ३८ ॥

आह देवानां वै पत्नीः पृणेषा षट् ॥ ७ ॥ [८]

एकविंशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै
माषा अमेध्यम्पुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय
मेध्यं कृत्वा हरत्येकविंशतिर्भवन्त्येकविंशो वै पुरुषः
पुरुषस्यास्यै व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षं संस्था
वितृण्णां वल्मीकवृषां प्रति नि दधाति सुप्त वै शीर्षण्याः
प्राणाः प्राणैरेवैनथ्समर्धयति मेध्यत्वाय यावन्तः ॥ ३९ ॥

वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यम्परीयाय यमगाथाभिः
परि गायति यमादेवैनद्वृद्धे तिसृभिः परि गायति त्रयं इमे
लोका एभ्य एवैनल्लोकेभ्यो वृद्धे तस्माद्दायते न देयङ्गाथा हि
तद्वृद्धेऽग्निभ्यः पशूना लभते कामा वा अग्नयः कामानेवाव
रुद्धे यत्पशून्नालभेतानवरुद्धा अस्य ॥ ४० ॥

पशवः स्युर्यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यत्संस्थाप
शीर्षाणि स्युर्यत्पशूनालभते तेनैव पशूनव रुद्धे
यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजति शीर्ष्णामयातयामत्वाय प्राजापत्येन
संस्थापयति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञं प्रति

ष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत् स रिरिचानोऽमन्यत् स
एता आप्रीरपश्यत्ताभिर्वै स मुखतः॥४१॥

आत्मानमाप्रीणीत् यदेता आप्रियो भवन्ति यज्ञो वै
प्रजापतिर्यज्ञमेवैताभिर्मुखत आ प्रीणात्यपरिमितच्छन्दसो
भवन्त्यपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्या ऊनातिरिक्ता
मिथुनाः प्रजात्यै लोमशं वै नामैतच्छन्दः प्रजापतेः पशवो
लोमशाः पशूनेवाव रुद्धे सर्वाणि वा एता रूपाणि सर्वाणि
रूपाण्यग्नौ चित्ये क्रियन्ते तस्मादेता अग्नेश्चित्यस्य॥४२॥

भवन्त्येकविंशतिः सामिधेनीरन्वाह रुग्वा एकविंशो
रुचमेव गच्छत्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविंशश्चतुर्विंशतिम्
चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
साक्षादेव वैश्वानरमव रुद्धे पराचीरन्वाह पराडिव
हि सुवर्गो लोकः समास्त्वाग्र ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह
समाभिरेवाग्निं वर्धयति॥४३॥

ऋतुभिः संवत्सरं विश्वा आ भाहि प्रदिशः
पृथिव्या इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति
प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्मादित्याह मृत्युमेवास्मादप

नुदत्युद्वयं तमसुस्पर्शित्याह पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादप
 हन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ वा आदित्यो
 ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति न संवत्सरस्तिष्ठति
 नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह
 ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै॥४४॥

यावन्तोऽस्य मुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्योऽष्टाविंशतिश्च॥८॥ [९]

षड्भिर्दीक्षयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं दीक्षयति
 सप्तभिर्दीक्षयति सप्त छन्दांसि छन्दोभिरेवैनं दीक्षयति
 विश्वे देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा
 अनुष्टुप्समात्प्राणानां वागुत्तमैकस्मादक्षरादनामप्रथमम्पदम्
 तस्माद्यद्वाचोऽनामं तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति
 पूर्ण इव हि प्रजापतिः॥४५॥

प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृज्याद्भूतमव रुन्धीत
 यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवावं रुन्दे
 भविष्यद्धि भूयो भूताद्वाभ्याम्प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः
 प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा

यद्भिद्ये॒तार्ति॑मा॒र्च्छेत्॑॥४६॥

यज॑मानो ह॒न्येता॑स्य य॒ज्ञो मि॒त्रैता॑मु॒खां त॒पेत्या॑ह॒ ब्रह्म॒
वै मि॒त्रो ब्रह्म॑न्ने॒वैनां॑ प्र॒ति॑ ष्ठा॒पय॑ति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छति॑ यज॑मानो
नास्य॑ य॒ज्ञो ह॒न्यते॑ यदि॒ भिद्ये॑त॒ तैरे॒व क॒पालैः स॒ꣳ सृ॒जेत्सै॒व
ततः॑ प्राय॑श्चि॒त्तिर्यो॑ ग॒तश्रीः॑ स्यान्म॑थि॒त्वा तस्या॑व॒ दध्या॑द्भूतो
वा ए॒ष स स्वां॑॥४७॥

दे॒वता॑मु॒पैति॑ यो भू॒तिकामः॑ स्याद्य॒ उ॒खायै॑ स॒म्भवे॑त्स ए॒व
तस्य॑ स्या॒दतो॒ ह्येष॑ स॒म्भव॑त्येष॒ वै स्व॑य॒म्भूर्नाम॑ भ॒वत्ये॒व
यं का॒मये॑त॒ भ्रातृ॑व्यमस्मै॒ जन॑येय॒मित्य॒न्यत॑स्तस्या॒हृत्या॑व॒
दध्या॑त्सा॒क्षादे॒वास्मै॑ भ्रातृ॑व्यं॒ जन॑यत्य॒म्बरी॑षा॒दन्न॑का॒मस्या॑व॒
दध्या॑द॒म्बरी॑षे॒ वा अन्न॑मि॒ष्यते॑ स॒योन्ये॑वा॒न्नम्॑॥४८॥

अ॒व॑ रु॒द्धे मु॒ञ्जान॑व॒ दधा॑त्य॒ग्वै मु॒ञ्जा ऊ॒र्जमे॒वास्मा॑ अपि॑
दधा॑त्य॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त॒ स क्रु॑मु॒कम्प्रा॑वि॒शत् क्रु॑मु॒कम॑व॒
दधा॑ति॒ यदे॒वास्य॑ तत्र॒ न्य॑क्तं॒ तदे॒वाव॑ रु॒द्ध आ॒ज्ये॒न सं
यौ॑त्ये॒तद्वा अ॒ग्नेः प्रि॒यं धा॒म॒ यदा॒ज्यम् प्रि॒येणै॒वैनं॑ धा॒न्ना
सम॑र्ध॒यत्य॑थो॒ तेज॑सा॥४९॥

वैक॑कती॒मा द॑धाति॒ भा ए॒वाव॑ रु॒द्धे शमी॑मयी॒मा द॑धाति॒

शान्त्यै सीद त्वम्मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुप
तिष्ठते त्रयं इमे लोका एष्वेव लोकेष्वाविदं गच्छत्यथो
प्राणानेवात्मन्धत्ते॥५०॥

प्रजापतिरऋच्छेत्स्वामेवान्नं तेजसा चतुस्त्रिंशच्च॥१॥ [१०]

न हं स्म वै पुराग्रिरपरशुवृक्कं दहति तदस्मै
प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेति समिधमा
दधात्यपरशुवृक्कमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य
एवं वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि
दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत तं सृष्टं रक्षांसि॥५१॥

अजिघांसन्थस एतद्राक्षोघ्नमपश्यत्तेन वै स
रक्षांस्यपाहत यद्राक्षोघ्नम्भवत्यग्नेरेव तेन जाताद्रक्षांस्यप
हन्त्याश्वत्थीमा दधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीनां सपत्नसाहो
विजित्यै वैकङ्कतीमा दधाति भा एवावं रुद्धे शमीमयीमा
दधाति शान्त्यै संशितम्मे ब्रह्मोदेषाम्बाहू अतिरमित्युत्तमे
औदुम्बरी॥५२॥

वाचयति ब्रह्मणैव क्षत्रं सः श्यति क्षत्रेण ब्रह्म
तस्माद्ब्राह्मणो राजन्यवानत्यन्यम्ब्राह्मणं तस्माद्राजन्यो

ब्राह्मणवानत्यन्यं राजन्यम्मृत्युर्वा एष यदग्निरमृतं
 हिरण्यं रुक्ममन्तरं प्रति मुञ्चतेऽमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्त
 एकविंशतिनिर्बाधो भवत्येकविंशतिर्वै देवलोका द्वादश
 मासाः पञ्चतवस्त्रय इमे लोका असावादित्यः॥५३॥

एकविंश एतावन्तो वै देवलोकास्तेभ्य एव
 भ्रातृव्यमन्तरेति निर्बाधैर्वै देवा असुरान्निर्बाधेऽकुर्वन्त
 तन्निर्बाधानां निर्बाधत्वन्निर्बाधी भवति भ्रातृव्यानेव
 निर्बाधे कुरुते सावित्रिया प्रति मुञ्चते प्रसूत्यै
 नक्तोषासेत्युत्तरयाहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यच्छते देवा अग्निं
 धारयन्द्रविणोदा इत्याह प्राणा वै देवा द्रविणोदा
 अहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यत्यः॥५४॥

प्राणैर्दाधारासीनः प्रति मुञ्चते तस्मादासीनाः प्रजाः
 प्र जायन्ते कृष्णाजिनमुत्तरन्तेजो वै हिरण्यं ब्रह्म
 कृष्णाजिनन्तेजसा चैवैनं ब्रह्मणा चोभयतः परि गृह्णाति
 षडुद्यामं शिष्यम्भवति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनमुद्यच्छते
 यद्वादशोद्यामं संवत्सरेणैव मौञ्जम्भवत्यूर्ग्वै मुञ्जा
 ऊर्जैवैनं समर्धयति सुपर्णोऽसि गुरुत्मानित्यवैक्षते

रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छुः सुवः पतेत्याह
सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति॥५॥

रक्षाः स्यौदुम्बरी आदित्य उद्यत्य सञ्चतुर्विंशतिश्च॥१०॥ [११]

समिद्धो अञ्जन्कृदरम्मतीनां घृतमग्ने मधुमत्पिन्वमानः।
वाजी वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सधस्थम्।
घृतेनाञ्जन्सम्पथो देवयानां न्रजानन्वाज्यप्येतु देवान्।
अनु त्वा सप्ते प्रदिशः सचन्ताः स्वधामस्मै यजमानाय
धेहि। ईड्यश्वासि वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्वासि मेध्यश्च सप्ते।
अग्निष्वा॥५६॥

देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः।
स्तीर्णम्बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानम्पृथिव्याम्।
देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु।
एता उ वः सुभगा विश्वरूपा वि पक्षौभिः श्रयमाणा उदातैः।
ऋष्याः सतीः कवषः शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा
भवन्तु। अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती मुखं यज्ञानामभि
संविदाने। उषासा वाम्॥५७॥

सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि। प्रथमा

वा॑ सर॒थिना॑ सु॒वर्णा॑ दे॒वौ पश्य॑न्तौ भुव॑नानि वि॒श्वौ।
 अपि॑प्रयं चोद॑ना व॒म्भिमा॑ना होता॑रा ज्योतिः॑ प्र॒दिशा॑
 दि॒शन्ता॑। आ॒दि॒त्यैर्नो॑ भार॑ती वष्टु॒ यज्ञ॑ सर॑स्वती सु॒ह
 रु॒द्रेर्न॑ आ॒वीत्। इडोप॑हूता वसु॑भिः स॒जोषा॑ य॒ज्ञं नो॑
 दे॒वीर॒मृते॑षु धत्त। त्वष्टा॑ वी॒रं दे॒वका॑मं ज॒जान॒ त्वष्टु॑र॒वा
 जा॒यत आ॒शुर॑श्वः॥५८॥

त्वष्टे॑दं वि॒श्वम्भु॑वनं ज॒जान॒ ब॒होः क॒र्तार॑मि॒ह य॑क्षि होतः।
 अ॒श्वो घृ॑तेन त्म॒न्या सम॑क्त उप॑ दे॒वाः ऋ॑तुशः पाथ॑ एतु।
 वन॑स्पतिर्दे॒वलोक॑म्प्र॒जान॑न्न॒ग्निना॑ ह॒व्या स्व॑दि॒तानि॑ वक्षत्।
 प्र॒जाप॑ते॒स्तप॑सा वावृ॒धानः स॒द्यो जा॒तो द॑धिषे य॒ज्ञम॑ग्रे।
 स्वाहा॑कृतेन ह॒विषा॑ पुरो॒गा या॒हि सा॒ध्या ह॒विर॑दन्तु
 दे॒वाः॥५९॥

अ॒ग्निष्ठां वा॒मश्चो॒ द्विच॑त्वारि॒शच्च॥११॥ ————— [१२]

विष्णु॑मुखा॒ अन्न॑पते॒ याव॑ती वि॒ वै पु॑रुषमा॒त्रेणा॑ग्रे तव॒ श्रवो॑ ब्रह्म॑ ज॒ज्ञान॑ः स्व॒यमा॑तृ॒णामे॑षां
 वै प॒शुर्गा॑यत्री कस्त्वा॒ द्वाद॑श॥१२॥ विष्णु॑मुखा॒ अप॑चिति॒मान् वि॒ वा ए॒ताव॑ग्रे तव॒ स्वय॑मातृ॒णां
 वि॒ष्वीची॑नानि गाय॒त्री च॑तु॒ष्पष्टिः॥१३॥ विष्णु॑मुखास्त॒नुवै॑ भुवत्॥ ————— [१३]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्
 यद्विष्णुक्रमान्क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाल्लोक
 जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी
 त्रैष्टुभमन्तरिक्षम् जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाल्लोकान
 यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सो-
 ऽस्मात्सृष्टः ॥ १ ॥

पराङ्मेतयान्वैदक्रन्ददिति तया वै सोऽग्नेः प्रियं
 धामावारुन्द्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्द्ध
 ईश्वरो वा एष पराङ्मुदघो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरा
 वर्तते चत्वारि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया
 तनूः प्रियामेवास्य तनुवमभि ॥ २ ॥

पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु
 पर्यावर्तते तस्मादक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो
 आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते शुनःशेपमाजीगतिं वरुणो-
 ऽगृह्णात्स एतां वारुणीमपश्यत्तया वै स आत्मानं

वरुणपाशादमुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखाम्प्रतिमुञ्चत
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्याहात्मानमेवैतया॥३॥

वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाहार्षमित्याहा ह्येनः हरति
ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा
वाञ्छन्त्वित्याह विशैवैनः समर्धयत्यस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रयेत्याह
राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्यं कामयेत राष्ट्रः स्यादिति तम्मनसा
ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति॥४॥

अग्ने बृहन्नुपसामूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनः समानानां
करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति
ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः
सादयति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेवातिछन्दसोत्तमया
वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मेवैनः समानानां
करोति सद्धती॥५॥

भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वाथ्सप्रेणोप तिष्ठत एतेन
वै वथ्सप्रीर्भालन्दनोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैतेन प्रियं
धामाव रुन्द्ध एकादशम्भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति
स्तोमेन वै देवा अस्मिल्लोक आध्रुवञ्छन्दोभिरमुष्मिन्स्तोमस्येव

खलु वा एतद्रूपं यद्वाँत्सप्रम्यद्वाँत्सप्रेणोपतिष्ठते॥६॥

इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान्क्रमतेऽमुमेव
तैर्लोकमभि जयति पूर्वेद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरूपं तिष्ठते
तस्माद्योगेऽन्यासां प्रजानाम्मनः क्षेमेऽन्यासान्तस्माद्यायावरः
क्षेम्यस्येशे तस्माद्यायावरः क्षेम्यमध्यवस्यति मुष्टी करोति
वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्यै॥७॥

सृष्टोऽभ्येतया भवति सद्रत्युपतिष्ठते द्विचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा
अन्नम्प्र यच्छत्यनमीवस्य शुष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति
वावैतदाह प्र प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद
इत्याहाशिषमेवैतामा शास्त उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह
प्राणा वै विश्वे देवाः॥८॥

प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति चतसृभिरा सादयति
चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा
एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनं समानानां करोति
सद्वती भवति सत्त्वमेवैनं गमयति प्रेदग्ने ज्योतिष्मान्॥९॥

याहीत्याहु ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष
 हिनस्ति यः हिनस्ति मा हिंसीस्तनुवा प्रजा इत्याहु
 प्रजाभ्य एवैनः शमयति रक्षांसि वा एतद्यज्ञः संचन्ते
 यदन उथ्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाहु रक्षसामपहत्या अनसा
 वहन्त्यपचितिमेवास्मिन्दधाति तस्मादनस्वी च रथी
 चातिथीनामपचिततमौ॥१०॥

अपचितिमान्भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं दुवस्यतेति
 घृतानुषिक्तामवसिते समिधमा दधाति यथातिथय आगताय
 सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्वायत्रिया ब्राह्मणस्य
 गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु
 भस्म प्रवेशयत्यप्सु योनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति
 तिसृभिः प्रवेशयति त्रिवृद्वै॥११॥

अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषोऽग्निं
 वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव दधाति
 ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजां
 पशून् वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति पुनरूर्जा सह रय्येति
 पुनरुदैति प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते पुनस्त्वादित्याः॥१२॥

रुद्रा वसवः समिन्धतामित्याहैता वा एतं देवता अग्ने

समै॑न्धत् ताभि॑रे॒वैन॑ꣳ समि॑न्द्रे बोधा॒ स बो॒धीत्युप॑ तिष्ठते
बो॒धय॑त्ये॒वैन॑न्तस्मा॑त्सु॒त्वा प्र॒जाः प्र बु॑ध्यन्ते यथा॒स्थान॑मुप॑
तिष्ठते॒ तस्मा॑द्यथा॒स्थान॑म्प॒शवः पुन॑रेत्योप॑ तिष्ठन्ते॥१३॥

वै विश्वे देवा ज्योतिष्मानपचिततमौ त्रिवृद्धा आदित्या द्विचत्वारिंशच्च॥२॥—[२]

याव॑न्ती॒ वै पृ॑थि॒वी तस्यै॑ य॒म आधि॑पत्य॒म्परी॑याय॒ यो वै य॒मं
दै॒वय॑ज॒नम॒स्या अनि॑र्याच्या॒ग्निं चि॑नुते य॒मायै॑न॑ꣳ स चि॑नुते-
ऽपे॑तेत्य॒ध्यव॑साययति य॒ममे॒व दै॒वय॑ज॒नम॒स्यै नि॑र्याच्या॒त्मने॑-
ऽग्निं चि॑नुत इष्व॒ग्रेण॑ वा अ॒स्या अना॑मृतमिच्छन्तो॒ नावि॑न्दन्ते
दे॒वा ए॒तद्य॑जु॒रप॑श्यन्पे॒तेति॒ यदे॒तेना॑ध्यवसाययति॥१४॥

अना॑मृत ए॒वाग्निं चि॑नुत॒ उद्ध॑न्ति॒ यदे॒वास्या॑ अमे॒ध्यं
तदप॑ ह॒न्त्य॒पोऽवो॑क्षति॒ शान्त्यै॑ सि॒कता॒ नि व॑पत्ये॒तद्वा
अ॒ग्नेर्वै॑श्वान॒रस्य॑ रू॒पꣳ रू॒पेणै॒व वै॑श्वान॒रम॑व रु॒द्ध ऊ॒षान्नि
व॑पति॒ पुष्टि॑र्वा ए॒षा प्र॒जन॑नं॒ यदू॒षाः पु॒ष्ट्यामे॒व प्र॒जन॑नेऽग्निं
चि॑नुतेऽथो॑ सं॒ज्ञानं॑ ए॒व सं॒ज्ञान॑ꣳ ह्ये॒तत्॥१५॥

प॒शूनां॑ यदू॒षा द्या॒वापृ॑थि॒वी स॒हास्ता॑न्ते वि॒यती॑
अ॒ब्रूता॑मस्त्वे॒व नो॑ स॒ह य॒ज्ञिय॑मिति॒ यद॑मु॒ष्या य॒ज्ञिय॑मासी॒त्तद॑स्य
ऊ॒षा अ॒भव॑न् यद॒स्या य॒ज्ञिय॑मासी॒त्तद॑मु॒ष्याम॑दधा॒त्तद॑श्च॒न्द्रम॑सि

कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्वावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं
चिनुतेऽयं सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य॥१६॥

सूक्तम्भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैतेन
प्रियं धामाव रुन्दे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायश्चतस्रः
प्राचीरुप दधाति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः
सुवर्गं लोकमेति तेषां सुवर्गं लोकं यतां दिशः समं ह्वीयन्त
ते द्वे पुरस्तात्समीची उपादधत द्वे॥१७॥

पश्चात्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽहं हन् यद्वे
पुरस्तात्समीची उपदधाति द्वे पश्चात्समीची दिशां विधृत्या
अथो पशवो वै छन्दांसि पशूनेवास्मै समीची दधात्यष्टावुप
दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रीऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुते-
ऽष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा
वेद सुवर्गस्य लोकस्य॥१८॥

प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकम्पृणा उप दधात्येकविंशतिः
सम्पद्यन्ते प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य
एकविंशस्यैव प्रतिष्ठां गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं
चिक्यान्तिष्ठति य एवं वेद पञ्चचितीकं चिन्वीत प्रथमं
चिन्वानः पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तो पशवो यज्ञमेव पशूनव रुन्दे

त्रिचि॑तीकं चिन्वी॑त द्वितीयं॑ चिन्वा॒नस्त्रयं॑ इ॒मे लो॒का ए॒ष्वेव॑
लो॒केषु॑॥१९॥

प्रति॑ तिष्ठत्येक॑चितीकं चिन्वी॑त तृतीयं॑ चिन्वा॒न ए॒कधा॑
वै सु॒वर्गो लो॒क ए॒कवृ॑तैव सु॒वर्गं लो॒कमे॑ति॒ पुरी॑षेणाभ्यू॒हति॑
तस्मा॑न्मा॒ः सेना॑स्थिं छ॒न्नत्र॑ दुश्च॒र्मा भ॑वति॒ य ए॒वं वेद॑ पञ्च
चि॒तयो॑ भवन्ति पञ्च॒भिः पुरी॑षैरभ्यू॒हति॑ द॒श स॒म्पद्य॑न्ते
द॒शाक्ष॑रा वि॒राड॒न्नं वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॑ प्रति॑ तिष्ठति॥२०॥

अ॒द्यव॑साययति॒ ह्येत॑द्वि॒श्वमि॑त्रस्यादधत् द्वे लो॒कस्य॑ लो॒केषु॑ सप्तच॑त्वारि॒ः श॒च॥३॥-[३]

वि वा ए॒तौ द्वि॑षाते॒ यश्च॑ पु॒राग्नि॑र्यश्चो॒खाया॑ः स॒मि॒त॒मिति॑
च॒त॒सृभिः॑ सं नि व॑पति च॒त्वारि॑ छ॒न्दा॑ः॒सि छ॒न्दा॑ः॒सि
ख॒लु वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूः प्रि॒ययै॑वैनौ त॒नुवा॑ सः॒ शा॑स्ति
स॒मि॒त॒मित्या॑ह॒ तस्मा॑द्ब्रह्म॑णा क्ष॒त्रं स॒मेति॑ यथ॒संन्यु॑ष्य
वि॒हर॑ति॒ तस्मा॑द्ब्रह्म॑णा क्ष॒त्रं व्यै॑त्यु॒तुभिः॑॥२१॥

वा ए॒तं दी॑क्षयन्ति॒ स ऋ॒तुभि॑रेव वि॒मुच्यो॑ मा॒तेव॑
पु॒त्रम्पृ॑थि॒वी पु॒री॒ष्यमि॑त्या॒हर्तु॑भि॒रेवैनं॑ दीक्षयि॒त्वर्तु॑भिर्वि
मु॒ञ्चति॑ वैश्वान॒र्या शि॒क्यमा॑ द॒त्ते स्व॒दय॑त्ये॒वैन॑न्नैर्ऋ॒तीः
कृ॒ष्णास्ति॒स्रस्तु॑ष॒पक्वा भ॑वन्ति॒ निर्ऋ॑त्यै वा ए॒तद्वा॒ग॒धेयं॑

यत्तुषा॒ नि॒र्ऋ॒त्यै रू॒पं कृ॒ष्णं रू॒पेणै॒व नि॒र्ऋ॒तिं नि॒रव॑दयत
इ॒मां दि॒शं यन्त्ये॒षा॥ २२॥

वै नि॒र्ऋ॒त्यै दि॒ग्स्वा॒यामे॒व दि॒शि नि॒र्ऋ॒तिं नि॒रव॑दयते
स्व॒कृत॑ इ॒रिण॑ उ॒पं द॒धाति॑ प्र॒दरे॑ वै॒तद्वै नि॒र्ऋ॒त्या आ॒यत॑नं
स्व ए॒वाय॑त॒ने नि॒र्ऋ॒तिं नि॒रव॑दयते शि॒क्यम॑भ्यु॒पं द॒धाति॑
नैर्ऋ॒तो वै पा॒शः सा॒क्षादे॒वैनं॑ नि॒र्ऋ॒तिपा॒शान्मु॑ञ्चति
ति॒स्र उ॒पं द॒धाति॑ त्रे॒धावि॑हितो वै पु॒रुषो॑ या॒वाने॒व
पु॒रुष॑स्तस्मा॒न्नि॒र्ऋ॒तिम॑व॒ यज॑ते॒ परा॑ची॒रुप॑॥ २३॥

द॒धाति॑ परा॑चीमे॒वास्मा॒न्नि॒र्ऋ॒तिम्प्र॑ णु॒दते॑ऽप्र॒तीक्ष॑मा य॒न्ति
नि॒र्ऋ॒त्या अ॒न्तर्हि॑त्यै मा॒र्जयि॑त्वो॒पं ति॑ष्ठन्ते मे॒ध्यत्वा॒य
गा॒र्हप॑त्य॒मुप॑ ति॒ष्ठन्ते नि॒र्ऋ॒तिलो॒क ए॒व च॑रि॒त्वा पू॒ता
दे॒वलो॒कमु॒पाव॑र्तन्त॒ एक॑यो॒पं ति॑ष्ठन्त॒ एक॑धै॒व यज॑माने वी॒र्यं
द॒धति॑ नि॒वेश॑नः॒ संग॑म॒नो व॑सू॒नामि॒त्याह॑ प्र॒जा वै प॒शवो॑
व॑सु॒ प्र॒जयै॒वैन॑म्प॒शुभिः॑ स॒मर्ध॑यन्ति॥ २४॥

ऋतुभिरेषा पराचीरुपाष्टाचत्वारिंशच्च॥ ४॥ [४]

पु॒रुष॑मा॒त्रेण॑ वि मि॒मीते॑ य॒ज्ञेन॑ वै पु॒रुषः॑ स॒मि॒तो
य॒ज्ञप॒रुषै॒वैनं॑ वि मि॒मीते॑ या॒वान्पु॒रुष ऊ॒र्ध्वबा॑हु॒स्तावा॑न्भव-

त्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्येणैवेनं वि मिमीते पक्षी
भवति न ह्यपक्षः पतितुमर्हत्यरत्निना पक्षौ द्राघीयांसौ
भवतस्तस्मात्पक्षप्रवयांसि वयांसि व्याममात्रौ पक्षौ च
पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम्॥२५॥

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः
सयोनित्वाय यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्त्यै षड्भवेन
कृषति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवेनं कृषति यद्वादशगवेनं
संवत्सरेणैवेयं वा अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैतद्विगुणमपश्यत्कृष्टं
चाकृष्टं च ततो वा इमां नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च॥२६॥

भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुः
चाकृष्टं च भवत्यग्नेरुद्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च
चतुष्पादश्च तान् यत्प्राचं उथ्सृजेद्रुद्रायापि दध्याद्यदक्षिणा
पितृभ्यो नि धुवेद्यत्प्रतीचो रक्षांसि हन्युरुदीच उथ्सृजत्येषा
वै देवमनुष्याणां शान्ता दिक्॥२७॥

तामेवैनाननूथ्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुथ्सृजत्यसौ
वा आदित्यः प्राणः प्राणमेवैनाननूथ्सृजति दक्षिणा
पर्यावर्तन्ते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्मादक्षिणोऽर्ध

आत्मनो^१ वीर्यावत्तरोऽथो^२ आदित्यस्यैवावृतमनु^३ पर्यावर्तन्ते
तस्मात्परा^४श्चः पशवो^५ वि तिष्ठन्ते प्रत्यश्च^६ आ वर्तन्ते
तिस्रस्ति^७स्रः सीताः^८॥ २८ ॥

कृषति^१ त्रिवृतमेव^२ यज्ञमुखे^३ वि यातयत्योषधीर्वपति^४
ब्रह्मणान्नमव^५ रुन्दे^६ऽर्के^७ऽर्कश्चीयते^८ चतुर्दशभिर्वपति^९ सप्त
ग्राम्या^{१०} ओषधयः^{११} सप्तारण्या^{१२} उभयीषामवरुद्धा^{१३} अन्नस्यान्नस्य
वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ^{१४} कृष्टे^{१५} वपति^{१६} कृष्टे^{१७} ह्योषधयः^{१८}
प्रतितिष्ठन्त्यनुसीतं^{१९} वपति^{२०} प्रजात्यै^{२१} द्वादशसु^{२२} सीतासु^{२३} वपति^{२४}
द्वादश^{२५} मासाः^{२६} संवत्सरः^{२७} संवत्सरेणैवास्मा^{२८} अन्नम्पचति^{२९}
यदग्निचित्॥ २९ ॥

अनवरुद्धस्याशजीयादवरुद्धेन^१ व्यृद्धेत^२ ये वनस्पतीनाम्फलग्र
ऽपि^३ प्रोक्षेदनवरुद्धस्यावरुद्धौ^४ दिग्भ्यो^५ लोष्टान्धसमस्यति^६
दिशामेव^७ वीर्यमवरुध्य^८ दिशां^९ वीर्ये^{१०}ऽग्निं चिनुते^{११} यं द्विष्याद्यत्र
स^{१२} स्यात्तस्यै^{१३} दिशो^{१४} लोष्टमा^{१५} हरेदिषमूर्जमहमित^{१६} आ दद
इतीषमेवोर्जं^{१७} तस्यै^{१८} दिशो^{१९}ऽवं रुन्दे^{२०} क्षोधुंको^{२१} भवति^{२२} यस्तस्यां
दिशि^{२३} भवत्युत्तरवेदिमुप^{२४} वपत्युत्तरवेद्या^{२५} ह्यग्निश्चीयते^{२६}ऽथो^{२७}
पशवो^{२८} वा उत्तरवेदिः^{२९} पशूनेवाव^{३०} रुन्दे^{३१}ऽथो^{३२} यज्ञपरुषो-

ऽनन्तरित्यै॥ ३० ॥

च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं यत्कृष्टश्चाकृष्टं च दिख्यसीतां अग्निचिदव पञ्चविंशतिश्च॥ ५॥ [५]

अग्ने तव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा
अग्नेर्वैश्वानरस्य सूक्तं सूक्तेनैव वैश्वानरमव रुन्दे षड्भिर्नि
वपति षड्वा ऋतवः सं वत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्दे समुद्रं वै नामैतच्छन्दः समुद्रमनु
प्रजाः प्र जायन्ते यदेतेन सिकता निवपति प्रजानां
प्रजननायेन्द्रः॥ ३१ ॥

वृत्राय वज्रम्प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयं
रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयं येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ताः
शर्करा अभवन्तच्छर्कराणां शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः
पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निम्परिमिनोति वज्रेणैवास्मै पशून्यरि
गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात्स्थेयानस्थेयसो
नोप हरते त्रिसप्ताभिः॥ ३२ ॥

पशुकामस्य परि मिनुयात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः
प्राणाः पशवः प्राणैरेवास्मै पशूनव रुन्दे त्रिणवाभि-
भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति

स्तृत्या अपरिमिताभिः परि मिनुयादपरिमितस्यावरुद्धौ यं
कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य तस्य शर्कराः सिकता
व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनः५ रेतः परा सिञ्चत्यपशुरेव
भवति॥ ३३॥

यं कामयेत पशुमान्स्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः
सिकता व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीनः५ रेतः सिञ्चति
पशुमानेव भवति सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव
तद्धधाति गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा
राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः शं युम्बारहस्पत्यम्मेधो
नोपानमत्सोऽग्निम्प्राविशत्॥ ३४॥

सोऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत् सोऽश्वम्प्राविशत्सो-
ऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधो-
ऽश्वम्प्राविशत्तमेवाव रुद्धे प्रजापतिनाग्निश्चेतव्य इत्याहुः
प्राजापत्योऽश्वो यदश्वमाक्रमयति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते
पुष्करपर्णमुप दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णः५
सयोनिमेवाग्निं चिनुतेऽपाम्पृष्ठमसीत्युप दधात्यपां वा
एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णः५ रूपेणैवैनदुप दधाति॥ ३५॥

ब्रह्मं जज्ञानमिति रुक्ममुपं दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः
 प्रजा असृजत ब्रह्ममुखा एव तत्प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म
 जज्ञानमित्याहु तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्यं
 इति यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीं शुचार्पयेन्नौषधयो न
 वनस्पतयः ॥ ३६ ॥

प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षं शुचार्पयेन्न
 वयांसि प्र जायेरन् यद्विवि चिन्वीत दिवं शुचार्पयेन्न
 पर्जन्यो वर्षेद्रुक्ममुपं दधात्यमृतं वै हिरण्यममृतं एवाग्निं
 चिनुते प्रजात्यै हिरण्मयम्पुरुषमुपं दधाति यजमानलोकस्य
 विधृत्यै यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च
 यजमानस्य च प्राणमपि दध्यादक्षिणतः ॥ ३७ ॥

प्राञ्चमुपं दधाति दाधारं यजमानलोकत्र पशूनां
 च यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया
 आतृण्णमनूपं दधाति प्राणानामुत्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि
 मृशति होत्रास्वेवैनं प्रति ष्ठापयति सुचावुपं दधात्याज्यस्य
 पूर्णं काष्मर्यमयीं दध्नः पूर्णामौदुम्बरीमियं वै काष्मर्यमय्यसावौत

एवोपं धत्ते॥३८॥

तूष्णीमुपं दधाति न हीमे यजुषासुमर्हति दक्षिणां
कार्ष्ण्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीन्तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य
पूर्णां कार्ष्ण्यमयीं वज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्ण्यो
वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षांस्यपं हन्ति दध्नः
पूर्णामौदुम्बरीम्पशवो वै दध्यूर्गुदुम्बरः पशुष्वेवोर्जं दधाति
पूर्णे उपं दधाति पूर्णे एवैनम्॥३९॥

अमुष्मिल्लौक उपं तिष्ठेते विराज्यग्निश्चेतव्यं इत्याहुः
स्रुग्वै विराड्रथ्स्रुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते
यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षांसि
जिघांसन्ति यज्ञमुखं रुक्मो यद्रुक्मं व्याघारयति
यज्ञमुखादेव रक्षांस्यपं हन्ति पञ्चभिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो
यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षांस्यपं हन्त्यक्ष्णया व्याघारयति
तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै॥४०॥

वनस्पतयो दक्षिणतो धत्त एनन्तस्मादक्ष्णया पञ्च च॥७॥ [७]

स्वयमातृणामुपं दधातीयं वै स्वयमातृणेमामेवोपं
धत्तेऽश्वमुपं घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो

वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना
 पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृणा
 भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
 अग्नावग्नश्चेतव्यं इत्याहुरेष वै॥४१॥

अग्निरैश्वानरो यद्वाह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टंकां यजुष्कृताम्प्र
 यच्छेत्ताम्राह्मणश्चोप दध्यातामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो
 वा एष आर्तिमार्तोऽर्योऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन्
 वरान्दद्यात्रयो वै प्राणाः प्राणानां स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ
 हि प्राणावेक एव देय एको हि प्राणः पशुः॥४२॥

वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते
 दूर्वेष्टकामुप दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै
 काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह काण्डेनकाण्डेन ह्येषा
 प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन चेत्याह
 साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता
 तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपादधताधरलक्ष्माणमसुरा यम्॥४३॥

कामयेत वसीयान्श्रयादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योप
 दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत पापीयान्श्रयादित्यधर-

लक्ष्माणं तस्योप दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परां भावयति
 पापीयान्भवति त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोकास्त्र्यालिखितैभ्य
 एव लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः
 पुरोडाशः कूर्मो भूत्वानु प्रासर्पत्॥४४॥

यत्कूर्ममुपदधाति यथा क्षेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं
 कूर्मः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां
 यत्कूर्मो यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधम्पश्यन्तः पशव
 उप तिष्ठन्ते श्मशानं वा एतत्क्रियते यन्मृतानां
 पशूनां शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं कूर्ममुपदधाति
 तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत्॥४५॥

कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्रा मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति
 स्वदयत्येवैनङ्गाम्यं वा एतदन्नं यद्वध्यारण्यम्मधु यद्वध्रा
 मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुद्धौ मही द्यौः पृथिवी च न
 इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राश्चमुप दधाति
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै पुरस्तात्प्रत्यश्चमुप दधाति
 तस्मात्॥४६॥

पुरस्तात्प्रत्यश्चः पशवो मेधमुप तिष्ठन्ते यो वा

अप॑नाभि॒मु॒ग्निं चि॑नुते यज॑मानस्य॒ नाभि॑मनु॒ प्र वि॑शति॒ स
 ए॑नमी॒श्वरो हि॑ऽसि॒तोरु॒लूख॑ल॒मुप॑ दधात्येषा॒ वा अ॒ग्नेर्नाभिः॑
 सना॑भिमे॒वाग्निं चि॑नुतेऽहि॑ऽसाया॒ औदु॑म्बर॒म्भव॑त्यूर्वा
 उ॑दुम्बर॒ ऊ॒र्जमे॒वाव॑ रु॒द्धे मध्य॑त उ॒प दधा॑ति मध्य॑त
 ए॒वास्मा॒ ऊ॒र्जं दधा॑ति॒ तस्मा॑न्मध्य॑त ऊ॒र्जा भु॑ञ्जत॒ इय॑द्भवति
 प्र॒जाप॑तिना यज्ञ॒मुखेन॑ स॒म्मित॑मव॒ हन्त्य॑न्नमे॒वाक॑वै॒ष्णव्य॑र्चो॒प
 दधा॑ति॒ विष्णु॑र्वै य॒ज्ञो वै॑ष्ण॒वा वन॑स्पत॒यो य॒ज्ञ ए॒व य॒ज्ञं प्रति॑
 ष्ठापयति॥ ४७ ॥

एष वै प॒शुर्यम॑सर्पदे॒ष यत्तस्मा॑त्तस्मा॑त्स॒प्तवि॑शतिश्च॥ ८ ॥ [८]

ए॒षां वा ए॒तल्लो॒कानां॑ ज्योतिः॒ सम्भृ॑तं यदु॒खा
 यदु॒खामु॑प॒दधा॑त्ये॒भ्य ए॒व लो॒केभ्यो॑ ज्योति॒रव॑ रु॒द्धे मध्य॑त
 उ॒प दधा॑ति मध्य॑त ए॒वास्मै॒ ज्योति॑र्दधाति॒ तस्मा॑न्मध्य॑तो
 ज्योति॒रुपा॑स्महे॒ सिक॑ताभिः पू॒रय॑त्येतद्वा अ॒ग्नेर्वै॑श्वान॒रस्य॑
 रू॒पः रू॒पेणै॒व वै॑श्वान॒रम॑व॒ रुद्धे॒ यं का॒मये॑त॒ क्षो॒धुकः॑
 स्या॒दित्यू॑नां तस्यो॒प॥ ४८ ॥

द॒ध्यात्क्षो॑धुक ए॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑तानु॒पद॑स्यद॒न्नम॑द्यादि॒ति
 पूर्णा॑ तस्यो॒प द॒ध्यादनु॑पदस्यदे॒वान्न॑म॒त्ति स॒हस्रं॑ वै प्रति॒ पुरु॑षः

पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुप
 दधाति सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्रमयति
 व्युद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै
 प्राणाः ॥ ४९ ॥

अमृतं हिरण्यं प्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति
 प्रतिष्ठामेवैनद्रमयित्वा प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण
 पूरयति मध्व्योऽसानीति शृतातङ्कोन मेध्यत्वाय
 ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्वध्यारण्यम्मधु यद्वध्ना मधुमिश्रेण
 पूरयत्युभयस्यावरुद्धौ पशुशीर्षाण्युप दधाति पशवो
 वै पशुशीर्षाणि पशूनेवाव रुद्धे यं कामयेतापशुः
 स्यादिति ॥ ५० ॥

विषूचीनानि तस्योप दध्याद्विषूच एवास्मात्पशून्दधात्यपशुरेव
 भवति यं कामयेत पशुमान्थस्यादिति समीचीनानि तस्योप
 दध्यात्समीच एवास्मै पशून्दधाति पशुमानेव भवति
 पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योप दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो
 वा अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो
 दधात्येतावन्तो वै पशवः ॥ ५१ ॥

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति

यत्पशुशीर्षाण्युपदधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह
 ग्राम्येभ्य एव पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति
 तस्मात्समावत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः पशवः
 कनीयाः सः शुचा ह्यृताः सर्पशीर्षमुप दधाति यैव सर्पे
 त्विषिस्तामेवारु रुन्दे ॥ ५२ ॥

यत्समीचीनम्पशुशीर्षैरुपदध्याद्ग्राम्यान्पशून्दशुकाः
 स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषि रुन्दे
 या सर्पे न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खलूपधेयमेव
 यदुपदधाति तेन तां त्विषिमव रुन्दे या सर्पे यद्यजुर्वदति
 तेन शान्तम् ॥ ५३ ॥

ऊनान्तस्योप प्राणाः स्यादिति वै पशवो रुन्दे चतुश्चत्वारिंशच्च ॥ ९ ॥ ————— [९]

पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते
 यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उप
 दधाति योनावेव रेतो दधाति पञ्चोप दधाति पाङ्गाः
 पशवः पशून्वास्मै प्र जनयति पञ्च दक्षिणतो वज्रो वा
 अपस्या वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षास्यप हन्ति पञ्च
 पश्चात् ॥ ५४ ॥

प्राचीरुप दधाति पश्चाद्वै प्राचीनः रेतो धीयते

प॒श्चादे॒वास्मै॑ प्रा॒चीन॒ः रेतो॑ दधाति पञ्च पुरस्तात्प्रतीचीरुपं
 दधाति पञ्च प॒श्चात्प्राची॑स्तस्मात्प्रा॒चीन॒ः रेतो॑ धीयते
 प्रतीचीः प्रजा जायन्ते पञ्चोत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै
 छन्दस्याः पशूनेव प्रजातान्स्वमायतनमभि पर्यूहत इयं वा
 अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैताः ॥ ५ ॥

अ॒प॒स्या अपश्य॑त्ता उपा॑धत्त ततो॒ वा इ॒मां
 नात्य॑दह॒द्यद॑प॒स्या उप॑दधात्य॒स्या अन॑तिदाहायोवाचं
 हे॒यम॑ददि॒त्स ब्र॒ह्मणा॑न् य॒स्यैता॑ उप॒धीयान्ते॑ य उ॒ चैना
 ए॒वं वे॒ददि॒ति प्रा॑णभृ॒त उप॑ दधाति॒ रेत॑स्ये॒व प्रा॑णान्दधाति
 तस्मा॒द्वद॑न्प्रा॒णन्पश्य॑ञ्छृण्वन्प॒शुर्जायते॑ऽयम्पुरः ॥ ५६ ॥

भुव॒ इति॑ पुरस्तादुपं दधाति प्राणमे॒वैताभि॑र्दाधारायं
 दक्षिणा विश्वकर्मेति॑ दक्षिणतो॒ मन॑ ए॒वैताभि॑र्दाधारायम्पश्चाद्विश्व
 इति॑ प॒श्चाच्चक्षु॑रे॒वैताभि॑र्दाधारेदमुत्तरात्सुवरित्युत्तरतः
 श्रोत्रमे॒वैताभि॑र्दाधारेयमुपरि॒ मतिरित्यु॑परिष्ठाद्वाचमे॒वैताभि॑र्दाधार
 दशदशोपं दधाति॒ सवीर्य॑त्वायाक्ष्णया ॥ ५७ ॥

उपं दधाति॒ तस्मा॑दक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र ह॑रन्ति
 प्रतिष्ठित्यै॒ याः प्राची॑स्ताभिर्वसिष्ठ आर्धो॒द्या दक्षिणा

ताभिर्भूरद्वाजो याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या
 उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य
 एवमेतासामृद्धिं वेदघ्नोत्येव य आसामेवम्बन्धुतां वेद
 बन्धुमान्भवति य आसामेवं क्लृप्तिं वेद कल्पते॥५८॥

अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य
 आसामेवम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय
 संयत उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्धिः सं
 यच्छति तत्संयतां संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति
 तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो विषूचीरुप दधाति तस्माद्विष्वश्चौ
 प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसं यतम्॥५९॥

असुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निर्यत्सं यत उपदधाति
 समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकुर्यविर्वयः कृतमयानामित्याह
 वयोभिरेवायानव रुद्धेऽयैर्वयांसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति
 तस्मादयं सर्वतः पवते॥६०॥

पश्चादेताः पुरोऽक्ष्णया कल्पतेऽसं यतं पञ्चत्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

गायत्री त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप्पङ्क्षा सह। बृहत्युष्णिहा
 ककुत्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा

या च षट्पदा। सछन्दा या च विच्छन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु
 त्वा। महानाग्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः। मेघ्या
 विद्युतो वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रजता हरिणीः सीसा
 युजो युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः
 शिम्यन्तु त्वा। नारीः॥६१॥

ते पत्नयो लोम वि चिन्वन्तु मनीषया। देवानाम्पत्नीर्दिशः
 सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। कुविदङ्ग यवमन्तो यव चिद्यथा
 दान्त्यनुपूर्वं वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो
 नमोवृक्तिं न जग्मुः॥६२॥

नारीश्चिच्छन्दाः॥११॥ [११]

कस्त्वा छति कस्त्वा वि शास्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति।
 क उ ते शमिता कविः। ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि
 शासतु। संवत्सरस्य धार्यसा शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या
 अध्वर्यवस्त्वा छन्तु वि च शासतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः
 कृण्वन्तु शिम्यन्तः। अर्धमासाः परुरुषि ते मासाश्छन्तु
 शिम्यन्तः। अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टं॥६३॥

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रम्भिषज्यतु।

द्यौस्ते॒ नक्ष॑त्रैः स॒ह रू॒पं कृ॑णोतु साधु॒या। शं ते॒ परै॑भ्यो॒
गात्रै॑भ्यः शम॒स्त्वव॑रेभ्यः। शम॒स्थभ्यो॑ म॒ज्जभ्यः॑ शमु॑ ते त॒नुवै॑
भुवत्॥६४॥

विलि॑ष्टत्रि॒ंशच्च॑॥१२॥ [१२]

उ॒थ्स॒न्नय॑ज्ञ इन्द्रा॑ग्नी दे॒वा वा अ॑क्षण्यास्तोमीयां अ॒ग्नेर्भा॑गाँऽस्य॒ग्ने जा॒तात्र॑श्मिरिति॑
नाक॑सद्वि॒च्छन्दा॑सि॒ सर्वा॑भ्यो वृष्टि॑सर्नी॒र्दवासु॑राः कनी॑याँसः प्र॒जाप॑तेरक्षि॒ द्वाद॑श॥१२॥
उ॒थ्स॒न्नय॑ज्ञो दे॒वा वै यस्य॑ मुख्यं॒वती॑र्नाक॑सद्वि॒रेवैताभि॑र॒ष्टाच॑त्वारिँशत्॥४४॥ उ॒थ्स॒न्नय॑ज्ञः
सर्व॑त्वाय॥ [१३]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

उ॒थ्स॒न्नय॑ज्ञो वा ए॒ष यद॑ग्निः किं वाहै॒तस्य॑ क्रि॒यते॒ किं
वा॒ न यद्वै॑ य॒ज्ञस्य॑ क्रि॒यमा॑णस्यान्त॒र्यन्ति॒ पूय॑न्ति॒ वा अ॑स्य
तदा॑श्चिनीरुपं दधात्य॒श्विनो॒ वै दे॒वानां॑ भिष॒जो ता॑भ्यामे॒वास्मै॑
भेष॒जं क॑रोति॒ पश्चो॑पं दधाति॒ पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्त॑स्मै
भेष॒जं क॑रोत्य॒वृत॑व्या॒ उप॑ दधात्य॒वृत॑नां क्लृ॒प्त्यै॑॥१॥

पश्चो॑पं दधाति॒ पश्च॒ वा ऋ॒तवो॒ याव॑न्त ए॒वर्त॑व॒स्तान्क॑ल्पयति॒

समा॒नप्र॑भृतयो भवन्ति समा॒नोद॑र्कास्तस्मा॑त्समा॒ना ऋ॒तव॑
एकै॑न प॒देन॒ व्याव॑र्तन्ते तस्मा॑द्दृ॒तवो॒ व्याव॑र्तन्ते प्राण॒भृत॒ उप॑
दधा॒त्युतु॑ष्वेव प्रा॒णान्द॑धाति॒ तस्मा॑त्समा॒नाः सन्त॑ ऋ॒तवो॒ न
जी॒र्यन्त्य॑थो प्र ज॑नयत्ये॒वैना॑नेष वै वा॒युर्य॑त्प्रा॒णो यदृ॑त॒व्या
उप॒धाय॑ प्राण॒भृतः॑ ॥ २ ॥

उप॒दधा॑ति॒ तस्मा॑त्सर्वा॒नृतू॑ननु॒ वा॒युरा व॑रीवर्त्ति
वृष्टि॑सनी॒रुप॑ दधाति॒ वृष्टि॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे यदे॑क॒धोप॑द॒ध्यादे॑क॒मृतु॑
व॑र्षेदनुपरि॒हारः॑ सादयति॒ तस्मा॑त्सर्वा॒नृतू॑न् व॑र्षति॒
यत्प्रा॑ण॒भृत॒ उप॒धाय॑ वृष्टि॑सनी॒रुप॑दधाति॒ तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्युता
दि॒वो वृ॑ष्टिरी॒र्ते प॒शवो॒ वै व॑य॒स्या॑ ना॒नाम॑नसः॒ खलु॒ वै
प॒शवो॒ ना॒ना॑व्रता॒स्तैऽप॑ ए॒वाभि॑ सम॑नसः ॥ ३ ॥

यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॑दिति॒ वय॒स्या॑स्तस्यो॒पधा॑याप॒स्या
उप॑ द॒ध्याद॑संज्ञानमे॒वास्मै॑ प॒शुभिः॑ करोत्यप॒शुरे॒व भ॑वति॒
यं का॒मये॑त प॒शुमा॑न्त्स्या॒दित्य॑प॒स्या॑स्तस्यो॒पधा॑य॒ वय॒स्या
उप॑ द॒ध्यात्सं॑ज्ञानमे॒वास्मै॑ प॒शुभिः॑ करोति प॒शुमा॑ने॒व भ॑वति॒
चत॑स्रः पुरस्ता॒दुप॑ दधाति॒ तस्मा॑च्च॒त्वारि॒ चक्षु॑षो रू॒पाणि॒ द्वे
शु॒क्ले द्वे कृ॑ष्णे ॥ ४ ॥

मूर्धन्वतीर्भवन्ति तस्मात्पुरस्तान्मूर्धा पञ्च दक्षिणायाः
 श्रोण्यामुप दधाति पञ्चोत्तरस्यां तस्मात्पश्चाद्वर्षीयान्
 पुरस्तात्प्रवणः पशुर्बस्तो वय इति दक्षिणेऽसि उप
 दधाति वृष्णिर्वय इत्युत्तरेऽसि सावेव प्रति दधाति व्याघ्रो
 वय इति दक्षिणे पक्ष उप दधाति सिंहो वय इत्युत्तरे
 पक्षयोरेव वीर्यं दधाति पुरुषो वय इति मध्ये तस्मात्पुरुषः
 पशूनामधिपतिः ॥ ५ ॥

कृत्या उपधाय प्राणभृतः समनसः कृष्णे पुरुषो वय इति पञ्च च ॥ १ ॥ — [१]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिति स्वयमातृणामुप दधातीन्द्राग्निभ्य
 वा इमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अधृतेव वा एषा
 यन्मध्यमा चित्तिरन्तरिक्षमिव वा एषेन्द्राग्नी इत्याहेन्द्राग्नी
 वै देवानामोजोभृतावोजसैवैनामन्तरिक्षे चिनुते धृत्यै
 स्वयमातृणामुप दधात्यन्तरिक्षं वै स्वयमातृणान्तरिक्षमेवोप
 धत्तेऽश्वमुप ॥ ६ ॥

घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः
 प्रजापतिर्नैवाग्निं चिनुते स्वयमातृणामभवति प्राणानामुत्सृष्ट्या
 अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै देवानां वै सुवर्गं लोकं
 यतां दिशः समव्हीयन्त त एता दिश्या अपश्यन्ता उपादधत्

ताभिर्वै ते दिशोऽदृ॒हन्त्यदि॒श्यां उप॒दधा॑ति दि॒शां विधृत्यै॒
दशं प्राण॒भृतः॑ पुरस्ता॒दुप॑ ॥ ७ ॥

द॒धाति॑ न॒व वै पुरु॑षे प्रा॒णा नाभिर्द॑श॒मी प्रा॒णाने॒व
पुरस्ता॑द्ध॒त्ते तस्मा॑त्पुरस्ता॑त्प्रा॒णा ज्योति॑ष्मतीमुत्त॒मामुप॑
दधाति॑ तस्मा॑त्प्रा॒णानां॑ वाग्ज्योति॑रुत्त॒मा दशोप॑
दधाति॑ दशा॑क्षरा वि॒राड्विरा॑द्बु॒न्दसां॑ ज्योति॒ज्योति॑रे॒व
पुरस्ता॑द्ध॒त्ते तस्मा॑त्पुरस्ता॑ज्योति॒रुपा॑स्महे छन्दा॑सि
प॒शुष्व॒जिम॑यु॒स्तान्बृ॑हत्युद॑जय॒त्तस्मा॑द्बार्ह॑ताः ॥ ८ ॥

प॒शव॑ उच्यन्ते॒ मा छन्द॑ इति॒ दक्षि॑णत॒ उप॑ दधाति॒
तस्मा॑द्दक्षि॒णावृ॑तो॒ मासाः॑ पृथि॒वी छन्द॑ इति॒ प॒श्चात्प्रति॑ष्ठित्या
अ॒ग्निर्दे॒वतेत्यु॑त्तर॒त ओजो॑ वा अ॒ग्निरोज॑ ए॒वोत्तर॑तो
ध॒त्ते तस्मा॑दुत्तरतोभिप्रया॒यी ज॑यति॒ षट्त्रिं॑श॒थ्सम्प॑द्यन्ते
षट्त्रिं॑शदक्षरा बृ॒हती॑ बा॒र्हताः॑ प॒शवो॑ बृ॒हत्यैवा॑स्मै प॒शून॑व
रु॒न्दे बृ॒हती॑ छन्द॑सा॒ऽस्वारा॑ज्य॒म्परी॑याय॒ यस्यै॑ताः ॥ ९ ॥

उ॒प॒धी॒यन्ते॒ गच्छ॑ति॒ स्वारा॑ज्य॒ऽसप्त॑ वाल॑खिल्याः
पुरस्ता॑दुप॑ दधाति॒ सप्त॑ प॒श्चात्सप्त॑ वै शी॒र्षण्याः॑ प्रा॒णा
द्वाववा॑श्चौ प्रा॒णानां॑ स॒वीर्य॑त्वाय॒ मूर्धा॑सि राडिति॑
पुरस्ता॑दुप॑ दधाति॒ यन्त्री॑ राडिति॑ प॒श्चात्प्रा॒णाने॒वास्मै॑ स॒मीचो॑

दधाति॥१०॥

अश्वमुप पुरस्तादुप बारहता एताश्चतुस्त्रिंशच्च॥२॥। [२]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एता
अक्षण्यास्तोमीया अपश्यन्ता अन्यथानूच्यान्यथोपादधत
तदसुरा नान्ववायन्ततो देवा अभवन्परासुरा यदक्षण्यास्तोमीया
अन्यथानूच्यान्यथोपादधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्यो भवत्याशुस्त्रिवृदिति पुरस्तादुप दधाति
यज्ञमुखं वै त्रिवृत्॥११॥

यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति व्योम सप्तदश इति
दक्षिणतोऽन्नं वै व्योमान्नं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो
धत्ते तस्मादक्षिणेनान्नमद्यते धरुण एकविंश इति
पश्चात्प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्यै भान्तः पञ्चदश
इत्युत्तरतो ओजो वै भान्त ओजः पञ्चदश ओज एवोत्तरतो
धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति प्रतूर्तिरष्टादश इति
पुरस्तात्॥१२॥

उप दधाति द्वौ त्रिवृतावभिपूर्वं यज्ञमुखे वि
यातयत्यभिर्वतः सविंश इति दक्षिणतोऽन्नं वा अभिवर्तो-
ऽन्नं सविंशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्मादक्षिणेनान्नमद्यते

वर्चो॑ द्वावि॒ंश इति॑ प॒श्चाद्यद्वि॑ंशति॒र्द्धे तेन॑ वि॒राजौ॑ यद्वे
प्रति॒ष्ठा तेन॑ वि॒राजो॑रे॒वाभि॑पूर्वम॒न्नाद्ये॑ प्रति॑ तिष्ठति॒ तपो॑
नव॒दश इत्यु॑त्तर॒तस्तस्मा॑त्स॒व्यः॥१३॥

हस्त॑योस्तप॒स्वितरो॑ योनि॑श्चतुर्वि॒ंश इति॑ पुरस्ता॒दुप॑
दधाति॒ चतुर्वि॑ंशत्यक्षरा गाय॒त्री गा॑य॒त्री यज्ञ॑मुखम्
यज्ञ॑मुखमे॒व पुरस्ता॑द्वि या॒तयति॑ गर्भाः॑ पञ्चवि॒ंश इति॑
दक्षिण॑तोऽन्नं॒ वै गर्भा॑ अन्नं॒ पञ्चवि॑ंशोऽन्नमे॒व दक्षिण॑तो
धत्ते॒ तस्मा॑द्दक्षिणे॒नान्न॑मद्यत् ओज॑स्त्रिण॒व इति॑ प॒श्चादिमे॑ वै
लो॒कास्त्रि॑ण॒व ए॒ष्वेव॑ लो॒केषु॑ प्रति॑ तिष्ठति॒ सम्भ॑रणस्त्रयोवि॒ंश
इति॑॥१४॥

उत्तर॑तस्तस्मा॑त्स॒व्यो हस्त॑योः सम्भार्य॑तरः॒ क्रतु॑रेकत्रि॒ंश
इति॑ पुरस्ता॒दुप॑ दधाति॒ वाग्वै॑ क्रतु॑र्यज्ञमुखं॒ वाग्य॑ज्ञमुखमे॒व
पुरस्ता॑द्वि या॒तयति॑ ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टपं॑ चतुस्त्रि॒ंश इति॑ दक्षिण॑तो-
ऽसौ॒ वा आ॑दित्यो ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टपम्॑ ब्रह्मवर्च॑समे॒व दक्षिण॑तो
धत्ते॒ तस्मा॑द्दक्षिणोऽर्धो॑ ब्रह्मवर्च॑सितरः॒ प्रति॒ष्ठा त्रय॑स्त्रि॒ंश इति॑
प॒श्चात्प्रति॑ष्ठित्यै॒ नाकः॑ षट्त्रि॒ंश इत्यु॑त्तर॒तः सु॒वर्गो॑ वै लो॒को

नाकः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

वै त्रिवृदिति पुरस्तात्स्वयम्नयोविंश इति सुवर्गो वै पञ्च च॥३॥ आशुर्व्योम धरुणो भान्तः
प्रतूर्तिरभिर्वर्तो वर्चस्तपो योनिर्गर्भा ओजः सम्भरणः क्रतुर्ब्रध्नस्य प्रतिष्ठा नाकृष्णोऽंशः॥-[३]

अग्नेर्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वा
अग्निर्यज्ञमुखं दीक्षा यज्ञमुखं ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव
पुरस्ताद्वि यातयति नृचक्षसाम्भागोऽसीति दक्षिणतः
शुश्रुवांसो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता जातायैवास्मा अन्नमपि
दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रं स्पृतं सप्तदशः स्तोम
इत्याहान्नं वै जनित्रम्॥१६॥

अन्नं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्मादक्षिणेनान्नमद्यते
मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः
प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविंशः
स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य
भागोऽसीत्युत्तरत ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः
क्षत्रमोजः पञ्चदशः॥१७॥

ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति
वसूनाम्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै वसवो

यज्ञमुखं रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विंशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि
यातयत्यादित्यानां भागोऽसीति दक्षिणतोऽन्नं वा आदित्या
अन्नं मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नं पञ्चविंशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते
तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यतेऽदित्यै भागः॥१८॥

असीति पश्चात्प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा
त्रिणवः प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै
देवः सविता ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्म चतुष्टोमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो
धत्ते तस्मादुत्तरोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवती भवति
प्रसूत्यै तस्माद्ब्राह्मणानामुदीची सनिः प्रसूता धृत्रश्चतुष्टोम
इति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै धृत्रः॥१९॥

यज्ञमुखं चतुष्टोमो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
यावानाम्भागोऽसीति दक्षिणतो मासा वै यावा अर्धमासा
अयावास्तस्माद्दक्षिणावृतो मासा अन्नं वै यावा अन्नं
प्रजा अन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत
ऋभूणाम्भागोऽसीति पश्चात् प्रतिष्ठित्यै विवर्तो-
ऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतोऽनयोर्लोकयोः सवीर्यत्वाय
तस्मादिमौ लोकौ समावद्दीर्यौ॥२०॥

यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव
 भवत्यास्य मुख्यो जायते यस्यान्नवतीर्दक्षिणतो-
 उत्त्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव
 तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत औजस्व्येव भवत्यास्यौजस्वी
 जायतेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छ्रुं यदेषा
 विधा॥ २१॥

विधीयतेऽर्क एव तद्वर्कमनु विधीयतेऽत्यन्नमास्यान्नादो
 जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ चैनामेवं वेद
 सृष्टीरुप दधाति यथासृष्टमेवाव रुद्धे न वा इदं दिवा न
 नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत्
 ततो वा इदं व्यौच्छद्यस्यैता उपधीयन्ते व्यैवास्मा उच्छृत्यथो
 तम एवाप हते॥ २२॥

वै जनित्रं पञ्चदशोऽदित्यै भागो वै धृत्रः समावद्वीर्यो विधा ततो वा इदं चतुर्दश
 च॥ ४॥ अग्नेर्नृचक्षसाञ्जनित्रं मित्रस्येन्द्रस्य वसूनामादित्यानामदित्यै देवस्य सवितुः सावित्रवती
 धृत्रो यावानामृभूणां विवर्तश्चतुर्दश॥ [४]

अग्ने जातान्त्र णुदा नः सपत्नानिति पुरस्तादुप
 दधाति जातानेव भ्रातृव्यान्त्र णुदते सहसा जातानिति
 पश्चाञ्जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते चतुश्चत्वारिंशः स्तोम

इति दक्षिणतो ब्रह्मवर्चसं वै चतुश्चत्वारिंशो ब्रह्मवर्चसमेव
 दक्षिणतो धत्ते तस्माद्दक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः षोडशः
 स्तोम इत्युत्तरत ओजो वै षोडश ओज एवोत्तरतो धत्ते
 तस्मात्॥ २३ ॥

उत्तरतोभिप्रयायी जयति वज्रो वै चतुश्चत्वारिंशो वज्रः
 षोडशो यदेते इष्टके उपदधाति जातांश्चैव जनिष्यमाणांश्च
 भ्रातृव्यान्प्रणुद्य वज्रमनु प्र हरति स्तृत्यै पुरीषवतीम्मध्य
 उप दधाति पुरीषं वै मध्यमात्मनः सात्मानमेवाग्निं चिनुते
 सात्मा मुष्मिल्लोके भवति य एवं वेदैता वा असपत्ना नामेष्टका
 यस्यैता उपधीयन्ते॥ २४ ॥

नास्य सपत्नो भवति पशुर्वा एष यदग्निर्विराजं
 उत्तमायां चित्यामुप दधाति विराजमेवोत्तमाम्पशुषु दधाति
 तस्मात्पशुमानुत्तमां वाचं वदति दशदशोप दधाति
 सवीर्यत्वायां क्षणयोप दधाति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र
 हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यानि वै छन्दांसि सुवर्ग्याण्यासन्तैर्देवाः
 सुवर्गं लोकमायन्तेनर्षयः॥ २५ ॥

अश्राम्यन्ते तपोऽतप्यन्त तानि तपसापश्यन्तेभ्य एता

इष्टं॑ का॒ निर॑मि॒म॒ते॒व॒श्छ॑न्दो॒ वरि॑व॒श्छ॑न्द॒ इति॑ ता उपा॑दधत॒
ताभि॑र्वै ते सु॒व॒र्गं लो॒कमा॑यन् यदे॒ता इष्टं॑ का उप॒दधा॑ति॒ यान्ये॑व
छ॒न्दाँ॑सि सुव॒र्ग्याणि॑ तैरे॒व यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति
य॒ज्ञेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ताः स्तोम॑भागेरे॒वासृ॑जत॒
यत्॥ २६॥

स्तोम॑भागा उप॒दधा॑ति प्र॒जा ए॒व तद्यज॑मानः सृजते॒
बृह॑स्पति॒र्वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ तेजः॑ सम॑भर॒द्यथ॑स्तोम॑भागा
यथ॑स्तोम॑भागा उप॒दधा॑ति सते॑जसमे॒वाग्निं चि॑नुते बृह॑स्पति॒र्वा
ए॒तां य॒ज्ञस्य॑ प्रति॒ष्ठाम॑पश्य॒द्यथ॑स्तोम॑भागा यथ॑स्तोम॑भागा
उप॒दधा॑ति य॒ज्ञस्य॑ प्रति॒ष्ठित्यै॑ स॒प्तस॒प्तोप॑ दधाति सवीर्य॒त्वाय॑
ति॒स्रो मध्ये॑ प्रति॒ष्ठित्यै॑॥ २७॥

उ॒त्तर॒तो ध॑त्ते तस्मा॑दुप॒धीय॑न्त ऋष॑योऽसृजत॒ यन्निच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥ ५॥ ————— [५]

र॒श्मिरि॒त्येवा॒दित्य॑म॑सृजत॒ प्रेति॑रिति॒ धर्म॑मन्वि॒तिरिति॑
दि॒वँ स॑न्धिरित्य॒न्तरि॑क्षं॒ प्रति॑धिरिति॒ पृथि॑वीं वि॒ष्टम्भ॑
इति॑ वृष्टि॑म्प्रवेत्य॒हर॑नुवेति॒ रात्रि॑मु॒शिगिति॑ वसू॑न्प्रके॒त इति॑
रु॒द्रान्थ॑सु॒दीति॑रित्या॒दित्या॑नोज॒ इति॑ पि॒तृँस्त॑न्तुरिति॒ प्र॒जाः
पृ॒तना॑षाडिति॒ प॒शून्ने॒वदित्यो॑षधीरभि॒जिद॑सि यु॒क्तग्रा॑वा॥ २८॥

इन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्येव दक्षिणतो वज्रम्पर्यौहदभिजित्यै
 ताः प्रजा अपंप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव
 प्राणमदधाद्यन्तेत्यपानं सृष्टिं सर्प इति चक्षुर्वयोधा इति
 श्रोत्रन्ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः पश्यन्तीः शृण्वतीर्न
 मिथुनी अभवन्तासु त्रिवृदसीत्येव मिथुनमदधात्ताः प्रजा
 मिथुनी॥ २९॥

भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः सरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्येव
 प्राजनयत्ताः प्रजाः प्रजाता न प्रत्यतिष्ठन्ता वसुकोऽसि
 वेषश्चिरसि वस्यष्टिरसीत्येवेषु लोकेषु प्रत्यस्थापयद्यदाह
 वसुकोऽसि वेषश्चिरसि वस्यष्टिरसीति प्रजा एव प्रजाता
 एषु लोकेषु प्रति स्थापयति सात्मान्तरिक्षं रोहति सप्राणो-
 ऽमुष्मिल्लोके प्रति तिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति य
 एवं वेद॥ ३०॥

युक्तग्रावा प्रजा मिथुन्यन्तरिक्षं द्वादश च॥ ६॥ [६]

नाकसद्विर्वे देवाः सुवर्गं लोकमायन्तन्नाकसदा नाकसत्त्वं
 यन्नाकसद उपदधाति नाकसद्विरेव तद्यजमानः सुवर्गं
 लोकमेति सुवर्गो वै लोको नाको यस्यैता उपधीयन्ते

नास्मा॒ अक॑म्भवति यज॑मानाय॒त॒नं वै ना॑क॒सदो॒ यन्ना॑क॒सदं॒
उप॒दधा॑त्या॒यत॑नमे॒व तद्य॑ज॑मानः कुरु॒ते पृ॒ष्ठानां॒ वा ए॒तत्तेजः॒
सम्भृ॑तं॒ यन्ना॑क॒सदो॒ यन्ना॑क॒सदः॑ ॥ ३१ ॥

उ॒प॒दधा॑ति पृ॒ष्ठाना॑मे॒व तेजो॑ऽव॒ रुन्धे॑ प॒ञ्च॒चोडा॒ उप॑
दधा॒त्यप्सर॑सं ए॒वैन॑मे॒ता भू॒ता अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क उप॑ शे॒रेऽथो॑
तनू॒पानी॑रे॒वैता॑ यज॑मानस्य॒ यं द्वि॒ष्यात्त॑मु॒प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्य॑
ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्चति ता॒जगा॑र्तिमा॒र्च्छ॒त्युत्तरा॑ ना॒क॒सद्भ्य॑
उप॑ दधाति॒ यथा॑ जा॒यामा॑नीयं गृ॒हेषु॑ निषा॒दय॑ति ता॒दृगे॒व
तत् ॥ ३२ ॥

प॒श्चात्प्रा॑चीमु॒त्त॒मामुप॑ दधाति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्रा॑ची
प॒त्यन्वा॑स्ते स्वय॑मातृ॒ण्णां च॑ वि॒कर्णीं॑ चो॒त्त॒मे उप॑
दधाति प्रा॒णो वै स्व॑य॑मातृ॒ण्णायु॑र्वि॒कर्णीं॑ प्रा॒णं चैवायु॑श्च
प्रा॒णाना॑मु॒त्त॒मौ ध॑त्ते तस्मा॑त्प्रा॒णश्चायु॑श्च प्रा॒णाना॑मु॒त्त॒मौ
ना॒न्यामु॒त्तरा॑मिष्ट॑का॒मुप॑ दध्या॒द्यद॒न्यामु॒त्तरा॑मिष्ट॑का॒मुप॑ दध्या॒त्पशु॑

च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णं चायु॑श्चापि॑ दध्या॒त्तस्मा॑न्ना॒न्योत्त॑रेष्ट॑को
स्वय॑मातृ॒ण्णामुप॑ दधा॒त्यसौ॒ वै स्व॑य॑मातृ॒ण्णामू॒मेवोप॑ ध॒त्ते-
ऽश्व॑मुप॑ घ्रापयति प्रा॒णमे॒वास्यां॑ दधा॒त्यथो॑ प्राजाप॒त्यो
वा अश्वः॑ प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑ स्वय॑मातृ॒ण्णा भ॑वति

प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
 एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्विकर्णी यद्विकर्णीमुपदधाति
 देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत उत्तरत उप दधाति
 तस्मादुत्तरत उपचारोऽग्निर्वायुमती भवति समिद्धौ ॥ ३४ ॥

सम्भृतं यन्नाकसदो यन्नाकसदस्तत्पशूनामेपां वै द्वाविंशतिश्च ॥ ७ ॥ ————— [७]

छन्दांस्युप दधाति पशवो वै छन्दांसि पशूनेवाव रुद्धे
 छन्दांसि वै देवानां वामम्पशवो वाममेव पशूनव रुद्ध
 एतां ह वै यज्ञसेनश्चेत्रियायुणश्चितिं विदां चकार तया वै
 स पशूनवारुद्ध यदेतामुपदधाति पशूनेवाव रुद्धे गायत्रीः
 पुरस्तादुप दधाति तेजो वै गायत्री तेज एव ॥ ३५ ॥

मुखतो धत्ते मूर्धन्वतीर्भवन्ति मूर्धानमेवैनं समानानां
 करोति त्रिष्टुभ उप दधातीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियमेव मध्यतो
 धत्ते जगतीरुप दधाति जागता वै पशवः पशूनेवाव
 रुद्धेऽनुष्टुभ उप दधाति प्राणा वा अनुष्टुप्प्राणानामुत्सृष्ट्यै
 बृहतीरुष्णिहाः पङ्कीरक्षरपङ्कीरिति विषुरूपाणि छन्दांस्युप
 दधाति विषुरूपा वै पशवः पशवः ॥ ३६ ॥

छन्दांसि विषुरूपानेव पशूनव रुद्धे विषुरूपमस्य

गृहे दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं
वेदातिच्छन्दसमुप दधात्यतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दांसि
सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिश्चिनुते वर्ष्म वा एषा छन्दसां
यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसमुपदधाति वर्ष्मैवैनं समानानां
करोति द्विपदा उप दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै॥३७॥

तेज एव पशवः पशवो यजमान एकश्च॥८॥ [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यथ्सयुजो नोपदध्याद्देवता
अस्याग्निं वृञ्जीरन् यथ्सयुजं उपदधात्यात्मनैवैनं सयुजं
चिनुते नाग्निना व्यृध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः संतत
एवमेवैताभिर्ग्निः संततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता
अमूः कृत्तिका अभवन् यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव॥३८॥

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका
उप दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका
देवपुरा देवपुरा एव प्र विंशति नार्तिमाच्छत्यग्निं चिक्यानो
विश्वज्योतिष उप दधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः
कुरुतेऽथो प्राणानेवैता यजमानस्य दाधत्येता वै देवताः

सुवर्ग्यास्ता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति॥३९॥

सुवर्गमेव ता एव चत्वारि च॥९॥ [९]

वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवाव रुद्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतं
वर्षेदनुपरिहारः सादयति तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति
पुरोवातसनिरसीत्याहैतद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमव
रुद्धे संयानीभिर्वै देवा इमाल्लोकान्त्समयुस्तत्संयानीनां
संयानित्वं यत्संयानीरुपदधाति यथाप्सु नावा संयात्येवम्॥४०॥

एवैताभिर्यजमान इमाल्लोकान्त्सं याति प्लवो वा
एषोऽग्नेर्यत्संयानीर्यत्संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्नय
उपं दधात्युत यस्यैतासूपहितास्वापोऽग्निः हरन्त्यहंत
एवास्याग्निरादित्येष्टका उपं दधात्यादित्या वा एतम्भूत्यै
प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्नोत्यादित्याः॥४१॥

एवैनम्भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यादित्यो रुचमा दत्ते यो-
ऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उपदधात्यसावेवास्मिन्नादित
रुचं दधाति यथासौ देवानां रोचंत एवमेवैष मनुष्याणां
रोचते घृतेष्टका उपं दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम
यद्धृतम्प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयति॥४२॥

अथो तेजसानुपरिहारः सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो
 दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत् स यशसा व्यार्ध्यत् स एता
 यशोदा अपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स यश आत्मन्नधत्ता
 यद्यशोदा उपदधाति यश एव ताभिर्यजमान आत्मन्धत्ते
 पञ्चोप दधाति पाङ्क्तुः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो
 दधाति॥४३॥

एवं प्राप्नोत्यादित्या अर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च॥१०॥ [१०]

देवासुराः संयत्ता आसन्कनीयाः सो देवा आसन्भूयाः सो-
 ऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन्ता उपाधत्ता
 भूयस्कृदसीत्येव भूयाः सोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृ-
 प्राचीं दिशमजयन्नूर्वासीत्यमूमजयन्नन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे
 सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन्॥४४॥

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाल्लौकाञ्जयति
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहे
 अग्ने रूपः रूपेणैवाग्निमव रुद्धे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
 सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत
 आयुष्या उप दधात्यायुरेव॥४५॥

अस्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परः हन्नामेत्याहेतद्वा अग्नेः प्रियं

धामं प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि सः रभावहा
 इत्याह व्यैवैनेन परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्र इत्याहैष
 वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या
 उप दधात्येतद्वा ऋतूनाम्प्रियं धाम यदृतव्या ऋतूनामेव
 प्रियं धामाव रुन्दे सुमेक इत्याह संवत्सरो वै सुमेकः
 संवत्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति॥४६॥

अभन्नायुरेवर्तव्या उप षड्विंशतिश्च॥११॥ [११]

प्रजापतेरक्ष्यंश्चयत्तत्परापतत्तदश्वोऽभवद्यदश्वयत्तदश्वस्याश्वत्
 अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेष वै प्रजापतिः सर्वं करोति यो-
 ऽश्वमेधेन यजते सर्व एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः
 सर्वस्य भेषजः सर्वं वा एतेन पाप्मानं देवा अंतरन्नपि वा
 एतेन ब्रह्महत्यामंतरन्त्सर्वम्पाप्मानम्॥४७॥

तरति तरति ब्रह्महत्यां योऽश्वमेधेन यजते य उ चैनमेवं
 वेदोत्तरं वै तत्प्रजापतेरक्ष्यंश्चयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोऽवं द्यन्ति
 दक्षिणतोऽन्येषां पशूनाम्बैतसः कटो भवत्यप्सुयोनिर्वा अश्वो-
 ऽप्सुजो वैतसः स्व एवैनं योनौ प्रति ष्ठापयति चतुष्टोमः
 स्तोमो भवति सरङ्गु वा अश्वस्य सक्थ्यावृहत्तद्देवाश्चतुष्टोमेनैव

प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमो भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय॥४८॥

सर्वं पाप्मानमवृहद्वादश च॥१२॥ _____[१२]

देवासुराः तेनर्तव्यां रुद्रोऽश्मनृषदे वडुदेनं प्राचीमिति वसोर्धारांमग्निर्देवेभ्यः सुवर्गाय यत्राकृताय
छन्दश्चितं पवस्व द्वादश॥१२॥ देवासुरा अजायां वै श्रुमुष्टिः प्रथमो देवयतामेतद्वै छन्दसामृषोत्यष्टौ
पञ्चाशत्॥५८॥ देवासुराः सर्वं जयति॥ _____[१३]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

देवासुराः संयत्ता आसन्ते न व्यजयन्त स एता
इन्द्रस्तनूरपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स तनुवमिन्द्रियं
वीर्यमात्मन्नधत्त ततो देवा अभवन्परासुरा यदिन्द्रतनूरुपदधाति
तनुवमेव ताभिरिन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते-
ऽथो सेन्द्रमेवाग्निं सतनुं चिनुते भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यः॥१॥

भवति यज्ञो देवेभ्योऽपाक्रामत्तमवरुधं नाशंक्रुवन्त एता
यज्ञतनूरपश्यन्ता उपाधत्ता ताभिर्वै ते यज्ञमवारुन्धत्
यद्यज्ञतनूरुपदधाति यज्ञमेव ताभिर्यजमानोऽव रुन्दे

त्रयस्त्रिंशत्मुप दधाति त्रयस्त्रिंशद्वै देवता देवता
 एवाव रुन्देऽथो सात्मानमेवाग्निं सतनुं चिनुते
 सात्मानुष्मिल्लोके॥२॥

भवति य एवं वेद ज्योतिष्मतीरुप दधाति
 ज्योतिरेवास्मिन्दधात्येताभिर्वा अग्निश्चितो ज्वलति
 ताभिरेवेन९ समिन्द्र उभयोरस्मै लोकयोज्योतिर्भवति
 नक्षत्रेष्टका उप दधात्येतानि वै दिवो ज्योतींषि
 तान्येवाव रुन्दे सुकृतां वा एतानि ज्योतींषि यन्नक्षत्राणि
 तान्येवाप्रोत्यथो अनूकाशमेवैतानि॥३॥

ज्योतींषि कुरुते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
 यथ्संस्पृष्टा उपदध्याद्वृष्ट्यै लोकमपि दध्यादवर्षुकः
 पर्जन्यः स्यादसंस्पृष्टा उप दधाति वृष्ट्या एव लोकं
 करोति वर्षुकः पर्जन्यो भवति पुरस्तादन्याः प्रतीचीरुप
 दधाति पश्चादन्याः प्राचीस्तस्मात्प्राचीनानि च प्रतीचीनानि
 च नक्षत्राण्या वर्तन्ते॥४॥

भ्रातृव्यो लोक एवैतान्येकचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

ऋतव्या उप दधात्यृतूनां कृत्यै द्वंद्वमुप दधाति
 तस्माद्द्वंद्वमृतवोऽधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चित्तिरन्तरिक्षमिव

वा ए॒षा द्वंद्वम॒न्यासु॑ चिती॒षूप॑ दधाति॒ चत॑स्रो मध्ये धृत्या॑
 अन्तःश्लेषणं॑ वा ए॒ताश्चिती॑नां यद॑त॒व्या यद॑त॒व्या उप॑दधाति॒
 चिती॑नां विधृत्या॒ अव॑का॒मनूप॑ दधात्येषा वा अ॒ग्रेयो॑निः
 सयो॑निम्॥५॥

ए॒वाग्निं चि॑नुत उ॒वाच॑ ह वि॒श्वामि॒त्रोऽद॒दि॒त्स ब्र॒ह्मणा॑न्त्रं
 यस्यै॒ता उप॑धी॒यान्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेद॑दिति॒ संव॑त्स॒रो
 वा ए॒तम्प्र॑ति॒ष्ठायै॑ नुदते॒ योऽग्निं॑ चि॒त्वा न प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति पञ्च
 पूर्वा॒श्चित॑यो भव॒न्त्यथ॑ ष॒ष्ठीं चि॑तिं चिनुते॒ षड्वा ऋ॒तवः॑ संव॑त्स॒र
 ऋ॒तुष्वे॒व संव॑त्स॒रे प्र॑ति॒ तिष्ठ॑त्ये॒ता वै॥६॥

अधि॑प॒त्नीर्नामे॑ष्ट॒का यस्यै॒ता उप॑धी॒यान्तेऽधि॑पतिरे॒व
 संमा॑नानां॒ भव॑ति॒ यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वैनं॑
 दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्चति॒ ताज॑गा॒र्तिमा॑र्च्छत्यङ्गि॒रसः॑ सु॒वर्गं॑
 लो॒कं य॑न्तो॒ या य॒ज्ञस्य॑ निष्कृ॒तिरा॑सी॒त्तामृ॑षि॒भ्यः प्र॑त्यौ॒हन्
 तद्धि॑रण्यमभव॒द्यद्धि॑रण्यश॒ल्कैः प्रो॑क्षति॒ य॒ज्ञस्य॑ निष्कृ॒त्या
 अथो॑ भेष॒जमे॒वास्मै॑ करोति॥७॥

अथो॑ रू॒पेणै॒वैनं॑ सम॑र्धयत्यथो॒ हिर॑ण्यज्योतिषै॒व
 सु॒वर्गं लो॒कमे॑ति साह॒स्रव॑ता प्रोक्ष॑ति साह॒स्रः प्र॒जाप॑तिः
 प्र॒जाप॑ते॒रास्या॑ इ॒मा मे॑ अ॒ग्न इ॑ष्ट॒का धे॒नवः॑ स॒न्त्वित्या॑ह

धेनूरेवैनाः कुरुते ता एनं कामदुघा अमुत्रामुष्मिल्लोक उप
तिष्ठन्ते॥८॥

सयानिमेता वै करोत्येकान्नचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

रुद्रो वा एष यदग्निः स एतर्हि जातो यर्हि सर्वश्चितः
स यथा वथ्सो जातः स्तनम्प्रेप्सत्येवं वा एष एतर्हि
भागधेयम्प्रेप्सति तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च
यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं जुहोति भागधेयेनैवेन
शमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न यजमानो यद्गाम्याणां
पशूनाम्॥९॥

पयसा जुहुयाद्गाम्यान्पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्याञ्जर्ति
वा जुहुयाद्गवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान्पशून्
हिनस्ति नारण्यानथो खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलांश्च
गवीधुकाश्चेत्यजक्षीरेण जुहोत्याग्नेयी वा एषा यदजाहुत्यैव
जुहोति न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानङ्गिरसः सुवर्गं
लोकं यन्तः॥१०॥

अजायां घर्मम्प्राप्तिश्चन्त्सा शोचन्ती पूर्णम्पराजिहीत

सो ३ ऽर्कोऽभवत्तदर्कस्यार्कत्वमर्कपूर्णं जुहोति
 सयोनि॒त्वायोद॒ङ्घ्रिष्ठ॑ञ्जुहोत्येषा वै रु॒द्रस्य॑ दि॒ग्स्वाया॑मे॒व
 दि॒शि रु॒द्रं नि॒रव॑दयते च॒रमा॑यामि॒ष्टका॑यां जुहोत्यन्त॒त
 ए॒व रु॒द्रं नि॒रव॑दयते त्रेधाविभु॒क्तं जु॑होति त्रयं इ॒मे लो॒का
 इ॒माने॒व लो॒कान्त्स॒माव॑द्दी॒र्यान्करो॑तीत्यग्रे जुहोति॥११॥

अथेय॒त्यथेय॑ति त्रयं इ॒मे लो॒का ए॒भ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यः॑
 शम॑यति तिस्र उत्तरा आहु॒तीर्जु॑होति षट्त्सम्प॑द्यन्ते
 षड्वा ऋ॒तवं ऋ॒तुभि॑रे॒वैनं॑ शम॑यति यद॑नुपरि॒क्रामं॑
 जुहु॑यादन्तरवचा॒रिणं॑ रु॒द्रं कुर्या॑दथो ख॒त्वाहुः॑ कस्यां वाहं
 दि॒शि रु॒द्रः कस्यां॑ वेत्य॑नुपरि॒क्रामं॑मे॒व हो॑त॒व्यम॑परि॒वर्गमे॒वैनं॑
 शम॑यति॥१२॥

ए॒ता वै दे॒वताः॑ सु॒वर्ग्या॑ या उ॒त्त॒मास्ता॑ यज॑मानं
 वाच॑यति ताभि॑रे॒वैनं॑ सु॒वर्गं लो॒कं ग॑मयति यं द्वि॒ष्यात्तस्य॑
 संच॑रे प॒शूनां॑ न्य॒स्येद्यः॑ प्र॒थमः॑ प॒शुर॑भि॒तिष्ठ॑ति स
 आ॒र्तिमा॑र्च्छति॥१३॥

प॒शूनां॑ यन्तोऽग्रे जुहोत्य॑परि॒वर्गमे॒वैनं॑ शम॑यति त्रि॒ंशच्च॑॥३॥ [३]

अश्म॒न्नूर्ज॑मिति परि॑ षिञ्चति मा॒र्जय॑त्ये॒वैन॑मथो त॒र्पय॑त्ये॒व

स ए॒नं तृ॒तोऽक्षु॑ध्यन्न॒शोच॑न्नमुष्मि॒ल्लो॒क उ॒प तिष्ठ॑ते तृ॒प्यति॑
 प्र॒जया॑ प॒शुभिर्य॑ ए॒वं वेद॑ तां न॒ इष॑मूर्जं धत्त मरुतः स॒ररा॑णा
 इत्या॒हान्नं॑ वा ऊ॒र्गन्न॑म्मरुतोऽन्नमे॒वाव॑ रु॒न्देऽश्म॑स्ते क्षु॒दमुं॑
 ते शु॒क् ॥१४॥

ऋच्छ॒तु यं द्वि॑ष्म इत्या॒ह यमे॒व द्वेष्टि॑ तम॑स्य क्षु॒धा च॑ शु॒चा
 चा॑र्पयति॒ त्रिः परि॑षिञ्चन्प॒र्येति॑ त्रि॒वृद्धा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्नि॑स्तस्य
 शुच॑श्च शमयति॒ त्रिः पुनः॑ प॒र्येति॑ षट्थ॒सम्प॑द्यन्ते षड्वा ऋ॒तव॑
 ऋ॒तुभिरे॒वास्य॑ शुच॑श्च शमयत्य॒पां वा ए॒तत्पु॑ष्पं यद्वै॒तसो॑-
 ऽपाम् ॥१५॥

शरोऽ॒वका॑ वेतसशा॒ख्या चा॑व॒काभिश्च॑ वि क॑र्ष॒त्यापो॑
 वै शान्ताः॑ शान्ताभिरे॒वास्य॑ शुच॑श्च शमयति॒ यो वा अ॒ग्निं
 चि॒तम्प्र॑थमः प॒शुर॑धि॒क्राम॑तीश्व॒रो वै तश्च॑ शु॒चा प्र॑दहो
 म॒ण्डूके॑न॒ वि क॑र्षत्येष वै प॑शूनाम॒नुपजी॑वनी॒यो न वा ए॒ष
 ग्राम्ये॑षु प॒शुषु॑ हि॒तो नार॑ण्येषु तमे॒व शु॒चा॑र्पयत्यष्टाभिर्वि
 क॑र्षति ॥१६॥

अष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रोऽग्नि॑र्यावा॑ने॒वाग्नि॑स्तस्य
 शुच॑श्च शमयति पा॒वक॑व॒तीभि॑रन्नं वै पा॒वकोऽन्नै॑ने॒वास्य॑

शुचिं शमयति मृत्युर्वा एष यदग्निर्ब्रह्मण एतद्रूपं
 यत्कृष्णाजिनम् कार्ष्णीं उपानहावुपं मुञ्चते ब्रह्मणैव
 मृत्योरन्तर्धत्तेऽन्तर्मृत्योर्धत्तेऽन्तरन्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुञ्चते-
 ऽन्यां नान्तः॥१७॥

एव मृत्योर्धत्तेऽवान्नाद्यं रुद्धे नमस्ते हरसे शोचिष
 इत्याह नमस्कृत्य हि वसीयां समुपचरन्त्यन्यं ते
 अस्मत्तपन्तु हेतय इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचार्पयति
 पावको अस्मभ्यं शिवो भवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव
 रुद्धे द्वाभ्यामधि क्रामति प्रतिष्ठित्या अपस्यवतीभ्यां
 शान्त्यै॥१८॥

शुर्वेतसोऽपामंष्टाभिर्विकर्षति नान्तरेकान्नपञ्चाशच्च॥४॥ [४]

नृषदे वडिति व्याघारयति पृङ्गाहुत्या यज्ञमुखमा
 रभतेऽक्षण्या व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र
 हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यद्वषट्कुर्याद्यातयांमास्य वषट्कारः स्याद्यन्न
 वषट्कुर्याद्रक्षांसि यज्ञं हन्युर्वडित्याह परोक्षमेव वषट्करोति
 नास्य यातयांमा वषट्कारो भवति न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति
 हुतादो वा अन्ये देवाः॥१९॥

अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयांन्प्रीणाति ये देवा
 देवानामिति दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षति हुतादश्चैव देवानहुतादश्च
 यजमानः प्रीणाति ते यजमानम्प्रीणन्ति दध्नेव हुतादः
 प्रीणाति मधुषाहुतादौ ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु
 यद्दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षत्युभयस्यावरुद्धौ शुमुष्टिनावोक्षति
 प्राजापत्यः ॥ २० ॥

वै शुमुष्टिः संयोनित्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अनुपरिचारमवोक्ष
 वि वा एष प्राणैः प्रजया पशुभिर्ऋध्यते योऽग्निं
 चिन्वन्नधिक्रामति प्राणदा अपानदा इत्याह प्राणानेवात्मन्धत्ते
 वर्चोदा वरिवोदा इत्याह प्रजा वै वर्चः पशवो वरिवः
 प्रजामेव पशूनात्मन्धत्त इन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रः ॥ २१ ॥

हुतः षोडशभिर्भोगैरसिनात्स एतामग्नयेऽनीकवत्
 आहुतिमपश्यत्तामजुहोत्तस्याग्निरनीकवान्धस्वेन भागधेयेन
 प्रीतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहद्वैश्वकर्मणेन पाप्मनो
 निरमुच्यत यदग्नयेऽनीकवत् आहुतिं जुहोत्यग्निरेवास्यानीकवान्
 भागधेयेन प्रीतः पाप्मानमपि दहति वैश्वकर्मणेन पाप्मनो
 निर्मुच्यते यं कामयेत चिरम्पाप्मनः ॥ २२ ॥

निर्मुच्येतेत्येकैकं तस्य जुहुयाच्चिरमेव पाप्मनो निर्मुच्यते
 यं कामयेत ताजक्पाप्मनो निर्मुच्येतेति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य
 जुहुयात्ताजगेव पाप्मनो निर्मुच्यतेऽथो खलु नानैव सूक्ताभ्यां
 जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै॥२३॥

देवाः प्राजापत्यो वृत्रश्चिरं पाप्मनश्चत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

उदेनमुत्तरां नयेति समिध आ दधाति यथा जनं
 यतेऽवसं करोति तादृगेव तत्तिस्त्र आ दधाति त्रिवृद्धा
 अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै भागधेयं करोत्यौदुम्बरीर्भवन्त्यूर्वा
 उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्युदु त्वा विश्वे देवा इत्याह
 प्राणा वै विश्वे देवाः प्राणैः॥२४॥

एवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा
 एवैनं चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति पञ्च दिशो
 दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरित्याह दिशो ह्येषोऽनु प्रच्यवते-
 ऽपामंति दुर्मतिम्बाधमाना इत्याह रक्षसामपंहत्यै रायस्पोषे
 यज्ञपतिमाभजन्तीरित्याह पशवो वै रायस्पोषः॥२५॥

पशून्वाव रुद्धे षड्भिर्हरति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं

हरति द्वे परिगृह्यवती भवतो रक्षसामपहत्यै सूर्यरश्मिर्हरिकेशः
 पुरस्तादित्याह प्रसूत्यै ततः पावका आशिषो नो
 जुषन्तामित्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव रुद्धे देवासुराः
 संयत्ता आसन्ते देवा एतदप्रतिरथमपश्यन्तेन वै तै-
 ऽप्रति॥ २६॥

असुरानजयन्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथत्वं यदप्रतिरथं
 द्वितीयो होतान्वाहाप्रत्येव तेन यजमानो भ्रातृव्याञ्जयत्यथो
 अनभिजितमेवाभि जयति दशर्चम्भवति दशाक्षरा
 विराड्विराजेमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अथो
 दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यसदिव
 वा अन्तरिक्षमन्तरिक्षमिवाग्नीध्रमाग्नीध्रे॥ २७॥

अश्मानं नि दधाति सत्त्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै विमानं
 एष दिवो मध्यं आस्त इत्याह व्यैवैतया मिमीते मध्ये
 दिवो निहितः पृश्निरश्मेत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवाव रुद्धे
 चतसृभिरा पुच्छादेति चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेवेन्द्रं
 विश्वा अवीवृधन्नित्याह वृद्धिमेवोपावर्तते वाजानां
 सत्यतिम्पतिम्॥ २८॥

इत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्दे सुम्रहूर्यज्ञो देवाः आ
 च वक्षदित्याह प्रजा वै पशवः सुम्रं प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते
 यक्षदग्निर्देवो देवाः आ च वक्षदित्याह स्वगाकृत्यै वाजस्य
 मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीदित्याहासौ वा आदित्य उद्यन्तुद्ग्राभ
 एष निम्रोचन्निग्राभो ब्रह्मणैवात्मानमुद्गृह्णाति ब्रह्मणा भ्रातृव्यं
 नि गृह्णाति॥ २९॥

प्राणैः पोषोऽप्रत्याग्रीध्रे पतिमेष दशं च॥ ६॥ [६]

प्राचीमनुं प्रदिशम्प्रेहि विद्वानित्याह देवलोकमेवैतयोपावर्तते
 क्रमध्वमग्निना नाकमित्याहेमानेवैतया लोकान्क्रमते पृथिव्या
 अहमुदन्तरिक्षमारुहमित्याहेमानेवैतया लोकान्त्समारोहति
 सुवर्यन्तो नापैक्षन्त इत्याह सुवर्गमेवैतया लोकमेत्यग्ने
 प्रेहि॥ ३०॥

प्रथमो देवयतामित्याहोभयेष्वेवैतया देवमनुष्येषु
 चक्षुर्दधाति पञ्चभिरधि क्रामति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तेन
 सह सुवर्गं लोकमेति नक्तोषासेति पुरोनुवाक्यामन्वाह प्रत्या
 अग्ने सहस्राक्षेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै तस्मै
 ते विधेम वाजाय स्वाहेत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव॥ ३१॥

रुन्ध्रे दध्नः पूर्णामौदुम्बरीं स्वयमातृण्णायां जुहोत्यूर्ग्वै
 दध्यूर्गुदुम्बरोऽसौ स्वयमातृण्णामुष्यामेवोर्जं दधाति
 तस्मादमुतोऽर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्ति सृभिः सादयति
 त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति प्रेद्धो अग्ने
 दीदिहि पुरो न इत्यौदुम्बरीमा दधात्येषा वै सूर्मी
 कर्णकावत्येतया ह स्म॥३२॥

वै देवा असुराणां शततर्हास्तृहन्ति यदेतया
 समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्र
 हरति स्तृत्या अच्छम्बद्धारं विधेम ते परमे जन्मन्नग्न इति
 वैकङ्कतीमा दधाति भा एवाव रुन्ध्रे तां सवितुर्वरेण्यस्य
 चित्रामिति शमीमयीं शान्त्या अग्निर्वा ह वा अग्निचितं
 दुहेऽग्निचिद्वाग्निं दुहे ताम्॥३३॥

सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामित्याहैष वा अग्नेर्दोहस्तमस्य
 कण्व एव श्रायसोऽवेत्तेन ह स्मैन् स दुहे यदेतया
 समिधमादधात्यग्निचिदेव तदग्निं दुहे सप्त ते अग्ने समिधः
 सप्त जिह्वा इत्याह सप्तैवास्य साप्तानि प्रीणाति पूर्णया
 जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजापतेः॥३४॥

आप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्या अग्निर्देवेभ्यो निलायत स
 दिशोऽनु प्राविंशञ्जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवैनमव
 रुन्दे दध्ना पुरस्ताञ्जुहोत्याज्येनोपरिष्ठात्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं
 च समीचीं दधाति द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश
 मासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षात्॥ ३५॥

एव वैश्वानरमव रुन्दे यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः
 सा यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै राष्ट्रं
 वै वैश्वानरो विण्मरुतो वैश्वानरः हुत्वा मारुताञ्जुहोति
 राष्ट्र एव विशमनु बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्या श्रावयत्युपांशु
 मारुताञ्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं विशमति वदति मारुता भवन्ति
 मरुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव
 रुन्दे सप्त भवन्ति सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव
 रुन्दे गणेन गणमनुद्रुत्य जुहोति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं
 करोति॥ ३६॥

अग्ने प्रेह्यवं स्म दुहे तां प्रजापतिः साक्षान्मनुष्यविशमेकविंशतिश्च॥ ७॥ ——— [७]

वसोर्धारां जुहोति वसोर्मे धारांसदिति वा एषा हूयते

घृतस्य वा ए॒नमे॒षा धा॒रा॒मुष्मि॑ल्लो॒के पि॒न्व॑मा॒नोप॑ तिष्ठ॒त॒
आज्ये॑न जुहोति॒ तेजो॑ वा आज्यं॒ तेजो॑ वसो॒र्धारा॑
तेज॑सैवास्मै तेजोऽव॑ रु॒न्देऽथो॑ कामा॒ वै वसो॒र्धारा॑
कामा॑ने॒वाव॑ रु॒न्दे यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्यान्नाद्यं॒ वि॥३७॥

छि॒न्द्या॒मिति॑ वि॒ग्राहं॑ तस्य॒ जुहु॑यात्प्रा॒णाने॒वास्या॒न्नाद्यं॑
विच्छि॑न॒त्ति यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्यान्नाद्यं॒ सं त॑नुया॒मिति॑
सं॒त॒तां तस्य॒ जुहु॑यात्प्रा॒णाने॒वास्या॒न्नाद्यं॑ सं त॑नोति॒ द्वाद॑श
द्वा॒द॒शानि॑ जुहोति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ सं॒वत्स॑रः सं॒वत्स॑रेणै॒वास्मा॑
अ॒न्नम॑व॒ रुन्दे॑ऽन्नं च॒ मेऽक्षु॑च्च म॒ इत्या॑हैतद्वै॥३८॥

अ॒न्नस्य॑ रू॒पं रू॒पेणै॒वान्न॑म॒व॒ रुन्दे॑ऽग्निश्च॒ म॒ आप॑श्च म॒
इत्या॑हैषा वा अ॒न्नस्य॑ योनिः॒ सयो॑न्ये॒वान्न॑म॒व॒ रुन्दे॑ऽर्धेन्द्राणि॑
जुहोति॒ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒न्दे यत्स॑र्वेषाम॒र्धमिन्द्रः॑ प्रति॒
तस्मा॑दिन्द्रो॒ दे॒वता॑नाम्भूयिष्ठभा॒क्तं म॒ इन्द्र॑मुत्तरमाहेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑
यज्ञा॑यु॒धानि॑ जुहोति॒ यज्ञः॑॥३९॥

वै य॑ज्ञा॒यु॒धानि॑ य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒न्देऽथो॑ ए॒तद्वै य॒ज्ञस्य॑ रू॒पं
रू॒पेणै॒व य॒ज्ञम॑व॒ रुन्दे॑ऽवभृथश्च॒ मे स्व॑गाका॒रश्च॒ म॒ इत्या॑ह
स्व॒गाकृ॑त्या अ॒ग्निश्च॑ मे घ॒र्मश्च॑ म॒ इत्या॑हैतद्वै ब्र॒ह्मव॑र्च॒सस्य॑

रूपं रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमं रुद्धं ऋक् मे सामं च म
इत्याह॥४०॥

एतद्वै छन्दसां रूपं रूपेणैव छन्दांस्येव रुद्धे
गर्भाश्च मे वत्साश्च म इत्याहेतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैव
पशूनं रुद्धे कल्पाञ्जुहोत्यक्लृप्तस्य क्लृप्त्यै युग्मदयुजे जुहोति
मिथुनत्वायोत्तरावती भवतोऽभिक्रान्त्या एकां च मे तिस्रश्च
म इत्याह देवछन्दसं वा एकां च तिस्रश्च॥४१॥

मनुष्यछन्दसं चतस्रश्चाष्टौ च देवछन्दसं चैव
मनुष्यछन्दसं चाव रुद्धं आ त्रयस्त्रिंशतो जुहोति
त्रयस्त्रिंशद्वै देवतां देवता एवाव रुद्धं आष्टाचत्वारिंशतो
जुहोत्यष्टाचत्वारिंशदक्षरा जगती जागताः पशवो
जगत्यैवास्मै पशूनं रुद्धे वाजंश्च प्रसवश्चेति द्वादशं
जुहोति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रति
तिष्ठति॥४२॥

वि वै यज्ञः सामं च म इत्याह च तिस्रश्चैकान्नपञ्चाशच्च॥८॥ [८]

अग्निर्देवेभ्योऽपाक्रामद्वाग्धेयमिच्छमानस्तं देवा अब्रुवन्नुप
न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सोऽब्रवीद्वरं वृणो मह्यमेव

वाजप्रसूवीयं जुहवन्निति तस्मादग्नये वाजप्रसूवीयं जुहति
 यद्वाजप्रसूवीयं जुहोत्यग्निमेव तद्वाग्धेयेन समर्धयत्यथो
 अभिषेक एवास्य स चतुर्दशभिर्जुहोति सप्त ग्राम्या ओषधयः
 सप्त ॥ ४३ ॥

आरण्या उभयीषामवरुद्ध्या अन्नस्यान्नस्य जुहोत्यन्नस्यान्नस्य
 औदुम्बरेण सुवेण जुहोत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्गन्नमूर्जैवास्मा
 ऊर्जमन्नमव रुद्धेऽग्निर्वै देवानामभिषिक्तोऽग्निचिन्मनुष्याणान्तस
 न धावेदवरुद्धः ह्यस्यान्नमन्नमिव खलु वै वर्षं
 यद्वावेदन्नाद्याद्वावेदुपावर्तते तन्नाद्यमेवाभि ॥ ४४ ॥

उपावर्तते नक्तोषासेति कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयसा
 जुहोत्यह्वास्मै रात्रिम्प दापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै
 प्रत्ते काममन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतो जुहोति राष्ट्रमेवाव रुद्धे
 षड्भिर्जुहोति षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति भुवनस्य
 पत इति रथमुखे पश्चाहुतीर्जुहोति वज्रो वै रथो वज्रेणैव
 दिशः ॥ ४५ ॥

अभि जयत्यग्निचितः ह वा अमुष्मिँल्लोके वातोऽभि
 पवते वातनामानि जुहोत्यभ्येवैनममुष्मिँल्लोके वातः पवते

त्रीणि जुहोति त्रयं इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो
 वातमव रुन्दे समुद्रोऽसि नभस्वानित्याहैतद्वै वातस्य
 रूपं रूपेणैव वातमव रुन्देऽञ्जलिना जुहोति न
 ह्येतेषामन्यथाहुतिरवकल्पते ॥ ४६ ॥

ओषंधयः सप्ताभि दिशोऽन्यथा द्वे च ॥ १ ॥ [१]

सुवर्गाय वै लोकाय देवरथो युज्यते यत्राकूताय
 मनुष्यरथ एष खलु वै देवरथो यदग्निरग्निं युनज्मि
 शवसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनं स एनं युक्तः सुवर्गं
 लोकमभि वहति यत्सर्वाभिः पञ्चभिर्युज्याद्युक्तोऽस्याग्निः
 प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा
 अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनेऽभि मृशति
 त्रिवृत् ॥ ४७ ॥

वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं युनक्ति यथानसि युक्त
 आधीयत एवमेव तत्प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति प्रति स्तोमाः
 प्रत्युक्थानि यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे द्वाभ्यामभि मृशत्येतावान्
 वै यज्ञो यावानग्निष्टोमो भूमा त्वा अस्यात ऊर्ध्वः क्रियते
 यावानेव यज्ञस्तमन्ततोऽन्वारोहति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या

एकयाप्रस्तुतम्भवत्यथ॥४८॥

अभि मृशत्युपैन्मुत्तरो यज्ञो नमत्यथो संतत्यै प्र वा
 एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते योऽग्निं चिनुते न वा एतस्यानिष्टक
 आहुतिरव कल्पते यां वा एषोऽनिष्टक आहुतिं जुहोति
 स्रवन्ति वै सा ताऽ स्रवन्तीं यज्ञोऽनु परा भवति यज्ञं
 यजमानो यत्पुनश्चितिं चिनुत आहुतीनां प्रतिष्ठित्यै
 प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति॥४९॥

न यज्ञः पराभवति न यजमानोऽष्टावुप दधात्यष्टाक्षरा
 गायत्री गायत्रेणैवैनं छन्दसा चिनुते यदेकादश त्रैष्टुभेन
 यद्वादश जागतेन छन्दोभिरेवैनं चिनुते नपात्को वै
 नामैषोऽग्निर्यत्पुनश्चितिर्य एवं विद्वान्पुनश्चितिं चिनुत आ
 तृतीयात्पुरुषादन्नमत्ति यथा वै पुनराधेय एवम्पुनश्चितिर्यो-
 ऽग्न्याधेयेन न॥५०॥

ऋध्नोति स पुनराधेयमा धत्ते योऽग्निं चित्वा नध्नोति
 स पुनश्चितिं चिनुते यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्ध्या अथो
 खल्वाहुर्न चेतव्येति रुद्रो वा एष यदग्निर्यथा व्याघ्रः
 सुप्तम्बोधयति तादृगेव तदथो खल्वाहुश्चेतव्येति यथा

वसीया॑सम्भा॒ग॒धेये॑न बो॒धय॑ति ता॒दृगे॒व तन्म॑नुर॒ग्निम॑चिनुत॒
तेन॒ ना॒ध्रो॑त्स ए॒ताम्पु॑नश्चि॒तिम॑पश्य॒त्ताम॑चिनुत॒ तथा॒ वै स
आ॒ध्रो॑द्यत्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत ऋ॒द्धौ॑॥५१॥

त्रिवृदथ तिष्ठन्त्यग्न्याधेयेन नाचिनुत सप्तदश च॥१०॥—————[१०]

छ॒न्दाश्चि॑तं चि॒न्वीत॑ प॒शुका॑मः प॒शवो॑ वै छ॒न्दा॑सि
प॒शुमा॑ने॒व भ॑वति श्ये॒नचि॑तं चि॒न्वीत॑ सुव॒र्गका॑मः श्ये॒नो वै
वय॑सा॒म्पति॑ष्ठः श्ये॒न ए॒व भू॑त्वा सुव॒र्गं लो॒कम्प॑तति कङ्क॒चितं॑
चि॒न्वीत॑ यः का॒मये॑त शी॒र्षण्वा॑नमुष्मि॒ल्लोके॑ स्या॒मिति॑
शी॒र्षण्वा॑ने॒वामुष्मि॒ल्लोके॑ भ॑वत्यल॒ज्जचि॑तं चि॒न्वीत॑ चतुः॒सीतं॑
प्रति॑ष्ठाका॒मश्च॑त॒स्रो दि॒शो दि॒क्ष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठति प्रउ॒गचि॑तं
चि॒न्वीत॑ भ्रातृ॒व्यवा॑न्प्र॥५२॥

ए॒व भ्रातृ॒व्यान्नु॑दत उ॒भय॑तःप्रउ॒गं चि॒न्वीत॑ यः का॒मये॑त॒
प्र जा॒ताभ्रातृ॒व्यान्नु॑दे॒य प्रति॑जनि॒ष्यमा॑णा॒निति॑ प्रै॒व
जा॒ताभ्रातृ॒व्यान्नु॑दते॒ प्रति॑ जनि॒ष्यमा॑णा॒न्नथ॑चक्र॒चितं॑
चि॒न्वीत॑ भ्रातृ॒व्यवा॑न् वज्रो॒ वै रथो॑ वज्र॒मे॒व भ्रातृ॒व्येभ्यः॑
प्र ह॑रति द्रोण॒चितं॑ चि॒न्वीता॑न्न॒कामो॑ द्रोणे॒ वा अ॒न्नम्प्रि॑यते॒
सयो॑न्ये॒वान्न॑म॒व रु॒द्धे समू॑ह्यं चि॒न्वीत॑ प॒शुका॑मः प॒शुमा॑ने॒व

भवति॥५३॥

परिचाय्यं चिन्वीत ग्रामकामो ग्राम्येव भवति श्मशानचितं
चिन्वीत यः कामयेत पितृलोक ऋध्रुयामिति पितृलोक
एवध्नोति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेताः स
एता जमदग्निर्विह्व्या अपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स
वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं यद्विह्व्या उपदधातीन्द्रियमेव
ताभिर्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे होतुर्धिष्णिय उप
दधाति यजमानायतनं वै॥५४॥

होता स्व एवास्मा आयतन इन्द्रियं वीर्यमव रुन्दे
द्वादशोप दधाति द्वादशाक्षरा जगती जागताः पशवो
जगत्यैवास्मै पशूनव रुन्देऽष्टावष्टावन्येषु धिष्णियेषूप
दधात्यष्टाशफाः पशवः पशून्नेवाव रुन्दे षण्माँर्जालीये
षड्वा ऋतव ऋतवः खलु वै देवाः पितरं ऋतून्नेव
देवान्पितृन्प्रीणाति॥५॥

प्र भवति यजमानायतनं वा अष्टाचत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

पवस्व वाजसातय इत्यनुष्टुक्प्रतिपद्ववति तिस्रो-
ऽनुष्टुभश्चतस्रो गायत्रियो यत्तिस्रोऽनुष्टुभस्तस्मादः

श्वस्त्रिभिस्तिष्ठ॑ स्तिष्ठति॒ यच्चत॑स्रो गाय॒त्रिय॒स्तस्मा॒त्सर्वा॑श्चतुर॑
 प॒दः प्र॑ति॒दध॑त्पला॒यते पर॒मा वा ए॒षा छन्द॑सां
 यद॑नुष्टु॒क्पर॑मश्चतुष्टो॒मः स्तोमा॑नाम्पर॒मस्त्रिरा॑त्रो य॒ज्ञानां॑
 पर॒मोऽश्वः॑ पशूनाम्पर॑मेणै॒वैन॑म्पर॒मतां॑ गमयत्येकवि॑ंशमह॑र्भवति॒

यस्मिन्नश्वं आल॒भ्यते॒ द्वाद॑श॒ मासाः॒ पञ्च॑र्तव॒स्त्रयं॑ इमे
 लो॒का अ॒सावा॑दित्य॒ एकवि॑ंश ए॒ष प्र॒जाप॑तिः प्राजाप॒त्यो-
 ऽश्व॑स्तमेव सा॒क्षाद॑धोति॒ शक्न॑रयः पृ॒ष्ठम्भ॑वन्त्यन्यद॒न्यच्छ॑न्दो-
 ऽन्ये॑न्ये वा ए॒ते प॒शव॑ आ ल॒भ्यन्त॒ उते॑व॒ ग्राम्या॑
 उ॒तेवा॑रण्या यच्छक्न॑रयः पृ॒ष्ठम्भ॑वन्त्यश्व॑स्य॒ सर्व॑त्वाय॒
 पार्थु॑र॒श्मम्ब्र॑ह्मसामम्भ॑वति र॒श्मिना॒ वा अश्वः॑ ॥ ५७ ॥

य॒त ई॑श्व॒रो वा अश्वो॑ऽय॒तोऽप्र॑तिष्ठितः॒ परां॑ परा॒वतं॑
 गन्तो॒त्पार्थु॑र॒श्मम्ब्र॑ह्मसामम्भ॑वत्यश्व॑स्य॒ यत्यै॒ धृत्यै॒
 संकृ॑त्यच्छा॒वाक॑सामम्भ॑वत्यु॒त्सन्न॑य॒ज्ञो वा ए॒ष यद॑श्वमे॒धः
 कस्त॑द्वेदेत्या॒हुर्यदि॑ सर्वो॑ वा क्रि॒यते॒ न वा॒ सर्व॑ इति॒
 यत्सं॑कृ॒त्यच्छा॒वाक॑सामम्भ॑वत्यश्व॑स्य॒ सर्व॑त्वाय॒ पर्या॑त्या
 अन॑न्तरायाय॒ सर्व॑स्तोमोऽतिरा॒त्र उ॑त्त॒मम॑ह॑र्भवति॒ सर्व॑स्यात्यै॒

सर्वस्य जित्यै सर्वमेव तेनाप्रोति सर्वं जयति॥५८॥

अहर्भवति वा अश्वोऽहर्भवति दशं च॥12॥ [१२]

यदेकेन प्रजापतिः प्रेणानु यजुषापो विश्वकर्माग्र आ याहि सुवर्गाय वज्रो गायत्रेणाम्नं उदधे
स्मीचीन्द्राय मयुरपां बलाय पुरुषमृगः सौरी पृषतः शका रुरुरलजः सुपर्ण आग्नेयोऽश्वो-
ऽग्नयेऽनीकवते चतुर्विंशतिः॥24॥ यदेकेन स पापीयानेतद्वा अग्नेर्धनुस्तद्देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा अपां
नप्रेऽश्वस्तूपुरो द्विषष्टिः॥62॥ यदेकेनैकशितिपात्येत्वंः॥ [१३]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

यदेकेन सऽस्थापयति यज्ञस्य संतत्या अविच्छेदायैन्द्राः
पशवो ये मुष्करा यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्य आलभ्यन्ते
देवताभ्यः समदं दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभो याज्यानुवाक्याः
कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेया यत्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्धौ न
देवताभ्यः समदं दधाति वायवे नियुत्वन्ते तूपरमा लभते
तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजस एष आ लभ्यते तस्माद्यद्रियङ्वायुः॥१॥

वार्ति तद्रियङ्मुग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति
यन्न नियुत्वन्ते स्यादुन्माद्येद्यजमानो नियुत्वन्ते भवति

यज॑मान॒स्यानु॑न्मादाय वायु॑मतीं श्वे॒तव॑ती याज्यानुवा॒क्यै
भवतः॑ सतेज॒स्त्वाय॑ हिरण्यग॒र्भः सम॑वर्त॒ताग्र॑ इत्या॑घारमा
घा॑रयति प्र॒जाप॑तिर्वै हिरण्यग॒र्भः प्र॒जाप॑तेरनु॒रूप॑त्वाय
सर्वा॑णि वा ए॒ष रू॒पाणि॑ पशूनाम्प्रत्या ल॑भ्यते
यच्छ्व॑श्रुणस्तत्॥ २॥

पुरु॑षाणां रूपम् यत्तू॒पर॑स्तद॒श्वानां॑ यदन्यतो॑दन्तद्भवां
यदव्या॑ इव श॒फास्तद॑वीनां यद॒जस्तद॑जानां वायु॑र्वै
पशूना॑म्प्रियं धाम॒ यद्वा॑यव्यो भव॑त्येतमे॒वैन॑म॒भि सं॑जाना॒नाः
प॒शव॑ उप॑ तिष्ठन्ते वाय॒व्यः कार्या॑(३)ः प्रा॒जाप॑त्या(३)
इत्या॑हुर्यद्वा॒यव्यं॑ कुर्यात्प्रा॒जाप॑तेरियाद्यत्प्रा॒जाप॑त्यं कुर्याद्वा॒योः॥ ३॥

इ॒याद्य॒द्वाय॒व्यः प॒शुर्भव॑ति तेन॑ वा॒योर्नैति॑ यत्प्रा॒जाप॑त्यः
पु॒रोडा॑शो भव॑ति तेन॑ प्रा॒जाप॑ते॒र्नैति॑ यद्वा॒दश॑कपाल॒स्तेन॑
वैश्वान॒रात्रैत्या॑ग्रावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं निर्व॑पति दीक्षि॒ष्यमाणो॑-
ऽग्निः॑ सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्यज्ञो दे॒वता॑श्चैव य॒ज्ञं चा॑ र॒भते-
ऽग्निर॑व॒मो दे॒वता॑नां विष्णुः॑ पर॒मो यदा॑ग्रावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं
निर्व॑पति दे॒वताः॑॥ ४॥

ए॒वोभ॑यतः परिगृह्य यज॑मानोऽव॑ रुन्धे पु॒रोडा॑शेन॒ वै दे॒वा

अमुष्मिँल्लौक आर्धुवं चरुणास्मिन् यः कामयेतामुष्मिँल्लौक
 ऋध्रुयामिति स पुरोडाशं कुर्वीतामुष्मिन्नेव लोक ऋध्रोति
 यदष्टाकपालस्तेनाग्नेयो यत्रिकपालस्तेन वैष्णवः समृद्धौ
 यः कामयेतास्मिँल्लौक ऋध्रुयामिति स चरुं कुर्वीताग्नेर्घृतं
 विष्णोस्तण्डुलास्तस्मात्॥ ५॥

चरुः कार्योऽस्मिन्नेव लोक ऋध्रोत्यादित्यो भवतीयं
 वा अदितिर्स्यामेव प्रति तिष्ठत्यथो अस्यामेवाधि
 यज्ञं तनुते यो वै संवत्सरमुख्यमभृत्वाग्निं चिनुते
 यथा सामि गर्भोऽवपद्यते तादृगेव तदार्तिमार्च्छेद्वैश्वानरं
 द्वादशकपालम् पुरस्तान्निर्वपेत्संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो
 यथा संवत्सरमात्वा॥ ६॥

काल आगते विजायत एवमेव संवत्सरमात्वा काल
 आगतेऽग्निं चिनुते नार्तिमार्च्छत्येषा वा अग्नेः प्रिया
 तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्यं तनुवमवं रुद्धे त्रीण्येतानि
 हवींषि भवन्ति त्रयं इमे लोका एषां लोकानां
 रोहाय॥ ७॥

प्रजापतिः प्रजाः सृष्ट्वा प्रेणानु प्राविशत्ताभ्यः पुनः
 सम्भवितुं नाशक्रोत्सोऽब्रवीदध्रुवदिथ्स यो मेतः पुनः
 संचिनवदिति तं देवाः समचिन्वन्ततो वै त आध्रुवन्
 यथ्समचिन्वन्तचित्यस्य चित्यत्वम् य एवं विद्वानग्निं चिनुत
 ऋध्नोत्येव कस्मै कमग्निस्र्तीयत इत्याहुरग्निवान्॥८॥

असानीति वा अग्निस्र्तीयतेऽग्निवानेव भवति कस्मै
 कमग्निस्र्तीयत इत्याहुर्देवा मा वेदन्निति वा अग्निस्र्तीयते
 विदुरेनं देवाः कस्मै कमग्निस्र्तीयत इत्याहुर्गृह्यसानीति वा
 अग्निस्र्तीयते गृह्येव भवति कस्मै कमग्निस्र्तीयत इत्याहुः
 पशुमानसानीति वा अग्निः॥९॥

चीयते पशुमानेव भवति कस्मै कमग्निस्र्तीयत इत्याहुः
 सप्त मा पुरुषा उप जीवानिति वा अग्निस्र्तीयते त्रयः
 प्राञ्चस्त्रयः प्रत्यञ्च आत्मा संस्रम एतावन्त एवैनममुष्मिल्लौक
 उप जीवन्ति प्रजापतिरग्निमचिकीषत तम्पृथिव्यब्रवीन्न
 मय्यग्निं चैष्यसेति मा धक्ष्यति सा त्वातिदह्यमाना वि
 धविष्ये॥१०॥

स पापीयान्भविष्यसीति सोऽब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि
 यथा त्वा नातिधक्ष्यतीति स इमामभ्यमृशत् प्रजापतिस्त्वा

सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेतीमामेवेष्टकां
 कृत्वोपाधत्तानतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभि
 मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा
 सीद॥११॥

इतीमामेवेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽनतिदाहाय प्रजापतिरकामयत्
 प्र जायेयेति स एतमुख्यमपश्यत् संवत्सरमभिभुस्ततो
 वै स प्राजायत तस्मात्संवत्सरम्भार्यः प्रैव जायते तं
 वसवोऽब्रुवन् त्वमजनिष्ठा वयम्प्रा जायामहा इति तं
 वसुभ्यः प्रायच्छत् तं त्रीण्यहान्यभिभरुस्तेन॥१२॥

त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्त्र्यहम्भार्यः
 प्रैव जायते तान्नुद्रा अब्रुवन् यूयमजनिद्वं वयम्प्रा जायामहा
 इति तं रुद्रेभ्यः प्रायच्छन्तं षडहान्यभिभरुस्तेन त्रीणि
 च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्षडहम्भार्यः प्रैव
 जायते तानादित्या अब्रुवन् यूयमजनिद्वं वयम्॥१३॥

प्र जायामहा इति तमादित्येभ्यः प्रायच्छन्तं
 द्वादशाहान्यभिभरुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजन्त
 त्रयस्त्रिंशतं च तस्माद्द्वादशाहम्भार्यः प्रैव जायते

तेनैव ते सहस्रमसृजन्तोखाः सहस्रतमीं य एवमुख्यः
साहस्रं वेद प्र सहस्रं पशूनांप्रोति॥१४॥

अग्निवान्यशुमानं सानीति वा अग्निर्धविष्ये मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा
सीद तेन तानादित्या अब्रुवन्म यूयमंजनिङ्गं वयश्चत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

यजुषा वा एषा क्रियते यजुषा पच्यते यजुषा वि मुच्यते
यदुखा सा वा एषैतरहिं यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुरग्ने
युक्ष्वा हि ये तवं युक्ष्वा हि देवहूतमाः इत्युखायां जुहोति
तेनैवैनान्मुपुनः प्र युङ्क्ते तेनायातयाम्नी यो वा अग्निं योग आगते
युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेष्वग्ने॥१५॥

युक्ष्वा हि ये तवं युक्ष्वा हि देवहूतमाः इत्याहैष
वा अग्नैर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु ब्रह्मवादिनो
वदन्ति न्यङ्कुःप्रिश्चैतव्या(३) उत्ताना(३) इति वयंसां
वा एष प्रतिमया चीयते यदग्निर्यन्यंश्च चिनुयात्पृष्टित
एनमाहुतय ऋच्छेयुर्यदुत्तानं न पतितुः शक्रुयादसुवर्ग्यो-
ऽस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम्॥१६॥

पुरुषशीर्षमुप दधाति मुखत एवैनमाहुतय ऋच्छन्ति
नोत्तानं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति

चक्षु॑रे॒वास्मि॒न्प्रति॑ दधाति॒ द्विर्जु॑होति॒ द्वे हि चक्षु॑षी॒ समा॒न्या
 जु॑होति॒ समा॒नः॑ हि चक्षुः॒ समृ॑द्धौ दे॒वासुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्ते
 वा॒मं वसु॑ सं न्य॑दधत॒ तद्दे॒वा वा॑म॒भृता॑वृ॒ज्जत॒ तद्वा॑म॒भृतो॑
 वा॒मभृ॑त्त्वं यद्वा॑म॒भृत॑मुप॒दधा॑ति॒ वा॒ममे॒व तया॑ वसु॒ यज॑मानो
 भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्धे हिर॑ण्यमूर्ध्नी भवति॒ ज्योति॑र्वै हिर॑ण्यं
 ज्योति॑र्वा॒मं ज्योति॑षै॒वास्य॒ ज्योति॑र्वा॒मं वृ॒द्धे द्वि॒यजु॑र्भवति॒
 प्रति॑ष्ठित्यै॥१७॥

युञ्जानेष्वग्ने॑ प्रा॒चीन॑मुत्ता॒नं वा॑म॒भृत॑श्चतुर्वि॑शतिश्च॥३॥ [३]

आपो॒ वरु॑णस्य॒ पत्न॑य आस॒न्ता अ॒ग्निर॒भ्य॑ध्याय॒त्ताः
 सम॑भवत्तस्य॒ रेतः॑ प॒राप॑त॒त्तदि॒यम॑भवद्यद्वि॒तीय॑म्प॒राप॑त॒त्तद॑सा॒
 व॑भवदि॒यं वै वि॒राड॒सौ स्व॒राड्य॑द्वि॒राजा॑वुप॒दधा॑तीमे॒ एवोप॑
 धत्ते॒ यद्वा अ॒सौ रेतः॑ सि॒ञ्चति॒ तद॒स्यां प्रति॑ तिष्ठति॒ तत्प्र
 जा॑यते॒ ता ओष॑धयः॥१८॥

वी॒रुधो॑ भवन्ति॒ ता अ॒ग्निर॑त्ति॒ य ए॒वं वेद॑ प्रैव जा॑यते॒
 ऽन्ना॑दो भ॑वति॒ यो रेत॑स्वी॒ स्यात्प्र॑थ॒मायां॑ तस्य॒ चित्या॑मु॒भे
 उप॑ दध्यादि॒मे ए॒वास्मै॑ स॒मीची॑ रेतः॑ सिञ्चतो॒ यः सि॒क्तरे॑ताः
 स्यात्प्र॑थ॒मायां॑ तस्य॒ चित्या॑म॒न्यामुप॑ दध्यादुत्त॒माया॑म॒न्याः॑

रेतं ए॒वास्यं॑ सि॒क्तमा॒भ्यामु॒भयतः॑ परि॑ गृह्णाति संवत्सरं न
कम्॥१९॥

च॒न प्र॒त्यव॑रोहे॒न्न ही॒मे कं च॒न प्र॒त्यव॑रोह॑तस्तदे॒नयो॑र्व्रतं
यो वा अ॒पशी॑र्षाणम॒ग्निं चि॑नुतेऽप॒शीर्षा॑मुष्मि॒ल्लोके॑ भ॒वति॑
यः स॒शीर्षा॑णं चिनुते स॒शीर्षा॑मुष्मि॒ल्लोके॑ भ॒वति॑ चि॒त्तिं
जुहो॑मि॒ मन॑सा घृतेन॒ यथा॑ दे॒वा इ॒हाग॑मन्वीतिहो॑त्रा ऋ॒तावृ॑धः
समु॒द्रस्य॑ व॒युन॑स्य॒ प॒त्मञ्जु॑होमि॒ विश्व॑कर्मणे॒ विश्वा॑हामर्त्यं
ह॒विरि॑ति॒ स्वय॑मातृ॒ण्णामु॑प॒धाय॑ जुहोति॥२०॥

ए॒तद्वा अ॒ग्नेः शि॒रः स॒शीर्षा॑णमे॒वाग्निं॑ चि॑नुते
स॒शीर्षा॑मुष्मि॒ल्लोके॑ भ॒वति॑ य ए॒वं वेद॑ सुव॒र्गाय॑ वा ए॒ष
लो॒काय॑ चीयते॒ यद॒ग्निस्त॑स्य॒ यदय॑थापूर्वं क्रि॒यतेऽसु॑वर्ग्यमस्य॒
तत्सु॑वर्ग्योऽ॒ग्निश्चिति॑मुप॒धाय॑भि॒ मृशे॑च्चि॒त्तिम॑चि॒त्तिं चि॑नव॒द्वि
वि॒द्वान्पृ॑ष्ठे॒व वी॒ता वृ॑जि॒ना च॒ मर्ता॑न्ना॒ये च॑ नः स्व॒प॒त्याय॑
दे॒व दि॑तिं च॒ रास्वा॑दि॒तिमु॑रु॒ष्येति॑ यथापूर्वमे॒वैना॒मुप॑ धत्ते
प्राञ्च॑मे॒नं चि॑नुते सुव॒र्ग्योऽस्य॑ भवति॥२१॥

ओषधयः कञ्जुहोति स्वपत्यायाष्टादश च॥४॥ [४]

वि॒श्वक॑र्मा दि॒शाम्प॑तिः स नः प॒शून्पा॑तु सौऽस्मा॒न्पा॑तु

तस्मै नमः प्रजापती रुद्रो वरुणोऽग्निर्दिशाम्पतिः स
नः पशून्पातु सौऽस्मान्पातु तस्मै नम एता वै देवता
एतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते यः
पशुशीर्षाण्युपदधाति हिरण्येष्टका उप दधात्येताभ्य एव
देवताभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवादिनः॥२२॥

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून् दधाति शुचारण्यानर्पयति
किं तत् उच्छिष्टं प्रतीति यद्विरण्येष्टका उपदधात्यमृतं
वै हिरण्यममृतेनैव ग्राम्येभ्यः पशुभ्यो भेषजं करोति
नैनान् हिनस्ति प्राणो वै प्रथमा स्वयमातृणा व्यानो
द्वितीयापानस्तृतीयानु प्राण्यात्प्रथमाऽ स्वयमातृणामुपधाय
प्राणेनैव प्राणं समर्धयति व्यन्यात्॥२३॥

द्वितीयामुपधाय व्यानेनैव व्यानं समर्धयत्यपान्यात्तृतीयामुप
समर्धयत्यथो प्राणैरेवैनं समिन्द्रे भूर्भुवः सुवरिति
स्वयमातृणा उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा एताभिः
खलु वै व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत यदेताभिर्व्याहृतीभिः
स्वयमातृणा उपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु॥२४॥

लोकेष्वधि प्र जायते प्राणाय व्यानायापानाय वाचे त्वा
चक्षुषे त्वा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदाग्निना वै देवाः

सुवर्गं लोकमजिगाः सन्तेन पतितुं नाशंकुवन्त एताश्चतस्रः
 स्वयमातृणा अपश्यन्ता दिक्षूपदधत् तेन सर्वतश्चक्षुषा
 सुवर्गं लोकमायन्यच्चतस्रः स्वयमातृणा दिक्षूपदधाति
 सर्वतश्चक्षुषैव तदग्निना यजमानः सुवर्गं लोकमेति ॥ २५ ॥

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्त्रीणि च ॥ ५ ॥ [५]

अग्र आ याहि वीतय इत्याहाहृतैवैनमग्निं दूतं वृणीमह
 इत्याह हृतैवैनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत् इत्याह समिन्द्र
 एवैनमग्निर्वृत्राणि जङ्घनदित्याह समिद्ध एवास्मिन्निन्द्रियं
 दधात्यग्नेः स्तोमम्मनामह इत्याह मनुत एवैनमेतानि वा
 अहाः रूपाणि ॥ २६ ॥

अन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाहाः रूपाणि रुद्धे ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयाग्नीरन्या इष्टंका अयातयाग्नी
 लोकम्पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बार्हस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी
 च हि देवानाम्बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवती
 भवत्यजामित्वायानुष्टुभानुं चरत्यात्मा वै लोकम्पृणा
 प्राणोऽनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनु चरति ता अस्य
 सूददोहसः ॥ २७ ॥

इत्याहु तस्मात्पुरुषिपरुषि रसः सोमः श्रीणन्ति
 पृश्नय इत्याहान्नं वै पृश्नयन्मेवाव रुन्देऽर्को वा अग्निरर्को-
 ऽन्नमन्नमेवाव रुन्दे जन्म देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने
 दिव इत्याहेमानेवास्मै लोकां ज्योतिष्मतः करोति यो वा
 इष्टकानां प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा
 सीदेत्याहेषा वा इष्टकानां प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठति॥ २८॥

रूपाणि सूददोहसस्तया षोडश च॥६॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्रं एकादशिनी
 यदग्नावेकादशिनीमिनुयाद्वज्रेणै९ सुवर्गालोका-
 दन्तर्दध्याद्यन्न मिनुयात्स्वरुभिः पशून्यर्धयेदेकयूपम्मिनोति
 नैनं वज्रेण सुवर्गालोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः
 पशून्यर्धयति वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्धयते यो-
 ऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैन्द्रिया॥ २९॥

ऋचाक्रमणम्प्रतीष्टकामुप दध्यान्नेन्द्रियेण वीर्येण व्युध्यते
 रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्याः प्रतीची
 तिरश्च्यनूची ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते योऽग्निं चिनुते-

ऽग्निं चित्वा तिसृधन्वमयाचितम्ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्यं एव
नमस्करोत्यथो ताभ्यं एवात्मानं निष्क्रीणीते यत्ते रुद्र
पुरः॥ ३०॥

धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण
नमस्करोमि यत्ते रुद्र दक्षिणा धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै
ते रुद्र परिवत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुस्तद्वातो
अनु वातु ते तस्मै ते रुद्रेदावत्सरेण नमस्करोमि यत्ते
रुद्रोत्तराद्धनुस्तत्॥ ३१॥

वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्रेदुवत्सरेण नमस्करोमि
यत्ते रुद्रोपरि धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र
वत्सरेण नमस्करोमि रुद्रो वा एष यदग्निः स यथा
व्याघ्रः क्रुद्धस्तिष्ठत्येवं वा एष एतर्हि संचितमेतैरुप तिष्ठते
नमस्कारैरेवैनं शमयति येऽग्नयः॥ ३२॥

पुरीष्याः प्रविष्टाः पृथिवीमनु। तेषां त्वमस्युत्तमः प्र
णो जीवातवे सुवा। आपं त्वाग्ने मनसापं त्वाग्ने तपसापं
त्वाग्ने दीक्षयापं त्वाग्ने उपसद्भिरापं त्वाग्ने सुत्ययापं त्वाग्ने
दक्षिणाभिरापं त्वाग्नेऽवभृथेनापं त्वाग्ने वशयापं त्वाग्ने

स्वगाका॒रेणेत्या॑हैषा वा अ॒ग्नेरा॑ति॒स्तयै॒वैन॑माप्रोति॥ ३३ ॥

ऐन्द्रिया पुर उत्तराद्धनुस्तदग्नयं आहाष्टौ च॥७॥ [७]

गा॒य॒त्रेण॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ तिष्ठते प्रा॒णमे॒वास्मि॑न्दधाति
बृ॒ह॒द्रथ॑न्त॒राभ्या॑ प॒क्षावो॑ज ए॒वास्मि॑न्दधात्यृतु॒स्थाय॑ज्ञाय॒ज्ञिये॑न
पु॒च्छं॑मृ॒तुष्वे॒व प्र॑ति तिष्ठति पृ॒ष्ठैरुप॑ तिष्ठते तेजो॒ वै
पृ॒ष्ठानि॒ तेज॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत सौ॒-
ऽस्मा॑त्सृष्टः परा॑ङ्मै॒त्तं वा॑रव॒न्तीये॑नावारयत तद्वा॑रव॒न्तीय॑स्य
वा॑रव॒न्तीय॑त्वः श्यै॒तेन॑ श्ये॒ती अ॑कुरुत तच्छै॒तस्य॑
श्यै॒तत्व॑म्॥ ३४ ॥

यद्वा॑रव॒न्तीये॑नोप॒तिष्ठ॑ते वा॒रय॑त ए॒वैन॑ः श्यै॒तेन॑ श्ये॒ती
कुरु॑ते प्र॒जाप॑तेर॒हृद॑येनापिप॒क्षम्प्र॑त्युप॑ तिष्ठते प्रे॒माण॑मे॒वास्य॑
गच्छ॑ति प्रा॒च्या त्वा दि॒शा सा॑दयामि गा॒य॒त्रेण॑ छन्द॑सा॒ग्निना॑
दे॒वत॑या॒ग्नेः शी॒र्ष्णाग्नेः॑ शिर॒ उप॑ दधामि दक्षि॑णया त्वा दि॒शा
सा॑दयामि त्रैष्टु॑भेन छन्द॑सेन्द्रे॒ण दे॒वत॑या॒ग्नेः प॒क्षेणा॒ग्नेः प॒क्षमुप॑
दधामि प्र॒तीच्या॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॥ ३५ ॥

जाग॑तेन॒ छन्द॑सा सवि॒त्रा दे॒वत॑या॒ग्नेः पु॒च्छेना॒ग्नेः
पु॒च्छमुप॑ दधा॒म्युदी॑च्या त्वा दि॒शा सा॑दया॒म्यानु॑ष्टुभेन॒

छन्दसा मित्रावरुणाभ्यां देवतयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुप
 दधाम्यूर्ध्वया त्वा दिशा सादयामि पाङ्केन छन्दसा
 बृहस्पतिना देवतयाग्नेः पृष्ठेनाग्नेः पृष्ठमुप दधामि यो वा
 अपात्मानमग्निं चिनुतेऽपात्मा मुष्मिल्लोके भवति यः सात्मानं
 चिनुते सात्मा मुष्मिल्लोके भवत्यात्मेष्टका उप दधात्येष वा
 अग्नेरात्मा सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मा मुष्मिल्लोके भवति
 य एवं वेद॥३६॥

श्यैतत्वं प्रतीच्या त्वा दिशा सादयामि यः सात्मानश्चिनुते द्वाविंशतिश्च॥८॥—[८]

अग्रं उदधे या त इषुर्युवा नाम तया नो मृड तस्यास्ते
 नमस्तस्यास्तु उप जीवन्तो भूयास्माग्ने दुध्र गह्य किंशिल
 वन्य या त इषुर्युवा नाम तया नो मृड तस्यास्ते नमस्तस्यास्तु
 उप जीवन्तो भूयास्म पञ्च वा एतेऽग्नयो यच्चितय उदधिरेव
 नाम प्रथमो दुध्रः॥३७॥

द्वितीयो गह्यस्तृतीयः किंशिलश्चतुर्थो वन्यः पञ्चमस्तेभ्यो
 यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च प्र दहेयुर्यदेता
 आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न
 यजमानो वाङ्ग आसन्नसोः प्राणोऽक्ष्योश्चक्षुः कर्णयोः

श्रोत्रम्बाहुवोर्बलमूरुवोरोजोऽरिष्टा विश्वान्यङ्गानि तनूः ॥ ३८ ॥

तनुवां मे सह नमस्ते अस्तु मा मां हिंसीरप वा
एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामन्ति वाङ्म
आसन्नसोः प्राण इत्याह प्राणानेवात्मन्धत्ते यो रुद्रो अग्नौ यो
अप्सु य ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय
नमो अस्त्वाहुतिभागा वा अन्ये रुद्रा हविर्भागाः ॥ ३९ ॥

अन्ये शतरुद्रीयं हुत्वा गावीधुकं चरुमेतेन यजुषा
चरमायामिष्टकायां नि दध्याद्वागधेयेनैवैनं शमयति
तस्य त्वै शतरुद्रीयं हुतमित्याहुर्यस्यैतदग्नौ क्रियत इति
वसंवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्तु पितरस्त्वा यमराजानः
पितृभिर्दक्षिणतः पान्त्वादित्यास्त्वा विश्वैर्देवैः पश्चात्पान्तु
द्युतानस्त्वा मारुतो मरुद्भिरुत्तरतः पातु ॥ ४० ॥

देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानोऽधस्ताच्चोपरिष्टाच्च पान्तु न
वा एतेन पूतो न मेध्यो न प्रोक्षितो यदेनमतः प्राचीनं
प्रोक्षति यत्संचितमाज्येन प्रोक्षति तेन पूतस्तेन मेध्यस्तेन
प्रोक्षितः ॥ ४१ ॥

स॒मीची॒ नामा॑सि॒ प्राची॒ दि॒क्तस्या॑स्ते॒ऽग्निरधि॑पतिरसि॒तो
 र॑क्षि॒ता यश्चाधि॑पतिर्यश्च॑ गो॒प्ता ताभ्यां॑ नम॒स्तौ नो॑ मृडयता॒न्ते
 यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॑ तं वां जम्भे॑ दधाम्यो॒ज॒स्विनी॒ नामा॑सि
 दक्षि॒णा दि॒क्तस्या॑स्त॒ इन्द्रो॑ऽधि॒पतिः॒ पृदा॑कुः प्राची॒ नामा॑सि
 प्र॒तीची॒ दि॒क्तस्या॑स्ते॒॥ ४२॥

सोमो॑ऽधि॒पतिः॒ स्व॒जो॑ऽव॒स्थावा॒ नामा॒स्युदी॑ची॒
 दि॒क्तस्या॑स्ते॒ वरु॑णो॒ऽधि॒पति॑स्तिरश्च॑राजि॒रधि॑पती॒ नामा॑सि
 बृ॒हती॒ दि॒क्तस्या॑स्ते॒ बृ॒हस्प॑तिरधि॒पतिः॒ श्वित्रो॑ व॒शिनी॒
 नामा॑सी॒यं दि॒क्तस्या॑स्ते॒ यमो॑ऽधि॒पतिः॒ क॒ल्माष॑ग्रीवो र॒क्षि॒ता
 यश्चाधि॑पतिर्यश्च॑ गो॒प्ता ताभ्यां॑ नम॒स्तौ नो॑ मृडयता॒न्ते यं
 द्वि॒ष्मो यश्च॑॥ ४३॥

नो॒ द्वेष्टि॑ तं वां जम्भे॑ दधाम्ये॒ता वै दे॒वता॑ अ॒ग्निं
 चि॒त॒ र॑क्षन्ति॒ ताभ्यो॑ यदाहु॑तीर्न जुहु॑याद॒ध्वर्युं च॒ यज॑मानं
 च॒ ध्याये॑युर्यदे॒ता आहु॑तीर्जु॒होति॑ भा॒गधे॑र्येनै॒वैना॑ञ्छमयति॒
 ना॒र्तिमा॑र्च्छत्य॒ध्वर्युर्न॑ यज॑मानो हे॒तयो॑ नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ वः
 पु॒रो गृ॒हा अ॒ग्निर्व॒ इष॑वः स॒लिलो॑ नि॒लिम्पा॑ नाम॑॥ ४४॥

स्थ॒ तेषां॑ वो दक्षि॒णा गृ॒हाः पि॒तरौ॑ व॒ इष॑वः स॒गरो॑ व॒ज्जि॒णो

नामं स्थ॒ तेषां॑ वः प॒श्चाद्गृ॑हाः स्वप्नो॑ व॒ इष॑वो ग॒ह्वरोऽव॑स्थावा॒नो
 नामं स्थ॒ तेषां॑ व उत्तराद्गृ॑हा आपो॑ व॒ इष॑वः समुद्रोऽधि॑पतयो
 नामं स्थ॒ तेषां॑ व उ॒परि॑ गृ॒हा व॒र्षं व॒ इष॑वोऽव॑स्वान्क्र॒व्या
 नामं स्थ॒ पार्थि॑वास्तेषां॑ व इ॒ह गृ॑हाः ॥४५॥

अन्नं॑ व॒ इष॑वो निमि॒षो वा॑तना॒मन्तेभ्यो॑ वो नम॒स्ते नो॑
 मृडय॑त॒ ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॑ तं वो ज॒म्भे द॑धामि हु॒तादो॑
 वा अ॒न्ये दे॒वा अ॑हु॒तादोऽन्ये॑ तान॑ग्नि॒चिदे॒वोभया॑न्प्रीणाति
 द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणै॒ता आ॑हु॒तीर्जु॑होति भा॒गधे॒येनै॒वैना॑न्प्रीणा॒त्यथो॑
 ख॒ल्वाहु॑रिष्ट॒का वै दे॒वा अ॑हु॒ताद् इति॑ ॥४६॥

अ॒नुप॑रि॒क्रामं॑ जुहोत्य॑प॒रिव॑र्गमे॒वैना॑न्प्रीणाती॒मः
 स्तन॑मूर्ज॒स्वन्तं॑ धया॒पाम्प्र॑प्या॒तम॑ग्रे स॒रिर॑स्य॒ मध्ये॑ ।
 उ॒त्सं जु॑षस्व॒ मधु॑मन्तमूर्व॒ समु॑द्रिय॒ः स॒दन॑मा वि॒शस्व॑ । यो
 वा अ॒ग्निम्प्र॑युज्य॒ न वि॑मु॒ञ्चति॒ यथा॑श्चो॒ युक्तोऽवि॑मुच्यमानः
 क्षु॒ध्यन्प॑रा॒भव॑त्ये॒वम॑स्या॒ग्निः प॑रा॒ भव॑ति॒ तम्प॑रा॒भव॑न्तं
 यज॑मा॒नोऽनु॑ प॑रा॒ भव॑ति॒ सोऽग्निं॑ चि॒त्वा लू॑क्षः ॥४७॥

भ॒व॒ती॒मः॑ स्तन॑मूर्ज॒स्वन्तं॑ धया॒पामि॑त्याज्य॒स्य पूर्णा॑ः

स्रुचं जुहोत्येष वा अग्नेर्विमोको विमुच्यैवास्मा अन्नमपि
 दधाति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न सुधायं ह वै वाजी
 सुहितो दधातीत्यग्निर्वाव वाजी तमेव तत्प्रीणाति स
 एनम्प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति॥४८॥

प्रतीची दित्तस्यास्ते द्विष्मो यश्च निलिम्पा नामेह गृहा इति लृक्षो
 वसीयान्भवति॥१०॥ [१०]

इन्द्राय राज्ञे सूकरो वरुणाय राज्ञे कृष्णो यमाय राज्ञे
 ऋश्यं ऋषभाय राज्ञे गवयः शार्दूलाय राज्ञे गौरः पुरुषराजाय
 मर्कटः क्षिप्रश्येनस्य वर्तिका नीलंगोः क्रिमिः सोमस्य राज्ञः
 कुलुङ्गः सिन्धोः शिंशुमारो हिमवतो हस्ती॥४९॥

इन्द्रायाष्टविंशतिः॥११॥ [११]

मयुः प्राजापत्य ऊलो हलीक्ष्णो वृषदंशस्ते धातुः
 सरस्वत्यै शारिः श्येता पुरुषवाक्सरस्वते शुकः श्येतः
 पुरुषवागारण्योऽजो नकुलः शका ते पौष्णा वाचे
 क्रौञ्चः॥५०॥

मयुस्त्रयोविंशतिः॥१२॥ [१२]

अपां नत्रै जषो नाक्रो मकरः कुलीकयस्तेऽकूपारस्य

वा॒चे पैङ्ग॑रा॒जो भगा॑य कु॒षीत॑क आ॒ती वा॑ह॒सो दर्वि॑दा॒ ते
वा॒य॒व्या दि॒ग्भ्यश्च॑क्रवा॒कः ॥ ५१ ॥

अ॒पामे॑का॒न्नवि॑शतिः ॥ १३ ॥ [१३]

बला॑याजग॒र आ॒खुः सृ॑ज॒या श॒यण॑डं॒कस्ते मै॒त्रा मृ॒त्यवे॑-
ऽसि॒तो म॒न्यवे॑ स्व॒जः कु॑म्भी॒नसः॑ पु॒ष्कर॑सा॒दो लो॑हिता॒हिस्ते
त्वा॒ष्ट्राः प्र॑ति॒श्रुत्का॑यै वा॒हसः॑ ॥ ५२ ॥

[१४]

पु॒रुष॑मृ॒गश्च॒न्द्रम॑से गो॒धा का॒लंका॑ दा॒र्वाघा॑टस्ते
व॒न॒स्पती॑नामे॒ण्यहे॑ कृ॒ष्णो रा॒त्रियै॑ पि॒कः क्षि॒वङ्का॒ नील॑शी॒र्ष्णी
तै॑ऽर्य॒म्णे धा॒तुः क॑त्क॒टः ॥ ५३ ॥

[१५]

सौ॒री ब॒लाक॑र्यो म॒यूरः॑ श्ये॒नस्ते ग॑न्ध॒र्वाणां॑ व॒सूनां॑
क॒पिञ्ज॑लो रु॒द्राणां॑ ति॒त्तिरी॑ रो॒हित्कु॑ण्ड॒णाचीं॑ गो॒लत्ति॑का॒ ता
अ॒प्सर॑सा॒मर॑ण्याय सृ॒मरः॑ ॥ ५४ ॥

[१६]

पृ॒ष॒तो वै॑श्वदे॒वः पि॒त्वो न्य॑ङ्कुः क॒शस्ते॑ऽनु॒मत्या॑ अ॒न्यवा॑पो-

ऽर्धमासानां॑ म्मासां॑ कश्यपः॑ क्वयिः॑ कुटरुर्दात्यौ॒हस्ते
सिनीवा॒ल्यै बृह॒स्पतये॑ शित्पुटः॥५॥

[१७]

शका॑ भौमी॑ पा॒त्रः कशो॑ मान्थी॒लव॒स्ते पितॄ॑णामृतूनां॑
जह॑का संवत्स॒राय॒ लोपा॑ क॒पोत॒ उलू॑कः श॒शस्ते॑ नैर्ऋ॒ताः
कृ॒क॒वाकुः॑ सावि॒त्रः॥५६॥

बलाय॑ पुरुष॒मृगः॑ सौरी॑ पृष॒तः शका॑ष्टादंशाष्टादंश॥14-18॥ [१८]

रुरू॑ रौ॒द्रः कृ॒कला॒सः श॒कुनिः॑ पिप्प॒का ते श॑र॒व्यायै॑ हरि॒णो
मा॒रुतो॑ ब्रह्म॒णे शा॒र्गस्तर॑क्षुः कृ॒ष्णः श्वा च॑तुर॒क्षो ग॑र्द॒भस्त
इ॒तरज॒नाना॑म॒ग्रये॑ धृ॒ङ्गा॥५७॥

रुरुर्वि॑शतिः॥19॥ [१९]

अ॒ल॒ज आ॑न्तरि॒क्ष उ॒द्रो म॒द्गुः प्ल॒वस्ते॑ऽपामदि॒त्यै
ह॒स॒साचि॑रिन्द्रा॒ण्यै की॒र्शा गृ॒ध्रः शि॒तिक॒क्षी वा॑र्ध्रा॒णस्ते
दि॒व्या द्या॑वापृथि॒व्या श्वा॑वित्॥५८॥

[२०]

सु॒पर्णः पा॑र्जन्यो ह॒सो वृ॒को वृष॑द॒शस्त॑ ऐ॒न्द्रा
अ॒पामु॒द्रोऽर्य॑म्णे लो॒पाशः॑ सि॒हो न॑कुलो व्याघ्र॒स्ते म॑हेन्द्रा॒य

कामाय॑ पर॒स्वान्॥५९॥

अ॒लजः सु॑प॒र्णोऽष्टा॑द॒शाष्टा॑द॒श॥२१॥

आ॒ग्ने॒यः कृ॒ष्णग्री॑वः सा॒रस्व॑ती मे॒षी ब॒भ्रुः सौ॒म्यः पौ॒ष्णः
श्या॒मः शि॑तिपृ॒ष्ठो बा॑र्हस्प॒त्यः शिल्पो॑ वै॒श्वदे॑व ऐ॒न्द्रोऽरु॒णो
मा॑रु॒तः क॒ल्माष॑ ऐ॒न्द्रा॒ग्नः स॒ं॒हि॒तोऽधो॑रा॒मः सा॒वि॒त्रो वा॑रु॒णः
पे॒त्वः॥६०॥

आ॒ग्ने॒यो द्वा॒विं॒शतिः॥२२॥

अ॒श्व॑स्तू॒परो गो॑मृ॒गस्ते प्रा॑जाप॒त्या आ॒ग्ने॒यौ कृ॒ष्णग्री॑वौ
त्वा॒ष्टौ लो॑मशस॒क्थौ शि॑तिपृ॒ष्ठौ बा॑र्हस्प॒त्यौ धा॒त्रे पृ॑षो॒दरः
सौ॒र्यो ब॒लक्षः॑ पे॒त्वः॥६१॥

अ॒श्व॒ष्पोऽंश॑॥२३॥

अ॒ग्नये॑ऽनी॒कव॑ते रोहि॒ताञ्जि॑रनु॒ङ्गानु॑धो॒रा॒मौ सा॒वि॒त्रौ पौ॒ष्णौ
र॑ज॒तना॑भी वै॒श्वदे॑वौ पि॒शंगौ॑ तू॒परो मा॑रु॒तः क॒ल्माष॑
आ॒ग्ने॒यः कृ॒ष्णोऽजः॑ सा॒रस्व॑ती मे॒षी वा॑रु॒णः कृ॒ष्ण
ए॒क॑शि॒तिपा॒त्पे॒त्वः॥६२॥

अ॒ग्नये॑ऽनी॒कव॑ते द्वा॒विं॒शतिः॥२४॥

हि॒र॒ण्यव॑र्णा अ॒पां ग्र॑हा॒न्भू॒तेष्ट॑काः स॒जुः स॑ व॒त्स॒रं प्र॑जाप॒तिः स॑ क्षु॒रप॑वि॒र॒ग्नेर्वै दी॑क्षया॑

सुवर्गाय तं यन्न स्यूते^१ प्रजापतिरऋतुभी रोहितः पृश्निः शितिबाहुरुन्नतः कर्णाः शुण्ठा
 इन्द्रायादित्यै सौम्या वारुणाः सोमायैकादश पिशङ्गास्त्रयोविंशतिः॥23॥ हिरण्यवर्णा भूतेष्टकाश्छन्दो
 यत्कर्त्तव्याः सन्निवृद्धाग्निर्वारुणाश्चतुःपञ्चाशत्॥54॥ हिरण्यवर्णा निर्वक्षसः॥—[२५]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः कश्यपो
 यास्विन्द्रः। अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शः
 स्योना भवन्तु। यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते
 अवपश्यञ्जनानाम्। मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न
 आपः शः स्योना भवन्तु। यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भक्षं
 या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति। याः पृथिवीम्पयंसोन्दन्ति॥१॥

शुक्रास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु। शिवेन मा
 चक्षुषा पश्यतापः शिवया तनुवोप स्पृशत त्वचम्मे। सर्वाः
 अग्नीं रप्सुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्त।
 यद्ददः सम्प्रयतीरहावनदता हृते। तस्मादा नद्यो नाम स्थ
 ता वो नामानि सिन्धवः। यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभः
 समवल्गता॥२॥

तदा॑प्रो॒दिन्द्रो॑ वो य॒तीस्तस्मा॒दापो॑ अनु॑ स्थन।
 अ॒प॒का॒मः॑ स्यन्द॑माना अवी॑वरत वो हिक॑म्। इन्द्रो॑
 वः शक्ति॑भिर्दे॒वीस्तस्मा॒द्वा॒र्णाम॑ वो हित॑म्। एको॑ दे॒वो
 अप्य॑तिष्ठ॒थ्स्यन्द॑माना यथाव॑शम्। उदा॑निषु॒र्महीरिति॑
 तस्मा॑दुद॒कमु॑च्यते। आपो॑ भ॒द्रा घृ॒तमि॑दापं आसुर॒ग्री॒षोमौ॑
 बिभ्र॑त्याप॒ इत्ताः। ती॒व्रो रसो॑ मधु॒पृचा॑म्॥३॥

अ॒र॒ग॒म आ मा॑ प्रा॒णेन॑ स॒ह वर्च॑सा गन्। आदि॑त्प॒श्याम्यु॑त
 वा शृ॒णो॒म्या मा॒ घोषो॑ गच्छ॒ति वाङ् आ॑साम्। मन्ये॑ भेजा॒नो
 अ॒मृत॑स्य॒ तर्हि॑ हि॒र॒ण्यव॑र्णा अ॒तृपं॑ य॒दा वः। आपो॑ हि ष्ठा
 म॒यो॒भुव॑स्ता न ऊ॒र्जे द॑धातन। म॒हे र॑णा॒य चक्ष॑से। यो वः
 शि॒वत॑मो॒ रस॑स्तस्य॒ भाज॑यते॒ह नः। उ॒श॒तीरि॑व मा॒तरः॑। तस्मा॒
 अ॒रं ग॑मा॒म वो॒ यस्य॑ क्षया॒य जि॒न्व॑थ। आपो॑ ज॒नय॑था च नः।
 दि॒वि श्र॑य॒स्वान्तरि॑क्षे यतस्व॒ पृथि॒व्या सम्भ॑व ब्रह्मवर्च॒सम॑सि
 ब्रह्मवर्च॒साय॑ त्वा॥४॥

उ॒न्दन्ति॑ सु॒मव॑ल्गात मधु॒पृचा॑म्मा॒तरो॒ द्वावि॑ंशतिश्च॥१॥ [१]

अ॒पां ग्रहा॑न्गृह्णात्ये॒तद्वा॒व रा॑ज॒सूयं॑ यदे॒ते ग्रहाः॑ स॒वो-
 ऽग्नि॑र्व॒रुण॑स॒वो रा॑ज॒सूयं॑म॒ग्नि॒स॒वश्चित्य॑स्ताभ्यामे॒व सू॑यतेऽथो

उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य
 यश्चाग्निचित आपो भवन्त्यापो वा अग्नेर्भ्रातृव्या यदपो-
 ऽग्नेरधस्तादुपदधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवन्त्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवत्यमृतम्॥५॥

वा आपस्तस्मादद्भिरवतान्तमभि पिश्वन्ति नार्तिमाच्छति
 सर्वमायुरेति यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदान्न वा
 आपः पशव आपोऽन्नम्पशवोऽन्नादः पशुमान्भवति यस्यैता
 उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेद द्वादश भवन्ति द्वादश मासाः
 संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मै॥६॥

अन्नमव रुद्धे पात्राणि भवन्ति पात्रे वा अन्नमद्यते
 सयोन्येवान्नमव रुद्ध आ द्वादशात्पुरुषादन्नमत्यथो पात्रान्न
 छिद्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेद कुम्भाश्च
 कुम्भीश्च मिथुनानि भवन्ति मिथुनस्य प्रजात्यै प्र प्रजया
 पशुभिर्मिथुनैर्जायते यस्यैता उपधीयन्ते य उ॥७॥

चैना एवं वेद शुग्वा अग्निः सोऽध्वर्यु यजमानं
 प्रजाः शुचार्पयति यदप उपदधाति शुचमेवास्य शमयति
 नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न यजमानः शाम्यन्ति प्रजा यत्रैता

उपधी॒यन्तेऽपां॑ वा ए॒तानि॑ हृद॒यानि॑ यदे॒ता आपो॑ यदे॒ता
अ॒प उ॒प॒दधा॑ति दि॒व्याभि॑रे॒वैनाः॑ स॒ संज॑ति व॒रु॒षुकः॑
प॒र्जन्यः॑ ॥८॥

भ॒वति॑ यो वा ए॒तासा॑मा॒यत॑नं क्लृप्तिं वेदा॒यत॑नवान्भवति
कल्प॑तेऽस्मा अनुसी॒तमुप॑ दधात्येतद्वा आ॒सामा॒यत॑नमे॒षा
क्लृप्ति॑र्य ए॒वं वेदा॒यत॑नवान्भवति कल्प॑तेऽस्मै द्व॒न्द्वम॒न्या उप॑
दधाति॒ चत॑स्रो मध्ये धृ॒त्या अन्नं॑ वा इष्ट॑का ए॒तत्खलु॑ वै
सा॒क्षादन्नं॑ यदेष च॒रुर्यदे॑तं च॒रुमु॑प॒दधा॑ति सा॒क्षात् ॥९॥

ए॒वास्मा॑ अन्नम॒व रु॒द्धे मध्य॑त उप॑ दधाति मध्य॒त ए॒वास्मा॑
अन्नं॑ दधाति॒ तस्मा॑न्मध्य॒तोऽन्न॑मद्यते बार्ह॒स्पत्यो भ॑वति ब्रह्म
वै दे॒वाना॑म्बृह॒स्पति॑र्ब्रह्म॒णैवास्मा॑ अन्नम॒व रु॒द्धे ब्रह्म॑वर्च॒सम॑सि
ब्रह्म॑वर्च॒साय॑ त्वेत्या॒ह तेज॑स्वी ब्रह्म॑वर्च॒सी भ॑वति॒ यस्यै॑ष
उप॑धी॒यते॒ य उ॑ चैनमे॒वं वेद॑ ॥१०॥

अमृत॑मस्मै जायते यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्ते य उ॑ प॒र्जन्यं॑ उप॒दधा॑ति
सा॒क्षात्सप्त॑च॒त्वारि॒॑शच्च॑ ॥२॥ [२]

भू॒तेष्ट॑का उप॑ दधात्यत्रा॒त्र वै मृ॒त्युर्जा॑यते॒ यत्र॑यत्रै॒व
मृ॒त्युर्जा॑यते॒ तत॑ ए॒वैन॒मव॑ यजते॒ तस्मा॑दग्नि॒चि॒त्सर्व॑मायु॒रेति॑

सर्वे ह्यस्य मृत्यवोऽवैष्टास्तस्मादग्निचित्राभिचरितुवै
 प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते सूयते वा एष योऽग्निं चिनुते
 देवसुवामेतानि हवींषि भवन्त्येतावन्तो वै देवानां
 सवास्त एव॥११॥

अस्मै सवान्प्र यच्छन्ति त एनं सुवन्ते सवो-
 ऽग्निर्वरुणसवो राजसूयं ब्रह्मसवश्चित्यो देवस्य त्वा सवितुः
 प्रसव इत्याह सवितृप्रसूत एवैनं ब्रह्मणा देवताभिरभि
 पिंश्चत्यन्नस्यान्नस्याभि पिंश्चत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ पुरस्तात्प्रत्यश्च
 पिंश्चति पुरस्ताद्धि प्रतीचीनमन्नमद्यते शीर्षतोऽभि पिंश्चति
 शीर्षतो ह्यन्नमद्यत आ मुखादन्ववस्रावयति॥१२॥

मुखत एवास्मा अन्नाद्यं दधात्यग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभि
 पिंश्चामीत्याहैष वा अग्नेः सवस्तेनैवैनमभि पिंश्चति
 बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभि पिंश्चामीत्याह ब्रह्म
 वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभि पिंश्चतीन्द्रस्य त्वा
 साम्राज्येनाभि पिंश्चामीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नुपरिष्ठादधात्येतत्॥१३॥

वै राजसूयस्य रूपं य एवं विद्वानग्निं चिनुत उभावेव
 लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित

इन्द्रस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियं वीर्यम्परापतत्तद्देवाः
 सौत्रामण्या समभरन्त्सूयते वा एष योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा
 सौत्रामण्या यजेतेन्द्रियमेव वीर्यं सम्भृत्यात्मन्धत्ते॥१४॥

त एवान्ववन्स्रावयत्येतद्दष्टाचत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

सजूरब्दोऽयावभिः सजूरूषा अरुणीभिः सजुः सूर्य
 एतंशेन सजोषावश्विना दशसोभिः सजूरग्निर्वैश्वानर
 इडाभिर्घृतेन स्वाहा संवत्सरो वा अब्दो मासा अयावा
 उषा अरुणी सूर्य एतंश इमे अश्विना संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
 पशव इडा पशवो घृतं संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते
 संवत्सरेणैवास्मै पशून्प्र जनयति दर्भस्तम्बे जुहोति
 यत्॥१५॥

वा अस्या अमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिञ्जुहोति प्रैव
 जायतेऽन्नादो भवति यस्यैवं जुह्वत्येता वै देवता
 अग्नेः पुरस्ताद्वागास्ता एव प्रीणात्यथो चक्षुरेवाग्नेः
 पुरस्तात्प्रति दधात्यनन्धो भवति य एवं वेदापो वा
 इदमग्ने सलिलमासीत्स प्रजापतिः पुष्करपर्णे वातो
 भूतोऽलेलायत्सः॥१६॥

प्र॒ति॒ष्ठां नावि॑न्द॒त स ए॒तद॒पां कु॒लाय॑मपश्य॒त्तस्मि॑न्न॒ग्निम॑चिनु॒त
तदि॒यम॑भव॒त्ततो॒ वै स प्र॒त्य॑ति॒ष्ठद्या॑म्पु॒रस्ता॑दु॒पाद॑धा॒त्तच्छि॒रो-
ऽभ॒व॒त्सा प्रा॒ची दि॒ग्यां दक्षि॑ण॒त उ॒पाद॑धा॒त्स दक्षि॑णः
प॒क्षोऽभ॒व॒त्सा दक्षि॑णा दि॒ग्याम्प॒श्चादु॒पाद॑धा॒त्तत्पु॒च्छंम॑भव॒त्सा
प्र॒तीची॒ दि॒ग्यामु॑त्त॒रत॒ उ॒पाद॑धात्॥१७॥

स उ॒त्तरः॑ प॒क्षोऽभ॒व॒त्सोदी॑ची॒ दि॒ग्यामु॑परि॒ष्ठादु॒पाद॑धा॒त्तत्पृ॒ष्ठम॑
दि॒गियं॒ वा अ॒ग्निः प॒ञ्चै॑ष्टक॒स्तस्मा॑द्य॒दस्यां॒ खन॑न्त्य॒भीष्ट॑कां
तृ॒न्दन्त्य॒भि शर्करा॑ꣳ सर्वा॒ वा इ॒यं वयो॑भ्यो॒ नक्तं॑ दृ॒शे दी॑प्यते
तस्मा॑दि॒मां वया॑ꣳसि॒ नक्तं॑ ना॒ध्यास॑ते॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं
चि॑नु॒ते प्र॒त्ये॒व॥१८॥

ति॒ष्ठत्य॒भि दि॒शो ज॑यत्या॒ग्नेयो॒ वै ब्रा॑ह्म॒णस्तस्मा॑द्ब्राह्म॒णाय॒
सर्वा॑सु दि॒क्ष्वर्धु॑कꣳ स्वा॒मे॒व तद्दि॒शम॒न्वेत्य॑पां॒ वा अ॒ग्निः
कु॒लाय॑न्तस्मा॒दापो॑ऽग्निꣳ हा॒रुकाः॒ स्वा॒मे॒व तद्यो॑नि॒म्प्र
वि॑शन्ति॥१९॥

यद॑ले॒लाय॑त्स उ॒त्तर॑त॒ उ॒पाद॑धादे॒व द्वात्रिं॑शच्च॥४॥ [४]

सं॒व॒त्स॒रमु॒ख्यंभृ॑त्वा द्वि॒तीये॑ सं॒व॒त्स॒र आ॑ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं
निर्व॑पेदै॒न्द्रमे॑का॒दश॑कपालं॒ वैश्व॑दे॒वं द्वा॑द॒शक॑पालम्

बारहस्पत्यं चरुं वैष्णवं त्रिकपालन्तृतीयै संवत्सरै-
 ऽभिजिता यजेत यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्र्याग्नेयं
 गायत्रम्प्रातःसवनम् प्रातःसवनमेव तेन दाधार गायत्रं
 छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुगैन्द्रं
 त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनम्माध्यंदिनमेव सवनं तेन दाधार
 त्रिष्टुभम् ॥ २० ॥

छन्दो यद्वादशकपालो भवति द्वादशाक्षरा जगती वैश्वदेवं
 जागतं तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो
 यद्बारहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन
 दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव
 तेन दाधार यत्तृतीयै संवत्सरैऽभिजिता यजतेऽभिजित्यै
 यथ्संवत्सरमुख्यम्बिभर्तीममेव ॥ २१ ॥

तेन लोकः स्पृणोति यद्वितीयै संवत्सरैऽग्निं चिनुते-
 ऽन्तरिक्षमेव तेन स्पृणोति यत्तृतीयै संवत्सरे यजतेऽमुमेव
 तेन लोकः स्पृणोत्येतं वै परं आद्धारः कक्षीवाँ औशिजो
 वीतहव्यः श्रायसस्रसदस्युः पौरुकुथ्स्यः प्रजाकामा
 अचिन्वत ततो वै ते सहस्रँ सहस्रम्पुत्रानविन्दन्त प्रथते
 प्रजयां पशुभिस्ताम्मात्रामाप्नोति यां तेऽगच्छन् य एवं

विद्वानेतमग्निं चिनुते॥२२॥

दाधारं त्रिष्टुभमिममेवैवं चत्वारि च॥५॥ [५]

प्रजापतिरग्निमचिनुत स क्षुरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा बिभ्यन्तो
नोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छन्दसां
छन्दस्त्वं ब्रह्म वै छन्दांसि ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनङ्कार्णा
उपानहावुपं मुञ्चते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुपं
चरत्यात्मनोऽहिंसायै देवनिधिर्वा एष नि धीयते
यदग्निः॥२३॥

अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति न वा प्रति प्र
जानात्युखामा क्रामत्यात्मानमेवाधिपां कुरुते गुप्त्या
अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति नैर्ऋत्युखा यदाक्रमेन्निर्ऋत्या
आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्या पुरुषशीर्षमुपं दधाति
गुप्त्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति तादृगेव तत्॥२४॥

प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्गार्थर्वणस्तस्येष्टका
अस्थान्येतं ह वाव तदृषिर्भ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो
अस्थभिरिति यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं
चिनुते सात्मानमुष्मिल्लोके भवति य एवं वेद शरीरं वा

ए॒तद॒ग्नेर्य॑च्चि॒त्य आ॒त्मा वै॑श्वा॒नरो॒ यच्चि॑ते वै॑श्वा॒नरं॒ जु॒होति॑
शरी॑रमे॒व स॒ऽस्कृत्य॑॥ २५॥

अ॒भ्यारो॑हति॒ शरी॑रं वा ए॒तद्य॑ज॒मानः॒ स॒ऽस्कु॑रुते
यद॒ग्निं चि॑नुते॒ यच्चि॑ते वै॑श्वा॒नरं॒ जु॒होति॑ शरी॑रमे॒व
स॒ऽस्कृत्या॒त्मना॒भ्यारो॑हति॒ तस्मा॑त्तस्य॒ नाव॑ द्यन्ति
जीव॑न्ने॒व दे॒वानप्ये॑ति॒ वैश्वा॒नर्य॑र्चा पु॒रीष॑मु॒प द॑धाती॒यं वा
अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरस्त॑स्यै॒षा चि॑तिर्यत्पु॒रीष॑म॒ग्निमे॒व वै॑श्वा॒नरं चि॑नुत
ए॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्य॑द्वै॒श्वा॒नरः प्रि॒यामे॒वास्य॑ त॒नुव॑मव
रु॒द्धे॥ २६॥

अ॒ग्निस्त॑थ्स॒ऽस्कृत्या॒ग्नेर्द॑शं च॥ ६॥ [६]

अ॒ग्नेर्वै दी॒क्षया॑ दे॒वा वि॒राज॑माप्नुवन्ति॒स्रो रा॒त्रीर्दी॑क्षितः
स्या॑न्नि॒पदा॑ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ षड्रा॒त्रीर्दी॑क्षितः स्या॒त्
षड्वा ऋ॒तवः॑ सं॒वत्स॒रः सं॒वत्स॒रो वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒
दश॒ रा॒त्रीर्दी॑क्षितः स्या॒द्दशा॑क्षरा वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒
द्वाद॑श॒ रा॒त्रीर्दी॑क्षितः स्या॒द्द्वाद॑श॒ मासाः॑ सं॒वत्स॒रः
सं॒वत्स॒रो वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ त्रयो॑दश॒ रा॒त्रीर्दी॑क्षितः
स्या॑न्त्रयो॑दश॥ २७॥

मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति पञ्चदश
 रात्रीर्दीक्षितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयो-
 ऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति
 सप्तदश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स
 संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति चतुर्विंशतिः
 रात्रीर्दीक्षितः स्याच्चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरो
 विराड्विराजमाप्नोति त्रिंशत् रात्रीर्दीक्षितः स्यात्॥ २८॥

त्रिंशदक्षरा विराड्विराजमाप्नोति मासं दीक्षितः स्याद्यो
 मासः स संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति
 चतुरो मासो दीक्षितः स्याच्चतुरो वा एतम्मासो
 वसवोऽबिभरुस्ते पृथिवीमाजयन्गायत्रीं छन्दोऽष्टौ
 रुद्रास्तेऽन्तरिक्षमाजयन्त्रिष्टुभं छन्दो द्वादशादित्यास्ते
 दिवमाजयन्जगतीं छन्दस्ततो वै ते व्यावृत्तमगच्छञ्छ्रेष्ठं
 देवानाम् तस्माद्द्वादश मासो भूत्वाग्निं चिन्वीत द्वादश
 मासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निश्चित्यस्तस्याहोरात्राणीष्टका
 आप्तेष्टकमेनं चिनुतेऽथो व्यावृत्तमेव गच्छति श्रेष्ठं

समानानाम्॥ २९॥

स्यात्रयोदश त्रिंशत् रार्त्रोदीक्षितः स्याद्वै तैऽष्टाविंशतिश्च॥ ७॥ ————— [७]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तं
यन्नान्वारोहेत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत पृथिवीमाक्रमिषं
प्राणो मा मा हासीदन्तरिक्षमाक्रमिषं प्रजा मा मा
हासीद्विमाक्रमिषं सुवर्गन्मेत्याहैष वा अग्रेरन्वारोहस्तेनैवेन
मन्वारोहति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै यत्पक्षसंमितामिनुयात्

कनीयांसं यज्ञक्रतुमुपैयात्पापीयस्यस्यात्मनः प्रजा
स्याद्वेदिसंमितामिनोति ज्यायांसमेव यज्ञक्रतुमुपैति
नास्यात्मनः पापीयसी प्रजा भवति साहस्रं चिन्वीत प्रथमं
चिन्वानः सहस्रसंमितो वा अयं लोक इममेव लोकमभि
जयति द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानो द्विषाहस्रं वा
अन्तरिक्षमन्तरिक्षमेवाभि जयति त्रिषाहस्रं चिन्वीत तृतीयं
चिन्वानः॥ ३१॥

त्रिषाहस्रो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि
जयति जानुदघ्नं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानो गायत्रियैवेमं
लोकमभ्यारोहति नाभिदघ्नं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रिष्टुभैवान्त

ग्रीवदघ्नं चिन्वीत तृतीयं चिन्वानो जगत्पैवामुं
 लोकमभ्यारोहति नाग्निं चित्वा रामामुपेयादयोनौ रेतो
 धास्यामीति न द्वितीयं चित्वान्यस्य स्त्रियम्॥३२॥

उपेयान्न तृतीयं चित्वा कां चनोपेयाद्रेतो वा एतन्नि धत्ते
 यदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतंसा व्यृध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं
 तद्यन्नोपेयादिति यद्रेतःसिचावुपदधाति ते एव यजमानस्य
 रेतो बिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोऽस्कन्दाय त्रीणि वाव रेतोऽसि
 पिता पुत्रः पौत्रः॥३३॥

यद्वे रेतःसिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य विच्छिन्द्यात्तिस्र उप
 दधाति रेतसः संतत्या इयं वाव प्रथमा रेतःसिग्वाग्वा
 इयं तस्मात्पश्यन्तीमाम्पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिक्षं
 द्वितीया प्राणो वा अन्तरिक्षं तस्मान्नान्तरिक्षम्पश्यन्ति न
 प्राणमसौ तृतीया चक्षुर्वा असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूम्पश्यन्ति
 चक्षुर्यजुषेमां च॥३४॥

अमूं चोप दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृप्त्या
 अथो प्राणानामिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त
 इष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भक्षीयेत्याह स्तुतशस्त्रे एवैतेन

दुहे पि॒ता मा॑त॒रिश्वाच्छि॑द्रा पु॒दा धा॒ अच्छि॑द्रा उ॒शिजः॑
पु॒दानु॑ तक्षुः सोमो॑ विश्व॒विन्ने॑ता नैष॒द्वह॑स्पतिरुक्थाम॒दानि॑
श॒सिष॑दित्या॒हैत॒द्वा अ॒ग्रेरु॒क्थन्ते॑ नै॒वैन॑मनु श॒सति॑ ॥ ३५ ॥

मि॒नुया॑त्तृतीयं चिन्वा॒नस्त्रियं॑ पौत्रंश्च॒ वै स॒प्तद॑श च ॥ ८ ॥ [८]

सू॒यते॒ वा ए॒षोऽग्नी॑नां य उ॒खायां॑ भ्रि॒यते॒ यद॒धः सा॒दये॑द्गर्भाः
प्र॒पादु॑काः स्यु॒रथो॒ यथा॑ स॒वात्प्र॑त्यव॒रोह॑ति ता॒दृगे॒व तदा॑स॒न्दी
सा॑दयति॒ गर्भा॑णां धृ॒त्या अ॒प्रपा॑दा॒याथो॑ स॒वमे॒वैनं॑ करोति॒ गर्भो॑
वा ए॒ष यदु॑ख्यो॒ योनिः॑ शि॒क्यं यच्छि॑क्यादु॒खां नि॒रूहे॑द्योने॒र्गर्भं॑
नि॒र्ह॑ण्या॒थ्यडु॑द्याम॒ शि॒क्यम्भ॑वति षो॒ढावि॑हितो वै ॥ ३६ ॥

पु॒रुष॑ आ॒त्मा च॒ शिर॑श्च च॒त्वार्यङ्गा॑न्या॒त्मन्ने॒वैन॑म्बिभर्ति
प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यद॒ग्निस्त॑स्यो॒खा चो॒लूख॑लं च॒ स्तनौ॑ ताव॑स्य
प्र॒जा उप॑ जीवन्ति॒ यदु॑खां चो॒लूख॑लं चो॒पद॑धाति॒ ताभ्या॑मे॒व
यज॑मानोऽमु॒ष्मि॒ल्लौकै॑ऽग्निं दु॒हे संव॑त्स॒रो वा ए॒ष यद॒ग्निस्त॑स्य
त्रे॒धावि॑हि॒ता इ॑ष्टकाः प्राजाप॒त्या वै॑ष्ण॒वीः ॥ ३७ ॥

वै॒श्व॒क॒र्म॒णीर॑हो॒रात्रा॑ण्ये॒वास्य॑ प्राजाप॒त्या यदु॑ख्यम्बि॒भर्ति॑
प्राजाप॒त्या ए॒व तदु॑प॒ धत्ते॑ यत्स॒मिधं॑ आ॒दधा॑ति॒ वैष्ण॒वा
वै वन॑स्पत॒यो वैष्ण॒वीरे॒व तदु॑प॒ धत्ते॑ यदिष्ट॒काभि॑र॒ग्निं

चि॒नोती॑यं वै वि॒श्वक॑र्मा वैश्वक॑र्म॒णीरे॒व तदु॑पं धत्ते
 तस्मा॑दाहु॒स्त्रिवृ॑द॒ग्निरिति॑ तं वा ए॒तं यज॑मान ए॒व
 चि॒न्वीत॑ यद॑स्या॒न्यश्चि॑नुयाद्यत्तं दक्षि॑णाभिर्न रा॒धये॑द॒ग्निरम॑स्य
 वृ॒ज्जीत॑ योऽस्या॒ग्निं चि॑नुयात्तं दक्षि॑णाभी रा॒धये॑द॒ग्निरमे॒व
 तथ्स्पर्श॑णोति॥ ३८ ॥

षोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो विश्वतिश्च॥ ९ ॥ [९]

प्र॒जाप॑तिर॒ग्निरम॑चिनुत॒र्तुभिः॑ संव॒त्सरं॑ व॒सन्ते॒नैवा॑स्य
 पूर्वा॑र्धम॒चिनु॑त ग्री॒ष्मेण॑ दक्षि॑णम्प॒क्षं व॑र्षाभिः पुच्छ॑
 श॒रदो॑त्तरम्प॒क्षं हे॑म॒न्तेन॑ मध्यं ब्रह्म॑णा वा अ॒स्य
 तत्पूर्वा॑र्धम॒चिनु॑त क्ष॒त्रेण॑ दक्षि॑णम्प॒क्षम्प॒शुभिः॑ पुच्छ॑
 वि॒शोत्त॑रम्प॒क्षमा॒शया॑ मध्यं य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुत
 ऋ॒तुभिरे॒वैनं॑ चिनुतेऽथो॑ ए॒तदे॒व सर्व॑मव॥ ३९ ॥

रु॒न्द्धे शृ॒ण्वन्त्ये॑नम॒ग्निं चि॑क्या॒नम॒त्यन्नं॑ रोच॑त इ॒यं
 वाव॑ प्रथ॒मा चि॑तिरोष॑धयो वन॒स्पत॑यः पुरी॑षम॒न्तरि॑क्षं
 द्वि॒तीया॑ वया॑सि पुरी॑षम॒सौ तृ॒तीया॑ नक्ष॑त्राणि पुरी॑षं
 य॒ज्ञश्च॑तु॒र्थी दक्षि॑णा पुरी॑षं यज॑मानः पश्च॒मी प्र॒जा
 पुरी॑षं यत्रिचि॑तीकं चि॒न्वीत॑ य॒ज्ञं दक्षि॑णामा॒त्मानं॑

प्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितीकश्चेतुर्व्य एतदेव सर्वं
स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः॥४०॥

त्रिवृद्धग्निर्यद्वे द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो
भवन्ति पाङ्क्तुः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चितयो
भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरो
वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तः स्पृणोत्यथो दशाक्षरा
विराडन्न विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति संवत्सरो वै
षष्ठी चितिरऋतवः पुरीषः षड्वितयो भवन्ति षट्पुत्रीषाणि
द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव
प्रति तिष्ठति॥४१॥

अव चितयः पुरीषं पञ्चदश च॥१०॥

रोहितो धूम्ररोहितः कर्कशुरोहितस्ते प्राजापत्या
बभ्रुररुणबभ्रुः शुक्लबभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताक्षः श्येतग्रीवस्ते
पितृदेवत्यास्तिस्रः कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेता वशाः
सौर्यो मैत्राबारहस्पत्या धूम्रललामास्तूपराः॥४२॥

॥११॥

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूलोहितो

बलक्षी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती क्षुद्रपृषती ता
 वैश्वदेव्यस्तिस्त्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्त्रो रोहिणीर्वशा
 मैत्रिय ऐन्द्राबार्हस्पत्या अरुणललामास्तूपराः ॥ ४३ ॥

रोहितः पृश्निष्पङ्क्तिश्शतिष्पङ्क्तिश्शतिः ॥ 12 ॥ [१२]

शितिबाहुरन्यतःशितिबाहुः समन्तशितिबाहुस्त
 ऐन्द्रवायवाः शितिरन्ध्रोऽन्यतःशितिरन्ध्रः समन्तशितिरन्ध्रस्ते
 मैत्रावरुणाः शुद्धवालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्त
 आश्विनास्तिस्त्रः शिल्पा वशा वैश्वदेव्यस्तिस्त्रः श्येनीः
 परमेष्ठिने सोमापौष्णाः श्यामललामास्तूपराः ॥ ४४ ॥

॥ 13 ॥ [१३]

उन्नत ऋषभो वामनस्त ऐन्द्रावरुणाः शितिककुच्छितिपृष्ठः
 शितिभसत्त ऐन्द्राबार्हस्पत्याः शितिपाच्छित्योष्ठः शितिभ्रुस्त
 ऐन्द्रावैष्णवास्तिस्त्रः सिध्मा वशा वैश्वकर्मण्यस्तिस्त्रो धात्रे
 पृषोदरा ऐन्द्रापौष्णाः श्येतललामास्तूपराः ॥ ४५ ॥

शितिबाहुरुन्नतः पञ्चविंशतिः पञ्चविंशतिः ॥ 14 ॥ [१४]

कर्णास्त्रयो यामाः सौम्यास्त्रयः श्वितिङ्गा अग्रये यविष्ठाय
 त्रयो नकुलास्तिस्त्रो रोहिणीर्यव्यस्ता वसूनान्तिस्त्रोऽरुणा

दित्यौह्यस्ता रुद्राणां सोमैन्द्रा बभ्रुललामास्तूपराः॥४६॥

कर्णास्त्रयोविंशतिः॥15॥ [१५]

शुण्ठास्त्रयो वैष्णवा अधीलोधकर्णास्त्रयो विष्णव
उरुक्रमाय लप्सुदिनस्त्रयो विष्णव उरुगायाय पञ्चावीस्तिस्त्र
आदित्यानां त्रिविंशस्तिस्त्रोऽङ्गिरसामैन्द्रावैष्णवा गौरललामास्तूपराः॥४७॥

शुण्ठा विंशतिः॥16॥ [१६]

इन्द्राय राज्ञे त्रयः शितिपृष्ठा इन्द्रायाधिराजाय त्रयः
शितिककुद इन्द्राय स्वराज्ञे त्रयः शितिभसदस्तिस्त्रस्तुर्यौह्यः
साध्यानां त्रिस्त्रिंशः पष्ठौह्यो विश्वेषां देवानां माग्नेन्द्राः
कृष्णललामास्तूपराः॥४८॥

इन्द्राय राज्ञे द्वाविंशतिः॥17॥ [१७]

अदित्यै त्रयो रोहितैता इन्द्राण्यै त्रयः कृष्णैताः कुह्वै
त्रयोऽरुणैतास्तिस्त्रो धेनवो राकायै त्रयोऽनङ्वाहः सिनीवाल्य
आग्नावैष्णवा रोहितललामास्तूपराः॥४९॥

अदित्या अष्टादश॥18॥ [१८]

सौम्यास्त्रयः पिशंगाः सोमाय राज्ञे त्रयः सारंगाः पार्जन्या
नभोरूपास्तिस्त्रोऽजा मल्हा इन्द्राण्यै त्रिस्त्रिंश मेघ्य आदित्या

द्यावापृथिव्यां मालङ्गास्तूपराः ॥ ५० ॥

सौम्या एकात्रविंशतिः ॥ 19 ॥ [१९]

वारुणास्त्रयः कृष्णललामा वरुणाय राज्ञे त्रयो
रोहितोललामा वरुणाय रिशादसे त्रयोऽरुणललामाः
शिल्पास्त्रयो वैश्वदेवास्त्रयः पृश्नयः सर्वदेवत्या ऐन्द्रासूराः
श्येतललामास्तूपराः ॥ ५१ ॥

वारुणा विंशतिः ॥ 20 ॥ [२०]

सोमाय स्वराज्ञेऽनोवाहावनद्वाहाविन्द्राग्निभ्यामोजोदाभ्यामुष्ट
भ्यां बलदाभ्यां सीरवाहाववी द्वे धेनू भौमी दिग्भ्यो
वडंबे द्वे धेनू भौमी वैराजी पुरुषी द्वे धेनू भौमी
वायव आरोहणवाहावनद्वाहौ वारुणी कृष्णे वशे अराड्यौ
दिव्यावृषभौ परिमरौ ॥ ५२ ॥

सोमाय स्वराज्ञे चतुस्त्रिंशत् ॥ 21 ॥ [२१]

एकादश प्रातर्गव्याः पशव आ लभ्यन्ते छगलः कल्माषः
किकिदीविर्विदीगयस्ते त्वाष्ट्राः सौरीर्नव श्वेता वशा
अनूबन्ध्या भवन्त्याग्नेय ऐन्द्राग्र आश्विनस्ते विशालयूप आ

लभ्यन्ते॥५३॥

एकादश पञ्चविंशतिः॥22॥ [२२]

पि॒शङ्गा॒स्रयो॑ वा॒स॒न्ताः सा॒रङ्गा॒स्रयो॑ ग्रेष्माः॒ पृष॑न्त॒स्रयो॑
वा॒र्षिकाः॒ पृश्न॑य॒स्रयः॑ शा॒र॒दाः पृश्नि॑स॒क्था॒स्रयो॑ हैम॑न्तिका
अव॑लि॒प्ता॒स्रयः॑ शै॒शिराः॑ स॒व॒त्स॒राय॑ नि॒वक्ष॑सः॥५४॥

पि॒शङ्गां वि॑श॒तिः॥23॥ [२३]

यो वा अय॑थादे॒वत॑न्त्वाम॒ग्न इन्द्र॑स्य॒ चि॒त्तिं यथा॑ वै वयो॒ वै यदा॑कृ॒ताद्या॑स्तै
अग्ने॒ मयि॑ गृह्णामि प्र॒जाप॑तिः सौ॒ऽस्मा॒त्थ्ते॒गान् वाजं॑ कूर्मान् यो॒क्तं मि॒त्रावरु॑णा॒विन्द्र॑स्य
पू॒ष्ण ओजं॑ आ॒नन्द॑म॒हर॑ग्ने॒र्वायोः प॒न्थाङ्क॑मै॒द्यौस्ते॒ऽग्निः प॒शुरा॑सी॒त्थद्वि॑श॒तिः॥26॥ यो वा
ए॒वाहु॑तिम॒भवन्प॒थिभि॑र॒व॒रु॒ध्यान् नन्द॑म॒ष्टौप॑ञ्चा॒शत्॥58॥ यो वा अय॑थादे॒वतं॑ यद्य॒वजि॑घ्र॒न्ति॥ [२४]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

यो वा अय॑थादे॒वत॑म॒ग्निं चि॑नु॒त आ दे॒वता॑भ्यो
वृ॒श्च्यते॒ पापी॑यान्म॒वति॒ यो य॑थादे॒वतं॑ न दे॒वता॑भ्य॒ आ
वृ॒श्च्यते॒ वसी॑यान्म॒वत्याग्ने॒य्या गा॑य॒त्रिया प्र॑थ॒मां चि॑त्ति॒मभि॑
मृ॒शेत्रि॒ष्टुभा॑ द्वि॒तीयां॒ जग॑त्या॒ तृतीया॑म॒नुष्टु॒भां चतु॑र्थीम्प॒ङ्क्षा

पञ्चमीं यथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आ वृश्च्यते
वसीयान्भवतीडाये वा एषा विभक्तिः पशव इडा
पशुभिरेनम्॥१॥

चिनुते यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति
नार्तिमार्च्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः श्वेतो दक्षिण-
स्तावालभ्येष्टका उप दध्यादेतद्वै प्रजापते रूपम्प्राजापत्यो-
ऽश्वः साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति
नार्तिमार्च्छत्येतद्वा अहो रूपं यच्छ्वेतोऽश्वो रात्रियै कृष्ण
एतदहः॥२॥

रूपं यदिष्टका रात्रियै पुरीषमिष्टका उपधास्यञ्छ्वेतमश्वमभि-
मृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवैनं चिनुते
हिरण्यपात्रम्मधोः पूर्णं ददाति मध्व्योऽसानीति सौर्या
चित्रवत्यावेक्षते चित्रमेव भवति मध्यन्दिनेऽश्वमव-
घ्रापयत्यसौ वा आदित्य इन्द्र एष प्रजापतिः प्राजापत्यो-
ऽश्वस्तमेव साक्षाद्वधोति॥३॥

एनमेतदहोऽष्टाचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

त्वामग्ने वृषभं चेकितानम्पुनर्युवानञ्जनयन्नुपागाम्।

अ॒स्थू॒रि णो॒ गार्ह॑पत्यानि सन्तु ति॒ग्मेन॑ नो॒ ब्रह्म॑णा॒ स॒
 शि॑शाधि। प॒शवो॒ वा ए॒ते यदि॑ष्टका॒श्चित्या॑चित्यामृष॒भमुप॑
 दधा॑ति मिथु॒नमे॒वास्य॑ तद्य॒ज्ञे क॑रोति प्र॒जन॑नाय॒ तस्मा॑द्य॒थेयू॑थ
 ऋष॒भः। सं॒व॒त्सर॑स्य॒ प्रति॑मां यां त्वा॑ रा॒त्र्युपा॑सते। प्र॒जा॒
 सु॒वीरा॑ कृ॒त्वा वि॒श्वमायु॑र्व्य॒श्नवत्। प्रा॒जाप॑त्याम्॥४॥

ए॒तामुप॑ दधा॒तीयं॑ वावैषैका॑ष्ट॒का यदे॒वैका॑ष्ट॒कायाम॑न्नं
 क्रि॒यते॒ तदे॒वैतया॑व॒ रु॒द्ध ए॒षा वै प्र॒जाप॑तेः काम॒दुघा॑
 तयै॒व यज॑मानोऽमुष्मि॒ल्लोके॑ऽग्निं दु॒हे येन॑ दे॒वा ज्योति॑षो॒र्ध्वा
 उ॒दाय॑न् येना॒दित्या॑ वस॒वो येन॑ रु॒द्राः। येनाङ्गि॑रसो
 म॒हि॒मा॒न॒मा॒न॒शु॒स्तेनै॑तु॒ यज॑मानः स्व॒स्ति। सु॒व॒र्गाय॑ वा ए॒ष
 लो॒काय॑॥५॥

ची॒य॒ते यद॒ग्निर्येन॑ दे॒वा ज्योति॑षो॒र्ध्वा उ॒दाय॑न्नित्यु॒ख्य॒
 समि॑न्ध॒ इष्ट॑का ए॒वैता॑ उप॑ धत्ते वानस्प॒त्याः सु॒व॒र्गस्य॑
 लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै श॒तायु॑धाय श॒तवी॑र्याय श॒तोत॑ये॒
 ऽभि॑माति॒षाहे॑। श॒तं यो नः॑ श॒रदो॑ अजी॒तानि॑न्द्रो॒ नेष॑दति
 दुरि॒तानि॑ वि॒श्वा। ये च॒त्वारः॑ प॒थयो॑ दे॒व्याना॑ अन्त॒रा
 द्यावा॑पृथि॒वी वि॒यन्ति॑। तेषां॑ यो अज्या॑निमजी॒तिमा॑

वहात्तस्मै नो देवाः॥६॥

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः
सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनां शतशारदानां निवात
एषामभये स्याम। इदुवत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय
कृणुता बृहन्नमः। तेषां वयं सुमतौ यज्ञियाणां ज्योगर्जीता
अहंताः स्याम। भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन
समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः पितो॥७॥

आ विशस्व शं तोकाय तनुवै स्योनः। अज्यानीरेता
उप दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति
नैव जीयते ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा
ऋतवः संवत्सर ओषधीः पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो
देवताभ्य आग्रयणं निरुप्यत इत्येता हि तद्देवता उदजयन्
यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं निरुप्येता
आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्संवत्सरम्प्रीणाति न
देवताभ्यः समदन्दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह
हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥८॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पशः। यो
 नः पुरस्तादक्षिणतः पश्चादुत्तरतोऽघायुरभिदासत्येत
 सोऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयन्ता आसन्तेऽसुरा
 दिग्भ्य आबाधन्त तां देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त
 यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वा चैव तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानप
 नुदते दिक्षूप॥९॥

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्नाविष्णू
 सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजैभिरा गतम्।
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्न देवतायै जुहुत्यथ किन्देवत्यां
 वसोर्धरित्यग्निर्वसुस्तस्यैषा धारा विष्णुर्वसुस्तस्यैषा
 धाराग्नावैष्णव्यर्चा वसोर्धारां जुहोति भागधेयेनैवैनौ
 समर्धयत्यथो एताम्॥१०॥

एवाहुतिमायतनवतीं करोति यत्काम एनां जुहोति
 तदेवाव रुद्धे रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्यैते तनुवौ घोरान्या
 शिवान्या यच्छतरुद्रीयं जुहोति यैवास्य घोरा तनूस्तां तेन
 शमयति यद्वसोर्धारां जुहोति यैवास्य शिवा तनूस्तां तेन
 प्रीणाति यो वै वसोर्धारायै॥११॥

प्रतिष्ठां वेदं प्रत्येव तिष्ठति यदाज्यमुच्छिष्येत
 तस्मिन्ब्रह्मौदनम्पचेत्तन्ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नीयुरेष वा
 अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मण एषा खलु वा अग्नेः प्रिया
 तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियायामेवैनां तनुवां प्रति षापयति चतस्रो
 धेनूदद्यात्ताभिरेव यजमानोऽमुष्मिल्लौकैऽग्निं दुहे॥१२॥

उपैतान्धारायै षट्त्वारिंशच्च॥३॥ [३]

चित्तिञ्जुहोमि मनसा घृतेनेत्याहादाभ्या वै नामैषाहुतिर्वैश्वकर्म
 नैनं चिक्यान्भ्रातृव्यो दभ्नोत्यथो देवता एवाव रुन्देऽग्ने
 तमद्येति पङ्क्त्या जुहोति पङ्क्त्याहुत्या यज्ञमुखमारभते
 सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्याहु होत्रा एवाव
 रुन्देऽग्निर्देवेभ्योऽपाक्रामद्भागधेयम्॥१३॥

इच्छमानस्तस्मा एतद्भागधेयम्प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेत
 खलु वा एष जातो यर्हि सर्वश्चितो जातायैवास्मा
 अन्नमपि दधाति स एनम्प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदेष गार्हपत्यश्चीयतेऽथ क्वास्याहवनीय
 इत्यसावादित्य इति ब्रूयादेतस्मिन् हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो
 जुहति॥१४॥

य एवं विद्वानग्निं चिनुते साक्षादेव देवता ऋध्नोत्यग्ने
यशस्विन् यशसेममर्पयेन्द्रावतीमपचितीमिहा वह।
अयम्मूर्धा परमेष्ठी सुवर्चाः समानानामुत्तमश्लोको अस्तु।
भद्रम्पश्यन्त उप सेदुरग्रे तपो दीक्षामृषयः सुवर्विदः। ततः
क्षत्रम्बलमोजंश्च जातं तदस्मै देवा अभि सं नमन्तु। धाता
विधाता परमा॥१५॥

उत संद्वक्प्रजापतिः परमेष्ठी विराजा। स्तोमाश्छन्दांसि
निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम। अभ्यावर्तध्वमुप
मेत साकमयः शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनु
सः रभध्वमिमम्पश्चादनु जीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृत एता उप
दधात्येषा वा अग्रेश्चिती राष्ट्रभृत्तयैवास्मिन्नाष्ट्रं दधाति राष्ट्रमेव
भवति नास्माद्राष्ट्रम्भ्रः शते॥१६॥

भागधेयञ्जुहति परमा राष्ट्रन्दधाति सप्त च॥४॥ [४]

यथा वै पुत्रो जातो म्रियते एवं वा एष म्रियते
यस्याग्निरुख्यं उद्वायति यन्निर्मथ्यं कुर्याद्विच्छिन्धाद्भातृव्यमस्मै
जनयेत्स एव पुनः परीध्यः स्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै
भ्रातृव्यं जनयति तमो वा एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यं

उद्वायति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दक्षिणा
तमसा॥१७॥

एव तमो मृत्युमपं हते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै
हिरण्यं ज्योतिषैव तमोऽपं हतेऽथो तेजो वै हिरण्यन्तेजं
एवात्मन्धत्ते सुवर्नं घर्मः स्वाहा सुवर्नार्कः स्वाहा सुवर्नं
शुक्रः स्वाहा सुवर्नं ज्योतिः स्वाहा सुवर्नं सूर्यः स्वाहाको
वा एष यदग्निरसावादित्यः॥१८॥

अश्वमेधो यदेता आहुतीर्जुहोत्यर्काश्वमेधयोरेव
ज्योतींषि सं दधात्येष ह त्वा अर्काश्वमेधी यस्यैतदग्नौ
क्रियत आपो वा इदमग्ने सलिलमासीत्स एतां
प्रजापतिः प्रथमां चित्तिमपश्यत्तामुपाधत्त तदियमभवत्तं
विश्वकर्माब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीति॥१९॥

अब्रवीत्स एतां द्वितीयां चित्तिमपश्यत्तामुपाधत्त
तदन्तरिक्षमभवत्स यज्ञः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह
लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणमब्रवीदुप त्वायानीति केन
मोपैष्यसीति दिश्याभिरित्यब्रवीत्तन्दिश्याभिरुपैत्ता उपाधत्त
ता दिशः॥२०॥

अभवन्त्स परमेष्ठी प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह

लो॒कोऽस्तीत्य॑ब्रवी॒त्स वि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑
वा॒माया॒नीति॑ नेह लो॒कोऽस्तीत्य॑ब्रूता॒ः स ए॒तां
तृतीयां चि॒तिम॑पश्य॒त्तामु॑पा॒धत्त॑ तद॒साव॑भव॒त्स आ॑दि॒त्यः
प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वा॥ २१॥

आ॒या॒नीति॑ नेह लो॒कोऽस्तीत्य॑ब्रवी॒त्स वि॒श्वक॑र्माणं च
य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑ वा॒माया॒नीति॑ नेह लो॒कोऽस्तीत्य॑ब्रूता॒ः
स प॑रमे॒ष्ठिन॑मब्रवी॒दुप॑ त्वाया॒नीति॑ केन॑ मो॒पैष्य॑सीति॒
लो॒कम्पृ॑णयेत्य॑ब्रवी॒त्तं लो॒कम्पृ॑णयो॒पैत्तस्मा॑दया॒तया॑ग्नी
लो॒कम्पृ॑णा॒ऽया॑तयामा॒ ह्यसौ॑॥ २२॥

आ॒दि॒त्यस्ता॑नृष॑योऽब्रुव॒न्नुप॑ व आ॒या॒मेति॑ केन॑ न
उ॒पैष्य॑थेति॒ भूमे॑त्य॒ब्रुव॑न्तान्द्वा॒भ्यां चि॒ती॑भ्यामु॒पाय॑न्त्स
पञ्च॑चि॒तीकः॑ सम॑पद्यत॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुते भू॒याने॒व
भ॑वत्य॒भीमा॒ल्लो॒काञ्ज॑यति वि॒दुरे॑न॒ देवा॑ अथो॑ ए॒तासा॑मे॒व
दे॒वता॑ना॒ः सायु॑ज्यं गच्छ॒ति॥ २३॥

तम॑साऽऽदि॒त्योऽस्तीति॑ दि॒शं आ॑दि॒त्यः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वा॒ऽसौ पञ्च॑चत्वारि॒ःशच्च॑॥ ६॥ [५]

वयो॒ वा अ॒ग्निर्यद॑ग्निरि॒त्पक्षि॑णोऽ॒श्नीया॑त्तमे॒वाग्नि॑म॒द्यादा॑र्तिमा
व्र॒तं च॑रेत्संव॒त्सर॑ः हि व्र॒तं नाति॑ प॒शुर्वा ए॒ष यद॑ग्निर॒हि॒नस्ति॑

खलु वै तम्पशुर्य एनम्पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपचरति तस्मात्पश्चात्प्राङ्मु-
आत्मनोऽहिंसायै तेजोऽसि तेजो मे यच्छ पृथिवीं
यच्छ॥२४॥

पृथिव्यै मां पाहि ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छान्तरिक्षं
यच्छान्तरिक्षान्मा पाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ
दिवो मां पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोका विधृता यदेता
उपधात्येषां लोकानां विधृत्यै स्वयमातृणा उपधायै
हिरण्येष्टका उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा
ज्योतिर्हिरण्यं यत्स्वयमातृणा उपधायै॥२५॥

हिरण्येष्टका उपदधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः
कुरुतेऽथो एताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति यास्ते अग्ने
सूर्ये रुचं उद्यतो दिवंमातृन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी
रुचे जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या
रुचः। इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। रुचं
नो धेहि॥२६॥

ब्राह्मणेषु रुचं राजंसु नस्कृधि। रुचं विश्वेषु शूद्रेषु
मयि धेहि रुचा रुचम्। द्वेधा वा अग्निं चिक्यान्स्य

यशं इन्द्रियं गच्छत्यग्निं वा चितमीजानं वा यदेता
 आहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यशं इन्द्रियं धत्त ईश्वरो वा एष
 आर्तिमार्तोऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति तत्त्वां यामि ब्रह्मणा
 वन्दमान इति वारुण्यर्चा॥२७॥

जुहुयाच्छान्तिरेवैषाग्नेर्गुप्तिरात्मनो हविष्कृतो वा एष
 योऽग्निं चिनुते यथा वै हविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति
 योऽग्निं चित्वा स्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिक्षया यजेत
 मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनोऽस्कन्दाय यो वा अग्निमृतुस्थां
 वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति संवत्सरो
 वा अग्निः॥२८॥

ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षो वर्षाः
 पुच्छः शरदुत्तरः पक्षो हेमन्तो मध्यम्पूर्वपक्षाश्रितयो-
 ऽपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका एष वा अग्निर्ऋतुस्था
 य एवं वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति
 प्रजापतिर्वा एतं ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्त ततो वै स
 ज्यैष्ठ्यमगच्छद्य एवं विद्वानग्निं चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव

गच्छति॥२९॥

पृथिवीं यच्छु यत्स्वयमातृणा उपायं धेहृचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥७॥ ——— [६]

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो
वा। तमनु प्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये
पुराणाः। एतं संधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं
जातवेदाः। अन्वागन्ता यज्ञपतिर्वो अत्र तं स्म जानीत
परमे व्योमन्। जानीतादेनम्परमे व्योमन्देवाः सधस्था विद
रूपमस्य। यदागच्छात्॥३०॥

पृथिभिर्देवयानैरिष्टापूरै कृणुतादविरस्मै। सम्प्र
च्यवध्वमनु सम्प्र याताग्ने पथो देवयानान्कृणुध्वम्।
अस्मिन्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत।
प्रस्तरेण परिधिना सुचा वेद्या च बर्हिषा। ऋचेमं यज्ञं
नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यदिष्टं यत्परादानं यद्वत्तं या च
दक्षिणा। तत्॥३१॥

अग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्। येना सहस्रं वहसि
येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे।
येनाग्ने दक्षिणा युक्ता यज्ञं वहन्त्यृत्विजः। तेनेमं यज्ञं

नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। येनाग्ने सुकृतः पथा मधोर्धारा
 व्यानशुः। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यत्र धारा
 अनपेता मधोर्धृतस्य च याः। तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु
 नो दधत्॥३२॥

आगच्छात्तद्व्यानशुस्तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे चतुर्दश च॥७॥—[७]

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो
 अर्चिः। ये ते अग्ने मेडयो य इन्द्रवस्तेभिरात्मानं चिनुहि
 प्रजानन्। उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहैतस्य क्रियते
 किं वा न यद्वा अध्वर्युरग्रेष्विन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरैति
 यास्ते अग्ने समिधो यानि॥३३॥

धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयंचितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति
 नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरैति चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इमं
 नो यज्ञं नयतु प्रजानन्। घृतमपिन्वन्नजरं सुवीरं ब्रह्म
 समिद्धवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते
 यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इत्याह॥३४॥

दिश एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह
 सुवर्गस्य लोकस्याभनीत्यै ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनामित्याह

ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्वह्मण्वत्योपदधाति
 ब्रह्मणैव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमैति प्रजापतिर्वा एष
 यदग्निस्तस्य प्रजाः पशवश्छन्दांसि रूपं सर्वान्
 वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां पशूञ्छन्दांस्यव रुन्दे-
 ऽथो प्रजाभ्यं एवैनम्पशुभ्यश्छन्दोभ्योऽवरुद्धं चिनुते॥३५॥

यान्यग्नय इत्याहेष्टकानां षोडश च॥८॥ [८]

मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय
 सुवीर्याय। मयि प्रजाम्मयि वर्चो दधाम्यग्निं स्याम
 तनुवा सुवीराः। यो नो अग्निः पितरो हृथ्स्वन्तरमर्त्यो
 मर्त्या आविवेश। तमात्मन्यग्निं गृह्णीमहे वयं मा सो
 अस्मा अवहाय परा गात्। यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं
 चिनुयाद्योऽस्य स्वोऽग्निस्तमपि॥३६॥

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोऽनूपं
 तिष्ठन्तेऽपक्रामुका अस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्ने
 अग्निमित्याहात्मन्नेव स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोऽप
 क्रामन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्मृचापश्चाग्नेरनाद्यमथ
 कस्मान्मृदा चाद्भिश्चाग्निश्चीयत इति यदद्भिः संयौति॥३७॥

आपो॒ वै सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒वैन॑ꣳ सꣳ सृजति॑
 यन्मृ॒दा चि॒नोती॑यं वा अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरो॑ऽग्नि॒नैव॑ तद॒ग्निं
 चि॒नोति॑ ब्रह्म॒वादि॒नो वद॑न्ति यन्मृ॒दा चा॒द्विश्वा॒ग्निश्ची॒यते॑-
 ऽथ॒ कस्मा॑द॒ग्निरु॑च्यत इति॑ यच्छ॒न्दोभि॑श्चि॒नोत्य॒ग्नयो॑ वै
 छ॒न्दाꣳसि॑ तस्मा॑द॒ग्निरु॑च्यतेऽथो॑ इ॒यं वा अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरो
 यत्॥ ३८॥

मृ॒दा चि॒नोति॑ तस्मा॑द॒ग्निरु॑च्यते हि॒रण्येष्ट॒का उप॑ दधाति॑
 ज्योति॑र्वै हि॒रण्यं ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधा॒त्यथो॑ तेजो॒ वै हि॒रण्यं
 तेज॑ ए॒वात्म॑न्धत्ते॒ यो वा अ॒ग्निꣳ स॒र्वतो॑मुखं चिनुते॑ सर्वा॑सु
 प्र॒जास्व॑न्नम॒त्ति सर्वा॑ दि॒शोऽभि॑ ज॒यति॑ गा॒यत्री॑म्पु॒रस्ता॒दुप॑
 दधाति॑ त्रि॒ष्टुभं दक्षि॑णतो जग॑तीम्प॒श्चाद॑नु॒ष्टुभं॑मुत्तर॒तः
 प॒ङ्क्ति॑म्मध्यं ए॒ष वा अ॒ग्निः स॒र्वतो॑मुख॒स्तं य एवं॑ वि॒द्वाꣳश्चि॑नुते
 सर्वा॑सु प्र॒जास्व॑न्नम॒त्ति सर्वा॑ दि॒शोऽभि॑ ज॒यत्यथो॑ दि॒श्येव॑
 दि॒शम्प्र॑ व॒यति॑ तस्मा॑द्वि॒शि दि॒क्प्रोता॑॥ ३९॥

अपि॑ सं योति॑ वैश्वा॒नरो य॒देष॑ वै पञ्च॑विंशतिश्च॥ ९॥ [९]

प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सोऽस्मा॑त्सृष्टः प्रा॒ङ्गाद्र॑वत्तस्मा॒
 अ॒श्वम्प्र॑त्या॑स्य॒त्स दक्षि॑णाव॑र्तत॒ तस्मै॑ वृ॒ष्णिम्प्र॑त्या॑स्य॒त्स

प्रत्यङ्ङावर्तत॑ तस्मा॑ ऋष॑भ॒मप्र॒त्या॑स्य॒त्स उ॒दङ्ङावर्तत॑
 तस्मै॑ ब॒स्तम॒प्रत्या॑स्य॒त्स ऊ॒र्ध्वो॑ऽद॒वत्त॒स्मै पु॒रुष॑म॒प्रत्या॑स्य॒त्
 यत्प॑शु॒शीर्षा॒ण्यु॒प॒दधा॑ति॒ सर्व॑त॒ ए॒वैन॑म्॥४०॥

अ॒व॒रु॒ध्य॑ चि॒नुत॑ ए॒ता वै प्रा॑ण॒भृ॒तश्चक्षु॑ष्म॒तीरि॑ष्ट॒का
 यत्प॑शु॒शीर्षा॒णि यत्प॑शु॒शीर्षा॒ण्यु॒प॒दधा॑ति॒ ताभि॑रे॒व
 यज॑मानो॒ऽमुष्मि॑ल्लो॒के प्रा॑णि॒त्यथो॒ ताभि॑रे॒वास्मा॑ इ॒मे लो॒काः
 प्र भा॑न्ति॒ मृ॒दाभि॑लि॒प्योप॑ दधाति॒ मे॒ध्य॒त्वाय॑ प॒शुर्वा ए॒ष
 यद॑ग्निर॒न्नम्प॑श॒व ए॒ष खलु॑ वा अ॒ग्निर्य॑त्प॑शु॒शीर्षा॒णि यं
 का॒मये॑त॒ कनी॑यो॒ऽस्यान्न॑म्॥४१॥

स्या॒दिति॑ सं॒तरां॑ तस्य॑ प॒शु॒शीर्षा॒ण्यु॒प॒ दध्या॑त्कनी॒य
 ए॒वास्या॑न्न॒म्भव॑ति॒ यं का॒मये॑त॒ सु॒माव॑द॒स्यान्न॑ऽ स्या॒दिति॑
 म॒ध्य॒तस्त॑स्यो॒प॒ दध्या॑त्स॒माव॑दे॒वास्या॑न्न॒म्भव॑ति॒ यं का॒मये॑त॒
 भूयो॑ऽस्यान्न॑ऽ स्या॒दित्य॑न्ते॒षु तस्य॑ व्यु॒दूह्यो॒प॒ दध्या॑दन्त॒त
 ए॒वास्मा॑ अ॒न्नम॑व॒ रुन्दे॑ भूयो॑ऽस्यान्न॑म्भवति॥४२॥

ए॒न॒म॒स्यान्न॑भूयो॒स्यान्न॑म्भवति॥१०॥ [१०]

स्ते॒गा॒न्द॑ऽष्टा॒भ्या॒म॒ण्डू॒का॒ञ्ज॒म्ये॑भि॒राद॑कां॒ खा॒दे॒नोर्ज॑ऽ
 स॑ऽसू॒दे॒ना॒रण्यं॑ जा॒म्बी॒ले॒न॒ मृ॒द॒म्ब॒स्वे॒भिः॑ शर्क॑राभि॒रव॑का॒मव॑का॒

शर्करामुत्सादेन जिह्वामवक्रन्देन तालुः सरस्वतीं
जिह्वाग्रेण ॥ ४३ ॥

स्तेगान्धाविः शतिः ॥ 11 ॥ ————— [११]

वाजः हनूभ्यामप आस्येनादित्याञ्छ्रुभिरुपयाममधरेणोष्ठे
सदुत्तरेणान्तरेणानूकाशम्प्रकाशेन बाह्यः स्तनयितुं निर्बाधेन
सूर्याग्नी चक्षुभ्यां विद्युतौ कनानकाभ्यामशनिम्मस्तिष्केण
बलम्मज्जभिः ॥ ४४ ॥

वाजं पञ्चविः शतिः ॥ 12 ॥ ————— [१२]

कूर्माञ्छ्रुफैरच्छलाभिः कपिञ्जलान्थसाम् कुष्ठिकाभिर्जवं
जङ्घाभिरगदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भयम्प्रचालाभ्याम्
गुहोपपक्षाभ्यामश्विनावः साभ्यामदितिः शीर्ष्णा निर्ऋतिं
निर्जाल्मकेन शीर्ष्णा ॥ ४५ ॥

कूर्मान्नयोविः शतिः ॥ 13 ॥ ————— [१३]

योक्रं गृध्राभिर्युगमानतेन चित्तम्मन्याभिः संक्रोशान्प्राणैः
प्रकाशेन त्वचम्पराकाशेनान्तराम्मशकान्केशैरिन्द्रः स्वपसा

वहे॑न् बृ॒हस्प॑तिः शकु॑निसा॒देन॒ रथ॑मु॒ष्णिहा॑भिः ॥ ४६ ॥

यो॒क्रमे॑कविंशतिः ॥ १४ ॥

मि॒त्रावरु॑णौ श्रो॒णीभ्या॑मिन्द्रा॒ग्री शि॑ख॒ण्डाभ्या॑मिन्द्रा॒बृह॑स्पती
 ऊ॒रुभ्या॑मिन्द्रा॒विष्णू॑ अ॒ष्टीव॑ज्याः स॒वितार॑म्पु॒च्छेन॑
 गन्ध॑र्वा॒ज्छेपे॑नाप्स॒रसो॑ मु॒ष्काभ्या॑म्प॒र्वमा॑नम्पा॒युना॑
 प॒वित्र॑म्पो॒त्राभ्या॑मा॒क्रम॑णः स्था॒राभ्या॑ प्रति॒क्रम॑णं
 कु॒ष्ठाभ्या॑म् ॥ ४७ ॥

॥ १५ ॥

इन्द्र॑स्य क्रो॒डोऽदि॑त्यै पा॒जस्य॑न्दि॒शां ज॒त्रवो॑
 जी॒मूता॑न्हृद॒यौप॒शाभ्या॑मन्त॒रिक्ष॑म्पु॒रित॑ता॒ नभ॑ उ॒दर्ये॑णेन्द्रा॒णीम्प्री॑ह
 व॒ल्मीका॑न्क्लो॒म्रा गि॒रीन्प्ला॑शिभिः स॒मुद्र॑मु॒दरे॑ण वै॒श्वान॑रम्भस्म॒ना ॥

मि॒त्रावरु॑णा॒विन्द्र॑स्य॒ द्वाविं॑शतिर्द्वा॒विंशतिः॑ ॥ १६ ॥

पू॒ष्णो व॑नि॒ष्ठुर॑न्धा॒हेः स्थू॑रगु॒दा सर्पा॑न्गु॒दाभि॑र्ऋ॒तून्पृ॑ष्ठीभिर्दिव
 वसू॑नाम्प्रथ॒मा की॑क॒सा रु॒द्राणा॑ द्वि॒तीया॑दि॒त्याना॑
 तृ॒तीया॑ङ्गि॒रसा॑ चतु॒र्थी सा॒ध्याना॑ पञ्च॒मी वि॒श्वेषा॑ दे॒वाना॑

षष्ठी॥४९॥

पूष्णश्चतुर्विंशतिः॥17॥ [१७]

ओजो॑ ग्री॒वाभि॑र्निर्ऋ॒तिम॑स्थभि॒रिन्द्र॑ꣳ स्वप॑सा॒ वह॑न
रु॒द्रस्य॑ विच॒लः स्क॑न्धोऽहो॒रात्रयो॑र्द्वि॒तीयो॑र्धमा॒सानां॑ तृ॒तीयो॑
मा॒सां च॑तुर्थं ऋ॒तूनाम्प॑श्चमः संवत्स॒रस्य॑ षष्ठः॥५०॥

ओजो॑ विंशतिः॥18॥ [१८]

आ॒न॒न्दं न॒न्दथु॑ना॒ काम॑म्प्रत्यासाभ्यां॑ भ॒यꣳ शि॑तीमभ्यां॑
प्र॒शिष॑म्प्रशासाभ्याꣳ सूर्याचन्द्रमसौ वृ॒क्याभ्याꣳ श्याम॑शब॒लौ
म॒त॑स्त्राभ्या॒व्युष्टिꣳ रू॒पेण॑ निमृ॒क्तिम॑रूपेण॥५१॥

आ॒न॒न्दꣳ षोड॑श॥19॥ [१९]

अ॒ह॒र्माꣳसे॒न रा॒त्रिम्पी॑वसापो यू॒षेण॑ घृ॒तꣳ रसे॑न॒ श्यां
वस॑या दू॒षीका॑भि॒रहा॒दुनि॑मश्रुभिः पृ॒ष्वा॒न्दिवꣳ रू॒पेण॑
नक्ष॑त्राणि॒ प्रति॑रूपेण पृथि॒वीं च॑र्मणा छु॒वीं छु॒व्योपा॑कृ॒ताय॑
स्वाहा॑ल॒ब्धाय॑ स्वाहा॑ हु॒ताय॑ स्वाहा॑॥५२॥

अ॒ह॒र्ष्टा॒विंशतिः॥20॥ [२०]

अ॒ग्नेः प॑क्षतिः सर॑स्वत्यै निप॑क्षतिः सोम॑स्य तृ॒तीया॑पां

चतुर्थ्योषधीनां पञ्चमी संवत्सरस्य षष्ठी मरुताः सप्तमी
 बृहस्पतेरष्टमी मित्रस्य नवमी वरुणस्य दशमीन्द्रस्यैकादशी
 विश्वेषां देवानां द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यमस्य
 पाटूरः ॥ ५३ ॥

अग्नेरेकात्रिंशत् ॥ 21 ॥ [२१]

वायोः पक्षतिः सरस्वतो निपक्षतिश्चन्द्रमसस्तृतीया
 नक्षत्राणां चतुर्थी सवितुः पञ्चमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणां
 सप्तम्यर्यम्णोऽष्टमी त्वष्टुर्नवमी धातुर्दशमीन्द्राण्या
 एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यम्यै
 पाटूरः ॥ ५४ ॥

वायोरष्टाविंशतिः ॥ 22 ॥ [२२]

पन्थामनूवृग्भ्यां संततिः स्नावन्याभ्यां शुक्रान्पित्तं
 हरिमाणं यक्रा हलीक्ष्णान्पापवातेन कूश्माञ्छकभिः
 शवर्तानूवध्येन शुनो विशसनेन सर्पल्लोहितगन्धेन वयांसि
 पक्वगन्धेन पिपीलिकाः प्रशादेन ॥ ५॥

पन्थान्द्वाविंशतिः ॥ 23 ॥ [२३]

क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः। स नो नय
सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयं स्वधया मदेम॥५६॥

क्रमैरष्टादश॥24॥ [२४]

द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षं समुद्रो योनिः
सूर्यस्ते चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रम्मासाश्चार्धमासाश्च
पर्वाण्यृतवोङ्गानि संवत्सरो महिमा॥५७॥

द्यौः पञ्चविंशतिः॥25॥ [२५]

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नाग्निः
स ते लोकस्तं जैष्यस्यथाव जिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजन्त
स एतं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स ते लोकस्तस्मात्त्वान्तरैष्यामि
यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं
लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स ते लोकस्तं जैष्यसि
यद्यवजिघ्रसि॥५८॥

यस्मिन्द्यौ च॥26॥ [२६]

प्राचीनवशं यावन्त ऋक्सामे वाग्वै देवेभ्यो देवा वै देवयजनङ्गद्वृक्ष तद्धिरण्यं पद्मनि
ब्रह्मवादिनो विचित्यो यत्कलया ते वारुणो वै क्रीतः सोम एकादश॥11॥ प्राचीनवशं
स्वाहेत्याहु यैऽन्तः शरा ह्येष सं तपसा च यत्कर्णगृहीतेति लोमतो वारुणषट्सप्ततिः॥76॥

प्राचीनं वक्ष्यन् चरति ॥ [२७]

॥ काण्डम् ६ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्राचीनव॑शं करोति देवमनु॒ष्या दि॒शो व्य॑भजन्त॒
 प्राचीं॑ दे॒वा दक्षि॑णा पि॒तरः प्र॒तीची॑म्मनु॒ष्या उदी॑ची॑
 रु॒द्रा यत्प्राचीनव॑शं करोति दे॒वलोक॑मे॒व तद्यज॑मान
 उ॒पाव॑र्तते॒ परि॑ श्रयत्यन्त॒र्हितो॒ हि दे॒वलोक॑ो म॒नुष्यलो॒का-
 न्नास्माल्लो॒काथ्स्वेतव्यमि॒वेत्याहुः॑ को हि तद्वे॒द यद्यमु॒ष्मिल्लो॒के-
 ऽस्ति॑ वा न वेति॑ दि॒क्ष्वती॑काशा॒न्करोति॑॥१॥

उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑र॒भिजि॑त्यै केशश्म॒श्रु व॑पते न॒खानि॒ नि
 कृ॑न्तते मृ॒ता वा ए॒षा त्वग॑मे॒ध्या यत्केश॑श्म॒श्रु मृ॒तामे॒व
 त्वच॑ममे॒ध्याम॑प॒हत्य॑ य॒ज्ञियो॑ भू॒त्वा मे॒धमु॒पैत्यङ्गि॑रसः
 सुव॑र्गं लो॒कं यन्तो॒ऽप्सु दी॑क्षात॒पसी॒ प्रावे॑शयन्न॒प्सु स्ना॑ति
 सा॒क्षादे॒व दी॑क्षात॒पसी॒ अव॑ रु॒द्धे ती॒र्थे स्ना॑ति ती॒र्थे हि ते
 ताम्प्रावे॑शयन्ती॒र्थे स्ना॑ति॥२॥

ती॒र्थमे॒व संमा॑नानां॑ भवत्य॒पोऽश्वा॑त्यन्त॒रत॒ ए॒व मे॒धो
 भ॒वति॒ वास॑सा दीक्षयति सौ॒म्यं वै क्षौमं॑ दे॒वत॑या॒ सोम॑मेष

दे॒वता॒मु॒पैति॒ यो दी॒क्षते॒ सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुवं॑ मे पा॒हीत्या॑ह
स्वामे॒व दे॒वता॒मु॒पैत्यथो॑ आ॒शिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते॒ऽग्नेस्तू॑षा॒धानं॑
वा॒योर्वा॑त॒पान॑म्पितृ॒णान्नी॒विरोष॑धीनाम्प्रघातः ॥ ३ ॥

आ॒दि॒त्यानां॑ प्राचीनता॒नो वि॒श्वेषां॑ दे॒वाना॒मोतु॑र्नक्ष॒त्राणाम॑तीक॒
ए॒तत्सर्व॑दे॒वत्यं॑ यद्वा॒सो यद्वा॑स॒सा दी॒क्षय॑ति सर्वा॒भिरे॒वैनं॑
दे॒वता॑भिर्दी॒क्षय॑ति ब॒हिःप्रा॑णो वै म॒नुष्य॑स्तस्या॒शिनं॑
प्रा॒णोऽश्वा॑ति स॒प्राण॑ ए॒व दी॑क्ष॒त आ॒शितो॑ भवति
यावा॑ने॒वास्य॑ प्रा॒णस्तेन॑ स॒ह मे॒धमु॒पैति॑ घृ॒तं दे॒वाना॒म्मस्तु॑
पितृ॒णान्निष्प॑क्क॒म्मनु॒ष्याणा॒न्तद्वै ॥ ४ ॥

ए॒तत्सर्व॑दे॒वत्यं॑ यन्न॒वनी॑तं यन्न॒वनी॑तेनाभ्यु॒ङ्क्ते सर्वा॑
ए॒व दे॒वताः॑ प्रीणाति प्रच्यु॒तो वा ए॒षोऽस्मा॑ल्लो॒कादग॑तो
दे॒वलोकं॑ यो दी॑क्षि॒तोऽन्त॑रे॒व न॒वनी॑त॒न्तस्मा॒न्न॒वनी॑तेनाभ्यु॒ङ्क्ते-
ऽनु॒लोमं॑ यजु॒षा व्यावृ॑त्या इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्तस्य॑ क॒नीनि॑का
परा॑प॒त॒त॒दाञ्ज॑नमभवद्यदाङ्के चक्षु॑रे॒व भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒ङ्क्ते
दक्षि॑ण॒म्पूर्व॑माङ्के ॥ ५ ॥

स॒व्य॑ हि पूर्॒वम्मनु॒ष्या आ॒ञ्जते॒ न नि॑ धा॒वते॒ नीव॑ हि

मनुष्या धावन्ते पञ्च कृत्व आङ्गे पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे परिमितमाङ्गेऽपरिमितं हि मनुष्या
आञ्जते सतूलयाङ्गेऽपतूलया हि मनुष्या आञ्जते व्यावृत्त्यै
यदपतूलयाञ्जीत वज्र इव स्यात्सतूलयाङ्गे मित्रत्वाय ॥६॥

इन्द्रो वृत्रमहन्सोऽ३ पोऽ३ भ्यम्रियत् तासां
यन्मेध्यं यज्ञियं सदेवमासीत्तदपोदक्रामत्ते दुर्भा
अभवन् यद्वर्भपुञ्जीलैः पवयति या एव मेध्या
यज्ञियाः सदेवा आपस्ताभिरेवैनम्पवयति द्वाभ्यां
पवयत्यहोरात्राभ्यामेवैनम्पवयति त्रिभिः पवयति त्रयं
इमे लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति पञ्चभिः ॥७॥

पवयति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञायैवैनम्पवयति
षड्भिः पवयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनम्पवयति सप्तभिः
पवयति सप्त छन्दांसि छन्दोभिरेवैनम्पवयति नवभिः
पवयति नव वै पुरुषे प्राणाः सप्राणमेवैनम्पव-
यत्येकंविंशत्या पवयति दश हस्त्या अङ्गुलयो दश
पद्या आत्मैकंविंशो यावानेव पुरुषस्तमपरिवर्गम् ॥८॥

पवयति चित्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह मनो वै

चित्पतिर्मनसैवैनम्पवयति वाक्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह
 वाचैवैनम्पवयति देवस्त्वा सविता पुनात्वित्याह सवितृप्रसूत
 एवैनम्पवयति तस्य ते पवित्रपते पवित्रेण यस्मै कम्पुने
 तच्छ्रेकेयमित्याहाशिषमेवैतामा शास्ते॥९॥

अतीकाशान्करोत्यवैशयन्तीर्थे स्नाति प्रघातो मनुष्याणान्तद्वा आङ्गे मित्रत्वायं

पञ्चभिरपरिवर्गमष्टाचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

यावन्तो वै देवा यज्ञायापुनत त एवाभवन् य एवं विद्वान्
 यज्ञाय पुनीते भवत्येव बहिः पवयित्वान्तः प्र पादयति
 मनुष्यलोक एवैनम्पवयित्वा पूतन्देवलोकम्प्र णयत्यदीक्षित
 एकयाहुत्येत्याहुः स्रुवेण चतस्रो जुहोति दीक्षितत्वाय स्रुचा
 पञ्चमीं पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्द्र आकूत्यै
 प्रयुजेऽग्नये॥१०॥

स्वाहेत्याहाकूत्या हि पुरुषो यज्ञमभि प्रयुङ्क्ते यजेयेति
 मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहेत्याह मेधया हि मनसा पुरुषो
 यज्ञमभिगच्छति सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहेत्याह वाग्वै
 सरस्वती पृथिवी पूषा वाचैव पृथिव्या यज्ञम्प्र युङ्क्त आपो
 देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव इत्याह या वै वर्ष्यास्ताः॥११॥

आपो॑ दे॒वीर्बृ॑हतीर्वि॒श्वश॑म्भुवो॒ यदे॒तद्य॑जुर्न॒ ब्रू॒याद्वि॒व्या
 आपो॑ऽशा॒न्ता इ॒मल्लो॑कमा गच्छेयु॒रापो॑ दे॒वीर्बृ॑हतीर्वि॒श्वश॑म्भुव
 इत्या॑हा॒स्मा ए॒वैना॑ लो॒काय॑ शमयति॒ तस्मा॑च्छा॒न्ता
 इ॒मल्लो॑कमा गच्छन्ति॒ द्यावा॑पृथि॒वी इत्या॑ह॒ द्यावा॑पृथि॒व्योर्हि
 य॒ज्ञ उ॒र्वन्तरि॑क्ष॒मित्या॑हान्तरि॑क्षे हि य॒ज्ञो बृ॒हस्प॑तिर्नो॒ ह॒विषा॑
 वृ॒धातु॥१२॥

इत्या॑ह॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वाना॑म्बृ॒हस्प॑तिर्ब्रह्म॑णै॒वास्मै॑ य॒ज्ञम॑व
 रु॒द्धे यद्वू॒याद्वि॑धेरिति॒ यज्ञ॑स्था॒णुमृ॑च्छेद्वृ॒धात्व॑त्या॒ह
 य॒ज्ञस्था॑णुमे॒व परि॑ वृ॒णक्ति॑ प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑सृ॒जत॑
 सो॑ऽस्मा॒त्सृष्टः॑ परा॑ङै॒त्स प्र॑ य॒जुर॒ह्नीना॑त्प्र॒ साम्
 तमृ॑गुद॑यच्छ॒द्यदृ॑गुद॑यच्छ॒त्तदौ॑द्ब्रह्म॑णस्यौद्ब्रह्म॑ण॒त्वमृ॑चा॥१३॥

जु॒होति॑ य॒ज्ञस्यो॑द्य॒त्या अनु॑ष्टुप्छन्द॑सामुद॑यच्छ॒दित्या॑हुस्तस्मा॒
 जु॒होति॑ य॒ज्ञस्यो॑द्य॒त्यै द्वा॑दश॒ वात्स॑ब॒न्धान्यु॑द॑यच्छ॒न्नित्या॑हुस्तस्मा॒
 दी॒क्षय॑न्ति॒ सा वा॑ ए॒षर्ग॑नुष्टु॒ग्वाग॑नुष्टु॒ग्यदे॒तय॑र्चा दी॒क्षय॑ति
 वा॒चैवैन॑ꣳ सर्व॑या दी॒क्षय॑ति॒ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुरि॑त्या॒ह
 सावि॒त्र्यैते॑न॒ मर्तो॑ वृणीत॒ सख्य॑म्॥१४॥

इत्याह पितृदेवत्यैतेन विश्वे राय इषुध्यसीत्याह
 वैश्वदेव्यैतेन द्युम्नं वृणीत पुष्यस इत्याह पौष्ण्यैतेन सा
 वा एषर्क्सर्वदेवत्या यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वाभिरेवैनं
 देवताभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरम्प्रथमम्पदमष्टाक्षराणि त्रीणि
 यानि त्रीणि तान्यष्टावुपं यन्ति यानि चत्वारि तान्यष्टौ
 यदष्टाक्षरा तेन॥१५॥

गायत्री यदेकादशाक्षरा तेन त्रिष्टुग्यद्वादशाक्षरा तेन
 जगती सा वा एषर्क्सर्वाणि छन्दांसि यदेतयर्चा दीक्षयति
 सर्वेभिरेवैनं छन्दाभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरम्प्रथमम्पदं
 सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्द्र
 एकस्मादक्षरादनासम्प्रथमम्पदन्तस्माद्यद्वाचोऽनासन्तन्मनुष्या
 उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः
 प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्यै॥१६॥

अग्नये ता वृधात्वृचा सख्यन्तेन जुहोति पञ्चदश च॥२॥ [२]

ऋक्सामे वै देवेभ्यो यज्ञायातिष्ठमाने कृष्णो
 रूपं कृत्वापक्रम्यातिष्ठतान्तेऽमन्यन्त यं वा इमे

उपाव॒थ्स्य॑तः स इ॒दं भ॑विष्य॒तीति॑ ते उपा॑मन्नयन्त॒ ते
 अ॒होरा॒त्रयो॑र्महि॒मान॑मपनि॒धाय॑ दे॒वानु॑पाव॑र्तेतामेष॒ वा ऋ॒चो
 वर्णो॑ यच्छुक्लं कृ॒ष्णाजि॑नस्यैष साम्नो॒ यत्कृ॑ष्णमृ॒क्साम॑योः
 शिल्पे॑ स्थ॒ इत्या॑हर॒क्सामे॑ ए॒वाव॑ रुन्ध ए॒षः॥१७॥

वा अ॒हो वर्णो॑ यच्छुक्लं कृ॒ष्णाजि॑नस्यैष रात्रि॑या
 यत्कृ॑ष्णं यदे॒वैन॑यो॒स्तत्र॒ न्य॑क्तं तदे॒वाव॑ रुन्धे कृ॒ष्णाजि॑नेन
 दीक्ष॑यति॒ ब्रह्म॑णो॒ वा ए॒तद्रूपं॑ यत्कृ॑ष्णाजिनं ब्रह्म॑णै॒वैनं॑
 दीक्ष॑यती॒मान्धिय॑ꣳ शि॒क्षमा॑णस्य दे॒वेत्या॑ह यथा॒यजुरे॑वैतद्गर्भो॑
 वा ए॒ष यद्दी॑क्षि॒त उ॒ल्बं वा॒सः प्रो॑र्णु॒ते तस्मा॑त्॥१८॥

गर्भाः॑ प्रावृ॑ता जायन्ते॒ न पुरा॑ सोम॑स्य ऋ॒यादपो॑र्णीत॒
 यत्पुरा॑ सोम॑स्य ऋ॒यादपो॑र्णीत॒ गर्भाः॑ प्र॒जानां॑ परा॒पातु॑काः
 स्युः क्री॒ते सोमेऽपो॑र्णु॒ते जाय॑त ए॒व तदथो॑ यथा
 वसी॑याꣳसम्प्रत्यपोर्णु॒ते ता॒दृगे॒व तदङ्गि॑रसः सुव॑र्गं लो॒कं
 यन्त॒ ऊर्जं॑ व्य॒भजन्त॑ ततो॒ यद॒त्यशि॑ष्यत॒ ते श॒रा अ॑भव॒न्नूगै॑र्वै
 श॒रा यच्छ॑र॒मयी॑॥१९॥

मेख॑ला॒ भव॑त्यूर्जमे॒वाव॑ रुन्धे मध्य॑तः सन्न॑ह्यति मध्य॑त
 ए॒वास्मा॑ ऊर्जं॑ दधाति॒ तस्मा॑न्मध्य॑त ऊ॒र्जा भु॑ञ्जत ऊ॒र्ध्वं

वै पुरुषस्य नाभ्यै मेध्यमवाचीनममेध्यं यन्मध्यतः संनह्यति
मेध्यं चैवास्यामेध्यं च व्यावर्तयतीन्द्रो वृत्राय वज्रम्प्राहरत्स
त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयं रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयम्॥२०॥

येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ते शरा अभवन्तच्छराणां शरत्वं
वज्रो वै शराः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यच्छरमयी
मेखला भवति वज्रेणैव साक्षात्क्षुध्मभ्रातृव्यम्मध्यतोऽप
हते त्रिवृद्धवति त्रिवृद्धे प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणम्मध्यतो
यजमाने दधाति पृथ्वी भवति रङ्गनाव्यावृत्त्यै मेखलया
यजमानन्दीक्षयति योक्त्रेण पत्नीम्मिथुनत्वाय॥२१॥

यज्ञो दक्षिणामभ्यध्यायत्तां समभवत्तदिन्द्रोऽजायत्सो-
ऽमन्यत यो वा इतो जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति
ताम्प्राविशत्तस्या इन्द्र एवाजायत सोऽमन्यत यो वै
मदितोऽपरो जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति तस्या अनुमृश्य
योनिमाच्छिनत्सा सूतवंशाभवत्तत्सूतवंशायै जन्म॥२२॥

तां हस्ते न्यवेष्टयत् ताम्मृगेषु न्यदधात्सा
कृष्णविषाणाभवदिन्द्रस्य योनिरसि मा मा हिंसीरिति
कृष्णविषाणाम्प्र यच्छति सयोनिमेव यज्ञं करोति
सयोनिन्दक्षिणां सयोनिमिन्द्रं सयोनिन्त्वायै कृष्यै त्वा

सुस॒स्याया॒ इत्या॑ह॒ तस्मा॑दकृष्टप॒च्या ओष॑धयः पच्यन्ते
सुपिप्प॒लाभ्य॒स्त्वौष॑धीभ्य॒ इत्या॑ह॒ तस्मा॑दोष॑धयः फलं
गृह्णन्ति॒ यद्ध॑स्तेन॥ २३॥

क॒ण्डूयेत॑ पाम॒न॒म्भा॒वु॒काः प्र॒जाः स्युर्य॑श्मये॒त
न॒ग्न॒म्भा॒वु॒काः कृ॒ष्णविषा॑णया॑ क॒ण्डूय॑तेऽपि॒गृह्य॑ स्मयते
प्र॒जानां॑ गोपी॒थाय॒ न पुरा॑ दक्षि॑णाभ्यो॒ नेतोः॑ कृ॒ष्णविषा॑णामव॑
चृ॒ते॒द्यत्पुरा॑ दक्षि॑णाभ्यो॒ नेतोः॑ कृ॒ष्णविषा॑णामव॑चृ॒तेद्योनिः॑
प्र॒जानां॑ परा॒पातु॑का स्यान्नी॒तासु॑ दक्षि॑णासु॒ चात्वा॑ले
कृ॒ष्णविषा॑णाम्प्रास्य॑ति॒ योनिर्वै॑ य॒ज्ञस्य॑ चात्वा॑लं
योनिः॑ कृ॒ष्णविषा॑णा योना॑वे॒व योनि॑न्दधाति॒ य॒ज्ञस्य॑
सयो॑नित्वाय॥ २४॥

रुन्ध॒ एष॑ तस्मा॑च्छ्र॒मयी॒ यूप॒स्तृती॑यमि॒धुन॑त्वाय॒ जन्म॑ ह॒स्तेना॒ष्टाच॑त्वारि॒शच्च॑॥३॥।[३]

वा॒ग्वै दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्रामद्य॒ज्ञाया॑तिष्ठ॒माना॒ सा वन॑स्पती॒न्प्रावि॑श॒
वा॒ग्वन॑स्पतिषु॒ वद॑ति॒ या दु॑न्दु॒भौ या तू॑णवे॒ या वी॑णायां
यद्वा॑क्षितद॒ण्डम॒प्रयच्छ॑ति॒ वाच॑मे॒वाव॑ रु॒न्ध्र औदु॑म्बरो
भव॑त्यूर्वा॒ उ॒दुम्ब॑र॒ ऊर्ज॑मे॒वाव॑ रु॒न्ध्रे मुखे॑न॒ सम्मि॑तो
भव॑ति॒ मुख॑त ए॒वास्मा॑ ऊ॒र्ज द॑धाति॒ तस्मा॑न्मुख॑त॒ ऊर्जा॑

भुञ्जते॥ २५॥

क्री॒ते सोमे॑ मै॒त्रावरु॑णाय॑ द॒ण्डम्प्र॑ यच्छति॑ मै॒त्रावरु॑णो
हि पुर॑स्ता॒दृत्वि॑ग्न्यो॒ वाचं॑ वि॒भज॑न्ति॒ तामृ॑त्विजो॒ यज॑माने॒
प्रति॑ ष्ठापयन्ति॒ स्वाहा॑ य॒ज्ञम्मन॑सेत्या॒ह मन॑सा॒ हि
पुरु॑षो य॒ज्ञम॑भिगच्छति॒ स्वाहा॑ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मित्या॒ह
द्यावा॑पृथि॒व्योर्हि॑ य॒ज्ञः स्वा॑होरोर॒न्तरि॑क्षा॒दित्या॑हान्तरि॑क्षे॒ हि
य॒ज्ञः स्वाहा॑ य॒ज्ञं वा॒तादा॑र॒भ इत्या॑हायम्॥ २६॥

वाव॑ यः पव॑ते॒ स य॒ज्ञस्तमे॑व सा॒क्षादा॑ र॒भते॑ मु॒ष्टी
क॑रोति॒ वाचं॑ यच्छति॑ य॒ज्ञस्य॑ धृ॒त्या अ॒दीक्षि॑ष्टाय॒मब्रा॑ह्म॒ण
इति॑ त्रि॒रुपा॑श्वा॒ह दे॒वेभ्य॑ ए॒वैन॑म्राह॒ त्रिरु॑च्चैरु॒भये॑भ्य ए॒वेन॑
दे॒वमनु॑ष्येभ्यः प्राह॒ न पुरा॑ नक्ष॒त्रेभ्यो॑ वाचं॑ वि सृ॒जेद्य॑त्पुरा
नक्ष॒त्रेभ्यो॑ वाचं॑ वि॒सृजे॑द्य॒ज्ञं विच्छि॑न्द्यात्॥ २७॥

उ॒दि॒तेषु॑ नक्ष॒त्रेषु॑ व्र॒तं कृ॑णुतेति॒ वाचं॑ वि सृ॒जति॑
य॒ज्ञव्र॑तो॒ वै दी॑क्षितो य॒ज्ञमे॒वाभि॑ वाचं॑ वि सृ॒जति॑ यदि॑
वि॒सृजे॑द्वैष्ण॒वीमृ॑च॒मनु॑ ब्रूयाद्य॒ज्ञो वै वि॑ष्णुर्य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञः
सं त॑नोति॒ दैवी॑न्धिय॒म्मना॑मह॒ इत्या॑ह य॒ज्ञमे॒व तन्म॑दयति॒
सुपा॒रा नो॑ अस॒द्वश॑ इत्या॒ह व्यु॑ष्टिमे॒वाव॑ रुन्दे॥ २८॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति होतव्यं दीक्षितस्य गृहा(३)इ न
 होतव्या(३)मिति हविर्वै दीक्षितो यजुहुयाद्यजमानस्यावदाय
 जुहुयाद्यन्न जुहुयाद्यज्ञपरुरन्तरियाद्ये देवा मनोजाता
 मनोयुज इत्याह प्राणा वै देवा मनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव
 परोक्षं जुहोति तन्नेवं हुतं नेवाहुतः स्वपन्तं वै दीक्षितः
 रक्षांसि जिघांसन्त्यग्निः॥२९॥

खलु वै रक्षोहाग्ने त्वं सु जागृहि वयं
 सु मन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपां कृत्वा स्वपिति
 रक्षंसामपहत्या अव्रत्यमिव वा एष करोति यो दीक्षितः
 स्वपिति त्वमग्ने व्रतपा असीत्याहाग्निर्यै देवानां व्रतपतिः स
 एवैनं व्रतमालम्भयति देव आ मर्त्येष्वेत्याह देवः॥३०॥

ह्येष सन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्याहैतः हि यज्ञेष्वीड्यतेऽप
 वै दीक्षितात्सुषुपुषं इन्द्रियं देवताः क्रामन्ति विश्वे देवा अभि
 मामाववृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनं देवताभिः सं नयति यदेतद्यजुर्न
 ब्रूयाद्यावन्त एव पशून्भि दीक्षेत तावन्तोऽस्य पशवः स्यु
 रास्वेयत्॥३१॥

सो॒मा भू॒यो भू॒रेत्या॒हाप॑रि॒मिताने॒व प॒शून॑वं रु॒न्दे च॒न्द्रम॑सि
मम॒ भोगा॑य भू॒वेत्या॒ह यथा॑दे॒वतमे॒वैनाः॑ प्र॒ति गृ॑ह्णाति वा॒यवे॑
त्वा वरु॑णाय॒ त्वेति॑ यदे॒वमे॒ता नानु॑दि॒शेदय॑थादे॒वतं
दक्षि॑णा गमये॒दा दे॒वता॑भ्यो वृ॒श्चेत॑ यदे॒वमे॒ता अनु॑दि॒शति॑
यथा॑दे॒वतमे॒व दक्षि॑णा गमयति॒ न दे॒वता॑भ्य॒ आ॥३२॥

वृ॒श्चे॒ते दे॒वीरा॑पो अ॒पां न॒पादि॒त्याह॑ यद्वो मे॒ध्यं य॒ज्ञिय॑
सदे॒वं तद्वो॑ मा॒वं क्र॒मिष॑मिति॒ वावै॑तदा॒हाच्छि॑न्नं तन्तु॑म्पृथि॒व्या
अनु॑ गे॒षमि॒त्याह॑ से॒तुमे॒व कृ॒त्वात्ये॑ति॥३३॥

भुञ्जतेऽयच्छिन्धाद्भुञ्जेऽग्निराह देव इयं देवताभ्य आ त्रयस्त्रिंशच्च॥४॥ ————— [४]

दे॒वा वै दे॒वय॑जनम॒ध्यव॑साय॒ दिशो॑ न प्रा॒जान॑न्तेऽ३
न्यो॑न्यमु॒पाधा॑वन्त्वया॒ प्र जा॑नाम॒ त्वये॑ति॒ तेऽदि॑त्या॒
सम॑ध्रियन्त॒ त्वया॑ प्र जा॑ना॒मेति॑ सा॒ब्रवी॑द्वरं॒ वृणै॑ मत्प्रा॒यणा
ए॒व वो॑ य॒ज्ञा म॑दु॒दय॑ना अ॒सन्नि॑ति॒ तस्मा॑दा॒दित्यः॑ प्रा॒यणी॑यो
य॒ज्ञाना॑मा॒दित्य॑ उ॒दय॑नीयः पञ्च॑ दे॒वता॑ यजति॒ पञ्च॑ दि॒शो
दि॒शाम्प्र॑ज्ञा॒त्यै॥३४॥

अथो॒ पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒न्दे
पथ्या॑ः स्व॒स्तिम॑यज॒न्प्राची॑मे॒व तया॑ दि॒शम्प्रा॑जान॒न्नग्नि॑ना

दक्षिणा सोमैः प्रतीचीः सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वाम्पथ्याः
 स्वस्तिं यजति प्राचीमेव तथा दिशम्प्र जानाति पथ्याः
 स्वस्तिमिष्ट्वाग्नीषोमौ यजति चक्षुषी वा एते यज्ञस्य
 यदग्नीषोमौ ताभ्यामेवानुं पश्यति॥ ३५॥

अग्नीषोमाविष्ट्वा सवितारं यजति सवितृप्रसूत एवानुं
 पश्यति सवितारमिष्ट्वादिति यजतीयं वा अदितिर्स्यामेव
 प्रतिष्ठायानुं पश्यत्यदितिमिष्ट्वा मारुतीमृचमन्वाह मरुतो वै
 देवानां विशो देवविशं खलु वै कल्पमानम्मनुष्यविशमनुं
 कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह विशां क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति प्रयाजवदननूयाजम्प्रायणीयं कार्यमनूयाजवत्॥ ३६॥

अप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः
 सैव सा यज्ञस्य संततिस्तत्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः
 प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियाद्यदनूयाजानन्
 खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनुं यज्ञः परा भवति
 यज्ञम्पराभवन्तं यजमानोऽनु॥ ३७॥

परा भवति प्रयाजवदेवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यम्प्रयाजवदन
 नात्मानमन्तरेति न प्रजां न यज्ञः पराभवति न यजमानः

प्रायणीयस्य निष्कास उदयनीयमभि निर्वपति सैव सा
 यज्ञस्य संततिर्याः प्रायणीयस्य याज्या यत्ता उदयनीयस्य
 याज्याः कुर्यात्पराङ्मुं लोकमा रोहेत्प्रमायुकः स्याद्वाः
 प्रायणीयस्य पुरोनुवाक्यास्ता उदयनीयस्य याज्याः
 करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति॥३८॥

प्रज्ञात्ये पश्यत्यनूयाजवद्यजमानोऽनु पुरोनुवाक्यास्ता अष्टौ च॥५॥ [५]

कद्रूश्च वै सुपर्णी चात्मरूपयोरस्पर्धेता५ सा कद्रूः
 सुपर्णीमजयत्साब्रवीत्तृतीयस्यामितो दिवि सोमस्तमा हर
 तेनात्मानं निष्क्रीणीष्वेतीयं वै कद्रूरसौ सुपर्णी छन्दांसि
 सौपर्ण्याः साब्रवीदस्मै वै पितरौ पुत्रान्बिभृतस्तृतीयस्यामितो
 दिवि सोमस्तमा हर तेनात्मानं निष्क्रीणीष्व॥३९॥

इति मा कद्रूरवोचदिति जगत्युदपतच्चतुर्दशाक्षरा
 सती साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अक्षरे अमीयेता५ सा
 पशुभिश्च दीक्षया चागच्छत्तस्माञ्जगती छन्दसाम्पशव्यतमा
 तस्मात्पशुमन्तं दीक्षोपं नमति त्रिष्टुगुदपतत्रयोदशाक्षरा
 सती साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अक्षरे अमीयेता५ सा
 दक्षिणाभिश्च॥४०॥

तपसा चागच्छुत्तस्मात्त्रिष्टुभौ लोके माध्यंदिने सवने
 दक्षिणा नीयन्त एतत्खलु वाव तप इत्याहुर्यः स्वं ददातीति
 गायत्र्युदपतच्चतुरक्षरा सत्यंजया ज्योतिषा तमस्या
 अजाभ्यरुन्ध तदजाया अजत्वः सा सोमं चाहरच्चत्वारि
 चाक्षराणि साष्टाक्षरा समपद्यत ब्रह्मवादिनो वदन्ति॥४१॥

कस्मात्सत्याद्वायत्री कनिष्ठा छन्दसाः सती
 यज्ञमुखम्परीयायेति यदेवादः सोममाहरत्तस्माद्यज्ञमुखम्पर्यैत्
 तस्मात्तेजस्विनीतमा पृथ्वा द्वे सवने समगृह्णान्मुखेनैकं
 यन्मुखेन समगृह्णात्तदधयत्तस्माद्ध्वे सवने शुक्रवती प्रातःसवनं
 च माध्यंदिनं च तस्मात्तृतीयसवनं ऋजीषमभि षुण्वन्ति
 धीतमिव हि मन्यन्ते॥४२॥

आशिरमव नयति सशुक्रत्वायाथो सम्भरत्येवैनत्तः
 सोममाह्रियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात्स तिस्रो
 रात्रीः परिमुषितोऽवसत्तस्मात्तिस्रो रात्रीः क्रीतः सोमो वसति
 ते देवा अब्रुवन्ऋक्कांमा वै गन्धर्वाः स्त्रिया निष्क्रीणामेति ते
 वाचः स्त्रियमेकहायनीं कृत्वा तया निरंकीणन्त्सा रोहिद्रूपं
 कृत्वा गन्धर्वेभ्यः॥४३॥

अ॒प॒क्र॒म्या॒ति॒ष्ठ॒त्तद्रो॒हितो॒ जन्म॒ ते दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्नप॑
 यु॒ष्मद॑क्र॒मीन्नास्मानु॑पाव॒र्तते॒ वि ह॑याम॒हा इति॒ ब्रह्म॑ गन्ध॒र्वा
 अव॑द॒न्नगा॑यं दे॒वाः सा दे॒वान्गा॑य॒त उ॒पाव॑र्त॒त तस्मा॑द्गाय॒न्तः॑
 स्त्रियः॑ का॒मय॑न्ते॒ कामु॑का ए॒नः॑ स्त्रियो॑ भव॒न्ति य ए॒वं
 वेदा॑थो॒ य ए॒वं वि॒द्वानपि॒ जन्ये॑षु॒ भव॑ति॒ तेभ्य॑ ए॒व द॑दत्यु॒त
 यद्ब॒हुत॑याः॥ ४४॥

भव॑न्त्येक॑हाय॒न्या क्री॑णाति॒ वाचै॑वैन॒ः सर्व॑या क्रीणाति॒
 तस्मा॑देक॑हाय॒ना म॒नुष्या॑ वाचं॒ वद॑न्त्यकू॒टयाऽकर्ण॑याऽ
 का॑ण॒याऽश्लो॑ण॒याऽसप्त॑शफ॒या क्री॑णाति॒ सर्व॑यै॒वैनं॑ क्रीणाति॒
 यच्छ्वे॑तया॑ क्रीणी॒याद्दुश्च॑र्मा॒ यज॑मानः स्या॒द्यत्कृ॑ष्णया॑नु॒स्तर॑णी
 स्यात्प्र॑मायु॒को यज॑मानः स्या॒द्यद्वि॑रूप॒या वात्र॑घ्नी
 स्यात्स॒ वान्यं॑ जिनी॒यात्तं वा॒न्यो जि॑नीयाद॒रुण॑या॑
 पिङ्गा॑क्ष्या क्री॒णात्ये॒तद्वै सोम॑स्य रू॒पः स्वयै॑वैनं॑ दे॒वत॑या
 क्रीणाति॥ ४५॥

निष्क्रीणीष्व॒ दक्षि॑णाभिश्च॒ वद॑न्ति॒ मन्य॑न्ते॒ गन्धर्वे॑भ्यो॑ ब॒हुत॑याः पिङ्गा॒क्ष्या दशं॑ च॥६॥[६]

तद्वि॑रण्यम॒भव॑त्तस्मा॑द्ब्र॒ह्मो हि॑रण्यम्पुन॒न्ति ब्र॒ह्मवा॑दिनो॑
 वद॑न्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्याद॑न॒स्थिके॑न॒ प्र॒जाः प्र॒वीय॑न्तेऽ-

स्थन्वतीर्जायन्त इति यद्धिरण्यं घृतेऽवधाय जुहोति
 तस्मादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्त एतद्वा
 अग्नेः प्रियं धाम यद्धृतं तेजो हिरण्यमियं ते शुक्र तनूरिदं
 वर्च इत्याह सतेजसमेवैनं सतनुम्॥४६॥

करोत्यथो सम्भरत्येवैनं यदबद्धमवदध्याद्गर्भाः प्रजानां
 परापातुकाः स्युर्बद्धमव दधाति गर्भाणां धृत्यै निष्टर्कम्बध्नाति
 प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयणी जूरसीत्याह
 यद्धि मनसा जवते तद्वाचा वदति धृता मनसेत्याह मनसा
 हि वाग्धृता जुष्टा विष्णाव इत्याह॥४७॥

यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञायैवैनां जुष्टां करोति तस्यांस्ते
 सत्यसंवसः प्रसव इत्याह सवितृप्रसूतामेव वाचमव रुन्दे
 काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षांसि जिघांसन्त्येष
 खलु वा अरक्षोहतः पन्था योऽग्रेष्व सूर्यस्य च सूर्यस्य
 चक्षुरारुहमग्रेरक्षणः कनीनिकामित्याह य एवारक्षोहतः
 पन्थास्तं समारोहति॥४८॥

वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयणी चिदसि मनासीत्याह
 शास्त्येवैनामेतत्तस्माच्छिष्टाः प्रजा जायन्ते चिदसीत्याह

यद्धि मनसा चेतयन्ते तद्वाचा वदन्ति मनासीत्याहु यद्धि
मनसाभिगच्छन्ति तत्करोति धीरसीत्याहु यद्धि मनसा
ध्यायन्ति तद्वाचा॥४९॥

वदन्ति दक्षिणासीत्याहु दक्षिणा ह्येषा यज्ञियासीत्याहु
यज्ञियामेवैनं करोति क्षत्रियासीत्याहु क्षत्रिया ह्येषादितिरस्युभय
यदेवादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयस्तस्मादेवमाहु
यदबद्धा स्यादयता स्याद्यत्पदिबद्धानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको
यजमानः स्यात्॥५०॥

यत्कर्णगृहीता वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं
वान्यो जिनीयान्मित्रस्त्वा पदि बध्नात्वित्याहु मित्रो
वै शिवो देवानान्तेनैवैनं पदि बध्नाति पूषाध्वनः
पात्वित्याहेयं वै पूषेमामेवास्या अधिपामकः समष्ट्या
इन्द्रायार्ध्यक्षयेत्याहेन्द्रमेवास्या अध्यक्षं करोति॥५१॥

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया
क्रीणाति सा देवि देवमच्छेहीत्याहु देवी ह्येषा देवः सोम
इन्द्राय सोममित्याहेन्द्राय हि सोम आह्रियते यदेतद्यजुर्न
ब्रूयात्पराच्येव सोमक्रयणीयाद्रुद्रस्त्वा वर्तयत्वित्याहु रुद्रो वै

क्रूरः॥५२॥

देवाना॑न्तमे॒वास्यै॑ प॒रस्ता॑द्वधा॒त्यावृ॑त्त्यै क्रूरमि॑व वा
ए॒तत्क॑रोति॒ यद्रु॑द्रस्य॑ की॒र्तय॑ति मि॒त्रस्य॑ प॒थेत्या॑ह॒ शान्त्यै॑
वा॒चा वा ए॒ष वि क्री॑णीते॒ यः सोम॑क्रय॒ण्या स्व॑स्ति
सोम॑सखा॒ पुन॑रेहि॒ सह॒ रय्ये॑त्या॒ह वा॒चैव॑ वि॒क्रीय॑
पुन॑रा॒त्मन्वाच॑ ध॒त्तेऽनु॑पदासुकास्य॒ वाग्भ॑वति॒ य एवं॑
वेद॑॥५३॥

सतनुं विष्णव इत्याह समारोहति ध्यायति तद्वाचा यजमानः स्यात्करोति क्रूरो
वेद॑॥७॥

[७]

षट्प॑दान्यनु॒ नि क्रा॑मति॒ षड॑हं वाङ्मा॑ति॒ वद॑त्यु॒त
सं॑व॒त्स॒रस्याय॑ने॒ याव॑त्ये॒व वा॒क्ताम॑व॒ रुन्दे॑ सप्त॒मे प॒दे
जु॑होति सप्तप॑दा॒ शक्क॑री प॒शवः॑ शक्क॑री प॒शूने॒वाव॑ रुन्दे॑ सप्त
ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ सप्तार॒ण्याः सप्त॑ छन्दा॑स्यु॒भय॑स्याव॒रुद्धौ॑
व॒स्व्यसि॑ रु॒द्रासी॑त्या॒ह रू॒पमे॒वास्या॑ ए॒तन्म॑हि॒मानम्॑॥५४॥

व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वत्वित्याह ब्रह्म वै
देवाना॑म्बृहस्पति॑र्ब्रह्मणै॒वास्मै॑ प॒शून॑व॒ रुन्दे॑ रु॒द्रो वसु॑भिरा
चि॑के॒त्वित्या॑हावृत्त्यै पृथि॒व्यास्त्वा॑ मूर्ध॒न्ना जि॑घर्मि॒ देव॑यज॒न

इत्याह पृथिव्या ह्येष मूर्धा यदेवयजनमिडायाः पद
इत्याहेडाये ह्येतत्पदं यत्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा॥५॥

इत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीड्यत् तस्मादेवमाह
यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षाऽसि
यज्ञः हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति
नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञः रक्षाऽसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे
वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षाऽसि जिघाऽसन्ति परिलिखितः
रक्षः परिलिखिता अरातय इत्याह रक्षसामपहत्यै॥५६॥

इदमहः रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं
द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सोमक्रयण्यै
पदं यावत्सूतः सं वपति पशून्नेवाव रुद्धेऽस्मे राय इति सं
वपत्यात्मानमेवाध्वर्युः॥५७॥

पशुभ्यो नान्तरेति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति
यजमान एव रयिन्दधाति तोते राय इति पत्निया अर्धो
वा एष आत्मनो यत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव
तत्त्वष्टीमती ते सपेयेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानाः

रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधात्यस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आ
धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य उपवपेदस्मिल्लोके
पशुमान्स्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिल्लोके पशुमान्स्यादुभयोरुप
वपत्युभयोरेवैनल्लोकयोः पशुमन्तं करोति॥५८॥

मुहिमान्५ स्वाहापंहत्या अध्वर्युधीयते चतुर्विंशतिश्च॥८॥ [८]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति विचित्यः सोमा (३) न विचित्या
(३) इति सोमो वा ओषधीनां५ राजा तस्मिन्
यदापन्नं ग्रसितमेवास्य तद्यद्विचिनुयाद्यथास्याद्ग्रसितं
निष्विदति तादृगेव तद्यन्न विचिनुयाद्यथाक्षन्नापन्नं
विधावति तादृगेव तत्क्षोधुकोऽध्वर्युः स्यात्क्षोधुको यजमानः
सोमविक्रयिन्सोमं५ शोधयेत्येव ब्रूयाद्यदीतरम्॥५९॥

यदीतरमुभयेनैव सोमविक्रयिणमर्पयति तस्मात्सोमविक्रयी
क्षोधुकोऽरुणो ह स्माहौपवेशिः सोमक्रयण एवाहं
तृतीयसवनमव रुन्ध इति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवाव
रुद्धे पशवो हि तृतीयं५ सवनं यङ्गामयेतापशुः
स्यादित्यृक्षतस्तस्य मिमीतर्क्षं वा अपशव्यमपशुरेव
भवति यं कामयेत पशुमान्स्यात्॥६०॥

इति लोम॒तस्तस्य॑ मिमी॒तैतद्वै॑ प॒शूना॑ ५ रू॒प॑ ५ रू॒पेणै॒वास्मै॑
 प॒शून॑व॒ रुन्दे॑ पशु॒माने॒व भ॑वत्य॒पामन्ते॑ क्रीणाति॒ सर॑समे॒वेन॑
 क्रीणात्य॒मात्यो॒ऽसीत्या॑हा॒मैवेन॑ कुरुते शुक्र॒स्ते ग्र॑ह इत्या॑ह
 शुक्रो ह्य॑स्य ग्र॒होऽन॒साच्छ॑ याति महि॒मान॑मे॒वास्याच्छ॑
 यात्यन॑सा ॥ ६१ ॥

अच्छ॑ याति तस्मा॑दनोवा॒ह्य ५ स॒मे जी॒वनं॑ यत्र खलु वा
 ए॒त ५ शी॒र्ष्णा हर॑न्ति तस्मा॑च्छी॒र्षहा॑र्यं गि॒रौ जी॒वनम॑भि
 त्यं दे॒व ५ संवि॒तार॒मित्यति॑च्छन्दस॒र्चा मिमी॒तेऽति॑च्छन्दा॒ वै
 सर्वा॑णि छन्दा॑सि॒ सर्वे॑भिरे॒वेन॑ छन्दा॑भिर्मिमीते वर्ष्म
 वा ए॒षा छन्द॑सां॒ यदति॑च्छन्दा॒ यदति॑च्छन्दस॒र्चा मिमी॒ते
 वर्ष्मै॒वेन॑ ५ समा॒नाना॑ करोत्येक॒यैकयो॒त्सर्ग॑म् ॥ ६२ ॥

मिमी॒तेऽया॑तयाम्नि॒याया॑तयाम्नि॒यैवेन॑म्मिमीते तस्मा॒न्नाना॑वीय
 अ॒ङ्गुल॑यः सर्वा॑स्वङ्गु॒ष्ठमु॒प नि गृ॑ह्णाति तस्मा॑त्स॒माव॑द्दी॒र्यो-
 ऽन्याभि॑र॒ङ्गुलि॑भिस्तस्मा॒त्सर्वा॑ अनु सं च॑रति यत्स॒ह
 सर्वा॑भिर्मिमीत॒ सऽश्लि॑ष्टा अ॒ङ्गुलयो॑ जायेर॒न्नेक॑यैकयो॒त्सर्ग॑म्मिम
 तस्मा॒द्विभ॑क्ता जायन्ते पञ्च कृत्वो॒ यजु॑षा मिमीते पञ्चा॑क्षरा
 प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्दे पञ्च कृत्व॑स्तू॒ष्णीम् ॥ ६३ ॥

दश॑ सम्प॑द्यन्ते दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्विराजै॑वान्नाद्य॒मव॑
 रुन्धे॑ यद्यजु॑षा मिमी॑ते भू॒तमे॒वाव॑ रुन्धे॑ यत्तू॒ष्णीम्भ॑विष्यद्यद्वै
 तावा॑नेव सोमः॒ स्याद्याव॑न्त॒म्मिमी॑ते यज॑मानस्यैव स्यान्नापि
 सद॒स्यानां॑ प्र॒जाभ्य॒स्त्वेत्युप॑ समू॒हति॑ सद॒स्याने॒वान्वाभ॑जति
 वास॒सोप॑ नह्यति सर्वदे॒वत्य॑ वै॥६४॥

वासः॑ सर्वा॑भिरे॒वैनं॑ दे॒वता॑भिः सम॑र्धयति प॒शवो॑ वै सोमः॒
 प्रा॒णाय॑ त्वेत्युप॑ नह्यति प्रा॒णमे॒व प॒शुषु॑ दधाति व्या॒नाय॑
 त्वेत्यनु॑ शृ॒न्थति॑ व्या॒नमे॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ तस्मा॑त्स्व॒पन्तं॑ प्रा॒णा
 न ज॑हति॥६५॥

इतरम्पशुमान्स्याद्यात्यनसोऽथसर्गन्तूष्णीं९ सर्वदेवत्यं वै त्रयस्त्रिंशच्च॥९॥ ——— [९]

यत्क॒लया॑ ते श॒फेनं॑ ते क्री॒णानी॑ति प॒णेता॒गोअ॑र्घ्यं॒
 सोमं॑ कुर्याद॒गोअ॑र्घ्यं यज॑मानम॒गोअ॑र्घमध्व॒र्युङ्गो॑स्तु म॒हिमानं॑
 नाव॑ तिरे॒द्रवा॑ ते क्री॒णानी॑त्ये॒व ब्रू॑याद्गोअ॒र्घमे॒व सोमं॑
 क॒रोति॑ गोअ॒र्घ्यं यज॑मानं गोअ॒र्घमध्व॒र्युन्न॑ गो॒र्महि॑मानम॒व
 ति॒रत्य॑जया॑ क्रीणाति॒ सत॑पसमे॒वैनं॑ क्रीणाति॒ हिर॑ण्येन
 क्रीणाति॒ सशु॑क्रमे॒व॥६६॥

ए॒नं क्री॑णाति॒ धे॒न्वा क्री॑णाति॒ साशि॑रमे॒वैनं॑ क्रीणात्यृष॒भेण॑

क्रीणाति॒ सेन्द्र॑मे॒वैनं॑ क्रीणात्यन॒डुहा॑ क्रीणाति॒ वह्नि॑र्वा
 अ॒न॒ड्वान् वह्नि॑नै॒व वह्नि॑ य॒ज्ञस्य॑ क्रीणाति मिथु॒नाभ्या॑
 क्रीणाति मिथु॒नस्याव॑रुद्धे॒ वास॑सा क्रीणाति सर्वदे॒वत्यं॑ वै
 वासः॑ सर्वा॑भ्य ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यः क्रीणाति॒ दश॑ सम्प॑द्यन्ते
 दशा॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्विराजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रु॒न्दे॥६७॥

तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्ण॑ इत्या॒ह प॒शुभ्य॑ ए॒व तद॑ध्व॒र्युर्नि
 हु॑त आ॒त्मनो॑ऽना॒व्रस्काय॑ गच्छ॑ति॒ श्रिय॑म्प्र प॒शूना॑प्रोति॒ य ए॒वं
 वेद॑ शु॒क्रं ते शु॒क्रेण॑ क्रीणा॒मीत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतद्दे॒वा वै येन॑
 हि॒रण्येन॑ सोम॒मक्री॑णन्तद॒भीष॑हा पुन॒राद॑दत् को हि तेज॑सा
 वि॒क्रेष्य॑त॒ इति॑ येन॒ हि॒रण्येन॑॥६८॥

सोमं॑ क्रीणी॒यात्तद॑भी॒षहा॑ पुन॒रा द॑दीत् तेजं॑ ए॒वात्म॑न्ध॒त्ते-
 ऽस्मे ज्योतिः॑ सोमवि॒क्रयि॑णि॒ तम् इत्या॑ह ज्योति॑रे॒व
 यज॑माने दधाति॒ तम॑सा॒ सोमवि॒क्रयि॑णम॒र्पय॑ति॒ यदनु॑प॒ग्रथ्य॑
 ह॒न्याद॑न्द॒शूका॑स्ताः॒ समाः॑ सर्पाः॒ स्युरि॑दम॒हः सर्पा॑णां
 द॒न्दशूका॑नां ग्री॒वा उप॑ ग्र॒थ्नामी॒त्याहा॑द॒न्दशूका॑स्ताः॒ समाः॑
 सर्पा॑ भ॒वन्ति॑ तम॑सा सोमवि॒क्रयि॑णं वि॒ध्यति॑ स्वानं॑॥६९॥

भ्राजे॑त्या॒हैते॑ वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के सोम॑मरक्षन्तेभ्योऽधि॒

सोम॑माह॑रन् यदे॒तेभ्यः॑ सोम॒क्रय॑णा॒न्नानु॑दि॒शेद॑क्री॒तोऽस्य॑
 सोमः॑ स्या॒न्नास्ये॑ते॒ऽमुष्मि॑ल्लो॒के सोमः॑ रक्षेयु॒र्यदे॒तेभ्यः॑
 सोम॒क्रय॑णाननुदि॒शति॑ क्री॒तोऽस्य॑ सोमो॑ भवत्ये॒ते-
 ऽस्या॒मुष्मि॑ल्लो॒के सोमः॑ रक्षन्ति॥७०॥

सशुक्रमेव रुन्ध इति येन हिरण्येन स्वान् चतुश्चत्वारिंशच्च॥१०॥—[१०]

वारु॒णो वै क्री॒तः सोम॒ उप॑नद्धो मि॒त्रो न॒ एहि॑ सुमि॒त्रधा॑
 इत्या॑ह शान्त्या इन्द्र॑स्योरुमा वि॒श दक्षि॑णमित्या॑ह दे॒वा वै
 यः॑ सोम॒मक्री॑णन्तमिन्द्र॑स्योरौ दक्षि॑ण आसा॑दयन्नेष खलु
 वा ए॒तर्हीन्द्रो॒ यो यज॑ते तस्मा॑दे॒वमा॒होदायु॑षा स्वा॒युषे॒त्याह॑
 दे॒वता॑ ए॒वान्वा॒रभ्यो॑त्॥७१॥

तिष्ठ॑त्यु॒र्वन्तरि॑क्षमन्विहीत्या॑हान्तरि॒क्षदे॒वत्यो॑ ३ ह्ये॒तर्हि॑
 सोमो॑ऽदि॒त्याः सदो॑ऽस्यदि॒त्याः सद॑ आ सी॒देत्या॑ह
 यथा॑यजु॒रेवैत॑द्वि वा ए॒नमे॒तदर्ध॑यति यद्वा॑रुणः॑ सन्त॑म्मै॒त्रं
 करो॑ति वारु॒ण्यर्चा॑ सा॑दयति स्वयै॒वैनं॑ दे॒वत॑या॒ सम॑र्धयति
 वास॑सा प॒र्यान॑ह्यति सर्वदे॒वत्यै॑ वै वासः॒ सर्वा॑भिरे॒व॥७२॥

ए॒नं दे॒वता॑भिः सम॑र्धयत्यथो रक्ष॑सामप॑हत्यै वने॑षु
 व्य॑न्तरि॒क्षं तता॑नेत्या॑ह वने॑षु हि व्य॑न्तरि॒क्षं त॒तान्

वाज॒मर्व॑त्स्वित्या॑ह॒ वाज॒ः ह्य॑र्वत्सु॒ पयो॑ अ॒घ्निया॑स्वित्या॑ह॒
पयो॑ ह्य॒घ्निया॑सु॒ ह॒त्सु क्र॑तुमि॒त्याह॒ ह॒त्सु हि॒ क्रतुं॑ वरु॒णो
वि॒क्ष्व॑ग्निमि॒त्याह॒ वरु॑णो॒ हि वि॒क्ष्व॑ग्नि॒न्दि॒वि सूर्य॑म्॥ ७३॥

इत्या॑ह दि॒वि हि॒ सूर्य॑ः सोम॒मद्रा॑वित्या॑ह॒ ग्रावा॑णो॒ वा
अ॒द्रय॑स्तेषु॒ वा ए॒ष सोमं॑ दधाति॒ यो यज॑ते॒ तस्मा॑दे॒वमा॒होदु॑
त्यं जा॒तवे॑दस॒मिति॑ सौ॒र्यर्चा॑ कृ॒ष्णाजि॑नम्प्र॒त्यान॑ह्यति॒
रक्ष॑सामप॒हत्या॒ उ॒स्त्रावे॑तं॒ धूर्षा॑हा॒वित्या॑ह॒ यथा॑य॒जुरे॒वैत॑त्प्र
च्य॑वस्व भुवस्प॒त इत्या॑ह॒ भू॒ताना॑ः हि॥ ७४॥

ए॒ष प॑तिर्वि॒श्वान्य॑भि॒ धामा॑नीत्या॑ह॒ विश्वा॑नि॒ ह्ये
३ षो॑ऽभि॒ धामा॑नि॒ प्रच्य॑वते॒ मा त्वा॑ परिपरी
वि॒द्दित्या॑ह॒ यदे॒वादः॑ सोम॒माह्निय॑माणं॒ गन्ध॒र्वो वि॒श्वाव॑सुः
प॒र्यमु॑ष्णा॒त्तस्मा॑दे॒वमा॒हाप॑रि॒मोषा॑य॒ यज॑मानस्य स्व॒स्त्यय॑न्यसी॒त
यज॑मानस्यै॒वैष॒ यज्ञ॑स्या॒न्वार॒म्भोऽन॑वच्छि॒त्यै वरु॑णो॒ वा ए॒ष
यज॑मानम॒भ्यैति॒ यत्॥ ७५॥

क्री॒तः सोम॒ उप॑नद्धो॒ नमो॑ मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्य॒
चक्ष॑स॒ इत्या॑ह॒ शान्त्या॒ आ सोमं॑ वह॑न्त्य॒ग्निना॒
प्रति॑ तिष्ठते॒ तौ स॒म्भव॑न्तौ॒ यज॑मानम॒भि स॒म्भव॑तः

पुरा खलु वावैष मेधायात्मानमारभ्य चरति यो
 दीक्षितो यदग्नीषोमीयम्पशुमालभत आत्मनिष्क्रयण
 एवास्य स तस्मात्तस्य नाशयम्पुरुषनिष्क्रयण इव
 ह्यथो खल्वाहुरग्नीषोमीभ्यां वा इन्द्रो वृत्रमहन्निति
 यदग्नीषोमीयम्पशुमालभते वार्त्रघ्न एवास्य स तस्माद्वाश्यं
 वारुण्यर्चा परिं चरति स्वयैवैनं देवतया परिं चरति॥७६॥

अन्वारभ्योत्सर्वाभिरेव सूर्यं भूतानां ह्येति यदाहुः सप्तविंशतिश्च॥११॥—[११]

यदुभौ देवासुरा मिथस्तेषां सुवर्गं यद्वा अनीशानः पुरोहविषि तेभ्यः सोत्तरवेदिर्बद्धं
 देवस्याग्निः शिरो वा एकादश॥११॥ यदुभावित्याह देवानां यज्ञो देवेभ्यो न रथाय यजमानाय
 परस्तादवाचीन्नवपञ्चाशत्॥५९॥ यदुभौ दुह एवैनौ॥—[१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृह्णीयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यदुभावविमुच्य
 यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोऽन्यो-
 ऽनङ्गान्भवत्यविमुक्तोऽन्योऽथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य संतत्यै
 पत्यन्वारभते पत्नी हि पारीणह्यस्येशे पत्नियैवानुमतं निर्वपति

यद्वै पत्नीं यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्न्या एव॥१॥

एष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्यै यावद्विर्वै राजानुचरैरागच्छ
सर्वेभ्यो वै तेभ्य आतिथ्यं क्रियते छन्दांसि खलु वै
सोमस्य राजोऽनुचराण्यग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह
गायत्रिया एवैतेन करोति सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे
त्वेत्याह त्रिष्टुभं एवैतेन करोत्यतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे
त्वेत्याह जगत्यै॥२॥

एवैतेन करोत्यग्नये त्वा रायस्पोषदात्रे विष्णवे
त्वेत्याहानुष्टुभं एवैतेन करोति श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे
त्वेत्याह गायत्रिया एवैतेन करोति पञ्च कृत्वो गृह्णाति
पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्गायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रियत
इति यदेवादः सोममा॥३॥

अहरत्तस्माद्गायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रियते
पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदातिथ्यं नवकपालः
पुरोडाशो भवति तस्मान्नवधा शिरो विष्यूतन्नवकपालः
पुरोडाशो भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमैः

सम्मितास्तेजस्त्रिवृत्तेज एव यज्ञस्य शीर्षन्दधाति
नवंकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता
प्राणेन सम्मितास्त्रिवृद्वै॥४॥

प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणमभिपूर्वं यज्ञस्य शीर्षन्दधाति
प्रजापतेर्वा एतानि पक्ष्माणि यदश्ववाला ऐक्ष्वी तिरश्ची
यदाश्ववालः प्रस्तरो भवत्यैक्ष्वी तिरश्ची प्रजापतेरेव
तच्चक्षुः सम्भरति देवा वै या आहुतीरजुहवुस्ता असुरा
निष्कावमादन्ते देवाः कार्ष्ण्यमपश्यन्कर्मण्यो वै कर्मनेन
कुर्वीतेति ते कार्ष्ण्यमयान्परिधीन्॥५॥

अकुर्वत तैर्वै ते रक्षांस्यपाघ्नत यत्कार्ष्ण्यमयाः परिधयो
भवन्ति रक्षसामपहत्यै सः स्पर्शयति रक्षसामनन्ववचाराय न
पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षांस्यपहन्त्यूर्ध्वे
समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव रक्षांस्यपहन्ति यजुषान्यां
तूष्णीमन्यामिन्धुनत्वाय द्वे आ दधाति द्विपाद्यजमानः
प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति॥६॥

अग्निश्च वा एतौ सोमश्च कथा सोमायातिथ्यं क्रियते नाग्नय
इति यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरति तेनैवाग्नय आतिथ्यं क्रियते-

ऽथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता इति यद्धविरासाद्याग्निम्मन्थति
हव्यायैवासन्नाय सर्वा देवता जनयति॥ ७ ॥

पवित्रा एव जगत्या आ त्रिवृद्धे परिधीन् वदन्त्येकचत्वारिंशच्च॥१॥ ————— [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्तेऽ
३ न्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाः पञ्चधा व्यक्रामन्नग्निर्वसुभिः
सोमो रुद्रैरिन्द्रो मरुद्भिर्वरुण आदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वैर्देवैस्ते-
ऽमन्यन्तासुरेभ्यो वा इदम्भ्रातृव्येभ्यो रध्यामो यन्मिथो
विप्रियाः स्मो या न इमाः प्रियास्तनुवस्ताः समवद्यामहे
ताभ्यः स निर्ऋच्छाद्यः॥ ८ ॥

नः प्रथमोऽ ३ न्योन्यस्मै द्रुह्यादिति तस्माद्यः
सतानूनप्रिणाम्प्रथमो द्रुह्यति स आर्तिमाच्छति यत्तानूनप्र
समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
भवति पञ्च कृत्वोऽव द्यति पञ्चधा हि ते तथ्समवाद्यन्ताथो
पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुद्ध आपतये त्वा
गृह्णामीत्याह प्राणो वै॥ ९ ॥

आपतिः प्राणमेव प्रीणाति परिपतय इत्याह मनो
वै परिपतिर्मन एव प्रीणाति तनूनप्र इत्याह तनुवो हि

ते ताः सं॒वाद्य॑न्त॒ शाक्क॑रायेत्या॒ह श॑क्त्यै हि ते ताः
 सं॒वाद्य॑न्त॒ शक्म॑न्नोजि॒ष्ठाय॑त्या॒हौजि॑ष्ठः॒ हि ते तदा॑त्मनः
 सं॒वाद्य॑न्ताना॒धृष्ट॑मस्यनाधृ॒ष्यमित्या॑हाना॒धृष्टः॑ ह्येत॑दनाधृष्यं
 दे॒वाना॑मोजः॥१०॥

इत्या॑ह दे॒वाना॑ः ह्येत॑दोजो॒ऽभि॑शस्ति॒पा अ॑नभि॒शस्ते॒न्यमि॒त्य
 ह्येत॑दनभि॒शस्ते॒न्यमनु॑ मे दी॒क्षां दी॒क्षाप॑तिर्मन्यता॒मित्या॑ह
 यथा॑य॒जुरे॒वैतद्धृतं॑ वै दे॒वा वज्रं॑ कृत्वा सोम॑मघ्नन्ति॒कमि॑व
 खलु॑ वा अ॒स्यैतच्च॑रन्ति॒ यत्तानू॑न॒प्रेण॑ प्र॒चर॑न्त्यः॒ शुरः॑ शु॒स्ते
 दे॒व सो॒मा प्या॑यता॒मित्या॑ह यत्॥११॥

ए॒वास्या॑पु॒वाय॑ते॒ यन्मी॑यते॒ तदे॒वास्या॑तेना॒ प्या॑यय॒त्या
 तुभ्य॑मिन्द्रः॒ प्या॑यता॒मा त्वमि॑न्द्राय॒ प्या॑य॒स्वेत्या॑होभावेवेन्द्रं च
 सोमं॑ चा॒ प्या॑यय॒त्या प्या॑यय॒ सखी॑न्त्स॒न्या मे॒धये॑त्या॒हर्त्वि॑जो
 वा अ॒स्य स॒खाय॑स्ताने॒वा प्या॑ययति॒ स्व॒स्ति ते॑ दे॒व सोम॑
 सु॒त्याम॑शीय॥१२॥

इत्या॑ह॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॒स्ते प्र॒ वा ए॒तेऽस्मा॑ल्लो॒काच्च॑वन्ते
 ये सोम॑मा॒प्या॑ययन्त्यन्तरि॒क्षदे॒वत्यो॑ हि सोम॑ आ॒प्या॑यित॒
 ए॒ष्टा रा॑यः॒ प्रेषे॑ भगा॒येत्या॑ह द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मे॒व

नमस्कृत्यास्मिँल्लोके प्रति तिष्ठन्ति देवासुराः संयन्ता
आसन्ते देवा बिभ्यन्तोऽग्निम्प्राविशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा
देवता इति ते॥१३॥

अग्निमेव वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिव खलु वा
एष प्र विंशति योऽवान्तरदीक्षामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यात्मानमेव दीक्षया
पाति प्रजामवान्तरदीक्षया संतराम्मेखलां समायच्छते
प्रजा ह्यात्मनोऽन्तरतरा तप्तव्रतो भवति मदन्तीभिर्मार्जयते
निर्ह्यग्निः शीतेन वायति समिद्धौ या ते अग्ने रुद्रिया
तनूरित्याह स्वयैवैनद्देवतया व्रतयति सयोनित्वाय
शान्त्यै॥१४॥

यो वा ओजं आह यदंशीयेति तैऽग्न एकदश च॥२॥ [२]

तेषामसुराणान्तिस्त्रः पुरं आसन्नयस्मय्यवमा-
ऽथ रजताऽथ हरिणी ता देवा जेतुन्नाशंकुवन्ता
उपसदैवाजिगीषन्तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नोपसदा वै
महापुरं जयन्तीति त इषुः समस्कुर्वताग्निमनीकः सोमः
शल्यं विष्णुन्तेजन्तेऽब्रुवन्क इमामसिष्यतीति॥१५॥

रुद्र इत्यब्रुवन्नृद्रो वै क्रूरः सोऽस्यत्विति सो-
 ऽब्रवीद्वरं वृणा अहमेव पशूनामधिपतिरसानीति तस्माद्रुद्रः
 पशूनामधिपतिस्ताः रुद्रोऽवासृजत्स तिस्रः पुरो भित्त्वैभ्यो
 लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत् यदुपसदं उपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्त्यै
 नान्यामाहुतिम्पुरस्ताञ्जुहुयाद्यदन्यामाहुतिम्पुरस्ताञ्जुहुयात् ॥ १६ ॥

अन्यन्मुखं कुर्यात्स्रुवेणाधारमा धारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यै
 पराङ्तिक्रम्य जुहोति परांच एवैभ्यो लोकेभ्यो यजमानो
 भ्रातृव्यान्प्र णुदते पुनरत्याक्रम्योपसदं जुहोति प्रणुद्यैवैभ्यो
 लोकेभ्यो भ्रातृव्याञ्जित्वा भ्रातृव्यलोकमभ्यारोहति देवा वै याः
 प्रातरुपसदं उपासीदन्नहस्ताभिरसुरान्प्राणुदन्त याः सायं
 रात्रियै तामिर्यथासायम्प्रातरुपसदः ॥ १७ ॥

उपसद्यन्तेऽहोरात्राभ्यामेव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्र
 णुदते याः प्रातर्याज्याः स्युस्ताः सायम्पुरोनुवाक्याः
 कुर्यादयातयामत्वाय तिस्र उपसद उपैति त्रय इमे लोका
 इमानेव लोकान्प्रीणाति षट्थसम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवं ऋतूनेव
 प्रीणाति द्वादशाहीने सोम उपैति द्वादश मासाः संवत्सरः
 संवत्सरमेव प्रीणाति चतुर्विंशतिः सम् ॥ १८ ॥

पृथ॒न्ते चतुर्विंश॑तिर॒र्धमा॒सा अ॒र्धमा॒साने॒व प्री॑णा॒त्यारा॑ग्राम॒व
काम॑येता॒स्मिन्मे॑ लो॒केऽर्धु॑कः॒ स्या॒दित्ये॒कम॒ग्रेऽथे॒ द्वाव॑थ
त्री॒नथ॑ च॒तुर॑ ए॒षा वा आ॑रा॒ग्रावा॑न्तरदी॒क्षास्मि॑न्ने॒वास्मै॑
लो॒केऽर्धु॑कम्भवति प॒रोव॑रीयसीमवान्तरदी॒क्षामु॑पेया॒द्यः
काम॑येता॒मुष्मि॑न्मे लो॒केऽर्धु॑कः॒ स्या॒दिति॑ च॒तुरो॑ऽग्रेऽथ
त्री॒नथ॑ द्वावथै॒कमे॒षा वै प॒रोव॑रीयस्यवान्तरदी॒क्षामु॑ष्मि॒न्नेवास्मै॑
लो॒केऽर्धु॑कम्भवति॥१९॥

असिष्यतीति जुहुयात्सायम्प्रातरुपसदश्चतुर्विंशतिः सश्चतुरोऽग्रे षोडश च॥३॥—[३]

सु॒वर्गं॑ वा ए॒ते लो॒कं य॑न्ति॒ य उ॑प॒सद॑ उ॒पय॑न्ति॒ तेषां॑
य उ॒न्नय॑ते॒ हीय॑त ए॒व स नो॑द॒नेषी॑ति॒ सू॒त्रीय॑मिव॒ यो वै
स्वा॒र्थेतां॑ य॒ताः श्रान्तो॑ हीय॑त उ॒त स नि॑ष्ठ॒पाय॑ स॒ह व॑सति॒
तस्मा॑त्स॒कृदु॒न्नीय॑ ना॒पर॑मु॒न्नये॑त द॒धोन्न॑येतै॒तद्वै प॑शूनाः॒ रूप॑ः
रू॒पेणै॒व प॑शू॒नव॑ रु॒न्दे॥२०॥

य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त॒ विष्णू॑ रू॒पं कृ॑त्वा स
पृ॒थि॒वीम्प्रा॑वि॒शत्तं॑ दे॒वा ह॑स्ता॒न्त्स र॒भ्यैच्छ॑न्तमिन्द्र
उ॒पर्यु॑पर्य॒त्यक्रा॑म॒त् सोऽब्र॑वी॒त्को मा॑यमु॒पर्यु॑पर्य॒त्यक्र॑मी॒दित्य॑हं
दु॒र्गे ह॑न्तेत्यथ॒ कस्त्व॑मित्य॒हं दु॒र्गादा॑हर्तेति॒ सोऽब्र॑वीद्दु॒र्गे वै

हन्तावोचथा वराहोऽयं वाममोषः॥२१॥

सप्तानां गिरीणाम्पुरस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणाम्बिभर्ति तं जहि
यदि दुर्गे हन्तासीति स दर्भपुञ्जीलमुद्धृत्य सप्त गिरीन्भित्त्वा
तमहन्त्सोऽब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्तावोचथा एतमा हरेति तमेभ्यो
यज्ञ एव यज्ञमाहरद्यत्तद्वित्तं वेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै
वेदित्वमसुराणाम्॥२२॥

वा इयमग्रं आसीद्यावदासीनः परापश्यति तावद्देवानान्ते
देवा अब्रुवन्नस्त्वेव नोऽस्यामपीति कियद्वो दास्याम् इति
यावदियं सलावृकी त्रिः परिक्रामति तावन्नो दत्तेति स इन्द्रः
सलावृकी रूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त
यदिमामविन्दन्त तद्वेद्यै वेदित्वम्॥२३॥

सा वा इयं सर्वेव वेदिरियति शक्ष्यामीति त्वा
अवमायं यजन्ते त्रिंशत्पदानि पश्चात्तिरश्ची भवति
षट्त्रिंशत्प्राची चतुर्विंशतिः पुरस्तात्तिरश्ची दशदश
सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव
रुद्ध उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपि हन्त्युद्धन्ति
तस्मादोषधयः परा भवन्ति बर्हिः स्तृणाति तस्मादोषधयः

पुन॒रा भ॑व॒न्त्युत्त॑रम्ब॒र्हिष॑ उत्त॒रब॒र्हिः स्तृ॑णाति प्र॒जा वै
ब॒र्हिर्य॑ज॒मान॑ उत्त॒रब॒र्हिर्य॑ज॒मानमे॒वाय॑ज॒माना॒दुत्त॑रं करोति
तस्मा॒द्यज॑मा॒नोऽय॑ज॒माना॒दुत्त॑रः॥२४॥

रुन्धे वाममोषो वेदित्वमसुराणां वेदित्वमभवन्ति पञ्चविंशतिश्च॥४॥ [४]

यद्वा अनी॑शानो भार॒माद॑त्ते वि वै स लि॑शते॒ यद्वा॑द॒श
सा॒हस्यो॑प॒सदः॑ स्यु॒स्ति॒स्रोऽही॑न॒स्य य॒ज्ञस्य॑ विलो॒म
क्रिये॑त ति॒स्र ए॒व सा॒हस्यो॑प॒सदो॒ द्वाद॑शाही॒नस्य॑ य॒ज्ञस्य॑
सवी॒र्य॒त्वाया॑थो॒ सलो॑म क्रियते व॒थ्सस्यै॑कः स्तनो॑ भा॒गी
हि सोऽथै॑कः॒ स्तनं॑ व्र॒तमु॑पैत्यथ॒ द्वाव॑थ॒ त्रीन॑थ॒ चतु॑रं
ए॒तद्वै॥२५॥

क्षुर॑प॒वि नाम॑ व्र॒तं येन॑ प्र जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्नुद॒ते प्रति॑
जनि॑ष्यमा॒णान॑थो॒ कनी॑यसै॒व भूय॑ उपै॒ति च॒तुरोऽग्रे॑
स्तनो॑न्व्र॒तमु॑पैत्यथ॒ त्रीन॑थ॒ द्वाव॑थैकमे॒तद्वै सु॑जघ्नं नाम॑ व्र॒तं
तप॑स्य॒ सुव॑र्ग्यमथो॒ प्रैव॑ जा॒यते॑ प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्यवा॒गू
रा॒ज॒न्यस्य॑ व्र॒तं क्रूरे॒व वै य॑वा॒गूः क्रूर॑ इ॒व॥२६॥

रा॒ज॒न्यो वज्र॑स्य रू॒पः समृ॑द्धा आ॒मिक्षा॑ वैश्य॑स्य
पाक॑य॒ज्ञस्य॑ रू॒पम्पु॑ष्ट्रै॒ पयो॑ ब्रा॒ह्मण॑स्य॒ तेजो॑ वै ब्रा॒ह्मण॑स्तेजः॒

पयस्तेजसैव तेजः पय आत्मन्धत्तेऽथो पयसा वै गर्भा
वर्धन्ते गर्भ इव खलु वा एष यद्दीक्षितो यदस्य पयो
व्रतम्भवत्यात्मानमेव तद्वर्धयति त्रिव्रतो वै मनुरासीद्विव्रता
असुरा एकव्रताः॥ २७ ॥

देवाः प्रातर्मध्यंदिने सायं तन्मनोर्व्रतमासीत्पाकयज्ञस्य
रूपम्पुष्ट्यै प्रातश्च सायं चासुराणां निर्मध्यं क्षुधो रूपं ततस्ते
पराभवन्मध्यंदिने मध्यरात्रे देवानां ततस्तेऽभवन्सुवर्गं
लोकमायन् यदस्य मध्यंदिने मध्यरात्रे व्रतम्भवति मध्यतो
वा अत्रेन भुञ्जते मध्यत एव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मनो॥ २८ ॥

पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति गर्भो वा एष यद्दीक्षितो
योनिर्दीक्षितविमितं यद्दीक्षितो दीक्षितविमितात्प्रवसेद्यथा
योनेर्गर्भः स्कन्दति तादृगेव तन्न प्रवस्तव्यमात्मनो
गोपीथायैष वै व्याघ्रः कुलगोपो यदग्निस्तस्माद्यद्दीक्षितः
प्रवसेत्स एनमीश्वरोऽनूत्थाय हन्तोर्न प्रवस्तव्यमात्मनो गुप्त्यै
दक्षिणतः शय एतद्वै यजमानस्यायतनं स्व एवायतने

शयेऽग्निमभ्यावृत्य शये देवता एव यज्ञमभ्यावृत्य शये॥२९॥

एतद्वै कूर इवैकव्रता आत्मना यजमानस्य त्रयोदश च॥५॥ [५]

पुरोहविषि देवयजने याजयेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरो यज्ञो नमेदभि सुवर्गं लोकं जयेदित्येतद्वै पुरोहविर्देवयजनं यस्य होता प्रातरनुवाकमनुब्रुवन्नग्निमप आदित्यमभि विपश्यत्युपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्यभि सुवर्गं लोकं जयत्याप्ते देवयजने याजयेद्भातृव्यवन्तम्पन्था वाधिस्पर्शयेत्कर्तं वा यावन्नानसे यातवै॥३०॥

न रथायैतद्वा आप्तं देवयजनमाप्नोत्येव भ्रातृव्यं नैनम्भ्रातृव्य आप्नोत्येकोन्नते देवयजने याजयेत्पशुकाममेकोन्नतं देवयजनादङ्गिरसः पशूनसृजन्तान्तरा सदोहविर्धाने उन्नतः स्यादेतद्वा एकोन्नतं देवयजनम्पशुमानेव भवति त्र्युन्नते देवयजने याजयेत्सुवर्गकामत्र्युन्नताद्वै देवयजनादङ्गिरसः सुवर्गं लोकमायन्नन्तराहवनीयं च हविर्धानं च॥३१॥

उन्नतः स्यादन्तरा हविर्धानं च सदश्चान्तरा सदश्च गार्हपत्यं चैतद्वै त्र्युन्नतं देवयजनं सुवर्गमेव लोकमेति प्रतिष्ठिते देवयजने याजयेत्प्रतिष्ठाकाममेतद्वै प्रतिष्ठितं

देवयजनं यत्सर्वतः समप्रत्येव तिष्ठति यत्रान्याअन्या
ओषधयो व्यतिषक्ताः स्युस्तद्याजयेत्पशुकाममेतद्वै पशूनां
रूपं रूपेणैवास्मै पशून्॥३२॥

अव रुद्धे पशुमानेव भवति निर्ऋतिगृहीते
देवयजने याजयेद्यं कामयेत् निर्ऋत्यास्य यज्ञं
ग्राहयेयमित्येतद्वै निर्ऋतिगृहीतं देवयजनं यत्सदृश्यै
सत्या ऋक्षन्निर्ऋत्यैवास्य यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते
देवयजने याजयेद्वावृत्कामं यम्पात्रे वा तल्पे वा
मीमांसेरन्प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणं स्यात्प्रतीचीनं
गार्हपत्यादेतद्वै व्यावृत्तं देवयजनं वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
वर्तते नैनम्पात्रे न तल्पे मीमांसन्ते कार्ये देवयजने
याजयेद्भूतिकामं कार्यो वै पुरुषो भवत्येव॥३३॥

यातवै हविर्धानञ्च पशून्पाप्मनाऽष्टादश च॥६॥ [६]

तेभ्य उत्तरवेदिः सिंही रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठते
देवा अमन्यन्त यतरान् वा इयमुपावत्स्यति त
इदम्भविष्यन्तीति तामुपामन्त्रयन्त साब्रवीद्वरं वृणै
सर्वान्मया कामान्व्यश्जवथ पूर्वा तु माऽग्नेराहुतिरश्जवता

इति तस्मादुत्तरवेदिम्पूर्वामग्नेर्व्याधारयन्ति वारंवृतः३ ह्यस्यै
शम्यया परि मिमीते॥३४॥

मात्रैवास्यै साऽथो युक्तेनैव युक्तमव रुद्धे वित्तायनी
मेऽसीत्याह वित्ता ह्येनानावत्तित्तायनी मेऽसीत्याह
तित्तान् ह्येनानावदवतान्मा नाथितमित्याह नाथितान्
ह्येनानावदवतान्मा व्यथितमित्याह व्यथितान् ह्येनानावद्विदेरग्नि-
नाम॥३५॥

अग्ने अङ्गिर इति त्रिर्हरति य एवेषु लोकेष्वग्नयस्तानेवाव
रुद्धे तूष्णीं चतुर्थः५ हरत्यनिरुक्तमेवाव रुद्धे सि५हीरसि
महिषीरसीत्याह सि५हीरह्येषा रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्याति
प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह यजमानमेव प्रजया
पशुभिः प्रथयति ध्रुवा॥३६॥

असीति सः५ हन्ति धृत्यै देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
शुम्भस्वेत्यव चोक्षति प्र च किरति शुद्ध्या इन्द्रघोषस्त्वा
वसुभिः पुरस्तात्पात्वित्याह दिग्भ्य एवेनां प्रोक्षति
देवाः५श्चेदुत्तरवेदिरुपाववर्तीहैव वि जयामहा इत्यसुरा
वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त तानिन्द्रघोषो वसुभिः

अ॒का॒म॒य॒न्त॒ प॒शून् वि॒न्दे॒म॒हीति॒ तेऽजु॒हवुः सि॒ः॒हीर॑सि
 रा॒य॒स्पोष॑व॒निः स्वा॒हेति॒ ते प॒शून् वि॒न्दन्त॒ ते प॒शून्
 वि॒त्त्वाऽका॑म॒यन्त॒ प्रति॑ष्ठां वि॒न्दे॒म॒हीति॒ तेऽजु॒हवुः

सि॒ः॒हीर॑स्यादित्य॒वनिः॑ स्वाहेति॒ त इ॒माम्प्रति॑ष्ठाम॒विन्दन्त॑
त इ॒माम्प्रति॑ष्ठां वि॒त्त्वाका॑मयन्त दे॒वता॑ आ॒शिष॑ उपे॒यामेति॑
तेऽजु॑हवुः सि॒ः॒हीर॑स्या वह॒ देवान्दे॒वय॑ते ॥ ४० ॥

यज॑मानाय॒ स्वाहेति॑ ते दे॒वता॑ आ॒शिष॑ उपा॒यन्पञ्च॑
कृत्वो॒ व्याघा॑रयति॒ पञ्चाक्ष॑रा प॒ङ्क्तिः॑ पाङ्क्तो॒ यज्ञो॑ य॒ज्ञमे॒वाव॑
रुन्देऽक्ष॑णया॒ व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑दक्ष॒णया॑ प॒शवोऽङ्गा॑नि
प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै भू॒तेभ्य॑स्त्वेति॒ सुच॑मुद्गृह्णाति॒ य
ए॒व दे॒वा भू॒तास्तेषा॑न्तद्भा॒गधे॑यन्ताने॒व तेन॑ प्रीणाति॒
पौतु॑द्रवान्परि॒धीन्परि॑ दधात्ये॒षाम् ॥ ४१ ॥

लो॒कानां॑ विधृ॒त्या अ॒ग्नेस्त्रयो॑ ज्याया॑ऽसो भ्रा॒तर॑
आस॑न्ते दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं वह॑न्तः प्रा॒मीय॑न्त सौ॒-
ऽग्नि॑र॒बिभे॑दित्थं वाव॒ स्य आ॒र्तिमा॑रिष्य॒तीति॑ स॒ निला॑यत॒
स यां॑ वन॒स्पति॑ष्वव॒सत्ता॑म्पूतु॒द्रौ यामो॑षधीषु॒ ताः
सु॑गन्धि॒तेज॑ने॒ याम्प॑शुषु॒ ताम्पे॒त्वंस्या॑न्तरा॒ शृङ्गे॑ तं दे॒वताः॑
प्रेष॑मैच्छ॒न्तम॑न्व॒विन्द॑न्तम॒ब्रुव॑न् ॥ ४२ ॥

उप॑ न॒ आ वर्त॑स्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॑ सौ॒ऽब्रवी॑द्वरं
वृ॒णै यदे॒व गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य॒ बहिः॑ परि॒धि स्क॑न्दा॒त्तन्मे॑
भ्रात॑णाम्भा॒गधे॑यमस॒दिति॑ तस्मा॒द्यद्गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य

बहिःपरिधिं स्कन्दति तेषान्तद्वाग्धेयं तानेव तेन प्रीणाति
 सोऽमन्यतास्थन्वन्तो मे पूर्वे भ्रातरः प्रामैषतास्थानि शातया
 इति स यानि॥४३॥

अस्थान्यशातयत तत्पूतुं द्वभवद्यन्माः समुपमृतं
 तद्गुल्गुलु यदेतान्त्सम्भारान्त्सम्भरत्यग्निमेव तत्सम्भरत्यग्नेः
 पुरीषमसीत्याहाग्नेरह्येतत्पुरीषं यत्सम्भारा अथो खल्वाहुरेते
 वावैनं ते भ्रातरः परि शेरे यत्पौतुं द्रवाः परिधय इति॥४४॥

वित्वा देवयुत एषामंब्रुवन् यानि चतुश्चत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

बद्धमव स्यति वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति प्र णेनेक्ति मेध्ये
 एवैनं करोति सावित्रियर्चा हुत्वा हविर्धाने प्र वर्तयति
 सवितृप्रसूत एवैनं प्र वर्तयति वरुणो वा एष दुर्वागुभयतो
 बद्धो यदक्षः स यदुत्सर्जेद्यजमानस्य गृहानभ्युत्सर्जेत्
 सुवाग्देव दुर्याः आ वदेत्याह गृहा वै दुर्याः शान्त्यै
 पत्नी॥४५॥

उपानक्ति पत्नी हि सर्वस्य मित्रमित्रत्वाय यद्वै
 पत्नी यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्निया एवेष
 यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्त्यै वर्त्मना वा अन्वित्यै

य॒ज्ञः रक्षा॑सि जिघा॑सन्ति वैष्ण॒वीभ्या॑मृ॒ग्भ्यां
व॒र्त्मनो॑र्जुहोति य॒ज्ञो वै विष्णु॑र्यज्ञादेव रक्षा॑स्यप
हन्ति॒ यद॑ध्व॒र्युर॑न॒ग्रावा॑हुतिञ्जुहुयाद॒न्धोऽध्व॑र्युः स्या॒द्रक्षा॑सि
य॒ज्ञः ह॑न्युः ॥ ४६ ॥

हिर॑ण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धो-
ऽध्व॑र्युर्भवति न य॒ज्ञः रक्षा॑सि घ्नन्ति प्राची॒ प्रेत॑मध्व॒रं
क॒ल्पय॑न्ती इत्या॑ह सुव॒र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयत्यत्र रमेथां
व॒र्ष्मन्पृ॑थिव्या इत्या॑ह व॒र्ष्म ह्ये॑तत्पृथिव्या यद्वैव॒यज॑नः
शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्वैवि॑र्धानं॒न्दिवो॒ वा विष्ण॑वुत वा
पृथि॒व्याः ॥ ४७ ॥

इत्या॒शीर्ष॑दय॒र्चा दक्षि॑णस्य हवि॒र्धान॑स्य मे॒थीं नि॑ हन्ति
शीर्ष॑त ए॒व य॒ज्ञस्य॒ यज॑मान आ॒शिषो॑ऽव॒ रुन्दे॒ दण्डो॒ वा
औ॒प॒र॒स्तृ॒तीय॑स्य हवि॒र्धान॑स्य वषट्कारेणाक्षमच्छिन्नद्यत्तृतीयं
छ॒दिर्ह॑वि॒र्धान॑योरुदाह्रियते तृतीयस्य हवि॒र्धान॑स्यावरुद्धौ
शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒ यद्वैवि॑र्धानं विष्णो॑ रराटमसि विष्णोः
पृ॒ष्ठम॒सीत्या॑ह तस्मा॑दितावद्धा शिरो विष्युतं विष्णोः स्यूरसि
विष्णो॑र्ध्रुवम॒सीत्या॑ह वैष्ण॒वः हि दे॒वत॑या हवि॒र्धानं॒ यम॑ग्रथमं

ग्रन्थिं ग्रंथीयाद्यत्तं न विस्रंसयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत्
तस्मात्स विस्रस्यः ॥ ४८ ॥

पत्नीं हन्युर्वा पृथिव्या विष्यूतं विष्णोः षड्विंशतिश्च ॥ ९ ॥ [९]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यभिमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यु आस्तां
पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै वज्र इव वा एषा यदभिरभिरसि
नारिरसीत्याह शान्त्यै काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञं
रक्षांसि जिघांसन्ति परिलिखितं रक्षः परिलिखिता
अरातय इत्याह रक्षसामपहत्यै ॥ ४९ ॥

इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं
द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति दिवे त्वान्तरिक्षाय
त्वा पृथिव्यै त्वेत्याहैभ्य एवैनोल्लोकेभ्यः प्रोक्षति परस्तादूर्वाचीं
प्रोक्षति तस्मात् ॥ ५० ॥

परस्तादूर्वाचींमनुष्या ऊर्जमुप जीवन्ति क्रूरमिव वा
एतत्करोति यत्खनन्त्यपोऽव नयति शान्त्यै यवमतीरवं
नयत्यूर्ग्वै यव ऊर्गुदुम्बर ऊर्जैवोर्जं समर्धयति यजमानेन

सम्मि॒तौदु॑म्बरी भवति॒ यावा॑ने॒व यज॑मान॒स्ताव॑तीमे॒वास्मि॒न्नूर्जं॑
दधा॑ति॒ पितॄ॑णां॒ सद॑नम॒सीति॑ ब॒र्हिर॑व॒ स्तृणा॑ति
पितॄ॑दे॒वत्य॑म्॥५१॥

ह्येत॑द्यन्नि॒खातं॑ यद्व॒र्हिर॑न॒वस्ती॑र्य॒ मि॒नुया॑त्पितॄ॑दे॒वत्यां॑
नि॒खाता॑ स्याद्व॒र्हिर॑व॒स्तीर्य॑ मि॒नोत्य॑स्यामे॒वैन॑मि॒नोत्य॑थो॒
स्वा॒रुह॑मे॒वैन॑ङ्क॒रोत्यु॑द्वि॒वः॑ स्त॒भाना॑न्तरि॒क्षम॑पृ॒णेत्या॑है॒षाल्लो॑कानां॒
विध॑त्यै द्यु॒तान॑स्त्वा॒ मारु॑तो मि॒नोत्व॑ित्या॒ह द्यु॒तानो॑ ह॒ स्म
वै मा॑रु॒तो दे॒वाना॑मौदु॑म्बरीमि॒नोति॑ तेनै॒व॥५२॥

ए॒नामि॑नो॒ति ब्र॒ह्म॒वनि॑न्त्वा क्ष॒त्र॒वनि॑मित्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैतद्धृ॑ते
द्या॒वापृ॑थि॒वी आ पृ॑णेत्या॒मित्यौदु॑म्ब॒र्या जु॑होति॒ द्यावा॑पृथि॒वी
ए॒व र॑से॒नान॑त्त॒यान्त॑म॒न्वव॑स्त्राव॒यत्या॑न्तमे॒व यज॑मानं॒ तेज॑सा॒
ऽन॑त्त॒यैन्द्र॑म॒सीति॑ छु॒दिर॑धि॒ नि द॑धात्यैन्द्रः॒ हि दे॒वत॑या॒ सदो॑
वि॒श्वज॑नस्य॒ छा॒येत्या॑ह॒ वि॒श्वज॑नस्य॒ ह्येषा॑ छा॒या यत्सदो॑
न॒वच्छ॑दि॥५३॥

तेज॑स्का॒मस्य॑ मि॒नुया॑त्त्रि॒वृता॑ स्तोमे॒न सम्मि॑त॒न्तेज॑स्त्रि॒वृत्ते॑ज॒स्र
भ॑व॒त्येका॑द॒शछ॑दीन्द्रि॒यका॑म॒स्यैका॑द॒शाक्ष॑रा॒ त्रि॒ष्टुगिन्द्रि॑यं
त्रि॒ष्टुगिन्द्रि॑या॒व्यैव॑ भ॒वति॑ पञ्च॑द॒शछ॑दि॒ भ्रातृ॑व्यवतः

पञ्चदशो वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशच्छदि प्रजाकामस्य
 सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरात्या एकविंशतिच्छदि
 प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या उदरं
 वै सद ऊर्गुदुम्बरो मध्यत औदुम्बरीम्मिनोति मध्यत एव
 प्रजानामूर्जं दधाति तस्मात्॥५४॥

मध्यत ऊर्जा भुञ्जते यजमानलोके वै दक्षिणानि
 छदींषि भ्रातृव्यलोक उत्तराणि दक्षिणान्युत्तराणि करोति
 यजमानमेवायंजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानो-
 ऽयंजमानादुत्तरोऽन्तर्वर्तान्करोति व्यावृत्यै तस्मादरण्यं
 प्रजा उप जीवन्ति परि त्वा गिर्वणो गिर इत्याह
 यथायजुरेवैतदिन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमसीत्याहैन्द्रः
 हि देवतया सदो यम्प्रथमं ग्रन्थिं ग्रन्थीयाद्यत्तं न
 विस्रंसयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत् तस्मात्स विस्रस्यः॥५॥

अपहत्यै तस्मात्पितृदेवत्यन्तेनैव नवच्छदि तस्मात्सदः पञ्चदश च॥१०॥———[१०]

शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं प्राणा उपरवा
 हविर्धाने खायन्ते तस्माच्छीर्षन्प्राणा अधस्तात्खायन्ते
 तस्मादधस्ताच्छीर्ष्णः प्राणा रक्षोहणो वलगुहणो

वैष्ण॒वान्ख॑नामीत्या॒ह वैष्ण॒वा हि दे॒वत॑योप॒र॒वा अ॒सुरा॒
वै निर्य॑न्तो दे॒वानां॑ प्रा॒णेषु॑ वल॒गान्न्य॑खनन्ता॒न्बाहु॑मात्रे-
ऽन्व॑विन्दन्तस्मा॑द्बाहु॒मात्राः खा॑यन्त इ॒दम॒हं तं व॑लगमुद्व॑पामि॥ ५५

यं नः॑ स॒मानो॑ यमस॑मानो निच॒खाने॑त्या॒ह द्वौ वाव॑
पुरु॑षौ यश्चै॒व स॑मानो यश्चास॑मानो यमे॒वास्मै॑ तौ व॑लगं
नि॒खन॑न्तस्तमे॒वोद्व॑पति सं तृ॑णत्ति तस्मा॒त्संतृ॑ण्णा अन्तर॑तः
प्रा॒णा न स॑म्भि॒नत्ति॑ तस्मा॒दस॑म्भि॒न्नाः प्रा॒णा अ॒पोऽव॑ नयति
तस्मा॑दा॒र्द्रा अ॑न्तर॑तः प्रा॒णा यव॑मती॒रव॑ नयति॥ ५७॥

ऊ॒र्ग्वै यवः॑ प्रा॒णा उ॑पर॒वाः प्रा॒णेष्वे॒वोर्जं॑ दधाति ब॒र्हि॒रव॑
स्तृ॒णाति॑ तस्मा॑ल्लोम॒शा अ॑न्तर॑तः प्रा॒णा आ॒ज्ये॑न व्याघा॑रयति
तेजो॑ वा आ॒ज्यं प्रा॒णा उ॑पर॒वाः प्रा॒णेष्वे॒व तेजो॑ दधाति ह॒नू
वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॑ यदधि॒षव॑णे न सं तृ॑ण॒त्यस॑ंतृ॒ण्णे हि ह॒नू
अथो॑ खलु॑ दी॒र्घसो॑मे संतृ॒द्ये धृत्यै॑ शिरो॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑
यद्वि॑र्धानम्॥ ५८॥

प्रा॒णा उ॑पर॒वा ह॒नू अधि॑षव॑णे जि॒ह्वा च॑र्म ग्रा॒वा॑णो
दन्ता॑ मुख॑माहव॒नीयो॑ नासि॑कोत्तरवेदि॒रुद॑रः॒ स॒दो य॒दा
खलु॑ वै जि॒ह्वाया॑ द॒ध्स्वधि॑ खाद॒त्यथ॑ मुखं गच्छति य॒दा

मुखं गच्छत्यथोदरं गच्छति तस्माद्धविर्धाने चर्मन्नधि
 ग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यश्वः परेत्य सदसि
 भक्षयन्ति यो वै विराजो यज्ञमुखे दोहं वेद दुह एवैनामियं
 वै विराट्स्यै त्वक्कर्मोद्धोऽधिषवणे स्तना उपरवा ग्रावाणो
 वत्सा ऋत्विजो दुहन्ति सोमः पयो य एवं वेद दुह
 एवैनाम्॥५९॥

वपामि यवमतीरवं नयति हविर्धानमेव त्रयोविंशतिश्च॥११॥—————[११]

चात्वालात्सुवर्गाय यद्वैसर्जनानि वैष्णव्यर्चा पृथिव्यै साध्या इषे त्वेत्यग्निना पर्यग्नि पशोः
 पशुमालभ्य मेदसा सुचावेकादश॥११॥ चात्वालाद्देवानुपैति मुञ्चति प्रहियमाणाय पर्यग्नि पशुमालभ्य
 चतुष्पादो द्विषष्टिः॥६२॥ चात्वालात्पशुं दधाति॥ हरिः ओम्॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥—[१२]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

चात्वालाद्धिष्ण्यानुप वपति योनिर्वै यज्ञस्य
 चात्वालं यज्ञस्य सयोनित्वाय देवा वै यज्ञम्पराजयन्त
 तमाग्नीध्रात्पुनरपाजयन्नेतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं
 यदाग्नीध्राद्धिष्ण्यान् विहरति यदेव यज्ञस्यापराजितं तत

ए॒वैन॒म्पुन॑स्तनुते परा॒जित्ये॑व खलु॒ वा ए॒ते य॑न्ति॒ ये
ब॑हिष्पवमा॒नः सर्प॑न्ति बहिष्पवमा॒ने स्तु॑ते॥१॥

आ॒हा॒ग्नी॒द॒ग्नीन् वि ह॑र ब॒र्हिः स्तृ॑णाहि पुरो॒डाशा॑ः
अलं॑ कुर्वि॒ति य॒ज्ञमे॒वाप॑जित्य पुन॑स्तन्वा॒ना य॒न्त्यङ्गा॑रैर्द्वे
सव॑ने वि ह॑रति श॒लाका॑भिस्तृतीयः॑ सशुक्र॒त्वायाथो॑
सम्भ॑रत्ये॒वैन॒द्धि॒ष्णि॒या वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के सोम॑मरक्षन्तेभ्यो-
ऽधि॒ सोम॑माह॑रन्तम॒न्ववा॑यन्तम्पर्यविशन् य ए॒वं वेद॑
विन्द॑ते॥२॥

परि॒वेष्टा॑रन्ते सोम॑पी॒थेन॒ व्या॑र्ध्यन्त॒ ते दे॒वेषु॑
सोम॑पी॒थमै॑च्छन्त॒ तां दे॒वा अ॑ब्रुवन्देद्वे नाम॑नी कुरुध्व॒मथ
प्र वा॒प्स्यथ॒ न वेत्य॒ग्नयो॒ वा अथ॒ धि॒ष्णि॒यास्तस्मा॑द्विनामा
ब्राह्म॑णोऽर्धु॒कस्तेषां॒ ये नेदि॑ष्ठम्पर्यविशन्ते सोम॑पी॒थं
प्राप्नु॑वन्नाहव॒नीय॑ आ॒ग्नी॒धीयो॑ हो॒त्रीयो॑ मार्जा॒लीय॑स्तस्मा॒त्तेषु॑
जुह्व॑त्यतिहाय॒ वष॑ट्करोति॒ वि हि॑॥३॥

ए॒ते सोम॑पी॒थेना॑र्ध्यन्त॒ दे॒वा वै याः प्रा॒चीरा॑हु॒तीर॑जुहवुर्ये
पुर॑स्ता॒दसु॑रा आस॒न्ताः स्ता॒भिः प्रा॑णुदन्त॒ याः प्र॒तीची॑र्ये
प॒श्चाद॑सु॒रा आस॒न्ताः स्ता॒भिर॑पा॒नुदन्त॒ प्राची॑र॒न्या आ॑हु॒तयो॑

हृयन्ते॑ प्रत्यङ्ङासीनो॑ धिष्णि॑या॒न्याघा॑रयति प॒श्चाच्चै॑व पु॒रस्ता॑च्च
यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्यान्प्र णु॒दते॒ तस्मा॒त्परा॑चीः प्र॒जाः प्र वी॑यन्ते
प्र॒तीचीः॑ ॥ ४ ॥

जा॒यन्ते॒ प्रा॒णा वा ए॒ते यद्धि॑ष्णि॒या यद॑ध्व॒र्युः
प्र॒त्यङ्घ्रि॑ष्णि॒यानति॑सर्पेत्प्रा॒णान्त्सं क॑र्षेत्प्र॒मायु॑कः स्या॒न्नाभि॑र्वा
ए॒षा यज्ञ॑स्य॒ यद्धो॑तो॒र्ध्वः खलु॒ वै नाभ्यै॑ प्रा॒णो-
ऽवा॑ङ्पा॒नो यद॑ध्व॒र्युः प्र॒त्यङ्घ्रो॑ता॒रमति॑सर्पे॒दपा॑ने प्रा॒णं
द॑ध्यात् प्र॒मायु॑कः स्या॒न्नाध्व॑र्युरु॒पं गा॒येद्वाग्वी॑र्यो॒ वा
अ॑ध्व॒र्युर्यद॑ध्व॒र्युरु॒पगा॑येदु॒द्गात्रे॑ ॥ ५ ॥

वाच॑ ९ सम्प्र य॑च्छेदु॒पदा॑सु॒कास्य॒ वाग्ब॑स्या॒द्ब्रह्म॑वा॒दिनो॑
वदन्ति॒ नास॑ङ् स्थि॒ते सोमै॑ऽध्व॒र्युः प्र॒त्यङ्ग्ब॑सदोऽती॒यादथ॑
क॒था दा॑क्षि॒णानि॒ होतु॑मेति॒ यामो॒ हि स तेषां॑ कस्मा॒ अहं॑
दे॒वा यामं॑ वा॒यामं॑ वा॒नु ज्ञा॑स्य॒न्तीत्यु॑त्त॒रेणा॑ग्नी॒ध्रं प॑रीत्य
जुहोति॒ दाक्षि॑णानि॒ न प्रा॒णान्त्सं क॑र्षति॒ न्यन्ये॑ धिष्णि॒या
उ॒प्यन्ते॒ नान्ये॑ या॒न्निव॑पति॒ तेन॒ तान्प्री॑णाति॒ यान्न॒ निव॑पति॒
यद॑नुदि॒शति॒ तेन॒ तान् ॥ ६ ॥

स्तुते विन्दते हि वीयन्ते प्रतीचीरुद्गात्र उप्यन्ते चतुर्दश च ॥ १ ॥ [१]

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वैसर्जनानि
 द्वाभ्यां गारुहपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या
 आग्नीध्रे जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमत आहवनीये
 जुहोति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति देवान् वै सुवर्गं
 लोकं यतो रक्षांस्यजिघांसन्ते सोमैन् राज्ञा
 रक्षांस्यपहत्याप्नुमात्मानं कृत्वा सुवर्गं लोकमायत्रक्षंसामनुपल
 सोमो भवत्यथ॥७॥

वैसर्जनानि जुहोति रक्षंसामपहत्यै त्वंसोम तनूकृद्ध्य
 इत्याह तनूकृद्ध्येष द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य इत्याहान्यकृतानि हि
 रक्षांस्युरु यन्तासि वरूथमित्याहोरु णस्कृधीति वावैतदाह
 जुषाणो अमुराज्यस्य वेत्वित्याहाप्नुमेव यजमानं कृत्वा सुवर्गं
 लोकं गमयति रक्षंसामनुपलाभाया सोमं ददते॥८॥

आ ग्राव्ण आ वायव्यान्या द्रोणकलशमुत्पत्नीमा
 नयन्त्यन्वनांसि प्र वर्तयन्ति यावदेवास्यास्ति तेन
 सह सुवर्गं लोकमेति नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य
 लोकस्याभिनीत्यै ग्राव्णो वायव्यानि द्रोणकलशमाग्नीध्र
 उपे वासयति वि ह्येनं तैर्गृह्यते यत्सहोपवासायैदपुवायेत
 सौम्यर्चा प्र पादयति स्वया॥९॥

ए॒वैनं॑ दे॒वत॑या॒ प्र पा॑दय॒त्यदि॑त्याः स॒दोऽस्य॑दि॒त्याः स॒द॒
आ सी॒देत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैत॑द्यज॒मानो॒ वा ए॒तस्य॑ पु॒रा गो॒प्ता
भ॑वत्येष वो॑ दे॒व स॑वि॒तः सोम॒ इत्या॑ह स॒वितृ॑प्र॒सूत ए॒वैनं॑
दे॒वता॑भ्यः सम्प्र य॑च्छत्ये॒तत्त्व॑ꣳ सोम॑ दे॒वो दे॒वानु॑पा॒गा इत्या॑ह
दे॒वो ह्येष॑ सन्॥१०॥

दे॒वानु॑पैती॒दम॑ह॒म्मनु॑ष्यो॑ म॒नुष्या॑नि॒त्याह॑ म॒नुष्यो॑ ३ ह्येष॑
स॒न्मनु॑ष्या॒नुपै॑ति यदे॒तद्य॑जुर्न ब्रूया॒दप्र॑जा अ॒पशु॑र्यज॒मानः
स्या॒त्सह॑ प्र॒जया॑ सह रा॒यस्पोषे॑णे॒त्याह॑ प्र॒जयै॑व प॒शुभिः
स॒हेमं॑ लो॒कमु॑पाव॑र्तते नमो॑ दे॒वेभ्य॑ इत्या॑ह नमस्का॒रो हि
दे॒वानां॑ ३ स्व॒धा पि॒तृभ्य॑ इत्या॑ह स्व॒धाका॒रो हि॥११॥

पि॒तृणा॑मि॒दम॑हं निर्व॑रुणस्य॒ पाशा॑दि॒त्याह॑ वरुणपा॒शादे॒व
नि॒र्मुच्य॑तेऽग्ने॑ व्रत॑पत आ॒त्मनः॒ पूर्वा॑ त॒नूरा॑दे॒येत्या॑हुः को हि
त॒द्वेद॑ यद्वसी॑या॒न्त्स्वे व॑शे भू॒ते पुन॑र्वा॒ ददा॑ति न वेति॒ ग्रावा॑णो
वै सोम॑स्य॒ राज्ञो॑ म॒लिमु॑से॒ना य ए॒वं वि॒द्वान्ग्रा॑व्ण आ॒ग्नीध्र॑
उप॑वा॒सय॑ति नैन॑म्म॒लिमु॑से॒ना वि॑न्दति॥१२॥

अथ॑ ददते स्वया॒ सन्त्स्व॑धाका॒रो हि वि॑न्दति॥२॥ [२]

वैष्ण॑व्य॒र्चा हु॒त्वा यू॒पम॑च्छैति॒ वैष्ण॑वो वै दे॒वत॑या॒ यू॒पः

स्वयैवैनं देवतयाच्छैत्यत्यन्यानां नान्यानुपांगामित्याहाति
 ह्यन्यानेति नान्यानुपैत्यर्वाक्त्वा परैरविदम्परोऽवरैरित्याहार्वाग्यैः
 परोवरैस्तं त्वा जुषे ॥ १३ ॥

वैष्णवं देवयज्याया इत्याह देवयज्यायै ह्येनं जुषते
 देवस्त्वा सविता मध्वान्क्तित्याह तेजसैवैनमनन्त्योषधे
 त्रायस्वेन३ स्वधिते मेन३ हि३सीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः
 शान्त्यै स्वधितेर्वृक्षस्य बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह
 तेजः परा पतति यः प्रथमः शकलः परापतेत्तमप्या
 हरेत्सतेजसम् ॥ १४ ॥

एवैनमा हरतीमे वै लोका यूपात्प्रयतो बिभ्यति
 दिवमग्रेण मा लेखीरन्तरिक्षम्मध्येन मा हि३सीरित्याहैभ्य
 एवैनं लोकेभ्यः शमयति वनस्पते शतबलशो वि
 रोहेत्याब्रश्चने जुहोति तस्मादाब्रश्चनाद्वक्षाणाम्भूया३स
 उत्तिष्ठन्ति सहस्रबलशा वि वय३ रुहेमेत्याहशिषमेवैतामा
 शास्तेऽनक्षसङ्गम् ॥ १५ ॥

वृश्चेद्यदक्षसङ्गं वृश्चेदधईषं यजमानस्य प्रमायुक३
 स्याद्यं कामयेताप्रतिष्ठितः स्यादित्यारोहं तस्मै वृश्चेदेष वै
 वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित एव भवति यं कामयेतापशुः

स्यादित्यपूर्णं तस्मै शुष्काग्रं वृश्चेदेष वै वनस्पतीनामपशव्यो-
ऽपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्थस्यादिति बहुपूर्णं तस्मै
बहुशाखं वृश्चेदेष वै॥१६॥

वनस्पतीनामपशव्यः पशुमानेव भवति प्रतिष्ठितं
वृश्चेत्प्रतिष्ठाकामस्यैष वै वनस्पतीनां प्रतिष्ठितो यः समे
भूम्यै स्वाद्योने रूढः प्रत्येव तिष्ठति यः प्रत्यङ्मुपनतस्तं
वृश्चेत्स हि मेधमभ्युपनतः पञ्चारत्निं तस्मै वृश्चेद्यं
कामयेतोपैनुत्तरो यज्ञो नमेदिति पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो
यज्ञ उपैनुत्तरो यज्ञः॥१७॥

नमति षडरत्निं प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतव
ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति सप्तारत्निमपशुकामस्य सप्तपदा
शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्द्रे नवारत्निं
तेजस्कामस्य त्रिवृता स्तोमेन सम्मितं तेजस्त्रिवृत्तेजस्यैव
भवत्येकादशारत्निमिन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव भवति पञ्चदशारत्निभ्रातृव्यवतः पञ्चदशो
वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशारत्निं प्रजाकामस्य
सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरात्या एकविंशत्यरत्निं
प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या

अष्टाश्रिर्भवत्यष्टाक्षरा गायत्री तेजो गायत्री गायत्री यज्ञमुखं
तेजसैव गायत्रिया यज्ञमुखेन सम्मितः॥१८॥

जुषे सतेजसमनक्षसङ्गं बहुशाखं वृश्चेदेष वै यज्ञ उपैन्मुत्तरो यज्ञ आस्या

एकान्नविंशतिश्च॥३॥ [३]

पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्य एवैनं
लोकेभ्यः प्रोक्षति पराञ्च प्रोक्षति पराङ्गि व हि सुवर्गो
लोकः क्रूरमिव वा एतत्करोति यत्खनत्युपो व नयति
शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यवो यजमानेन यूपः सम्मितो
यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति॥१९॥

पितृणां सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति पितृदेवत्य
१५ ह्येतद्यन्निखातं यद्वर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यो
निखातः स्याद्वर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनम्मिनोति
यूपशकलमवांस्यति सतेजसमेवैनम्मिनोति देवस्त्वा सविता
मध्वान्क्वित्याह तेजसैवैनमनक्ति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य
इति चषालं प्रति॥२०॥

मुञ्चति तस्माच्छीर्षत ओषधयः फलं गृह्णन्त्यनक्ति
तेजो वा आज्यं यजमानेनाग्निष्ठाश्रिः सम्मिता यदग्निष्ठा-

मश्नि॑मान॒क्ति॒ यज॑मानमे॒व तेज॑सान॒क्त्या॒न्तम॑न॒क्त्या॒न्तमे॒व
यज॑मानं॒ तेज॑सान॒क्ति॒ सर्व॑तः॒ परि॑ मृ॒शत्य॑परि॒वर्गमे॒वा-
स्मि॒न्तेजो॑ दधा॒त्युद्वि॑वः॒ स्तभा॑नान्तरि॒क्षम्पृ॑णेत्या॒हैषां
लो॒कानां॑ वि॒धृत्यै॑ वैष्ण॒व्यर्चा॑॥ २१॥

क॒ल्पय॑ति॒ वैष्ण॒वो वै दे॒वता॑या॒ यूपः॑ स्वयै॒वैनं॑ दे॒वता॑या
क॒ल्पय॑ति॒ द्वाभ्यां॑ क॒ल्पय॑ति॒ द्विपा॑द्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यं
का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं॒ दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॑ व्य॒र्धये॑य॒मित्य॑ग्नि॒ष्ठां
तस्या॑श्चि॒माह॒वनी॑यादि॒त्थं वे॒त्थं वा॒ति॑ नावये॒त्तेज॑सै॒वैनं॑
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॑ व्य॒र्धय॑ति॒ यं का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॑ स॒म॒र्धये॑य॒मिति॑॥ २२॥

अ॒ग्नि॒ष्ठां तस्या॑श्चि॒माह॒वनी॑येन॒ सम्मि॑नुया॒त्तेज॑सै॒वैनं॑
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॑ स॒म॒र्धय॑ति॒ ब्रह्म॑वनिं॒ त्वा क्ष॑त्र॒वनि॑मित्या॒ह
यथा॑य॒जुरे॒वैतत्परि॑ व्य॒यत्यू॑र्ग्वै र॒शना॑ यज॑मानेन॒ यूपः॑
स॒मि॒तो यज॑मानमे॒वोर्जा॑ स॒म॒र्धय॑ति॒ नाभि॑द॒घ्ने परि॑ व्य॒यति॑
नाभि॑द॒घ्न ए॒वास्मा॑ ऊ॒र्जं दधा॑ति॒ तस्मा॑न्नाभि॑द॒घ्न ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते
यं का॒मये॑तो॒र्जन॑म्॥ २३॥

व्य॒र्धये॑य॒मित्यू॒र्ध्वा वा॒ तस्या॑वा॒चीं वा॒वो॑हेदू॒र्जै॒वैनं॑ व्य॒र्धय॑ति॒

यदि कामयेत वरषुकः पर्जन्यः स्यादित्यवाचीमवोहेद्वृष्टिमेव
 नि यच्छति यदि कामयेतावरषुकः स्यादित्यूर्ध्वामुदूहेद्वृष्टिमेवोद्य
 पितॄणां निखातम्मनुष्याणामूर्ध्वं निखातादा रशनाया
 ओषधीनां रशना विश्वेषाम्॥२४॥

देवानामूर्ध्वं रशनाया आ चषालादिन्द्रस्य चषालं
 साध्यानामतिरिक्तं स वा एष सर्वदेवत्यो यद्यूपो
 यद्यूपमिनोति सर्वा एव देवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः
 सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति
 ते यूपेन योपयित्वा सुवर्गं लोकमायन्तमृषयो यूपेनैवानु
 प्राजानन्तद्यूपस्य यूपत्वम्॥२५॥

यद्यूपमिनोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्तान्मिनोति
 पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायतेऽप्रज्ञातं हि तद्यदतिपन्न आहुरिदं
 कार्यमासीदिति साध्या वै देवा यज्ञमत्यमन्यन्त तान् यज्ञो
 नास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृशदतिरिक्तं वा
 एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत्॥२६॥

यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन
 प्रीणाति देवा वै संस्थिते सोमे प्र सुचोहरन्म्र यूपं

तैऽमन्यन्त यज्ञवेशसं वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरं
 सुचान्निष्क्रयणमपश्यन्त्स्वरुं यूपस्य संस्थिते सोमे प्र
 प्रस्तरं हरति जुहोति स्वरुमयज्ञवेशसाय ॥ २७ ॥

दधाति प्रत्युचा समर्धयेयमित्यूर्जेनं विश्वेषां यूपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारिंशच्च ॥ ४ ॥ — [४]

साध्या वै देवा अस्मिँल्लोक आसन्नान्यत्किंचन मिषत्ते-
 ऽग्निमेवाग्रये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालम्भ्यमविन्दन्ततो
 वा इमाः प्रजाः प्राजायन्त यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरति
 प्रजानां प्रजननाय रुद्रो वा एष यदग्निर्यजमानः
 पशुर्यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थेद्बुधाय यजमानम् ॥ २८ ॥

अपि दध्यात्प्रमायुकः स्यादथो खल्वाहुरग्निः सर्वा
 देवता हविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थति
 हव्यायैवासन्नाय सर्वा देवता जनयत्युपाकृत्यैव
 मन्थ्यस्तन्नेवालब्धं नेवानालब्धमग्नेर्जनित्रमसीत्याहाग्नेर्ह्येतज्जनि
 वृषणौ स्थ इत्याह वृषणौ ॥ २९ ॥

ह्येतावुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृषणं
 दधाथामित्याह वृषणं ह्येते दधाते ये अग्निङ्गायत्रं छन्दोऽनु
 प्र जायस्वेत्याह छन्दोभिरेवैनम्प्र जनयत्यग्रये मन्थ्यमानायानु

ब्रूहीत्याह सावित्रीमृचमन्वाह सवितृप्रसूत एवैनम्मन्थति
जातायानु ब्रूहि॥३०॥

प्रहियमाणायानु ब्रूहीत्याह काण्डेकाण्ड एवैनं क्रियमाणे
समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रछन्दा वा अग्निः
स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयत्यग्निः पुरा भवत्यग्निम्मथित्वा
प्र हरति तौ सम्भवन्तौ यजमानमभि सम्भवतो भवतं
नः समनसावित्याह शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा
अन्नमपि दधात्याज्येन जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम
यदाज्यमिप्येणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा॥३१॥

यजमानमाह वृषणौ जातायानुब्रूह्यप्यष्टादश च॥५॥ [५]

इषे त्वेति बर्हिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो
यजत उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्युपो देवान्देवीर्विशः
प्रागुरित्याह दैवीरह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वहीरुशिज
इत्याहर्त्विजो वै वह्नय उशिजस्तस्मादेवमाह बृहस्पते
धारया वसूनीति॥३२॥

आह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव
रुद्धे हव्या ते स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देवं त्वष्टर्वसु

र॒ण्वेत्या॑ह॒ त्वष्टा॒ वै प॑शूना॒मि॒थुना॑ना॒ ५ रूप॒कृद्रूपमे॒व प॒शुषु॑
दधाति॒ रेव॑ती॒ रम॑ध्व॒मित्या॑ह॒ प॒शवो॒ वै रे॒वतीः॑ प॒शूने॒वास्मै॑
रमयति॒ देव॑स्य॒ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒सव॑ इति॥ ३३॥

र॒श॒नामा॑ द॒त्ते प्र॑सू॒त्या अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॒मित्या॑हा॒श्विनौ॒
हि दे॒वाना॑म॒ध्वर्यू॑ आस्ता॑ पृ॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्या॒मित्या॑ह॒ यत्या॑
ऋ॒तस्य॑ त्वा दे॒वह॑विः पा॒शेना॑ र॒भ इत्या॑ह॒ स॒त्यं वा ऋ॒तः
स॒त्येनै॒वैन॑मृ॒तेना॑ र॒भतेऽक्ष॑ण॒या परि॑ हरति॒ वध्यः॑ हि प्र॒त्यञ्च॑
प्रति॑मु॒ञ्चन्ति॒ व्यावृ॑त्त्यै॒ धर्षा॒ मानु॑षा॒निति॒ नि यु॑नक्ति॒ धृत्या॑
अ॒द्ध्यः॥ ३४॥

त्वौष॑धी॒भ्यः प्रो॑क्षा॒मीत्या॑हा॒द्ध्यो ह्ये॑ष ओष॑धी॒भ्यः स॒म्भवंति॑
यत्प॒शुर॒पाम्पे॒रुर॒सीत्या॑हैष॒ ह्य॑पा॒म्पा॒ता यो मे॑धा॒यार॒भ्यते॑
स्वा॒त्तं चि॒त्सदे॑वः॒ ह॒व्यमा॑पो॒ देवीः॒ स्वद॑तै॒नमि॒त्याह॑
स्व॒दय॑त्ये॒वैन॑मु॒परि॑ष्टा॒त्प्रोक्ष॑त्यु॒परि॑ष्टादे॒वैन॑म॒मेध्यं॑ करोति
पा॒यय॑त्यन्तर॒त ए॒वैन॑म॒मेध्यं॑ करोत्य॒धस्ता॒दुपो॑क्षति॒ सर्व॑तं
ए॒वैन॑म॒मेध्यं॑ करोति॥ ३५॥

वसू॒निति॑ प्र॒सव॑ इत्य॒द्ध्योऽन्तर॑त ए॒वैन॑न्दशं च॥ ६॥ [६]

अ॒ग्निना॒ वै हो॒त्रा दे॒वा असु॑रान॒भ्य॑भवन्न॒ग्नये॑

समिध्यमानायानुं ब्रूहीत्याहुं भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदश
 सामिधेनीरन्वाहुं सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै
 सप्तदशान्वाहुं द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स संवत्सरः
 संवत्सरं प्रजा अनु प्र जायन्ते प्रजानां प्रजननाय देवा वै
 सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारम्॥ ३५॥

आधारयत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति
 यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै यज्ञ आसीत्तं देवास्तूष्णीं होमेनाव
 यत्तूष्णीमाधारमाधारयति भ्रातृव्यस्यैव तद्यज्ञं वृद्धे
 परिधीन्त्सम्मार्ष्टि पुनात्येवैनात्रिस्त्रिः सम्मार्ष्टि त्र्यावृद्धि
 यज्ञोऽथो रक्षंसामपहत्यै द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश॥ ३७॥

मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा
 उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य
 यदाधारोऽग्निः सर्वा देवता यदाधारमाधारयति शीर्षत
 एव यज्ञस्य यजमानः सर्वा देवता अव रुद्धे शिरो
 वा एतद्यज्ञस्य यदाधार आत्मा पशुराधारमाधार्य पशुं
 समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य॥ ३८॥

शिरः प्रति दधाति सं ते प्राणो वायुना गच्छतामित्याहुं

वायुदेव॒त्यो वै प्रा॒णो वा॒यावे॒वास्यं प्रा॒णं जु॒होति॒ सं
यज॑त्रैरङ्गानि॒ सं य॒ज्ञप॑तिराशिषेत्याह य॒ज्ञप॑तिमे॒वास्य॒शिषं
गम॑यति वि॒श्वरू॒पो वै त्वाष्ट्र॑ उपरि॒ष्ठात्प॒शुभ्य॑वमी॒त्तस्मा॑दुपरि॒ष्ठ
द्यन्ति॒ यदु॒परि॒ष्ठात्प॒शु संम॑नक्ति॒ मेध्य॑मेव॥ ३९॥

ए॒नं क॒रोत्यृ॒त्विजो॑ वृणीते॒ छन्दा॑स्ये॒व वृणी॑ते
स॒प्त वृणी॑ते स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॑ण्याः स॒प्त
छन्दा॑स्यु॒भय॑स्याव॒रुद्ध्या॒ एका॑दश प्रया॒जान् य॑जति॒ दश॒
वै प॒शोः प्रा॒णा आ॒त्मैका॑दशो यावा॑ने॒व प॒शुस्त॑म्प्र य॑जति
व॒पामेकः॑ परि॒ शय॑ आ॒त्मैवा॒त्मान॑म्परि॒ शये॒ वज्रो॑ वै
स्वधि॑तिर्वज्रो॒ यूप॑शक॒लो घृ॒तं खलु॑ वै दे॒वा वज्रं॑ कृ॒त्वा
सोम॑मघ्नन्धृ॒तेना॒क्तौ प॒शं त्रा॑येथा॒मित्या॑ह वज्रे॒णैवैनं॑ व॒शं
कृ॒त्वा ल॑भते॥ ४०॥

आधारम्पद्यन्ते द्वादशात्मन्नेव यज्ञस्य मेध्यमेव खलु वा अष्टादश च॥७॥—[७]

पर्य॑ग्नि करोति सर्व॒हुत॑मे॒वैनं॑ करो॒त्यस्क॑न्दा॒यास्क॑न्न॒ हि
तद्य॑द्धु॒तस्य॒ स्कन्द॑ति॒ त्रिः पर्य॑ग्नि करोति त्र्या॒वृद्धि॑ य॒ज्ञो-
ऽथो रक्ष॑साम॒पंह॑त्यै ब्रह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्त्यन्वा॒रभ्यः॑ प॒शू (३)
र्नान्वा॒रभ्या॑ (३) इति॑ मृ॒त्यवे॒ वा ए॒ष नी॑यते॒ यत्प॒शुस्तं॑

यदन्वारभेत प्रमायुंको यजमानः स्यादथो खल्वाहुः सुवर्गाय
वा एष लोकाय नीयते यत्॥४१॥

पशुरिति यन्नान्वारभेत सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत
वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते तन्नेवान्वारब्धं नेवानन्वारब्धमुप
प्रेष्य होतर्हव्या देवेभ्य इत्याहेषितः हि कर्म क्रियते
रेवंतीर्यज्ञपतिं प्रियधा विशतेत्याह यथायजुरेवैतदग्निना
पुरस्तादेति रक्षंसामपहत्यै पृथिव्याः संपृचः पाहीति
बर्हिः॥४२॥

उपास्यत्यस्कन्दायास्कन्तः हि तद्यद्वर्हिषि स्कन्दत्यथो
बर्हिषदमेवैनं करोति पराडा वर्ततेऽध्वर्युः पशोः
संज्ञप्यमानात्पशुभ्य एव तन्नि हुत आत्मनोनाव्रस्काय
गच्छति श्रियम्प्र पशूनाप्रोति य एवं वेद पश्चाल्लोका वा
एषा प्राच्युदानीयते यत्पत्नी नमस्त आतानेत्याहादित्यस्य
वै रश्मयः॥४३॥

आतानास्तेभ्य एव नमस्करोत्यनर्वा प्रेहीत्याह भ्रातृव्यो
वा अर्वा भ्रातृव्यापनुत्यै घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह
रायस्पोषेणेत्याहाशिषमेवैतामा शास्त आपो देवीः शुद्धायुव

इत्याह यथायजुरेवैतत्॥४४॥

लोकाय नीयते यद्वरही रश्मयः सप्तत्रिंशच्च॥८॥ [८]

पशोर्वा आलब्धस्य प्राणाञ्छुगृच्छति वाक्त आ प्यायतां
प्राणस्त आ प्यायतामित्याह प्राणेभ्य एवास्य शुचं शमयति
सा प्राणेभ्योऽधि पृथिवीं शुक्लं विशति शमहोभ्यामिति नि
नयत्यहोरात्राभ्यामेव पृथिव्यै शुचं शमयत्योषधे त्रायस्वेन
स्वधिते मेनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः॥४५॥

शान्त्यै पार्श्वत आच्छति मध्यतो हि मनुष्या आच्छन्ति
तिरश्चीनमा च्छत्यनूचीनं हि मनुष्या आच्छन्ति व्यावृत्त्यै
रक्षसाम्भागोऽसीति स्थविमतो बर्हिर्त्वापांस्यत्यस्त्रैव
रक्षांसि निरवदयत इदमहं रक्षोऽधुमं तमो नयामि
योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं
चैव॥४६॥

द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधुमं तमो नयतीषे त्वेति
वपामुत्खिंदतीच्छत इव ह्येष यो यजते यदुपतृन्द्याद्रुद्रोऽस्य
पशून्धातुकः स्याद्यन्नोपतृन्द्यादयता स्यादन्ययोपतृणत्यन्यया
न धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामित्याह द्यावापृथिवी

एव रसेनानुत्तयच्छिन्नः॥४७॥

रायः सुवीर इत्याह यथायजुरेवैतत्क्रूरमिव वा
एतत्करोति यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याह शान्त्यै प्र
वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते यः पशुम्मृत्यवे नीयमानमन्वारभते
वपाश्रपणी पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निना
पुरस्तादेति रक्षसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन॥४८॥

अन्वेति नान्तममङ्गारमति हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरैर्देवता
अति मन्येत वायो वीहिं स्तोकानामित्याह तस्माद्विभक्ताः
स्तोका अव पद्यन्तेऽग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनाम्बर्हिरस
समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रतिं ष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः
प्रेष्येत्याह॥४९॥

यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां
यत्पृषदाज्यमात्मा वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपामभि
घारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापानौ दधाति स्वाहोर्ध्वनभसम्मरुत
गच्छतमित्याहोर्ध्वनभा ह स्म वै मारुतो देवानां वपाश्रपणी
प्रहरति तेनैवैने प्र हरति विषूची प्र हरति तस्माद्विष्वश्चौ

प्राणापानौ॥५०॥

स्वर्धितिश्चैवाच्छिन्नो हव्येनेष्येत्याहु षट्त्वारिंशच्च॥९॥ [९]

पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमा लभते
वपया प्रचर्य पुरोडाशेन प्र चरत्यूर्ग्वै पुरोडाश ऊर्जमेव
पशूनाम्मध्यतो दधात्यथो पशोरेव छिद्रमपि दधाति
पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः पृच्छति शृतं हवीः (३)
शमितरिति त्रिषत्या हि देवा योऽशृतं शृतमाहु स एनंसा
प्राणापानौ वा एतौ पशूनाम्॥५१॥

यत्पृषदाज्यम्पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभि
समेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापा
दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरश्छित्त्वा मेधम्प्राक्षारयन्त्स
प्रक्षोऽभवत्तत्प्रक्षस्य प्रक्षत्वं यत्प्रक्षशाखोत्तरबर्हिर्भवति
समेधस्यैव॥५२॥

पशोरव द्यति पशुं वै ह्रियमाणं रक्षां स्यनु सचन्तेऽन्तरा
यूपं चाहवनीयं च हरति रक्षसामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य
मनोऽपं क्रामति मनोतायै हविषोऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याहु

मन॑ ए॒वास्याव॑ रु॒द्ध ए॒काद॑शाव॒दाना॒न्यव॑ द्यति॒ दश॒ वै प॒शोः
प्रा॒णा आ॒त्मैका॑द॒शो यावा॑ने॒व प॒शुस्त॑स्याव॑॥५३॥

द्यति॑ हृद॑य॒स्याग्रेऽव॑ द्यत्यथ॑ जि॒ह्वाया॒ अथ॒ वक्ष॑सो
यद्वै हृद॑येनाभि॒गच्छ॑ति॒ तज्जि॒ह्वाया॑ वदति॒ यज्जि॒ह्वाया॑ वदति॒
तदुर॑सोऽधि॒ निर्व॑दत्येतद्वै प॒शोर्य॑थापूर्वं॒ यस्यै॒वम॑व॒दाय॑
यथा॑का॒ममु॑त्तरेषामव॒द्यति॑ यथापूर्वमे॒वास्य॑ प॒शोरव॑त्तम्भवति॒
मध्य॑तो गु॒दस्याव॑ द्यति॒ मध्य॑तो हि प्रा॒ण उ॑त्त॒मस्याव॑
द्यति॑॥५४॥

उ॒त्त॒मो हि प्रा॒णो यदी॑तरं॒ यदी॑तरमु॒भय॑मे॒वाजा॑मि॒
जाय॑मानो॒ वै ब्रा॑ह्म॒णस्त्रि॑भिर्ऋ॒णवा॑ जायते ब्रह्म॒चर्ये॑ण॒र्षिभ्यो॑
य॒ज्ञेन॑ दे॒वेभ्यः॑ प्र॒जया॑ पि॒तृभ्य॑ ए॒ष वा अ॑नृ॒णो यः
पु॒त्री यज्वा॑ ब्रह्म॒चारि॑वा॒सी तद॑व॒दानै॑रे॒वाव॑ दयते॒
तद॑व॒दाना॑नामवदान॒त्वन्दे॑वा॒सुराः संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा
अ॒ग्निम॑ब्रुवन्त्वया॑ वी॒रेणा॑सु॒रान॒भि भ॑वा॒मेति॑॥५॥

सौ॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृ॒णै प॒शोरु॑द्धा॒रमु॑द्धरा॒ इति॒ स
ए॒तमु॑द्धा॒रमु॑द॒हरत्॒ दोः पू॑र्वा॒र्धस्य॑ गु॒दम॑मध्य॒तः श्रो॑णिं
जघ॑ना॒र्धस्य॒ ततो॑ दे॒वा अ॑भ॒वन्परा॑सु॒रा यत्र्य॒ङ्गाणा॑

समवृद्धति॑ भ्रातृ॑व्याभिभू॒त्यै भव॑त्यात्म॒ना परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो
भवत्य॑क्ष्णया॒व द्यति॑ तस्मा॑दक्ष्ण॒या प॒शवोऽङ्गानि॑ प्र ह॑रन्ति
प्रति॑ष्ठित्यै॥५६॥

एतौ पशूनां॑ समेधस्यै॒व तस्यावो॑त्तमस्या॒व द्यतीति॑ पञ्च॑त्वारि॒शच्च॥१०॥—[१०]

मेद॑सा॒ स्रुचौ॑ प्रो॒र्णोति॑ मेदो॑रूपा॒ वै प॒शवो॑ रू॒पमे॒व प॒शुषु॑
दधाति॑ यू॒षन्न॑व॒धाय॑ प्रो॒र्णोति॑ रसो॒ वा ए॒ष प॑शूनां॒ यद्व॑ रस॑मे॒व
प॒शुषु॑ दधाति॑ पा॒र्श्वेन॑ वसा॒होम॑म्प्र॒ यौति॑ मध्यं॒ वा ए॒तत्प॑शूनां
यत्पा॒र्श्वं रस॑ ए॒ष प॑शूनां॒ यद्वसा॑ यत्पा॒र्श्वेन॑ वसा॒होम॑म्प्र॒ यौति॑
मध्य॑त ए॒व प॑शूनां॒ रस॑ दधाति॑ घ्नन्ति॥५७॥

वा ए॒तत्प॑शुं यथ्सं॑ज्ञपयन्त्यैन्द्रः॒ खलु॑ वै दे॒वत॑या
प्रा॒ण ऐन्द्रो॑ऽपान ऐन्द्रः प्रा॒णो अङ्गे॑ अङ्गे॒ नि दै॑ध्यदित्या॒ह
प्राणा॑पा॒नावे॒व प॒शुषु॑ दधाति॑ दे॒व त्वष्ट॑र्भूरि॒ ते स र॑समे॒त्वित्या॑ह
त्वाष्ट्रा॑ हि दे॒वत॑या प॒शवो॑ वि॒षु रूपा॑ यथ्सल॑क्ष्माणो भव॒थेत्या॑ह
वि॒षु रूपा॑ ह्ये॒ते सन्तः॑ सल॑क्ष्माण ए॒तर्हि॑ भव॑न्ति दे॒वत्रा॑
यन्त॑म्॥५८॥

अव॑से सखा॒योऽनु॑ त्वा मा॒ता पि॒तरो॑ मद॒न्त्वित्या॑हानु॒मतमे॒वैन॑
पि॒त्रा सु॑व॒र्गं लो॒कं ग॑मयत्यर्ध॒र्चे व॑सा॒होमं जु॑होत्य॒सौ वा

अर्धर्च इयमर्धर्च इमे एव रसेनानक्ति दिशो जुहोति दिशं
 एव रसेनानुक्त्यथो दिग्भ्य एवोर्जः रसमव रुद्धे प्राणापानौ
 वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं वानस्पत्याः खलु॥५९॥

वै देवतया पशवो यत्पृषदाज्यस्योपहत्याह वनस्पतये-
 ऽनु ब्रूहि वनस्पतये प्रेष्येति प्राणापानावेव पशुषु
 दधात्यन्यस्यान्यस्य समवत्तः समवद्यति तस्मान्नानारूपाः
 पशवो यूष्णोपं सिञ्चति रसो वा एष पशूनां यद्यू रसमेव
 पशुषु दधातीडामुपं ह्वयते पशवो वा इडा पशूनेवोपं ह्वयते
 चतुरुपं ह्वयते॥६०॥

चतुष्पादो हि पशवो यं कामयेतापशुः स्यादित्यमेदस्कं
 तस्मा आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवैनम्पशुभ्यो
 निर्भजत्यपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति
 मेदस्वत्तस्मा आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवास्मै
 पशूनव रुद्धे पशुमानेव भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत स
 आज्यम्॥६१॥

पुरस्तादसृजत पशुम्मध्यतः पृषदाज्यम्पश्चात्तस्मादाज्येन
 प्रयाजा इज्यन्ते पशुना मध्यतः पृषदाज्येनानूयाजास्तस्मादेतानि
 पश्चात्सृष्टः ह्येकादशानूयाजान् यजति दश वै पशोः प्राणा

आ॒त्मैका॑द॒शो या॒वाने॒व प॒शुस्त॑मनु॒ यज॑ति॒ घ्नन्ति॒ वा
 ए॒तत्प॒शुं य॒त्संज्ञ॑पय॒न्ति प्रा॑णापा॒नौ ख॒लु वा ए॒तौ प॑शूनां
 यत्पृ॑षदा॒ज्यं यत्पृ॑षदा॒ज्येना॑नूया॒जान् यज॑ति प्रा॒णापा॒नावे॒व
 प॒शुषु॑ दधाति॥६२॥

घ्नन्ति॒ यन्त॑ङ्कलं॒ चतु॑रुप॒ ह्वय॑त॒ आज्यं॒ यत्पृ॑षदा॒ज्येन॒ षट्॥११॥—————[११]

य॒ज्ञेन॒ ता उ॑प॒यङ्घि॑र्दे॒वा वै य॒ज्ञमा॒ग्रीध्रे॑ ब्रह्म॒वादि॑नः॒ सत्वे॑ दे॒वस्य॒ ग्रावा॑णं प्रा॒ण उ॑पा॒श्वं ग्रा॑
 दे॒वा वा उ॑पा॒शौ वा॒ग्वै मि॒त्रं य॒ज्ञस्य॒ बृह॑स्पति॒र्दे॒वा वा आ॑ग्न॒यणा॒ग्रा॒नेका॑द॒श॥११॥ य॒ज्ञेन॑ लो॒के
 प॑शु॒मान्थ॒स्याथ्स॑र्व॒नम्मा॒र्ध्वन्दि॑नं॒ वा॒ग्वा अ॑रि॒क्तानि॒ तत्प्र॒जा अ॒भ्येक॑प॒ञ्चाश॑त्॥५१॥ य॒ज्ञेन॒ गौ॒रभि॑
 नि॒र्वर्त॑ते॥॥—————[१२]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

य॒ज्ञेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ता उ॑प॒यङ्घि॑रे॒वासृ॑जत॒
 यदु॑प॒यज॑ उ॒पय॑जति प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानः॒ सृज॑ते
 जघ॑ना॒र्धाद॑व॒ द्यति॑ जघ॑ना॒र्धाद्धि॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते स्थवि॒म॒तो-
 ऽव॑ द्यति स्थवि॒म॒तो हि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्तेऽसं॒भिन्द॑न्न॒व द्यति॑
 प्रा॒णाना॑मसं॒म्भेदा॑य॒ न पर्या॑वर्तयति॒ यत्प॑र्या॒वर्तये॑दुदा॒वर्तः॑
 प्र॒जा ग्रा॑हु॒कः स्या॑त्समु॒द्रं ग॑च्छ॒ स्वाहे॑त्या॒ह रे॒तः॥१॥

ए॒व तद॑धात्यन्तरि॒क्षं गच्छ॑ स्वाहेत्या॑हान्तरि॒क्षेणै॒वास्मै॑
 प्र॒जाः प्र ज॑नयत्यन्तरि॒क्षं ह्यनु॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते दे॒वः
 स॒वितारं॑ गच्छ॑ स्वाहेत्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र
 ज॑नयत्यहोरा॒त्रे गच्छ॑ स्वाहेत्या॑हाहोरा॒त्राभ्या॑मे॒वास्मै॑ प्र॒जाः
 प्र ज॑नयत्यहोरा॒त्रे ह्यनु॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते मि॒त्रावरु॑णौ गच्छ॑
 स्वाहा॑॥२॥

इत्या॑ह प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु प्राणापा॒नौ द॑धाति॒ सोमं॑ गच्छ॑
 स्वाहेत्या॑ह सौ॒म्या हि दे॒वता॑या प्र॒जा य॒ज्ञं गच्छ॑ स्वाहेत्या॑ह
 प्र॒जा ए॒व य॒ज्ञियाः॑ करोति॒ छन्दा॑सि गच्छ॑ स्वाहेत्या॑ह
 प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि प॒शूने॒वाव रु॒न्दे द्यावा॑पृथि॒वी गच्छ॑
 स्वाहेत्या॑ह प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मु॒भयतः॑ परि॒
 गृह्णा॑ति न॒भः॥३॥

दि॒व्यं गच्छ॑ स्वाहेत्या॑ह प्र॒जाभ्य॑ ए॒व प्रजा॑ताभ्यो॒ वृष्टिं॑
 नि य॑च्छत्य॒ग्निं वै॑श्वान॒रं गच्छ॑ स्वाहेत्या॑ह प्र॒जा ए॒व
 प्रजा॑ता अ॒स्यां प्रति॑ ष्ठापयति प्रा॒णानां॑ वा ए॒षोऽव॑ द्यति॒
 योऽव॑द्यति॒ गुद॑स्य॒ मनो॑ मे॒ हार्दि॑ य॒च्छेत्या॑ह प्रा॒णाने॒व
 यथा॑स्था॒नमुप॑ ह्वयते प॒शोर्वा आल॑ब्धस्य॒ हृदय॑ शु॒गृच्छ॑ति॒
 सा हृ॑दयशूलम्॥४॥

अ॒भि स॒मेति॒ यत्पृ॑थि॒व्या॑ ५ हृ॒दय॑शूलमु॒द्वास॑येत्पृथि॒वी॑ ५
 शु॒चा॒र्पये॒द्यद॒प्स्व॑पः शु॒चा॒र्पये॒च्छुष्क॑स्य चा॒द्रस्य॑ च
 सं॒धावु॒द्वास॑यत्यु॒भय॑स्य॒ शान्त्यै॑ यं द्वि॒ष्यात्तं॑ ध्या॒येच्छु॑चै॒वैन॑म॒र्पय॑ति

रेतो॑ मि॒त्रावरु॑णौ गच्छ॒ स्वाहा॑ नभो॑ हृदयशूल॒न्द्वात्रि॑ंशच्च॥१॥ [१]

दे॒वा वै य॒ज्ञमा॒ग्नी॑ध्रे व्य॒भज॑न्त॒ ततो॑ यद॒त्यशि॑ष्यत॒
 तद॑ब्रुव॒न्वस॑न्तु नु न इ॒दमि॑ति॒ तद्व॑सती॒वरी॑णां वसतीवरि॒त्वम्
 तस्मि॑न्प्रा॒तर्न॑ सम॑श॒क्रुव॑न्तद॒प्सु प्रा॑वेशय॒न्ता व॑सती॒वरी॑रभव॒न्वस॑
 य॒ज्ञो वै व॑सती॒वरी॑र्य॒ज्ञमे॒वारभ्य॑ गृही॒त्वोप॑ वसति॒ यस्या॑गृही॒ता
 अ॒भि नि॒म्रोचे॒दनार॑ब्धोऽस्य॒ यज्ञः॑ स्यात्॥६॥

य॒ज्ञं वि च्छि॑न्द्वा॒ज्योति॑ष्या॒ वा गृ॒हीया॑द्वि॒रण्यं॑ वाव॒धाय॑
 सशु॑क्रा॒णामे॒व गृ॒ह्णाति॑ यो वा॑ ब्रा॒ह्म॒णो बहु॑या॒जी
 तस्य॑ कु॒म्भ्या॑नां गृ॒हीया॑त्स हि गृही॒तव॑सती॒वरी॑को
 वसती॒वरी॑र्गृह्णाति॒ प॒शवो॑ वै व॑सती॒वरी॑ः प॒शूने॒वारभ्य॑
 गृही॒त्वोप॑ वसति॒ यद॑न्वी॒पं तिष्ठ॑न्गृ॒हीया॑न्नि॒र्मा॒र्गुका॑
 अ॒स्मात्प॒शवः॑ स्युः प्रती॒पं तिष्ठ॑न्गृह्णाति॒ प्रति॒रुच्यै॒वास्मै॑
 प॒शून्गृ॒ह्णाती॑न्द्रः॥७॥

वृ॒त्रम॑ह॒न्त्सो ३ ऽपो ३ ऽभ्य॑म्रियत॒ तासां॑ यन्मे॒ध्यं

य॒ज्ञिय॒ः सदे॒वमासी॑त्तदत्य॑मुच्यत॒ ता वह॑न्तीरभवन्वह॑न्तीनां
 गृ॒ह्णाति॒ या ए॒व मे॒ध्या य॒ज्ञियाः॑ सदे॒वा आप॒स्तासा॑मे॒व गृ॒ह्णाति॒
 नान्त॑मा वह॑न्तीरती॒याद्यद॑न्त॒मा वह॑न्तीरती॒याद्य॑ज्ञमति॒ मन्ये॑त॒
 न स्था॑व॒राणां॑ गृ॒ह्णीया॒द्वरु॑णगृहीता॒ वै स्था॑व॒रा यथ॑स्था॑व॒राणां॑
 गृ॒ह्णीयात्॥८॥

वरु॑णेनास्य य॒ज्ञं ग्रा॑हयेद्यद्वै दि॒वा भव॑त्य॒पो रात्रिः॑ प्र
 वि॑शति॒ तस्मा॑त्ता॒म्रा आपो॑ दि॒वा ददृ॑श्रे यन्नक्त॑म्भवत्य॒पोऽहः॑ प्र
 वि॑शति॒ तस्मा॑च्चन्द्रा आपो॑ नक्तं ददृ॑श्रे छा॒यायै॑ चा॒तप॑तश्च स॒ंधौ
 गृ॒ह्णात्य॑होरा॒त्रयो॑रे॒वास्मै॑ वर्णं॑ गृ॒ह्णाति॒ ह॒विष्म॑तीरि॒मा आप॑
 इत्या॑ह ह॒विष्कृ॑तानामे॒व गृ॒ह्णाति॒ ह॒विष्मा॑ः अस्तु॥९॥

सूर्य॑ इत्या॑ह सशु॑क्राणामे॒व गृ॒ह्णात्य॑नुष्टुभां॑ गृ॒ह्णाति॒ वाग्वा
 अ॒नुष्टु॑ग्वचै॒वैनाः॑ सर्व॑या गृ॒ह्णाति॒ चतु॑ष्पदय॒र्चा गृ॒ह्णाति॒
 त्रिः सा॑दयति स॒प्त सम्प॑द्यन्ते स॒प्तप॑दा श॒क्करी॑ प॒शवः॑
 श॒क्करी॑ प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धेऽस्मै॑ वै लो॒काय॑ गा॒र्हप॑त्य॒ आ
 धी॑यतेऽमुष्मा॑ आह॒वनी॑यो यद्गा॒र्हप॑त्य॒ उप॑सा॒दये॑दस्मि॒ल्लोके॑
 प॑शुमा॒न्स्या॒द्यदा॑ह॒वनी॑येऽमुष्मि॒न्॥१०॥

लो॒के प॑शुमा॒न्स्यादु॑भयो॒रुप॑ सादयत्यु॒भयो॑रे॒वैनं॑ लो॒कयोः॑

पशुमन्तं करोति सर्वतः परि हरति रक्षसामपहत्या
 इन्द्राग्रियोर्भागधेयीः स्थेत्याह यथायजुरेवैतदाग्नीध्र
 उप वासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदेव
 यज्ञस्यापराजितं तदेवैना उप वासयति यतः खलु वै
 यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञं रक्षांस्यव
 चरन्ति यद्वहन्तीनां गृह्णाति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये
 रक्षसामनन्ववचाराय न ह्येता ईलयन्त्या तृतीयसवनात्परि
 शेरे यज्ञस्य संतत्यै॥११॥

स्यादिन्द्रो गृहीयादस्त्वमुष्मिन्क्रियते षड्विंशतिश्च॥२॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यः
 सोममुपावहरन्त्सर्वाभ्यो देवताभ्य उपावहरेदिति हृदे
 त्वेत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति मनसे त्वेत्याह पितृभ्य
 एवैतेन करोति दिवे त्वा सूर्याय त्वेत्याह देवेभ्य एवैतेन
 करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं सर्वाभ्य उपावहरति
 पुरा वाचः॥१२॥

प्रवदितोः प्रातरनुवाकमुपाकरोति यावत्येव वाक्तामव
 रुन्देऽपोऽग्नेऽभिव्याहरति यज्ञो वा आपो यज्ञमेवाभि

वाचं वि सृजति सर्वाणि छन्दांस्यन्वाह पशवो वै
 छन्दांसि पशून्वाव रुद्धे गायत्रिया तेजस्कामस्य
 परि दध्यात्रिष्टुभेन्द्रियकामस्य जगत्या पशुकामस्यानुष्टुभा
 प्रतिष्ठाकामस्य पङ्क्त्या यज्ञकामस्य विराजान्नकामस्य
 शृणोत्वग्निः समिधा हवम् ॥१३॥

म इत्याह सवितृप्रसूत एव देवताभ्यो निवेद्यापोऽच्छैत्यप
 इष्य होतरित्याहेषितं हि कर्म क्रियते मैत्रावरुणस्य
 चमसाध्वर्यवा द्रवेत्याह मित्रावरुणौ वा अपां नेतारौ
 ताभ्यामेवैना अच्छैति देवीरापो अपां नपादित्याहाहुत्यैवैना
 निष्क्रीय गृह्णात्यथो हविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति ॥१४॥

कार्ष्णिरीसीत्याह शमलमेवासांमपं प्लावयति समुद्रस्य
 वोक्षित्या उन्नय इत्याह तस्मादद्यमानाः पीयमाना
 आपो न क्षीयन्ते योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञो
 वसतीवरीर्होतृचमसं च मैत्रावरुणचमसं च सस्पर्श्य
 वसतीवरीर्व्यानयति यज्ञस्य सयोनित्वायाथो स्वादेवैना
 योनेः प्र जनयत्यध्वर्योऽवेरपा (३) इत्याहोतेमनन्नमुरुतेमाः
 पश्येति वावैतदाह यद्यग्निष्टोमो जुहोति यद्युक्थ्यः परिधौ
 नि माँष्टि यद्यतिरात्रो यजुर्वदन्म पद्यते यज्ञक्रतूनां

व्यावृत्त्यै॥१५॥

वाचो हवमभिघृतानां गृह्णात्युत पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति ग्रावाणमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्
पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै पशवो वै सोमो व्यान
उपांशुसवनो यदुपांशुसवनमभि मिमीते व्यानमेव पशुषु
दधातीन्द्राय त्वेन्द्राय त्वेति मिमीत इन्द्राय हि सोमं
आह्रियते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते॥१६॥

पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे
पञ्च कृत्वस्तूष्णीन्दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्न
विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्दे श्वान्नाः स्थं वृत्रतुर इत्याहैष
वा अपां सोमपीथो य एवं वेद नाप्स्वार्तिमाच्छति यत्ते
सोम दिवि ज्योतिरित्याहैभ्य एवैनम्॥१७॥

लोकेभ्यः सम्भरति सोमो वै राजा दिशोऽभ्यध्यायथ्स
दिशोऽनु प्राविशत्प्रागपागुदगधरागित्याह दिग्भ्य एवैनं
सम्भरत्यथो दिश एवास्मा अव रुन्देऽम्ब नि ष्वरेत्याह
कामुका एनं स्त्रियो भवन्ति य एवं वेद यत्ते सोमादाभ्यं

नाम् जागृवीति॥१८॥

आ॒हृष॒ वै सोम॑स्य सोमपी॒थो य ए॒वं वेद॒ न
सौ॒म्यामार्ति॑माच्छति॒ घ्नन्ति॒ वा ए॒तत्सोमं॑ यद॑भिषु॒ण्वन्त्य॒५शूनप॑
गृह्णा॑ति॒ त्राय॑त ए॒वैनं॑ प्रा॒णा वा अ॒५शवः॑ प॒शवः॑ सोमो-
ऽ५शून्पुन॑रपि॒ सृज॑ति प्रा॒णाने॒व प॒शुषु॑ दधा॑ति॒ द्वौद्वा॒वपि॑
सृज॑ति॒ तस्मा॒द्वौद्वौ॑ प्रा॒णाः॥१९॥

यजु॑षा मिमीत॒ एनं॑ जागृवीति॒ चतु॑श्चत्वारि॒५शच्च॥४॥ [४]

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पा॒५शुर्यदु॑पा॒५श्वग्रा॒ ग्रहा॑ गृह्यन्ते॑
प्रा॒णमे॒वानु॑ प्र य॑न्त्यरु॒णो ह स्मा॒हौप॑वेशिः प्रा॒तःसव॑न ए॒वाहं॑
य॒ज्ञ५ स॒५स्था॑पयामि॒ तेन॑ ततः॒ स॒५स्थि॑तेन चरा॒मीत्य॒ष्टौ
कृ॒त्वोऽग्ने॒ऽभि षु॑णोत्य॒ष्टाक्ष॑रा गा॒यत्री गा॑य॒त्रम्प्रा॑तःसव॑नम्
प्रा॑तःसव॑नमे॒व तेना॑प्रो॒त्येका॑दश॒ कृ॒त्वो द्वि॑तीयमे॒काद॑शाक्षरा
त्रि॒ष्टुप्त्रै॒ष्टुभ॒म्माध्य॑दिनम्॥२०॥

सव॑न॒म्माध्य॑दिनमे॒व सव॑नं॒ तेना॑प्रोति॒ द्वाद॑श
कृ॒त्वस्त्वृ॑तीय॒न्द्वाद॑शाक्षरा॒ जग॑ती॒ जाग॑तं तृतीयसव॑नन्तृतीयसव॑न
तेना॑प्रोत्ये॒ता५ ह॒ वाव॑ स य॒ज्ञस्य॒ स॒५स्थि॑तिमुवा॒चास्क॑न्दा॒यास्क॑
हि तद्य॒ज्ञस्य॒ स॒५स्थि॑तस्य॒ स्कन्द॑त्यथो॒ खल्वा॑र्हुर्गा॒यत्री

वाव प्रातःसवने नातिवाद् इत्यनतिवादुक एनम्प्रातृव्यो
भवति य एवं वेद् तस्मादष्टावष्टौ॥२१॥

कृत्वोऽभिषुत्यं ब्रह्मवादिनो वदन्ति पवित्रवन्तोऽन्ये ग्रहां
गृह्यन्ते किम्पवित्र उपांशुरिति वाक्पवित्र इति ब्रूयात्
वाचस्पतये पवस्व वाजिन्त्रित्याह वाचैवैनम्पवयति वृष्णो
अंशुभ्यामित्याह वृष्णो ह्येतावंशू यौ सोमस्य गभस्तिपूत
इत्याह गभस्तिना ह्यैनम्पवयति देवो देवानां पवित्रमसीत्याह
देवो ह्येषः॥२२॥

सं देवानां पवित्रं येषां भागोऽसि तेभ्यस्त्वेत्याह
येषां ह्येष भागस्तेभ्य एनं गृह्णाति स्वांकृतोऽसीत्याह
प्राणमेव स्वमंकृत मधुमतीर्न इषस्कृधीत्याह सर्वमेवास्मा
इदं स्वदयति विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्य
इत्याहोभयैष्वेव देवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वा॥२३॥

अद्वित्याह मन एवाश्नुत उर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेव
हि प्राणः स्वाहा त्वा सुभवः सूर्यायेत्याह प्राणा वै
स्वभवसो देवास्तेष्वेव परोक्षं जुहोति देवेभ्यस्त्वा
मरीचिपेभ्य इत्याहादित्यस्य वै रश्मयो देवा मरीचिपास्तेषां

तद्भा॒ग॒धेय॒न्ताने॒व तेन॑ प्रीणाति॒ यदि॑ का॒मये॑त् वर्षु॒कः
प॒र्जन्यः॑ ॥ २४ ॥

स्या॒दिति॒ नीचा॒ हस्ते॑न॒ नि मृ॑ज्या॒द्वृष्टि॑मे॒व नि
य॑च्छति॒ यदि॑ का॒मये॑ताव॒र्षुकः॑ स्या॒दित्यु॑त्ता॒नेन॒ नि
मृ॑ज्या॒द्वृष्टि॑मे॒वोद्य॑च्छति॒ यद्य॑भि॒चरे॑दमुं॒ जह्य॑थ॒ त्वा
होष्या॒मीति॑ ब्रूया॒दाहु॑तिमे॒वैन॑म्प्रेप्सन्॒ हन्ति॑ यदि॒
दूरे॑ स्यादा॒ तमि॑तोस्तिष्ठेत्प्रा॒णमे॒वास्या॑नु॒गत्य॑ हन्ति॒
यद्य॑भि॒चरे॑दमुष्य॑ ॥ २५ ॥

त्वा प्रा॒णे सा॑दया॒मीति॑ सादये॒दस॑न्नो॒ वै प्रा॒णः
प्रा॒णमे॒वास्य॑ सादयति॒ षड्भि॑र॒शुभिः॑ पवयति॒ षड्वा ऋ॒तव॑
ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॑म्पवयति॒ त्रिः प॑वयति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒भिरे॒वैन॑
लो॒कैः प॑वयति॒ ब्रह्म॑वा॒दिनो॑ वदन्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्यात्रयः॑
पशू॒नां ह॑स्ता॒दाना॒ इति॑ यत्रि॒रुपा॑ं॒शुं ह॑स्ते॒न वि॒गृह्णा॑ति
तस्मा॑त्रयः॒ पशू॒नां ह॑स्ता॒दानाः॒ पुरु॑षो ह॒स्ती म॒र्कटः॑ ॥ २६ ॥

माध्यन्दिनमष्टावष्टावेष मनस्त्वा पर्जन्योऽमुष्य पुरुषो द्वे च ॥ ५ ॥ ————— [५]

दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकुर्व॑त् तदसु॒रा अकुर्व॑त् ते
दे॒वा उ॑पा॒ंशौ य॒ज्ञं स॒ंस्थाप्य॑मपश्य॒न्तमु॑पा॒ंशौ

समस्थापयन्तेऽसुरा वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त ते
 देवा बिभ्यन्त इन्द्रमुपाधावन्तानिन्द्रोऽन्तर्यामिणान्तरधत्त
 तदन्तर्यामस्यान्तर्यामत्वम् यदन्तर्यामो गृह्यते भ्रातृव्यानेव
 तद्यजमानोऽन्तर्धत्तेऽन्तस्ते॥ २७ ॥

दधामि द्यावापृथिवी अन्तरुर्वन्तरिक्षमित्याहैभिरेव
 लोकैर्यजमानो भ्रातृव्यानन्तर्धत्ते ते देवा अमन्यन्तेन्द्रो वा
 इदमभूद्यद्वयं स्म इति तैऽब्रुवन्मघवन्ननु न आ भुजेति
 सजोषा देवैरवरैः परैश्चेत्यब्रवीद्ये चैव देवाः परे ये चावरे
 तानुभयान्॥ २८ ॥

अन्वाभजत्सजोषा देवैरवरैः परैश्चेत्याह ये चैव देवाः परे
 य चावरे तानुभयानन्वाभजत्यन्तर्यामे मघवन्मादयस्वेत्याह
 यज्ञादेव यजमानं नान्तरेत्युपयामगृहीतोऽसीत्याहापानस्य
 धृत्यै यदुभावपवित्रौ गृह्येयातां प्राणमपानोऽनु नृच्छेत्प्रमायुकः
 स्यात्पवित्रवानन्तर्यामो गृह्यते॥ २९ ॥

प्राणापानयोर्विधृत्यै प्राणापानौ वा एतौ यदुपांश्चन्तर्यामौ
 व्यान उपांश्शुसवनो यं कामयेत प्रमायुकः स्यादित्यसंस्पृष्टौ
 तस्य सादयेद्वाग्नेनैवास्य प्राणापानौ वि च्छिनत्ति

ताजक्प्रमीयते यं कामयेत् सर्वमायुरियादिति सः स्पृष्टौ
तस्य सादयेद्वाग्नेनैवास्य प्राणापानौ सं तनोति
सर्वमायुरेति ॥ ३० ॥

त उभयान्गृह्यते चतुश्चत्वारिंशच्च ॥ ६ ॥ [६]

वाग्वा एषा यदैन्द्रवायवो यदैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते
वाचमेवानु प्र यन्ति वायुं देवा अब्रुवन्त्सोमः राजानः
हनामेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मदग्रा एव वो ग्रहा गृह्यान्ता इति
तस्मादैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते तमघ्नन्त्सोऽपूयत् तं देवा
नोपाधृष्णुवन्ते वायुमब्रुवन्निमं नः स्वदय ॥ ३१ ॥

इति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मद्देवत्यान्येव वः पात्राण्युच्यान्ता
इति तस्मान्नानादेवत्यानि सन्ति वायव्यान्युच्यन्ते तमेभ्यो
वायुरेवास्वदयत्तस्माद्यत्पूयति तत्प्रवाते वि षजन्ति वायुरहि
तस्य पवयिता स्वदयिता तस्य विग्रहणं नाविन्दन्त्सा-
ऽदितिरब्रवीद्वरं वृणा अथ मया वि गृहीध्वम्मद्देवत्या एव
वः सोमाः ॥ ३२ ॥

सन्ना असन्नित्युपयामगृहीतोऽसीत्याहादिति देवत्यास्तेन
यानि हि दारुमयाणि पात्राण्यस्यै तानि योनेः सम्भूतानि

यानि॑ मृ॒न्मया॑नि सा॒क्षात्तान्य॑स्यै तस्मा॑दे॒वमा॑ह वा॒ग्वै
 परा॒च्यव्या॑कृतावद॒त्ते दे॒वा इन्द्र॑मब्रुवन्नि॒मां नो॒ वाचं॑
 व्याकु॑र्विति॒ सोऽब्र॑वीद्वरं॑ वृ॒णै मह्यं॑ चै॒वैष वा॒यवे॑ च स॒ह
 गृ॑ह्याता इति॒ तस्मा॑दैन्द्रवा॒यवः स॒ह गृ॑ह्यते॒ तामिन्द्रो॑
 मध्य॑तोऽव॒क्रम्य॑ व्याक॑रोत्तस्मा॑दियं व्याकृ॑ता वागु॑द्यते
 तस्मा॑त्स॒कृदिन्द्रा॑य मध्य॑तो गृह्यते॒ द्विर्वा॑यवे॒ द्वौ हि स
 वरा॑ववृणीत॥ ३३॥

स्व॒दय॑ सोमाः॑ स॒हाष्टविं॑शतिश्च॥ ७॥ ————— [७]

मि॒त्रं दे॒वा अ॑ब्रुवन्सोम॑ꣳ राजा॑नꣳ हना॒मेति॒ सोऽ-
 ब्र॑वीन्नाहꣳ सर्व॑स्य॒ वा अ॒हमि॒त्रम॒स्मीति॒ तम॑ब्रुवन्
 हना॑मैवेति॒ सोऽब्र॑वीद्वरं॑ वृ॒णै पय॑सैव मे॒ सोमꣳ श्री॑णन्निति॒
 तस्मा॑न्मै॒त्रावरु॑णम्पय॑सा श्री॑णन्ति॒ तस्मा॑त्प॒शवोऽप॑क्रामन्
 मि॒त्रः स॒न्क्रूर॑म॒करि॑ति॒ क्रूर॑मिव॒ खलु॒ वा ए॒षः॥ ३४॥

करो॑ति॒ यः सोमे॑न॒ यज॑ते॒ तस्मा॑त्प॒शवोऽप॑ क्रामन्ति॒
 यन्मै॑त्रावरु॑णम्पय॑सा श्री॑णाति॒ प॒शुभि॑रे॒व तन्मि॒त्रꣳ सं॑म॒र्धय॑ति
 प॒शुभि॑र्यज॑मानम्पुरा॒ खलु॒ वावै॑वमि॒त्रोऽवे॑दप॒ मत्क्रूरं॑ च॒क्रुषः॑
 प॒शवः॑ क्रमि॑ष्यन्तीति॒ तस्मा॑दे॒वम॑वृणीत॒ वरु॑णं दे॒वा

अ॒ब्रुव॒न्त्वया॑ श॒भुवा॒ सोम॒ राजा॑नं ह॒नामे॒ति सोऽब्र॑वी॒द्वरं॑
वृ॒णै म॒ह्यं च॥३५॥

ए॒वैष मि॒त्राय॑ च स॒ह गृ॑ह्याता इति॒ तस्मा॑न्मै॒त्रावरु॑णः
स॒ह गृ॑ह्यते तस्मा॒द्राजा॒ राजा॑नमं॒शभुवा॑ घ्नन्ति॒ वैश्ये॑न
वैश्यं॑ शू॒द्रेण॑ शू॒द्रन्न॑ वा इ॒दं दि॒वा न॑ न॒क्तमा॑सीदव्यावृ॒त्तन्ते
दे॒वा मि॒त्रावरु॑णावब्रुवन्नि॒दं नो॒ वि वा॑सय॒तमि॒ति ताव॑ब्रूतां
वरं॑ वृ॒णाव॒हा एकं॑ ए॒वाव॑त्पूर्वो॒ ग्रहो॑ ग्रहो गृह्याता इति॒
तस्मा॑दैन्द्रवा॒यवः पूर्॒वो मै॒त्रावरु॑णाद्गृह्यते प्रा॒णापा॒नौ ह्ये॒तौ
यदु॑पांश्चन्तर्या॒मौ मि॒त्रोऽह॑रज॒नय॑द्वरु॒णो रा॒त्रिन्त॑तो वा इ॒दं
व्यौच्छ॑द्यन्मै॒त्रावरु॑णो गृह्यते व्यु॒ष्ट्यै॥३६॥

एष चैन्द्रवायवो द्वाविंशतिश्च॥८॥ [८]

य॒ज्ञस्य॑ शिरोऽच्छि॒द्यत॑ ते दे॒वा अ॒श्विना॑वब्रुवन्भि॒षजौ॒ वै
स्थं॑ इ॒दं य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः प्र॑ति॒ धत्त॑मि॒ति ताव॑ब्रूतां वरं॑ वृ॒णाव॒है
ग्र॒ह ए॒व ना॒वत्रा॑पि गृह्य॒तामि॒ति ताभ्या॑मे॒तमा॑श्वि॒नम॑गृह्णन्त॒तो
वै तौ॑ य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः प्र॑त्य॒धत्ता॑म् यदा॑श्वि॒नो गृ॑ह्यते॒ य॒ज्ञस्य॑
निष्कृ॑त्यै॒ तौ दे॒वा अ॑ब्रुवन्प्र॒तौ वा॒ इ॒मौ म॑नुष्यच॒रौ॥३७॥

भि॒षजा॒विति॑ तस्मा॑द्वा॒ह्यणे॑न॒ भे॒षजं॑ न का॒र्यम॑पू॒तो

ह्ये ३ षोऽमेध्यो यो भिषक्तौ बहिष्पवमानेन पवयित्वा
 ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्तस्माद्वहिष्पवमाने स्तुत आश्विनो
 गृह्यते तस्मादेवं विदुषा बहिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं
 वै बहिष्पवमान आत्मानमेव पवयते तयोस्त्रेधा
 भेषज्यं वि न्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु तृतीयम्ब्राह्मणे
 तृतीयन्तस्मादुदपात्रम् ॥ ३८ ॥

उपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतो निषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव
 भेषजं तेन करोति समर्धुकमस्य कृतम्भवति ब्रह्मवादिनां
 वदन्ति कस्मात्सत्यादेकपात्रा द्विदेवत्या गृह्यन्ते द्विपात्रा
 हूयन्त इति यदेकपात्रा गृह्यन्ते तस्मादेकोऽन्तरतः प्राणो
 द्विपात्रा हूयन्ते तस्माद्वौद्वौ बहिष्ठाप्राणाः प्राणा वा
 एते यद्विदेवत्याः पशव इडा यदिडाम्पूर्वा द्विदेवत्येभ्य
 उपह्वयेत ॥ ३९ ॥

पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्विदेवत्यान्भक्षयित्वेडा
 ह्वयते प्राणानेवात्मन्धित्वा पशूनुप ह्वयते वाग्वा
 ऐन्द्रवायवश्चक्षुर्मैत्रावरुणः श्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैन्द्रवायवम्भक्षय
 तस्मात्पुरस्ताद्वाचा वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चक्षुष

पश्यति सर्वतः परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति
प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः॥४०॥

अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरतः
प्राणा यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु
यज्ञः रक्षाःस्यैव चरन्ति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति
क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये रक्षसामनन्ववचाराय दक्षिणस्य
हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्याः सादयति वाच्यैव वाचं
दधात्या तृतीयसवनात्परि शेरे यज्ञस्य संतत्यै॥४१॥

मुनुष्यचराबुदपात्रमुपहृयेत द्विदेवत्याः षड्वारिःशच्च॥९॥ [९]

बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणां
ब्रह्मण्वन्तो देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तोऽसुरास्ते ३ऽन्योन्यं
नाशक्नुवन्नभिर्भवितुन्ते देवाः शण्डामर्कावुषामन्नयन्त
तावब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहावेव नावत्रापि गृह्येतामिति
ताभ्यामेतौ शुक्रामन्थिनावगृह्णन्तौ देवा अभवन्परासुरा
यस्यैवं विदुषः शुक्रामन्थिनौ गृह्येते भवत्यात्मना परा॥४२॥

अस्य भ्रातृव्यो भवति तौ देवा अपनुद्यात्मन
इन्द्रायाजुहवुरपनुतौ शण्डामर्कौ सहामुनेति ब्रूयाद्यं

द्विष्याद्यमेव द्वेष्टि तेनैनौ सहापं नुदते स प्रथमः
 संकृतिर्विश्वकर्मेत्येवैनावात्मन इन्द्रायाजुहवुरिन्द्रो ह्येतानि
 रूपाणि करिंक्रदचरदसौ वा आदित्यः शुक्रश्चन्द्रमा
 मन्थ्यपिगृह्य प्राश्नौ निः॥४३॥

क्रामतस्तस्मात्प्राश्नौ यन्तौ न पश्यन्ति प्रत्यश्चावावृत्य
 जुहुतस्तस्मात्प्रत्यश्नौ यन्तौ पश्यन्ति चक्षुषी वा एते
 यज्ञस्य यच्छुक्रामन्थिनौ नासिकोत्तरवेदिर्भितः परिक्रम्य
 जुहुतस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया
 चक्षुषी विधृते सर्वतः परि क्रामतो रक्षसामपहत्यै देवा वै
 याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ताः स्ताभिः
 प्र॥४४॥

अनुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुरा आसन्ताः स्ताभिरपानुदन्त
 प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्तौ प्रत्यश्नौ शुक्रामन्थिनौ पश्चाच्चैव
 पुरस्ताच्च यजमानो भ्रातृव्यान् प्रणुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः
 प्र वीयन्ते प्रतीचीर्जायन्ते शुक्रामन्थिनौ वा अनु प्रजाः प्र
 जायन्तेऽत्रीश्चाद्याश्च सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः
 शुक्रशोचिषा॥४५॥

सुप्रजाः प्रजाः प्रज॒नय॑न्परी॒हि म॒न्थी म॒न्थिशो॑चिषेत्या॒हैता
वै सु॒वीरा॒ या अ॒त्रीरे॒ताः सु॒प्रजा॒ या आ॒द्या य॒ एवं वेदा॑न्त्र्यस्य
प्रजा॑ जायते॒ नाद्या॑ प्रजाप॒तेरक्ष्य॑श्चय॒त्तत्परा॑प॒त्तद्विक॑ङ्क॒तम्प्रावि॑
नार॑मत् तद्यव॒म्प्रावि॑शत् तद्यवे॑ऽरमत् तद्यव॑स्य॥ ४६॥

य॒वत्वं यद्वैक॑ङ्क॒तम्मन्थि॑पा॒त्रम्भव॑ति स॒क्तुभिः॑ श्री॒णाति॑
प्रजा॑प॒तेरे॒व तच्चक्षुः॑ सम्भ॑रति ब्रह्म॒वादि॒नो वद॑न्ति
कस्मा॑त्स॒त्यान्मन्थि॑पा॒त्रं सदो॑ नाश्रु॒त इत्या॑र्तपा॒त्रं हीति॑
ब्रूया॒द्यद॑श्रु॒वीतान्धो॑ऽध्व॒र्युः स्यादा॑र्तिमा॒र्च्छेत्तस्मान्नाश्रु॑ते॥ ४७॥

आत्म॒ना परा॒ निष्प्र शु॒क्रशो॑चिपा॒ यव॑स्य स॒प्तत्रि॑ंशच्च॥ १०॥

दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकु॑र्वत् तदसु॑रा अकु॑र्वत् ते
दे॒वा आ॑ग्रय॒णाग्र॒न्ग्रहा॑नपश्य॒न्तान॑गृह्ण॒त ततो॑ वै ते-
ऽग्र॑म्पर्याय॒न् यस्यै॑वं वि॒दुष॑ आग्रय॒णाग्रा॒ ग्रहा॑ गृह्य॒न्ते-
ऽग्र॑मे॒व संमा॑नाना॒म्पर्ये॑ति रु॒ग्णव॑त्य॒र्चा भ्रातृ॑व्यवतो
गृह्णी॒याद्भ्रातृ॑व्यस्यै॒व रुक्त्वा॑ग्रं॒ समा॑नाना॒म्पर्ये॑ति ये दे॒वा
दि॒व्येका॑दश॒ स्थेत्या॑ह॥ ४८॥

ए॒ताव॑ती॒र्वै दे॒वता॑स्ता॒भ्य ए॒वैन॑ं॒ सर्वा॑भ्यो गृह्णा॒त्येष॑ ते
योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा दे॒वेभ्य॑ इत्या॒ह वैश्व॑दे॒वो ह्येष॑ दे॒वता॑या॒ वाग्वै

देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना ते देवा वाच्यपक्रान्तायां
तूष्णीं ग्रहानगृह्णत साऽमन्यत वागन्तर्यन्ति वै मेति
साग्रयणम्प्रत्यागच्छुत्तदाग्रयणस्याग्रयणत्वम्॥४९॥

तस्मादाग्रयणे वाग्निं सृज्यते यत्तूष्णीम्पूर्वं ग्रहां
गृह्यन्ते यथा असादीयति म आख इयति नापं
राधस्यामीत्युपावसृजत्येवमेव तदध्वर्युराग्रयणं गृहीत्वा
यज्ञमारभ्य वाचं वि सृजते त्रिर्हिं करोत्युद्गातृनेव तद्वृणीते
प्रजापतिर्वा एष यदाग्रयणो यदाग्रयणं गृहीत्वा हिं करोति
प्रजापतिरेव॥५०॥

तत्प्रजा अभि जिघ्रति तस्माद्वृथ्सं जातं गौरभि
जिघ्रत्यात्मा वा एष यज्ञस्य यदाग्रयणः सर्वनेसवनेऽभि
गृह्णात्यात्मन्नेव यज्ञं सं तनोत्युपरिष्ठादा नयति रेतं
एव तद्वधात्यधस्तादुप गृह्णाति प्र जनयत्येव तद्वह्मवादिनो
वदन्ति कस्माद्वृथस्याद्गायत्री कनिष्ठा छन्दसां सती सर्वाणि
सर्वनानि वहतीत्येष वै गायत्रियै वृथ्सो यदाग्रयणस्तमेव
तदभिनिवर्तं सर्वाणि सर्वनानि वहति तस्माद्वृथ्समपाकृतं

गौरभि नि वर्तते॥५१॥

आहाग्रयणत्वं प्रजापतिरेवेति विशतिश्च॥११॥

इन्द्रो वृत्राययुर्वै यज्ञेन सुवर्गायेन्द्रो मरुद्भिरदितिरन्तर्यामपात्रेण प्राण उपाशुपात्रेणेन्द्रो वृत्रमहन्तस्य ग्रहान् वै प्रान्यान्येकादश॥११॥ इन्द्रो वृत्राय पुनर्ऋतुनाह मिथुनम्पशवो नेष्टः पत्नीमुपाश्वन्तर्यामयोद्विचत्वारिंशत्॥४२॥ इन्द्रो वृत्राय पाङ्क्तुत्वम्॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्स वृत्रो वज्रादुद्यतादबिभेत्सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम्मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तस्मा उक्थ्यम्प्रायच्छत्तस्मै द्वितीयमुदयच्छत्सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति॥१॥

तस्मा उक्थ्यमेव प्रायच्छत्तस्मै तृतीयमुदयच्छत्तं विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम्मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तस्मा उक्थ्यमेव प्रायच्छत्तं निर्मायम्भूतमहन् यज्ञो हि तस्य मायासीद्यदुक्थ्यो गृह्यत इन्द्रियमेव॥२॥

तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्ध इन्द्राय त्वा
 बृहद्वते वयस्वत इत्याहेन्द्राय हि स तम्प्रायच्छुत्तस्मै
 त्वा विष्णवे त्वेत्याह यदेव विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति
 तस्माद्विष्णुमन्वाभजति त्रिर्निर्गृह्णाति त्रिर्हि स तं तस्मै
 प्रायच्छदेष ते योनिः पुनरहविरसीत्याह पुनःपुनः॥ ३॥

ह्यस्मान्निर्गृह्णाति चक्षुर्वा एतद्यज्ञस्य यदुक्थ्यस्तस्मादुक्थ्यं
 हुतं सोमा अन्वायन्ति तस्मादात्मा चक्षुरन्वेति तस्मादेकं
 यन्तम्बहवोऽनु यन्ति तस्मादेको बहूनाम्भद्रो भवति
 तस्मादेको बह्वीर्जाया विन्दते यदि कामयेताध्वर्युरात्मानं
 यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तराहवनीयं च हविर्धानं च तिष्ठन्नव
 नयेत्॥ ४॥

आत्मानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत् यजमानं
 यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तरा सदोहविधाने तिष्ठन्नव
 नयेद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत सदस्यान्
 यज्ञयशसेनार्पयेयमिति सद आलभ्याव नयेत्सदस्यानेव
 यज्ञयशसेनार्पयति॥ ५॥

आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्धुव उत्तमो ग्रहाणां गृह्यते
 तस्मादायुः प्राणानामुत्तममूर्धानं दिवो अरतिम्पृथिव्या
 इत्याह मूर्धानमेवैनं समानानां करोति वैश्वानरमृताय
 जातमग्निमित्याह वैश्वानरं हि देवतयायुरुभयतौ वैश्वानरो
 गृह्यते तस्मादुभयतः प्राणा अधस्ताच्चोपरिष्ठाच्चार्धिनोऽन्ये
 ग्रहा गृह्यन्तेऽर्धी ध्रुवस्तस्मात्॥ ६॥

अर्ध्यवाङ्ग्राणोऽन्येषां प्राणानामुपोऽन्ये ग्रहाः साद्यन्ते-
 ऽनुपोसे ध्रुवस्तस्मादस्थान्याः प्रजाः प्रतितिष्ठन्ति
 मांसेनान्या असुरा वा उत्तरतः पृथिवीम्पर्याचिकीरन्तां
 देवा ध्रुवेणादहन्तद्ध्रुवस्य ध्रुवत्वं यद्धुव उत्तरतः साद्यते
 धृत्या आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्धुव आत्मा होता यद्धौतृचमसे
 ध्रुवमवनयत्यात्मन्नेव यज्ञस्य॥ ७॥

आयुर्दधाति पुरस्तादुक्थस्यावनीय इत्याहुः पुरस्ताद्ध्यायुषो
 भुङ्क्ते मध्यतोऽवनीय इत्याहुर्मध्यमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते उत्तरार्धे-
 ऽवनीय इत्याहुरुत्तमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते वैश्वदेव्यामृचि
 शस्यमानायामव नयति वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजास्वेवायुर्दधाति॥

यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
 नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते संवत्सरेण योपयित्वा सुवर्गं
 लोकमायन्तमृषय ऋतुग्रहैरेवानु प्राजानन्यदंतुग्रहा गृह्यन्ते
 सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै द्वादश गृह्यन्ते द्वादश मासाः
 संवत्सरः संवत्सरस्य प्रज्ञात्यै सह प्रथमौ गृह्येते सहोत्तमौ
 तस्माद्द्वौद्वावृतू उभयतोमुखमृतुपात्रम्भवति कः॥९॥

हि तद्वेद यत ऋतूनाम्मुखमृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वा आह
 षड्वा ऋतवं ऋतूनेव प्रीणात्यृतुभिरिति चतुश्चतुष्पद एव
 पशून्प्रीणाति द्विः पुनर्ऋतूनाह द्विपद एव प्रीणात्यृतुना
 प्रेष्येति षट्कृत्वा आहृतुभिरिति चतुस्तस्माच्चतुष्पादः पशवं
 ऋतूनुप जीवन्ति द्विः॥१०॥

पुनर्ऋतूनाह तस्माद्विपादश्चतुष्पदः पशूनुप जीवन्त्यृतुना
 प्रेष्येति षट्कृत्वा आहृतुभिरिति चतुर्द्विः पुनर्ऋतूनाहाक्रमणमेव
 तत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै
 नान्योन्यमनु प्र पद्येत यदन्योऽन्यमनु प्रपद्येतर्तुर्ऋतुमनु प्र
 पद्येतर्तवो मोहुकाः स्युः॥११॥

प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दक्षिणेन प्र पद्यते प्रसिद्धं प्रतिप्रस्थातोत्तरेण

तस्मादादित्यः षण्मासो दक्षिणेनैति षडुत्तरेणोपयामगृहीतो-
ऽसि स॒ꣳसर्पोऽस्य॑ हस्पत्याय त्वेत्याहास्ति त्रयोदशो मास-
इत्याहुस्तमेव तत्प्रीणाति॥१२॥

को जीवन्ति द्विः स्युश्चतुस्त्रिंशच्च॥३॥ [३]

सुवर्गाय वा एते लोकाय गृह्यन्ते यद्वतुग्रहा ज्योतिरिन्द्राग्नी
यदैन्द्राग्नमृतुपात्रेण गृह्णाति ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति
सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या ओजोभृतौ वा एतौ देवानां
यदैन्द्राग्नी यदैन्द्राग्नो गृह्यत ओजं एवाव रुद्धे वैश्वदेवꣳ
शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा असावादित्यः शुक्रो
यद्वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रेण गृह्णाति तस्मादसावादित्यः॥१३॥

सर्वाः प्रजाः प्रत्यङ्मुदेति तस्मात्सर्व एव मन्यते
माम्प्रत्युदगादिति वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै
प्रजास्तेजः शुक्रो यद्वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रेण गृह्णाति प्रजास्वेव
तेजो दधाति॥१४॥

तस्मादसावादित्यस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

इन्द्रो मरुद्भिः साविद्येन माध्यंदिने सवने वृत्रमहन्त्यन्माध्यंदि-
सवने मरुत्वतीयां गृह्यन्ते वार्त्रघ्ना एव ते यजमानस्य

गृह्यन्ते तस्य वृत्रं जघ्नुषं ऋतवोऽमुह्यन्त्स ऋतुपात्रेण
 मरुत्वतीयानगृह्णात्ततो वै स ऋतून्प्राजानाद्यदृतुपात्रेण
 मरुत्वतीया गृह्यन्तं ऋतूनाम्प्रज्ञात्यै वज्रं वा एतं यजमानो
 भ्रातृव्याय प्र हरति यन्मरुत्वतीया उदेव प्रथमेन॥१५॥

यच्छति प्र हरति द्वितीयेन स्पृणुते तृतीयेनायुधं
 वा एतद्यजमानः सः स्फुरते यन्मरुत्वतीया धनुरेव
 प्रथमो ज्या द्वितीय इषुस्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेन धत्ते वि
 सृजति द्वितीयेन विध्यति तृतीयेनेन्द्रो वृत्रं हत्वा परां
 परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानः स हरितोऽभवत्स
 एतान्मरुत्वतीयानात्मस्पर्णानपश्यत्तानगृह्णीत॥१६॥

प्राणमेव प्रथमेनास्पृणुतापानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनात्मस्पर्ण
 वा एते यजमानस्य गृह्यन्ते यन्मरुत्वतीयाः प्राणमेव प्रथमेन
 स्पृणुतेऽपानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनेन्द्रो वृत्रमहन्तं देवा
 अब्रुवन्महान् वा अयमभूद्यो वृत्रमवधीदिति तन्महेन्द्रस्य
 महेन्द्रत्वं स एतन्माहेन्द्रमुद्धारमुदहरत वृत्रं हत्वान्यासुं
 देवतास्वधि यन्माहेन्द्रो गृह्यत उद्धारमेव तं यजमान उद्धरते-
 ऽन्यासुं प्रजास्वधि शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमानदेवत्यो वै
 माहेन्द्रस्तेजः शुक्रो यन्माहेन्द्रं शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमान

एव तेजो दधाति॥१७॥

प्रथमेनागृहीत देवतास्वष्टाविंशतिश्च॥५॥ [५]

अदितिः पुत्रकामा साध्येभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मौदनमपचत्तस्यां
उच्छेषणमददुस्तत्प्राश्नात्सा रेतोऽधत्त तस्यै चत्वार आदित्या
अजायन्त सा द्वितीयमपचत्सामन्यतोच्छेषणान्म इमेऽज्ञत
यदग्रे प्राशिष्यामीतो मे वसीयांसो जनिष्यन्त इति साग्रे
प्राश्नात्सा रेतोऽधत्त तस्यै व्यृद्धमाण्डमजायत सादित्येभ्य
एव॥१८॥

तृतीयमपचद्भोगाय म इदं श्रान्तमस्त्विति ते-
ऽब्रुवन्वरं वृणामहे योऽतो जायाता अस्माकं स
एकोऽसद्योऽस्य प्रजायामृध्याता अस्माकम्भोगाय भवादिति
ततो विवस्वानादित्योऽजायत तस्य वा इयं प्रजा
यन्मनुष्यास्तास्वेक एवर्द्धो यो यजते स देवानाम्भोगाय
भवति देवा वै यज्ञात्॥१९॥

रुद्रमन्तरायन्त्स आदित्यानन्वाक्रमत ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यन्त
तान्न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति
तस्माद्विदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त

तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तिसृभिर्ऋग्भिर्गृह्णाति माता पिता
पुत्रस्तदेव तन्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तत्॥ २० ॥

मिथुनम्पशवो वा एते यदादित्य ऊर्गधिं दध्ना मध्यतः
श्रीणात्यूर्जमेव पशूनाम्मध्यतो दधाति शृतातङ्क्येन मेध्यत्वाय
तस्मादामा पक्वं दुहे पशवो वा एते यदादित्यः परिश्रित्य
गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाति पशवो वा एते
यदादित्य एष रुद्रो यदग्निः परिश्रित्य गृह्णाति रुद्रादेव
पशून्तर्दधाति॥ २१ ॥

एष वै विवस्वानादित्यो यदुपांशुसवनः स एतमेव
सौमपीथम्परि शय आ तृतीयसवनाद्विवस्व आदित्यैष
ते सौमपीथ इत्याहु विवस्वन्तमेवादित्यं सौमपीथेन
समर्धयति या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामीति वृष्टिकामस्य
श्रीणीयाद्वृष्टिमेवाव रुन्दे यदि ताजक्प्रस्कन्देद्वर्षुकः
पर्जन्यः स्याद्यदि चिरमवर्षुको न सादयत्यसन्नाद्धि
प्रजाः प्रजायन्ते नानु वर्षद्वरोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं प्रजा
अन्ववसृजेन्न हुत्वान्वीक्षेत यदन्वीक्षेत चक्षुरस्य प्रमायुकं

स्यात्तस्मान्नान्वीक्ष्यः॥ २२॥

एव यज्ञाञ्जरायु तदेव तदन्तर्दधाति न सप्तविंशतिश्च॥ ६॥ [६]

अन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजापतिर्वा
एष यदाग्रयणः प्रजानां प्रजननाय न सादयत्यसन्नाद्धि
प्रजाः प्रजायन्ते नानु वर्षद्वरोति यदनुवषट्कुर्याद्बुधं प्रजा
अन्ववसृजेदेष वै गायत्रो देवानां यथ्सवितेष गायत्रिये लोके
गृह्यते यदाग्रयणो यदन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति
स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति विश्वे॥ २३॥

देवास्तृतीयं सवनं नोदयच्छन्ते सवितारम्प्रातःसवनभागं
सन्तं तृतीयसवनमभि पर्यणयन्ततो वै ते तृतीयं
सवनमुदयच्छन्त्यतृतीयसवने सावित्रो गृह्यते तृतीयस्य
सवनस्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति
वैश्वदेव्यो वै प्रजा वैश्वदेवः कलशः सविता प्रसवानामीशे
यथ्सवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूत एवास्मै
प्रजाः प्र॥ २४॥

जनयति सोमे सोममभि गृह्णाति रेतं एव तदधाति
सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान इत्याहु सोमे हि सोममभिगृह्णाति

प्रतिष्ठित्या एतस्मिन्वा अपि ग्रहे मनुष्येभ्यो देवेभ्यः पितृभ्यः
 क्रियते सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान इत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन
 करोति बृहदित्याह देवेभ्य एवैतेन करोति नम् इत्याह
 पितृभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं
 सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह
 वैश्वदेवो ह्येषः ॥ २५ ॥

विश्वे प्र पितृभ्य एवैतेन करोत्येकान्नविंशतिश्च ॥ ७ ॥ ————— [७]

प्राणो वा एष यदुपांशुर्यदुपांशुपात्रेण प्रथमश्चोत्तमश्च
 ग्रहौ गृह्येते प्राणमेवानुं प्रयन्ति प्राणमनूद्यन्ति प्रजापतिर्वा
 एष यदाग्रयणः प्राण उपांशुः पत्नीः प्रजाः प्र जनयन्ति
 यदुपांशुपात्रेण पत्नीवतमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजानां प्रजननाय
 तस्मात्प्राणं प्रजा अनु प्र जायन्ते देवा वा इतद्वतः पत्नीः
 सुवर्गम् ॥ २६ ॥

लोकमजिगांसन्ते सुवर्गं लोकं न प्राजानन्त
 एतम्पात्नीवतमपश्यन्तमगृह्णत ततो वै ते सुवर्गं
 लोकम्प्राजानन् यत्पात्नीवतो गृह्यते सुवर्गस्य लोकस्य
 प्रजात्यै स सोमो नातिष्ठत स्त्रीभ्यो गृह्यमाणस्तं घृतं वज्रं

कृत्वाघ्नन्तं निरिन्द्रियम्भूतमगृह्णन्तस्मात्त्रियो निरिन्द्रिया
अदायादीरपि पापात्पुंस उपस्तितरम्॥२७॥

वदन्ति यद्धृतेन पालीवतः श्रीणाति वज्रैर्णैवेनं वशे कृत्वा
गृह्णात्युपयामगृहीतोऽसीत्याहेयं वा उपयामस्तस्मादिमां
प्रजा अनु प्र जायन्ते बृहस्पतिसुतस्य त इत्याह ब्रह्म वै
देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र जनयतीन्दो इत्याह
रेतो वा इन्दू रेत एव तदधातीन्द्रियाव इति॥२८॥

आह प्रजा वा इन्द्रियं प्रजा एवास्मै प्र जनयत्यग्रा(३)
इत्याहाग्निर्वै रेतोधाः पलीव इत्याह मिथुनत्वाय सजूर्देवेन
त्वष्टा सोमम्पिबेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां
रूपकद्रूपमेव पशुषु दधाति देवा वै त्वष्टारमजिघांसन्थ्स
पलीः प्रापद्यत् तं न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि॥२९॥

वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति तस्मात्पालीवते त्वष्ट्रेऽपि
गृह्यते न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वषट्करोति
यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं प्रजा अन्ववसृजेद्यन्नानुवषट्कुर्यादशान्तमग्नीथ्सो
वषट्करोति न रुद्रं प्रजा अन्ववसृजति शान्तमग्नीथ्सोमम्भक्षयत्य
सीद॥३०॥

नेष्टुः पत्नीमुदानयेत्याहाग्नीदेव नेष्टरि॒ रेतो॑ दधाति॒
 नेष्टा॒ पत्नियामुद्गात्रा॑ सं ख्यापयति॒ प्रजाप॑तिर्वा ए॒ष
 यदुद्गा॑ता प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नायाप॒ उप॒ प्र॒ वर्त॑यति॒ रेतं॑
 ए॒व तत्सि॑ञ्चत्यूरुणो॒प॒ प्र॒ वर्त॑यत्यूरुणा॒ हि रेतः॑ सि॒च्यते॑
 न॒ग्नं कृ॑त्योरुमु॒प॒ प्र॒ वर्त॑यति॒ यदा॑ हि न॒ग्न ऊ॒रुर्भव॑त्यथ
 मिथु॑नी भ॒वतो॑ऽथ॒ रेतः॑ सि॒च्यते॑ऽथ॒ प्रजाः॑ प्र जा॑यन्ते॥३१॥

पत्नीः सुवर्गमुपस्तितरमिन्द्रियाव॒ इत्यपि॑ सीद॒ मिथु॑न्यष्टौ च॥८॥ [८]

इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्तस्य॒ शी॒र्षक॑पा॒लमुदौ॑ज॒त्स द्रो॑णकल॒शो-
 ऽभव॑त्तस्मा॒त्सोमः॒ सम॑स्रव॒त्स हा॑रियो॒ज॒नोऽभव॑त्तं
 व्य॑चिकि॒त्सञ्जु॑हवा॒नी(३) मा॒ हौषा॑(३) मिति॒ सो-
 ऽम॑न्यत॒ यद्धो॑ष्याम्या॒म॒५ हो॑ष्यामि॒ यन्न॑ होष्यामि॒ यज्ञ॑वेश॒सं
 क॑रिष्यामीति॒ तम॑धियत॒ होतु॒॑५ सो॑ऽग्निर॒ब्रवी॑न्न मय्या॒म॒५
 हो॑ष्यसीति॒ तं धा॒नाभि॑रश्रीणात्॥३२॥

त॒५ शृ॒तम्भू॑तम॒जुहो॑द्यद्धानाभि॒रहा॑रियो॒ज॒न॒५ श्री॑णाति॒
 शृ॒त॒त्वाय॑ शृ॒तमे॑वैन॒म्भू॑तं जु॒होति॑ ब॒ह्वीभिः॑ श्रीणात्ये॒ताव॑न्ती-
 रे॒वास्या॑मुष्मि॒ल्लोके॑ का॒मदु॑घा भवन्त्यथो॒ खल्वा॑हुरे॒ता वा
 इन्द्र॑स्य॒ पृश्न॑यः का॒मदु॑घा यद्धारियो॒ज॒नीरिति॑ तस्मा॒द्ब॒ह्वीभिः॑
 श्री॑णीयादृ॒ख्सा॒मे वा इन्द्र॑स्य॒ हरी॑ सोम॒पानौ॑ तयोः॑ परि॒धय॑

आधानं यदप्रहृत्य परिधीञ्जुह्यादन्तराधानाभ्याम्॥ ३३॥

घासम्प्र यच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यामेव
 घासम्प्र यच्छत्युन्नेता जुहोति यातयामेव ह्येतरह्यध्वर्युः
 स्वगाकृतो यदध्वर्युर्जुह्याद्यथा विमुक्तम्पुनर्युनक्ति तादृगेव
 तच्छीर्षत्राधिनिधाय जुहोति शीर्षतो हि स समभवद्विक्रम्य
 जुहोति विक्रम्य हीन्द्रो वृत्रमहन्त्समृद्धौ पशवो वै
 हारियोजनीर्यथ्सम्भिन्द्यादल्पाः॥ ३४॥

एनम्पशवो भुञ्जन्त उपं तिष्ठेरन्यत्र सम्भिन्द्याद्बहव
 एनम्पशवोऽभुञ्जन्त उपं तिष्ठेरन्मनसा सम्बाधत उभयं करोति
 बहव एवैनम्पशवो भुञ्जन्त उपं तिष्ठन्त उन्नेतर्युपहवमिच्छन्ते
 य एव तत्र सोमपीथस्तमेवाव रुन्धत उत्तरवेद्यां नि वपति
 पशवो वा उत्तरवेदिः पशवो हारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रति
 ष्ठापयन्ति॥ ३५॥

अश्रीणादन्तराधानाभ्यामल्पाः स्थापयन्ति॥ १॥ [९]

ग्रहान् वा अनु प्रजाः पशवः प्र जायन्त उपांश्चन्तर्यामावजा
 शुक्रामन्थिनौ पुरुषा ऋतुग्रहानेकशफा आदित्यग्रहं
 गावं आदित्यग्रहो भूयिष्ठाभिर्ऋग्भिर्गृह्यते तस्माद्भावः

पशूनाम्भूयिष्ठा यत्रिरुपांशुः हस्तेन विगृह्णाति तस्माद्वौ
 त्रीनजा जनयत्यथावयो भूयसीः पिता वा एष यदाग्रयणः
 पुत्रः कलशो यदाग्रयण उपदस्येत्कलशाद्गृहीयाद्यथा
 पिता॥ ३६॥

पुत्रं क्षित उपधावति तादृगेव तद्यत्कलशं उपदस्येदाग्रयणाद्गृह्णाति
 पुत्रः पितरं क्षित उपधावति तादृगेव तदात्मा वा एष यज्ञस्य
 यदाग्रयणो यद्ब्रह्म वा कलशो वोपदस्येदाग्रयणाद्गृहीयादात्मनं
 एवाधि यज्ञं निष्करोत्यविज्ञातो वा एष गृह्यते यदाग्रयणः
 स्थाल्या गृह्णाति वायव्येन जुहोति तस्मात्॥ ३७॥

गर्भेणाविज्ञातेन ब्रह्महावभृथमव यन्ति परां स्थालीरस्यन्त्युद्ध
 हरन्ति तस्मात्त्रिंशं जाताम्परास्यन्त्युत्पुमांसं हरन्ति
 यत्पुरोरुचमाह यथा वस्यंस आहरति तादृगेव तद्यद्ब्रह्म
 गृह्णाति यथा वस्यंस आहृत्य प्राह तादृगेव तद्यत्सादयति
 यथा वस्यंस उपनिधायोपक्रामति तादृगेव तद्यद्वै यज्ञस्य
 साम्ना यजुषा क्रियते शिथिलं तद्यद्वा तद्दृढम्पुरस्तादुपयामा
 यजुषा गृह्यन्त उपरिष्ठादुपयामा ऋचा यज्ञस्य धृत्यै॥ ३८॥

यथा पिता तस्मादपक्रामति तादृगेव तद्यदष्टादंश च॥१०॥ [१०]

प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि
 प्रयुज्यन्तेऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति पराडिव ह्यसौ लोको
 यानि पुनः प्रयुज्यन्त इममेव तैर्लोकमभि जयति पुनः पुनरिव
 ह्ययं लोकः प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि
 पराचीनानि प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः परा भवन्ति यानि
 पुनः ॥ ३९ ॥

प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः पुनरा भवन्ति प्रान्यानि
 पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्ते
 तान्यन्वारण्याः पशवोऽरण्यमपं यन्ति यानि पुनः प्रयुज्यन्ते
 तान्यनु ग्राम्याः पशवो ग्राममुपावयन्ति यो वै ग्रहाणां
 निदानं वेद निदानवान्भवत्याज्यमित्युक्थं तद्वै ग्रहाणां
 निदानं यदुपांशु शंसति तत् ॥ ४० ॥

उपांश्वन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वै ग्रहाणां
 निदानं य एवं वेद निदानवान्भवति यो वै ग्रहाणाम्मिथुनं
 वेद प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिरन्ये ग्रहा
 गृह्यन्ते वायव्यैरन्य एतद्वै ग्रहाणाम्मिथुनं य एवं वेद प्र
 प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायत इन्द्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्स

विष्वङ् ॥ ४१ ॥

व्या॑र्च्छ॒त्स आ॒त्मन्ना॒रम॑णं॒ नावि॑न्द॒त्स ए॒तान॑नु॒सव॑नम्पु॒रोडा॑शा
स आ॒त्मन्ना॒रम॑णम॒कुरु॑त् तस्मा॑दनु॒सव॑नम्पु॒रोडा॑शा॒ निरु॑प्यन्ते
तस्मा॑दनु॒सव॑नम्पु॒रोडा॑शा॒नाम्प्रा॑श्रीयादा॒त्मन्ने॒वारम॑णं॒ कुरु॑ते
नैन॑ꣳ सोमोऽति॑ पवते ब्रह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्ति नर्चा न यजु॑षा
प॒ङ्क्तिरा॑प्यतेऽथ किं य॒ज्ञस्य॑ पाङ्क्त॒त्वमि॑ति॒ धा॒नाः क॑र॒म्भः
प॑रिवा॒पः पु॑रो॒डाशः॑ पय॒स्या तेन॑ प॒ङ्क्तिरा॑प्यते॒ तद्य॒ज्ञस्य॑
पाङ्क्त॒त्वम् ॥ ४२ ॥

भ॒वन्ति॑ या॒नि पुनः॑ शꣳसंति॒ तद्विष्व॑ङ्किञ्चतु॑र्दश च॥ ११ ॥

सु॒व॒र्गाय॑ यद्वा॑क्षि॒णानि॑ समिष्ट॒यजूꣳष्य॑व॒भृथ॒यजूꣳषि॑ स्फ्येन॑ प्र॒जाप॑तिरेकाद॒शिनी॑मिन्द्रः
प॒त्न्या प॒न्ति दे॒वा वा इ॒न्द्रियं॑ दे॒वा वा अदा॑भ्ये दे॒वा वै प्र॒बाहु॑क॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यः॑ स
रि॒रिचा॑न॒ष्पौडश॑धैका॒दश॥ ११ ॥ सु॒व॒र्गाय॑ यजति प्र॒जाः सौ॒म्येन॑ गृह्णीयात्प्र॒त्यञ्च॑ गृह्णीयात्प्र॒जां
प॒शून्निच॑त्वारिꣳशत्॥ ४३ ॥ सु॒व॒र्गाय॑ वज्र॑स्य रू॒पꣳ स॒मृद्धौ॑ ॥ १२ ॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

सु॒व॒र्गाय॑ वा ए॒तानि॑ लो॒काय॑ हूयन्ते यद्वा॑क्षि॒णानि॑
द्वा॒भ्यां गा॑र॒हप॑त्ये जुहोति द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॑ प्र॒तिष्ठि॑त्या

आग्नी॑ध्रे जुहोत्यन्तरि॑क्ष ए॒वा क्र॑मते॒ सदो॑ऽभ्यैति॑ सुव॒र्गमे॒वैनं॑
 लो॒कं ग॑मयति सौरी॑भ्यामृ॒ग्भ्यां गा॒र्हप॑त्ये जुहोत्यमुमे॒वैनं॑
 लो॒कः स॒मारो॑हयति नय॑वत्य॒र्चाग्नी॑ध्रे जुहोति सुव॒र्गस्य॑
 लो॒कस्या॒भिनी॑त्यै दि॒वं गच्छ॑ सु॒वः प॒तेति॑ हि॒रण्यम्॥१॥

हु॒त्वोद्गृ॑ह्णाति सुव॒र्गमे॒वैनं॑ लो॒कङ्ग॑मयति रू॒पेण॑ वो
 रू॒पम॒भ्यैमी॑त्याह रू॒पेण॑ ह्या॒साः रू॒पम॒भ्यैति॑ यद्वि॒रण्ये॑न
 तु॒थो वो॑ वि॒श्ववे॑दा वि भ॑ज॒त्वित्या॑ह तु॒थो हं स्म॒ वै वि॒श्ववे॑दा
 दे॒वानां॑ दक्षि॑णा वि भ॑जति तेनै॒वैना॑ वि भ॑जत्ये॒तत्ते॑ अ॒ग्ने
 राधः॑॥२॥

ऐति॑ सोम॑च्युतमित्या॒ह सोम॑च्युतः॒ ह्यस्य॑ राध॒ ऐति॑
 तन्मि॒त्रस्य॑ प॒था न॒येत्या॑ह शान्त्या॑ ऋ॒तस्य॑ प॒था प्रे॒तं
 च॒न्द्रद॑क्षिणा इत्या॒ह स॒त्यं वा ऋ॒तः स॒त्येनै॒वैना॑ ऋ॒तेन॑ वि
 भ॑जति य॒ज्ञस्य॑ प॒था सु॒विता॑ नय॑न्तीरित्या॒ह य॒ज्ञस्य॑ ह्ये॒ताः
 प॒था यन्ति॑ यदक्षि॑णा ब्रा॒ह्मण॑म॒द्य रा॑ध्यासम्॥३॥

ऋषि॑मार्षेयमित्या॒हैष वै ब्रा॑ह्म॒ण ऋषि॑रार्षे॒यो यः
 शु॒श्रु॒वान्तस्मा॑दे॒वमा॑ह वि सु॒वः प॒श्य व्य॑न्तरि॑क्षमित्या॒ह
 सुव॒र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति यत॑स्व स॒दस्यै॑रित्या॒ह

मित्र॒त्वाया॒स्मद्वा॑त्रा दे॒व॒त्रा ग॑च्छ॒त॒ मधु॑मतीः प्र दा॒तार॒मा
वि॑श॒तेत्या॑ह व॒यमि॑ह प्र॒दा॒तारः॒ स्मो॑ऽस्मान॒मुत्र॒ मधु॑मती॒रा
वि॑श॒तेति॑॥ ४॥

वावै॑तदा॒ह॒ हिर॑ण्यं ददाति॒ ज्योति॑र्वै हिर॑ण्यं ज्योति॑रे॒व
पुर॑स्ता॒द्धत्ते सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या अ॒ग्नीधे॑
ददा॒त्यग्नि॑मु॒खाने॒वर्तून्प्री॑णाति ब्र॒ह्मणे॑ ददाति प्र॒सूत्यै॑
होत्रे॑ ददा॒त्यात्मा॒ वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॒ यद्धो॒तात्मान॑मे॒व य॒ज्ञस्य॒
दक्षि॑णाभिः सम॑र्धयति॥ ५॥

हिर॑ण्यं ५ राधो राध्यासम॒मुत्र॒ मधु॑मती॒रा वि॑श॒तेत्यष्टा॒त्रिंशच्च॑॥ १॥ [१]

स॒मिष्ट॑य॒जू५षि॑ जुहोति य॒ज्ञस्य॒ समि॑ष्ठ्यै यद्वै य॒ज्ञस्य॑ क॒रुं
यद्वि॑लि॒ष्टं यद॒त्येति॒ यन्ना॒त्येति॒ यद॑ति॒क॒रोति॒ यन्नापि॑ क॒रोति॒
तदे॒व तैः प्री॑णाति॒ नव॑ जुहोति॒ नव॑ वै पु॒रुषे॑ प्रा॒णाः पु॒रुषे॑ण
य॒ज्ञः स॒म्मि॑तो॒ यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्त॒म्प्री॑णाति॒ षडृ॑ग्मि॒याणि॑ जुहोति॒
षड्वा॑ ऋ॒तव॑ ऋ॒तूने॒व प्री॑णाति॒ त्रीणि॒ यजू॑५षि॥ ६॥

त्रय॑ इ॒मे लो॒का इ॒माने॒व लो॒कान्प्री॑णाति॒ यज्ञ॑ य॒ज्ञं
ग॑च्छ॒ य॒ज्ञप॑तिं ग॒च्छेत्या॑ह य॒ज्ञप॑तिमे॒वैनं॑ गमयति॒ स्वां
योनिं॑ ग॒च्छेत्या॑ह॒ स्वामे॒वैनं॑ योनिं॑ गमयत्ये॒ष ते॑ य॒ज्ञो

यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीर इत्याहु यजमान एव
वीर्यं दधाति वासिष्ठो ह सात्यहव्यो देवभागम्प्रच्छ
यत्सृञ्जयान्वहुयाजिनोऽर्यीयजो यज्ञे॥७॥

यज्ञम्प्रत्यतिष्ठिषा ३ यज्ञपता ३ विति स होवाच
यज्ञपताविति सत्याद्वै सृञ्जयाः परां बभूवुरिति होवाच यज्ञे
वाव यज्ञः प्रतिष्ठाप्य आसीद्यजमानस्यापराभावायेति देवा
गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमितेत्याहु यज्ञ एव यज्ञं प्रति
ष्ठापयति यजमानस्यापराभावाय॥८॥

यजूंषि यज्ञ एकचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

अवभृथयजूंषि जुहोति यदेवार्वाचीनमेकहायनादेनः
करोति तदेव तैरवं यजतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै वरुणः
साक्षादेव वरुणमवं यजते वर्त्मना वा अन्वित्य यज्ञं
रक्षांसि जिघांसन्ति साम्नां प्रस्तोतान्ववैति साम् वै
रक्षोहा रक्षसामपहत्यै त्रिर्निधनमुपैति त्रयं इमे लोका एभ्य
एव लोकेभ्यो रक्षांसि॥९॥

अपं हन्ति पुरुषःपुरुषो निधनमुपैति पुरुषःपुरुषो हि
रक्षस्वी रक्षसामपहत्या उरुं हि राजा वरुणश्चकारेत्याहु

प्रतिष्ठित्यै शतं ते राजन्भिषजः सहस्रमित्याह भेषजमेवास्मै
 करोत्यभिष्ठितो वरुणस्य पाश इत्याह वरुणपाशमेवाभि
 तिष्ठति बर्हिरभि जुहोत्याहुतीनां प्रतिष्ठित्या अथो
 अग्निवत्येव जुहोत्यपबर्हिषः प्रयाजान्॥१०॥

यजति प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चत्याज्यभागौ
 यजति यज्ञस्यैव चक्षुषी नान्तरैति वरुणं यजति
 वरुणपाशादेवैनम्मुञ्चत्यग्नीवरुणौ यजति साक्षादेवैनं
 वरुणपाशान्मुञ्चत्यपबर्हिषावनूयाजौ यजति प्रजा वै बर्हिः
 प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चति चतुरः प्रयाजान् यजति
 द्वावनूयाजौ षट्थसम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवः॥११॥

ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठत्यवभृथ निचङ्कुणेत्याह यथोदितमेव
 वरुणमव यजते समुद्रे ते हृदयमपस्वन्तरित्याह
 समुद्रे ह्यन्तर्वरुणः सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताप
 इत्याहाद्विरेवैनमोषधीभिः सम्यञ्च दधाति देवीराप
 एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पशवो वै॥१२॥

सोमो यद्विन्दूनाम्भक्षयेत्पशुमान्स्याद्वरुणस्त्वेनं
 गृहीयाद्यन्न भक्षयेदपशुः स्यान्नैनं वरुणो गृहीयादुपस्पृश्यमेव

पशुमान्भवति नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य
 पाश इत्याह वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽप्रतीक्षमा यन्ति
 वरुणस्यान्तरहित्या एधोऽस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं
 नमस्यन्त उपायन्ति तेजोऽसि तेजो मयि धेहीत्याह तेजं
 एवात्मन्धत्ते॥१३॥

रक्षांसि प्रयाजानृतवो वै नमस्यन्तो द्वादश च॥३॥ [३]

स्फ्येन वेदिमुद्धन्ति रथाक्षेण वि मिमीते यूपमिनोति
 त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति
 स्तृत्यै यदन्तर्वेदि मिनुयाद्देवलोकमभि जयेद्यद्वहिर्वेदि
 मनुष्यलोकं वैद्यन्तस्य संधौ मिनोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्या
 उपरसमितामिनुयात्पितृलोककामस्य रशनसमिताममनुष्यल
 चषालसमितामिन्द्रियकामस्य सर्वान्धसमान्प्रतिष्ठाकामस्य
 ये त्रयो मध्यमास्तान्धसमान्पशुकामस्यैतान् वै॥१४॥

अनु पशव उप तिष्ठन्ते पशुमानेव भवति व्यतिषजेदितरान्प्रज
 यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं तस्य
 मिनुयादुत्तरार्ध्यं वर्षिष्ठमथ हसीयांसमेषा वै
 गर्तमिद्यस्यैवमिनोति ताजकप्र मीयते दक्षिणार्ध्यं

वर्षिष्ठमिनुयात्सुवर्गकामस्याथ हसीयाः समाक्रमणमेव
तथ्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्टौ॥१५॥

यदेकस्मिन् यूपे द्वे रशने परिव्ययति तस्मादेको द्वे जाये
विन्दते यन्नैकाः रशनां द्वयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका
द्वौ पती विन्दते यं कामयेत ऋयस्य जायेतेत्युपान्ते
तस्य व्यतिषजेऽऋयवास्य जायते यं कामयेत पुमानस्य
जायेतेत्यान्तं तस्य प्र वैष्टयेत्पुमानेवास्य॥१६॥

जायतेऽसुरा वै देवान्दक्षिणत उपानयन्तां देवा
उपशयेनैवापानुदन्त तदुपशयस्योपशयत्वं यदक्षिणत
उपशय उपशये भ्रातृव्यापनुत्यै सर्वे वा अन्ये यूपाः
पशुमन्तोऽथोपशय एवापशुस्तस्य यजमानः पशुर्यन्न
निर्दिशेदार्तिमार्च्छेद्यजमानोऽसौ ते पशुरिति निर्दिशेद्यं
द्विष्याद्यमेव॥१७॥

द्वेष्टि तमस्मै पशुं निर्दिशति यदि न द्विष्यादाखुस्ते
पशुरिति ब्रूयान्न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यान्प्रजापतिः
प्रजा असृजत सोऽन्नाद्येन व्यार्ध्यत स एतामेकादशिनीमपश्यत्
वै सोऽन्नाद्यमवारुन्ध यद्वश यूपा भवन्ति दशाक्षरा विराडन्न

विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्दे ॥१८॥

य एकादशः स्तन एवास्यै स दुह एवेनां तेन वज्रो
वा एषा सम्मीयते यदेकादशिनी सेश्वरा पुरस्तात्प्रत्यश्च
यज्ञः सम्मर्दितोर्यत्पात्नीवतम्मिनोति यज्ञस्य प्रत्युत्तब्धै
सयत्वाय ॥१९॥

वै समष्ट्यै पुमानेवास्य यमेव रुन्दे त्रिःशच्च ॥४॥ [४]

प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत
स एतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै स आयुरिन्द्रियं
वीर्यमात्मन्नधत्त प्रजा इव खलु वा एष सृजते यो यजते स
एतर्हि रिरिचान इव यदेषैकादशिनी भवत्यायुरेव तयैन्द्रियं
वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते प्रैवाग्नेयेन वापयति मिथुनः
सारस्वत्या करोति रेतः ॥२०॥

सौम्येन दधाति प्र जनयति पौष्णेन बार्हस्पत्यो
भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र
जनयति वैश्वदेवो भवति वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजा
एवास्मै प्र जनयतीन्द्रियमेवैन्द्रेणावरुन्दे विशम्मरुतेनौजो
बलमैन्द्राग्नेन प्रसवाय सावित्रो निर्वरुणत्वाय वारुणो मध्यत

ऐन्द्रमा लभते मध्युत एवेन्द्रियं यजमाने दधाति॥२१॥

पुरस्तादैन्द्रस्य वैश्वदेवमालभते वैश्वदेवं वा अन्नमन्नमेव
पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तादन्नमद्यत ऐन्द्रमालभ्य मारुतमा
लभते विद्वै मरुतो विशमेवास्मा अनु बध्नाति यदि
कामयेत योऽवंगतः सोऽप रुध्यतां योऽपरुद्धः सोऽव
गच्छत्वित्यैन्द्रस्य लोके वारुणमा लभेत वारुणस्य लोक
ऐन्द्रम्॥२२॥

य एवावंगतः सोऽप रुध्यते योऽपरुद्धः सोऽव गच्छति
यदि कामयेत प्रजा मुह्येयुरिति पशून्व्यतिषजेत्प्रजा
एव मोहयति यदभिवाहतोऽपां वारुणमालभेत प्रजा
वरुणो गृह्णीयादक्षिणत उदश्चमा लभतेऽपवाहतोऽपां
प्रजानामवरुणग्राहाय॥२३॥

रेतो यजमाने दधाति लोक ऐन्द्रं सप्तत्रिंशच्च॥५॥ [५]

इन्द्रः पत्न्या मनुमयाजयत्ताम्पर्यग्निकृतामुदसृजत्तया
मनुरार्धोद्यत्पर्यग्निकृतम्पालीवतमुत्सृजति यामेव मनुर्ऋद्धि-
मार्धोत्तामेव यजमान ऋध्नोति यज्ञस्य वा अप्रतिष्ठिताद्यज्ञः
परा भवति यज्ञम्पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति

यदाज्येन पालीव॒तः सङ्स्था॒पय॑ति य॒ज्ञस्य॒ प्रति॑ष्ठित्यै
य॒ज्ञम्प्रति॑तिष्ठन्तं यज॑मा॒नोऽनु॒ प्रति॑ तिष्ठती॒ष्टं व॒पया॑॥२४॥

भव॒त्यनि॑ष्टं व॒शया॑थ॒ पालीव॒तेन॒ प्र च॑रति ती॒र्थ ए॒व प्र
च॑र॒त्यथो॑ ए॒तर॒ह्येवा॒स्य॒ याम॑स्त्वा॒ष्टो भ॑वति त्वष्टा॒ वै रेत॑सः
सि॒क्तस्य॑ रू॒पाणि॒ वि क॑रोति॒ तमे॒व वृ॑षाण॒म्पत्नी॒ष्वपि॑ सृजति॒
सोऽस्मै॑ रू॒पाणि॒ वि क॑रोति॥२५॥

व॒पया॒ षट्त्रिं॑शच्च॥६॥ [६]

घ्नन्ति॒ वा ए॒तत्सो॑मं॒ यद॑भिषु॒ण्वन्ति॒ यत्सौ॒म्यो भ॑वति
यथा॑ मृ॒ताया॑नु॒स्तर॑णीं॒ घ्नन्ति॑ ता॒दृगे॒व तद्य॑दु॒त्तरा॒र्धे वा॒ मध्ये॑
वा जुहु॑याद्दे॒वता॑भ्यः॒ सम॑दं दध्याद्दक्षि॒णार्धे॑ जु॒होत्ये॒षा वै
पि॒तृणां॑ दि॒ग्स्वाया॑मे॒व दि॒शि पि॒तृन्नि॒रव॑दयत उ॒द्गातृ॑भ्यो
हर॑न्ति॒ साम॑दे॒वत्यो॑ वै सौ॒म्यो यदे॒व साम्न॑श्छ॒म्बद्बु॑र्वन्ति॒
तस्यै॒व स शान्ति॑रव॥२६॥

ईक्ष॑न्ते॒ प॒वित्रं॒ वै सौ॒म्य आ॒त्मान॑मे॒व प॑वयन्ते॒ य
आ॒त्मानं॒ न परि॑पश्येदि॒तासुः॑ स्यादभि॒दिदिं॑ कृ॒त्वा वैक्षे॑त
तस्मिन्॒ ह्या॒त्मान॑म्परिपश्य॒त्यथो॑ आ॒त्मान॑मे॒व प॑वयते॒ यो
ग॒तम॑नाः॒ स्यात्सोऽवे॑क्षे॒त यन्मे॒ मनः॒ परा॑गतं॒ यद्वा मे॒

अपरागतम्। राज्ञा सोमेन तद्वयमस्मासु धारयामसीति मन
एवात्मन्दाधार॥२७॥

न गुतमना भवत्यप वै तृतीयसवने यज्ञः क्रामतीजानादनीज
घृतस्य यजत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं
च दाधारोपांशु यजति मिथुनत्वाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति
मित्रो यज्ञस्य स्विष्टं युवते वरुणो दुरिष्टं क्व तर्हि
यज्ञः क्व यजमानो भवतीति यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते
मित्रेणैव॥२८॥

यज्ञस्य स्विष्टं शमयति वरुणेन दुरिष्टं नार्तिमाच्छति
यजमानो यथा वै लाङ्गलेनोर्वरा प्रभिन्दन्त्येवमृक्सामे
यज्ञम्प्र भिन्तो यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते यज्ञायैव
प्रभिन्नाय मृत्यमन्ववास्यति शान्त्यै यातयामानि वा एतस्य
छन्दांसि य ईजानश्छन्दसामेष रसो यद्वशा यन्मैत्रावरुणीं
वशामालभते छन्दांस्येव पुनरा प्रीणात्ययातयामत्वायाथो
छन्दःस्वेव रसं दधाति॥२९॥

अवं दाधार मित्रेणैव प्रीणाति षट्॥७॥ [७]

देवा वा इन्द्रियं वीर्यं ऽ व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत

तदतिग्राह्या अभवन्तदतिग्राह्याणामतिग्राह्यत्वं यदतिग्राह्या
 गृह्यन्त इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्यत्ते तेजं
 आग्नेयेनैन्द्रियमैन्द्रेण ब्रह्मवर्चसं सौर्येणोपस्तम्भनं वा
 एतद्यज्ञस्य यदतिग्राह्याश्चक्रे पृष्ठानि यत्पृष्ठे न गृह्णीयात्प्राश्च
 यज्ञम्पृष्ठानि सः शृणीयुर्यदुक्थ्ये ॥ ३० ॥

गृह्णीयात्प्रत्यश्च यज्ञमतिग्राह्याः सः शृणीयुर्विश्वजिति
 सर्वपृष्ठे ग्रहीतव्या यज्ञस्य सवीर्यत्वाय प्रजापतिर्देवेभ्यो
 यज्ञान्व्यादिशत्स प्रियास्तनूरप न्यधत्त तदतिग्राह्या
 अभवन्वितनुस्तस्य यज्ञ इत्याहुर्यस्यातिग्राह्या न गृह्यन्त
 इत्यप्यग्निष्टोमे ग्रहीतव्या यज्ञस्य सतनुत्वाय देवता वै
 सर्वाः सदृशीरासन्ता न व्यावृतमगच्छन्ते देवाः ॥ ३१ ॥

एत एतान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्णताग्नेयमग्निरैन्द्रमिन्द्रः सौर्यं
 सूर्यस्ततो वै तैऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छन् यस्यैवं
 विदुष एते ग्रहा गृह्यन्ते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण
 गच्छतीमे लोका ज्योतिष्मन्तः समावद्वीर्याः कार्या
 इत्याहुराग्नेयेनास्मिल्लोके ज्योतिर्धत्त ऐन्द्रेणान्तरिक्ष इन्द्रवायू
 हि सयुजौ सौर्येणामुष्मिल्लोके ॥ ३२ ॥

ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तोऽस्मा इमे लोका भवन्ति
 समावद्दीर्यानेनान्कुरुत एतान् वै ग्रहांन्बम्बाविश्ववयसाववित्ताम्
 ताभ्यामिमे लोकाः पराश्चश्चार्वाश्चश्च प्राभुर्यस्यैवं विदुषं एते
 ग्रहां गृह्यन्ते प्रास्मा इमे लोकाः पराश्चश्चार्वाश्चश्च
 भान्ति॥ ३३॥

उक्त्यै देवा अमुष्मिन्नैक एकाग्रचत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा अदाभ्ये
 छन्दांसि सवनानि समस्थापयन्ततो देवा अभवन्परासुरा
 यस्यैवं विदुषोऽदाभ्यो गृह्यते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
 भवति यद्वै देवा असुरानदाभ्येनादभ्रुवन्तददाभ्यस्यादाभ्यत्वं
 य एवं वेद दभ्रोत्येव भ्रातृव्यं नैनम्भ्रातृव्यो दभ्रोति॥ ३४॥

एषा वै प्रजापतेरतिमोक्षिणी नाम तनूर्यददाभ्य उपनद्धस्य
 गृह्णात्यतिमुक्त्या अति पाप्मानम्भ्रातृव्यम्मुच्यते य एवं वेद
 घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति सोमे हन्यमाने यज्ञो हन्यते
 यज्ञे यजमानो ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते
 येन जीवन्त्सुवर्गं लोकमेतीति जीवग्रहो वा एष यददाभ्यो-
 ऽनभिषुतस्य गृह्णाति जीवन्तमेवैनं सुवर्गं लोकं गमयति
 वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यददाभ्ये सःस्थापयन्त्यं शूनपि

सृजति यज्ञस्य संतत्यै॥३५॥

दध्नोत्यनभिषुतस्य गृह्णात्येकान्नविंशतिश्च॥९॥ ————— [९]

देवा वै प्रबाहुग्रहानगृह्णत स एतं प्रजापतिरंशुमपश्यत्तमंग
तेन वै स आर्ध्रोद्यस्यैवं विदुषोऽंशुर्गृह्यत ऋध्नोत्येव
सकृदभिषुतस्य गृह्णाति सकृद्धि स तेनार्ध्रोन्मनसा गृह्णाति
मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्या औदुम्बरेण गृह्णात्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुद्धे चतुःस्रक्ति भवति दिक्षु॥३६॥

एव प्रति तिष्ठति यो वा अंशोरायतनं वेदायतनवान्भवति
वामदेव्यमिति साम तद्वा अस्यायतनम्नसा गायमानो
गृह्णात्यायतनवानेव भवति यदध्वर्युरंशुं गृह्णन्नार्धयेदुभाभ्यां
नर्धयेताध्वर्यवे च यजमानाय च यदध्वर्येदुभाभ्यामृध्येतानवानं
गृह्णाति सैवास्यर्द्धिर्हिरण्यमभि व्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः
प्राण आयुषैवामृतमभि धिनोति शतमानम्भवति शतायुः
पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति॥३७॥

दिक्ष्वनिति विंशतिश्च॥१०॥ ————— [१०]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स रिरिचानोऽमन्यत
स यज्ञानां षोडशेन्द्रियं वीर्यमात्मानमभि समक्खिदत्

तथ्योऽङ्शंभवन्न वै षोडशी नामं यज्ञोऽस्ति यद्वाव षोडशः
स्तोत्रं षोडशं शस्त्रं तेन षोडशी तथ्योऽङ्शिनः षोडशित्वं
यथ्योऽङ्शी गृह्यते इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते
देवेभ्यो वै सुवर्गो लोकः॥३८॥

न प्राभवत्त एतं षोडशिनमपश्यन्तमगृह्यत ततो वै
तेभ्यः सुवर्गो लोकः प्राभवद्यथ्योऽङ्शी गृह्यते सुवर्गस्य
लोकस्याभिजित्या इन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीत्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतं षोडशिनम्प्रायच्छत्तमगृहीत
ततो वै सोऽग्रं देवतानाम्पर्यैद्यस्यैवं विदुषः षोडशी
गृह्यते॥३९॥

अग्रमेव समानानाम्पर्येति प्रातःसवने गृह्णाति वज्रो
वै षोडशी वज्रः प्रातःसवनं स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति
सवनेसवनेऽभि गृह्णाति सवनात्सवनादेवैनम्प्र जनयति
तृतीयसवने पशुकामस्य गृहीयाद्वज्रो वै षोडशी
पशवंस्तृतीयसवनं वज्रेणैवास्मै तृतीयसवनात्पशूनवं रुद्धे
नोक्थ्ये गृहीयात्प्रजा वै पशवं उक्थानि यदुक्थ्ये॥४०॥

गृहीयात्प्रजां पशूनस्य निर्दहेदतिरात्रे पशुकामस्य

गृहीयाद्वज्रो वै षोडशी वज्रेणैवास्मै पशूनवरुध्य
 रात्रियोपरिष्ठाच्छमयत्यप्यग्निष्टोमे राजन्यस्य गृहीयाद्यावृत्कामे
 हि राजन्यो यजते साह एवास्मै वज्रं गृह्णाति स एनं वज्रो
 भूत्या इन्द्रे निर्वा दहत्येकविंशं स्तोत्रम्भवति प्रतिष्ठित्यै
 हरिवच्छस्यत् इन्द्रस्य प्रियं धाम॥४१॥

उपाप्रोति कनीयांसि वै देवेषु छन्दास्यासञ्ज्यायास्यसुरे
 ते देवाः कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि व्यंशसन्ततो
 वै तेऽसुराणां लोकमवृञ्जत् यत्कनीयसा छन्दसा
 ज्यायश्छन्दोऽभि विशंसति भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकं वृद्धे
 षडक्षराण्यति रेचयन्ति षड्वा ऋतवं ऋतूनेव प्रीणाति चत्वारि
 पूर्वाण्यव कल्पयन्ति॥४२॥

चतुष्पद एव पशूनवं रुन्दे द्वे उत्तरे द्विपद एवावं
 रुन्देऽनुष्टुभमभि सम्पादयन्ति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां
 वागुत्तमा समयाविषिते सूर्ये षोडशिनः स्तोत्रमुपाकरोत्येतस्मिन्
 लोक इन्द्रो वृत्रमहन्त्साक्षादेव वज्रम्भ्रातृव्याय प्र
 हरत्यरुणपिशङ्गोऽश्वो दक्षिणैतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥४३॥

लोको विदुषः षोडशी गृह्यते यदुक्त्यै धाम कल्पयन्ति सप्तचत्वारिंशच्च॥११॥[११]

॥ काण्डम् ७ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजननं ज्योतिरग्निर्देवतानां ज्योतिर्विराट्कुन्दसां
 ज्योतिर्विराट्वाचोऽग्नौ सं तिष्ठते विराजंमभि सम्पद्यते
 तस्मात्तज्ज्योतिरुच्यते द्वौ स्तोमौ प्रातःसवनं वहतो यथा
 प्राणश्चापानश्च द्वौ माध्यदिनं सवनं यथा चक्षुश्च श्रोत्रं च
 द्वौ तृतीयसवनं यथा वाक्च प्रतिष्ठा च पुरुषसम्मितो वा एष
 यज्ञोऽस्थूरिः ॥ १ ॥

यं कामं कामयते तमेतेनाभ्यश्नुते सर्वं ह्यस्थूरिणाभ्यश्नुते
 अग्निष्टोमेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अग्निष्टोमेनैव
 पर्यगृह्णात्तासाम्परिगृहीतानामश्वतरोऽत्यप्रवत तस्यानुहाय
 रेत आदत्त तद्गर्दभे न्यमार्द्धस्मार्द्धभो द्विरेता अथो
 आहुर्वडबायां न्यमार्डिति तस्माद्वडबा द्विरेता अथो
 आहुरोषधीषु ॥ २ ॥

न्यमार्डिति तस्मादोषधीषोऽनभ्यक्ता रेभन्त्यथो आहुः
 प्रजासु न्यमार्डिति तस्माद्यमौ जायेते तस्मादश्वतरो न

प्र जायत आत्तरेता हि तस्माद्द्वर्हिष्यन्वक्लृप्तः सर्ववेदसे
वा सहस्रे वावक्लृप्तोऽति ह्यप्रवत य एवं विद्वानग्निष्टोमेन
यजते प्राजाताः प्रजा जनयति परि प्रजाता गृह्णाति
तस्मादाहुर्ज्येष्ठयज्ञ इति॥३॥

प्रजापतिर्वाव ज्येष्ठः स ह्येतेनाग्रेऽयं जत प्रजापतिरकामयत्
प्र जायेयेति स मुखतस्त्रिवृतं निरमिमीत् तमग्नि-
देवतान्वसृज्यत गायत्री छन्दो रथन्तरं सामं ब्राह्मणो
मनुष्याणामजः पशूनान्तस्मात्ते मुख्या मुखतो ह्यसृज्यन्तो रसो
बाहुभ्यां पञ्चदशं निरमिमीत् तमिन्द्रो देवतान्वसृज्यत
त्रिष्टुप्छन्दो बृहत्॥४॥

सामं राजन्यो मनुष्याणामविः पशूनान्तस्मात्ते वीर्यावन्तो
वीर्याद्ध्यसृज्यन्त मध्यतः सप्तदशं निरमिमीत् तं विश्वे देवा
देवता अन्वसृज्यन्त जगती छन्दो वैरूपं साम वैश्यो
मनुष्याणां गावः पशूनान्तस्मात्त आद्या अन्नधानाद्ध्यसृज्यन्त
तस्माद्भूयांसोऽन्येभ्यो भूर्येष्टा हि देवता अन्वसृज्यन्त पत्त
एकविंशं निरमिमीत् तमनुष्टुप्छन्दः [5[]

अन्वसृज्यत वैराजं सामं शूद्रो मनुष्याणामश्वः

पशूनान्तस्मात्तौ भूतसंक्रामिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रो
 यज्ञेऽनवक्लृप्तो न हि देवता अन्वसृज्यत तस्मात्पादावुप
 जीवतः पत्तो ह्यसृज्येतां प्राणा वै त्रिवृदर्धमासाः पञ्चदशः
 प्रजापतिः सप्तदशस्रयं इमे लोका असावादित्य एकविंश
 एतस्मिन्वा एते श्रिता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता य एवं वेदैतस्मिन्नेव
 श्रियत एतस्मिन्प्रति तिष्ठति॥६॥

अस्थूरिरोषधीषु ज्येष्ठयज्ञ इति बृहदनुष्टुप्छन्दः प्रतिष्ठिता नव च॥१॥ [१]

प्रातःसवने वै गायत्रेण छन्दसा त्रिवृते स्तोमाय
 ज्योतिर्दधदेति त्रिवृता ब्रह्मवर्चसेन पञ्चदशाय ज्योतिर्दधदेति
 पञ्चदशेनौजसा वीर्येण सप्तदशाय ज्योतिर्दधदेति सप्तदशेन
 प्राजापत्येन प्रजननेनैकविंशाय ज्योतिर्दधदेति स्तोमं
 एव तथस्तोमाय ज्योतिर्दधदेत्यथो स्तोमं एव स्तोममभि
 प्र णयति यावन्तो वै स्तोमास्तावन्तः कामास्तावन्तो
 लोकास्तावन्ति ज्योतींष्येतावन्त एव स्तोमानेतावन्तः
 कामानेतावन्तो लोकानेतावन्ति ज्योतींष्यव रुद्धे॥७॥

तावन्तो लोकान्न्यौदश च॥२॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत योऽग्निष्टोमेन

यज॑मानोऽथ॒ सर्व॑स्तोमेन॒ यज॑तेति॒ यस्य॑ त्रिवृ॑तमन्तर्य॒न्ति
 प्रा॒णाः॑स्तस्यान्तर्य॑न्ति प्रा॒णेषु॑ मेऽप्य॑स॒दिति॒ खलु॑ वै य॒ज्ञेन॒
 यज॑मानो यज॑ते॒ यस्य॑ पञ्चद॒शमन्तर्य॑न्ति वी॒र्यं॑ तस्यान्तर्य॑न्ति
 वी॒र्यं॑ मेऽप्य॑स॒दिति॒ खलु॑ वै य॒ज्ञेन॒ यज॑मानो यज॑ते॒ यस्य॑
 सप्त॑द॒शमन्तर्य॑न्ति॥८॥

प्र॒जां तस्यान्तर्य॑न्ति प्र॒जायाम्मेऽप्य॑स॒दिति॒ खलु॑ वै
 य॒ज्ञेन॒ यज॑मानो यज॑ते॒ यस्यै॑कवि॒ंशमन्तर्य॑न्ति॒ प्रति॑ष्ठां
 तस्यान्तर्य॑न्ति प्रति॒ष्ठायाम्मेऽप्य॑स॒दिति॒ खलु॑ वै य॒ज्ञेन॒
 यज॑मानो यज॑ते॒ यस्य॑ त्रिण॒वमन्तर्य॑न्त्यृतूँश्च॒ तस्य॑
 नक्ष॑त्रियां॑ च वि॒राज॑मन्तर्य॑न्त्यृतुषु॒ मेऽप्य॑सन्नक्ष॒त्रियायां॑ च
 वि॒राजीति॑॥९॥

खलु॑ वै य॒ज्ञेन॒ यज॑मानो यज॑ते॒ यस्य॑ त्रयस्त्रि॒ंशमन्तर्य॑न्ति॒
 दे॒वता॑स्तस्यान्तर्य॑न्ति दे॒वता॑सु॒ मेऽप्य॑स॒दिति॒ खलु॑ वै य॒ज्ञेन॒
 यज॑मानो यज॑ते॒ यो वै॑ स्तोमा॑नामव॒मम्प॑र॒मतां॑ गच्छ॑न्तं वेदं
 पर॒मता॑मे॒व गच्छ॑ति त्रिवृ॑द्वै स्तोमा॑नामव॒मस्त्रि॑वृत्प॑र॒मो य एवं॑

वेदं परमतामेव गच्छति॥१०॥

सप्तदशमन्तर्यन्ति विराजीति चतुश्चत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

अङ्गिरसो वै सत्रमांसत ते सुवर्गं लोकमायन्तेषां
हविष्मांश्च हविष्कृच्चाहीयेतान्तावकामयेतां सुवर्गं
लोकमियावेति तावेतं द्विरात्रमपश्यतान्तमाहरतान्तेनायजेतान्त
वै तौ सुवर्गं लोकमैतां य एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव
लोकमेति तावैताम्पूर्वेणाऽह्नाऽगच्छतामुत्तरेण॥११॥

अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं ज्योतिष्टोमोऽग्निष्टोमः
पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनाव रुद्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरं
सर्वस्यात्यै सर्वस्यावरुद्धौ गायत्रम्पूर्वेहन्थसामं भवति तेजो
वै गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसन्तेज एव ब्रह्मवर्चसमात्मन्धत्ते
त्रैष्टुभमुत्तरं ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोज एव वीर्यमात्मन्धत्ते
रथन्तरम्पूर्वे॥१२॥

अहन्थसामं भवतीयं वै रथन्तरमस्यामेव प्रति
तिष्ठति बृहदुत्तरेऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति
तदाहुः क्व जगती चानुष्टुप्चेति वैखानसम्पूर्वेऽहन्थसामं
भवति तेन जगत्यै नैति षोडश्युत्तरे तेनानुष्टुभो-

ऽथाहुर्यत्समानेऽर्धमासे स्यातामन्यतरस्याहो वीर्यमनु
 पद्येतेत्यमावास्यायाम्पूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरन्नानैवार्धमासयो
 नानावीर्ये भवतो हविष्मन्निधनम्पूर्वमहर्भवति हविष्कृन्निधनमुत्तर
 प्रतिष्ठित्यै॥१३॥

उत्तरेण रथन्तरम्पूर्वेऽन्वेकंविंशतिश्च॥४॥ [४]

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वाचरत्
 इमामपश्यत्तां वराहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा
 व्यमाट्स्पर्धत्तां सा पृथिव्यभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वन्तस्यामश्रा
 स देवानसृजत् वसून्नुद्रानादित्यान्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्प्र
 जायामहा इति सौऽब्रवीत्॥१४॥

यथाहं युष्मांस्तपसासृक्ष्येवं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति
 तेभ्योऽग्निमायतनम्प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति तै-
 ऽग्निनायतनेनाश्राम्यन्ते संवत्सर एकां गामसृजन्त तां
 वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्रायच्छन्नेतां रक्षध्वमिति
 तां वसवो रुद्रा आदित्या अरक्षन्त सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य
 आदित्येभ्यः प्राजायत त्रीणि च॥१५॥

शतानि त्रयस्त्रिंशत् चाथ सैव संहस्रतम्यभवत्ते देवाः

प्रजापतिमब्रुवन्सहस्रेण नो याजयेति सौऽग्निष्टोमेन
 वसूनयाजयत्त इमं लोकमजयन्तच्चाददुः स उक्थ्येन
 रुद्रानयाजयत्तैऽन्तरिक्षमजयन्तच्चाददुः सौऽतिरात्रेणा-
 दित्यानयाजयत्तैऽमुं लोकमजयन्तच्चाददुस्तदन्तरिक्षम्॥१६॥

व्यवैर्यतु तस्माद्बुद्ध्वा घातुंका अनायतना हि
 तस्मादाहुः शिथिलं वै मध्यममहस्त्रिरात्रस्य वि हि
 तदवैर्यतेति त्रैष्टुभम्मध्यमस्याह आज्यम्भवति संयानानि
 सूक्तानि शंसति षोडशिनं शंसत्यहो धृत्या
 अशिथिलम्भावाय तस्मात्त्रिरात्रस्याग्निष्टोम एव प्रथममहः
 स्यादथोक्थ्योऽथातिरात्र एषां लोकानां विधृत्यै त्रीणित्रीणि
 शतान्यनूचीनाहमव्यवच्छिन्नानि ददाति॥१७॥

एषां लोकानामनु संतत्यै दशतं न विच्छिन्द्याद्विराजं
 नेद्विच्छिनदानीत्यथ या सहस्रतम्यासीत्तस्यामिन्द्रश्च विष्णुश्च
 व्यायच्छेतां स इन्द्रोऽमन्यतानया वा इदं विष्णुः
 सहस्रं वर्क्ष्यत इति तस्यामकल्पेतां द्विभाग इन्द्रस्तृतीये
 विष्णुस्तद्वा एषाभ्यनूच्यत उभा जिग्यथुरिति तां वा
 एतामच्छावाकः॥१८॥

एव शंसत्यथ या सहस्रतमी सा होत्रे देयेति होतारं

वा अ॒भ्यति॑रिच्यते॒ यद॑ति॒रिच्य॑ते॒ हो॒ताना॑प्तस्यापयिता-
था॑हुरुन्नेत्रे दे॒येत्य॑तिरिक्ता॒ वा ए॒षा स॒हस्र॒स्याति॑रिक्त
उन्ने॒तत्वि॒जाम॑था॒हुः सर्वे॑भ्यः स॒दस्ये॑भ्यो दे॒येत्य॑था॒हुरु॑दाकृत्या॒
सा व॑शं चरे॒दित्य॑था॒हर्ब्र॑ह्मणे चा॒ग्नीधे॑ च॒ देयेति॑ ॥ १९ ॥

द्विभा॑गम्ब्रह्मणे॒ तृती॑यम॒ग्नीधं॑ ऐन्द्रो वै ब्र॒ह्मा वैष्ण॑वो-
ऽग्नी॑द्यथै॒व ताव॑कल्पेता॒मित्य॑था॒हुर्या॑ क॒ल्या॒णी ब॑हुरूपा
सा दे॒येत्य॑था॒हुर्या॑ द्वि॒रूपो॑भ॒यत॑एनी॒ सा दे॒येति॑ स॒हस्र॑स्य
परि॑गृहीत्यै॒ तद्वा ए॒तत्स॒हस्र॒स्याय॑नं॒ सह॑स्रं॒ स्तो॒त्रीयाः॑
स॒हस्रं॑ दक्षि॑णाः स॒हस्रं॑स॒म्मितः॑ सुव॒र्गो लो॒कः सु॒वर्ग॑स्य
लो॒कस्या॒भिजि॑त्यै ॥ २० ॥

अ॒ब्रवी॑च्च॒ तद॒न्तरि॑क्षन्ददात्यच्छावा॒कश्च॑ दे॒येति॑ स॒प्तच॑त्वारिंशच्च ॥ ५ ॥ ————— [५]

सोमो॒ वै स॒हस्र॑मविन्द॒त्तमिन्द्रो॑ऽन्वविन्द॒त्तौ य॒मो
न्याग॑च्छ॒त्ताव॑ब्रवीदस्तु॒ मेऽत्रा॑पीत्यस्तु॒ ही ३ इत्य॑ब्रूता॒ः स
य॒म ए॒कस्यां॑ वी॒र्य॑म्पर्य॒पश्य॑दियं॒ वा अ॒स्य स॒हस्र॑स्य
वी॒र्य॑म्बिभ॒र्तीति॑ ताव॑ब्रवीदियम्ममास्त्वे॒तद्यु॒वयो॑रिति॒
ताव॑ब्रूता॒ः सर्वे॑ वा ए॒तदे॒तस्या॑ वी॒र्य॑म् ॥ २१ ॥

परि॑ प॒श्या॒मोऽ॒श॒मा ह॑रामहा॒ इति॑ तस्या॒म॒श॒माह॑रन्त

ताम॒प्सु प्रा॒वेशय॒न्त्सोमा॒योदे॒हीति॒ सा रोहि॑णी पिङ्ग॒लैक॑हायनी
 रू॒पं कृ॒त्वा त्रय॑स्त्रि॒ंशता च त्रि॒भिश्च॑ श॒तैः स॒होदै॑त्तस्मा॒द्रोहि॑ण्या
 पिङ्ग॒ल्यैक॑हायन्या॒ सोमं॑ क्रीणीया॒द्य ए॒वं वि॒द्वान्रोहि॑ण्या
 पिङ्ग॒ल्यैक॑हायन्या॒ सोमं॑ क्री॒णाति॒ त्रय॑स्त्रि॒ंशता चै॒वास्य॑
 त्रि॒भिश्च॑ ॥ २२ ॥

श॒तैः सोमः॑ क्री॒तो भ॑वति॒ सुक्री॑तेन यजते॒ ताम॒प्सु
 प्रा॒वेशय॒न्निन्द्रा॒योदे॒हीति॒ सा रोहि॑णी लक्ष्म॒णा प॑ष्ठौही
 वा॒र्त्रघ्नी रू॒पं कृ॒त्वा त्रय॑स्त्रि॒ंशता च त्रि॒भिश्च॑ श॒तैः
 स॒होदै॑त्तस्मा॒द्रोहि॑णीं लक्ष्म॒णाम्प॑ष्ठौहीं वा॒र्त्रघ्नीं द॒द्याद्य॑
 ए॒वं वि॒द्वान्रोहि॑णीं लक्ष्म॒णाम्प॑ष्ठौहीं वा॒र्त्रघ्नीं द॒दाति॑
 त्रय॑स्त्रि॒ंशच्चै॒वास्य॒ त्रीणि॑ च श॒तानि॒ सा द॒त्ता ॥ २३ ॥

भ॒वति॒ ताम॒प्सु प्रा॒वेशय॒न् यमा॒योदे॒हीति॒ सा जर॑ती
 मू॒र्खा त॑ज्जघ्न्या रू॒पं कृ॒त्वा त्रय॑स्त्रि॒ंशता च त्रि॒भिश्च॑
 श॒तैः स॒होदै॑त्तस्मा॒ञ्जर॑तीम्मू॒र्खा त॑ज्जघ्न्याम॒नुस्तर॑णीं कुर्वीत॒
 य ए॒वं वि॒द्वान्जर॑तीम्मू॒र्खा त॑ज्जघ्न्याम॒नुस्तर॑णीं कुरु॒ते
 त्रय॑स्त्रि॒ंशच्चै॒वास्य॒ त्रीणि॑ च श॒तानि॒ सामुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒
 वागे॒व स॑हस्रत॒मी तस्मा॑त् ॥ २४ ॥

वरो देयः सा हि वरः सहस्रमस्य सा दत्ता भवति
तस्माद्वरो न प्रतिगृह्यः सा हि वरः सहस्रमस्य प्रतिगृहीत-
म्भवतीयं वर इति ब्रूयादथान्याम्ब्रूयादियम्ममेति तथास्य
तत्सहस्रमप्रतिगृहीतम्भवत्युभयतएनी स्यात्तदाहुरन्यतएनी
स्यात्सहस्रम्परस्तादेतमिति यैव वरः॥२५॥

कल्याणी रूपसमृद्धा सा स्यात्सा हि वरः समृद्धौ
तामुत्तरेणाग्नीध्रम्पर्याणीयाहवनीयस्यान्ते द्रोणकलशमव
घ्रापयेदा जिघ्र कलशम्मह्युरुधारा पयस्वत्या त्वा
विशन्त्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः सा मा सहस्र आ भज
प्रजयां पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्रयिरिति प्रजयैवैनम्पशुभी
रय्या सम्॥२६॥

अर्धयति प्रजावांन्पशुमात्रयिमान्भवति य एवं वेद तया
सहाग्नीध्रम्परेत्यं पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादुभा
जिग्यथुर्न परां जयेथे न परां जिग्ये कतरश्चनैनोः।
इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथामिति
त्रेधाविभक्तं वै त्रिरात्रे सहस्रं साहस्रीमेवैनां करोति
सहस्रस्यैवैनाम्मात्राम्॥२७॥

करोति रूपाणि जुहोति रूपैरेवैनां समर्धयति तस्यां

उपो॒त्थाय॒ कर्ण॒मा ज॑पेदिडे॒ रन्तेऽदि॑ते सर॒स्वति॒ प्रिये॒ प्रेय॑सि॒
महि॒ विश्रु॑त्येतानि॒ ते अ॒घ्निये॒ नामा॑नि सु॒कृतं॑ मा दे॒वेषु॑
ब्रूता॒दिति॑ दे॒वेभ्य॑ ए॒वैन॒मा वे॑दय॒त्यन्वे॑न दे॒वा बु॑ध्यन्ते॥२८॥

एतदेतस्या॑ वीर्यमस्य त्रिभिश्च॑ दत्ता सहस्रतमी तस्मादेव वरः सम्मात्रामेकान्नचत्वारि॑शच्च॥६॥ [६]

स॒ह॒स्र॒त॒म्या॑ वै यज॑मानः सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति सैनः॑
सु॒वर्गं॑ लो॒कं ग॑मयति॒ सा मा॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कं ग॑मयेत्याह
सु॒वर्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति॒ सा मा॑ ज्योति॑ष्मन्तं लो॒कं
ग॑मयेत्याह ज्योति॑ष्मन्तमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति॒ सा मा॑
सर्वा॑न्पुण्या॑ल्लो॒कान्ग॑मयेत्याह॒ सर्वाने॒वैन॒म्पुण्या॑ल्लो॒कान्ग॑मयति॒
सा॥२९॥

मा॒ प्र॒ति॒ष्ठां ग॑मय प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑ स॒ह पुन॑र्मा
वि॒शता॑द्र॒यिरिति॑ प्र॒जयै॒वैन॑म्प॒शुभी॑ र॒य्यां प्र॒ति॑ ष्ठापयति
प्र॒जावा॑न्प॒शुमा॑न्प्रयि॒मान्भव॑ति॒ य एवं॑ वेद॒ ताम॒ग्रीधे॑ वा ब्र॒ह्मणे॑
वा हो॒त्रे वो॒द्गात्रे॑ वा॒ध्वर्य॑वे॒ वा द॑द्यात्स॒हस्र॑मस्य॒ सा द॑त्ता
भव॑ति स॒हस्र॑मस्य॒ प्रति॑गृहीतम्भवति॒ यस्ताम॑विद्वान्॥३०॥

प्र॒ति॒गृ॒ह्णाति॑ तां प्र॒ति॑ गृ॒ह्णीया॑देका॒सि न॑ स॒हस्र॑मेका॑
त्वा भू॒तां प्र॒ति॑ गृ॒ह्णामि॑ न स॒हस्र॑मेका॑ मा भू॒ता वि॑श॒ मा

सहस्रमित्येकांमेवैनं भूतां प्रति गृह्णाति न सहस्रं य एवं
वेदं स्योनासिं सुषदां सुशेवां स्योना मा विशं सुषदा मा
विशं सुशेवा मा विशं॥३१॥

इत्याह स्योनैवैनं सुषदां सुशेवां भूता विशति नैनं
हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती ३
सहस्रतमीं सहस्रा ३ मिति यत्प्रार्चीमुत्सृजेत्सहस्रं
सहस्रतम्यन्वियात्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रं सुवर्गं लोकं न प्र
जानीयात्प्रतीचीमुत्सृजति तां सहस्रमनु पर्यावर्तते सा
प्रजानती सुवर्गं लोकमेति यजमानमभ्युत्सृजति क्षिप्रे
सहस्रम्प्र जायत उत्तमा नीयते प्रथमा देवान्गच्छति॥३२॥

लोकानामयति सार्विद्वान्सुशेवा माविशं यजमानंद्वादश च॥७॥ [७]

अत्रिरददादौर्वाय प्रजाम्पुत्रकामाय स रिरिचानोऽमन्यत
निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा स एतं चतूरात्रमपश्यत्
तमाहरत्तेनायजत ततो वै तस्य चत्वारो वीरा आजायन्त
सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण
यजत आस्य चत्वारो वीरा जायन्ते सुहोता सूद्राता
स्वध्वर्युः सुसंभेयो ये चतुर्विंशाः पवमाना ब्रह्मवर्चसं

तत्॥ ३३॥

य उद्यन्तः स्तोमाः श्रीः सात्रिः श्रद्धादेवं यजमानं
चत्वारि वीर्याणि नोपांनमन्तेज इन्द्रियम्ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यं
स एतांश्चतुरश्वतुष्टोमान् सोमानपश्यत्तानाहरतिरयजत तेज
एव प्रथमेनावारुन्देन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं
चतुर्थेन य एवं विद्वांश्चतुरश्वतुष्टोमान् सोमानाहरति तैर्यजते
तेज एव प्रथमेनावारुन्द इन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं
तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन यामेवात्रिंशद्धिमाध्नोत्तामेव यजमान
ऋध्नोति॥ ३४॥

तत्तेज एवाष्टादश च॥८॥ [८]

जमदग्निः पुष्टिकामश्चतूरात्रेणायजत स एतान्योषां
अपुष्यत्तस्मात्पलितौ जामदग्नियौ न सं जानाते एतानेव
पोषान्पुष्यति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण यजते पुरोडाशिन्यं
उपसदो भवन्ति पशवो वै पुरोडाशः पशूनेवाव रून्देऽन्नं
वै पुरोडाशोऽन्नमेवाव रून्देऽन्नादः पशुमान्भवति य एवं
विद्वांश्चतूरात्रेण यजते॥ ३५॥

जमदग्निरष्टाचत्वारिंशत्॥९॥ [९]

संवत्सरो वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयतर्तून्सृजेयेति स
 एतम्पञ्चरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ऋतूनसृजत
 य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रैव जायते त ऋतवः सृष्टा न
 व्यावर्तन्त त एतम्पञ्चरात्रमपश्यन् तमाहरन्तेनायजन्त ततो
 वै ते व्यावर्तन्त ॥ ३६ ॥

य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
 वर्तते सार्वसेनिः शौचेयोऽकामयत पशुमान्थस्यामिति स
 एतम्पञ्चरात्रमाहरत्तेनायजत ततो वै स सहस्रं पशून्प्राप्नोद्य
 एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्र सहस्रं पशूनाप्नोति
 बबरः प्रावाहणिरकामयत वाचः प्रवदिता स्यामिति स
 एतम्पञ्चरात्रमा ॥ ३७ ॥

अहरत्तेनायजत ततो वै स वाचः प्रवदिताभवद्य एवं
 विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रवदितैव वाचो भवत्यथो एनं
 वाचस्पतिरित्याहुरनाप्तश्चतूरात्रोऽतिरिक्तः षड्रात्रोऽथ वा एष
 सम्प्रति यज्ञो यत्पञ्चरात्रो य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते
 सम्प्रत्यैव यज्ञेन यजते पञ्चरात्रो भवति पञ्च वा ऋतवः
 संवत्सरः ॥ ३८ ॥

ऋतुष्वेव सं वत्सरे प्रति तिष्ठत्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः
 पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज
 एवाव रुन्दे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्दे सप्तदशो
 भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायते पञ्चविंशो-
 ऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेरास्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ
 विश्वजिह्वसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥३९॥

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स एतम्पञ्चरात्रमा सं वत्सरोऽभिजित्यै॥१०॥[१०]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
 हस्ताभ्यामा दद इमामगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्व आयुषि
 विदथेषु कव्या। तया देवाः सुतमा बभूवुर्ऋतस्य
 सामन्त्सरमारपन्ती। अभिधा असि भुवनमसि यन्तासि
 धर्तासि सोऽग्निं वैश्वानरं सप्रथसं गच्छ स्वाहाकृतः
 पृथिव्यां यन्ता राड्यन्तासि यमनो धर्तासि धरुणः कृष्यै त्वा
 क्षेमाय त्वा रय्यै त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा
 दिवे त्वा सते त्वासते त्वाद्ध्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा
 भूतेभ्यः॥४०॥

धरुणः पञ्चविंशतिश्च॥११॥[११]

वि॒भूर्मा॒त्रा प्र॒भूः पि॒त्राश्वो॑ऽसि ह॒योऽस्य॑त्यो॑ऽसि
 न॒रोऽस्य॑र्वा॑सि स॒प्तिर॑सि वा॒ज्यसि॑ वृषा॑सि नृम॑णा
 अ॒सि ययु॑र्नामा॑स्यादि॒त्याना॒म्पत्वा॑न्वि॒ह्यग्नये॑ स्वाहा
 स्वाहेन्द्रा॑ग्नि॒भ्याꣳ स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये स्वाहा वि॒श्वेभ्यो॑
 दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा सर्वा॑भ्यो दे॒वेता॑भ्य इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह
 वि॒धृतिः॑ स्वाहे॒ह र॑न्तिः स्वाहे॒ह रम॑तिः स्वाहा भूर॑सि भुवे
 त्वा भव्या॑य त्वा भविष्य॑ते त्वा वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा भू॒तेभ्यो॑ दे॒वा
 आ॒शापा॒ला ए॒तं दे॒वेभ्योऽश्व॑म्मे॒धाय॑ प्रोक्षि॑तं गोपायत॥४१॥

रन्तिः स्वाहा द्वाविंशतिश्च॥१२॥ [१२]

आ॒र्य॑नाय॒ स्वाहा प्रा॑य॒णाय॒ स्वाहो॑द्वा॒वाय॒ स्वाहो॑द्भु॒ताय॒
 स्वाहा॑ शू॒का॒राय॒ स्वाहा॑ शू॒कृता॑य॒ स्वाहा॑ प॒लायि॑ताय॒ स्वाहा॑-
 ऽऽप॒लायि॑ताय॒ स्वाहा॑ऽऽव॒ल्गते॑ स्वाहा॑ प॒राव॒ल्गते॑ स्वाहा॑-
 ऽऽय॑ते स्वाहा॑ प्र॒यते॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥४२॥

आर्यनायोत्तरमापलायिताय षड्विंशतिः॥१३॥ [१३]

अ॒ग्नये॑ स्वाहा सोमा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॑ स्वाहा॒पाम्मोदा॑य॒
 स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॑ सर॑स्वत्यै स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑ बृह॒स्पत॑ये

स्वाहा॑ मि॒त्राय॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ 43॥

[१४]

पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ सू॒र्याय॒
स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से स्वाहा॒ नक्ष॑त्रेभ्यः स्वाहा॒ प्राच्यै॑ दि॒शे स्वाहा॑
दक्षि॑णायै दि॒शे स्वाहा॑ प्र॒तीच्यै॑ दि॒शे स्वाहा॑ दी॒र्घ्यै दि॒शे
स्वाहा॑ ध्वा॒यै दि॒शे स्वाहा॑ दि॒ग्भ्यः स्वाहा॑ऽवान्तरि॑दि॒शाभ्यः
स्वाहा॑ समा॑भ्यः स्वाहा॑ श॒रद्भ्यः स्वाहा॑ऽहोरा॑त्रेभ्यः स्वाहा॑-
ऽर्धमा॑सेभ्यः स्वाहा॒ मासे॑भ्यः स्वाहा॑र्तु॒भ्यः स्वाहा॑ सं॒वत्स॒राय॒
स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ 44॥

[१५]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॑ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॑ सर॑स्वत्यै
स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ बृ॒हस्प॑तये॒ स्वाहा॑ऽपाम्मोदा॑य॒ स्वाहा॑
वा॒यवे॒ स्वाहा॑ मि॒त्राय॒ स्वाहा॑ वरु॑णाय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥
45॥

[१६]

पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ऽग्नये॒ स्वाहा॑

सोमाय॑ स्वाहा॒ सूर्याय॑ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से स्वाहाऽहे॒ स्वाहा॑
 रात्रि॑यै स्वाह॒र्जवे॑ स्वाहा॑ सा॒धवे॑ स्वाहा॑ सु॒क्षित्यै॑ स्वाहा॑
 क्षु॒धे स्वाहा॑ऽऽशि॒तिमे॑ स्वाहा॑ रोगा॑य॒ स्वाहा॑ हि॒माय॑ स्वाहा॑
 शी॒ताय॑ स्वाहा॑ऽऽत॒पाय॑ स्वाहा॑ऽर॒ण्याय॑ स्वाहा॑ सुव॒र्गाय॑
 स्वाहा॑ लो॒काय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ 46॥

[१७]

भुवो॑ दे॒वानां॑ क॒र्मणा॑प॒स॒र्तस्य॑ प॒थ्यासि॑ वसु॑भिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या
 गाय॑त्रेण॑ त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि॑ वस॒न्तेन॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑
 दीक्ष॑यामि रु॒द्रेभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या त्रैष्टु॑भेन त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि॑
 ग्री॒ष्मेण॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्ष॑याम्यादित्येभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या
 जा॒ग॒तेन॑ त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि॑ व॒र्षाभि॑स्त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑
 दीक्ष॑यामि॒ विश्वे॑भिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑यानुष्टु॒भेन॑ त्वा॒ छन्द॑सा
 युनज्मि॑॥ ४७॥

श॒रदा॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्ष॑याम्यङ्गि॒रोभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या
 पा॒ङ्केन॑ त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि॑ हेम॒न्तशि॑शि॒राभ्या॑ त्व॒र्तुना॑
 ह॒विषा॑ दीक्ष॑याम्याहं दी॒क्षाम॑रुह॒मृत॑स्य॒ पत्नी॑ गाय॑त्रेण॒
 छन्द॑सा ब्रह्म॑णा च॒र्त॑ꣳ स॒त्येऽधा॑ꣳ स॒त्यमृ॑तेऽधाम्। म॒हीमू॑

षु सुत्रामाणमिह धृतिः स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः
स्वाहेह रमन्तिः स्वाहा॥ 48॥

[१८]

ईङ्गाराय स्वाहेङ्गृताय स्वाहा क्रन्दते स्वाहाऽवक्रन्दते
स्वाहा प्रोथते स्वाहा प्रप्रोथते स्वाहा गन्धाय स्वाहा घ्राताय
स्वाहा प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा
संदीयमानाय स्वाहा संदिताय स्वाहा विचृत्यमानाय स्वाहा
विचृत्ताय स्वाहा पलायिष्यमाणाय स्वाहा पलायिताय
स्वाहोपरस्यते स्वाहोपरताय स्वाहा निवेक्ष्यते स्वाहा
निविशमानाय स्वाहा निविष्टाय स्वाहा निषथ्स्यते स्वाहा
निषीदते स्वाहा निषण्णाय स्वाहा॥ ४९॥

आसिष्यते स्वाहाऽऽसीनाय स्वाहाऽऽसिताय स्वाहा
निपथ्स्यते स्वाहा निपद्यमानाय स्वाहा निपन्नाय स्वाहा
शयिष्यते स्वाहा शयानाय स्वाहा शयिताय स्वाहा
सम्मीलिष्यते स्वाहा सम्मीलते स्वाहा सम्मीलिताय स्वाहा
स्वप्स्यते स्वाहा स्वपते स्वाहा सुप्ताय स्वाहा प्रभोथ्स्यते
स्वाहा प्रबुध्यमानाय स्वाहा प्रबुद्धाय स्वाहा जागरिष्यते
स्वाहा जाग्रते स्वाहा जागरिताय स्वाहा शुश्रूषमाणाय

स्वाहा॑ शृण्व॒ते स्वाहा॑ श्रु॒ताय॒ स्वाहा॑ वीक्षिष्य॒ते स्वाहा॑॥५०॥

वीक्ष॑मा॒णाय॒ स्वाहा॒ वीक्षि॑ताय॒ स्वाहा॑ स॒हास्य॑ते
स्वाहा॑ स॒ज्जिहा॑नाय॒ स्वाहो॒ज्जिहा॑नाय॒ स्वाहा॑ विव॒थ्स्य॑ते
स्वाहा॑ विव॒र्तमा॑नाय॒ स्वाहा॒ विवृ॑त्ताय॒ स्वाहो॑त्थास्य॒ते
स्वाहो॑त्तिष्ठ॒ते स्वाहो॑त्थि॒ताय॒ स्वाहा॑ विध॒विष्य॑ते स्वाहा॑
विधू॑न्वा॒नाय॒ स्वाहा॒ विधू॑ताय॒ स्वाहो॑त्क्र॒स्य॑ते स्वाहो॑त्क्राम॒ते
स्वाहो॑त्क्रान्ताय॒ स्वाहा॑ च॒क्रमि॑ष्य॒ते स्वाहा॑ च॒क्रम्य॑मा॒णाय॒
स्वाहा॑ च॒क्रमि॑ताय॒ स्वाहा॑ कण्डूयिष्य॒ते स्वाहा॑ कण्डूय॑मा॒नाय॒
स्वाहा॑ कण्डूयि॑ताय॒ स्वाहा॑ नि॒कषि॑ष्य॒ते स्वाहा॑ नि॒कष॑मा॒णाय॒
स्वाहा॑ नि॒कषि॑ताय॒ स्वाहा॒ यद॑त्ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॒ यत्पि॑ब॒ति
तस्मै॒ स्वाहा॒ यन्मे॑ह॒ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॒ यच्छ॑कृ॒त्करो॑ति॒ तस्मै॒
स्वाहा॒ रे॒तसे॒ स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः॒ स्वाहा॑ प्र॒जन॑नाय॒ स्वाहा॒
सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥५१॥

[१९]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑ सू॒र्याय॒ स्वाह॑र्तम॒स्यृत॑स्य॒र्तम॑सि
स॒त्यम॑सि॒ स॒त्यस्य॑ स॒त्यम॑स्यृत॒स्य प॑न्था॒ असि॑ दे॒वाना॑
छा॒यामृ॑तस्य॒ नाम॒ तथ्स॒त्यं य॑त्त्वं प्र॒जाप॑ति॒रस्य॑धि॒

यदस्मिन्वाजिनीव शुभः स्पर्धन्ते दिवः सूर्येण विशोऽपो
वृणानः पवते कव्यन्पशुं न गोपा इर्यः परिज्मा॥ 52॥

[२०]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

साध्या वै देवाः सुवर्गकामा एत९ षड्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेना
ततो वै ते सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वा९सः षड्रात्रमासते
सुवर्गमेव लोकं यन्ति देवसत्रं वै षड्रात्रः प्रत्यक्ष९ ह्येतानि
पृष्ठानि य एवं विद्वा९सः षड्रात्रमासते साक्षादेव देवता
अभ्यारोहन्ति षड्रात्रो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि॥१॥

पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव
प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ
बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै
यज्ञस्याञ्जसायनी सुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति
त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्धते पञ्चदशो
भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशः॥२॥

भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशो
 भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिणवो भवति
 विजित्यै त्रयस्त्रिंशो भवति प्रतिष्ठित्यै सदोहविर्धानिन एतेन
 षड्रात्रेण यजेरन्नाश्वत्थी हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि
 सुवर्ग्यं चक्रीवती भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या
 उलूखलबुधो यूपो भवति प्रतिष्ठित्यै प्राश्नो यान्ति प्राडिव
 हि सुवर्गः ॥ ३ ॥

लोकः सरस्वत्या यान्त्येष वै देवयानः पन्थास्तमेवान्वारोहन्त
 यान्त्यवर्तिमेवान्यस्मिन्प्रतिषज्यं प्रतिष्ठां गच्छन्ति यदा दश
 शतं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय
 आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्ति यदा शतं सहस्रं
 कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं सहस्रसम्मितो वा असौ लोको-
 ऽमुमेव लोकमभि जयन्ति यदैषां प्रमीयेत यदा वा
 जीयेरन्नथैकमुत्थानन्तद्धि तीर्थम् ॥ ४ ॥

पृष्ठानि सप्तदशः सुवर्गो जयन्ति यदैकादश च ॥ १ ॥ [१]

कुसुरुबिन्द औद्दालकिरकामयत पशुमान्त्स्यामिति स
 एतं सप्तरात्रमाहरत्तेनायजत तेन वै स यावन्तो ग्राम्याः

प॒शव॑स्ता॒नवा॑रु॒न्द्ध य॒ एवं वि॒द्वान्त्स॑प्तरा॒त्रेण॒ यज॑न्ते॒ याव॑न्त
 ए॒व ग्रा॒म्याः प॒शव॑स्ता॒नेवा॑व॒ रुन्द्धे॑ सप्तरा॒त्रो भ॑वति स॒प्त
 ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तरा॒ण्याः स॒प्त छ॒न्दाँ॑स्यु॒भय॑स्याव॒रुद्धौ॑
 त्रि॒वृ॒द॒ग्नि॒ष्टो॒मो भ॑वति॒ तेजः॑ ॥ ५ ॥

ए॒वाव॑ रु॒न्द्धे प॑ञ्चद॒शो भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रु॒न्द्धे स॑प्तद॒शो
 भ॑वत्य॒न्नाद्य॑स्याव॒रुद्धा॒ अथो॒ प्रैव॒ तेन॑ जायत एकवि॒ंशो
 भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॒ रुच॑मे॒वात्म॑न्ध॒त्ते त्रि॒णवो॑ भ॑वति
 वि॒जित्यै॑ प॑ञ्चवि॒ंशो॑ऽग्नि॒ष्टो॒मो भ॑वति॒ प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॑
 म॒हाव्र॑तवा॒न॒न्नाद्य॑स्याव॒रुद्धौ॑ वि॒श्वजि॑त्सर्व॒पृष्ठो॑ऽति॒रा॒त्रो
 भ॑वति॒ सर्व॑स्या॒भिजि॑त्यै॒ यत्प्र॒त्यक्ष॑म्पूर्वे॒ष्वहः॑सु पृ॒ष्ठान्यु॑पे॒युः
 प्र॒त्यक्ष॑म् ॥ ६ ॥

वि॒श्वजि॑ति॒ यथा॑ दु॒ग्धामु॑प॒सीद॑त्ये॒वमु॑त्त॒मम॑हः
 स्या॒न्नैक॑रा॒त्रश्च॑न स्या॑द्बृ॒हद्रथ॑न्तरे॒ पूर्वे॑ष्वहः॒सूपं॑ य॒न्ती॒यं
 वाव॑ र॒थं॒तर॑म॒सौ बृ॒हदा॑भ्यामे॒व न॑ य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑
 तिष्ठ॑न्ति॒ यत्प्र॒त्यक्षं॑ वि॒श्वजि॑ति॒ पृ॒ष्ठान्यु॑प॒यन्ति॒ यथा॑ प्र॒त्तां दु॒हे
 ता॒दृगे॒व तत् ॥ ७ ॥

बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स
 एतमष्टरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यभवद्य
 एवं विद्वानष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्यैव भवत्यष्टरात्रो
 भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसम्गायत्रियैव
 ब्रह्मवर्चसमव रुन्देऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्चतस्रो-
 ऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमव रुन्दे ॥ ८ ॥

त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्दे पञ्चदशो
 भवतीन्द्रियमेवाव रुन्दे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या
 अथो प्रैव तेन जायत एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या
 अथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशो
 भवति प्रतिष्ठित्यै पञ्चविंशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै
 महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति
 सर्वस्याभिजित्यै ॥ ९ ॥

दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवरुन्देऽभिजित्यै ॥ ३ ॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टाः क्षुधं न्यायन्त्स एतं
 नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै प्रजाभ्योऽ कल्पत
 यर्हि प्रजाः क्षुधं निगच्छेयुस्तरहि नवरात्रेण यजेतेमे हि वा

ए॒तासां॑ लो॒का अक्लृप्ता॑ अथै॒ताः क्षुधं॑ नि गच्छन्ती॒माने॒वाभ्यो॑
लो॒कान्कल्प॑यति॒ तान्कल्प॑मानान्प्र॒जाभ्योऽनु॑ कल्पते
कल्प॑न्ते॥१०॥

अ॒स्मा इ॒मे लो॒का ऊ॒र्जं प्र॒जासु॑ दधाति त्रिरा॒त्रेणै॒वेमं
लो॒कं क॑ल्पयति त्रिरा॒त्रेणा॒न्तरि॑क्षं त्रिरा॒त्रेणा॒मुं लो॒कं
यथा॑ गु॒णे गु॒णम॒न्वस्य॑त्ये॒वमे॒व तल्लो॒के लो॒कम॒न्वस्य॑ति
धृ॒त्या अ॒शि॒थिल॑म्भावाय॒ ज्योति॒र्गौरा॒युरिति॑ ज्ञा॒ताः स्तोमा॑
भव॑न्ती॒यं वाव॑ ज्योति॒रन्तरि॑क्षं गौ॒रसा॒वायु॑रे॒ष्वेव॑ लो॒केषु॑
प्रति॑ तिष्ठन्ति ज्ञा॒त्रं प्र॒जाना॑म्॥११॥

गुच्छ॑ति न॒वरा॒त्रो भ॑वत्यभिपूर्वमे॒वास्मिन्तेजो॑ दधाति
यो ज्यो॒गाम॑यावी॒ स्यात्स न॑वरा॒त्रेण॑ यजेत प्रा॒णा हि वा
ए॒तस्या॑धृ॒ता अथै॒तस्य॑ ज्यो॒गाम॑यति प्रा॒णाने॒वास्मिन्दा॑धारो॒त
यदी॒तासु॑र्भव॑ति जी॒वत्ये॒व॥१२॥

कल्पन्ते प्र॒जाना॒न्नय॑न्ति॒ शब्द॑॥४॥ [४]

प्र॒जाप॑तिरकामयत् प्र जा॑येयेति॒ स ए॒तं द॑श॒होता॑रमपश्यत्तमं
द॑शरा॒त्रम॑सृजत् तेन॑ द॑शरा॒त्रेण॑ प्राजा॑यत द॑शरा॒त्राय॑
दी॒क्षि॒ष्यमा॑णो द॑श॒होता॑रं जुहु॒याद॑श॒होत्रै॒व द॑शरा॒त्रं सृ॑जते

तेन दशरात्रेण प्र जायते वैराजो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रो य
 एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्यो
 वा एष यज्ञो यद्दशरात्रः॥१३॥

य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैव जायत
 इन्द्रो वै सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स
 प्रजापतिमुपाधावत् तस्मा एतं दशरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायज
 ततो वै सोऽन्याभिर्देवताभिर्यावृतमगच्छद्य एवं
 विद्वान्दशरात्रेण यजते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण
 गच्छति त्रिककुद्वै॥१४॥

एष यज्ञो यद्दशरात्रः ककुत्पञ्चदशः ककुदेकविंशः
 ककुत्रयस्त्रिंशो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिककुदेव
 समानानां भवति यजमानः पञ्चदशो यजमान एकविंशो
 यजमानस्त्रयस्त्रिंशः पुर इतरा अभिचर्यमाणो दशरात्रेण
 यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो
 भवति नैनमभिचरन्त्यस्तृणुते देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा
 एताः॥१५॥

देवपुरा अपश्यन् यद्दशरात्रस्ताः पर्यूहन्त तेषां

न कुतश्चनोपाव्याधोऽभवत्ततो देवा अभवन्परासुरा
 यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव
 पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति भवत्यात्मना
 परास्य भ्रातृव्यो भवति स्तोमः स्तोमस्योपस्तिर्भवति
 भ्रातृव्यमेवोपस्तिं कुरुते जामि वै॥१६॥

एतत्कुर्वन्ति यज्यायाः सः स्तोममुपेत्य कनीयाः समुपयन्ति
 यदग्निष्टोमसामान्यवस्ताच्च परस्ताच्च भवन्त्यजामित्वाय
 त्रिवृदग्निष्टोमोऽग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति तेज एवाव रुन्दे
 पञ्चदश उक्थ्य ऐन्द्रीष्विन्द्रियमेवाव रुन्दे त्रिवृदग्निष्टोमो
 वैश्वदेवीषु पुष्टिमेवाव रुन्दे सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु
 तीव्रसोमोऽन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायते॥१७॥

एकविंश उक्थ्यः सौरीषु प्रतिष्ठित्या अथो
 रुचमेवात्मन्धत्ते सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासूपहव्यं
 उपहवमेव गच्छति त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु विजित्यै
 त्रयस्त्रिंश उक्थ्यो वैश्वदेवीषु प्रतिष्ठित्यै विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽ
 तिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥१८॥

ऋतवो वै प्रजाकामाः प्रजां नाविन्दन्त तेऽकामयन्त
 प्रजां सृजेमहि प्रजामव रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि
 प्रजावन्तः स्यामेति त एतमेकादशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायज-
 ततो वै ते प्रजामसृजन्त प्रजामवारुन्धत प्रजामविन्दन्त
 प्रजावन्तोऽभवन्त ऋतवोऽभवन्तदार्तवानामार्तवत्वमृतूनां वा
 एते पुत्रास्तस्मात्॥१९॥

आर्तवा उच्यन्ते य एवं विद्वांस एकादशरात्रमासते
 प्रजामेव सृजन्ते प्रजामव रुन्धते प्रजां विन्दन्ते प्रजावन्तो
 भवन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्वधते
 सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः
 षट्दृष्टानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर
 एव प्रति तिष्ठन्ति चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशत्यक्षरा
 गायत्री॥२०॥

गायत्रम्ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रति
 तिष्ठन्ति चतुश्चत्वारिंशो भवति चतुश्चत्वारिंशदक्षरा
 त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभ्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्यष्टाचत्वारिंशो
 भवत्यष्टाचत्वारिंशदक्षरा जगती जागताः पशवो
 जगत्यामेव पशुषु प्रति तिष्ठन्त्येकादशरात्रो भवति पञ्च वा

ऋतव आर्तवाः पञ्चर्तुष्वेवार्तवेषु संवत्सरे प्रतिष्ठाय प्रजामव
रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतः प्रजायै परिगृहीत्यै॥ २१॥

तस्माद्वायुत्र्येकान्नपञ्चाशच्च॥ ६॥ [६]

ऐन्द्रवायवाग्राङ्गृहीयाद्यः कामयेत यथापूर्वं प्रजाः
कल्पेरन्निति यज्ञस्य वै क्लृप्तिमनु प्रजाः कल्पन्ते
यज्ञस्याक्लृप्तिमनु न कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न
ज्यायाऽसं कनीयानति क्रामत्यैन्द्रवायवाग्राङ्गृहीयादामयाविन
प्राणेन वा एष व्यृध्यते यस्यामयति प्राण ऐन्द्रवायवः
प्राणेनैवैनः समर्धयति मैत्रावरुणाग्राङ्गृहीरन् येषां
दीक्षितानां प्रमीयेत॥ २२॥

प्राणापानाभ्यां वा एते व्यृध्यन्ते येषां दीक्षितानां
प्रमीयते प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखतः
परि हरन्त आश्विनाग्राङ्गृहीतानुजावरौऽश्विनौ वै
देवानामानुजावरौ पञ्चेवाग्रम्पर्येतामश्विनावेतस्य देवता
य आनुजावरस्तावेवैनमग्रम्परि णयतः शुक्राग्राङ्गृहीत
गतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः शुक्र एषोऽन्तो-
ऽन्तम्मनुष्यः॥ २३॥

श्रियै गृत्वा नि वर्ततेऽन्तादेवान्तमा रभते न ततः
 पापीयान्भवति मन्थ्यग्रान्गृहीताभिचरन्नार्तपात्रं वा
 एतद्यन्मन्थिपात्रम्मृत्युनैवैनं ग्राहयति ताजगार्तिमाच्छ्रत्याग्रयणा
 यस्य पिता पितामहः पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा
 एष इन्द्रियेण व्यूध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यः॥२४॥

भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युर इवैतद्यज्ञस्य वागिव
 यदाग्रयणो वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः
 पापीयान्भवत्युक्थ्याग्रान्गृहीताभिचर्यमाणः सर्वेषां वा
 एतत्पात्राणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रं सर्वेणैवैनमिन्द्रियेणाति
 प्र युङ्क्ते सरस्वत्यभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुचं
 कुर्याद्वाग्वै॥२५॥

सरस्वती वाचैवैनमति प्र युङ्क्ते मा त्वत्क्षेत्राण्यरणानि
 गन्मेत्याह मृत्योर्वै क्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः क्षेत्राणि न
 गच्छति पूर्णान्ग्रहान्गृहीयादामयाविनः प्राणान् वा एतस्य
 शुगृच्छति यस्यामयति प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्य शुचो
 मुञ्चत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहान्गृहीयाद्यर्हि
 पर्जन्यो न वर्षेत्प्राणान् वा एतर्हि प्रजानां शुगृच्छति

यर्हि पुर्जन्यो न वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानां
शुचो मुञ्चति ताजकप्र वर्षति॥२६॥

प्रमीयेत मनुष्यं ऋध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यो वाग्वा एव

पूर्णान्ग्रहान्यश्चविंशतिश्च॥७॥ [७]

गायत्रो वा ऐन्द्रवायवो गायत्रम्प्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीये-
ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति त्रैष्टुभो
वै शुक्रस्त्रैष्टुभं द्वितीयमहस्तस्माद्वितीयेऽहञ्छुक्रो गृह्यते
स्व एवैनमायतने गृह्णाति जागंतो वा आग्रयणो जागंतं
तृतीयमहस्तस्मात्तृतीयेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने
गृह्णात्येतद्वै॥२७॥

यज्ञमापद्यच्छन्दाः स्याप्रोति यदाग्रयणः श्वो गृह्यते
यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते जगन्मुखो वै
द्वितीयस्त्रिरात्रो जागंत आग्रयणो यच्चतुर्थेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते
स्व एवैनमायतने गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते
राथंतरो वा ऐन्द्रवायवो राथंतरं पञ्चममहस्तस्मात्पञ्चमे-
ऽहन्न॥२८॥

ऐन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति बारहतो

वै शुक्रो बार्हतः५ षष्ठमहस्तस्मात्षष्ठेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व
 एवैनमायतने गृह्णात्येतद्वै द्वितीयं यज्ञमापद्यच्छन्दाः५ स्याप्रोति
 यच्छुक्रः श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते
 त्रिष्टुङ्मुखो वै तृतीयस्त्रिरात्रस्त्रैष्टुभः॥२९॥

शुक्रो यथ्संसृमेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने
 गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते वाग्वा आग्रयणो
 वागष्टममहस्तस्मादष्टमेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने
 गृह्णाति प्राणो वा ऐन्द्रवायवः प्राणो नवममहस्तस्मान्नवमे-
 ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्येतत्॥३०॥

वै तृतीयं यज्ञमापद्यच्छन्दाः५ स्याप्रोति यदैन्द्रवायवः
 श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्तेऽथो
 स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते पथो वा एतेऽध्यपथेन यन्ति
 येऽन्येनैन्द्रवायवात्प्रतिपद्यन्तेऽन्तः खलु वा एष यज्ञस्य
 यदृशममहर्दशमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते यज्ञस्य॥३१॥

एवान्तं गत्वापथात्पन्थामपि यन्त्यथो यथा वहीयसा
 प्रतिसारं वहन्ति तादृगेव तच्छन्दाः५ स्यन्योन्यस्य
 लोकमभ्यध्यायन्तान्येतेनैव देवा व्यवाहयन्नैन्द्रवायवस्य

वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यच्च॑तु॒र्थम॑ह॒स्तस्मि॑न्नाग्र॒य॒णो गृ॑ह्यते
तस्मा॑दाग्र॒य॒णस्या॒यत॑ने न॒वमे॑ऽह॒न्नैन्द्र॑वा॒यवो गृ॑ह्यते शु॒क्रस्य॑
वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यत्प॑ञ्च॒मम्॥ ३२॥

अ॒ह॒स्तस्मि॑न्नैन्द्र॒वा॒यवो गृ॑ह्यते॒ तस्मा॑दैन्द्र॒वा॒यव॒स्या॒यत॑ने
सप्त॑मेऽह॒ञ्छु॒क्रो गृ॑ह्यत आग्र॒य॒णस्य॑ वा ए॒तदा॒यत॑नं
यत्ष॑ष्ठम॒ह॒स्तस्मि॑ञ्छु॒क्रो गृ॑ह्यते॒ तस्मा॑ञ्छु॒क्रस्या॒यत॑नेऽष्ट॑मे-
ऽह॒न्नाग्र॑य॒णो गृ॑ह्यते॒ छन्दा॑स्ये॒व तद्वि॑ वा॒हय॑ति॒ प्र व॑स्य॒सो
विवा॑हमा॒प्नोति॑ य ए॒वं वेदा॑थो दे॒वता॑भ्य ए॒व य॒ज्ञे सं॒विदं॑
दधा॑ति॒ तस्मा॑दिद॒मन्यो॑न्यस्मै द॒दाति॥ ३३॥

ए॒तद्वै प॑ञ्चमेऽह॒न्नैष्ट॑भ ए॒तद्गृ॑ह्यते य॒ज्ञस्य॑ प॒ञ्चम॑न्यस्मा॒ एक॑ञ्च॥ ८॥ [८]

प्र॒जाप॑तिर॒काम॑यत॒ प्र जा॑येयेति॒ स ए॒तं द्वा॑दशरा॒त्रम॑पश्य॒त्तम॑
ततो॒ वै स प्रा॑जायत॒ यः का॑मये॒त प्र जा॑येयेति॒ स द्वा॑दशरा॒त्रेण॑
यजे॑त॒ प्रैव जा॑यते ब्रह्म॒वादि॑नो वद॒न्त्यग्नि॑ष्टोम॒प्राय॑णा य॒ज्ञा
अथ॑ कस्मा॑दतिरा॒त्रः पूर्॒वः प्र यु॑ज्यत॒ इति॑ चक्षु॒षी वा ए॒ते
य॒ज्ञस्य॑ यदतिरा॒त्रौ क॒नीनि॑के अ॒ग्निष्टो॑मौ यत्॥ ३४॥

अ॒ग्निष्टो॑मं पूर्॒वम्प्र॑यु॒ञ्जीर॑न्ब॒हिर्धा॑ क॒नीनि॑के दध्यु॒स्तस्मा॑दतिरा॒त्रः
पूर्॒वः प्र यु॑ज्यते चक्षु॒षी ए॒व य॒ज्ञे धि॒त्वा म॑ध्यतः क॒नीनि॑के

प्रति॑ दधति॒ यो वै गा॑य॒त्रीं ज्योतिः॑पक्षां वेद॒ ज्योति॑षा भा॒सा
सु॒व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ याव॑ग्नि॒ष्टोमौ तौ प॒क्षौ येऽन्त॑रेऽष्टावु॒क्थ्याः
स आ॒त्मैषा वै गा॑य॒त्री ज्योतिः॑पक्षा॒ य ए॒वं वेद॒ ज्योति॑षा
भा॒सा सु॒व॒र्गं लो॒कम्॥ ३५॥

ए॒ति प्र॒जाप॑तिर्वा ए॒ष द्वा॑दश॒धा विहि॑तो यद्वा॑दशरा॒त्रो
याव॑तिरा॒त्रौ तौ प॒क्षौ येऽन्त॑रेऽष्टावु॒क्थ्याः स आ॒त्मा
प्र॒जाप॑तिर्वावैष सन्थ्सद्ध॒ वै स॒त्रेण॑ स्पृ॒णोति प्रा॒णा वै
सत्प्रा॒णाने॒व स्पृ॒णोति॑ सर्वा॑सां वा ए॒ते प्र॒जानां॑ प्रा॒णैरा॑सते
ये स॒त्रमा॑सते॒ तस्मा॑त्पृच्छन्ति॒ किमे॒ते स॒त्रिण॒ इति॑ प्रि॒यः
प्र॒जाना॑मु॒त्थि॑तो भवति॒ य ए॒वं वेद॑॥ ३६॥

अ॒ग्नि॒ष्टोमौ यथ्सु॑व॒र्गल्लो॑कं प्रि॒यः प्र॒जानां॑ पञ्च॒ च॥ १॥ [९]

न वा ए॒षोऽन्य॑तो॒ वैश्वान॑रः सु॒व॒र्गाय॑ लो॒काय॒ प्राभ॑वद्दु॒र्ध्वो
ह॒ वा ए॒ष आ॑त॒त आसी॑त्ते दे॒वा ए॒तं वैश्वान॑रं
पर्यो॑हन्थ्सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ प्रभू॑त्या ऋ॒तवो॒ वा ए॒तेन॑
प्र॒जाप॑तिमयाजयन्तेष्वो॒र्ध्वोदधि॑ तदु॒र्ध्वोति॑ ह॒ वा ऋ॒त्विक्षु॑ य
ए॒वं वि॒द्वान्द्वा॑दशा॒हेन॒ यज॑न्ते॒ तेऽस्मि॑न्नेच्छन्त॒ स र॑स॒महं॑
वस॒न्ताय॒ प्राय॑च्छत्॥ ३७॥

यवं ग्रीष्मायौषधीर्वर्षाभ्यो ब्रीहीञ्छुरदे माषतिलौ
 हैमन्तशिशिराभ्यान्तेनेन्द्र प्रजापतिरयाजयत्ततो वा
 इन्द्र इन्द्रोऽभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स
 ह्येतेनाग्रेऽयंजतैष ह वै कुणपमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति
 पुरुषकुणपमंश्चकुणपङ्गौर्वा अन्नं येन पात्रेणान्मिभ्रति यत्तन्न
 निर्णेनिजति ततोऽधि॥३८॥

मलं जायत एकं एव यजेतैको हि प्रजापतिराध्रोद्वादश
 रात्रीर्दीक्षितः स्याद्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः प्रजापतिः
 प्रजापतिर्वैष एष ह त्वै जायते यस्तपसोऽधि जायते चतुर्धा
 वा एतास्तिस्त्रिस्त्रिंशो रात्रयो यद्वादशोपसदो याः प्रथमा यज्ञं
 ताभिः सम्भरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरा रभते॥३९॥

यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णेनित्ते याश्चतुर्थीरपि
 ताभिरात्मानमन्तरतः शुन्यते यो वा अस्य पशुमत्ति
 मा५स५ सौऽत्ति यः पुरोडाशंममस्तिष्क५ स यः
 परिवापम्पुरीष५ स य आज्यंममज्जान५ स यः सोम५
 स्वेद५ सोऽपि ह वा अस्य शीर्षण्या निष्पदः प्रति गृह्णाति
 यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति तस्माद्द्वादशाहेन न याज्यंमप्यप्मनो

व्यावृत्त्यै॥४०॥

अयच्छुद्धिं रभते द्वादशाहेन चत्वारि च॥10॥_____ [१०]

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः
स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा ऽष्टाभ्यः
स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहाैकादशभ्यः स्वाहा
द्वादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा
पञ्चदशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहा-
ऽष्टादशभ्यः स्वाहाैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै
स्वाहाैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहाैकान्न
षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहाैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै
स्वाहाैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यां शताभ्यां
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४१॥

नवचत्वारिंशते स्वाहाैकान्नैकविंशतिश्च॥11॥_____ [११]

एकस्मै स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः
स्वाहा नवभ्यः स्वाहाैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा
पञ्चदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहाैकान्न विंशत्यै
स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहाैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा

नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै
 स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा
 शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४२॥

एकस्मै त्रिभ्यः पञ्चाशत्॥१२॥

द्वाभ्यां स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहाऽष्टाभ्यः
 स्वाहा दशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः
 स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहाऽष्टादशभ्यः स्वाहा विंशत्यै
 स्वाहाऽष्टानवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४३॥

द्वाभ्यामष्टानवत्यै षड्विंशतिः॥१३॥

त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः
 स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः
 स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै
 स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न
 षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै
 स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४४॥

त्रिभ्योऽष्टचत्वारिंशत्॥१४॥

चतुर्भ्यः स्वाहाऽष्टाभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः

स्वाहा॑ वि॒ंश॒त्यै स्वाहा॑ षण्ण॑वत्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑
सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥४५॥

चतु॑र्भ्यः षण्ण॑वत्यै षोड॑श॥15॥ [१५]

प॒ञ्चभ्यः॑ स्वाहा॑ द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ प॒ञ्चद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑
वि॒ंश॒त्यै स्वाहा॑ प॒ञ्चन॑वत्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
स्वाहा॑॥४६॥

प॒ञ्चभ्यः॑ प॒ञ्चन॑वत्यै चतु॑र्दश॥16॥ [१६]

द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ वि॒ंश॒त्यै स्वाहा॑ त्रि॒ंश॒ते स्वाहा॑
चत्वारि॑ंश॒ते स्वाहा॑ प॒ञ्चा॒श॒ते स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ सप्त॑त्यै
स्वाहा॑ऽशी॒त्यै स्वाहा॑ नव॑त्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
स्वाहा॑॥४७॥

द॒शभ्यो॑ द्वावि॑ंश॒तिः॥17॥ [१७]

वि॒ंश॒त्यै स्वाहा॑ चत्वारि॑ंश॒ते स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ऽशी॒त्यै
स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥४८॥

वि॒ंश॒त्यै द्वाद॑श॥18॥ [१८]

प॒ञ्चा॒श॒ते स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ द्वाभ्या॑ं श॒ताभ्या॑ं स्वाहा॑

त्रिभ्यः शतेभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः
 शतेभ्यः स्वाहा षड्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः शतेभ्यः स्वाहा-
 ऽष्टाभ्यः शतेभ्यः स्वाहा नवभ्यः शतेभ्यः स्वाहा सहस्राय
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ४९ ॥

पञ्चाशते द्वात्रिंशत् ॥ १९ ॥ [१९]

शताय स्वाहा सहस्राय स्वाहाऽयुताय स्वाहा
 नियुताय स्वाहा प्रयुताय स्वाहाऽर्बुदाय स्वाहा न्यर्बुदाय
 स्वाहा समुद्राय स्वाहा मध्याय स्वाहाऽन्ताय स्वाहा
 परार्धाय स्वाहोषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहोदेष्ट्यते स्वाहोद्यते
 स्वाहोदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा
 सर्वस्मै स्वाहा ॥ ५० ॥

शतायाष्टात्रिंशत् ॥ २० ॥ [२०]

प्रजवं ब्रह्मवादिनः किमेष वा आत्त आदित्या उभयोः प्रजापतिरन्वायन्निन्द्रो वै सृष्टिन्द्रो वै
 शिथिलः प्रजापतिरकामयतान्नादः सा विराडसावादित्योऽर्वाङ्मता मेऽग्निना स्वाहाधिन्द्रोऽऽयुताय
 कृष्णायौषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो विंशतिः ॥ २० ॥ प्रजवं प्रजापतिर्यदंक्षन्दोमन्तं हुवे सवाहमौषधीभ्यो
 द्विचत्वारिंशत् ॥ ४२ ॥ प्रजव सर्वस्मै स्वाहा ॥ [२१]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

प्रजवं वा एतेन यन्ति यद्वंशममहः पापावहीयं वा एतेन
भवन्ति यद्वंशममहुर्यो वै प्रजवं यतामपथेन प्रतिपद्यते यः
स्थाणुः हन्ति यो भेषं न्येति स हीयते स यो वै दशमे-
ऽहन्नविवाक्य उपहन्यते स हीयते तस्मै य उपहताय व्याह
तमेवान्वारभ्य समश्नुतेऽथ यो व्याह सः ॥ १ ॥

हीयते तस्माद्वशमेऽहन्नविवाक्य उपहताय न व्युच्यमथो
खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन्
यज्ञस्य व्युद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य
समृद्धं तद्यजमानस्य यद्व्युद्धं तद्भातृव्यस्य स यो वै
दशमेऽहन्नविवाक्य उपहन्यते स एवाति रेचयति ते ये
बाह्या दृशीकवः ॥ २ ॥

स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तःसदसाद्बुच्यं
यदि तत्र न विन्देयुर्गृहपतिना व्युच्यन्तद्बुच्यमेवाथ वा
एतत्सर्पराज्ञियां ऋग्भिः स्तुवन्तीयं वै सर्पतो राज्ञी यद्वा
अस्यां किं चार्चन्ति यदानृचुस्तेनेयः सर्पराज्ञी ते यदेव किं

च वाचानृचुर्यदतोऽध्यर्चितारः॥३॥

तदुभयमाप्त्वावरुध्योत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा स्तुवते न वा
इमामंश्वरथो नाश्वतररीरथः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनो वा
इमां सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनः परिभवितुमथ ब्रह्म वदन्ति
परिमिता वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि
यजूंष्यथैतस्यैवान्तो नास्ति यद्वह्न्य तत्प्रतिगृणत आ
चक्षीत स प्रतिगुरः॥४॥

व्याह स दृशीकवोऽर्चितारः स एकश्च॥१॥ [१]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं द्वादशाहस्य प्रथमेनाहृत्विजां
यजमानो वृद्ध इति तेज इन्द्रियमिति किं द्वितीयेनेति
प्राणानन्नाद्यमिति किं तृतीयेनेति त्रीणिमाल्लोणकानिति
किं चतुर्थेनेति चतुष्पदः पशूनिति किम्पञ्चमेनेति
पञ्चाक्षराम्पङ्क्तिमिति किं षष्ठेनेति षडृतूनिति किं
सप्तमेनेति सप्तपदां शक्वरीमिति॥५॥

किमष्टमेनेत्यष्टाक्षरां गायत्रीमिति किं नवमेनेति
त्रिवृतं स्तोममिति किं दशमेनेति दशाक्षरां विराजमिति
किमेकादशेनेत्येकादशाक्षरां त्रिष्टुभमिति किं द्वादशेनेति

द्वादशाक्षरां जगतीमित्येतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति
तदेषां वृद्धे ॥ ६ ॥

शक्ररीमित्येकचत्वारिंशच्च ॥ २ ॥ [२]

एष वा आसौ द्वादशाहो यत्रयोदशरात्रः समानः
ह्येतदह्यत्प्रायणीयश्चोदयनीयश्च त्र्यतिरात्रो भवति त्रयं
इमे लोका एषां लोकानामाप्त्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो
व्यानो द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रति
तिष्ठन्ति सर्वमायुर्यन्ति य एवं विद्वांसस्रयोदशरात्रमासते
तदाहुर्वाग्वा एषा वितता ॥ ७ ॥

यद्वादशाहस्तां विच्छिन्द्युर्मध्येऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका
गृहपतेर्वारख्यादुपरिष्ठाच्छन्दोमानांमहाव्रतं कुर्वन्ति
संततामेव वाचमव रुद्धतेऽनुपदासुका गृहपतेर्वाग्भवति
पशवो वै छन्दोमा अन्नम्महाव्रतं यदुपरिष्ठाच्छन्दोमानां-
म्महाव्रतं कुर्वन्ति पशुषु चैवान्नाद्ये च प्रति तिष्ठन्ति ॥ ८ ॥

वितता त्रिचत्वारिंशच्च ॥ ३ ॥ [३]

आदित्या अकामयन्तोभयोर्लोकयोर्ऋध्रुयामेति त
एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै

त उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑रार्ध्व॒वन्न॒स्मि॑श्च॒ामुष्मि॑श्च॒ य ए॒वं
वि॒द्वा॑संश्चतुर्दशरा॒त्रमा॑संत उ॒भयो॑रे॒व लो॒कयो॑र्ऋ॒ध्रुव॑न्त्य॒-
स्मि॑श्च॒ामुष्मि॑श्च॒ चतु॑र्दशरा॒त्रो भ॑वति सप्त ग्राम्या ओष॑धयः
सप्तार॒ण्या उ॒भयो॑षाम॒वरु॑द्धौ यत्प॑रा॒चीना॑नि पृ॒ष्ठानि॑॥९॥

भव॑न्त्य॒मुमे॒व तैर्लो॒कम॒भि ज॑यन्ति॒ यत्प्र॑ती॒चीना॑नि पृ॒ष्ठानि॑
भव॑न्ती॒ममे॒व तैर्लो॒कम॒भि ज॑यन्ति॒ त्रय॑स्त्रि॒शौ म॑ध्यतः॒ स्तोमौ॑
भव॑तः॒ साम्रा॑ज्यमे॒व ग॑च्छन्त्य॒धिरा॒जौ भ॑वतोऽधि॒राजा॑ ए॒व
स॑मा॒नाना॑ भवन्त्यतिरा॒त्राव॑भितो॑ भवतः॒ परि॑गृहीत्यै॥१०॥

पृष्ठानि चतुस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

प्र॒जाप॑तिः सु॒वर्गं॑ लो॒कमै॑त्तं दे॒वा अ॒न्वाय॑न्ताना॑दित्याश्च॒
प॒शव॑श्चा॒न्वाय॑न्ते दे॒वा अ॑ब्रुवन् या॒न्प॒शून्पा॒र्जीवि॑ष्म॒
त इ॒मेऽन्वा॑ग्म॒न्निति॑ तेभ्य॑ ए॒तं च॑तुर्दशरा॒त्रम्प्र॑त्यौह॒न्त
आ॑दि॒त्याः पृ॒ष्ठैः सु॒वर्गं॑ लो॒कमारो॑ह॒त्र्यहा॑भ्याम॒स्मिल्लो॑के
प॒शून्प्र॑त्यौह॒न्पृ॒ष्ठैरा॑दि॒त्या अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क आ॑र्ध्व॒वन्न्यहा॑भ्याम॒स्मिन्॥

लो॒के प॒शवो॑ य ए॒वं वि॒द्वा॑संश्चतुर्दशरा॒त्रमा॑संत उ॒भयो॑रे॒व
लो॒कयो॑र्ऋ॒ध्रुव॑न्त्य॒स्मि॑श्च॒ामुष्मि॑श्च॒ पृ॒ष्ठैरे॒वामुष्मि॑ल्लो॒क
ऋ॒ध्रुव॑न्ति॒ त्र्यहा॑भ्याम॒स्मिल्लो॑के॒ ज्योति॑र्गौरा॒युरिति॑ त्र्य॒हो

भवती॒यं वाव॑ ज्योति॑र॒न्तरि॑क्षं गौ॒र॒सावायु॑रि॒माने॒व
लो॒कान॒भ्यारो॑हन्ति॒ यद॒न्यतः॑ पृ॒ष्ठानि॒ स्युर्वि॑विवधः॑
स्या॒न्मध्ये॑ पृ॒ष्ठानि॑ भवन्ति॒ सविवध॑त्वाय॥१२॥

ओजो॒ वै वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठान्यो॑ज ए॒व वी॒र्य॑म्मध्य॒तो द॑धते
बृ॒ह॒द्रथ॑न्त॒राभ्यां॑ यन्ती॒यं वाव॑ र॒थन्त॑रम॒सौ बृ॒ह॒दाभ्या॑मे॒व
य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्त्येते॒ वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी
स्रु॒ती ताभ्या॑मे॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॑न्ति॒ परा॑श्चो॒ वा ए॒ते
सु॒वर्गं॑ लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒ ये प॑रा॒चीना॑नि पृ॒ष्ठान्यु॑प॒यन्ति॑
प्र॒त्यङ्मु॒हो भ॑वति॒ प्र॒त्यव॑रूढ्या॒ अथो॒ प्र॑ति॒ष्ठित्या॑
उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्ऋ॑द्धो॒त्तिष्ठ॑न्ति॒ चतु॑र्द॒शैता॑स्ता॒सां या
द॒श द॒शाक्ष॑रा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॑राजै॒वान्नाद्य॑म॒व रु॑न्धते
याश्च॑त॒स्रश्च॑त॒स्रो दि॒शो दि॒क्ष्वे॒व प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्त्यति॒रात्रा॑व॒भितो॑
भव॑तः॒ परि॑गृहीत्यै॥१३॥

आर्ध्व॑व॒त्र्य॒हाभ्या॑म॒स्मिन्स॑विवध॒त्वाय॑ प्र॒ति॒ष्ठित्या॑ एक॒त्रिं॑शच्च॥५॥ [५]

इन्द्रो॒ वै स॒दृङ्दे॒वता॑भिरासी॒त्स न॒ व्या॒वृ॒तम॑गच्छ॒त्स
प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑ ए॒तम्प॑ञ्चद॒शरा॑त्र॒म्प्राय॑च्छ॒त्तमा॑ह॒रत्
तेना॑यज॒त ततो॒ वै सो॑ऽन्याभिर्दे॒वता॑भिर्व्या॒वृ॒तम॑गच्छ॒द्य

ए॒वं वि॒द्वा॑सः प॒ञ्चद॑शरा॒त्रमा॑स॒ते व्या॒वृ॒तमे॒व पा॒प्मना॒
भ्रातृ॑व्येण गच्छन्ति॒ ज्योति॒र्गौरा॒युरिति॑ त्र्य॒हो भ॑वती॒यं वाव॑
ज्योति॑रन्तरिक्षम्॥१४॥

गौर॑सावायु॒रेष्वे॒व लो॒केषु॑ प्रति॑ तिष्ठन्त्यस॒त्रं वा
ए॒तद्य॑दच्छन्दो॒मं यच्छ॑न्दो॒मा भ॑वन्ति॒ तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑
ए॒व पृ॒ष्ठैर॑व॒ रुन्ध॑ते प॒शूच्छ॑न्दो॒मैरोजो॑ वा वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठानि॑
प॒शव॑श्छन्दो॒मा ओज॑स्ये॒व वी॒र्यं प॒शुषु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति
प॒ञ्चद॑शरा॒त्रो भ॑वति प॒ञ्चद॑शो वज्रो॒ वज्र॑मे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः प्र
ह॑रन्त्यतिरा॒त्राव॑भितो॑ भवत इन्द्रि॒यस्य॑ परि॑गृहीत्यै॥१५॥

अ॒न्तरि॑क्षमिन्द्रि॒यस्यै॑कं॥६॥ [६]

इन्द्रो॒ वै शि॑थिल इ॒वाप्र॑तिष्ठित आसीत्सोऽसु॒रेभ्यो॑-
ऽबि॒भेत्स॑ प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तस्मा॑ ए॒तम्प॑ञ्चदशरा॒त्रं
वज्र॑म्प्रायच्छत् तेनासु॒रान्परा॑भाव्य॑ वि॒जित्य॑ श्रियं॒मगच्छ॑दग्नि॒ष्टुता॑
पा॒प्मानं॑ निर॑दहत प॒ञ्चद॑शरा॒त्रेणो॒जो बल॑मिन्द्रि॒यं
वी॒र्य॑मा॒त्मन्न॑धत्त॒ य ए॒वं वि॒द्वा॑सः प॒ञ्चद॑शरा॒त्रमा॑स॒ते
भ्रातृ॑व्याने॒व प॑रा॒भाव्य॑ वि॒जित्य॑ श्रियं॒ गच्छ॑न्त्यग्नि॒ष्टुता॑
पा॒प्मानं॑ निः॥१६॥

दहन्ते पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत
 एता एव पशव्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽ-
 र्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते
 तस्मात्पशव्या एता एव सुवर्ग्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य
 रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरः सुवर्गो
 लोकस्तस्मात्सुवर्ग्या ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
 ज्योतिरन्तरिक्षम्॥१७॥

गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि
 स्युर्विविवधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो
 वै वीर्यम्पृष्ठान्योज एव वीर्यम्मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्या
 यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव
 प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं
 लोकम्॥१८॥

यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
 ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति
 प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति
 पञ्चदशैतास्तासां या दश दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्य-

मव रुन्धते याः पञ्च पञ्च दिशो दिक्ष्वेव प्रति
तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै
पशूनाम्परिगृहीत्यै॥१९॥

गच्छन्त्यग्निष्टतां पाप्मानन्निरन्तरिक्षल्लोकं प्रजायै द्वे च॥७॥ [७]

प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति स एतः
सप्तदशरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सौऽन्नादो-
ऽभवद्य एवं विद्वांसः सप्तदशरात्रमासतेऽन्नादा एव भवन्ति
पञ्चाहो भवति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे
प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव
रुन्धतेऽसत्रं वा एतत्॥२०॥

यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव
रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा
ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति सप्तदशरात्रो भवति
सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यां अतिरात्रावभितो भवतो-
ऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥२१॥

एतत्सत्रिः श्रवः॥८॥ [८]

सा विराङ्गिक्रम्यातिष्ठद्ब्रह्मणा देवेष्वन्नेनासुरेषु ते देवा

अ॒काम॑यन्तो॒भय॑ꣳ सं वृ॒क्षीम॑हि ब्रह्म॒ चान्नं॑ चेति॒ त ए॒ता
वि॑ꣳश॒तिꣳ रात्री॑रपश्यन्ततो॒ वै त उ॒भय॑ꣳ सम॑वृ॒ञ्जत॑ ब्रह्म॒
चान्नं॑ च ब्रह्मवर्च॑सिनो॒ऽन्ना॒दा अ॑भवन् य एवं वि॒द्वाꣳस ए॒ता
आस॑त उ॒भय॑मेव सं वृ॒ञ्जते॑ ब्रह्म॒ चान्नं॑ च॥२२॥

ब्रह्मवर्च॑सिनो॒ऽन्ना॒दा भ॑वन्ति॒ द्वे वा ए॒ते वि॒राजौ॒ तयो॑रे॒व
नाना॑ प्रति॒ तिष्ठ॑न्ति वि॑ꣳशो॒ वै पु॒रुषो॑ दश॒ हस्त्या॑
अ॒ङ्गुल॑यो॒ दश॑ प॒द्मा यावा॑ने॒व पु॒रुष॑स्तमा॒त्वोत्ति॑ष्ठन्ति॒
ज्योति॑र्गौरायु॒रिति॑ त्र्य॒हा भ॑वन्ती॒यं वाव॑ ज्योति॑रन्तरि॒क्षं
गौर॑सावायु॒रिमा॑ने॒व लो॒कान॑भ्यारो॒हन्त्य॑भिपूर्व॒ त्र्य॒हा
भ॑वन्त्य॒भिपूर्व॑मे॒व सु॒वर्ग॑म्॥२३॥

लो॒कम॑भ्यारो॒हन्ति॒ यद॒न्यतः॑ पृ॒ष्ठानि॒ स्युर्वि॑वि॒वधꣳ
स्या॒न्मध्यै॑ पृ॒ष्ठानि॒ भव॑न्ति सवि॒वध॑त्वायौजो॒ वै
वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठान्यो॒ज ए॒व वी॒र्य॑म्मध्य॒तो द॑धते बृह॒द्रथ॑न्तरा॒-
भ्यां॑ यन्ती॒यं वाव॑ र॒थं त॑रम॒सौ बृ॒हदा॑भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑
अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी सु॒ती
ताभ्या॑मे॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॑न्ति॒ परा॑ञ्चो॒ वा ए॒ते सु॒वर्गं॑
लो॒कम॑भ्यारो॒हन्ति॒ ये परा॑ची॒नानि॑ पृ॒ष्ठान्यु॑पयन्ति॒ प्रत्य॑ङ्म॒हो

भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्
 ऋद्धोत्तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितौ भवतो ब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यस्य
 परिगृहीत्यै॥ २४॥

वृञ्जते ब्रह्म चान्नश्च सुवर्गमेते सुवर्गत्रयोविंशतिश्च॥९॥ [९]

असावादित्योऽस्मिन्नल्लोक आसीत्तं देवाः पृष्ठैः परिगृह्य
 सुवर्गं लोकमंगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येन सुवर्गे
 लोके प्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोहन्त्स
 वा असावादित्योऽमुष्मिन्नल्लोके परैरुभयतः परिगृहीतो
 यत्पृष्ठानि भवन्ति सुवर्गमेव तैर्लोकं यजमाना यन्ति
 परैरवस्तात्परिं गृह्णन्ति दिवाकीर्त्येन॥ २५॥

सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्ति परैः परस्तात्परिं
 गृह्णन्ति पृष्ठैरुपावारोहन्ति यत्परं परस्तान्न स्युः पराश्चः
 सुवर्गाल्लोकान्निष्पद्येरन् यदवस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुरभितौ
 दिवाकीर्त्यम्परःसामानो भवन्ति सुवर्ग एवैनाल्लोक उभयतः
 परि गृह्णन्ति यजमाना वै दिवाकीर्त्यं संवत्सरः
 परःसामानोऽभितौ दिवाकीर्त्यम्परः सामानो भवन्ति
 संवत्सर एवोभयतः॥ २६॥

प्रति तिष्ठन्ति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यम्पार्श्वे परःसामानोऽभितो
 दिवाकीर्त्यम्परःसामानो भवन्ति तस्मादभितः पृष्ठम्पार्श्वे
 भूयिष्ठा ग्रहा गृह्यन्ते भूयिष्ठं शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो
 ग्रन्थं ग्रन्थन्त्यविस्रंसाय सप्त गृह्यन्ते सप्त वै शीर्षण्याः
 प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि
 भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न॥२७॥

प्रत्यवरोहैयुरुद्धा माद्यैयुर्यजमानाः प्र वा मीयेरन्
 यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकमप्रत्यवरोहन्त्यथो
 अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठन्त्यनुन्मादायेन्द्रो वा अप्रतिष्ठित
 आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशतिरात्रम्प्रायच्छ
 ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बहुयाजिनोऽप्रतिष्ठिताः॥२८॥

स्युस्त एकविंशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय
 इमे लोका असावादित्य एकविंश एतावन्तो वै
 देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यसावादित्यो न
 व्यरोचत स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशति-
 रात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सोऽरोचत य एवं
 विद्वांस एकविंशतिरात्रमासते रोचन्त एवैकविंशतिरात्रो
 भवति रुग्वा एकविंशो रुचमेव गच्छन्त्यथो प्रतिष्ठामेव

प्रतिष्ठा ह्येकविंशोऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य
परिगृहीत्यै॥२९॥

गृह्णन्ति दिवाकीर्त्यैवोभयतो नाप्रतिष्ठिता आसन्त एकविंशतिश्च॥१०॥——[१०]

अर्वाद्यज्ञः सं क्रामत्वमुष्मादधि मामभि। ऋषीणां यः
पुरोहितः। निर्देवं निर्वीरं कृत्वा विष्कन्धं तस्मिन् हीयतां
योऽस्मान्द्वेष्टि। शरीरं यज्ञशमलं कुसीदं तस्मिन्सीदतु यो-
ऽस्मान्द्वेष्टि। यज्ञं यज्ञस्य यत्तेजस्तेन सं क्राम मामभि।
ब्राह्मणानृत्विजो देवान् यज्ञस्य तपसा ते सवाहमा हुवे।
इष्टेन पक्वमुप॥३०॥

ते हुवे सवाहम्। सन्तो वृञ्जे सुकृतं सं प्रजां
पशून्। प्रैषान्त्सामिधेनीराधारावाज्यभागावाश्रुतम्प्रत्याश्रुतमा
शृणामि ते। प्रयाजानूयाजान्त्स्विष्टकृतमिडामाशिष आ वृञ्जे
सुवः। अग्निनेन्द्रेण सोमेन सरस्वत्या विष्णुना देवताभिः।
याज्यानुवाक्याभ्यामुप ते हुवे स्वाहं यज्ञमा ददे ते वर्षद्वृतम्।
स्तुतं शस्त्रम्प्रतिगरं ग्रहमिडामाशिषः॥३१॥

आ वृञ्जे सुवः। पत्नीसंयाजानुप ते हुवे सवाहं
समिष्टयजुरा ददे तव। पशून्सुतम्पुरोडाशान्त्सर्वनान्योत

य॒ज्ञम्। दे॒वान्॒थ्सेन्द्रा॒नुपं ते हुवे सवा॒हम्॒ग्निमु॒खा॒न्थ्सोम॑वतो
ये च॒ विश्वे॑॥३२॥

उप॒ ग्र॒हमिडा॑मा॒शिषो॒ द्वात्रिं॑शच्च॥११॥ [११]

भू॒तम्भ॒व्यम्भ॒विष्य॑द्वष॒ट्थ्वाहा॒ नम॒ ऋ॒क्साम॒
य॒जुर्वष॑ट्थ्वाहा॒ नमो॑ गाय॒त्री त्रि॒ष्टु॒जग॑ती॒ वष॑ट्थ्वाहा
नमः॑ पृथि॒व्यन्तरि॑क्षं॒ द्यौर्वष॑ट्थ्वाहा॒ नमो॑ऽग्नि॒र्वायुः॑ सूर्यो॑
वष॑ट्थ्वाहा॒ नमः॑ प्रा॒णो व्या॒नोऽपा॒नो वष॑ट्थ्वाहा॒ नमो॑ऽन्नं
कृ॒षिर्वृ॑ष्टि॒र्वष॑ट्थ्वाहा॒ नमः॑ पि॒ता पु॒त्रः पौ॒त्रो वष॑ट्थ्वाहा
नमो॑ भूर्भुवः॒सुव॑र्वष॒ट्थ्वाहा॒ नमः॑॥३३॥

भुव॑श्च॒त्वारि॑ च॥१२॥ [१२]

आ मे॑ गृ॒हा भ॑व॒न्त्वा प्र॒जा म॒ आ मां य॒ज्ञो वि॑शतु
वी॒र्या॑वान्। आपो॑ दे॒वीर्य॑ज्ञिया॒ मा वि॑शन्तु स॒हस्र॑स्य मा
भू॒मा मा प्र॑ हा॒सीत्। आ मे॑ ग्र॒हो भ॑व॒त्वा पु॑रो॒रु॒ख्स्तु॑तश॒स्त्रे
मा वि॑शता॒ऽसमी॑ची॒। आ॒दि॒त्या रु॒द्रा वस॑वो मे सद॒स्याः
स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र॑ हा॒सीत्। आ मा॑ग्नि॒ष्टोमो॑
वि॑शतू॒क्थ्य॑श्चातिरा॒त्रो मा वि॑शत्वापि॒शर्व॑रः। ति॒रोअ॑हिया॒ मा

सुहृता आ विशन्तु सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्॥३४॥

अग्निष्टोमो विशत्वष्टादश च॥13॥ [१३]

अग्निना तपोऽन्वभवद्वाचा ब्रह्मं मणिना रूपाणीन्द्रेण
देवान् वातेन प्राणान्सूर्येण द्याश्चन्द्रमसा नक्षत्राणि
यमेन पितृनाज्ञा मनुष्यान्फलेन नादेयानजगरेण
सर्पान्व्याघ्रेणारण्यान्पशूञ्छेनेन पतत्रिणो वृष्णाश्वानृषभेण
गा बस्तेनाजा वृष्णिनावीर्त्रीहिणान्त्रानि यवेनौषधीर्न्यग्रोधेन
वनस्पतीनुदुम्बरेणोर्जङ्गायत्रिया छन्दांसि त्रिवृता
स्तोमान्ब्राह्मणेन वाचम्॥३५॥

ब्राह्मणेनैकं च॥14॥ [१४]

स्वाहाधिमाधीताय स्वाहा स्वाहाधीतम्मनसे स्वाहा स्वाहा
मनः प्रजापतये स्वाहा काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै
स्वाहादित्यै स्वाहादित्यै मह्यै स्वाहादित्यै सुमृडीकायै स्वाहा
सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै
स्वाहा पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय
स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय
स्वाहा विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्यपाय स्वाहा विष्णवे

निभूयपाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३६॥

पुरु॒रूपाय॑ स्वाहा दश॑ च॥१५॥

द॒द्ध्यः स्वाहा॑ हनू॒भ्या॑ः स्वाहो॒ष्ठा॒भ्या॑ः स्वाहा॑ मुखा॒य
स्वाहा॑ नासिका॒भ्या॑ः स्वाहा॒क्षी॒भ्या॑ः स्वाहा॑ कर्णा॒भ्या॑ः
स्वाहा॑ पा॒र इ॒क्षवो॑ऽवा॒र्येभ्यः॑ प॒क्ष्म॑भ्यः स्वाहा॑वा॒र इ॒क्षवः॑
पा॒र्येभ्यः॑ प॒क्ष्म॑भ्यः स्वाहा॑ शी॒र्ष्णे स्वाहा॑ भ्रू॒भ्याः स्वाहा॑
ल॒लाटा॑य स्वाहा॑ मूर्ध्ने स्वाहा॑ म॒स्तिष्का॑य स्वाहा॑ केशे॒भ्यः
स्वाहा॑ वहा॒य स्वाहा॑ ग्री॒वाभ्यः॑ स्वाहा॑ स्क॒न्धेभ्यः॑ स्वाहा॑
की॒र्कसा॑भ्यः स्वाहा॑ पृ॒ष्ठीभ्यः॑ स्वाहा॑ पा॒ज॒स्याय॑ स्वाहा॑
पा॒र्श्वाभ्या॑ः स्वाहा॑॥३७॥

अ॒स॒भ्या॑ः स्वाहा॑ दोष॒भ्या॑ः स्वाहा॑ बा॒हुभ्या॑ः
स्वाहा॑ जङ्घा॒भ्या॑ः स्वाहा॑ श्रोणी॒भ्या॑ः स्वाहो॒रुभ्या॑ः
स्वाहा॑ष्ठीव॒द्भ्या॑ः स्वाहा॑ जङ्घा॒भ्या॑ः स्वाहा॑ भ॒सदे॑ स्वाहा॑
शिख॒ण्डेभ्यः॑ स्वाहा॑ वा॒ल॒धाना॑य स्वाहा॑ण्डा॒भ्या॑ः स्वाहा॑
शेपा॒य स्वाहा॑ रेत॑से स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः॑ स्वाहा॑ प्र॒जन॑नाय
स्वाहा॑ प॒द्भ्यः स्वाहा॑ श॒फेभ्यः॑ स्वाहा॑ लो॒म॑भ्यः स्वाहा॑
त्व॒चे स्वाहा॑ लोहि॑ताय स्वाहा॑ मा॒स॒ाय स्वाहा॑ स्ना॒व॑भ्यः

स्वाहास्थभ्यः स्वाहा मञ्जभ्यः स्वाहाङ्गैभ्यः स्वाहात्मने स्वाहा
सर्वस्मै स्वाहा॥३८॥

पार्श्वभ्यां३ स्वाहा मञ्जभ्यः स्वाहा षट्॥१६॥ [१६]

अ॒ञ्जे॒ताय॒ स्वाहा॑ञ्जि॒सक्थाय॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒पदे॒ स्वाहा॑
शि॒ति॒ककुदे॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒रन्ध्राय॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒पृष्ठाय॒
स्वाहा॑ शि॒त्यंसाय॒ स्वाहा॑ पु॒ष्प॒कर्णाय॒ स्वाहा॑ शि॒त्योष्ठाय॒
स्वाहा॑ शि॒ति॒भ्रवे॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒भसदे॒ स्वाहा॑ श्वे॒तानू॒काशाय॒
स्वाहा॑ञ्जये॒ स्वाहा॑ ल॒लामाय॒ स्वाहा॑सि॒तज्ञवे॒ स्वाहा॑
कृ॒ष्णै॒ताय॒ स्वाहा॑ रोहि॒तै॒ताय॒ स्वाहा॑रु॒णै॒ताय॒ स्वाहा॑दृ॒शाय॒
स्वाहा॑ की॒दृशाय॒ स्वाहा॑ ता॒दृशाय॒ स्वाहा॑ स॒दृशाय॒ स्वाहा॑
वि॒स॒दृशाय॒ स्वाहा॑ सु॒स॒दृशाय॒ स्वाहा॑ रू॒पाय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
स्वाहा॑॥३९॥

रूपाय स्वाहा द्वे च॥१७॥ [१७]

कृ॒ष्णाय॒ स्वाहा॑ श्वे॒ताय॒ स्वाहा॑ पि॒शंगा॑य॒ स्वाहा॑ सा॒रंगा॑य॒
स्वाहा॑रु॒णाय॒ स्वाहा॑ गौ॒राय॒ स्वाहा॑ ब॒भ्रवे॒ स्वाहा॑ नकु॒लाय॒
स्वाहा॑ रोहि॒ताय॒ स्वाहा॑ शो॒णाय॒ स्वाहा॑ श्या॒वाय॒ स्वाहा॑
श्या॒माय॒ स्वाहा॑ पा॒क॒लाय॒ स्वाहा॑ सु॒रूपाय॒ स्वाहा॑नु॒रूपाय॒

स्वाहा विरूपाय स्वाहा सरूपाय स्वाहा प्रतिरूपाय स्वाहा
 शबलाय स्वाहा कमलाय स्वाहा पृश्नये स्वाहा पृश्निसक्थाय
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ४० ॥

कृष्णाय षट्त्वारिंशत् ॥ 18 ॥ [१८]

ओषधीभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा
 काण्डेभ्यः स्वाहा वल्शेभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः
 स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः स्वाहा
 शयानेभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ४१ ॥

ओषधीभ्यश्चतुर्विंशतिः ॥ 19 ॥ [१९]

वनस्पतिभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा
 स्कन्धेभ्यः स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा पुर्णेभ्यः स्वाहा
 पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहागृहीतेभ्यः
 स्वाहावपन्नेभ्यः स्वाहा शयानेभ्यः स्वाहा शिष्टाय
 स्वाहातिशिष्टाय स्वाहा परिशिष्टाय स्वाहा सःशिष्टाय
 स्वाहोच्छिष्टाय स्वाहा रिक्ताय स्वाहारिक्ताय स्वाहा
 प्ररिक्ताय स्वाहा सःरिक्ताय स्वाहोद्रिक्ताय स्वाहा सर्वस्मै

स्वाहा॥४२॥

वनस्पतिभ्यः स्कन्धोभ्यः शिष्टाय रिक्ताय षट्त्वारिंशत्॥20॥—————[२०]

बृहस्पतिः श्रद्धया वा ऋक्षा वै प्रजापतिर्येनयेन द्वे वाव देवसुत्रे आदित्या अकामयन्त
सुवर्गं वसिष्ठः सं वत्सराय सुवर्गं ये सुत्रम्ब्रह्मवादिनोऽतिरात्रो ज्योतिष्ठोमं मेघः कूप्याभ्योऽज्यो
यो नमो मयोभूः किं स्विदम्बे भूः प्राणाय सिताय द्वाविंशतिः॥22॥ बृहस्पतिः प्रतितिष्ठन्ति
वै दंशरात्रेण सुवर्गं यो अर्वन्तं भूस्त्रिप्रश्नाशत्॥53॥ बृहस्पतिः सर्वस्मै स्वाहा॥—[२१]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मे देवा दधीरन्गच्छेयम्पुरोधामिति
स एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत्
ततो वै तस्मै श्रद्धेवा अदधतागच्छत्पुरोधां य एवं
विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते श्रदेभ्यो मनुष्या दधते
गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुः॥१॥

इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव
सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा

भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो
 वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु
 प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ
 बृहदाभ्यामेव॥ २॥

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी
 सुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
 चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः
 संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा
 गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धते-
 ऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ ३॥

असावायुराभ्यामेव पञ्चचत्वारिंशच्च॥ १॥ [१]

यथा वै मनुष्या एव देवा अग्रं आसन्ते-
 ऽकामयन्तावर्तिम्पाप्मानं मृत्युमपहृत्य दैवीं स सदं
 गच्छेमेति त एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त
 ततो वै ते ऽवर्तिम्पाप्मानं मृत्युमपहृत्य दैवीं स सदमगच्छन्
 य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते ऽवर्तिमेव
 पाप्मानमपहृत्य श्रियं गच्छन्ति श्रीरहि मनुष्यस्य॥ ४॥

दैवीं स॒सृज्योतिरतिरात्रो भवति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यातं
 पृ॒ष्ठः षड॒हो भवति॑ षड्वा ऋ॒तवः॑ संव॒त्सर॑स्तम्मासां
 अर्धमा॒सा ऋ॒तवः॑ प्रविश्य॒ दैवी॑ स॒सद॑मगच्छन् य
 एवं वि॒द्वाँसश्चतुर्विं॑शतिरात्रमासते संव॒त्सर॑मेव प्रविश्य
 वस्य॑सीँ स॒सद॑ गच्छन्ति त्रय॑स्त्रयस्त्रिं॒शा अव॑स्ताद्भवन्ति
 त्रय॑स्त्रयस्त्रिं॒शाः प॒रस्ता॑त्रयस्त्रिं॒शैरेवो॒भयतो॑ऽव॒र्तिम्पा॒प्मान॑मप
 दैवी॑ स॒सद॑मध्यतः॥५॥

गच्छन्ति पृ॒ष्ठानि॒ हि दैवीं स॒सृजामि॑ वा ए॒तत्कुर्व॑न्ति
 यत्रय॑स्त्रयस्त्रिं॒शा अ॒न्वश्चो मध्येऽनि॑रुक्तो भवति
 तेनाजा॑म्यूर्ध्वानि॒ पृ॒ष्ठानि॑ भवन्त्यूर्ध्वाश्छ॑न्दो॒मा उ॒भाभ्याँ
 रूपाभ्याँ सुव॒र्गं लो॒कं य॒न्त्यस॑त्रं वा ए॒तद्यद॑छन्दो॒मं
 यच्छ॑न्दो॒मा भव॑न्ति तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑ ए॒व पृ॒ष्ठैरव॑ रुन्धते
 प॒शूञ्छ॑न्दो॒मैरोजो॑ वै वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठानि॑ प॒शवः॑॥६॥

छ॒न्दो॒मा ओज॑स्येव वी॒र्यं प॒शुषु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति
 त्रय॑स्त्रयस्त्रिं॒शा अ॒वस्ता॑द्भवन्ति त्रय॑स्त्रयस्त्रिं॒शाः
 प॒रस्ता॑न्मध्ये पृ॒ष्ठान्युरो॑ वै त्रय॑स्त्रिं॒शा आ॒त्मा पृ॒ष्ठान्या॒त्मन॑
 ए॒व तद्यज॑मानाः शर्म॑ न ह्य॒न्तेऽना॑त्यै बृह॒द्रथ॑न्तराभ्यां यन्ती॒यं

वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति
तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव॥७॥

सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं
लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति
प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या
उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति त्रिवृतोऽधि त्रिवृतमुप
यन्ति स्तोमानां सम्पत्तयै प्रभावाय ज्योतिरग्निष्टोमो
भवत्ययं वाव स क्षयोऽस्मादेव तेन क्षयान्न यन्ति
चतुर्विंशतिरात्रो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः
संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गे लोके
प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री गायत्री
ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो
भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥८॥

मनुष्यस्य मध्यतः पशवस्ताभ्यामेव सं वत्सरश्चतुर्विंशतिश्च॥२॥ [२]

ऋक्षा वा इयमलोमकासीत्साकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः
प्र जायेयेति सैतान्त्रिंशतं रात्रीरपश्यत्ततो वा
इयमोषधीभिर्वनस्पतिभिः प्राजायत ये प्रजाकांमाः
पशुकांमाः स्युस्त एता आसीरन्मैव जायन्ते प्रजया

पशुभिरियं वा अक्षुध्यत्सैतां विराजंमपश्यत्तामात्मन्धित्वान्नाद्यम्

वनस्पतीन्प्रजां पशून्तेनावर्धत सा जेमानंम्महिमानंमगच्छद्य
एवं विद्वांस एता आसते विराजमेवात्मन्धित्वाऽन्नाद्यमव
रुन्धते वर्धन्ते प्रजयां पशुभिर्जेमानंम्महिमानं गच्छन्ति
ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः
षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्षष्ठानि पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः
संवत्सरन्ते संवत्सर एव॥१०॥

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति यज्ञस्य
संतत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिंशः प्रजापतिमेवा
रुन्धते प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविंशो
भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्भवति
पाप्मानमेव तेन निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेज एवात्मन्दधते
पञ्चदश इन्द्रस्तोमो भवतीन्द्रियमेवाव॥११॥

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव
तेन जायन्त एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो
रुचमेवात्मन्दधते चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः
संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गो

लो॒के प्र॒ति तिष्ठ॑न्त्यथो॒ ए॒ष वै वि॑षू॒वान् वि॑षू॒वन्तो भ॑वन्ति॒
य ए॒वं वि॒द्वाँस॑ ए॒ता आ॑स॒ते च॒तुर्वि॑ँ॒शात्पृ॑ष्ठान्यु॒प॑ यन्ति॒
सं॒वत्स॑र ए॒व प्र॑ति॒ष्ठाय॑॥१२॥

दे॒वता॑ अ॒भ्यारो॑हन्ति त्रयस्त्रिँ॒शात्र॑यस्त्रिँ॒शमु॑प॒ यन्ति॒
त्रय॑स्त्रिँ॒शद्वै दे॒वता॑ दे॒वता॑स्वे॒व प्र॒ति तिष्ठ॑न्ति त्रिण॒वो भ॑वती॒मे
वै लो॒कास्त्रि॑ण॒व ए॒ष्वे॒व लो॒केषु॑ प्र॒ति तिष्ठ॑न्ति द्वावे॒कवि॑ँ॒शौ
भ॑वतः प्र॒तिष्ठि॑त्या अथो रुच॑मे॒वात्म॑न्दध॒ते ब॒हवः॑ षोड॒शिना॑
भ॑वन्ति॒ तस्मा॑द्ब॒हवः॑ प्र॒जासु॑ वृषा॒णो य॑दे॒ते स्तोमा॑ व्य॒तिष॑क्ता॒
भ॑वन्ति॒ तस्मा॑दि॒यमोष॑धीभिर्व॒नस्प॑तिभिर्व्य॒तिष॑क्ता॥१३॥

व्य॒तिष॑ज्यन्ते प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्य ए॒वं वि॒द्वाँस॑ ए॒ता
आ॑स॒तेऽक्लृ॑प्ता वा ए॒ते सु॑व॒र्गं लो॒कं य॑न्त्युच्चाव॒चान् हि
स्तोमा॑नु॒पय॑न्ति॒ यदे॒त ऊ॒र्ध्वाः क्लृ॑प्ताः स्तोमा॑ भ॑वन्ति॒
क्लृ॑प्ता ए॒व सु॑व॒र्गं लो॒कं य॑न्त्यु॒भयो॑रे॒भ्यो लो॒कयोः॑ कल्प॑ते
त्रिँ॒शदे॒तास्त्रिँ॒शद॑क्षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राजै॑वान्नाद्य॒मव॑
रु॒न्धते॑ऽति॒रात्रा॑व॒भितो॑ भ॒वतो॑ऽन्नाद्य॑स्य॒ परि॑गृही॒त्यै॥१४॥

ओषधीः सं वत्सर एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्तैकान्नपञ्चाशच्च॥३॥ [३]

प्र॒जाप॑तिः सु॒वर्गं॑ लो॒कमै॑त्तं दे॒वा येन॑येन॒ छन्द॑सानु॒

प्रायुञ्जत् तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिंशत् रात्रीरपश्यन्
 द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा
 प्रजापतिमात्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसं
 एता आसन्ते द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः
 प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वा श्रियं
 गच्छन्ति॥१५॥

श्रीर्हि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता
 द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुग्वागनुष्टुप्सर्वामेव वाचमाप्नुवन्ति सर्वे
 वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि श्रियं गच्छन्ति
 ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं
 गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा
 भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां
 यन्ति॥१६॥

इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव
 प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं
 लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
 ये पराचस्यहानुपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या

अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति
 द्वात्रिंशद्वेतास्तासां यास्त्रिंशत्त्रिंशदक्षरा विराडन्त्रं
 विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते ये द्वे अहोरात्रे एव ते
 उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं यन्त्यतिरात्रावभितौ
 भवतुः परिगृहीत्यै॥१७॥

गच्छन्ति यन्ति त्रिंशदक्षरा द्वाविंशतिश्च॥४॥ [४]

द्वे वाव देवसुत्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रिंशदहश्च य
 एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते साक्षादेव देवता
 अभ्यारोहन्ति यथा खलु वै श्रेयान्भ्यारूढः कामयते तथा
 करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति
 सदृश्य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते वि पाप्मना
 भ्रातृव्येणा वर्तन्तेऽहर्भाजो वा एता देवा अग्र आहरन्॥१८॥

अहरेकोऽभजताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुगार्ध्वन् य एवं
 विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते सर्व एव प्रबाहुगृध्वन्ति सर्वे
 ग्रामणीयम्प्राप्नुवन्ति पश्चाहा भवन्ति पश्च वा ऋतवः संवत्सर
 ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पश्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
 यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्यांश्चिनानि भवन्ति त्रय इमे लोका

एषु॥१९॥

ए॒व लो॒केषु॒ प्रति॑ तिष्ठन्त्यथो॒ त्रीणि॒ वै य॒ज्ञस्येन्द्रि॑याणि॒
तान्ये॒वाव॑ रुन्धते विश्व॒जिद्ध॑वत्य॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्धौ॒ सर्व॑पृष्ठो
भवति॒ सर्व॑स्या॒भिजि॑त्यै॒ वाग्वै॑ द्वाद॒शा॒हो यत्पु॑रस्ता॒द्द्वाद॒शा॒हमु॑पे॒यु
वाच॑मु॒पेयु॑रु॒प॒दासु॑कैषां॒ वाग्स्या॑दु॒परि॑ष्टाद्द्वाद॒शा॒हमु॑पे॒यु
यन्त्या॒प्तमे॒व वाच॑मु॒पे॒ यन्ति॒ तस्मा॑दु॒परि॑ष्टाद्द्वा॒चा व॑दामो॒
ऽवा॒न्तर॑म्॥२०॥

वै द॑शरा॒त्रेण॑ प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् यद॑शरा॒त्रो
भव॑ति प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानाः॑ सृजन्त ए॒ता९ ह॒ वा
उ॒दङ्कः॑ शौ॒ल्बाय॑नः स॒त्रस्य॑र्द्धिमुवाच॒ यद॑शरा॒त्रो यद॑शरा॒त्रो
भव॑ति स॒त्रस्य॑र्द्ध्या॒ अथो॒ यदे॒व पूर्वे॑ष्वहः॒सु विलो॑म क्रियते
तस्यै॒वैषा॑ शा॒न्तिर्द्वि॑नी॒का वा ए॒ता रा॒त्रयो॑ यज॒माना॑
विश्व॒जित्स॒हाति॑रा॒त्रेण॒ पूर्वाः॑ षोड॑श स॒हाति॑रा॒त्रेणोत्तराः॑
षोड॑श॒ य ए॒वं वि॒द्वा९सं॒स्रय॑स्त्रि९शद॒हमा॑सत् ऐ॒षां द्वि॑नी॒का
प्र॒जा जा॑यतेऽतिरा॒त्राव॑भि॒तो भव॑तः परिगृहीत्यै॥२१॥

अहरत्रेष्वा॒न्तर॑९ षोड॑श स॒ह स॒प्तद॑श च॥५॥ [५]

आ॒दि॒त्या अ॑का॒मय॑न्त सुव॒र्गं लो॒कमि॑या॒मेति॒ ते

सुव॒र्गं लो॒कं न प्रा॒जान॒न्न सुव॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्त ए॒तः
 ष॒द्विःश॒द्रात्र॑म॒पश्य॑न्त॒माह॑र॒न्तेना॑य॒जन्त॒ ततो॒ वै ते सुव॒र्गं
 लो॒कम्प्रा॒जान॑न्त्सुव॒र्गं लो॒कमा॑य॒न् य ए॒वं वि॒द्वाःसः
 ष॒द्विःश॒द्रात्र॑मा॒संते सुव॒र्गमे॒व लो॒कम्प्रा॒जान॑न्ति सुव॒र्गं लो॒कं
 य॑न्ति॒ ज्योति॑रतिरात्रः॥ २२॥

भ॒व॒ति ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्ब॒धते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑नु॒ख्यात्यै
 षड॒हा भ॑वन्ति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति च॒त्वारो
 भ॑वन्ति॒ चत॑स्रो दि॒शो दि॒क्ष्वे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठन्त्य॒सत्रं॑ वा
 ए॒तद्य॑द॒छन्दो॑मं॒ यच्छ॑न्दो॒मा भ॑वन्ति॒ तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑
 ए॒व पृ॒ष्ठैर॑व॒ रुन्ध॑ते प॒शूञ्छ॑न्दो॒मैरोजो॑ वै वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठानि॑
 प॒शव॑श्छ॒न्दोमा॒ ओज॑स्ये॒व॥ २३॥

वी॒र्यं प॒शुषु॒ प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति ष॒द्विःश॒द्रात्रो॑ भ॑वति
 ष॒द्विःश॒दक्ष॑रा बृ॒हती॑ बा॒र्हताः॑ प॒शवो॑ बृ॒हत्यै॒व प॒शून॑व॒
 रुन्ध॑ते बृ॒हती॑ छ॒न्दसा॑ः॒ स्वरा॑ज्यमाश्रुताश्रुवते॒ स्वरा॑ज्यं
 य ए॒वं वि॒द्वाःसः॑ ष॒द्विःश॒द्रात्र॑मा॒संते सुव॒र्गमे॒व
 लो॒कं य॑न्त्यतिरात्राव॒भितो॑ भवतः सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑

दध॒ते ब॒हवः॑ षोड॒शि॒नो॑ भवन्ति॒ विजि॑त्यै षड॑श्चि॒नानि॑
भवन्ति॒ षड्वा॑ ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्र॒ति तिष्ठ॑न्त्यू॒नाति॑रि॒क्ता वा ए॒ता
रात्र॑य ऊ॒नास्तद्य॑देक॒स्यै न प॑ञ्चा॒शद॑तिरि॒क्तास्तद्य॑द्भू॒यसी॑र॒ष्टाच॑त्वं

ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये
 प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्मैव जायन्ते
 प्रजया पशुभिर्वैराजो वा एष यज्ञो यदैकस्मान्नपञ्चाशो य एवं
 विद्वांस एकास्मान्नपञ्चाशमासते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा
 भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ २७॥

वज्रं आत्मन्प्रजया द्वाविंशतिश्च॥ ७॥ [७]

संवत्सराय दीक्षिष्यमाणा एकाष्टकायां दीक्षेरन्नेषा
 वै संवत्सरस्य पत्नी यदैकाष्टकैतस्यां वा एष एतां
 रात्रिं वसति साक्षादेव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्त आर्तं वा
 एते संवत्सरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्ते-
 ऽन्तनामानावृतू भवतो व्यस्तं वा एते संवत्सरस्याभि
 दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृतू भवतः
 फल्गुनीपूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत्॥ २८॥

संवत्सरस्य यत्फल्गुनीपूर्णमासो मुखत एव
 संवत्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्यैकैव निर्या यथसाम्मेध्ये
 विष्वान्सम्पद्यते चित्रापूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा
 एतत्संवत्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो मुखत एव संवत्सरमारभ्य

दीक्षन्ते तस्य न का च न निर्या भवति चतुरहे
पुरस्तात्पौर्णमास्यै दीक्षेरन्तेषामेकाष्टकायां क्रयः सम्पद्यते
तेनैकाष्टकां न छुम्बद्गुर्वन्ति तेषाम्॥२९॥

पूर्वपक्षे सुत्या सम्पद्यते पूर्वपक्षम्मासां अभि सम्पद्यन्ते
ते पूर्वपक्ष उत्तिष्ठन्ति तानुत्तिष्ठत् ओषधयो वनस्पतयो-
ऽनुत्तिष्ठन्ति तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यराधसुरिमे
यजमाना इति तदनु सर्वे राधुवन्ति॥३०॥

एतच्छुम्बद्गुर्वन्ति तेषाञ्चतुस्त्रिंशच्च॥८॥ [८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सत्रमुपयन्त्यभीन्धत
एव दीक्षाभिरात्मानं श्रपयन्त उपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमाव
द्यन्ति द्वाभ्यान्त्वचन्द्व्याभ्यामसृद्वाभ्याम्मां सन्द्व्याभ्यामस्थि
द्वाभ्याम्मज्जानमात्मदक्षिणं वै सत्रमात्मानमेव दक्षिणां नीत्वा
सुवर्गं लोकं यन्ति शिखामनु प्र वपन्त ऋद्ध्या अथो
रधीयांसः सुवर्गं लोकमयामेति॥३१॥

सुवर्गम्पञ्चाशत्॥९॥ [९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां
कस्मात्तम्प्रथममुप यन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोमम्प्रथममुप

यन्त्यथोक्थ्यमथ षोडशिनमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूनुपेत्य
तानालभ्य परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्टोमम्प्रथम
यन्ति ज्योतिष्टोमो वै स्तोमानाम्मुखंमुखत एव स्तोमान्प्र
युञ्जते ते॥ ३२॥

संस्तुता विराजमभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते
एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको
ज्योतिरूर्ग्विराद्वुवर्गमेव तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा
भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तदजामीति
सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामम्बृहत्तन्मध्यतो दधति विधृत्यै
तेनाजामि॥ ३३॥

त एकात्रपञ्चाशच्च॥१०॥ [१०]

ज्योतिष्टोमम्प्रथममुप यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके
प्रति तिष्ठन्ति गोष्टोमं द्वितीयमुप यन्त्यन्तरिक्ष एव
तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं तृतीयमुप यन्त्यमुष्मिन्नेव
तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं
गौरसावायुर्यदेतान्स्तोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु सन्निः
प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते संस्तुता विराजम्॥ ३४॥

अभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त

एकयायु॑रूनः सु॒वर्गो॑ वै लो॒को ज्योति॑रू॒र्ग्विरा॒डूर्जमे॑वाव
 रुन्धते॒ ते न क्षु॒धार्ति॑मा॒र्च्छन्त्यक्षो॑धुका भवन्ति॒ क्षु॒त्सम्बा॑धा
 इव॒ हि स॒न्नि॒षोऽग्नि॑ष्टो॒माव॑भितः प्र॒धी तावु॑क्थ्या॑ मध्ये॒ नभ्यं॑
 तत्तदे॒तत्परि॑यद्वैवच॒क्रं यदे॒तेन॑॥ ३५॥

षड॒हेन॒ यन्ति॑ देवच॒क्रमे॑व सु॒मारो॑हन्त्यरि॒ष्ट्यै ते स्व॑स्ति
 सम॑श्रुवते षड॒हेन॑ यन्ति॒ षड्वा ऋ॑तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्रति॑
 तिष्ठ॑न्त्युभ॒यतो॑ज्योतिषा॒ यन्त्युभ॒यत॑ ए॒व सु॒वर्गे लो॒के
 प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्तो यन्ति॒ द्वौ षड॒हौ भ॑वत॒स्तानि॒ द्वाद॒शाहा॑नि
 सम्प॑द्यन्ते द्वाद॒शो वै पुरु॑षो द्वे स॒क्थ्यौ द्वौ बा॒हू आ॒त्मा च॒
 शिर॑श्च च॒त्वार्यङ्गा॑नि॒ स्तनौ॑ द्वाद॒शौ॥ ३६॥

तत्पुरु॑षमनु॒ पर्या॑वर्तन्ते॒ त्रयः॑ षड॒हा भ॑वन्ति॒
 तान्य॑ष्टाद॒शाहा॑नि॒ सम्प॑द्यन्ते॒ नवा॒न्यानि॒ नवा॒न्यानि॒ नव॒ वै
 पुरु॑षे प्रा॒णास्तत्प्रा॑णाननु॒ पर्या॑वर्तन्ते च॒त्वारः॑ षड॒हा भ॑वन्ति॒
 तानि॒ चतु॑र्विं॒शति॑रहा॒नि सम्प॑द्यन्ते॒ चतु॑र्विं॒शति॑रध॒मासाः॑
 संव॑त्सरस्तत्संव॑त्सरमनु॒ पर्या॑वर्तन्तेऽप्र॑तिष्ठितः संव॑त्सर
 इति॒ खलु॒ वा आ॑हुर्व॒र्षीयान्प्रति॑ष्ठाया॒ इत्ये॒तावद्वै संव॑त्सरस्य॒

ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव प्रतितिष्ठन्तो यन्ति॥३७॥

विराजमेतेन द्वादशावेतावद्वा अष्टौ च॥११॥ [११]

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धा
पूर्णो ब्रह्मणा प्लक्षो मेधेन न्यग्रोधश्चमसैरुदुम्बर ऊर्जा गायत्री
छन्दोभिस्त्रिवृत्स्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा
प्रियाणां वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवामहे
वसो मम॥३८॥

मेषष्वद्विंशत्॥१२॥ [१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विक्र्याभ्यः स्वाहा-
ऽवट्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा हृद्याभ्यः स्वाहा
सूद्याभ्यः स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा
पल्वल्याभ्यः स्वाहा वर्ष्याभ्यः स्वाहाऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा
हादुनीभ्यः स्वाहा पृष्वाभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा
स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा सैन्धवीभ्यः स्वाहा
समुद्रियाभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा॥३९॥

कूप्याभ्यश्चत्वारिंशत्॥१३॥ [१३]

अद्भ्यः स्वाहा वहन्तीभ्यः स्वाहा परिवहन्तीभ्यः स्वाहा

सम॑न्तं वह॑न्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं॑ वह॑न्तीभ्यः स्वाहा शीभं॑
 वह॑न्तीभ्यः स्वाहो॑ग्रं वह॑न्तीभ्यः स्वाहा भी॑मं वह॑न्तीभ्यः
 स्वाहाऽम्भो॑भ्यः स्वाहा नभो॑भ्यः स्वाहा महो॑भ्यः स्वाहा
 सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥४०॥

अ॒द्य ए॒का॒त्रिं॒शत्॥१४॥ [१४]

यो अ॒र्वन्तं॑ जिघा॑सति॒ तम॒भ्यमी॑ति वरु॑णः। प॒रो म॒र्तः
 प॒रः श्वा॑। अ॒हं च॒ त्वं च॑ वृ॒त्रह॑न्त्सम्ब॑भूव स॒निभ्य॑ आ।
 अ॒रा॒ती॒वा चि॑द॒द्रि॒वोऽनु॑ नौ शूर॑ म॒स॒स॒तै भ॒द्रा इन्द्र॑स्य रा॒तयः॑।
 अ॒भि ऋ॒त्वेन्द्र॑ भूर॒ध॒ ज॒म॒न्न ते॑ वि॒व्यङ्ग॑हि॒मान॒स॒ रजा॑सि।
 स्वे॒ना हि॑ वृ॒त्रस॑ शव॑सा ज॒घ॒न्थ॒ न श॒त्रु॒रन्तं॑ वि॒विद॑द्युधा
 ते॑॥४१॥

वि॒विद॑द्दे च॑॥१५॥ [१५]

नमो॑ रा॒ज्ञे नमो॑ वरु॑णाय॒ नमोऽश्वा॑य॒ नमः॑ प्र॒जाप॑तये॒
 नमोऽधि॑पतये॒ऽधि॑पतिर॒स्यधि॑पतिं मा कुर्व॑धिपतिर॒हं प्र॒जानां॑
 भूया॑स॒म्मां धे॑हि मयि॑ धे॒ह्युपा॑कृ॒ताय॒ स्वाहाऽऽल॑ब्धाय॒ स्वाहा॑
 हु॒ताय॒ स्वाहा॑॥४२॥

नम् ए॒का॒त्रिं॒शत्॥१६॥ [१६]

मयो॒भूर्वातो॑ अ॒भि वा॑तू॒स्त्रा ऊ॒र्जस्वती॑रोष॒धीरा॑ रि॒शन्ता॑म्।
 पीव॑स्वती॒र्जीव॑ध॒न्याः पि॑बन्त्वव॒साय॑ प॒द्धते॑ रु॒द्र मृ॒ड। याः
 सरू॑पा वि॒रूपा॒ एक॑रूपा॒ यासा॑म॒ग्निरि॑ष्ट्या॒ नामा॑नि॒ वेद॑। या
 अङ्गि॑रस॒स्तप॑से॒ह च॒क्रुस्ता॑भ्यः पर्जन्य॒ महि॑ शर्म॒ यच्छ॑। या
 दे॒वेषु॑ त॒नुव॑मैर॒यन्त॑ यासा॒५ सोमो॑ वि॒श्वा रू॒पाणि॑ वेद॑। ता
 अ॒स्मभ्य॑म्पय॑सा॒ पि॒न्वमा॑नाः प्र॒जाव॑तीरिन्द्र॥४३॥

गो॒ष्ठे रि॑रीहि। प्र॒जाप॑तिर्म॒ह्यमे॒ता ररा॑णो वि॒श्वैर्दे॒वैः पि॒तृभिः॑
 संवि॑दानः। शि॒वाः स॒तीरु॑पं नो गो॒ष्ठमा॑क॒स्तासा॑ व॒यम्प्र॒जया॑
 स॒५ संदे॑म। इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह वि॑धृतिः स्वाहे॒ह रन्तिः॑ स्वाहे॒ह
 रम॑तिः स्वाहा॑ म॒हीमू॒ षु सु॒त्रामा॑णम्॥४४॥

इन्द्राष्टात्रिंशच्च॥१७॥ [१७]

कि॒५ स्वि॑दासीत्पूर्वचि॑त्तिः॒ कि॒५ स्वि॑दासीद्बृ॒हद्वयः॑।
 कि॒५ स्वि॑दासीत्पिशं॒गिला॑ कि॒५ स्वि॑दासीत्पिलि॒प्पिला॑।
 द्यौरा॑सीत्पूर्वचि॑त्तिर॒श्व आ॑सीद्बृ॒हद्वयः॑। रात्रि॑रासीत्पिशं॒गिला॑वि॒रा
 कः स्वि॑देका॒की च॑रति॒ क उ॑ स्वि॒ज्जाय॑ते पुनः॑। कि॒५
 स्वि॑द्धिमस्य॑ भेष॒जं कि॒५ स्वि॑दा॒वप॑नम्म॒हत्। सूर्य॑ एका॒की
 च॑रति॥४५॥

चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निर्हिमस्य भेषजम्भूमिरावपनम्भुह
 पृच्छामि त्वा परमन्तम्पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य
 नाभिम्। पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः
 परमं व्योम। वेदिमाहुः परमन्तम्पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य
 नाभिम्। सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं
 व्योम॥४६॥

सूर्य एकाकी चरति षट्त्वारिंशच्च॥१८॥ [१८]

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा नयति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
 सुभगे काम्पीलवासिनि सुवर्गे लोके सं प्रोर्ण्वाथाम्।
 आहमंजानि गर्भधमा त्वमंजासि गर्भधम्। तौ सह
 चतुरः पदः सम्प्र सारयावहै। वृषा वा९ रेतोधा रेतो
 दधातूथ्सक्थ्योर्गृदं धैह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः स्त्रीणां
 जीवभोजनो य आंसाम्॥४७॥

बिलधावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आंसां कृष्णे
 लक्ष्मणि सर्दिगृदिम्परावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा
 यमति कश्चन। ससस्त्यश्वकः। ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं
 गिराविंवा अथास्या मध्यमेधता९ शीते वाते पुनन्निवा

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
यद्धरिणी यवमत्ति न॥४८॥

पुष्टम्पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति।
अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
इयं यका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहतं गृभे पसो नि
जल्लुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति
कश्चन। ससस्त्यश्वकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य
रोहतः॥४९॥

प्र सुलामीति ते पिता गृभे मुष्टिमंतसयत्। दधिक्राव्णो
अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखा करत्प्र
ण आयूषि तारिषत्। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे
दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य
भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो
यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः॥५०॥

आसामत्ति न रोहतो जिन्वथ चत्वारि च॥19॥ [१९]

भूर्भुवः सुवर्वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु
त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसा यद्वातो

अ॒पो अ॒गंम॒दिन्द्र॑स्य त॒नुव॑म्प्रि॒याम्। ए॒त॒ऽस्तौ॑तरे॒तेन॑ प॒था
 पुन॑र॒श्व॒मा वर्त॑यासि नः। ला॒जी (३) ज्छा॑ची (३) न् यशो॑
 म॒मा (4)म्। य॒व्यायै॑ ग॒व्याया॑ ए॒तद्दे॒वा अन्न॑म॒त्तैतदन्न॑म॒द्धि
 प्र॒जाप॑ते। यु॒ञ्जन्ति॑ ब्र॒ध्नम॑रु॒षं चर॑न्त॒म्परि॑ त॒स्थुषः॑। रोच॑न्ते
 रोच॑ना दि॒वि। यु॒ञ्जन्त्य॑स्य॒ काम्या॒ हरी॒ विप॑क्षसा॒ रथे॑। शोणा॑
 धृ॒ष्णू नृ॒वाह॑सा। के॒तुं कृ॒ण्वन्न॑के॒तवे॒ पेशो॑ म॒र्या अपे॑शसे॑।
 समु॑ष॒द्भिर॑जायथाः॥५१॥

ब्रध्नं पञ्चविंशतिश्च॥20॥ [२०]

प्रा॒णाय॒ स्वाहा॑ व्या॒नाय॒ स्वाहा॑ऽपा॒नाय॒ स्वाहा॒ स्नाव॑भ्यः
 स्वाहा॑ संता॒नेभ्यः॒ स्वाहा॒ परि॑संता॒नेभ्यः॒ स्वाहा॒ पर्व॑भ्यः॒ स्वाहा॑
 सं॒धाने॑भ्यः॒ स्वाहा॒ शरी॑रेभ्यः॒ स्वाहा॑ य॒ज्ञाय॒ स्वाहा॒ दक्षि॑णाभ्यः
 स्वाहा॑ सुव॒र्गाय॒ स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥५२॥

प्राणायाष्टाविंशतिः॥21॥ [२१]

सि॒ताय॒ स्वाहा॑ऽसि॒ताय॒ स्वाहा॑ऽभिहि॒ताय॒ स्वाहा॑-
 ऽन॑भिहि॒ताय॒ स्वाहा॑ यु॒क्ताय॒ स्वाहा॑ऽयु॒क्ताय॒ स्वाहा॑
 सुयु॑क्ताय॒ स्वाहो॑द्यु॒क्ताय॒ स्वाहा॑ विमु॒क्ताय॒ स्वाहा॑ प्रमु॒क्ताय॒
 स्वाहा॑ व॒ञ्चते॒ स्वाहा॑ परि॒वञ्च॑ते॒ स्वाहा॑ संव॒ञ्चते॒ स्वाहा॑-

ऽनुवञ्चते स्वाहोद्वञ्चते स्वाहा यते स्वाहा धावते स्वाहा
तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५३॥

सितायाष्टात्रिंशत्॥२२॥ [२२]

गावो गावः सिषांसन्तीः प्रथमे मासि संमान्यो यदि सोमौ षड्हरुत्सृज्या(३)ं देवानामर्क्येण
चर्माव पृथिव्यै दत्वते कस्त्वाग्नये यो वै यः प्राणतो य आत्मदा आ ब्रह्मन्नाक्रञ्जि बीजमाग्रेयो-
ऽष्टाकंपालोऽग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकंपालोऽग्नये समनमुद्ये ते पन्थानो यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः
प्रश्नविंशतिः॥२५॥ गावः समान्यः सर्वनमष्टाभिर्वा एते देवकृतश्चाभिजित्या इत्याहुर्वरुणोऽद्विः
साम्ने चतुःपञ्चाशत्॥५४॥ गावो योनिः समुद्रो बन्धुः॥ [२३]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

गावो वा एतत्सत्रमासताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि नो
जायन्ता इति कामेन तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ
शृङ्गाण्यजायन्त ता उदतिष्ठन्नराध्मेत्यथ यासां नाजायन्त
ताः संवत्सरमात्वोदतिष्ठन्नराध्मेति यासां चाजायन्त यासां
च न ता उभयीरुदतिष्ठन्नराध्मेति गोसत्रं वै॥१॥

संवत्सरो य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यधुवन्त्येव

तस्मात्तूपरा वार्षिकौ मासौ पत्वा चरति सत्राभिजित् ॥
 ह्यस्यै तस्मात्संवत्सरसदो यत्किं च गृहे क्रियते
 तदाप्तमवरुद्धमभिजितं क्रियते समुद्रं वा एते प्र प्लवन्ते ये
 संवत्सरमुपयन्ति यो वै समुद्रस्य पारं न पश्यति न वै स
 तत् उदैति संवत्सरः ॥ २ ॥

वै समुद्रस्तस्यैतत्पारं यदतिरात्रौ य एवं विद्वांसः
 संवत्सरमुपयन्त्यनार्ता एवोद्वचं गच्छन्तीयं वै पूर्वोऽतिरात्रो-
 ऽसावुत्तरो मनः पूर्वो वागुत्तरः प्राणः पूर्वोऽपान उत्तरः
 प्ररोधनम्पूर्वं उदयनमुत्तरो ज्योतिष्टोमो वैश्वानरोऽतिरात्रो
 भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्वधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
 चतुर्विंशः प्रायणीयो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः ॥ ३ ॥

संवत्सरः प्रयन्त एव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति तस्य त्रीणि
 च शतानि षष्टिश्च स्तोत्रीयास्तावतीः संवत्सरस्य रात्रय उभे
 एव संवत्सरस्य रूपे आप्नुवन्ति ते सः स्थित्या अरिष्ट्या
 उत्तरैरहोभिश्चरन्ति षड्हा भवन्ति षड्वा ऋतवः संवत्सर
 ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति गौश्चायुश्च मध्यतः स्तोमौ
 भवतः संवत्सरस्यैव तन्मिथुनम्मध्यतः ॥ ४ ॥

दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव
 तच्छन्दांस्येव तद्विमोक्तं यन्त्यथो उभयतो ज्योतिषैव
 षडहेन सुवर्गं लोकं यन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्त्यासन्ते केन
 यन्तीति देवयानेन पथेति ब्रूयाच्छन्दांसि वै देवयानः पन्था
 गायत्री त्रिष्टुब्जगती ज्योतिर्वै गायत्री गौस्त्रिष्टुगायुर्जगती
 यदेते स्तोमा भवन्ति देवयानेनैव॥५॥

तत्पथा यन्ति समानं सामं भवति देवल्लोको
 वै सामं देवल्लोकादेव न यन्त्यन्या अन्या ऋचो
 भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं
 देवल्लोकमभ्यारोहन्तो यन्त्यभिवर्तो ब्रह्मसामम्भवति
 सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्त्या अभिजिद्भवति सुवर्गस्य
 लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्भवति विश्वस्य जित्यै मासिमांसि
 पृष्ठान्युप यन्ति मासिमांस्यतिग्राह्या गृह्यन्ते मासिमांस्येव
 वीर्यं दधति मासां प्रतिष्ठित्या उपरिष्ठान्मासाम्पृष्ठान्युप
 यन्ति तस्मादुपरिष्ठादोषधयः फलं गृह्णन्ति॥६॥

गोसत्रं वा एति सं वत्सरोऽर्धमासा मिथुनमध्यतो देवयानेनैव वीर्यत्रयोदश च॥१॥[१]

गावो वा एतत्सत्रमासताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि

सिषासन्तीस्तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ
 शृङ्गाण्यजायन्त ता अंब्रुवन्नराथ्स्मोत्तिष्ठामाव तं
 काममरुथ्स्महि येन कामेन न्यषदामेति तासामु त्वा
 अंब्रुवन्नर्धा वा यावतीर्वासामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ
 संवत्सरः सम्पाद्योत्तिष्ठामेति तासाम्॥७॥

द्वादशे मासि शृङ्गाणि प्रावर्तन्त श्रद्धया वाश्रद्धया वा ता
 इमा यास्तूपरा उभय्यो वाव ता आर्ध्रुवन् याश्च शृङ्गाण्यसन्वन्
 याश्चोर्जमवारुन्धतर्धोति दशसु मासूत्तिष्ठन्नृधोति द्वादशसु य
 एवं वेद पदेन खलु वा एते यन्ति विन्दति खलु वै पदेन
 यन्तद्वा एतदृद्धमयनन्तस्मादेतद्गोसर्नि॥८॥

तिष्ठामेति तासान्तस्माद्दे च॥२॥ [२]

प्रथमे मासि पृष्ठान्युप यन्ति मध्यम उप यन्त्युत्तम
 उप यन्ति तदाहुर्या वै त्रिरेकस्याहं उपसीदन्ति दहं
 वै सापराभ्यां दोहाभ्यां दुहेऽथ कुतः सा धौक्ष्यते यां
 द्वादश कृत्वं उपसीदन्तीति संवत्सरः सम्पाद्योत्तमे मासि
 सकृत्पृष्ठान्युपैयुस्तद्यजमाना यज्ञं पशूनव रुन्धते समुद्रं
 वै॥९॥

ए॒तेऽन॒वार॑म॒पा॒र॒म्प्र॒ प्ल॒वन्ते॒ ये सं॒व॒त्स॒र॒मु॒प॒यन्ति॒
 यद्वृ॑ह॒द्रथ॑न्त॒रे अ॒न्व॒र्ज॑यु॒र्यथा॒ मध्ये॑ स॒मु॒द्र॒स्य॑ प्ल॒व॒म॒न्व॒र्ज॑यु॒स्ता॒दृत्त॑
 द॒नु॒त्स॒र्ग॒म्बृ॑ह॒द्रथ॑न्त॒राभ्या॑मि॒त्वा प्र॑ति॒ष्ठां ग॑च्छन्ति॒ सर्वे॑भ्यो॒ वै
 का॒मे॑भ्यः स॒न्धि॑र्दु॒हे तद्य॑ज॒मानाः॒ सर्वा॑न्का॒मा॒न॒व॑ रुन्धते॥१०॥

समु॒द्रं वै चतु॑स्त्रिं॒शच्च॥३॥ [३]

स॒मा॒न्य॑ ऋ॒चो भ॑वन्ति म॒नु॒ष्य॒लो॒को वा ऋ॒चो
 म॒नु॒ष्य॒लो॒कादे॒व न॒ यन्त्य॒न्य॒द॒न्य॒त्सामं॑ भ॒वति॑ दे॒व॒लो॒को
 वै सा॒मं दे॒व॒लो॒कादे॒वान्य॑म॒न्य॒म्म॒नु॒ष्य॒लो॒क॒म्प्र॑त्य॒व॒रोह॑न्तो
 यन्ति॒ जग॑ती॒मग्र॒ उप॑ यन्ति॒ जग॑तीं॒ वै छ॒न्दा॑सि
 प्र॒त्य॒व॒रोह॑न्त्याग्र॒यणं॑ ग्र॒हा बृ॑ह॒त्पृ॒ष्ठानि॑ त्र॒यस्त्रिं॒श॑
 स्तो॒मा॒स्तस्मा॑ज्याया॑सं॒ कनी॑यान्प्र॒त्य॒व॒रोह॑ति॒ वैश्व॑क॒र्म॒णो
 गृ॑ह्यते॒ विश्वा॑न्ये॒व तेन॒ कर्मा॑णि॒ यज॑माना॒ अव॑ रुन्ध॒त
 आ॒दि॒त्यः॥११॥

गृ॒ह्य॒त इ॒यं वा अ॒दि॒तिर॒स्यामे॒व प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्त्य॒न्यो॒न्यो
 गृ॒ह्ये॒ते मि॒थु॒न॒त्वाय॑ प्र॒जा॑त्या॒ अवा॑न्त॒रं वै द॑श॒रा॒त्रेण॑ प्र॒जाप॑तिः
 प्र॒जा अ॑सृज॒त यद॑श॒रा॒त्रो भ॑व॒ति प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानाः
 सृ॒जन्त॑ ए॒ता॑ ह॒ वा उ॑द॒ङ्कः शौ॑ल्बा॒य॒नः स॒त्रस्य॑र्द्धि॒मुवाच॑

यद्दशरात्रो यद्दशरात्रो भवन्ति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव
पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा शान्तिः॥१२॥

आदित्यस्तस्यैव द्वे च॥४॥ [४]

यदि सोमौ स० सुतौ स्यातांममहति रात्रियै
प्रातरनुवाकमुपाकुर्यात्पूर्वो वाचम्पूर्वो देवताः पूर्वश्छन्दांसि
वृद्धे वृषण्वतीं प्रतिपदं कुर्यात्प्रातःसवनादेवैषामिन्द्रं
वृद्धेऽथो खल्वाहुः सवनमुखेसवनमुखे कार्येति
सवनमुखात्सवनमुखादेवैषामिन्द्रं वृद्धे संवेशायोपवेशाय
गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अनुष्टुभः पङ्क्त्या अभिभूत्यै स्वाहा
छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवैषाम्॥१३॥

छन्दांसि वृद्धे सजनीय० शस्यं विहव्य०
शस्यमगस्त्यस्य कयाशुभीय० शस्यमेतावद्वा अस्ति
यावदेतद्यावदेवास्ति तदैषां वृद्धे यदि प्रातःसवने
कलशो दीर्येत वैष्णवीषु शिपिविष्टवंतीषु स्तुवीरन्
यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यति रिच्यते
तद्विष्णुः शिविपिष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यथो
अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमात्स्वावं रुन्धते यदि मध्यंदिने दीर्येत

वषट्कारनिधनुः॑ सामं कुर्युर्वषट्कारो वै युज्ञस्य॑ प्रतिष्ठा
प्रतिष्ठामेवैनं॑द्रमयन्ति॒ यदि॑ तृतीयसवन॑ एतदेव॥१४॥

छन्दोभिरेवेषामवैकान्नविंशतिश्च॥५॥ [५]

षडहैर्मासा॑न्थ्सम्पाद्या॑ हरुथ्सृजन्ति॑ षडहैर्हि मासा॑न्थ्सम्पश्यं॑
मासा॑न्थ्सम्पश्यन्त्यमावा॑स्यया॒ मासा॑न्थ्सम्पाद्या॑ हरुथ्सृजन्त्यमा॑
हि मासा॑न्थ्सम्पश्यन्ति॒ पौर्णमा॑स्या मासा॑न्थ्सम्पाद्या॑ हरुथ्सृजन्ति॑
पौर्णमा॑स्या हि मासा॑न्थ्सम्पश्यन्ति॒ यो वै पूर्ण॑ आसिञ्चति॒
परा॒ स सिञ्चति॒ यः पूर्णादुदच॑ति॥१५॥

प्राणम॑स्मिन्थ्स द॑धाति॒ यत्पौर्णमा॑स्या मासा॑न्थ्सम्पाद्या॑ हरुथ्सृजन्ति॑
संवथ्स॑रायैव॒ तत्प्रा॑णं द॑धति॒ तदनु॑ स॒त्रिणः॑ प्राण॑न्ति॒
यदह॑र्नोथ्सृजेयुर्यथा॒ दृतिरु॑प॒नद्धो वि॑पत॑त्येव॑ संवथ्स॑रो वि
प॑ते॒दार्ति॑मा॒र्च्छेयुर्य॑त्पौर्णमा॑स्या मासा॑न्थ्सम्पाद्या॑ हरुथ्सृजन्ति॑
संवथ्स॑रायैव॒ तदु॑दानं द॑धति॒ तदनु॑ स॒त्रिण॑ उ॒त्॥१६॥

अ॒नन्ति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छन्ति॒ पूर्णमा॑से वै दे॒वानां॑
सु॒तो यत्पौर्णमा॑स्या मासा॑न्थ्सम्पाद्या॑ हरुथ्सृजन्ति॑
दे॒वानां॑मे॒व तद्य॑ज्ञेन॑ य॒ज्ञम्प्र॑त्यव॑रोहन्ति॒ वि वा ए॒तद्य॑ज्ञं
छि॑न्दन्ति॒ यत्षड॑हस॑तत॒ सन्त॑मथा॑ हरुथ्सृजन्ति॑

प्राजापत्यम्पशुमालभन्ते प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरेव
यज्ञं सं तन्वन्ति यन्ति वा एते सर्वनाद्येऽहः॥१७॥

उत्सृजन्ति तुरीयं खलु वा एतत्सर्वनं यत्सान्नाय्यं
यत्सान्नाय्यम्भवति तेनैव सर्वनान्न यन्ति समुपहूय
भक्षयन्त्येतत्सोमपीथा ह्येतर्हि यथायतनं वा एतेषां
सर्वनाजो देवता गच्छन्ति येऽहरुत्सृजन्त्यनुसर्वनं
पुरोडाशान्निर्वपन्ति यथायतनादेव सर्वनाजो देवता अव
रुन्धतेऽष्टाकपालान्प्रातःसर्वन एकादशकपालान्माध्यन्दिने
सर्वने द्वादशकपालांस्तृतीयसर्वने छन्दांस्येवात्वाव
रुन्धते वैश्वदेवं चरुं तृतीयसर्वने निर्वपन्ति वैश्वदेवं वै
तृतीयसर्वनन्तेनैव तृतीयसर्वनान्न यन्ति॥१८॥

उदच्युद्येऽहरास्वा पञ्चदश च॥६॥ [६]

उत्सृज्या (३) नोत्सृज्या (३) मिति मीमांसन्ते
ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुत्सृज्यमेवेत्यमावास्यायां च पौर्णमास्यां
चोत्सृज्यमित्याहुरेते हि यज्ञं वहत इति ते त्वाव
नोत्सृज्ये इत्याहुर्ये अवान्तरं यज्ञम्भेजाते इति या प्रथमा
व्यष्टका तस्यामुत्सृज्यमित्याहुरेष वै मासो विश्व इति

नादिष्टम्॥१९॥

उत्सृजेयुर्यदादिष्टमुत्सृजेयुर्यादृशे पुनः पर्याप्तावे मध्ये
षडहस्यं सम्पद्येत षडहैर्मासान्त्सम्पाद्य यत्सप्तममह-
स्तस्मिन्नुत्सृज्येयुस्तदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेयुरेन्द्रं दधीन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं
वैश्वदेवं द्वादशकपालमग्नेर्वै वसुमतः प्रातःसवनं यदग्नये
वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वाग्निनीं
कुर्वन्ति॥२०॥

सवनमष्टाभिरुपं यन्ति यदैन्द्रं दधि भवतीन्द्रमेव
तद्वाग्निधेयान्न च्यावयन्तीन्द्रस्य वै मरुत्वतो माध्यंदिनं
सवनं यदिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं
निर्वपन्ति देवतामेव तद्वाग्निनीं कुर्वन्ति सवनमेकादशभिरुपं
यन्ति विश्वेषां वै देवानामृभुमतां तृतीयसवनं यद्वैश्वदेवं
द्वादशकपालं निर्वपन्ति देवता एव तद्वाग्निनीः कुर्वन्ति
सवनं द्वादशभिः॥२१॥

उपं यन्ति प्राजापत्यम्पशुमा लभन्ते यज्ञो वै
प्रजापतिर्यज्ञस्याननुसर्गायाभिवर्त इतः षण्मासो

ब्रह्मसामम्भवति ब्रह्म वा अभिवर्तो ब्रह्मणैव तत्सुवर्गं
 लोकमभिवर्तयन्तो यन्ति प्रतिकूलमिव हीतः सुवर्गो
 लोक इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा। शिक्षा
 नो अस्मिन्पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहीत्यमुत
 आयताः षण्मासो ब्रह्मसामम्भवत्ययं वै लोको ज्योतिः
 प्रजा ज्योतिरिममेव तल्लोकम्पश्यन्तोऽभिवदन्त आ
 यन्ति॥ २२॥

नादिष्टकुर्वन्ति द्वादशभिरिति विंशतिश्च॥ ७॥ [७]

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनाव
 रुन्धत तत्क्रोशस्य क्रोशत्वं यत्क्रोशेन चात्वालस्यान्ते
 स्तुवन्ति यज्ञस्यैवान्तं गृत्वेन्द्रियं वीर्यमव रुन्धते
 सत्रस्यर्द्धाहवनीयस्यान्ते स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुप
 यन्ति प्रजापतेरहृदयेन हविर्धानेऽन्तः स्तुवन्ति प्रेमाणमेवास्य
 गच्छन्ति श्लोकेन पुरस्तात्सदसः॥ २३॥

स्तुवन्त्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवान्तं गृत्वा श्लोकभाजो
 भवन्ति नवभिरध्वर्युरुद्रायति नव वै पुरुषे प्राणाः
 प्राणानेव यजमानेषु दधाति सर्वा ऐन्द्रियो भवन्ति

प्रा॒णेष्वेवेन्द्रि॒यं द॑ध॒त्यप्र॑ति॒हृताभि॑रु॒द्गाय॑ति॒ तस्मा॑त्पुरु॒षः
सर्वा॑ण्य॒न्यानि॑ शी॒र्ष्णोऽङ्गा॑नि॒ प्रत्य॑चति॒ शिर॑ ए॒व न पञ्च॑द॒शः
र॑थन्त॒रम्भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रु॒न्धते॑ सप्तद॒शम्॥२४॥

बृ॒हद॒न्नाद्य॒स्याव॑रु॒द्ध्या अथो॑ प्रै॒व तेन॑ जा॒यन्त॑
एक॑वि॒ंशम्भ॑द्रं द्वि॒पदा॑सु॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ पत्न॑य॒ उप॑ गा॒यन्ति॑
मिथु॑न॒त्वाय॒ प्रजा॑त्यै॒ प्रजा॑प॒तिः प्र॒जा अ॑सृ॒जत् सो॑-
ऽका॑मयता॒साम॑ह॒ राज्य॑म्परी॒यामि॑ति॒ तासा॑ं राज॒नेनै॒व
रा॒ज्यम्पर्यै॑त्तद्रा॒ज॒नस्य॑ राज॒नत्वं॑ यद्रा॒ज॒नम्भ॑वति॒ प्रजा॑ना॒मेव॑
तद्य॑ज॒माना॑ रा॒ज्यम्परि॑ यन्ति॒ पञ्च॑वि॒ंशम्भ॑वति॒
प्रजा॑प॒तेः॥२५॥

आ॒प्त्यै प॒ञ्चभि॑स्तिष्ठन्तः॒ स्तुव॑न्ति॒ देव॑लो॒कमे॒वाभि॑ ज॒यन्ति॑
प॒ञ्चभि॑रासी॒ना म॑नुष्यलो॒कमे॒वाभि॑ ज॒यन्ति॑ द॒श स॑म्प॒द्यन्ते॑
द॒शाक्ष॑रा वि॒राडन्नं॑ वि॒राजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रु॒न्धते॑ पञ्च॒धा वि॑निषद्यं
स्तु॒वन्ति॑ पञ्च दि॒शो दि॒क्ष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्येकै॒कया॑स्तु॒तया॑
स॒माय॑न्ति दि॒ग्भ्य ए॒वान्नाद्य॑ सं॒भर॑न्ति॒ ताभि॑रु॒द्गातो॑द्गायति॒
दि॒ग्भ्य ए॒वान्नाद्य॑म्॥२६॥

स॒म्भृत्य॑ तेजं॒ आ॒त्मन्द॑धते॒ तस्मा॑देकः॒ प्रा॒णः
सर्वा॑ण्यङ्गा॒न्यव॑त्यथो॒ यथा॑ सु॒पर्ण॑ उ॒त्पति॑ष्यञ्छि॒रं

उत्त॑मं कु॒रुत॑ ए॒वमे॒व तद्य॑ज॒मानाः प्र॒जाना॑मुत्त॒मा
 भ॑वन्त्यास॒न्दीमु॑द्गा॒ता रो॑हति॒ साम्रा॑ज्यमे॒व ग॑च्छन्ति
 प्ले॒ङ्गः होता॑ नाक॒स्यैव॑ पृ॒ष्ठः रो॑हन्ति कूर्चाव॑ध्वर्युर्ब्र॒ध्नस्यै॑व
 वि॒ष्टपं॑ गच्छन्त्ये॒ताव॑न्तो॒ वै दे॒वलो॒कास्तेष्वे॒व य॑थापूर्वं प्र॒ति
 तिष्ठ॑न्त्यथो॒ आ॒क्रम॑णमे॒व तथ्सेतुं॑ यज॒मानाः कु॑र्वते सुव॒र्गस्य॑
 लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै॥ २७॥

सदंसः सप्तदशं प्रजापतेर्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम्प्रत्येकादश च॥८॥ [८]

अ॒र्क्येण॑ वै स॒हस्र॑शः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् ताभ्य॒
 इला॑न्दे॒नेरां॑ लू॒तामवा॑रुन्ध॒ यद॑र्क्य॒म्भव॑ति प्र॒जा ए॒व
 तद्य॑ज॒मानाः सृ॑जन्त॒ इला॑न्द॒म्भव॑ति प्र॒जाभ्य॑ ए॒व सृ॑ष्टाभ्य॒
 इरां॑ लू॒तामव॑ रुन्धते॒ तस्मा॑द्या॒ समा॑ स॒त्रः समृ॑द्धं
 क्षो॒धुका॑स्ता॒ समा॑ प्र॒जा इष॑ः॒ ह्यासा॑मूर्ज॒माद॑दते॒ या॑
 समा॑ व्यृ॒द्धम॑क्षो॒धुका॑स्ता॒ समा॑ प्र॒जाः॥ २८॥

न ह्या॑सामिष॒मूर्ज॑मा॒दद॑त॒ उत्क्रो॑दं कु॒र्वते॒ यथा॑
 ब॒न्धान्मु॑मुचा॒ना उत्क्रो॑दं कु॒र्वत॑ ए॒वमे॒व तद्य॑ज॒माना
 दे॒वब॒न्धान्मु॑मुचा॒ना उत्क्रो॑दं कु॒र्वत॒ इष॑मूर्ज॒मात्म॑न्दधा॒ना
 वा॒णः श॒तत॑न्तुर्भवति श॒तायुः॑ पुरु॒षः श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये

प्रति तिष्ठन्त्याजिं धावन्त्यनभिजितस्याभिजित्यै
 दुन्दुभीन्त्समाघ्नन्ति परमा वा एषा वाग्या दुन्दुभौ
 परमामेव॥२९॥

वाचमव रुन्धते भूमिदुन्दुभिमा घ्नन्ति यैवेमां वाक्प्रविष्टा
 तामेवाव रुन्धतेऽथो इमामेव जयन्ति सर्वा वाचो
 वदन्ति सर्वासां वाचामवरुद्धा आर्द्रं चर्मन्व्यायच्छेते
 इन्द्रियस्यावरुद्धा आन्यः क्रोशति प्रान्यः शंसति य
 आक्रोशति पुनात्येवैनान्त्स स यः प्रशंसति पूतेष्वेवान्नाद्यं
 दधात्यृषिकृतं च॥३०॥

वा एते देवकृतं च पूर्वैर्मासैरव रुन्धते यद्भूतेच्छदां
 सामानि भवन्त्युभयस्यावरुद्धौ यन्ति वा एते मिथुनाद्ये
 संवत्सरमुपयन्त्यन्तर्वेदि मिथुनौ सम्भवतस्तेनैव मिथुनान्न
 यन्ति॥३१॥

व्यृद्धमक्षोधुकास्तां समां प्रजाः परमामेव च त्रिंशच्च॥९॥ [९]

चर्माव भिन्दन्ति पाप्मानमेवैषामव भिन्दन्ति मापं
 राथसीर्मातिं व्याथसीरित्याह सम्प्रत्येवैषां पाप्मानमव
 भिन्दन्त्युदकुम्भानधिनिधाय दास्यो मार्जालीयम्परि

नृत्यन्ति पदो निघ्नतीरिदम्मधुं गायन्त्यो मधु वै देवानां
परममन्नाद्यम्परममेवान्नाद्यमव रुन्धते पदो नि घ्नन्ति
महीयामेवैषु दधति॥३२॥

चर्मैकान्नपञ्चाशत्॥१०॥ [१०]

पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सम्प्लोष्यते
स्वाहा सम्प्लवमानाय स्वाहा सम्प्लुताय स्वाहा मेघायिष्यते
स्वाहा मेघायते स्वाहा मेघिताय स्वाहा मेघाय स्वाहा
नीहाराय स्वाहा निहाकायै स्वाहा प्रासृचाय स्वाहा
प्रचलाकायै स्वाहा विद्योतिष्यते स्वाहा विद्योतमानाय
स्वाहा संविद्योतमानाय स्वाहा स्तनयिष्यते स्वाहा स्तनयते
स्वाहोग्रः स्तनयते स्वाहा वर्षिष्यते स्वाहा वर्षते
स्वाहाभिवर्षते स्वाहा परिवर्षते स्वाहा संवर्षते॥३३॥

स्वाहानुवर्षते स्वाहा शीकायिष्यते स्वाहा शीकायते
स्वाहा शीकिताय स्वाहा प्रोषिष्यते स्वाहा प्रुष्णते स्वाहा
परिप्रुष्णते स्वाहोद्गृहीष्यते स्वाहोद्गृह्यते स्वाहोद्गृहीताय
स्वाहा विप्लोष्यते स्वाहा विप्लवमानाय स्वाहा विप्लुताय
स्वाहातप्स्यते स्वाहातपते स्वाहोग्रमातपते स्वाहर्ग्यः
स्वाहा यजुर्ग्यः स्वाहा सामर्ग्यः स्वाहाङ्गिर्ग्यः स्वाहा

वेदेभ्यः स्वाहा गाथाभ्यः स्वाहा नाराशंसीभ्यः स्वाहा
रैर्भीभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ३४ ॥

सं वर्षते रैर्भीभ्यः स्वाहा द्वे च ॥ ११ ॥

दत्वते स्वाहाऽदन्तकाय स्वाहा प्राणिने स्वाहाऽप्राणाय
स्वाहा मुखवते स्वाहाऽमुखाय स्वाहा नासिकवते स्वाहा-
ऽनासिकाय स्वाहाऽक्षण्वते स्वाहाऽनक्षिकाय स्वाहा कर्णिने
स्वाहाऽकर्णकाय स्वाहा शीर्षण्वते स्वाहाऽशीर्षकाय
स्वाहा पृष्ठते स्वाहाऽपादकाय स्वाहा प्राणते स्वाहाऽप्राणते
स्वाहा वदते स्वाहाऽवदते स्वाहा पश्यते स्वाहाऽपश्यते
स्वाहा शृण्वते स्वाहाऽशृण्वते स्वाहा मनस्विने स्वाहा ॥ ३५ ॥

अमनसे स्वाहा रेतस्विने स्वाहाऽरेतस्काय स्वाहा
प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा लोमवते स्वाहा-
ऽलोमकाय स्वाहा त्वचे स्वाहाऽत्वक्काय स्वाहा चर्मण्वते
स्वाहाऽचर्मकाय स्वाहा लोहितवते स्वाहाऽलोहिताय
स्वाहा मांसन्वते स्वाहाऽमांसकाय स्वाहा स्नावभ्यः
स्वाहाऽस्नावकाय स्वाहाऽस्थन्वते स्वाहाऽनस्थिकाय स्वाहा
मज्जन्वते स्वाहाऽमज्जकाय स्वाहाऽङ्गिने स्वाहाऽनङ्गाय

स्वाहाऽऽत्मने स्वाहाऽनात्मने स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३६॥

मन्स्विने स्वाहाऽनात्मने स्वाहा द्वे च॥१२॥

कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु विष्णुस्त्वा युनक्तस्य
यज्ञस्यर्द्धे मह्यं संनत्या अमुष्मै कामायायुषे त्वा प्राणाय
त्वाऽपानाय त्वा व्यानाय त्वा व्युष्ट्यै त्वा रय्यै त्वा राधसे त्वा
घोषाय त्वा पोषाय त्वाराद्धोषाय त्वा प्रच्युत्यै त्वा॥३७॥

कस्त्वाऽष्टात्रिंशत्॥१३॥

अग्रये गायत्राय त्रिवृते राथंतराय वासन्तायाष्टाकपाल
इन्द्राय त्रैष्टुभाय पञ्चदशाय बारहताय ग्रेष्मायैकादशकपालो
विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो
वार्षिकेभ्यो द्वादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेक-
विंशाभ्यां वैराजाभ्यां शारदाभ्यां पयस्यां बृहस्पतये
पाङ्क्त्याय त्रिणवाय शाकुराय हैमन्तिकाय चरुः सवित्र
आतिच्छन्दसाय त्रयस्त्रिंशाय रैवताय शैशिराय
द्वादशकपालोऽदित्यै विष्णुपत्यै चरुरग्रये वैश्वानराय
द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुः काय एककपालः॥३८॥

अग्रयेऽदित्या अनुमत्यै सप्तचत्वारिंशत्॥१४॥

यो वा अ॒ग्नाव॒ग्निः प्र॑हि॒यते॒ यश्च॒ सोमो॒ राजा॒ तयो॑रेष
 आ॒ति॒थ्यं यद॑ग्री॒षोमी॒योऽथै॑ष रु॒द्रो यश्ची॒यते॒ यत्सं॑चि॒ते-
 ऽग्नावे॒तानि॑ ह॒वी॒ऽषि॒ न नि॒र्वपे॑देष ए॒व रु॒द्रोऽशा॑न्त उ॒पो॒त्थाय॑
 प्र॒जां प॒शून् यज॑मानस्या॒भि म॑न्येत॒ यत्सं॑चि॒तेऽग्नावे॒तानि॑
 ह॒वी॒ऽषि॒ नि॒र्वप॑ति भा॒ग॒धेये॑नै॒वैन॑ श॒मय॑ति॒ नास्य॑
 रु॒द्रोऽशा॑न्तः॥ ३९॥

उ॒पो॒त्थाय॑ प्र॒जां प॒शून्भि॑ म॒न्यते॒ दश॑ ह॒वी॒ऽषि॒ भव॑न्ति
 न॒व वै पु॑रु॒षे प्रा॒णा नाभि॑र्द॒शमी॑ प्रा॒णाने॒व यज॑माने दधा॒त्यथो॑
 दशा॑क्षरा वि॒राडन्न॑ वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॑ प्रति॑ तिष्ठत्यृ॒तुभि॒र्वा
 ए॒ष छ॒न्दोभिः॑ स्तोमैः॑ पृ॒ष्ठैश्चे॒तव्यं॑ इत्या॒हुर्यदे॒तानि॑ ह॒वी॒ऽषि॒
 नि॒र्वप॑त्यृ॒तुभि॒रे॒वैनं॑ छ॒न्दोभिः॑ स्तोमैः॑ पृ॒ष्ठैश्चि॑नुते दि॒शः
 सुषु॒वाणेन॑॥ ४०॥

अ॒भि॒जित्या॑ इत्या॒हुर्यदे॒तानि॑ ह॒वी॒ऽषि॒ नि॒र्वप॑ति
 दि॒शाम॒भिजि॑त्या ए॒तया॒ वा इन्द्र॑ दे॒वा अ॑याजय॒न्तस्मा॑दिन्द्रस॒व
 ए॒तया॒ मनु॑म्मनु॒ष्यास्त॑स्मा॒न्मनु॑स॒वो यथेन्द्रो॑ दे॒वानां॑ यथा॒
 मनु॑र्मनु॒ष्याणामे॒वम्भव॑ति॒ य ए॒वं वि॒द्वाने॒तये॒ष्ट्या यज॑ते

दिग्वतीः पुरोनुवाक्या भवन्ति सर्वासां दिशामभिजित्यै॥४१॥

अशान्तः सुपुवाणेनैकचत्वारिंशच्च॥15॥ [१५]

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव।
य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम।
उप्यामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते
द्यौर्महिमा नक्षत्राणि रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिमे
प्रजापतये स्वाहा॥४२॥

यः प्राणतो द्यौरादित्योऽष्टात्रिंशत्॥16॥ [१६]

य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य
देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा
विधेम। उप्यामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य
ते पृथिवी महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै
त्वा महिमे प्रजापतये स्वाहा॥४३॥

य आत्मदाः पृथिव्यग्निरेकान्नचत्वारिंशत्॥17॥ [१७]

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाऽस्मिन्नाष्ट्रे राजन्यं
इषव्यः शूरो महारथो जायतान्दोग्धी धेनुर्वोढाऽनुङ्वानाशुः
सप्तिः पुरंधिर्योषा जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवाऽस्य यजमानस्य

वी॒रो जा॑यता॒न्निका॒मेनि॑कामे नः पु॒र्जन्यो॑ व॒र्षतु॑ फ॒लिन्यो॑ न
ओष॑धयः प॒च्यन्तां॑ यो॒गक्षे॒मो नः॑ क॒ल्पता॑म्॥४४॥

आ ब्रह्मन्नेकचत्वारिंशत्॥१८॥ [१८]

आ॒क्रान् वा॒जी पृ॑थि॒वीम॒ग्निं यु॑ज॒मकृ॑त वा॒ज्यर्वा॑क्रान्
वा॒ज्यन्त॑रि॒क्षं वा॒युं यु॑ज॒मकृ॑त वा॒ज्यर्वा॑ द्यां वा॒ज्याऽक्र॑ष्टु
सूर्य॑ यु॒ज॒मकृ॑त वा॒ज्यर्वा॑ग्निस्ते॑ वा॒जिन् यु॑ङ्क्षु॒ त्वा र॑भे
स्व॒स्ति मा॒ सम्पा॑रय वा॒युस्ते॑ वा॒जिन् यु॑ङ्क्षु॒ त्वा र॑भे स्व॒स्ति
मा॒ सम्॥४५॥

पा॒र॒यादि॒त्यस्ते॑ वा॒जिन् यु॑ङ्क्षु॒ त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा॒
सम्पा॑रय प्राण॒धृग॑सि प्रा॒णं मे॑ द॒ह व्या॑न॒धृग॑सि व्या॒नं
मे॑ द॒ह पा॑न॒धृग॑स्यपा॒नं मे॑ द॒ह चक्षु॑रसि चक्षु॒र्मयि॑ धेहि
श्रो॒त्र॒मसि॑ श्रो॒त्र॒म्मयि॑ धे॒ह्यायु॑र॒स्यायु॑र्मयि॑ धेहि॥४६॥

वा॒युस्ते॑ वा॒जिन् यु॑ङ्क्षु॒ त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा॒ सन्नि॑चत्वारिंशच्च॥१९॥ [१९]

ज॒ज्ञि बी॒जं व॒र्षा पु॒र्जन्यः॑ प॒क्ता स॒स्य॑ सु॒पिप्प॒ला
ओष॑धयः स्व॒धिच॑र॒णेय॑ सु॒पस॑द॒नोऽग्निः॑ स्व॒ध्यक्ष॑मन्त॒रि॒क्ष॑
सुपा॒वः प॒व॒मानः॑ सू॒पस्था॑ना द्यौः शि॒वम॒सौ तप॑न्
यथा॒पूर्व॑म॒होरा॒त्रे प॑ञ्चद॒शिनो॑ऽर्ध॒मासा॑स्त्रि॒ंशिनो॑ मा॒साः कृ॒ता

ऋतवः शान्तः संवत्सरः ॥ ४७ ॥

जज्ञि बीजमेकत्रिंशत् ॥ 20 ॥ [२०]

आग्नेयोऽष्टाकपालः सौम्यश्चरुः सावित्रोऽष्टाकपालः
पौष्णश्चरु रौद्रश्चरुरग्रये वैश्वानराय द्वादशकपालो मृगाखुरे
यदि नागच्छेदग्रयेऽहोमुचेऽष्टाकपालः सौर्यम्पयो वायव्यं
आज्यभागः ॥ ४८ ॥

आग्नेयश्चतुर्विंशतिः ॥ 21 ॥ [२१]

अग्रयेऽहोमुचेऽष्टाकपाल इन्द्रायाऽहोमुच एकादशकपालो
मित्रावरुणाभ्यामागोमुग्भ्यां पयस्यां वायोसावित्र
आगोमुग्भ्यां चरुरश्विभ्यामागोमुग्भ्यां धाना मरुद्भ्यां
एनोमुग्भ्यः सप्तकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्य एनोमुग्भ्यो
द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुरग्रये वैश्वानराय द्वादशकपालो
द्यावापृथिवीभ्यामहोमुग्भ्यां द्विकपालः ॥ ४९ ॥

अग्रयेऽहोमुचै त्रिंशत् ॥ 22 ॥ [२२]

अग्रये समनमत्पृथिव्यै समनमद्यथाग्निः पृथिव्या
समनमदेवम्मह्यम्भद्राः संनतयः सं नमन्तु वायवे
समनमदन्तरिक्षाय समनमद्यथा वायुरन्तरिक्षेण सूर्याय

समनमद्विवे समनमद्यथा सूर्यो दिवा चन्द्रमसे
 समनमन्नक्षत्रेभ्यः समनमद्यथा चन्द्रमा नक्षत्रैर्वरुणाय
 समनमद्व्यः समनमद्यथा॥५०॥

वरुणोऽद्भिः साम्ने समनमद्वचे समनमद्यथा सामर्चा
 ब्रह्मणे समनमत्क्षत्राय समनमद्यथा ब्रह्म क्षत्रेण राज्ञे
 समनमद्विशे समनमद्यथा राजा विशा रथाय समनमदश्वेभ्यः
 समनमद्यथा रथोऽश्वैः प्रजापतये समनमद्भूतेभ्यः
 समनमद्यथा प्रजापतिर्भूतैः समनमदेवम्मह्यम्भद्राः संनतयः
 सं नमन्तु॥५१॥

अद्भ्यः समनमद्यथा मह्यं चत्वारि च॥२३॥ [२३]

ये ते पन्थानः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे।
 तेभिर्नो अद्य पृथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहि।
 नमोऽग्नये पृथिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि
 नमो वायवेऽन्तरिक्षक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय
 देहि नमः सूर्याय दिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय
 देहि॥५२॥

ये ते चतुश्चत्वारिंशत्॥२४॥ [२४]

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरो वेदं शीर्षण्वान्मेध्यो
 भवत्युषा वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः सूर्यश्चक्षुर्वीतः
 प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रन्दिशः पादा अवान्तरदिशाः पर्शवो-
 ऽहोरात्रे निमेषोऽर्धमासाः पर्वाणि मासाः संधानान्यृतवो-
 ऽङ्गानि संवत्सर आत्मा रश्मयः केशा नक्षत्राणि रूपन्तारका
 अस्थानि नभो मासान्योषधयो लोमानि वनस्पतयो वाला
 अग्निर्मुखं वैश्वानरो व्यात्तम् ॥ ५३ ॥

समुद्र उदरमन्तरिक्षम्प्रायुर्द्यावापृथिवी आण्डौ ग्रावा शेषः
 सोमो रेतो यज्जञ्जभ्यते तद्वि द्यौतते यद्विधूनुते तथ्स्तनयति
 यन्मेहति तद्वर्षति वागेवास्य वागहर्वा अश्वस्य जायमानस्य
 महिमा पुरस्ताज्जायते रात्रिरेनम्महिमा पश्चादनु जायत एतौ
 वै महिमानावश्वमभितः सम्बभूवतुर्हयो देवानवहृदर्वासुरान्
 वाजी गन्धर्वानश्वो मनुष्यान्थसमुद्रो वा अश्वस्य योनिः समुद्रो
 बन्धुः ॥ ५४ ॥